

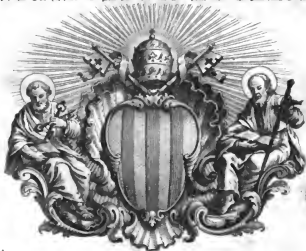
EX BIBLIOTHECA
DOMINICANORUM
MONTIS POLITIANI
1786.

2. 3. 136

15

2 I. 3

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS .
AUCTORE
F. DANIELE CONCINA
ORDINIS PRAEDICATORUM.
TOMUS QUINTUS
DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

R O M A E, M D C C X L I X.
S U P E R I O R U M P E R M I S S U.

P R O S T A N T V E N A L E S V E N E T I I S
A P U D S I M O N E M O C C H I.

AD LECTOREM.

PAucis te admonere interest, amice lector, Tomum hunc scriptis consignatum fuisse, antequam duo diplomata sapientissimi Pontificis BENEDICTI XIV. manerent in lucem adversus laxam opinionem illorum qui dispensatos ad esum carniū, exemptos quoque a ieiunio contendebant. Et quoniam tantum mihi otii non suppetiit quo integram illam quæstionem recognoscerem, id in causa fuit cur præfatam opinionem penitus improbabilem non pronuntiaverim. Laudatorum diplomatum & in præloquio adiecto ad *Lib. II.* & in ipsa de ieiunio cum esu carniū coniungendo quæstione, dum prælo tradendum scriptum fuit, memini; sed non omnia, ut dixi, ad limam exegi, & nonnulla quæ historicam illius temporis controversiam, librosque ex utraque litterarii certaminis parte editos spectant, silentio præterii. Ad doctrinam tamen quod attinet, nihil in ea est, nisi me mea fallat opinio, quod spongia egeat. Unum dumtaxat me neglexisse pœnitet, quod in præfens commemorare iuvat. Vir Cl. ALEXANDER MANTEGAZZI sacre Theologiæ, & Iuris utriusque Doctor primus fuit qui pro sana asserenda doctrina contra adversam, & usquequaque grassantem opinionem laxam in arenam descendit intrepidus, Dissertatione latine scripta, editaque anno 1736. in lucem, cuius memini *pag. 167.* Continuo expertus ille est adversarium Doctorem Petrum Copellotti, qui *Diatribam* italica lingua exaratam contra eandem Dissertationem evulgavit, ut molliorem opinionem propugnare infelici conatu pertentaret. Sed quam male ei alea cesserit, constat ex altero opere a *Mantegazzi* edito anno 1737. inscriptoque: *Epistola Apologetica ad D. Bartholomeum Casali adversus Diatribam Petri Copellotti.* In hac Apologia non causa modo, & doctrina, sed urbanitate etiam, & modesta ratione scribendi longe adversario suo superiorem se prodit perdoctus *Mantegazzi*. Diatribæ sophismata omnino labetactat; eiusdem nugæ, & longius quæsitæ ratiunculas gravi, & eleganti oratione repellit, & in nihilum redigit. Tertium insuper opus in sanæ do-

ctrinæ defensionem publici iuris fecit, quod hanc præfert e-
pigraphen. *Il Disinganno dell' Apostolo Augusli intorno alla sua lettera
al P. Benedetto Maria Brignole della Congregazione della Madre di Dio
contro dell' Abbate Antonio Teodoro Carbonara sopra la questione : se
ebi per giusta cagione è dispensato dall'astinenza delle carni s' intenda
dispensato dal digiuno.* In hoc quoque opere erudite iuxta ac do-
cte dedocet alium adversarium, & afflictam causam stilo ni-
tido ac robusto exagitat. Hæc enarrare operæ pretium existi-
mavi, ne præclarissimum MANTEGAZZI, qui primus cala-
mum strinxit, & præliari bellum Domini cœpit, debita laude
defraudarem.

Occasione data, pauca alia, tametsi levioris momenti, quæ
hocce in Tomo scripsi, declaro. *Pag. 41.* docui peccata morta-
lia diebus festis exterius perpetrata, ut ebrietates, adulteria,
& id genus cetera, talium dierum sanctitatem profanare. Si
quis heinc consequi iudicaverit alia quoque peccata gravia
tum interna, tum externa sacro præcepto adversari, suo in
sensu abundet.

Pag. 73. scripsi. Qui simul cæcus, surdus, & mutus esset a
nativitate, absolute loquendo, teneretur audire Missam. Quia
cum præditus ratione supponitur, lumen Deus illi infundere
potest, quo Sacrificio mente devota assistat. Ceterum, cum ca-
sus iste vix occurrat, si qui secus sentire velint, nullam illis
intentabo litem.

Pag. 84. & seq. dixi, mihi minime arridere sententiam illo-
rum qui defendunt satisfacere præcepto dici festi fideles qui
ob finem pravum aspectandi impudice mulierem pergunt ad
Missam audiendam. Quoniam, sicuti ibidem declaravi, defige-
re impudicos oculos in mulierem tempore Missæ, & simul
Missam devote, & attente audire, duo mihi videntur extrema
adeo opposita, ut simul coniungi nequeant.

Illud tandem lectores cordatos, & præiudiciorum vacuos rogo,
obtestorque, ut si opiniones aliquas æquo aut laxiores, aut ri-
gidiores, sive in hoc, sive in aliis Tomis editis, & edendis de-
prehenderint, statim me admonere ne dedignentur. Promptam
enim, & sinceram spondeo palinodiam.

I N D E X

*Librorum, dissertationum, capitum, paragraphorum,
& quaestionum quae in hoc Tomo continentur.*

L I B E R P R I M U S D E Q U I N Q U E E C C L E S I A E

P R A E C E P T I S.

De primo præcepto

D I S S E R T A T I O I.

C A P U T I.

Genes omnes quae Deum colunt, dies festos celebrant. Varii haereticorum errores recensentur, & refelluntur. Pag. 1.

C A P U T II.

Recensentur propositiones huc de argumento a summis Pontificibus damnatae. Item aliae quae nimis laxae; & aliae quae nimis severae quibusdam videntur. 5.

§. I.

Propositiones damnatae ab Innocentio XI. an. 1679. quae primum Ecclesiae præceptum spectant. ibid.

§. II.

Propositiones ex pluribus Casuistis decerpitae, quae nimis laxae videntur. Ibid.

§. III.

Recensentur propositiones quae aliquibus videntur nimium severae. 9.

C A P U T III.

Quomodo præceptum sanctificandi sabbatum ad Decalogum pertinet: quem Dei cultum præcipiat: de illius translatione in diem dominicum: & an simul aliquando cum festo dominico observatum fuerit. 10.

Quæst. I. Quem cultum in præcepto sanctificationis sabbati Deus præscripsit Iudæis? 12.

Quæst. II. An hoc præceptum affirmativum sit, vel negativum? ibid.

Quæst. III. Cur sabbati solemnitas in diem dominicum translata sit? ibid.

Quæst. IV. An festum dici dominicæ iuris divini sit, vel ecclesiastici? 13.

Quæst. V. An, facta laudata translatione sabbati in dominicum diem, statim ubique cessaverit sabbati observatio? 14.

C A P U T IV.

De aliis festis præter diem dominicum ex præcepto Ecclesiae celebrandis. 15. CA.

CAPUT V.

De festis quæ Christi Domini mysteria spectant, quæve ex præcepto celebrantur. 17.

CAPUT VI.

De festis quæ ad B. Virginem, ceterosque Sanctos pertinent. 20.

CAPUT VII.

De iis qui potestatem habent dies festos instituendi. 22.

Quæst. I. An Episcopi facultate possint instituendi festi in sua diocesi absque Clerici, & populi consensu? *ibid.*

Quæst. II. An Principes sæculares valeant sine auctoritate Episcopi dies festos instituere, ad quorum observationem populus sub gravi culpa tenetur? 23.

CAPUT VIII.

Quam obligationem præceptum observandi dies festos imponit; & quando eiusmodi obligatio incipiat. 24.

Quæst. unic. Quo tempore incipiat dies festi obligatio? *ibid.*

CAPUT IX.

De iis qui ad observandos dies festos tenentur: & potissimum de advenis, viatoribus, peregrinis, & vagis variis questuancute resolvuntur. 25.

Quæst. I. An peregrini teneantur celebrare festa suæ patriæ, seu territorii, & diocesis? *ibid.*

Quæst. II. An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia illius loci ubi sunt in transitu? 26.

Quæst. III. An scholares, milites, mercatores, mercenarii, similesque teneantur servare festa, & ieiunia illius civitatis in qua maiore anni parte versantur? 27.

Quæst. IV. An peregrini qui unum, duos, aut tres tantum dies commorantur in aliqua civitate, teneantur servare ieiunia, & festa eiusdem? *ibid.*

Quæst. V. An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia locorum ubi commorantur dumtaxat vel tempore prandii, vel cænæ, simulque pernoctantes in crastinum discessuri? 28.

Quæst. VI. An incolæ, egredientes summo mane de proprio loco, ubi est dies festus, iter altius ad loca in quibus festum non est, teneantur ante discessum Missam audire? 29.

Quæst. VII. An licitum alicui sit discedere e propria civitate, seu territorio, in quo est præceptum dies festi, vel ieiunii, hac expressa intentione non servandi præceptum eiusmodi, cum ad locum pervenerit in quo non urget? 29.

Quæst. VIII. An Regulares exempti subiecti sint observationi festorum quæ ab Episcopo, vel diocesana Synodo inducuntur? 30.

Quæst. IX. An Episcopus teneatur servare festa, & ieiunia quæ populo suo ipse imponit? 31.

DISSERTATIO II.

De operibus a quibus abstinere debent fideles festis diebus.

CAPUT I.

Quæ sint opera servilia in diebus festis prohibita, declaratur. 32

CAPUT II.

An per peccata mortalia diebus festis perpetrata, eorundem festorum præceptum graviter violetur; ac teneatur Christianus in confessione sacramentali exprimere, se in die festo peccasse? 34

CAPUT III.

De opere servili mechanico. Quot sint artes mechanice, quæve die festo prohibite? 42.

Quæst. I. An pingere sit opus servile die festo prohibitum, sive lucri, sive recreationis, sive addiscendi gratia fiat? ibid.

Quæst. II. An venatio, aucupium, & piscatio opera sint servilia in festis prohibita? 43.

Quæst. III. Licitum ne est festis diebus iter arripere? ibid.

Quæst. IV. Licitum ne est agasibus, & mulionibus bestias onustas diebus festis conducere? 44.

Quæst. V. An licitum sit agasibus omittere Missam, ut bestias suas in pratis pascant, & ut sumptus faciendos in diversorio evitent? ibid.

Quæst. VI. An licitum sit typographis ordinare characteres diebus festis? ibid.

CAPUT IV.

Choræ, comestiones, ludi scenici, idque genus similia diebus festis peragi minime debent. 45.

CAPUT V.

An docere, scribere, transferere, & similia diebus festis vetita sint?

Quæst. I. Num transferere licitum sit diebus festis? ibid.

Quæst. II. An licitum sit transferere ex instituto, & pro mercede libros cum notis pro cantu musico? 52.

CAPUT VI.

De operibus naturalibus, & religionis, ac pietatis diebus festis prohibitis. ibid.

CAPUT VII.

De operibus quæ, licet servilia non sint, lege tamen diebus festis feri prohibentur; cuiusmodi sunt mercatus, & iudicia forensia. 55.

CAPUT VIII.

De causis excusantibus ab observatione præcepti prohibentis festis diebus opera servilia. 60.

Quæst. I. Quæ temporis parvitas in servili labore excuset a gravi transgressione præcepti vetantis opera servilia die festo? ibid.

Quæst. II. An dominus qui præcipit ut plures sui famuli per integrum diem serviliter laborent ob lucrum percipiendum, sed singuli solum modico tempore, peccet mortaliter? 62.

Quæst.

- Quæst. III. *Quæ necessitas excusat laborantes die festo a transgressione præcepti?* 65.
 Quæst. IV. *An tonsio barbæ licita sit festis diebus?* 66.
 Quæst. V. *An famuli qui coguntur a dominis suis die festo laborare, a culpa excusentur, si obediunt, ne grave damnum incurrant?* 67.
 Quæst. VI. *An occasio comparandi magnum lucrum excuset ab observatione diei festi?* 68.
 Quæst. VII. *An agitare liceat feriatis diebus tauros molossorum morsibus expositos, ut invicem cornibus, & dentibus bellum peragant?* 69.
 Quæst. VIII. *Quomodo pietas, religio, & dispensatio sint iustæ causæ quæ laborem servilem feriatis diebus licitum constituant?* 70.

D I S S E R T A T I O III.

De præcepto audiendi Missam diebus festis.

C A P U T I.

Natura, & obligatio istius præcepti explicatur; & quas personas comprehendat. 71

C A P U T II.

De Missa quæ diebus festis audiri debet. Missa audienda, integra esse debet. Qui plures partes simul audit, vel duas successive, non satisfacit præcepto. 71.

Quæst. I. An qui notabilem Missæ partem audire negligeret, letaliter peccaret? 71.

Quæst. II. An satisfaciat præcepto audiendi Missam qui duas medietates Missæ simul eodem tempore audiat, puta medietatem unius Sacerdotis usque ad consecrationem, & alteram medietatem alterius Sacerdotis celebrantis a consecratione usque ad finem? 72.

Quæst. III. An satisfaciat præcepto audiendi Missam integram qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & postmodum dimidiam partem ab altero audit successive? 73.

C A P U T III.

De præsentia, loco, & tempore audiendi Missam. 81.

C A P U T IV.

De intentione, & attentione audiendi Missam diebus festis. 84.

Quæst. I. An satisfaciat præcepto, qui ob finem prævum aspellendi impudice feminam pergit ad audiendam Missam? 84.

Quæst. II. Quid dicendum de eo qui templum ingreditur ad audiendam Missam, quam post quadrantem inchoandam putat: interim, eo non adveniente, Missa in aliquo altari legitur usque ad Sanctus; & tum ex campanulæ sonitu Missam recitari cognoscit? 86.

Quæst. III. Quælis attentio requiratur, ut satisfiat præcepto audiendi Missam? 87.

C A P U T V.

Quæ animi puritas requiratur ad audiendam Missam; & an peccet qui cum affectu peccati mortalis Missam audit? 89.

C A P U T VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missæ auditionem, teneantur Vesperis interesse, conciones audire, aliæque pia opera exercere? 94.

CAPUT VII.

Festorum sanctificatio postulat ut fideles in propria conscientia examine, librorum piarum lectioe, egrorum visitatione, atque elemosinarum distributione illos dies transigant: & quid de uxoria senserint Patres, declaratur. 101.

CAPUT VIII.

De causis quae quandoque Christianos aliquos ab auditione Missae festis diebus excusare valent.

Quaest. I. *An Christiani teneantur non ponere impedimentum audiendi sacrum?* 107.

Quaest. II. *An spes acquirendi lucrum temporale sufficiens causa sit negligendi auditionem Missae die dominico?* 111.

Quaest. III. *An qui legitima causa impeditus Missam omittit, temeratur, si possit, alias preces offerre Deo?* 112.

113.

LIBER SECUNDUS

De secundo Ecclesiae praecipio, quo certis diebus ieiunia praescribuntur.

DISSERTATIO I.

PRAELOQUIUM.

116.

CAPUT I.

Communis ieiunii notio, & variae species. Divina lege in Scriptura sacra praecipuum est. Quid de eo senserint haeretici tum antiqui, tum recentes. 117.

CAPUT II.

De ciborum delictu. Ieiunium Ecclesiae catholicae carniarum esum numquam admittit. Haereticorum errores, Launoi aberrationes refelluntur. 120.

CAPUT III.

Lege naturali, & divina ieiunium absolute acceptum praescribitur. Ecclesia & tempora, quibus ieiunandum sit, designat, & ieiunia peculiararia praecipit. 126.

CAPUT IV.

Ieiunium ecclesiasticum est actus virtutis. Insuper opus satisfactorium est, & meritarium, si necessarii conditionibus praeditum sit. 128.

CAPUT V.

De ieiunio Quadragesimae: de illius varietate, & de causis institutionis eiusdem. 133.

CAPUT VI.

De ieiuniis quatuor temporum, feriarum quartae, sextae, & sabbati, Adventus, stationum, vigiliarum, Rogationum, & de ieiuniis infra annum, ac de diebus quibus ieiunare non licet. 139.

DISSERTATIO II.

De ieiunio.

CAPUT I.

Census propositionum quæ in ieiunii materia ab Ecclesia proscripta sunt; quæque, licet non proscripta, nimiam produunt laxitatem. 143.

§. I.

Propositiones de ieiunio ab Alexandro VII. summo Pontifice anno 1666. damnatae. ibid.

§. II.

Census propositionum quæ ab aliquibus Auctoribus catholicis defenduntur, quæque nimis laxa videntur. 149.

CAPUT II.

Præceptum ieiunii ecclesiastici explicatur. Tria includit, nimirum unicam refectio-
nem, quæ pars principalis est, abstinenciam a carnibus, & tempus pro unica refe-
sione præscriptum. 156.

Quæst. unic. An unica comestio, & abstinencia a carnibus essentiam ieiunii consti-
tuant; & quanam ex his duabus partibus sit potior? 158.

CAPUT III.

Quos cibos sub carniū nomine Ecclesia prohibent; & quodnam peccatum, quandoque illud perpetrent ii qui carnes comedunt? 159.

Quæst. I. An in aliquo eventu licitum sit carnes comedere ieiunii tempore? 161.

Quæst. II. An dispensatus in die ieiunii a carnibus, possit quascumque carnes, etiam suillas comedere? 162.

Quæst. III. An dispensatus in quadragesima ad esum carniū possit easdem com-
dere feria IV. & VI. ac sabbato quatuor temporum eiusdem Quadragesimæ? 163.

CAPUT IV.

Dispensatio abstinentiæ a carnibus non inferit dispensationem a ieiunio; sed dispensati
a carnibus, lege ieiunii tenentur, nisi infirmitas, aut virium debilitas obstent. Que-
dam quæstia resolvuntur. ibid.

Quæst. I. Quot peccata committat qui pluries die ieiunii carnes comedit? 164.

Quæst. II. An qui votum emisit non comedendi tali die carnes, aut ova, toties
peccet, quoties carnes comedit, vel ova? ibid.

Quæst. III. An in iis regionibus in quibus est penuria olei, licitum sit uti sagine
illis diebus quibus esus carniū vetitus est? 165.

CAPUT V.

De abstinentia a lacticiis. Licita ne sunt in ieiunio quadragesimali, aut extraqua-
dragesimali? ibid.

Quæst. I. An iure communi, & sub gravi culpa lacticia prohibita sint in ieiunio
ecclesiastico? 167.

Quæst. II. An diebus dominicis Quadragesimæ eiusmodi lacticia sub eadem gra-
vi culpa vetita sint? ibid.

Quæst. III. An in ieiuniis extra Quadragesimam lacticia, & ova vetita sint? 168.
Quæst.

- Quæst. IV. *An Regulares subiecli sint consuetudinibus quæ in pluribus regionibus obligant seculares ad abstinendum a lacticiis in ieiuniis extra Quadragesimam?* ibid.
- Quæst. V. *An pauperes, agricola, & iter agentes possint diebus Quadragesime vesci lacticiis, & ovis iis in locis in quibus pisces, ac oleum deficiunt?* 189.
- Quæst. VI. *An in ieiunio quadragesimali licitum sit edere farinam suballam, & utriusque compasam, vulgo Ciambella?* 190.

CAPUT VI.

De unica comestione, ad ieiunium ecclesiasticum necessaria; & de eiusdem comestione hora, quæ fuit vespertina usque ad seculum XII. ibid.

CAPUT VII.

De collatione, seu refectiuacula serotina: & an integritati ieiunii ecclesiastici repugnet? 195.

CAPUT VIII.

De ieiunii ecclesiastici transgressione ob violatam unius comestionis legem in sumptione liquorum? 199.

Quæst. I. *An qui pluries die ieiunii extra comestionem vinum bibit, frangat ieiunium?* ibid.

Quæst. II. *An potus vini, si sumatur extra refectiorem ad sedandam famem, ieiunii præceptum frangat?* 200.

Quæst. III. *An electuaria, extra refectiorem sumpta, frangent ieiunium?* 203.

CAPUT IX.

Origo potus chocolatis. An ieiunium frangat? Quænam opinio improbabilis, quæve probabilis, vera, & iura dicenda sit? 205.

CAPUT X.

Contrariæ sententiæ momenta omnia in examen adducuntur, & penitus confutantur: ac vera sententia evidenter constituitur. 214.

CAPUT XI.

An ratione parvitatatis materiæ licitus sit potus chocolatis? Quæve quantitas chocolatis loco parvitatatis materiæ habenda sit? 239.

S. U N I C U S.

Diluitur obiectionula ab auctoritate Ludovici della Fabra Physico-Medici repetita. 243.

CAPUT XII.

De qualitate unicæ comestionis, necessariæ ad ieiunium: & quomodo plures comestiones ieiunii integritati adversentur. 243.

Quæst. I. *An illi qui die ieiunii semel comedentes, ita ventres implent, & exquisitis condimentis palatum vellicant, totque selectis epulis gulam demulcent, ut nullam ieiunii afflictionem sentiant, sed concupiscentiam potius irritent, satisfaciant ieiunii præcepto?* ibid.

Quæst. II. *An qui pluries in die ieiunii comedit, servato ciborum delectu, pluries etiam peccet?* 250.

Quæst. III. *An qui inadvertenter ieiunium frangit, teneatur illa die, cum advertit, ieiunium servare?* 253.

Quæst. IV. *An interruptio unicæ comestionis ieiunium frangat? Quidve dicendum de famulis mense infernentibus, lectioribus, & iis qui pra, poma, & utras comedunt ad sedandam sitim?* 254.

CAPUT XIII.

- Resolvuntur tres alia quæstioncula super iis quæ unicæ cœsioni adversantur.* 255.
Quæst. I. *An qui in die ieiunii quidquam modicum cibi sæpius comedit, si notabilem quantitatem tandem comæcerit, ieiunium frangat?* ibid.
Quæst. II. *An invitatus ab amico in die ieiunii, ut potum, aut aliquid cibi capiat, possit, ne inurbanus videatur, illud sumere?* ibid.
Quæst. III. *An sine fractione ieiunii aliquid cibi sumere liceat toties quoties libuerit, ne potus noccat?* ibid.

CAPUT XIV.

- De collatione serotina: de illius quantitate, & qualitate: nonnullæ alia quæstioncule super hac materia resolvuntur.* 257.
Quæst. I. *Quantum cibi sumi possit in collatione serotina?* ibid.
Quæst. II. *An præfata cibi quantitas collationis serotinae augeri licite possit in pervigiliis Nativitatis, & Resurrectionis dominicæ?* 261.
Quæst. III. *An, si quis excederet in quantitate præfinita pro collatione serotina, frangeret ieiunium?* 263.
Quæst. IV. *An in collatione serotina non solum cibi quantitas, sed etiam qualitas attendenda sit?* 263.
Quæst. V. *Quinam cibi sunt in collatione serotina permisi?* 264.
Quæst. VI. *An licitum sit in collatione serotina sumere cibum compositum ex assignatis, nempe pane, herbis, sale, & oleo conditum?* ibid.
Quæst. VII. *An in collatione serotina licitum sit sumere pisciculos recentes parvos, aliquid butyri, casei, & ovorum?* 265.
Quæst. VIII. *An saltem pisciculi parvi, fumo exsiccati, vel sale conditi, ut ostreae, camarones, sardinae seu acedise, similesque, possint esse materia collationis serotinae?* 268.
Quæst. IX. *An quando in die ieiunii licitum est in prandio edere lacticia, licitum quoque sit aliquid eorum capere in collatione serotina?* 270.
Quæst. X. *An viri nobiles, delicati, Advocati, Procuratores, Leitores, omnesque studijs vacantes sumere possint collationem maioris quantitatæ quam ceteri? quidve dicendum de Curia Romana?* 271.
Quæst. XI. *An licitum sit summo mane, vel meridie sumere collationem, prandio delato in vesperum?* 272.

CAPUT XV.

- Corollarium, in quo ex doctrina plurium Casuistarum vera ieiunii quod ipsi admittunt, imago vitæ coloribus depicta exhibetur.* 273.

CAPUT XVI.

- De hora quæ pro refectione in die ieiunii capienda præfinita est. Quodnam peccatum committant qui notabiliter eam anticipant.* 275.
Quæst. I. *An qui notabiliter, nempe per unam, aut duas horas, absque ulla causa ieiunium solvetur ante meridiem, graviter peccaret?* ibid.
Quæst. II. *An Religiosi, qui habent privilegium anticipandi per horam refectionem in die ieiunii, possint etiam per aliud breve tempus eiusmodi horam consuetam anticipare?* 279.

CAPUT XVII.

- Recensentur dies quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus.* ibid.
Quæst. I. *An Regulares qui regulari observantia adstricti sunt abstinere a carnibus, possint die veneris, in quo celebratur festum Nativitatis Domini, carnes comedere?* 281.
 Quæst.

Quæst. II. *An qui vi voti tenetur ieiunare qualibet feria sexta, teneatur ieiunium observare, etiam si in eam incidat festum Nativitatis Domini?* 283.

CAPUT XVIII.

De hora qua ieiunii, & abstinentiæ obligatio incipit, & desinit. Variæ hæc de re quasiuncule resolvuntur. 284.

Quæst. I. *An in ultima nocte bacebanalium cœnam differre possit median noctem ieiunium sit illis qui usque ad median noctem hauri, & saltationibus vacant?* ibid.

Quæst. II. *An qui dubitat, num sit nec ne media nox, comedere possit, quando die sequenti ieiunare debet?* 285.

Quæst. III. *An liceat sequi unum horologium pro ieiunio ecclesiastico, & aliud pro ieiunio naturali?* ibid.

Quæst. IV. *An, si quis, dum cœnat, audiat pulsus designantes median noctem, teneatur desistere a cœna, si die sequenti sit ieiunandum?* 286.

CAPUT XIX.

De personis quæ ad ieiunium obligantur. Plures quasiuncule resolvuntur. 287.

Quæst. I. *An iuvenes qui expleant annum vigesimum primum vel post inceptam Quadragesimam, vel post horam tertiam dies ieiunii, ad ieiunium teneantur?* 289.

Quæst. II. *An Regulares professi teneantur ad ieiunia Ecclesiæ ante expletum annum vigesimum primum?* 290.

Quæst. III. *An Regulares iuvenes, nondum expleto tertio septennio, teneantur ad ieiunia regule quam professi sunt?* ibid.

Quæst. IV. *An dubitans, num annum vigesimum primum expleverit, teneatur ieiunare?* ibid.

Quæst. V. *Num senes qui annos sexaginta compleverint, soluti sint a lege ieiunii?* ibid.

Quæst. VI. *Num senes regulares, expleta sexagenaria, & mulieres moniales expleta quinquagenaria ætate, eximantur a ieiuniis propriæ regule?* 295.

CAPUT XX.

De adventis, peregrinis, & viatoribus. 297.

Quæst. unic. *An viatores, peregrini, & vagi teneantur observare ieiunia locorum in quibus versantur?* ibid.

CAPUT XXI.

De iis qui cooperantur ieiunii violationi, materiamque præbent illud violandi. 298.

Quæst. I. *An, urgente ieiunii præcepto, invitans alium paratum frangere ieiunium ad cœnandum, graviter peccet?* ibid.

Quæst. II. *An liceat tavernariis, & cauponibus in diebus ieiunii sponte cœnam ministrare hospitibus?* 299.

Quæst. III. *An caupones requisiti possint peregrinis, & viatoribus cœnam præbere?* 300.

Quæst. IV. *An caupores cœnam præbere hospitibus possint, quos certe sciunt ad ieiunium teneri, quosque prævident alio ituros ad cœnandum, si cœnam dare ipsi renuant?* 301.

Quæst. V. *An caupones, cum dubitant, utrum hospites teneantur ieiunare, debeant eos interrogare?* ibid.

Quæst. VI. *An caupones qui nolunt recipere hospites, nisi cœnent, peccatum grave perpetrent?* ibid.

Quæst.

- Quæst. VII. *An caupones, qui carnes ministrant in diebus quibus earum usus prohibitus est, graviter peccent?* 302.
 Quæst. VIII. *An qui in ieiunio quadragesimali cibos vitatos venales exponunt, graviter peccent?* *ibid.*
 Quæst. IX. *An famuli, & ancille, parantes mensam, & cibos vitatos dominis suis ieiunii tempore, graviter peccent?* 303.
 Quæst. X. *An possit quis in die ieiunii invitare amicum ad cœnandum secum, cum certo sciat cum sibi cœnaturum?* 306.
 Quæst. XI. *An patresfamilias teneantur compellere filios, servos, & domesticos suos ad ieiunandum?* *ibid.*
 Quæst. XII. *An domini, compellentes servos ad laborem impediens ieiunium, vel nolentes eos conducere, nisi cum pallo ut non ieiunent, peccent mortaliter?* 308.

CAPUT XXII.

- Causæ a ieiunio excusantes sunt quatuor: impotentia, labor, pietas, & dispensatio.* *ibid.*
 Quæst. I. *An qui data opera impotentem se constituit ad ieiunandum, teneatur ieiunare: & an iste talis, qui ea intentione expressa vacat ludo, venationi, vel rebus veneris, idest nimio coitui, ut impotens efficiatur ad ieiunandum, peccet contra præceptum ieiunii?* *ibid.*
 Quæst. II. *An excusetur a ieiunio qui calesceri, & dormire sine cœna nequeant, qui habent duo cauteria, quæ vertiginem capitis, vel stomachi debilitatem patiuntur?* 309.

CAPUT XXIII.

- An Christiani tempore ieiuniorum a re uxoria se abstinere debeant, potissimum si debitum coniugale sine transgressione ieiunii persolvere nequeant. Parva quæstiuicula de mulieribus prægnantibus, lactantibus, & virginibus, timentibus venustatis formam amittere propter ieiunium, resolvuntur.* 311.
 Quæst. I. *An coniux reddere debitum teneatur, dum est periculum incontinentiæ in petente, etiam si reddens impotens evaderet ad ieiunii observantiam?* 316.
 Quæst. II. *An quando coniux reddere nequit debitum, nisi ieiunium frangat, teneatur precibus, adhortationibus, aliisque modis abducere alterum coniugem a debiti petitione?* *ibid.*
 Quæst. III. *An frequens sit casus in quo coniugati ob debiti redditionem liberentur a lege ieiunii?* 317.
 Quæst. IV. *An uxor quæ ieiunii causa macilenta, & consequenter minus grata marito redditur, & puella quæ volens nubere, ieiunans formam perdit venustatis, a ieiunio excusetur?* 318.
 Quæst. V. *An uxores prægnantes, & lactantes excusetur a ieiunio?* *ibid.*
 Quæst. VI. *Quid de femina viro hæretico nupta?* 319.

CAPUT XXIV.

- De labore a ieiunio excusante. Diversæ quæstiuicula resolvuntur.* *ibid.*
 Quæst. I. *Quinam laborantes, seu artifices excusetur a ieiunio?* 320.
 Quæst. II. *An præfati artifices, qui ita robusti sunt, ut absque gravi incommodo ieiunare valeant, habeantque cibum ad ieiunium opportunum, teneantur ieiunare?* *ibid.*
 Quæst. III. *An divites qui exercent artes laboriosas, non ex indigentia, sed solum maioris lucri acquirendi gratia, a ieiunio excusetur?* *ibid.*
 Quæst. IV. *An sutores, sutores, pistores, barbitonores, sculptores, argentarii, pistores, molitores, furnarii, coqui, similesque ad ieiunium teneantur?* 321.
 Quæst.

Quæst. V. <i>An iter pedestre agentes excusentur a ieiunio?</i>	322.
Quæst. VI. <i>An equitantes a ieiunio liberentur?</i>	ibid.

CAPUT XXV.

De iis qui ratione pietatis a ieiunio excusantur. Aliqua difficultates explicantur.

Quæst. I. <i>An peregrinatio voluntaria excuset a ieiunio, quod cum eadem simul coniungi nequit?</i>	324.
Quæst. II. <i>An qui feria quinta hebdomadæ sanctæ, vel feria sexta disciplina se se publice flagellanti, excusentur a ieiunio, quod cum eadem disciplina componi nequit?</i>	ibid.
Quæst. III. <i>An ieiunium sit ieiunium obligans sub mortali solvere ob hospitem suscipiendum?</i>	325.
Quæst. IV. <i>An Concionatores, Confessarii, alique, qui doctorum vel magistrorum officium exercent, sint a ieiunio excusati?</i>	326.
	ibid.

CAPUT XXVI.

De dispensatione, quæ ab ieiunii observantia liberat. Quinam possint hanc dispensationem concedere.

CAPUT XXVII.

Christianorum ieiunium comitari debent abstinentia a peccatis, oratio, elemosinæ, aliarumque virtutum exercitia.

CAPUT XXVIII.

Confessarium, in quo declaratur, quemadmodum lex ecclesiastica de ieiunio iam observasset, si veræ forent recentiorum opiniones, & licitæ consuetudines, quibus hodieum Christiani a ieiunio eximuntur.

LIBERTERTIUS

De tertio Ecclesiæ præcepto, quod est de decimis solvendis.

DISSERTATIO I.

CAPUT I.

Quid sit decimæ, & quam earum origo. Quo iure tum in veteri, tum in novo fœdere præscripta sint. Hæreticorum errores recensentur, & refelluntur.

CAPUT II.

Varia decimarum genera. Quo tempore consuetudo solvendi decimas in Ecclesia catholica obtinuit.

CAPUT III.

Iure tantum ecclesiastico in lege gratiæ decimæ, spectata earum quantitate, solvantur. Refellitur opinio Canonistarum antiquorum, offerentium vi iuris divini nunc decimas pendendas esse. Nonnullæ hæc de re quæstionculæ resolvuntur.

Quæst. I. <i>An consuetudo valeat abrogare obligationem solvendi decimas?</i>	351.
Quæst. II. <i>An Ecclesia valeat auferre consuetudinem inveltam non solvendi decimas?</i>	352.
	354.
Quæst.	

- Quæst. III. *An summus Pontifex valeat omnino tollere decimarum solutionem?* *ibid.*
 Quæst. IV. *An summus Pontifex possit aliquos privatos dispensare a decimarum solutione?* 355.

CAPUT IV.

- Summi Pontifices, & Episcopi variis iustisque de causis Monachis, & Regularibus decimas concessere. Donatio decimarum laicis a summo Pontifice facta sine iusta causa, illicita, & nulla est.* *ibid.*
 Quæst. unic. *An privilegium sine ulla causa iusta laico concessum non solvendi, vel recipiendi decimas, validum sit?* 360.

CAPUT V.

- De personis quæ decimas solvere tenentur. Plures quæstiuuncule hac de re explicantur.* 361.
 Quæst. I. *An Iudæi, Turcæ, ceterique infideles, qui numquam baptisma susceperunt, teneantur solvere decimas prædiales de fundis quos possident in locis Christianorum?* 362.
 Quæst. II. *An Ecclesia iure exigere possit ab infidelibus tributum congruum ad sustentandam Prædicatores, & Missionarios, quos ad eorum conversionem mittit?* 363.
 Quæst. III. *An summi Pontifices, & Episcopi teneantur decimas solvere?* *ibid.*
 Quæst. IV. *An Clerici curati, seu Parochi teneantur decimas solvere personales, & reales?* 364.
 Quæst. V. *An Clerici simplices teneantur ad decimas tum personales, tum reales?* *ibid.*
 Quæst. VI. *An Principes, & Reges ad decimas pendendas teneantur?* 365.
 Quæst. VII. *An pauperes subiecti sint decimarum solutioni?* *ibid.*

CAPUT VI.

- Quomodo Religiosi, & Clerici in communi viventes vi iuris communis exempti sint a decimis solvendis: quidve pro eadem exemptione iisdem regularibus concedantur privilegia quæ extra iuris corpus reperiantur.* 367.
 Quæst. I. *An præfata privilegia, corpori iuris communis inserta, late, vel stricte interpretanda sint?* 369.
 Quæst. II. *An nunc Regulares reipsa exempti sint a decimis solvendis de propriis hortis, prædiisque, quæ propriis sumptibus colunt, virtute privilegiorum quæ extra iuris communis corpus reperiantur illis concessa?* *ibid.*
 Quæst. III. *An Regulares vi suorum privilegiorum exempti sint a solvendis decimis, non solum de novalibus, sed etiam de olis terris, ante, vel post Concilium Lateranense acquisitis, propriisque sumptibus cultis?* 370.
 Quæst. IV. *An Regulares teneantur solvere decimas de terris, seu prædiis quæ colenda tradunt aliis, nempe colonis?* *ibid.*
 Quæst. V. *An eiusmodi privilegia de exemptione decimarum extendantur etiam ad prædia conductiva, vel in emphyteusim accepta ab ipsis Religiosis, qui propriis manibus, aut sumptibus eadem colunt?* 372.
 Quæst. VI. *An privilegia Regularium de exemptione decimarum fateant etiam monialibus?* 373.
 Quæst. VII. *Quomodo citata privilegia exemptionis ab onere decimarum amittantur?* *ibid.*

CAPUT VII.

- De quibus rebus decimæ tum personales, tum prædiales, quove tempore, & loco solvi debeant?* 374.
 Quæst.

- Quæst. I. De quibus lucris solvendæ sint decimæ personales? ibid.
 Quæst. II. An decimæ solvendæ sint de rebus illicitè acquisitis? 375.
 Quæst. III. An recensitæ decimæ personales, non solum vi iuris communis, sed etiam ex usu, & consuetudine quæ nunc obtinet, solvendæ sint? ibid.
 Quæst. IV. De quibus rebus decimæ prædiales, seu reales solvendæ sint? ibid.
 Quæst. V. An decimæ solvendæ sint de fructibus, antequam deducantur expensæ factæ, vel tributa, & vestigalia, ac operariorum pretia? ibid.
 Quæst. VI. De quibus fructibus qui dicuntur mixti, solvendæ sint decimæ quæ pariter mixtæ nuncupantur? 376.
 Quæst. VII. Quo tempore solvendæ sunt decimæ prædiales? ibid.
 Quæst. VIII. An parochiani teneantur solvere decimas, antequam eas Parochus petat? 377.
 Quæst. IX. Quo in loco solvendæ sint decimæ? ibid.
 Quæst. X. An decimæ prædiales, seu reales solvendæ sint illi parochiæ in cuius territorio prædia reperiuntur? 378.
 Quæst. XI. An decimæ animalium solvendæ sint parochiæ in cuius territorio pascentur, & fetus pariunt, licet domini habitent in alia parochiæ; vel, si bieme in una, æstate in altera habitent, sint inter utrasque parochiæ dividendæ? ibid.

CAPUT VIII.

- De culpa, & pœnis non solventium decimas. De variis modis quibus decimæ defraudari possunt; & de titulis quibus obligatio decimarum auferrî valeat. 379.
 Quæst. I. An latæ sint aliquæ pœnæ contra defraudatores decimarum? ibid.
 Quæst. II. An qui fructus non decimatos furatur, teneatur ad restituendas Ecclesiæ decimas eorumdem fructuum? 380.
 Quæst. III. An emptor qui fructus non decimatos emit, teneatur solvere decimam? ibid.
 Quæst. IV. An comburentes, vel destruentes segetes, & fructus arboresque succedentes, teneantur destructas decimas Ecclesiæ restituere? 381.
 Quæst. V. An parochianus qui proprias segetes, vineas, aliosque fructus ante collisionem comburit, vel fructus collectos sua culpa perire sinit, teneatur pro destructis decimis Ecclesiæ satisfacere? ibid.
 Quæst. VI. An dominus qui noluit colligere fructus iam maturos, qui ob illius negligentiam graviter culpabilem perierunt, teneatur ad restitutionem decimæ deperditæ? 383.
 Quæst. VII. An qui nolunt colere agros, vel qui agros, aut vineas in domos convertunt, teneantur ad compensationem decimarum? 384.
 Quæst. VIII. An Parochi valeant propria auctoritate a suis parochianis decimas accipere, vel nolentibus solvere sacramenta denegare? ibid.
 Quæst. IX. Quot modis cessat debitum solvendi decimas? ibid.
 Quæst. X. An compositio, & transactio super decimis valida sit? 386.

CAPUT IX.

- De Ecclesiis, & personis, quibus decimæ solvi debent. ibid.
 Quæst. I. An quando Ecclesiæ parochiales incorporantur, seu appropriantur Monasteriis, & Capitulis, censentur incorporatæ pariter decimæ? 387.
 Quæst. II. An in aliquibus casibus decimæ solvendæ sint Episcopo? ibid.
 Quæst. III. An Parochi divitibus, vel pravis moribus infectis decimæ solvi debeant? 388.
 Quæst. IV. An Canonici, Clerici beneficia habentibus, & Regularibus qui curam parochialem exercent, decimæ solvendæ sint? ibid.
 Quæst. V. An laici aliquibus decimæ solvi debeant? ibid.

D I S S E R T A T I O II.

De primitiis, & oblationibus.

C A P U T I.

Quid sint primitiæ: quo iure debite olim in lege naturæ, & scripta fuerint; & quo iure in lege gratiæ debeantur: & an nunc sint contraria consuetudine abrogatæ. 391.

C A P U T II.

De oblationibus. Quid sint oblationes: num iure sint impostæ: a quibus solvendæ: & quibus debeantur. 394.

L I B E R Q U A R T U S
 DE QUARTO, ET QUINTO ECCLESIAE
 P R A E C E P T O,

*nimirum de sacramentali peccatorum confessione, & communione
 quotannis faciendâ.*

D I S S E R T A T I O I.

De præcepto annuæ confessionis.

C A P U T I.

Propositiones damnatæ, & laxæ recensentur. 402

C A P U T II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes fideles ad sacram peccatorum confessionem singulis annis faciendam. Nonnullæ quæstiuncule hæc de re enucleantur.

Quæst. I. An hoc præceptum obliget non solum Catholicos, sed etiam hæreticos? 404.

Quæst. II. An peccata mortalia omnia tum interna, tum externa fideles manifestare vi istius præcepti Sacerdoti teneantur? 406.

Quæst. III. Utrum non tantum mortalia, sed etiam venialia vi huius præcepti teneantur fideles confiteri? ibid.

Quæst. IV. An qui nullum perpetravit mortale peccatum, teneantur semel in anno confiteri venialia? 407.

CAPUT III.

- Qua anni parte præceptum confessionis obliget: & quomodo computandus annus sit. Variæ hæc de re quaestiunculae discutiuntur.* 408.
- Quæst. I. Quomodo computandum sit anni initium, & finis pro observantia istius præcepti?* 410.
- Quæst. II. An qui per integrum annum confessus non fuit, teneatur, cum primum commode possit, confiteri?* *ibid.*
- Quæst. III. An, si quis anno elapso confessionem omiserit, & confiteatur sub istius anni initium, satisfaciat hæc unica confessione utriusque anni præcepto?* 411.
- Quæst. IV. An qui in eum anno prævidet se a confessione impediendum fore in toto sequenti anni tempore vel ob penuriam Confessoriorum, vel ob aliud obstaculum, teneatur confessionem anticipare?* 413.
- Quæst. V. An qui semel in anno confessus est peccata mortalia, si ante finem anni in novum peccatum mortale relapsus fuerit; vel qui venialia confessus sæpius, & iterum, intra annum mortaliter peccet, teneatur illo anno iterum confiteri, ut præcepto satisfaciatur?* *ibid.*
- Quæst. VI. An qui, adhibita sufficienti diligentia, confitetur omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, si post confessionem alicuius peccati oblitus recordetur, teneatur illud, antequam elabatur annus, confiteri?* 414.
- Quæst. VII. An qui propter iustam causam omittit scienter aliquod peccatum mortale, aliis manifestatis, teneatur illud confiteri intra annum, si commode possit?* *ibid.*

CAPUT IV.

Præceptum annuæ confessionis non impletur per confessionem invalidam. Aliæ nonnullæ difficultates explicantur. 415.

CAPUT V.

- De iis qui huic præcepto subiecti sunt: & de causis quibus quandoque fideles aliqui ab observantia istius præcepti excusari queunt.* 418.
- Quæst. I. An senes octogenarii annuæ confessionis præcepto subiecti sint?* 419.
- Quæst. II. An summi Pontifices huic annuæ confessionis præcepto obnoxii sint?* 420.
- Quæst. III. An præter præceptum contentum in cap. Utriusque sexus &c. detur alia lex quæ obliget ad secretam peccatorum confessionem?* 421.
- Quæst. IV. An hæc lex Clementina obliget præfatos Monachos ad confessionem venialium sub mortali?* *ibid.*
- Quæst. V. An aliud ius reperitur obligans Religiosos ad confessionis frequentiam?* 422.
- Quæst. VI. Quænam sint causæ ab istius præcepti observantia excusantes?* *ibid.*
- Quæst. VII. An grave periculum famæ honoris, vel temporanis detrimenti excuset ab istius præcepti observantia?* *ibid.*
- Quæst. VIII. An fideles qui idioma ignorat Sacerdotis Confessarii, teneatur per interpretem confiteri, ut impleat præceptum annuæ confessionis?* 423.
- Quæst. IX. An qui non potest propria voce confiteri, quia mutus est, teneatur confiteri per nutus, vel scripturam?* 430.

CAPUT VI.

- De pænis impostis iis qui annuæ confessionis præceptum non implent.* 431.
- Quæst. I. An incurrant banc pænam excommunicationis qui utrumque confessionis, & communionis, vel qui alterutrum tantum præceptum violant?* *ibid.*
- Quæst. II. An qui facit confessionem nullam, incurrat banc excommunicationis pænam?* *ibid.*

- Quæst. III. *An pueri impuberes, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant præfatas pœnas?* 432.
- Quæst. IV. *An meretrices, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant excommunicationem synodalem, ceterasque communis iuris pœnas?* *ibid.* 434.

D I S S E R T A T I O II.

De quinto Ecclesiæ præcepto, nimirum de sacra
communione paschali.

P R A E L O Q U I U M.

C A P U T I.

An detur præceptum ecclesiasticum communicandi semel in anno; & quas personas obliget. 434

C A P U T II.

De tempore quo hoc præceptum communionis implendum est. Quid sit tempus paschale. Quæstiuncule nonnullæ hac de re enucleantur. 440.

Quæst. I. *An qui tempore paschali non implevit communionis præceptum, teneatur illud implere, transacto Paschate, cum primum commode potuerit?* 441.

Quæst. II. *An qui prævidet se communionem percipere non posse infra quindecim dies Paschatis, teneatur anticipare illam?* 444.

C A P U T III.

An indigne communicantes hoc præceptum implent. Ubi implendum sit. Quinam excusentur ab eiusdem executione; quæ tandem pœna transgressoribus imponitur. 447.

Quæst. unic. *An excommunicati, & interdicti excusentur a sumptione Eucharistiæ?* 448.

F I N I S.

Errata

corrigere sic.

Pag. 35. lin. 4.	<i>abbate</i>	<i>Sabbato.</i>
72. 17.	in Scripturis revelatum	in Scripturis, aut traditione revelatum.
73. 2.	hic solent	hic nonnulli solent.
75. 4.	usque ad dictum <i>Pater noster</i>	usque ad <i>Pater noster</i> .
108. 18.	patientiae	penitentiae.
376. 33.	ut Leander	ut ait Leander.
377. 27.	vino secundum substantiam	divino secundum substantiam.

LIBER PRIMUS

DE QUINQUE

ECCLESIAE PRAECEPTIS.

DE PRIMO PRAECEPTO, QUOD FESTOS
DIES COLERE PRAESCIBIT.

Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Exod. xx. vers. 8. & seqq.

DISSERTATIO PRIMA DE FESTORUM SANCTIFICATIONE.

C A P U T I.

*Gentes omnes quæ Deum colunt, dies festos celebrant.
Varii hæreticorum errores recensentur, & refelluntur.*

LULLA umquam tam inculta, nulla tam barbara gens fuit quæ diis suis festos dies non consecrarit. Lactantius *Lib. II. divin. instit. cap. 111.* indicat, nonnullos extitisse Philosophos, qui omnem supremi Numinis cultum improbarunt: scilicet, qui, cum vi rationis naturalis falsas esse Ethnicorum religiones agnoscerent, pluresque deos simul consociare nequirent; & contra, veram religionem lumine cælesti ob sua crimina desituti, affectu minime valerent, religionem omnem abiecerunt. Hoc in errore fuisse Aristotelem, suspicatur Caietanus 2. 2. *quest. lxxxv. art. 1.* Hi omnes

mnes ex illorum numero sunt de quibus ait Apostolus Paulus Rom. 1. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Si enim nullum Deum existere putabant, quid amentius? Si Deum agnoscentes, eidem cultum denegabant, quid rationi magis infestum? Religione itaque colendum esse Deum, ratio naturalis præscribit. Hæc porro religio in festorum maxime celebratione elucet.

II. Non est quod Ethnicorum varia superstitionum genera referam, Non parvi tamen interest hæreticorum verum Deum colentium errores in festis celebrandis brevissime recensere. Hac enim ratione, ut alibi diximus, Catholicorum doctrina manifestior evadit. Et ut ab antiquioribus initium ducam, Ebionitæ omnium primi docuerunt, Christianos debere dies festos tum novi, tum veteris testamenti celebrare, videlicet sabbatum æque ac dominicam; sicuti refert Eusebius *Lib. III. Hist. cap. xxvii.*

III. VViclefistæ, Petrobusianorum errores renovantes, omnia festa de medio tollebant, eo quod ad Iudæorum cæremonias ea pertinere effutiebant; ut refert Thomas Valdensis *Tom. III. tit. xvi. cap. cxi.* Hunc errorem tribus D. Pauli textibus confirmabant. Primus habetur Rom. xiv. vers. 5. *Alius iudicat diem inter diem; alius autem iudicat omnem diem.* Secundus legitur Galat. iv. *Dies observatis, & mensis, & tempora, & annos: timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Tertius tandem Coloss. 11. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.*

IV. Lutherani, & Calvinistæ festos dies colendos esse docent; sed illorum celebrationem variis permiscet erroribus. Primum aiunt, dies festos haud esse ceteris diebus sacrationes; ac si mysterii, vel piæ significationis nihil præferrent. Volunt enim festa præscribi dumtaxat disciplinæ, ordinis, & politicæ causa. Quapropter Catholicos accusant, quod iudaico more dierum habeant discrimen; & recitatos textus D. Pauli obrudunt. Secundo Ecclesiam Romanam redarguunt, quod præceptorum vi cogat fideles ad festorum celebrationem: liberum siquidem volunt feriæ cultum; & solum ratione scandali, aut contemptum obligari Christianos ad festa observanda. Tertio asserunt, idololatriam redolere dies festos Sanctis consecrare. Placet ipsius Calvinii verba referre, non tam ut ipsius verbis eius promam errores, quam ut ex iniqui Hæresiarchæ ore colligant non pauci quid diebus festis peragere debeant. Hæc autem scribit ille *Lib. II. Instit. cap. viii. §. 32. pag. 75. Abrogato sabbato inter nos tamen etiamnum locum istud habet, ut stans diebus ad audiendum verbum, ad mystici panis fractionem, ad publicas orationes conveniamus: deinde ut servis, & operariis sua detur a labore remissio.* Item §. 33. *Paulo hic cogor esse longior, quod hodie ob diem dominicum tumultuantur nonnulli inquieti spiritus: pkbem christianam quiritantur in Iudaismo foveri, quia retinent aliquam dierum observationem. Ego autem respondeo citra Iudaismum dies istos a nobis obser-*

obseruari : quia longo intervallo differimus in hac parte a Iudeis. Non enim ut caeremoniam arduissima religione celebramus, qua pitemus, mysterium spirituale figurari ; sed suscipimus ut remedium retinendo in Ecclesia ordini necessarium . Atqui Paulus docet, non esse in eius observatione iudicandos Christianos : quia sit umbra rei futurae . Ideo times, ne inter Galatas frustra laboraris, quod adhuc dies observarent . Et ad Romanos asserit, superstitiosum esse, si quis iudicat inter diem & diem. At quis, praeter istos dumtaxat furiosos, non videat de qua observatione intelligat Apostolus ? Non enim in finem istum politicum, & ecclesiasticum ordinem respiciebant Neque sic tamen septenarium numerum moror, ut eius servituti Ecclesiam astringam. Neque enim Ecclesias damnvero, quae alios conventibus suis solemnes dies habeant, modo a superstitione absint. Quod erit, si ad solam observationem disciplinae, & ordinis bene compositi referantur. Summa sit : ut sub figura Iudeis iradebatur veritas, ita nobis sine umbris commendatur : primum, ut perpetuum tota vita sabbatissimum meditemur a nostris operibus, quo Dominus in nobis per suum spiritum operetur ; deinde, ut pia operum Dei recognitione privatim se quisque, quoties vacat, exerceat ; tum etiam ut omnes simul legitimum Ecclesiae ordinem, ad verbum audiendum, ad sacramentorum administrationem, ad publicas orationes constitutum observemus ; tertio ne nobis subditis inhumaniter premamus. Ita evanescent nugae Pseudoprophetarum, qui iudaica opinione populis superioribus seculis imbuerunt, nihil aliud afferentes, nisi abrogatum esse quod caeremoniale erat in hoc mandato (id vocant sua lingua diei septimae taxationem) remanere autem quod morale est, nempe unius diei observationem in hebdomada. Hi sunt haereticorum errores, quos sequentibus numeris breviter confutabimus.

V. Dico primum, Sabbatum Hebraeorum, & cetera veteris testamenti festa vanae quaquam licere Christianis celebrare. Quoniam sabbatum, & alia iudaica festa figurae erant, & adumbratae imagines futurae lucis, quae est Christus Dominus : istius itaque adventu antiquandae omnino erant, & abrogandae. Quapropter iure D. Paulus, ad Galatas scribens, redarguit mosaici ritus cultores, & feriarum observatores. Et Concilium Laodicenum cap. xxix. anathema iis insigit qui sabbatum colunt. Nec refert quod sabbatum vocetur pactum sempiternum, signumque perpetuum Exod. 31. Sic enim appellatur, & quia res aeternas portendit, & quia ad finem usque Reipublicae iudaicae durare debebat ; uti explicat Augustinus in quaestionibus super Exodum.

° VI. Dico secundo, Christianos obstringi dies festos celebrare, non solum ratione ordinis, & politicae, sed ratione etiam mysterii, quod significant ; & esse dies istos aliis sacratiores, & sanctiores. Prima pars per se patet. Praeceptum siquidem iustificandi festa, licet, prout caeremoniale est, antiquatum fuerit ; ut tamen morale, seu naturale, & divinum est (quam distinctionem immerito Calvinus reiecit) non

fecus ac cetera Decalogi mandata, Christianos omnes obligat. Nec minus certum est, Christianorum festa mysticas continere significationes. Nam dies dominica memoria est resurrectionis Christi, & beatam vitam præfigurat. Insuper solennes dies festi Natalis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis Domini, & Pentecostes, quos ex apostolica traditione Ecclesia celebrat, ut docet Augustinus *epif. cxix.* & Lutherani ac Calvinistæ pariter colunt, mysteria Iesu Christi repræsentant. Perperam ergo ad ordinem, & politiam Ecclesiæ eorumdem celebratio reducitur. Idque confirmatur ex eo quod communi & Patrum, & populorum voce dies festi modo *sacri*, modo *sandti*, modo *mystici* nuncupentur. Qua de re vide Ambrosium *serm. lxxii.* Augustinum *Lib. XXII. de Civit. Dei cap. 111.* & Leonem *ser. iv. in Quadr.* Et revera, si Christus nascens præsepe, moriens crucem, resurgens tumulum consecravit; cur non etiam dies illos sanctificavit, quibus natus, passus, vitæque redditus est? Si templa, & altaria sacra dicuntur, quod sint Deo dicata; cur non erunt sacri quoque dies illi qui divino cultui sunt assignati?

VII. Dico tertio, *Festorum observationem, sublato etiam scandalo, & contemptu; lege obligante conscientiam merito Ecclesiam præcipere.* Iure siquidem divino devincti sunt fideles, dies aliquos festos celebrare; ut ex Scriptura sancta patet, & ratio naturalis præscribit. Nulli autem sunt dies festi divino iure definiti. Ergo Ecclesia hac pollet potestate, qua certos dies Deo sacros statuat, & eorumdem observationi fideles adstringat. Alioquin ius divinum minime confisteret, semel admisso quod Ecclesiæ lex non obligaret fideles suos. Isti enim, hac facta positione, possent non servare diem dominicum, nec Pascha, nec ulla alia [festa: vel quisque posset ad libitum sua festa sibi statuere, & confusionem summam in Ecclesiam invehere. Sed quid plura congero? Certum quippe est, semper Ecclesiam suo præcepto obligasse fideles ad festa celebranda; ut constat ex Concilio Agateni, & Aurelianensi, & sexto Generali. Neque ex hac lege iugum Christianorum gravius evadit iugo Iudzorum; quemadmodum obgannunt Calvinistæ. Quoniam festa iudaica gravissima imponebant onera, cum singulis sabbatis veterent ignem accendere, carnes coquere, iter facere, & in Paschate septem dies insipida azyma comedere: quæ incommoda longe absunt a festis Christianorum.

VIII. Ad primum textum D. Pauli, quem obrudit Calvinus, respondeo, Apostolum ibi sermonem habere de ieiunio, quod alii observabant quotidie, & alii certis diebus; ut exponunt Origenes, Ambrosius, & alii. Ad secundum respondetur, D. Paulum vanam improbare Ethnicorum superstitionem, qui ex vario fiderum situ dies discernabant. In Epistola autem ad Colossenses de festis Iudzorum agit Apostolus, & iudaizantes redarguit; ut Hieronymus, & Augustinus interpretantur. De aliis hæreticorum erroribus adversus festa Martyrum, & Confessorum, aliosque peculiare dies festos, infra dicemus.

C A P U T II.

Recensentur propositiones hoc de argumento a summis Pontificibus damnatæ. Item aliæ quæ nimis laxæ; & aliæ quæ nimis severæ quibusdam videntur.

I. **I**ndicatis superiore capite hæreticorum erroribus, e re nostra esse censemus quorundam Casuistarum, & Theologorum hoc de argumento aberrationes manifestare. Hac enim ratione vel initio statim & unico intuitu, quid evitare lector debeat, exploratum habebit. Hoc siquidem est institutum meum (quod quamvis alibi dictum fuerit, repetendum tamen est sæpius, ut invidiæ periculo, quo ad fieri potest, me subducam) primo errores ab Ecclesia damnatos, deinde propositiones, quæ, licet expresse proscriptæ non sint, videntur tamen viris piis, & doctis nimis laxæ, & tandem quasdam quæ nimis severæ reputantur, ob oculos ponere.

§. I.

Propositiones damnatæ ab Innocentio XI. an. 1679. quæ primum Ecclesiæ præceptum spectant.

II. **E**X propositionibus a summo Pontifice Innocentio XI. proscriptis duæ sunt quæ præcepto colendi festa adversantur, suntque sequentes.

52. *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.*

§. II.

Propositiones ex pluribus Casuistis decerptæ, quæ nimis laxæ videntur.

III. 1. **V**ere impletur audiendi Sacri præceptum, illud ex contemptu audiens. Ergo a fortiori cum intentione non satisfaciendi. " Thomas Sanchez in *Decal. Lib. I. cap. xiiii. num. 13. pag. 65. edit. Parm. 1723.*

2. *Colligo, posse te brevissimo temporis interstitio Missam audire, si quatuor*
Tom. V. A iij " v. g.

„ v. g. altaribus variæ Missæ proportionata temporis anterioritate sic celebrentur,
 „ ut, dum una iqchoatur, secunda ab Evangelio tunc in consecrationem proce-
 „ dat, tertia a consecratione in consumptionem, quarta denique a consumptione
 „ usque ad terminum. Ita ille (Antonius Escobar) & novissime Gesualdus in
 „ *Theol. Moral. Tom. I. tract. xvii. cap. 11. num. 16.* Unde patet, quam parum mo-
 „ deste locuti sunt Trnrius in *select. disp. xvi. dub. 7.* & Ledesma *part. 1. cap.*
 „ *xxvii. post §. conclusionem*, qui hanc affirmativam sententiam improbabilem
 „ vocant. Est enim satis probabilis. “ P. Antoninus Diana *Tom. II. operis coord.*
resol. 29. pag. 166. edit. Venet.

3. „ Dominus qui habet oratorium, non tenetur rogare, aut ullo stipendio con-
 „ ducere Sacerdotem, qui faciât Sacrum sibi non valenti adire Ecclesiam. “ P.
 Georgius Gobat *tract. v. num. 350. pag. 252. edit. Venet.*

4. „ Pridie festum læsi nimio potu valetudinem, ut nequirem altero die ædem
 „ sacram subire, hancque impotentiam orituram prævidi. Resp. Tametsi perægre
 „ suscipio patrocinium lurconum; attamen illum de quo proponitur hæc quæstio,
 „ excuso a mortali, inquantum præcise ponit impedimentum Sacri de iure audien-
 „ di die sequenti. “ Idem Gobat *loc. cit. num. 425. pag. 256.*

5. „ Dico. II. Nemo obligatur pridie festi non ponere impedimenta Sacri po-
 „ stridie audiendi. Sic docui *cit. cap. xxvii. num. 35.* cum Suario, Becano, Bona-
 „ cina, Palao, Dicastillo, quos ibidem refero, ubi etiam expressi, licet impedi-
 „ mentum ponatur per actionem pessimam, non tamen esse necesse in confessione
 „ quidquam dicere de omisso Sacro. ... Confirmo hanc doctrinam resolutione casus
 „ quem Tambutinus in *Decal. Lib. IV. cap. 11. §. 3. num. 9.* recenset de duobus ado-
 „ lescentibus, desinantibus proficisci die sabbati ad venationem instituendam
 „ loco tam remoto ab omni Ecclesia, ut fuerit impossibile die dominico audi-
 „ re Missam.

Casus Venatorius.

6. . . . *Quidam ex congregatione Nobilium selecti adolescentes (verba sunt Tam-
 burini loc. cit.) ad feras in remoto nemore venandas se egressuros, ut fit, ex com-
 passu decreverunt, quo in nemore opportunitas audiendi Sacrum nequaquam suppe-
 tebat. Agebatur autem dies veneris illius hebdomadæ, & die consequenti iter arri-
 pere cum contenderent, interrogaverunt a P. Sodalitatis Præselle, an illis liceret;
 quandoquidem fore prævidebant ut, die dominico instanti, in eo loco ab Ec-
 clesis remotissimo, Missæ non essent interfusuri? Respondit Pater, sine culpa li-
 cere*

*Verum adolescens quidam ex illis, paullo ceteris religiosior, huius Patris consilio
 non acquiescens, P. Rectorem eiusdem Collegii, quid de hoc ipse sentiret, interroga-
 vit, qui nequaquam licere respondit*

„ Ha-

„ Haftenus non solum narratio, sed etiam iudicium P. Tamburini, qui, licet
 „ utrumque responsum merito habeat pro probabili, *ego tamen pro probabiliore*
 „ *habeo Praefatis*, utpote nixi & melioribus rationibus, & auctoritate quinque DD.“
 Idem Gobat *trañ. v. num. 447. & seq. pag. 258.*

7. „ Excusaretur a' mortali qui tertiam partem diei festi infumeret in opera
 „ servili, sumpta hac tertia parte dumtaxat de eo tempore quod regulariter so-
 „ let infumi in opere servili. “ P. Zacharias Pasqualigus *decisione 300. numer. 6*
 „ *seq.*

8. „ An in die festo liceat torneamenta, choreas, & alios similes ludos exercere? .
 „ Tenenda est sententia (affirmativa) quia huiusmodi torneamenta, & alii ludi
 „ huius generis ex sua natura, & intrinseco sine ordinantur ad relaxandos ani-
 „ mos: quia, cum causent delectationem, faciunt ipsos quiescere, atque adeo re-
 „ focillari.... Et hoc habet locum etiam respectu eorum qui exercent huiusmodi
 „ ludos: quia, licet fatigentur in corpore, recreantur tamen in animo. “ Idem
 Pasqualigus *decif. cl. i.*

9. „ Non peccaret mortaliter qui efficere ut plures per totum integrum diem
 „ festum laborarent, sed singuli solum pro modico tempore; si id faceret ob lu-
 „ crum quod inde percipit. “ P. Leander *in Ss. Sacramento de observat. festorum*
trañ. i. disp. vi. quæst. x.

10. „ An satisfaceret qui, etiam si toto Missæ tempore cum aliis confabularetur,
 „ luderet &c. hoc non faceret continuo, sed interpolate modo ad Missam at-
 „ tendendo, & modo confabulando &c. Respondeo satisfacere in hoc casu, dum-
 „ modo attente assistat consecrationi, & aliis quæ in Missa principalia sunt. “
 Idem Leander *Part. III. in 5. præcep. Ecclesiæ 179. 22. de audit. Missæ. disput. 1.*
quæst. lxxviii.

11. „ An qui ex vi præcepti, voti, & pœnitentæ obligatur audire tres Missas,
 „ satisfaciat his omnibus obligationibus audiendo eas simul? Respondeo satisfacere
 „ re. Quia præfatus audiens vere audit tres Missas Quod vero faciat eodem,
 „ vel diverso tempore, unico, aut pluribus actibus, hoc nihil obest. “ Idem
 Leander *loc. cit. quæst. lxx.*

12. „ Probabiliter respondeo, licitum esse typographis in diebus festis caracte-
 „ res componere, seu ordinare. “ Idem Leander *loc. cit. trañ. i. de observ. fest.*
disp. iv. quæst. xviii.

13. „ Maxime probabile iudico accedentem ad audiendam Sacram tempore quo
 „ præfatio dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius
 „ Missæ interesse. “ Ioannes Sanchez in *disp. selectis disp. num. 5.*

14. „ An opinio quæ dicit satisfieri, si successive audiantur duæ medietates
 „ (Missæ) sit adhuc probabilis; ut v. g. si quis ad elevandum unius Missæ ve-

A i
 „ niat

„ niat in templum, & postea audiat sequentem Missam usque ad elevationem
 „ tantum?... Dicendum est, opinionem illam adhuc manere probabilem.“ P.
 Claudius La Croix *Tom. I. Lib. III. part. 1. de observ. fest. num. 611.*

15. „ An autem ille qui per longum tempus constitetur, Missam audiat, variæ
 „ sunt sententiæ... Alii dubitant.... Alii absolute negant... Alii absolute adfirmant
 „ mant... Alii distinguunt... Omnes hæ sententiæ sunt probabiles.“ Idem La
 Croix *loc. cit. num. 655. §. 6.*

16. „ Multi negant, propter lucrum notabile posse omitti Missam; adfirmant
 „ tamen Azor. Basf. Iord. Tamb. *num. 7. Gob. a num. 492.* qui etiam putat, si sis
 „ tenuis fortunæ, te excusari ob lucrum duorum ducatorum; si sis vere pauper,
 „ unius ducati: quia hoc lucrum respectu illorum est notabile, quo non censetur
 „ Ecclesia velle eos privari.“ Idem La Croix *loc. cit. num. 681. §. 6.*

17. „ Si Missam negligas, ut iter agas cum aliquo socio, qui faciet expensas
 „ itineris, aut multum sublevabit, excusant te Suar. Dicastil. & alii cum Gobat.
 „ Immo, & secundum aliquos, sola derelictio sociorum itineris videtur esse causa
 „ sufficienter excusans.“ Idem La Croix *loc. cit. num. 682. §. 7.*

18. „ Aurigæ qui per consuetudinem habent ius vehendi aliqua die festo, etiam
 „ habent ius omitendi Missam, si hæ audita vehere non possunt... Addunt ali-
 „ qui, etsi tu posses vehuram omittere sine notabili damno, tamen plerisque non
 „ posse; & ideo te posse cum illis uti privilegio consuetudinis.“ Idem La Croix
loc. cit. num. 684. §. 9.

19. „ An peccet mortaliter quæ die festo mandat sex famulis, ut singuli una
 „ hora laborent? Respondeo, si mandet ut laborent simul, seculo scandalo, est
 „ veniale tantum.“ Idem La Croix *loc. cit. num. 530.*

20. „ Excusat item, saltem a gravi peccato, parvitas operis, seu temporis.
 „ Unde grave non videtur ut hora laborare (die festo)... Immo durum vide-
 „ tur, mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat.“ P. Hermannus
 Busembau *Lib. III. tractat. 11. cap. 111. dub. 2. septima causa,* apud Claudium La
 Croix eiusdem interpretem *ib. III. par. 1. num. 583.*

21. „ Tamquam certum espondeo, non teneri fideles ex vi præcepti colendi
 „ Deum in festo ad exercendum intra illum diem aliquem actum internum di-
 „ vini cultus.“ P. Leonardus a Ss. Sacramento in *5. præcep. Eccl. part. 111. tract. 11.*
disp. 11. quæst. 1xx11.

22. „ Qui ad Missam non accessit ante præfationem, non tenetur ad reli-
 „ quum.“ P. Martius Torrecilla *Tom. II. Summ. tractat. 1. disput. 1. cap. 1.*
numer. 19.

23. „ Præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro satisfacit qui duas Missæ partes au-
 „ dit, non simul a aplici celebrante, sed divisim.“ Idem Torrecilla *ibid. num. 26.*

24. „ Præcepto Sacrum audiendi satisfaciunt qui externe compositus, interne voluntarie distrahitur. “ Idem Torrecilla *ibid.* num. 21.
25. „ Et si digni reprehensione sint qui sacrificio Missæ ludendo, ridendo, & confabulando assistunt; dummodo tamen consecrationi, & consumptioni attenti sint, tantummodo peccatum veniale committent . . . Quatenus peccatum grave tantummodo constituit in eo qui toto tempore Sacrificii est ludens, ridens, & confabulans. “ Idem Torrecilla *ibid.* num. 28.
26. „ Opinio DD. dicentium, præceptum Missæ usque ad annos pubertatis; vel circiter non obligare, probabilitate non caret. Et idem dicendum venit de præceptis etiam confessionis, & communionis annualis. “ Idem Torrecilla *ibid.* cap. 111. a num. 7. ad num. 23.

27. „ Distantia unius leucæ, vel trium millium passuum excusat ab obligatione Missam audiendi, etiam hominem robustum. “ Idem Torrecilla *ibid.* num. 15.

IV. Plures alias recensere possem similes propositiones, quas brevitatis gratia prætereo. Ex his enim quas descripsi, colligere facile lector valet, quanta cautione legendi sint Auctores qui dicuntur benigni: quoniam iisdem principiis ex quibus præfatas eliciunt assertiones, cetera dubia quæ in festorum occurrunt observatione, resolvunt. Quid porro de recensitis propositionibus, aliisque affinibus dicendum sit, infra suis locis iuxta sanctorum Patrum, & Conciliorum doctrinam, quoad fieri poterit, statuam.

§. III.

Recensentur propositiones quæ aliquibus videntur nimium severæ.

V. 1. „ **G**raviter peccant qui cum peccati letalis affectu Missæ sacrificio dominicis, & festis diebus interfunt. “ Natalis Alexander *Tom. II Theol. dogm. & mor. Lib. IV. de Decal. reg. 1x.*

2. „ Præceptum de sanctificatione spiritali sabbati magis violare censentur qui dominicis, aut festis diebus letale peccatum committunt, quam qui quodvis opus corporale, alias bonum & licitum, faciunt. “ Idem Natalis Alexander *loc. cit. reg. v. Genet. de 3. præcep. Decal. tract. 1v. cap. 11. quæst. 11.*

An propositiones istæ severitatem sapiant, an vero suavem Patrum, & Conciliorum doctrinam contineant, infra docebimus. Lege *epistolam* 111. eiusdem Natalis ad calcem *Tom. II. Lege dissert. 111. cap. v.*

CAPUT III.

Quomodo præceptum sanctificandi sabbatum ad Decalogum pertineat. Quem Dei cultum præcipiat. De illius translatione in diem dominicum: & an simul aliquando cum festo dominico observatum fuerit.

I. **A**D Decalogum pertinere præceptum sanctificandi sabbatum, Scriptura sancta testatur Exod. xx. *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Inter Decalogi mandata numeratur, ut morale, & naturale, non ut cæremoniale, seu legale est. Morale porro, & naturale est præceptum istud, quia ex parte aliquod tempus designat quo supremo Numini exterior cultus offeratur. Quod peroptime explicat D. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 1. *Præceptum de sanctificatione sabbati, literaliter intellectum, est partim morale, partim autem cæremoniale. Morale quidem est quantum ad hoc quod homo deputet aliquod tempus vite sue ad vacandum divinis. Inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc quod cuilibet rei necessarius deputetur aliquod tempus, sicut corporali refectio, somno, & aliis huiusmodi. Unde etiam spirituali refectio, qua mens hominis in Deo reficitur, secundum dillum naturalis rationis, aliquod tempus deputat homo.* Et sic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum divinis, cadit sub præcepto morali. Cæremoniale, seu legale dicitur præceptum istud variis rationibus, quatenus scilicet & diem sabbati præ alio præscribit, & creationem mundi repræsentat, & viginti quatuor horarum spatio solemnitas illa celebrabatur. Audiamus Angelicum hæc omnia explicantem loco laudato. *Sed in quantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis mundi, sic est præceptum cæremoniale. Similiter etiam cæremoniale est secundum allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in sepulchro, quæ fuit septima die. . . . Unde præceptum de sanctificatione sabbati ponitur inter præcepta Decalogi, in quantum est præceptum morale, non in quantum est cæremoniale.* Heinc consequitur, præceptum hoc, prout cæremoniale est, non obligare Christianos: quoniam, promulgata evangelica lege, præcepta legalia abrogata sunt. Utrum autem obligaverit præceptum istud ante legem Moysis in statu legis naturæ, adfirmant Catharinus Politus in Genesim, Cornelius, Ribera, & alii. Sed probabilius negant Eusebius Lib. I. Hist. eccl. cap. xv. Irenæus Lib. IV. advers. hæres. cap. xxx. Iostatus in Genes. cap. 11. quæst. 1v. Catechismus Romanus in 3. Decalog. præcept. num. 4. Ratio clara videtur. Nam Moyses Dei iussu præceptum sanctificandi sabbatum, ut diem Domino sacrum indi-

dixit. Igitur ante id temporis festum illud minime institutum erat. Quod ex eo etiam constare potest, quia, si sub mundi initium iussisset Deus, homines diem hunc ut sacrum custodire, omnes nationes, & gentes sabbatum observassent. Patet autem, nullam aliam gentem, præter Iudæos, sabbatum ut diem festum coluisse.

II. Sabbatum nomen hebraicum est, quod latine *requiem*, seu *cessationem* significat: & pluribus modis in Scriptura accipitur. Primum pro septimo die, in quo Deus ab omni opere quævit. Secundum pro tota hebdomada per figuram synecdochem, in qua pars pro toto adhibetur. Et iuxta hanc significationem Pharisæus dixit Luc. cap. xviii. *Ieiuno bis in sabbato*, nempe in hebdomada. Tertium pro quolibet die festo Iudæorum, iuxta illud Lev. xxiii. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*. Quartum pro qualibet hebdomadæ die. Et sic prima sabbati est primus dies post sabbatum, & secunda sabbati secundus dies, & sic de reliquis. Quapropter in Evangelio Matthæi cap. xviii. legitur *Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati*; & Lucæ xxiv. *Una autem sabbati valde diluculo*. Accipitur etiam pro die dominico. Habetur enim Actuum cap. xx. *Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem*. Quod sic interpretatur Augullinus epist. lxxxvi. *Una enim sabbati appellabatur dies, qui nunc dominicus appellatur; quod in Evangelio apertius invenitur. Nam dies resurrectionis Domini prima sabbati a Matthæo, a ceteris autem tribus una sabbati dicitur*. Iuxta hanc expositionem facile intelligitur textus ille Matth. xxviii. *Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum*.

III. Cur Deus sabbatum Iudæis præ alio die præceperit? Varia omitto inepta & absurda interpretamenta, & eorum qui dixerunt, idcirco Deum voluisse Iudæos ab omni opere die sabbati abstinere, ut influxus Saturni, sub quo talis dies ponitur, evitarent [quæ interpretatio superstitionem redolet] & aliorum, qui asserunt, Iudæos ulceribus inguinum laborasse, quem morbum Aegyptii *Sabbo* vocabant, a qua infirmitate septimo die cum fuissent liberati, diem illum ut sanctum coluerunt, sabbatumque compellarunt; quod inane commentum est Apionis Alexandrini. Respondeo igitur, primam causam eam esse quam Scriptura sacra assignat, scilicet ut Iudæi creationis beneficium recolerent. Hæc siquidem habentur Exod. xx. *Sex enim diebus fecit Dominus celum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievis in die septimo: idcirco benedixit Dominus die sabbati, & sanctificavit eum*. Altera causa est, ut Iudæi liberationis a captivitate Aegyptiaca recordarentur: sicuti clare habetur Deuter. v. *Memento quod & ipse servieris in Aegypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extenso: idcirco præcepit tibi ut observares diem sabbati*. Plures alias caus-

causas assignant alii, qua de re videtur Hieronymum in commentariis ad *cap. v. Amos Prophetæ*.

IV. Quæst. I. *Quem cultum in præcepto sanctificationis sabbati Deus præscripsit Judæis?* Resp. D. Thomas dicit, Deum iussisse exteriorem cultum, 2. 2. quæst. cxxxii. art. 4. in corp. *In tertio præcepto Decalogi præcipitur exterior Dei cultus sub signo communis beneficii, quod pertinet ad omnes, scilicet ad representandum opus creationis mundi; a quo requievit dicitur Deus septima die. In cuius signum dies septima mandatur sanctificanda, idest deputanda ad vacandum Deo. Et ideo Exod. xx. præmissa præcepto de sanctificatione sabbati, assignatur ratio: quia sex diebus fecit Deus cælum, & terram, & in septima die requievit. Hoc ipsum confirmat Catechismus Romanus de tertio præcepto III. Part. num. 1. Hoc legis præcepto externus ille cultus qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. Est enim hic veluti prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus cum non externo cultu venerari, eique gratias agere. Ex his satis aperte colligitur, falsam esse opinionem eorum qui sultinent, cultum interiore, seu actus caritatis, & contritionis de peccatis, a Deo præcipi in hoc suo tertio mandato. Quandoquidem præceptum istud de sanctificatione sabbati imperat actus virtutis religionis, ut evidens per se est. Dilectio autem Dei ad virtutem caritatis, & contritio de peccatis ad virtutem pœnitentiæ spectant.*

V. Quæst. II. *An hoc præceptum affirmativum sit, vel negativum?* Resp. Esse affirmativum: quoniam Deus in hoc præcepto revera iubet sanctificationem sabbati. Ait enim: *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Imperat itaque sanctificationem istius diei, cultumque sibi exhibendum. Anne mandatum, quod tributum Deo offerendum præscribit, inter negantia mandata recenseri potest? An ex alia parte Judæi cessabant ab operibus, quin aliquo signo externo Deum colerent? Quisnam autem præcise fuerit actus ille quo Judæi cultum Deo offerebant, ex lege non constat. Indefinitus ergo erat, ex populi arbitrio statuendus.

VI. Quæst. III. *Cur sabbati solemnitas in diem dominicum translata sit?* Resp. Cum ex ipsa naturali lege aliqua temporis pars assignari debeat qua Deo cultus offeratur, Apostoli elegerunt primum hebdomadæ diem veluti ceteris aptiorem, quem Ethnici dixerunt diem Solis, ipsi vero diem dominicum appellarunt. Istius diei dominicæ celebritas obtinebat penes Christianos Apostolorum tempore. Illius meminit S. Ioannes Apocalyp. 1. *Fui in spiritu dominica die, & audi vi.* Meminit quoque S. Lucas Act. xx. *Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem* (idest ad corpus Christi sumendum) *Paulus disputabat.* Istius autem mutationis causæ plures exhibentur. Primo, quod die ista mundus initium acceperit. Secundo, quod eodem die Christus a mortuis resurrexerit ad

vitam immortalem. Tertio, ne Christiani quid commune cum Iudæis habere viderentur. Quarto, quia eodem die Spiritus sanctus super Apostolorum collegium visibilis apparuit. Quinto, hac eadem die Apostoli onus prædicandi gentibus Evangelium a Christo susceperunt. Has rationes recenset *epistol. xi. olim lxxxii. cap. i.* S. Leo, qui diem hanc *diem resurrectionis dominicæ* vocat, his verbis. *His qui consecrandi sunt, nequaquam benedictio, nisi in die resurrectionis dominicæ, tribuatur . . . quæ tantis divinarum dispensationum mysteriis est consecrata, ut quidquid est a Domino insignis constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. In hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli a Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, & inferendum universo mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac, sicut B. Ioannes Evangelista testatur, congregatis in unum Discipulis, ianuis clausis, cum ad eos Dominus introisset, insufflavit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. In hac denique promissus a Domino Apostolis Spiritus sanctus advenit, ut caelesti quidam regula inhaerentem, & traditum novissimum, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.*

VII. Quæst. IV. *An festum diei dominicæ iuris divini sit, vel ecclesiastici?* Resp. Panormitanus *cap. 111. de Fer.* cum aliis quibusdam iuris esse divini contendit: Sed Theologi communi consensu docent esse iuris ecclesiastici cum D. Thoma 2. 2. *quæst. cxxii. art. 4. ad 4.* ubi hæc habet. *Dicendum, quod observantia diei dominicæ in nova lege succedit observantiæ sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi christiani.* Hoc idem tradit Catechismus Romanus III. Part. in 3. Decalog. præcept. num. 19. *Placuit autem Ecclesiæ Dei ut diei sabbati cultus, & celebritas in dominicam transferatur diem.* Quod clara quoque ratione confirmant Theologi fere omnes. Docent enim, Christum Dominum in sua nova lege nulla alia nobis imposuisse præcepta divina, præter ea quæ fidem, sacramenta, & sacrificium spectant. Celebritas autem diei dominicæ nec ad fidem, nec ad sacramenta, nec ad sacrificium pertinet. Ergo festum istud Ecclesiæ indicendum reliquit. Ut autem veritas plenius luceat, animadvertendum, verum utique esse quod iuris naturalis, & divini sit, non solum debere determinatum esse tempus quo Deo debitus cultus exhibeatur; verum etiam quod dies aliqui definiantur ad cultum hunc Deotribuendum. Quoniam tertium Decalogi præceptum, ut morale est, etiamnum perseverat. Nisi autem aliqui dies determinati essent, quibus Deo vacandum foret, non posset præceptum communiter ab omnibus observari. Quod autem hi dies sint feria prima, vel secunda, vel tertia, Ecclesiæ potestati Deus reliquit. Et quamvis sub initium nascentis

tis Ecclesiæ christianæ Apostoli ipsi festum hoc instituerint; non tamen sequitur intris esse divini: quia Apostoli non omnia ex mandato Christi Domini, sed plura ex Spiritus sancti assensu decreverunt. Ex quibus colliges, Ecclesiam absolute posse præceptum de observatione diei dominicæ mutare; etsi reipsa numquam id præstabit. Numquam siquidem Ecclesia ea mutat quæ immemorabili, & universali consuetudine confirmata sunt, atque divinis mandatis quammaxime consentanea.

VIII. Quæst. V. *An, facta laudata translatione sabbati in dominicum diem, statim ubique cessaveris sabbati observatio?* Resp. Difficultas proposita longiorem requireret disputationem. Paucis tamen eam expediam. Iam cap. 1. improbatum fuit error Ebionitarum, qui sabbata, & omnia festa veteris testamenti æque ac festa novi fœderis, celebranda effutiebant. Nunc autem, cum de solo sabbato sermo recurrat, brevissime dico, quod, licet Hebræorum legalia, & cærentonalia antiquata fuerint, lege evangelica promulgata; attamen sabbati festum non illico in omnibus Orientis Ecclesiis abolitum fuisse, sentiunt eruditi non pauci, quos inter Ludovicus Thomassinus de dierum festorum celebratione *Lib. II. cap. 11.* Idque colligitur ex constitutionibus apostolicis. Nam Auctor istorum canonum, & constitutionum hæc scribit *Lib. II. cap. 11x. Convenite diebus singulis mane, & vespere ad canendos Psalmos . . . potissimum autem die sabbati, & dominico.* Clarius hoc præcipit *Lib. VIII. cap. xxxiiii.* Petri, & Pauli nomine. *Ego Petrus, & ego Paulus constituimus ut servi quinque diebus opus faciant, sabbato autem, & dominico die vacent in Ecclesia propter doctrinam religionis. Diximus enim habere quidem sabbatum rationem creationis mundi, dominicum vero resurrectionis.* Nihil facilius foret dictum quam laudatum Librum apocryphum esse; & propterea nullius auctoritatis. At convenit inter eruditos, extitisse codicem quemdam canonum Ecclesiæ in Oriente quatuor primis sæculis, cui libro consequentibus annis leges recens latæ attexebantur. Porro in laudato canonum, & constitutionum libro non pauca reperuntur quæ Apostolis accepta sunt referenda; plurima vero, quæ tertio, & quarto sæculo fuerunt condita. Dicendum igitur, in quibusdam Orientis Ecclesiis, temporum, & regionum habita ratione, permixtam in aliquod tempus fuisse sabbati celebrationem, tum ne Hebræi, qui christianæ religioni nomen dederant, turbarentur; tum ut splendido cum honore synagoga ad sepulcrum efferretur.

IX. Ceterum in plurimis ipsius Orientis Ecclesiis sabbati celebrationem abrogatam fuisse, testis est Epiphanius Constantinæ in insula Cypri Episcopus hæretici *lxvi. Sabbatum illud lege prescriptum ad Christi usque adventum perseveravit, quo demum abrogato, magnum nobis sabbatum obtulit, qui est ipse Dominus, requies, & sabbatissimus noster.* Ad Ecclesiam occidentalem quod attinet, comper-

tum est, post novi fœderis promulgationem numquam in ea sabbatum observatum fuisse; quemadmodum & de Ecclesia Alexandrina testatur vel ipse Socrates, hæresis lue infectus, *Lib. V. cap. xxi.* quamquam minime sibi constet, dum asserit, omnes orbis Ecclesias, præter Romanam, & Alexandrinam, sabbatum celebrare: quod manifeste falsum est. Quarto tamen labente sæculo, Synodus Laodicea iis omnibus anathema indixit qui sabbatum colerent. Hæc enim statuit can. xxix. *Non oportet Christianos iudaizare, & in sabbato otiosi, sed eo die operari. Diem autem dominicum præferentes, otiosi, si modo possint, ut Christianos. Quod si conventi fuerint ut iudaizantes, anathema sint apud Christum.* Hoc quoque tempore conditus videtur canon septuagesimus Apostolorum, quo decernitur, nefas esse Christianis cum Hebræis convenire aut in ieiuniis, aut in festorum observatione. *Si quis ieiunat cum Iudæis, vel cum ipsi dies festos agit.*

C A P U T IV.

De aliis festis, præter diem dominicum, ex præcepto Ecclesie celebrandis.

I. **U**T clarior omnium festorum quæ in Ecclesia catholica ex præcepto celebrantur, cognitio habeatur, primum festa quæ ad Christum Dominum, deinde quæ ad B. Virginem, & postremo quæ ad Sanctos attinent, recensendo. Sed antequam id præsto, decretum Urbani VIII. exscribam, quod in Bullario habetur *Tom. V.* Primum ramen eiusdem decreti paragraphum omitto, ceu minime necessarium ad institutum nostrum. In aliis autem paragraphis habentur quæ sequuntur.

II. §. 2. *Nos itaque volentes ex debito pastoralis officii providere, & sanctificationis festorum certum deinceps firmare præceptum, antiquam Ecclesie in hoc consuetudinem sectantes, habitis prius frequentibus per doctos, piisque viros, quos ad hæc specialiter deputavimus, consultationibus, ut rei videtur gravitas postulare, motu proprio, & ex certa scientia, meraque deliberatione nostra, nec non de prædictæ apostolicæ plenitudine potestatis, hac perpetuo valtura constitutione, de voto etiam venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesie Eminentissimorum Cardinalium, sacris ritibus Præpositorum, apostolicæ auctoritate decernimus, & declaramus, infra scriptos dumtaxat dies pro festis ex præcepto colendos esse, quos nempe vel in initio sacræ antiquitatis, vel universalis Ecclesie probavit consuetudo, vel omnium gentium unanimes pietas veneratur.*

III. *Dominicos scilicet dies totius anni, Nativitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis cum duabus sequentibus feriis, Ascensionis,*

nis, Pentecostes cum duobus pariter sequentibus feriis, sanctæ Trinitatis, solemnitate corporis Christi, & inventionis sanctæ Crucis, nec non festivitatum Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis Deiparæ Virginis, Dedicationis sancti Michaelis Arcangeli, Nativitatis sancti Ioannis Baptistæ, sanctorum Petri, & Pauli, sancti Ioannis Evangelistæ, sancti Thomæ, sanctorum Philippi, & Iacobi, sancti Bartholomæi, sancti Matthæi, sanctorum Simonis, & Iudæ, & sancti Matthei Christi Domini Apostolorum: item sancti Stephani Protomartyris, sanctorum Innocentium, sancti Laurentii Martyris, sancti Sylvestri Pape, & Confessoris, sancti Ioseph etiam Confessoris, & sanctæ Annæ, Deiparæ respectivo Sponsi, ac Genitricis, solemnitatis omnium Sanctorum, atque unius ex principalioribus Patronis in quocumque regno, sive provincia, & alterius pariter principalioris in quacumque civitate, oppido, vel pago, ubi hos patronos haberi, & venerari contigerit.

IV. §. 3. *Ad reliquorum vero dierum observantiam, quos hætenus sive in universa Ecclesia, sive in quavis natione, aut regno, provincia, diœcesi, aut loco, quomodocumque, sive ex præcepto, sive ex consuetudine, sive ex devotione, Christianifideles tamquam festivos celebrarunt, nequaquam ex præcepto ipsos teneri, dicta auctoritate, tenore præsentium, perpetuo etiam decernimus, & declaramus. Ne autem dies festos a locorum Ordinariis nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps iterum multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monemus, ut ad ecclesiasticam ubique servandam æqualitatem de cetero perpetuis futuris temporibus, ab indictione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere. Ut vero ea quæ superius expressa sunt, ferventiori qua decet veneratione, ac devotione colantur; eisdem Ordinariis antiquorum canonum observantiam ad memoriam revocamus, in concedendis licentiis laborandi diebus festis: quæ quidem licentiæ non aliter quam ad formam prædictorum canonum, ut præmittitur, concedendæ, non nisi gratis, libere, & sine ullo prorsus pretio, aut pacto, direllæ, vel indirellæ concedantur sub penis etiam gravioribus, nostro, successorumque nostrorum arbitrio infigendis. Non intendimus tamen per hanc nostram constitutionem dies festivos circa iudicialia in aliquo immutare, quos ad hunc effectum relinquimus in eisdem statu, & terminis in quibus erant ante eiusdem promulgationem. . . . Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis dominicæ 1642. idibus septembris Pontificatus nostri anno xx.*

V. *Ex recitato decreto clare colligitur, omnia festa quæ in eodem expressa non sunt, esse omnino antiquata. Et eorum accedo sententiæ quæ afferunt, adrogata etiam festa quæ prius ex voto observabantur. Quoniam summus Pontifex derogatione utitur universali, quæ sicuti quamcumque legem, & consuetudinem, ita quoque votum quodlibet delet.*

CAPUT V.

*De festis quæ Christi Domini mysteria spectant,
quæve ex præcepto celebrantur.*

I. **P**rimum omnium festorum; quæ Christi Domini sanctissimam vitam spectant, est eiusdem Nativitas. Festum enim Incarnationis, seu Annuntiationis, quod aliqui primum esset habendum, inter festa beatissimæ Virginis Mariæ recenseri solet. Ex Apostolis ipsis originem duxisse festum Nativitatis Christi Domini, colligitur ex Clemente *Lib. VIII. Constitut.* & ex Isidoro, qui *Lib. I. de offic. cap. xxv.* ait: *Natalis dies Domini a Patribus nostris solemnitate institutus est.* Tamen solemnitatem istam sero Græci peregerunt, ut testatur Chrysostomus *Tom. I. serm. xxxi.* ubi de natalitio Christi die verba faciens, hæc habet: *Nondum decimus annus est, ex quo hic ipse dies manifeste nobis innotuit.* Afferit nihilominus, in Occidente semper celebratum fuisse: rationemque prodit, quia scilicet in urbe Roma servabantur monumenta descriptionis Iudææ, Augusto imperante factæ; & idcirco Romana Ecclesia optime scire potuit natalem diem Christi Domini. *Ex his liquet* [ait ibidem] *descriptionis primæ tempore natum esse, Et cui veteres historiarum codices, qui Romæ publice adservantur, lectituro habeat, persfacile etiam tempus huiusce descriptionis accurate discere poterit . . . Ausculta, neque dissidas . . . nam illi ipsi qui illic commemorantur, multo ante, & ex antiqua traditione ipsum celebrantes, ad nos usque illius notitiam transmiserunt.* Festum istud eodem die celebratur quo mysterium fuit peractum, scilicet die xxv. decembris. Dies iste dominicus fuit. Si autem scire aures, cur non semper die dominico, sed quolibet hebdomadæ die festum celebraretur, consule Durandum *Lib. VI. Ration. cap. iv.*

II. Secundum festum est Circumcisionis. Solemnitas hæc cum octava die Nativitatis confundi solet. Illius vetustatem indicat Concilium Turonense II. anno 567. celebratum. Siquidem, postquam pronuntiavit dies omnes inter Nativitatem & Epiphaniam festos esse, tres profestos recenser, quorum postremus fuit calendæ ianuariæ, quibus Missam de Circumcisione celebrari iubet. *Et quia inter Natale Domini* [inquit can. xvii.] *& Epiphaniam omni die festivitates sunt . . . excipitur illud triduum, quo ad calcandam Gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, privatas in calendis ianuarii fieri litanias, ut in Ecclesiis psallatur, & hora octava in ipsi calendis Circumcisionis Missa, Deo propitio, celebretur.* Si Synodus fatetur se antiquorum Patrum vestigiis insistere, inquit certe Circumcisionis festum

vel ea ætate antiquum fuisse. Inaniter ergo contendunt quidam, recens in Ecclesiam invecum esse festum istud.

III. Tertio loco succedit festum Epiphaniæ, seu Theophaniæ, aut Bethphanæ. Epiphania significat apparitionem, qua Christus, media stella, Magis se adorandum manifestavit. Theophania etiam dicitur, quod eadem die, multis revolutis annis, novo modo mundo apparuit IESUS, cum a Ioanne baptizari voluit; e-iusque divinitas declarata fuit Patris testimonio. Theophania enim apparitionem Dei prodit. Quare Clemens pro istius festivitatis ratione dicit *Lib.VIII.cap.xxxi:11.* quod *in illa die declarata sit divinitas Christi testimonio Patris in baptismo, & Spiritus sancti, qui in specie columbæ ostendit astantibus cum cui tributum erat testimonium.* Addit etiam Isidorus *Lib.I. de divin.offic.* eodem die peractum fuisse a Christo celebre illud miraculum aquæ conversionis in vinum; & cum miraculum istud peractum fuerit in domo in qua nuptiæ celebrabantur, festum hoc vocatur etiam Bethphania.

IV. Festum quartum est Pascha, quod nomen hebraicum est, & significat transfugium, non quemcumque, sed illius Angeli, qui Aegyptiorum primogenita percussit. Varias alias significationes nomen hocce in Scriptura habet. Accipitur primo pro agno, quem quotannis immolabant, & edebant Hebræi in memoriam illius quem patres eorum comederunt pridie illius diei quo iugum Aegyptiorum excusserunt. Usurpatur secundo pro die azymorum. Tertio pro immolatione agni passim a quatuor Evangelistis accipitur. Tandem Ecclesia catholica Pascha usurpat pro tribus primis diebus quibus ex præcepto celebrat Christi Domini a mortuis resurrectionem: quæ est omnium solemnitatum potissima. Etenim inquit Apostolus: *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in delictis vestris. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* De antiquitate istius solemnitatis non est quod differamus. Planum siquidem est, eam ab ipsis Apostolis duxisse primordia. Secundo Ecclesiæ sæculo dissidium maximum excitatum fuit Occidentales inter & Asiaticos. Isti quartodecimo die post æquinoctium vernali celebrandum esse Pascha contendebant; illi dominica æquinoctium consequente, ne iudaismum redolere viderentur. Acce, & lugubre dissidium duobus ferme sæculis Ecclesiam exagitavit, donec in Concilio Nicæno I. decretum fuit, dominica post vernali æquinoctium solemnia paschalia ab universa Ecclesia celebranda esse.

V. Quinto loco ponitur Christi Domini Ascensionis in cælum solemnitas, quam ab Apostolis ipsis repetendam esse nemo negaverit. Anne ambigendum, Apostolos, & Discipulos, qui Christum ascendentem in cælum conspexere, tanti triumphi solemnia celebrasse? Probabile censent Theologi quidam, cum ipso Christo sanctorum Patrum multitudinem ad cælum convolasse.

VI. Sextum festum est Pentecostes : quod Hebræi in memoriam legis divinitus datæ peragebant ; Christiani vero ob visibile Spiritus sancti super Apostolos, & Discipulos apparitionem celebrant. Et quamquam ad Spiritum sanctum hoc festum pertinere videatur ; nihilominus tamen Christo Domino consecratum est : tum quod ipse illius adventum promiserit ; tum quod hac die eius Evangelium publice per universum orbem cæptum fuerit promulgari.

VII. Septimus dies festus est sanctissimæ Trinitatis, recens in Ecclesiam introductus. Solemnia hæc non uno modo ubique custodita fuere. A quibusdam Ecclesiis observabantur dominica, quæ Adventum antevertit ; ab aliis octavo die Pentecostes. Ab Urbis Ecclesia non agebantur, quod Trinitatis laudibus continenter vacabat precibus, & sacrificiis, ut testatur Alexander III. quilibet enim dominicus dies Trinitati potissimum consecratus censetur. Qua de causa Micrologus asserit, singulis olim dominicis Trinitatis præfationem in Missa decantar solitam fuisse. Et etiamnum iisdem diebus in matutinis horis ultimum responsum, si festum aliud non occurrat, de Trinitate recitatur ; sicuti & Symbolum fidei, quo Trinitas mirum in modum explicatur. In maiorem tamen sanctissimæ Trinitatis reverentiam, & venerationem Ioannes XXII. & Urbanus VIII. quatuordecim annis primo dominico die post Pentecostem decreverunt eiusdem festum colendum esse.

VIII. Sacrosanctæ Eucharistiæ mysterium feria quinta post octavam Pentecostes celebratur. Hoc festum post duodecim sæcula ab Urbano IV. institutum fuit peculiari constitutione, quæ incipit, *Transiturus de hoc mundo ad Patrem* : quam confirmavit Clemens V. Quamquam vero festum istud ceteris enumeratis recentius sit ; uberius tamen celebrari lætitia, & solemniori apparatu solet. Officium, quod ab universa Ecclesia recitatur, & a Doctore Angelico divo Thoma compositum fuit eiusdem Urbani iussu, tantam redoler dulcedinem, tantam spirat hilaritatem, & adeo enucleate, ac divina quadam claritate mysterium ineffabile explicat, ut omnium mentes admiratione defigat, animosque summo perfundat gaudio.

IX. Tandem inventio sanctæ Crucis, quæ die tertia maii colitur, inter festa ad Christum attinentia numeratur. De historia istius inventionis non una est Scriptorum sententia : quorum tamen momenta expendere hic minime vacat. Quod Helena Constantinii Imperatoris mater Crucis sanctæ lignum invenit, ad substantiam saltem quod atinet, vix in discrimen vocari potest. Quæ enim contra reponuntur, nullius sunt ponderis. Historia isthæc, non ratio, sed occasio fuit instituendi festum in honorem sancti illius ligni, ex quo infinita beneficia in universum genus humanum permanarunt. Verisimile est festum istud incepisse Sylvestri Papæ tempore.

CAPUT VI.

De festis quæ ad B. Virginem, ceterosque Sanctos pertinent.

I. **F**estis Christi Domini succedunt Deiparæ solemnia. Primum festum huic dicatum, quod in Urbani constitutione recensetur, est illius Purificatio. In hac festivitate duo recoluntur, & Iesu Christi oblatio, & Virginis in templo præsentatio. Secundum divinæ Matris festum est Annuntiatio, qua Archangelus Gabriel a Deo missus Virgini referavit mysterium Incarnationis Filii Dei in eiusdem purissimo utero : quo circa festum etiam Incarnationis appellatur. Tertius dies festus, Virgini consecratus, est illius Assumptio in cælum : cuius institutio vel ipsi Apostolis, vel tempori Apostolorum proximo accepta refertur. Festum quartum est Nativitas eiusdem, cuius initium incertum est. Satis tamen antiquum esse, convenit inter Theologos. Quintum festum sub præcepto, a Clemente XI. anno 1708. lato, celebrandum, est Conceptio Virginis immaculatæ.

II. Simulatque Martyribus ornata fuit Ecclesia, eisdem religioso cultu prosequi cœpit. De fide enim est, in Sanctorum honorem aliquos dies festos ab Ecclesia institui posse : de quo plura diximus ubi de cultu Sanctorum sermonem habuimus. Quod autem re ipsa Ecclesia Sanctos suos venerata sit, testatur Clemens Romanus, rationemque prodit Lib. VIII. Constitut. cap. xxxiiii. *Quia & magistri nostri fuerunt ad docendum nos de Christo, nobisque Spiritum sanctum dederunt, & Christum vite sue anteposuerunt.* Quod confirmat Tertullianus Lib. de Coron. milit. inquit : *Ex antiqua maiorum traditione pro natalitii annua die fecimus &c.* Finem, modumque istius institutionis peroptime explicat Augustinus Lib. XXII. de Civ. Dei cap. x. *Nos Martyribus nostris, non templa, sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus; sed uni Deo & Martyrum, & nostro, sacrificium immolamus : ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vixerunt, suo ordine & loco nominantur; non tamen a Sacerdote, qui sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsi sacrificat; quamvis in memoria sacrificet eorum : quia Dei Sacerdos est, non illorum. Ipsum vero sacrificium corpus est Christi; qui non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.* Ex his Augustini verbis evanescent penitus omnia hæreticorum commenta, quibus blaterant festos dies Divis dicatos superstitionem redolere, & idololatriam.

III. Primum autem festum quod in Urbani VIII. decreto recensetur, est *Dedicationis sancti Michaelis Archangeli*, quod celebratur die 29. septembris ab univer-

fa Ecclesia in memoriam simul omnium Angelorum. Eius initium a Bonifacio II. communiter repetitur. Secundum est Nativitatis S. Iohannis Baptistæ, quod prædixisse videtur Archangelus Gabriel Luc. 1. *Et multi in Nativitate eius gaudebunt.* Antiquissimum esse festum istud, testatur Augustinus *epist. cxix.* Tertium est martyrii Apostolorum Petri, & Pauli: cui succedunt celebritates aliorum Apostolorum, Andreae, Iacobi, Iohannis, Thomæ, Philippi & Iacobi, Bartholomæi, Matthei, Simonis & Iudæ, ac Mathiæ.

IV. Inter festa Martyribus consecrata primum sibi vindicat locum festum Protomartyris Stephani, quod antiquissimum esse in Ecclesia, patet ex *cap. Pronuntiandum de Consecr. dist. 111. & cap. Conquestus, de Feriis*: & illius distincte meminit Clemens *Lib. VIII. Constit. cap. xxxi.* Sanctorum quoque Innocentium celebritatem vetustam esse in Ecclesia, constat ex Origene *hom. 111. in diversos*, ubi inquit: *Horum memoria semper, ut dignum est, in Ecclesia celebratur.* An semper fuerit vi præcepti celebratum festum istud, dissentiant Auctores. Post Urbani constitutionem nulla occurrit difficultas. Sub eodem præcepto colitur festum sancti Laurentii, de quo plures sermones habuerunt Patres, Leo, Ambrosius, Augustinus, Petrus Chrysologus, & alii.

V. De sanctis Confessoribus certo non constat fuisse semper in Ecclesia aliquod festum sub præcepto ab omnibus Christianis celebrandum. Quamvis enim festum sancti Sylvestri in laudato *cap. de Conf. & cap. ult. de Fer.* contineatur, non hinc tamen eruitur fuisse universale, & ex præcepto impositum; quemadmodum nunc est post decretum Urbani VIII. Secundum Confessorum festum est illud dicatum sancto Patriarchæ Iosepho, quod nunc pariter sub præcepto celebratur. Tertio loco ponitur festum sanctæ Annæ genitricis Deiparæ. Ultimo tandem loco numeratur festum omnium Sanctorum, quod ante Augustini tempora institutum fuisse putarunt aliqui propter sermonem qui sub Augustini nomine de hoc festo legitur. Sed iam convenit sermonem illum suppositivum esse. Et communis Doctorum sententia est, celebritatem hanc cœpisse tempore Bonifacii IV.

VI. Præter recensita festa, ab universa Ecclesia celebranda, addit Pontifex Urbanus, in quolibet regno, seu provincia, & civitate, aut oppido posse festum unius ex principalioribus Patronis sub præcepto colendum designari. Quamquam igitur regna, provinciae, civitates, oppida, plures Sanctos ut Patronos venerentur; non omnium, sed unius tantum respectivo festum ex præcepto celebrare tenentur. Disputant autem Theologi, num sicuti regnum, ita & provincia regno subdita possit sibi peculiarem eligere Patronum cuius festum sub præcepto colendum sit. Probabilior mihi videtur opinio affirmativa. Si enim potest quodlibet regnum, quidni & provincia quæque; cum in decreto regnum, provincia, civitas, & oppidum

pidum nominentur? Nec obstat, quod provincia per particulam *sive*, quæ; ut aliquibus videtur, facit sensum disiunctivum, ut aiunt, efferatur. Quoniam, si quandoque talem prodit sensum; sæpius etiam alium, quem ampliatum vocant, exprimit, maxime in favorabilibus, uti in præsentia evenit. Huic præcepto colendi festum Patroni principalis loci adstricti sunt etiam Regulæ.

C A P U T VII.

De iis qui potestatem habent dies festos instituendi.

I. **E**Xtra disputationis aleam in primis est, Concilium generale, & summum Pontificem posse dies festos instituere. Habent enim, ad spirituale regimen quod attinet, potestatem universalem super omnes fideles. Festorum autem institutio ad iurisdictionem pertinet spirituales. Poterunt igitur festa indicare, quæ ubique terrarum obligent christianum populum. Neque de hoc difficultas est penes Catholicos, quidquid fabulentur heterodoxi.

II. Quæst. I. *An Episcopi facultate pollant instituendi festa in sua diœcesi absque Cleri, & populi consensu?* Resp. Episcopi iure communi possunt dies festos instituere in propria diœcesi, ut constat ex *cap. Pronuntiandum, de Conf. dis. III. & cap. Conquestus, de Fer. & ex vetusto Ecclesiæ usu*. Illud solum in controversiam vocant Theologi, an Episcopus in hac institutione dependeat a Cleri, populi consensu? Sententia mihi probabilior videtur, vi iuris communis non posse Episcopos sine Cleri, & populi consensu festa indicare. Quoniam in *cap. Pronuntiandum* dicitur: *Ille festivitates quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus cum populo collaudaverint*. Et *cap. Conquestus* hæc habentur: *Ceterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi suis diœcesibus cum Clero, & populo duxerint solemniter celebrandas*. Sanctus Antoninus *II. P. tit. IX. cap. VII. post enumerationem festorum ante primum §. inquit: Videtur etiam ex illo textu cap. Pronuntiandum, quod Episcopus solus non possit indicare festa celebranda, nisi populus acceptet*. Sententiæ D. Antonini accedunt Angelus *verb. Fer. Tabien. num. 10. Sylvester verb. Dom. num. 3. Azorius Tom. II. cap. XXVI. quæst. III. Suarez Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. XI. num. 3. Bonac. disp. v. punct. 1. num. 3. Sanchez in Consl. Lib. V. cap. II. dub. 5. num. 6. Covarruvias Lib. IV. varior. cap. XIX. num. 9. Augustinus Barbosa III. Part. de potest. Epif. alleg. 105. num. 36.* & alii plures. Hoc sane elicitur ex iure, Episcoporum facultatem limitante. Hæc autem limitatio hac nititur congruentia, quod ex festorum institutione politica civitatis negotia interrumpantur. Silet enim fo-

rum, & manũria opera cessant diebus festis. Neque alicuius momenti est quod ex decreto Urbani VIII. opponunt Salmanticenses *trah. xx111. pund. 6. s.1. num. 119.* scilicet Pontificem solis Episcopis prohibere festorum institutionem, nulla populi, aut Cleri facta mentione. Ideo enim Pontifex solis Episcopis vetat, quia eorum est, non populi, vel Cleri, indicare festa. Si sunt qui, tamquam superiores, Clerum, populumque congregare, vel admonere debent de festorum institutione. Quapropter iis vetat Pontifex, & non Clero, aut populo, quorum dumtaxat est assentiri, vel dissentire. Ceterum nec verbum in laudata constitutione habetur, vel oblique ostendens, quod si velit Episcopus indicare festa, id præstare valeat absque Cleri, populique consensu: quem alioquin iura expresse requirunt. Ubi autem consuetudo obtinet ut Episcopi soli sine Cleri, & populi consensu festos dies instituant, omnino servanda est.

III. Quæst. II. *An Principes seculares valeant sine auctoritate Episcopi dies festos instituire, ad quorum observationem populus sub gravi culpa teneatur?* Resp. S. Antoninus II. *Part. tit. 12. cap. v11. s. 1.* inquit: *Repentina ferie sunt, quas Imperator indicit, vel propter victoriam quam fedit, vel quia uxorem duxit, vel quia ei filius natus est, & huiusmodi. Et dicuntur repentine, quia repente, & subite inducuntur. Nullus præter Principem has indicare potest. C. de fer. l. Null.... Si civitas, vel dominus indicit, seu mandat aliquod festum sub certa pœna celebrari, pœnam quidem potest exigere a violatoribus, sed culpam non incurrunt: quia non pertinet ad eos festa præcipere.* Sententiæ D. Antonini subscribunt communiter Doctores, qui asserunt cum eodem, posse quidem Principes laicos festos dies indicare, in quibus subditi a laboribus, operibusque mechanicis feriat, publicæ lætitiæ, & exultationi vacent; non tamen festa præcipere posse, ut publicum Dei cultum, animarumque bonum inspiciunt. Quoniam sub hac acceptione ad spirituales pertinent iurisdictionem. Quando autem Principes congruè iudicaverint quædam festa celebrari ob aliquam gravem necessitatem, & ad implorandum divinum auxilium, petere debent a Pastore ecclesiastico, ut ea indicat.

Quam obligationem præceptum observandi dies festos imponat; & quando eiusmodi obligatio incipiat.

I. **P**Ræceptum servandi dies festos obligat sub mortali, etiam præciso scandalo, & contemptu. Hæc assertio certa est; & contrariam propositionem descripsit Innocentius XI. quæ est eiusmodi: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Caramuel in sua Theologia Regularium *disp. cxi.* hæret, & subdubitat, an quinque Ecclesiæ præcepta obligent solum sub pœna, & non sub culpa: atque plures Doctores referunt pro opinione affirmante, quinque Ecclesiæ præcepta pœnæ tantum, non culpæ adstringere fideles. Sed, quæ hac de re disputat Caramuel, nos in tractatu de legibus ad examen revocabimus. Nunc sufficiat innuere, præceptum sanctificandi festa ex universalis fidelium persuasione obligare sub mortali. Hæc enim res facti est. In quæstione autem facti evidentiam constituit testium multitudo. Cum itaque omnes fideles per orbem diffusi in hoc conveniant, quod detur talis gravis obligatio servandi festa; consequitur, certissimam esse eiusmodi obligationem. Vide ea quæ dicta sunt *cap. i. num. 7.* adversus hæreticorum errores.

II. *Quæres, quo tempore incipiat dici festi obligatio?* Resp. Hanc quoque esse quæstionem facti, in qua experientiæ, seu consuetudini standum est. Porro re ipsa constat, præceptum servandi festa, & ieiunia a media nocte incipere, & durare usque ad alteram mediam noctem proxime sequentem. Quæ certe consuetudo & facilior est ad servanda festa, & etiam rationabilior videtur, præcipue ut Christianorum ritus distinguatur a ritu Indæorum, qui a vespera usque ad vesperam servant sabbata sua. Nil tamen impedit quominus Pontifex pro universa Ecclesia, & Episcopus pro sua diocesi, valeant festa præcipere vel a vespera usque ad vesperam, vel ab aurora usque ad meridiem, vel a meridie usque ad vesperam. Hæc enim determinatio ecclesiastica est, quæ, gravi occurrente, mutari optime potest.

CAPUT IX.

De iis qui ad observandos dies festos tenentur : & potissimum de advenis, viatoribus, peregrinis, & vagis variae quaestiuunculae resolvuntur.

I. **O**Mnes fideles utriusque sexus, cum rationis usu potiuntur, ad observandum præceptum de festorum sanctificatione obstrictos esse, vix est qui in dubium revocet. Tempus quo pueri usum rationis assequuntur, est septennium præterpropter. Quare, si ante septennium rationis lux menti puerorum affulgeat, ut in optime educatis, & acri ingenio præditis usavenire solet, hi festorum præcepta observare obligantur; ut communissima Doctorum sententia docet. Ratio evidens est: quia lex, seu præceptum est vinculum rationis, ut inquit Angelicus *quæst. xvii. de verit. art. 3.* Ergo, quandocumque ratio adest, lex ligat. Si autem, septennio expleto, dubium occurrat, an rationis radius splendeat, tenetur puer ad observationem diei festi: quia in dubio tutior pars est eligenda. Et si, septennio nondum expleto, signa non levia appareant discretionis, cogendi sunt pueri ad Missam audiendam; ut docent Auctores gravissimi.

II. Infantes, usu rationis destituti, cum non sint legis capaces, pariter non sunt præcepto sanctificandi festa adstricti: idemque dicendum de omnibus amentibus. Infideles quoque ab hoc præcepto soluti sunt. Quandoquidem, cum non sint Ecclesie membra, nec Ecclesie legibus subiiciuntur, neque in rebus Ecclesie possunt communionem habere. De his D. Paulus *I. Cor. v.* inquit: *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, iudicare? Nonne de iis qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicavit.* Qua de causa nec catechumeni huic præcepto obnoxii sunt. Ad Missam isti admittuntur usque ad offertorium; diciturque Missa catechumenorum: sunt enim & isti extra Ecclesiam.

III. *Quæst. I. An peregrini teneantur celebrare festa suæ patriæ, seu territorii, & diœcesis?* Resp. Festa in duplici genere considerari possunt. Alia sunt quæ ab universa Ecclesia observantur, ad quæ celebranda omnes, & ubique tenentur. Alia sunt propria alicuius territorii, seu diœcesis. Nomine quoque peregrinorum non intelligimus vagos, qui nullibi proprium domicilium habent. Isti enim tenentur ad festa locorum in quibus reperiuntur. Neque sermo est de iis qui domicilium mutarunt: quoniam isti, non peregrini, sed incolæ dicuntur. Peregrini, seu viatores ii reputantur qui extra proprium territorium, seu diœcesim per modum transitus versantur. Istos autem ad festa suæ patriæ non teneri, probabilior sententia est: quam communiter tam Iuristæ, quam Theologi docent; quæ etiam

probatur ex constitutione Bonifacii VIII. in VI. *Decret. cap. Ut animarum*, ubi Pontifex statuit, furantes extra diœcesim propriam non fuisse excommunicationi latæ ab Episcopo in fures suæ iurisdictioni subiectos, his verbis. *Statuto Episcopi, quo in omnes qui furtum commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi eius extra eius diœcesim existentes, minime ligari noscuntur; cum extra territorium iuri dicendi non pareatur impune.* Ex quo clare colligitur, viatores; extra propriam diœcesim in transitu permanentes, subiectos haud esse legibus propriæ diœcesis. Ratio autem satis clara videtur. Quoniam institutio festi diei in aliquo territorio directe non afficit personas, sed loci illius bonum spectat; quatenus vel ob beneficium quoddam illi a Deo collatum, vel ut quempiam favorem, gratiamque a Deo incolæ impetrent, cultum religiosum tali die Deo rependendum Episcopus decernit. Ergo præceptum eiusmodi obligat dumtaxat homines tali in loco versantes. Ex quo evanescit adversæ sententiæ argumentum, videlicet peregrinos, & viatores subditos esse propriis Episcopis, etiam extra patriam suam existentes. Nam verum esse subditos illis; sed, cum præceptum servandi præfata festa in ipsos immediate latum non sit, eidem non sunt obnoxii. Quod autem opponi solet, heinc absurda consequi, nempe peregrinos istos nec festis suæ patriæ, nec festis alterius territorii subiectos fore, statim resolvemus.

IV. Quæst. II. *An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia illius loci ubi sunt in transitu?* Resp. Teneri. Quod probò auctoritate Augustini *Lib. III. confess. cap. VIII.* & refertur *cap. Quæ contra dist. XII. Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt; ut pactum inter se civitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est, suo universo non congruens.* Sed lubet referre aliud Augustini testimonium, quo clarius assertio evincitur: & habetur *epist. cxv. dist. II.* inseruntque est *dist. XII. cap. Illa &c. Nec disciplina ulla est in his melior gravi, prudentique Christiano, quam ut eo modo agat quo agere vidcrit Ecclesiam, ad quamcumque sorte devenierit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos vivitur, societate servandum est. Mater mea, Mediolanum me secuta, invenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem, ceperat fluere, quid ogeret. Tunc ego consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. At ille ait: Cum Romam venio, ieiunio sabbato; cum Mediolani sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quamcumque Ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum Matris venissem, libenter amplexa est. Hoc solum Ambrosii, & Augustini testimonium sufficere debet pro evidenti quæstioni decisione. Rationem tamen ad maiorem manifestationem addere volo. Quamvis viatores, & peregrini absolute subditi sint Episcoporum propriæ patriæ respectu & gradus seu dignitatis assequendæ, & alia-*

rum

rum actionum; nil tamen impedit quominus subdantur Episcopis locorum ubi consistunt, in iis legibus quæ bonum commune, & policiam exteriorum talium diœceson spectant. Quin hæc advenarum subiectio necessaria prorsus est & bono regimini, & morum integritati talis loci. Nonne magna foret perturbatio, si dum incolæ abstinent a carnibus, ab operibus, & sacra audiunt, Deoque vacant; advenæ e contrario sacra negligenter, carnes manducarent, & operibus vacarent mechanicis? Nonne ii qui vel hospitalitatis, vel amicitie causa advenas exciperent, magna perferrent offendicula; & in occasione periculoque non levi reperirentur, simul cum advenis propria violandi festa, & ieiunia? Quare Episcopi iure animadvertunt in viatores, sua sive festa, sive ieiunia præscripta non servantes. Qua siquidem potestate valent in bonum spirituale sui gregis statuta condere; eadem punire valent eos omnes qui suo gregi scandalo sunt, eundemque operum pravitate a divino avocant cultu. Quæ omnia vi universalis consuetudinis fulciuntur. Intimo enim sensu fideles omnes se se obnoxios reputant legibus locorum in quibus versantur, etiam in transitu. Et profecto, si Principes laici potestate fruuntur ferendæ leges, quibus advenæ, peregrini, viatoresque omnes subiciantur; & refractarios reipsa plectunt, quoniam hoc confert in bonum, & pacem Reipublicæ: qua ratione similem potestatem denegabimus Præfectis ecclesiasticis pro bono spirituali suarum respective diœcesum? Hæc sententia in hac amplitudine communissima est: & contrariam opinionem, asserentem peregrinos legibus locorum non devinciri, nisi animum habeant perpetuo ibi manendi, iure improbabilem vocat Suarez *Tom. I. de Relig. cap. xiv. num. 2.*

V. Quæst. III. *An scholares, milites, mercatores, mercenarii, similesque teneantur servare festa, & ieiunia illius civitatis in qua maiore anni parte versantur?* Resp. istos omnes subditos esse legibus illarum civitatum in quibus commorantur: non solum quia, licet hac diuturna permanfione non acquirant domicilium absolute, acquirant tamen quasi domicilium, ut aiunt; sed præcipue ob rationes adductas in superiore paragrapho. Et hæc sententia non modo probabilior, sed communissima est.

VI. Quæst. IV. *An peregrini, qui unum, duos, aut tres tantum dies commorantur in aliqua civitate, teneantur servare ieiunia, & festa eiusdem?* Resp. Negant non pauci Theologi: & hanc assignant rationem: quia solum ad festa particularia tenentur qui sunt subditi Episcopi diœcesani, & incolæ dicti loci: sed similes peregrini non sunt subditi Episcopi, cum eos nequeat ordinare, aut confirmare &c. ergo ad dicta festa non tenentur. Quanti facienda hæc ratio sit, Salmanticenses *grad. xxiii. punct. 9. §. 3. num. 181.* declarant his verbis. „ Licet advenæ per aliquot dies commorantes non fiant subditi Episcopi quoad alios effectus, bene tamen quoad obligationem diei festi, & ieiunii. Tum a priori: quia hæc subie-

„ tio

„Otio est necessaria ad bonum regimen proprii gregis... Tum a posteriori: quia, ut supra vidimus, licite Episcopi advenas prædictos non servantes festa punire possunt.“ Cum itaque advenæ subiecti sint legibus loci in quo versantur; licet nec domicilium, nec quasi domicilium habeant: hanc subiectionem limitare, aut extendere minime possumus per maiorem vel minorem moram. Nec maior vel minor permanentia confert iurisdictionem uni, & alteri subiectionem. Quoties ergo advenæ commorantur in aliquo loco, tempore apto, & congruo ad observandum festum, vel ieiunium; toties tenentur ad eorum observationem: Et quia unicus dies tempus aptum est ad observationem festi, vel ieiunii; qui unico die commorantur in civitate, ad eiusdem festi, vel ieiunii obligantur observantiam. Nonne statim ac aliquis exiit ex proprio territorio, solutus est a legibus talis territorii? Nonne hic perperam maior aut minor mora opponeretur? Ergo idem dicendum de permanentia alicuius in extranea civitate. Debet enim esse æqua conditio absentiae, & præsentiae; & qui sentit commodum, debet sentire & incommodum. Quæ omnia confirmari possunt hac hypothesi, quod festum in utroque loco, tum transitus, tum domicilii, ex peculiari statuto observaretur. An tunc advena solutus esset ab obligatione? Neque adversarii audent id concedere. Qua ergo lege teneretur observare festum istud? Non lege suæ patriæ, a qua abest: non lege generali Ecclesiæ, quæ nulla est. Teneretur ergo lege illius loci in quo versaretur. Quo dato, consequitur, advenam hunc obligari ad festi observationem; etiamsi nulla foret lex in sua patria de tali festo. Anne lex loci sui domicilii subditum eum constituit Episcopi alterius diæcesis? Heinc inferendum est, potiori iure obligari ad servanda festa, & ieiunia qui per hebdomadam, aut mensem in aliena versantur civitate. Et hanc nostram sententiam, ut probabiliorem, & communiorem, defendunt vel ipsi benigniores Casuistæ, quorum caput est *Leander de præc. Eccl. trakt. 1. disp. 111. quæst. XXI.* qui cum pluribus aliis huic accedit.

VII. Quæst. V. *An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia locorum, ubi commorantur dumtaxat vel tempore prandii, vel cæna, simulque pernoctantes, in crastinum discessuri?* Resp. teneri, si tempore quo commorantur, occurrat opportunitas congrua pro præcepti observatione: nimirum, si occasio fuerit comedendi, debent a carnibus abstinere. Si fuerit dies festus, & dormierit quis in illo loco, ac mane discedere velit, brevi perventurus ad locum, ubi festum non est; Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. XIV. num. 23.* asserit illum non teneri ad Missam audiendam. *Leander* autem loco citato *quæst. XXIII.* docet, advenam istum debere audire Missam, cui subscribo. Ex doctrina ipsius Suarez hoc evincitur. Probat siquidem loco laudato *num. 18. & 19.* peregrinos obnoxios esse legibus loci, non ex maiori, vel minori mora; sed quia revera subditi sunt eisdem legibus: atque satis esse ad obligationem, ut commorentur tempore apto pro præcepti observatio-

tione. Cum itaque aliquis mane audire Missam commode possit; qua ratione a tali onere excusabitur? Si autem toto tempore matutino in eodem loco versaretur; teneretur ad Missam audiendam, etiam secundum Suarez. Idemque dicendum cenfer, etiam si summo mane discederet, quoties festum illud fervaretur in toto territorio, per quod usque ad meridiem iter acturus esset: quoniam revera militat eadem ratio, ac si in loco in quo pernoctavit, moratus esset. Qui vero nullo modo commorantur in tali loco, sed solum illac transeunt, non adstringuntur intercipere iter, ut Missam audiant; quemadmodum communiter doctores Auctores.

VIII. Quæst. VI. *An incolæ, egredientes summo mane de proprio loco, ubi est dies festus, iter acturi ad loca in quibus festum non est, teneantur ante discessum Missam audire?* Resp. obligari: quia præceptum audiendi Sacrum est affirmativum, & ad actum unum potissimum obligat: ergo impleri debet, cum facultas suppetit. Existens enim in loco eiusdem loci præcepto ligatur; & cum urget, implere tenetur, si potest. Summo mane præceptum urget, & obligat; adestque facultas illud observandi. Ergo ad observationem tenetur. Quod autem quidam distinguunt de una, & pluribus Missis, inquit: Si plures sint Missæ celebrandæ in tali loco usque ad meridiem, tum non obstringitur; obstringitur vero, si una tantum Missa sit celebranda: hoc sane mihi videtur ineptum commentum. Quin, quo plura celebrantur Sacra, eo maior est implendi præcepti opportunitas. An postea casu quo Missa non celebraretur, nisi circiter meridiem, deberet egressurus e loco expectare toto mane; nimis durum reputat Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xv. num. 10.* ad tantam obligationem istum adstringere. Si vir egressurus pauper sit; graveque incommodum patiat, toto illo tempore expectans celebrationem Sacri; excusatione dignus videtur, si non audiat: secus dicendum de iis qui titulo gravis incommodi excusari nequeunt. Ceterum in similibus casuum genere Parochi locorum consulendi sunt, ut pro circumstantiarum varietate, quid & consuetudini, & religioni congruum sit, decernere valeant.

IX. Quæst. VII. *An licitum alicui sit discedere e propria civitate, seu territorio, in quo est præceptum diei festi, vel ieiunii, hac expressa intentione non servandi præceptum eiusmodi, cum ad locum pervenerit in quo non urget?* Resp. Sublata necessitatis causa, minime licet egressus iste. Quoniam, cum in aliqua civitate sive festorum, sive ieiuniorum præcepta instituuntur, & a Clero, populoque acceptantur; omnes incolæ sincero animo se se obstringunt præceptorum observationi. Et quamvis præcepta non ferantur in illam, vel in istam personam; sed directe spectent bonam communitatis; nihilominus cives omnes, ut hoc communitatis bonum promoveant, deliberato consensu præcepta festi, vel ieiunii suscipiunt. Nec præcepta in loca materialia, quæ legum capacia non sunt, feruntur; sed regim-

men, disciplinamque exteriorem inspiciunt. Hæc porro disciplina sine populo consistere nequit. Populus ergo est qui legem implere debet.

X. Populus utique, repones, non autem singuli cives. Distinctio isthæc vana est. Præceptum indiscriminatim omnes, & singulos obligat; nec unum magis præ alio ligat: immo, ut extra disputationem positum supponimus, absolute obligat omnes; quod de permanentibus in civitate etiam adversarii concedunt. Obligat, inquam, permanentes; sed non obligat ut permanent. Verba sunt hæc. Nam in institutione legis omnes, nulla facta distinctione, obligati sunt: quæ sane obligatio in posteros permanat, ut supponimus. Solum ergo prudenter interpretari possumus, præceptum non ligare, quando iusta discedendi causa occurrat. At quod incolæ exire idcirco, & hac expressa intentione velint, ut legis observantiam evadant; hoc, mea quidem sententia, est illudere legi, Deumque, cui promissio facta est, irridere. Nec dici valet, incolas istos uti iure suo. Quoniam ius istud absolute supposuerunt observationi præcepti iam tum cum institutum fuit: & solum benigna, prudensque interpretatio eos a vinculo obligationis solvit, dum iusta aliqua egrediendi ratio urgeat. Hoc, & non plus, animi relictio, bona fides, & sinceritas agendi permittunt: cui sane sinceritati, & bonæ fidei adversatur expressa intentio alio abundi, ut iugum factæ promissionis excutiat. Sententiam hanc defendunt Sylvestre *verb. Ieiunium quest. 11.* Layman *Lib. I. tract. 14. cap. 11. num. 9.* Sayrus *Lib. VII. cleo. Reg. cap. 111. num. 12.* Ledesina *de Matrim. disp. 111. Rebells de ius. & iur. Part. II. Lib. II. quest. 111. sect. 3. num. 16.* Lessius *de iust. Lib. IV. dub. 8.* & plures alii, quos brevitatis gratia omitto.

XI. *Quest. VIII. An Regulares exempti subiecti sint observationi festorum quæ ab Episcopo, vel diocesana Synodo indicuntur?* Resp. Regulares tenentur observare festa quæ pro universa diocesi sunt ab Episcopo indicta. Id aperte declarat, & præcipit Tridentina Synodus *sess. xxv. cap. 111. Dies autem festi quos in diocesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, observentur.* An postea teneantur Regulares observare festa quæ pro uno tantum oppido, vel civitate, ex voto populi, Episcopo approbante, sunt introducta, disputant in utramque partem Theologi. Eorum mihi videtur probabilior opinio qui adfirmant, eosdem Regulares teneri etiam ad eiusmodi festa. Primo quia Tridentinum absolute iubet, Regulares servare festa quæ Episcopus in sua, non pro tota sua, diocesi præceperit. Festa quæ consuetudine iusta inuenta sunt, sin expresso mandato, consensu tamen Episcopi præcepta sunt. Nec videtur maior ratio de primis ac de secundis. Secundo, quia populi idcirco Regulares in suas civitates introducunt, ut Deo sacrificia immolent, ut veniam a divina misericordia implorent, ut laicis exemplo sint in divino cultu. Non autem virtutis exemplum, sed mali speciem, occasionemque præberent, si eo ipso tempore quo cives feriati Deo

va-

vacant, illi terrenis opcribus indulgerent, Quapropter vel ipsi contrariæ sententiæ patrôn Regulares hortantur ut in festôrum celebratione ad populum se se conforment, Vix enim in praxi secus se gerere possunt absque scandalo. Regulares quoque advenæ, seu hospites tenentur servare festa locorum ubi in transitu commorantur; quemadmodum dictum est de laicis; quoniam eadem de his ac de illis ratio est.

XII. Quæst. IX. *An Episcopus teneatur servare festa, & ieiunia quæ populo suo ipse imponit?* Resp. Episcopi, & omnes legislatores subditi sunt legibus quas serunt in subditos pro bono communi Reipublicæ, Id docet D. Thomas 1. 2. quæst. xcvi. art. 5. ad 3. *Quantum ad vim directivam legis Princeps subditur legi propria voluntate; secundum quod dicitur extra de const. cap. Cum omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eodem iure uti debet, Et Sapientis dicit auctoritas: Passere legem quam ipse tuleris... Improperatur etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt; & qui aliis onera gravia imponunt, & ipsi nec digito volumus ea movere, ut dicitur Matth. xxiii. Unde quantum ad Dei iudicium Princeps non est solutus a lege, quantum ad vim directivam eius. Divi Thomæ sententiæ subscribunt communiter Theologi.*

DISSERTATIO II.

DE OPERIBUS A QUIBUS ABSTINERE
DEBENT FIDELES FESTIS
DIEBUS.

CAPUT I.

*Quæ sint opera servilia in diebus festis prohibita,
declaratur.*

I. **P**Ræceptum sanctificandi festa, ut iam indicatum fuit, affirmativum simul, & negativum est. Prout affirmans, cultum Deo exhibendum præcipit; de quo dissertatione sequenti: ut negans, ab operibus vacare iubet; de quo in præsentia. Opera quæ diebus festis prohibentur, servilia nuncupantur. *Omne opus servile non facietis in eo.* Lev. cap. xxiii. Hoc textu omnia fere opera corporalia interdicebantur Iudæis, nedum mere servilia. Hæc tamen prohibitio haud erat pro omnibus festis æqualis. Pro observatione sabbati adeo severa, & generalis erat, ut ipsis nec cibos coquere, vel præparare liceret; sed id fiebat die præcedenti, qui propterea parasceve, ut pluribus visum est, dicebatur. In ceteris autem festivitibus vetitum minime erat ignem accendere, cibos præparare, idque genus similia; ut habetur *Exod. cap. xii. de die prima, & ultima azymorum: Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.* Quin nec in ipso sabbato omnia omnino opera corporalia prohibita Iudæis erant. Nam poterant iter agere ad certos limites, easque corporales actiones exercere quæ anteverti nequeunt; ut animalia ducere ad aquæ potum, eadem e fovea subducere, si opus fuisset. Porro Christianis non solum hæc, sed plura alia ad usum corporis necessaria conceduntur. Quare severior erat Iudæis sabbati, quam sit Christianis diei dominici observatio. Discriminis ratio est. Iudæis omnia sub figurarum velamine contingebant: & quia sabbatum Dei cessationem ab omni opere repræsentabat; ideo tam severe otium illud præcipiebatur. Secus accidit in lege gratiæ, in qua figuræ, & symbola impleta sunt. Hæc omnia egregie persequitur D. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 4. *Nec huiusmodi (scilicet diei dominicæ) observatio figuralis est, sicut fuit observatio sabbati in veteri lege. Et ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, sicut in die sabbati; sed quædam opera conceduntur in die dominica quæ in die sabbati prohibebantur; sicut deco-*

dio

Etio ciborum, & alia huiusmodi: & etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in nova quam in veteri lege: quia figura pertinet ad protestationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet; opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

II. Explicandum nunc superest, quænam opera corporalia hoc præcepto prohibeantur. Certum namque est sola corporalia, & externa opera prohiberi; non autem omnia, sed tantum servilia. Porro servilis operis notionem prodit D. Thomas 2. 2. quæst. cxxi. art. 4. ad 3. *Servitus est qua homo servit homini. Est autem homo alterius servus, non secundum mentem, sed secundum corpus... Et ideo opera servilia secundum hoc dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri servit.* Duplex ergo in homine operum genus, servilium nimirum, & liberalium. Opera servilia ex relata doctrina Angelici ea sunt quæ, licet ab anima, tamquam a principio, proveniant, organo tamen corporeo exercentur, & per se corporis commoditatibus inserviunt, & per servos fieri solent, ideoque servilia nuncupantur, ut terram colere, domos ædificare, artefacta construere. Contra, opus liberale a mente procedens, & sæpe ab organo corporeo pendens, eo proxime tendit, ut mentem illuminet, animumque excolat; ut docere, prædicare, legere, scribere, & similia.

III. Triplex opus servile distinguit D. Thomas: nimirum religiosum, quod famulatum Deo præstat; peccaminosum, quo homo peccato inservit, & dæmoni; & humanum, quo homo homini servit. Hæc sunt verba Angelici 2. 2. quæst. cxxi. art. 4. ad 3. *Est autem triplex servitus. Una quidem qua homo servit peccato, secundum illud: Qui facit peccatum, servus est peccati: & secundum hoc omne opus peccati dicitur servile. Alia vero servitus est qua homo servit homini... Tertia autem est servitus Dei: & secundum hoc opus servile posset dici opus laicæ, quod pertinet ad Dei servitium. Si autem sic intelligatur opus servile, non prohibetur in die sabbati: quia hoc esset contrarium fini observationis sabbati.* Videndum nunc superest, quænam opera servilia ex iis quæ enumerata sunt, hoc præcepto prohibeantur.

CAPUT II.

An per peccata mortalia diebus festis perpetrata, eorumdem festorum præceptum graviter violetur; ac teneatur Christianus in confessione sacramentali exprimere, se in die festo peccasse.

I. Inter propositiones superiori dissertatione capite secundo recensitas, quæ non paucis nimium redolere rigorem videntur, hæc una est, quam isthuc transcribere lubet. „Præceptum de sanctificatione spiritali sabbati magis violare censentur qui dominicis, aut festis diebus letale peccatum committunt, quam qui quodvis opus corporale, alias bonum, & licitum, faciunt.“ An doctrina isthæc nimiam sapiat severitatem, aperiendum est. Atque, ut pro dignitate gravissima quæstio, in qua de commissione novi peccati mortalis sermo est, enucleetur, ea quæ extra disputationis aleam sunt posita, ab iis quæ in controversiam revocantur, fecernamus oportet.

II. In primis Theologi omnes, tum veteres, tum recentiores, adfirmant, peccata mortalia exterius commissæ in diebus festis graviora esse, & quamdam irreverentiam præcepto irrogare. Verum an hæc maior malitia mortalis sit, & alterius speciei, & ex necessitate in confessione manifestanda, vel venialis dumtaxat, acriter in utramque partem Theologi disputant. Antequam meum super hac re iudicium profero, utriusque partis momenta producam, & expendam. Atque ut a sanctis Doctoribus initium ducam, certum videtur, antiquos Theologos, ipsosque Patres, qui controversiam hanc tractarunt, docuisse, peccatum mortale in die festo perpetratum novam, gravemque induere malitiam specie diversam, necessarioque in confessione exprimendam. Sanctorum Doctorum verba omnium primum exscribo.

III. Auctor libri de vera, & falsa pœnitentia, quem sancto Augustino adiudicat Gratianus, de circumstantiis in confessione patefaciendis loquens, diei festi, in quo peccatum est, exprimendam asserit circumstantiam: & refertur dist. v. de Pœnit. can. 1. *Consideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate persone . . . Si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei, ut sunt domus dominorum, & aliorum multorum. Si in tempore orationi constituto, an in festivitate Sanctorum, & in tempore ieiunii. Consideret quantum peccaverit, & defleat . . . Omnis ista varietas constanda est, & defenda.*

IV. S. Augustinus in Pfal. xxxii. conc. 1. *Observa diem sabbati, non carnaliter,*

non iudaicis delictis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent quam tota die saltarent.

V. D. Ambrosius in Lucam xiiii. super illud, *Archisynagogus indignans, quia abbato curasset Jesus*, inquit: „Lex in sabbato non hominem curare, sed servilia opera facere, idest peccatis gravari prohibet: “Et habetur in glossa ordinar. ibid. . . Item gloss. Marc. i. & 111. *Si licet sabbatis bene facere?* inquit: „Opus servile peccatum est, a quo Christus nos docet sabbato abstinere.“

VI. S. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. artic. 4. *Quia magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati quam per opus licitum, quamvis sit corporale; ideo magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die festo quam qui aliud corporale opus licitum facit. Unde S. Augustinus dicit in Lib. de decem vrbis: Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid utile, quam si in theatro seditiosus existeret; & melius femine eorum die sabbati lanam facerent, quam quod tota die in acomeniis suis impudice saltarent. Non autem qui peccat venialiter in sabbato, contra hoc præceptum facit: quia peccatum veniale non excludit sanctitatem.*

VII. Hanc eandem doctrinam conceptis verbis docet Catechismus Concilii Tridentini Part. III. de tert. præcept. num. 21. *Facile enim perspicitur posse omne servile operis genus prohiberi, non quidem ea re quod sua natura aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a divino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animam a divinarum rerum studio avocant, sed nos a Dei amore profus seiangunt?*

VIII. S. Antoninus II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 2. *Festum violatur, & male celebratur ex triplici negligentia, seu defectu. Primo, quia non cavetur a defectibus criminalibus. Secundo, quia non inhiæretur actibus spiritualibus. Tertio, quia non abstinetur ab operibus manualibus. Quantum ad primum debet quis abstinere a peccatis maxime diebus festivis, quia plus habens impedire mentem, si mortalia sunt, a vacando Deo, quam opera manualia. Unde dicitur Levit. xxi. de sabbato; cui succedunt festa Ecclesiæ: Omne opus servile non facietis in eo. Sed opus servile est peccatum: dicit enim Christus Ioan. viii. omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Peccatum ergo mortale commissum die festo est multo gravius quam alia die. Nam ultra propriam deformitatem, puta furti, vel fornicationis, habet specialem deformitatem ex illa circumstantia temporis sacri, qua festum violatur. Unde talis, ut dicit Nicolaus de Lyra super Exod. cap. xx. non solum agit contra unum præceptum, scilicet, Non mœchaberis, aut illud, Non furtum facies; sed etiam contra illud de sanctificatione sabbati.*

IX. Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis in cap. xx. Exod. quæst. xl. & xli. *Magis servile est opus peccati quam opus humani negotii. Magis celebratam festi infringimus in peccando, ut fornicando, & occidendo, quam alios labores agricul-*

vos nostris manibus exercendo . . . Ideo, licet ab utroque abstinendum sit, magis tamen ab iniquis operibus quam a corporalibus laboribus. Ex hoc sequitur quod qui die dominica adulteratur, aut occidit, vel inebriatur, magis peccat quam si aliis diebus idem ageret: quia sic transgressor est duplicis praecepti, scilicet, Non occides, aut cuiuslibet alterius; & huius, scilicet quia non observat diem dominicum.

X. Alexander Alenfis III. Part. quæst. xxxi. memb. v. artic. 2. Qui fornicatur die dominico, peccat duobus peccatis, secundum quod peccatum numeratur ratione reatus.

XI. Concilia quoque non pauca hanc eandem veritatem apertissime edocent: Concilium Lingonenſe hæc statuit. *Homines utriusque sexus in festis debent plurimum esse intenus divinis, puta orando, ecclesiastica officia, & divina, ac sermones verbi Dei audiendo, de Deo, & Sanctis loquendo. Et, ut his rebus melius possint intendere, debent abstinere ab omni opere servili, & potissime a peccato: quia gravius peccat qui peccat in festo, puta furatur, fornicatur, quam qui in aliis diebus hoc facit.* Concilium Eboracense anno 1576. Cessare vero oportet Christianum in die festo maxime a vitiiis, & peccatis: quoniam servire debet Deo, cui displicet omne peccatum. Antonius Corduba laudat etiam Concilium Colonienſe anno 1536. celebratum. Audiamus Pares Salmanticenses tract. xxiii. cap. 1. *parr.* 11. §. 2. num. 228. his verbis: *Ad id quod additur ex Concil. Colon. respondetur, non esse generale, sed provinciale.* Næ egregia responsio? Conventus Episcoporum, & Pastorum non est infallibilis. Pauci vero Casuistæ, non simul congregati, sed dispersi, sunt ne infallibiles? Concilium provinciale, licet non sit æcumenicum, mea sententia, prævalet mille Casuistis. At de hoc alias.

XII. Hanc sententiam, præter recensitos Doctores, & Concilia, docent D. Bonaventura in III. dist. xxxvii. §. 6. & 7. *A fortiori opera carnalia, & ebrietas, hies, & iurgia, quæ maxime repugnant spiritus libertati, ne homo Deo vacet, dicuntur, suntque opera servilia; & in hoc præcepto sunt prohibita, potius quam opera mechanica, & quam negotia terrena, quæ animum distrabunt, ne homo divinis intendat, secundum Augustinum de decem chordis.* His omnibus accedunt B. Albertus Magnus in III. dist. xxxvii. Ioannes Gerson *Alphab.* xxxi. Nicolaus Lyranus in Exod. xx. & in Matib. xii. Scotus in III. dist. xxxvii. Gabriel in IV. dist. xvii. quæst. 1. conclus. 4. Hadrianus in IV. de Conf. quæst. 1v. & in quodlib. viii. art. 1. Angellus in *Morali* cap. viii. Medina de Conf. quæst. x. Ioannes Nyder in 3. præcep. cap. 1. & 1x. Summa Angelica tit. Confess. l. §. 22. tit. *Feria* §. 36. Summa Ros. tit. Confess. 2. §. 7. Ambrosius Catharinus contra Caietanum *Lib. V. de sacr. Conf.* Maior in IV. dist. xvii. quæst. 1v. Natalis Alexander *Theol. Dogm. Lib. IV. reg. v.* Franciscus Genettus *tractat. 1v. de 3. præcept. quæst. 11.* Henticus a S.

Ignatius

Ignatio in *Ethica Amoris Tom. II. part. 111. cap. 111.* Ioannes Pontas huic adhaeret opinioni cum aliqua tamen limitatione in suo *Diffion. Casuum consc. verbo, Dies domin.* Præ omnibus autem hanc propugnat sententiam P. Antonius Cordubensis Auctor satis gravis: eamque non modo omni argumentorum genere munit, sed defendit quoque ab adversariorum obiectis in suo *Quæst. Theolog. Lib. quæst. vi.* & concludit, hanc solam sententiam omnibus antiquis Doctoribus, pluribusque recentioribus probatam, amplectendam esse; contrariam vero, a paucis tantum neotericis invec̄tam, reiiciendam.

XIII. Rationum quoque momentis satis validis evincitur sententia hæc. Primo, quod omnis irreverentia, & iniuria sive loco, sive tempori sacro impacta, præter propriam deformitatem, sacrilegii malitiam induit. Sane furtum in templo commissum malitiam circumstantiæ mortalem adferre, communior est Doctorum, qui adversæ etiam opinioni patrocinantur, consensus. At non minus die festi tempus quam locus Deo dicatus sacrum est. Eadem itaque utriusque ratio. Quod enim templum benedictione sit consecratum, secus tempus festum, nullam prodit discriminis rationem: cum reipsa ambo Deo sint consecrata; atque proinde sancte tractanda. Secundo omne peccatum mortale externum [de interno enim haud est sermo] magis quam quodvis opus mechanicum opponitur divino cultui: quem cultum Deo debitum potissimum hoc præcepto iuberi, testatur Catechismus Tridentinus loco laudato *num. 1.* his verbis: *Hoc legis præcepto externus ille cultus qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur.* Quare male illud apponitur, quod finis legis non cadit sub lege: quoniam verum habet de fine externo operantis, secus de fine ipsius operis. Neque negari potest, cultum externum hoc præcepto præscribi. Et, quod fortius rem confirmat, est, quod, licet cultus hic directe a lege præscriptus non esset; id tamen aperte prohibetur quod eidem cultui maximo est impedimento. Quis porro inficias iverit, peccatum mortale magis hominem efficere ineptum ad hunc cultum Deo rependendum quam opera mechanica servilia? Servile alioquin opus est ipsum etiam peccatum. Et, quamquam servitutem dumtaxat exprimat metaphoricam; parit tamen effectus illius veræ servitutis quæ a divino cultu homines avocet. Magis ergo quam cetera opera servilia vetitum est die festo. Plures alias rationes missas facio.

XIV. Contrariam sententiam recens invec̄tam esse, ingenue fatetur Doctor eximius P. Suarez, cui tamen ipse subscribit *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xviii. num. 3.* his verbis. „Secunda opinio asserit, opus peccati ex eo tantum quod peccatum sit, non contineri in materia huius præcepti, nec ex vi illius prohiberi &c. Hæc opinio non habet Auctores multum antiquos, ut vere notavit Cordubensis; habet tamen plures, & graves.“ Eandem opinionem docuit Caietanus

2. 2. *quæst. cxxxi. art. 4. & in Sum. verb. Fest. Sotus in IV. dist. xviii. quæst. 11. art. 4. Almajn in IV. dist. xvii. quæst. 1. Sylvester verb. Domin. Armil. verb. Fer. num. 12. Navarrus cap. Consideret. Trullenchus Lib. VI. in Decal. cap. 1. dub. 6. num. 11. Palans Tom. II. tract. ix. disp. unic. punct. 9. Bonacina in Decal. dis. v. quæst. 1. punct. 2. §. 3. num. 3. Leander de Pœnit. tract. v. dis. viii. §. 8. quæst. 11. Dicaillus tractat. viii. de Pœnit. dis. ix. dubit. 8. num. 722. Salmanticenses tractat. cxxxi. punct. 11. §. 2. aliique recentiores Casuistæ.*

XV. Istorum Scriptorum nemo quidquam præsidii pro hac opinione offert aut ex Patribus, aut ex sacris Canonibus. Salmanticenses dumtaxat loco laudato opponunt D. Thomæ auctoritatem ex IV. Sentent. dist. xxxi. art. v. quæst. 11. ubi ait: *Ad secundam questionem dicendum, quod petere debitum in die festivo non est circumstantia trahens ad aliam speciem peccati. Unde non potest in infinitum agi gravari. Et ideo non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festivo debitum petat.* Ergo (inferunt laudati Patres) circumstantia temporis festi non mutat speciem peccati; nec est in confessione aperienda. Mirum sane est potuisse Auctores istos talem obrudere auctoritatem. Sermo nunc est, an peccatum mortale, non autem an opus bonum, aut indifferens, sit contra præceptum de sanctificandis festis. Petere debitum opus est coniugale, a quo, ut fideles abstineant die festo, Patres hortantur, ut expeditius Deo vacare possint. Si tamen petant etiam die festo, Angelicus asserit, eos non peccare mortaliter, sed venialiter. Si autem iuxta Patres, & Angelicum præceptum colendi festa onus imponit, ut ex decencia, & reverentia coniugati abstineant ab actu matrimoniali; quisque elicere hinc potest, quanto magis vi talis præcepti a peccatis omnes abstinere debeant. Ceterum, ne de mente D. Thomæ ullus dubitandi locus remaneat, præter auctoritatem ex Summa supra depromptam, aliam ihesu transcribo ex opuscul. vii. in 3. præcept. Decalogi: *Memento ut diem sabbati sanctifices*: ubi post enumerationem operum servilium quæ evitari debent die festo, hæc subdit. *Quinto debemus cavere culpam. Hicrem. xvii. Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati. Onus autem animæ, vel pondus malum, est peccatum. Psalm. xxxvii. Sicut onus grave gravatæ sunt super me. Peccatum autem opus servile est: quia, ut dicitur Ioannis viii. qui facit peccatum, servus est peccati. Unde cum dicitur, Omne opus servile non facietis in eo, potest intelligi de peccato. Et ideo contra præceptum hoc facit quis, quando in sabbato peccat: quia operando, & peccando Deus offenditur.* Ubique ergo sibi constat Angelicus in asserendo peccatum, non secus ac aliud opus servile, præcepto sanctificandi festa adversari.

XVI. Obiiciunt 2. Præceptum sabbati non obligat per se ad non peccandum; sed solum iubet nos Deum externo cultu colere, & abstinere a servili opere.

Cul-

Cultus autem iste in Missæ auditione consistit. Nec plus præceptum Ecclesiæ imponit. Porro peccatum minime impedit Sacrum audire. Non ergo peccatum divini cultus præcepto opponitur. Resp. Peccatum mortale prohibitum esse hoc præcepto: quia sancte sancta tractanda sunt; & gravem irreverentiam irrogat tempori sacro. Utrique peccatum non impedit Missæ auditionem. At numquid non profanat tempus sacrum? Numquid non constituit hominem ineptum ad vacandum Deo? Non est autem quod obtundant aures, finem præcepti non comprehendit sub præcepto: iam etenim dictum est, id non semper verum esse, potissimum si sermo sit de fine operis, & speciali, ac præcipuo, proximeque intento; ut apertissime docet Suarez *Tom. III. de Relig. disp. lxx. sect. 2. pag. 854. col. 1. sub initium*. Et quamvis præceptum non semper iubeat finis affectionem, vetat tamen ne quid contrarium illi fini agatur.

XVII. Obiiciunt 3. Præceptum sanctificandi festa arctius non ligat in novo quam in veteri sædere. At in lege scripta peccata vi præcepti de sabbato custodiendo haud erant prohibita. Ergo neque in lege gratiæ. Tandem concludunt Patres Salmanticensis *num. 226.* his verbis. „Ultimo, quia e contra hoc „præceptum de festis sanctificandis potius esset in ruinam quam in ædificationem animarum; cum communiter peccata diebus festis committantur.“ Nonne validum est hoc ultimum argumentum, quod frequentissime usurpare solent recentiores Theologi, ut legem Dei humanæ fragilitati accommodent? Ex peccandi universali consuetudine inferunt sæpissime, legem non extare quæ peccata tam frequentia prohibeat. Quod quam sit ineptum argumentandi genus, alibi ostensum est. Ad priorem vero obiectionis partem respondetur, minorem propositionem falsam esse; ut ex iis quæ dicta sunt, constat, & clarius iam iam fiet.

XVIII. Ex dictis hætenus duo colligas velim, quæ nulli sunt dubitationi obnoxia. Primum est, Theologos communiter adfirmare, peccatum die festo perpetratum novam contrahere malitiam; solumque inter ipsos dissidium esse, an mortalis sit, aut venialis malitia isthæc; ut iam indicatum est. Secundum est, Doctores antiquos, & ex recentioribus gravissimos Theologos propugnare primam sententiam. Hinc concludit Antonius Cordubensis his verbis loco laudato. „Quare hæc secunda (iuxta nos prima) opinio, utpote communis omnibus Doctoribus antiquis, pluribusque modernis, utrique venior amplectenda est. Prima „vero (ideest secunda) utpote non nisi paucis neotericis probata, sed neque satis „tuta, refutanda videtur.“

XIX. Tempus iam est ut hac de re nostrum feramus iudicium, illudque est; antiquorum sententiæ standum esse. Et quia lis tota est, num malitia mortalis sit, an venialis, cuius decisio difficillima est; lubet ad Scripturarum tribunal il-

lam revocare. Nec enim aliunde melius quam ex Scriptura, quænam culpa le-
 talis, quænam venialis sit, colligi potest. Porro tum ex Scriptura inferimus, le-
 gis transgressionem esse mortalem, cum Deus transgressores pœnis addicere æter-
 nis. Tremenda autem sunt supplicia illa quæ in festorum violatores Deus mi-
 natur. Antequam vero eiusmodi recensamus, præcepti divini verba expendamus
 oportet. *Memento ut diem sabbati sanctifices*. Quod ergo primum præscri-
 bit, est sanctificatio temporis sacri. Deinde cessationem ab operibus imperat.
 Audiamus Angelicum 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 3. *In observatione sabbati duo
 sunt consideranda. Quorum unum est sicuti finis; & hoc est ut homo vacet rebus
 divinis: quod significatur in hoc quod dicit, Memento &c. Illa enim dicuntur san-
 ctificari in lege quæ divino cultui applicantur. Aliud est cessatio operum. Quibus
 positis, iram, furoremque divinum adversus sabbati violatores describamus. Quæ
 est hæc res mala quam vos facitis, & profanatis diem sabbati?* Eisdæ II. cap.
 xiiii. *Neomeniam, & sabbatum, & festivitates alias non feram. Iniqui sunt ca-
 tus vestri. Calendas vestras, & solemnitates vestras odit anima mea: facta sunt
 mihi molesta: laboravi sustinens.* Isaïæ cap. 1. vers. 13. *Dispergam super vultum
 vestrum stercus solemnitatum vestrarum.* Malachiæ cap. 1. vers. 3. Unde, quæso,
 tantum odii, molestiæ, & abominationis? Unde tanta suppliciorum severitas?
 Forstani quod Iudæi operibus manuariis festa profanaverint? At neminem fu-
 git, Iudæos summa religione, ne dicam superstitione, ut etiamnum videre licet,
 abstinuisse semper diebus festis a manuum labore. Sua ergo festa criminum per-
 petratione violabant, profanabantque. Porro, si profanatio ista festorum levis
 fuisset; ane Deus tantum iræ, ac furoris ostendisset, tantaque pœnarum seve-
 ritate se puniturum festorum profanatores minatus fuisset? Neque reponat quis,
 Deum in Iudæos non animadvertisse ob scelera tantum in festis commissis: quo-
 niam Scriptura aperte testatur, Iudæos supplicia luisse ob sabbata violata, ob fe-
 sta profanata, non manuum labore, sed criminum, delictorumque perpetratione.
 Uti que crimina quocumque tempore commissa divinam provocant vindictam:
 quia semper peccata Dei lædunt maiestatem. At hinc legitime inferatur, pecca-
 ta, diebus cultui divino consecratis perpetrata, graviolem multo & magis enor-
 mem induere malitiam. Quandoquidem tanta abominatione festa peccatis pollu-
 ta Deus detestatur, tantoque adversus profanatores furore percitum se se prodit;
 ac si peccata profestis diebus commissa, in conspectu scelerum temporis sacri,
 peccata non essent. Ut quid, amabo, tam frequenter inelamasset Deus, se Iu-
 dæorum calendas odisse, sibi molesta esse, & perosa, seque super vultum eorum
 disperfurum stercus illarum solemnitatum? Ut quid, inquam, tantum minarum;
 & suppliciorum, si levis dumtaxat extitisset iniuria festis diebus irrogata? Gra-
 vis ergo fuit festorum apud Iudæos profanatio: non quod opera mechanica exer-

cuc-

cuerint, ut certissimum est; sed ob crimina iisdem diebus perpetrata. Quare cuique serio pendenti tum Scripturæ sanctæ phrasæ, quibus violati sabbati profanatio exprimitur, tum antiquiorum Doctorum hac de re doctrinam, comperit erit atque exploratum, malitiam circumstantiæ diei festi, non venialem, sed mortalem esse.

XX. Nihilo tamen minus, ut præcepti severitatem, quoad fieri potest, deliniam, animadverto non omnia peccata, etiam mortalia, tempus festum, sicuti nec locum sacrum, graviter profanare. Excludimus namque omnia peccata interna, & plura etiam externa. Neque enim qui festo die mentitur, in communi existimatione censetur tempori sacro gravem impingere iniuriam. Crimina, pro ut ex Patribus colligere fas est, diebus festis quammaxime contraria, sunt ebrietates, rixæ, choreæ impudiciæ, fornicationes, adulteria, idque genus similia. Et sane, si res ipsa uxoria, vix tempore sacro culpæ expers est: quid de fornicationibus, & adulteriis dicendum?

XXI. Neque vexandi sunt fideles (ut incidenter adverbiorum lemures dispellamus) quod in præteritis confessionibus hanc temporis sacri circumstantiam omiserint: quoniam in iis sumus in quibus ignorantia excusare valet. Propterea sollicitandi minime sunt, ut totam vitam revolvant, ut examen generale instituant, quo valeant has circumstantias deprehendere: siquidem onus nimium grave foret, & plerumque spirituales profectum impediret. Satis enim mihi esse videretur, si, dum alia confitentur peccata, simul exponant, se elapso tempore frequenter diebus sacris peccasse; nec debitum talem confitendi circumstantiam hanc cognovisse: quapropter nunc se de omnibus confiteri, & de omnibus peccatis, diebus festis perpetratis, se summopere dolere. Ut autem imposterum has omnes evitent angustias, assuecant exponere statum propriæ conscientiæ, quomodo festa sanctificaverint, quem cultum Deo obtulerint, quæve crimina commiserint. Quod si hæc pœnitentes ignorant, Confessorum est eisdem imbuere. Sæpe enim diminuta pœnitentium confessio ex sacrorum ministrorum aut negligentia, aut ignorantia proficitur.

CAPUT III.

De opere servili mechanico. Quot sint mechanicæ artes, quæve die festo prohibita.

I. **D**E opere servili criminoso, in die festo commisso, superiore capite actum est: in præsentia vero de opere servili mechanico sermo erit. Plures sunt artes mechanicæ, quæ hoc versu continentur.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Rus agriculturam prodit, *Nemus* venatoriam, & piscatoriam, *Arma* militarem, *Rates* navalem, *Vulnera* chirurgicam, *Lana* texturam, & sutoriam, pluresque alias id genus, *Faber* argentariam, ferrariam, carpentariam, ceterasque similes. Hæ omnes artes, si presse loqui velimus, mechanicæ sunt, & serviles; quamvis aliquæ, ut militaris, & navalis, maiorem quamdam præferant dignitatem. Omnia opera vere servilia Christianis prohibita esse festis diebus certum est; sicuti certum est plura opera corporalia externa permissa esse in novo sædere quæ in veteri prohibita Iudæis erant. Plura tamen sub præfatis artibus continentur, de quibus, an servilia opera sint, & die festo vetita, non levis est inter Theologos difficultas. Nos brevitati studentes sequentibus quæstionculis omnia paucis ita expediemus, ut nihil quod discussione dignum sit, omitamus.

II. Quæst. I. *An pingere sit opus servile die festo prohibitum, sive lucri, sive recreationis, sive addiscendi gratia fiat?* Resp. Negant Lopez I. *Par. instruç. cap. 111.* Medina *Lib. 1. cap. XIV.* Layman *Lib. IV. traç. v11, cap. 11. num. 3.* alique non pauci Casuistæ, hac ratione nixi, quod pingere opus servile non sit; cum pingere idem sit ac scribere. Quare, sicuti scriptura, ita neque pictura diebus festis vetita dicenda erit. Communior tamen Theologorum, immo & Casuistarum, sententia, mihi unice vera, docet, pingere, sive pretii, sive recreationis, sive discendi gratia, esse opus servile die festo prohibitum. Quoniam ars pingendi mechanica est, ut etiam adversarii fatentur. Ergo eius actus serviles sunt. Nam opus servile illud est quod arte mechanica dirigitur, & circa externam materiam occupatur, & per servos exerceri solet. Hac ratione sculperem imaginem, vel statuam est opus servile, sicuti & pingere acu. Quod enim ponicillo, vel scalpro, aut acu eiusmodi artificialia efficiantur, nullum ingerit discrimen. Quod pariter pictura exerceatur vel pretii, vel voluptatis, aut addiscendi gratia, rationem operis servilis haudquaquam immutat. Quapropter quocumque sine agatur, semper die festo per se vetitum opus est. Hanc sententiam do-

docent Caietanus 2. 2. *quæst.* cxxxi. *art.* 4. Suarez *de Relig. Tom. I. Lib. II. cap.* xxv. Molanus *Lib. II. de imag. cap.* lxxi. Bonacina *disp. v. de 3. præcep. Decal. quæst. unic. punct. 2. num.* 25. Henricus a Sîgnatic *Tom. II. part. 111. cap.* 111. Turrianus in *Selec. cen. 4. dub.* 11x. Sanchez *Confil. Lib. v. cap.* 11. *dub.* 12. Leander *trad. 1. disp. 1v. quæst. xx.* Salmanticenses *trad. xx111. cap. 1. punct. 11. §. 3.* pluresque alii. Ad rationem contrariæ opinionis respondetur, latissimum esse discrimen picturam inter & scripturam. Nam scribere omnino a mente procedit, ut eius conceptus exprimat; eoque suapte natura tendit, ut mentem instruat. Pictura vero a mente folo procedit, quemadmodum navis, vel domus constructio, & cetera mechanica artificialia. Contingens autem est, & accidentale, quod memoriæ exercitatio aliquando interveniat.

III. Quæst. II. *An venatio, aucupium, & piscatio opera sint servilia in festis prohibita?* Resp. Tres præfatas artes esse mechanicas, earumque opera prorsus servilia, & propterea per se diebus festis esse prohibita, dubitare arbitror neminem. Ratio sane ex se evidens est. Nam piscatio, venatio, & aucupium opera sunt corporalia, & ad corporis utilitatem diriguntur; atque hominibus, & bestiis communia. Quod confirmatur ex *cap. Licet de fer.* ubi Alexander III. inquit: *Indulgenus ut liceat parochianis vestris, diebus dominicis, & aliis festis, si Alecia terra se inclinaverint, eorum captioni, ingruente necessitate, intendere.* Pontifex hic ob solam ingruentem necessitatem piscandi exercitium impertitur. Sublata igitur necessitate, illicitum est. Excipit quoque Pontifex a privilegio dispensationis maiora solemnia festa. Neque absolute dispensat; sed cum onere, quod *post factam capturam Ecclesie circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.* Si autem alicubi consuetudo obtineat piscandi in fluminibus recreandi animi causa, aliquo exiguo temporis intervallo, non est improbanda. Communiter Doctores asserunt, consuetudinem piscandi in mare cum retibus, & navigiis haud esse legitimam; & nisi necessitas excuset, consuetudinem hanc corruptelam esse culpabilem. Hæc quoque sententia communior est, & probabilior, mihi que vera. Quæ adversus eam opponuntur, responsione non egent.

IV. Quæst. III. *Licitum ne est festis diebus iter arripere?* Resp. Sanctus Antoninus *II. P. tit. 1x. cap.* v11. *§. 5.* inquit: *Item abstinendum est ab itinere dietario, nisi necessitas cogat, vel aliud pium opus inducat, ut videlicet visitatio alicuius Ecclesie, vel consecutio indulgentie, vel reformatio pacis, seu amotio scandali, & huiusmodi.* Caietanus 2. 2. *quæst.* cxxxi. *art.* 4. & Sotus *de iust. & iur. Lib. II. quæst.* 1v. *§. Tertium genus,* docent, iter opus esse suapte natura servile, solumque ratione consuetudinis licitum esse. Et certe difficile videtur ab specie servilis operis excipi posse laborem illum quo servus pedibus integrum diem iter ageret. Consulendi itaque sunt fideles ne sine rationabili causa iter suscipiant: quoniam certum est, illud

illud a cultu divino animum abstrahere. Ceterum damnandi non sunt letalis culpæ, etiam si absque causâ illud arripiant : quoniam consuetudo universalis obtinet, posse Christianos festis diebus absque culpa, saltem gravi, iter agere ; ut communiter Theologi sentiunt : quamvis alii asserant, licitum id esse, propterea quod opus servile non sit ; alii ob insectam consuetudinem, quæ a culpa excusat.

V. Quæst. IV. *Licitum ne est agaloniibus, & mulionibus bestias onustas diebus festis conducere ?* Resp. Primo communiter Theologi docent, licitum esse iter inceptum persequi. Adfirmant quoque, illicitum haud esse ducere mulos sine oneribus de uno ad alium locum : quia hoc est solum iter agere. Inchoare vero iter cum bestiis onustis, tamquam abusum non tolerandum, reprobant Caietanus, Suarez, Navarrus locis sæpius citatis. Id quoque asserunt Layman *Lib. IV. tract. VII. cap. 11. num. 5.* Bonacina *disp. v.* maxime quando muliones sæpius levare, aut imponere onera debent. Quoniam tunc magna diei pars in operibus servilibus consumeretur. Quæ omnia vera sunt, quoties absque iusta causâ, & necessitate hæc fiant. Et quia in praxi vix fiunt absque necessitate vel privata, vel communi ; idcirco absque peccato, saltem gravi, exercentur. Sic concludit D. Antoninus II. P. tit. IX. cap. VII. *Item ad opus servile spectat cum equis, asinis, vel bobus deferre blada, vel ligna, vel vina, vel mercimonia, nisi necessitas urgeat . . . Item vectores mercium, aut alimentorum, aut personarum ad loca remota, cum alias non possent sine gravi incommodo vitam transigere, creduntur excusari, si differre non possunt.*

VI. Quæst. V. *An licitum sit agaloniibus omittere Missam, ut bestias suas in pratibus pascant, & ut sumptus faciendos in diversorio evitent ?* Resp. Adfirmat Rodriguez *I. P. Sum. cap. cxxiii. concl. 9.* cui subscribit Trullenchus in *exposit. Decal. Lib. III. cap. 1. dub. 7. num. 6. & dub. 8. num. 2.* si agalones pauperes sint, & maximi sumptus faciendi essent in hospitio. His vocibus paupertatis, & maximi sumptus (quas tamen limitationes non imponit Rodriguez) fucum faciunt imperitis Casuistæ isti. Nam agalones communiter pauperes sunt. Sumptus quoque eorum conditioni respondent ; licet quandoque maiores, quandoque minores sint. Communiter ergo secundum eiusmodi Theologos agalones, muliones, & vectores ab onere audiendi Missam liberi erunt : quia communiter pauperes sunt ; & sumptus in diversorio faciendi, eorum inspecta conditione, magni semper reputabuntur. Anne dimidia illa hora qua agalones Missam audirent, fame perirent bestiarum, si pascuis privarentur ? At tempus non est terendum in hac impugnanda opinione, quæ sua nimia laxitate ansam ingerit, & occasionem agaloniibus, vectoribus, aliisque similibus Missam negligendi festis diebus.

VII. Quæst. VI. *An licitum sit typographis ordinare characteres diebus festis ?* Resp. negative : quoniam eiusmodi characterum ordinatio vere est opus mechanicum,

&

& servile : non enim alio tendit, quam ad fabricandas illas quas vocant tabellas, seu formas, quibus impressores utuntur ad cudendas literas . Hancque sententiam omnes fere graves Theologi defendunt . Quare omnino improbabilem cenfeo opinionem contrariam , quam cum quibusdam Casuistis defendit Leander *trakt. 1. dist. 14. quest. xviii.* Impressionem autem librorum omnes docent esse opus servile, & prohibitum in die festo .

C A P U T IV.

Choreæ, comestiones, ludi scenici, idque genus similia diebus festis peragi minime debent .

I. **C**aietanus in sua Summa docet, choreas ducere suo genere non esse peccatum : quoniam, si suapte natura id agere peccatum esset, semper, inquit ille, formaliter loquendo, peccatum esset; quod constat esse falsum : nam in nuptiis, & publicis lætitiis licitæ sunt choreæ. Addit insuper ex circumstantia temporis, puta diei festi, choream minime fieri mortalem : quoniam non est opus servile. Ex hac theorica Caietani doctrina, qua statuit, choreas agere absolute non esse peccatum, neque ex circumstantia diei festi letalem culpam evadere, inferunt non pauci Casuistæ, diebus festis absolute licitum esse choreas ducere. Quod chorearum exercitium sit genere suo, seiunctum a circumstantiis, peccatum nec ne (non enim sub hac consideratione præcisâ promiscuum saltantium sexum includit) quod itidem sit opus servile, aut secus; parum ad id quod proposuimus, decernendum conducit. Quamquam enim rerum absolutæ notiones ad metaphysicas conclusiones eliciendas prorsus necessariæ sint; in morum tamen tractatione, si a circumstantiis præcidantur, maximam sane Ethicæ christianæ eladem inferunt. Missis itaque chorearum genericis notionibus, id discutendum modo est, an choreæ, omnibus circumstantiis inspectis, semper, & omni tempore, & personis cuiusque conditionis licitæ sint. Quod enim choreæ quandoque in paternis ædibus inter puellas, vel in nuptiis inter consanguineos; quod etiam mulierum rullicarum choreæ interdum licitæ sint, nec ego repugno. Inter personas diversi sexus vix unquam absolute concederem, attentis periculis quæ ab his choreis raro separabilia sunt. Quare pessime elicitur, choreas agere diebus festis omnibus indiscriminatim licere. Quoniam neque ex generica rerum notione, neque ex una, aut altera, sed ex omnibus circumstantiis, & ex iis quæ plerumque eveniunt, morum resolutiones colligamus oportet. Porro quod choreæ; quas iuvenes & puellæ, seu viri & mulieres promiscue ducunt, plerumque avocent mentes a divino cultu, sintque occasiones libidinis, rixarum, & scandalorum,

rum, nemo negare audebit, nisi qui manifestæ experientiæ contradicere velit. Hoc autem satis est ut absolute dicere possimus, choreas esse potissimum diebus festis illicitas. Casuistæ ex aliqua peculiari circumstantia, & eventu, puta quod quandoque rusticis innocentes sint eiusmodi choreæ, vel consanguineis nuptiarum, aut alterius publicæ lætitiæ tempore, eruant universonem opinionem, nimirum choreas omnibus, & omni tempore, etiam sacro, licitas esse, nulliusque peccati occasionem. Ut defendant peccata diebus festis commissa non contrahere letalem malitiam, hanc inter alias obtrudunt rationem, nimirum peccata, & scelera potissimum diebus festis perpetrari. Quare iugum nimis grave foret, si hæc scelera sacrilegiis temporis sacri inquinata multiplicarentur. Nunc autem omnia festorum oblectamenta ut innocua propugnant. Opipara convivia, saltationesque, inquit, nihil nisi lætitiæ, & innocentiam redolent: quoniam non sunt opera forvilia. Feminarum exquisitos cultus, hominum luxus, & splendida ornamenta quis letalis culpæ damnabit? Cedo. An negare ausus fueris, peccata quæ festis communissima asseris, a Christianis potissimum perpetrari occasione saltationum, convivorum, chorearum, aliorumque id genus oblectamentorum? Peccata frequentius in festis quam in profestis diebus serpere concedunt. At, cum de peccatorum occasionibus, periculisque sermo recurrit, occasiones, & pericula honestas dicunt oblectationes. Quæ, malum, est eiusmodi discernendi ratio? Omissis itaque quæstionibus, an præfata oblectamenta sint opera servilia nec ne; vel peccata genesuæ, aut in aliquo eventu, & circumstantia licita: his, inquam, omnibus missis, sequentem statuo conclusionem.

Il. Choreæ, ludi theatralis, idque genus similia, omnibus circumstantiis inspectis; sunt occasiones peccandi, & plerumque ad peccata provocant, & pertrahunt, atque animos a divino cultu reipsa abstrahunt: idcirco diebus sacris potissimum sunt Christianis vitia. Id melius probari nequit quam Patrum, & Conciliorum auctoritate. Concilia liquidem, & Patres, ipsa manifesta, & diuturna experientia edocti, omni fere tempore saluberrima ediderunt decreta, quibus saltationes agere diebus festis prohibuerunt. Sanctus Basilius acri oratione invehitur adversus feminas quasdam, quæ Paschæ die splendidis vestibus comptæ choreas ducebant, juvenumque lascivis oculis, oreque impudico libidinem provocabant. Capita honestis operis calaminibus retexentes, Deum, & eius Angelos despicientes, ad marium aspectus impudentes diffusæ, comas, tunicarum luxum ostentantes, pedibus gestientes, ac oculo potulo, risu lascivo, ad saltationem insanientes, inventus intemperantiam in se provocantes. Tom. I. hom. xiv. in ebriet. & lux. Sanctus Augustinus conc. 1. in Pfal. xxxii. Observo diem sabbati, non carnaliter, non iudicis desideriis, qui otio abstinuerunt ad requiriam. Melius enim arare quam sabbare. Illi a bono opere vacant, ab ope-

ve nugatorio non vacant. Sanctus Ignatius Martyr epist. ad Magnesianos scribit, sabbatum ab eo spiritualiter celebrari qui in lege Domini meditatur, non ad præscripta spatia ambulans, & saltationibus, lufibusque insanis gaudens. Sanctus Cyrillus Alexandrinus gravissimam, & vehementissimam orationem habuit in illos Christianos qui, cum templa frequentare, conciones audire, divinis officiis interesse, orationibus insistere deberent festis diebus, tunc maxime ludis illiberalibus, conviviis, & choreis vacabant. Inquit enim Lib. VIII. cap. v. in Ioan. xvii. *Id ne esset, o Christiani, celebrare diem festum, indulgere ventri, & inaccessis voluptatibus habernas laxare? . . . Diebus ad extricenda servilia opera concessis, unusquisque suo intentus est operi, & abstinet a erapula, ludis, & vanitatibus; diebus autem festis passim concurrunt ad cauponam, ad ludos, ad spectacula, & choreas, in derisionem divini Numinis, & dei pravocationem.*

III. Tempus me deficeret, si omnia Conciliorum decreta, quæ saltationes, ceterosque ludicos ludos festis diebus prohibent, recensere vellem. Ex pluribus pauca delibabo. Concilium Toletanum III. In canone relato dist. xxxi. de Consecr. *Irreligiosa consuetudo est quam vulgus per Sanctorum solemnitates agere consuevit: populi qui debent divina officia attendere, saltationibus, & turpibus invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perturbantes. Hoc etenim ut ab omni Hispania depellatur, Sacerdotum, & iudicum a Concilio sancto curæ committitur.*

IV. Concilium Mediolanense III. tit. de fest. dier. cultu. *Quoniam autem usum hoc in provincia nimis compertum est, depravatis his temporibus, & moribus, ad choreas, tripudia, saltationes, & id genus alia nunquam fere conveniri sine multis, & iis quidem gravissimis Dei offensionibus: idque cum ob turpes cogitationes, obscena dicta, inhoneſtas actiones, morum corruptelas, & perniciosas ad omnia opera carnis illecebras illi perpetuo committas; tum propter cædes, rixas, dissidia, stupra, adulteria, aliæque mala plurima, inde consequentia quam sæpiſſime. His tot offensionum, & peccatorum seminariis locum dare, iis præsertim diebus qui dies propitiationis sunt, & iis ipsis diebus hæc plerisque, nefarius istis Satanæ blanditiis illectos, a divinis officiis, religiosi supplicationibus, lectionibusque sacris abduci, avertique rudes a precipiendis fidei rudimentis, aliosque ab aliis Christianæ pietatis officiis, in quæ eo tempore religioſe incumbendum est, abstrahi, & amoveri: hoc certe gravissimum est in conspectu Dei, & Ecclesiæ. Quare festis iis diebus, saltem horis quibus divina celebrantur officia, interdicimus ne saltationes, tripudia, choreas ducantur, aut fiant. Ne item comædiæ, ludi scenici, vel theatrales, bestitudia, & alia cuiusque generis spectacula agantur. Ne circumsoranei circulatores, & id generis nebulones prestigias suas, inaniaque spectacula agant, neque quidpiam omnino vendant, ne medicamenti quidem prætextu.*

V. Concilium Turonense, anno 1583. celebratum, titulo *de festorum cultu* hæc decernit, & prohibet. *Diebus dominicis præsertim, & aliis festis, comestiones, convivia publica, tripudia, saltationes, strepitus, & choreas fieri, venatu, & aucupatu tempus teri, in hospitibus, seu caupis aliis, quam peregrinis, cibaria, & vinum ministrari, ludos palmarios, & alios (maxime dum sacra conficiuntur, laudesque Deo decantantur) aperiri, comædians, ludos scenicos, vel theatrales, & alia eius generis irreligiosa spectacula egi, sub anathematis pœna prohibet hæc Synodus. Concilium Bituricense anni 1584. can. vi. Prohibetur populus profana sœdantia, comestiones, choreas, tripudia, larvas, & theatrales ludos iisdem diebus festis exercere. Concilium Aqueense anni 1585. tit. de fest. dier. cultu: *Comestiones vero, ebriitates, lusus improbos, turpes cantilenas. . . atque omnem festorum profanationem damnamus, & reprobamus. Carolus magnus in suis Capitularibus: Placuit ut fideles diem dominicum omnes venerabiliter colant, ne in illo sancto die vanis fabulis, aut locutionibus, sive cantationibus, sive saltationibus. . . ut fieri solet, inservant.**

VI. Cardinalis Bellarminus dominica 3. Adventus conc. vi. sermone, unctio cœlesti delibuto, invehitur in sacrorum dierum profanationes: *Nescis fortasse quantum sacrilegium sit dies Deo consecratos profanare? . . . Quæro a vobis, si videremus aliquem incredibili audacia vestibus sacris uti pro vestibus profanis, templo pro taberna, altari pro mensa, quis nostrum non horreret? quis non exclamaret? Et nunc videmus dies festos, solemnissimos, sacratissimos, Deo dicatos. . . sacrilegis choreis saltationibus, conviviis, ebrietatibus, impudicitis, scurrilitatibus profanari; & nemo exhorret, nemo movetur, nemo miratur. Deus immortalis! Quæ conventio Christi ad Belial? Quæ est hæc insania? Quæ furia infernales nos exagitant?*

VII. Serio animo nunc tecum reputes velim, cuinam ex duabus sit opinionibus adhærendum, Casuistarum nempe, vel Patrum, & Conciliorum. Casuistæ absolute docent, choreas, saltationes, & similia diebus festis esse licita, propterea quod non sunt opera servilia, neque ex suo genere peccata mortalia. Contra, Patres, Episcopi, quos posuit Deus regere Ecclesiam suam, in Conciliis congregati, Pastores gregis evangelici, qui penitus animarum sibi commissarum statum agnoscunt, longa experientia edocti, atque ex ipsius populi confessionibus, testantur, saltationes, choreasque malorum seminaria, libidinum, rixarum, ebrietatum, & comestionum featurigines esse; ac propterea præfata omnia diris devoent, diebus potissimum festis, ceu sacri illius temporis sacrilegas profanationes. Tametsi ergo saltationes, & choreæ non sint, ut Casuistæ volunt, opera servilia, nec suapte natura peccata mortalia; anne inde inferre auferint, diebus festis eadem licere? Ut enim illicita, & vetita sint festis diebus, satis est ea animum a rebus divinis abstrahere, peccandi occasionem præbere, ad libidinem, rixas, aliaque crimina re-
ipsa,

ipsa, & omnibus circumstantiis consideratis, provocare & inducere. Porro hæc omnia ex dictis oblectamentis, ceu ex infectis feminibus vitiosas fruges, profluere testantur Patres, Concilia, gravissimi Theologi, & quotidiana experientia. Quod autem hic vel ille, vir aut mulier nil mali experiatur in choreis, saltationibusque; non ideo permittenda impostera sunt a pio, doctoque Confessorio. Sed quod præterita pericula evaserint, Deo gratias rependant; at, ne a Deo aliquando deserantur, deinceps abstinere ab iis oblectationibus quæ plerumque, & respectu multitudinis flagitiorum plurimum causæ sunt. Aliter pœnas dabunt, quod malorum originem sua præsentia foverint. Quod dictum est de saltationibus, & choreis, idem dicendum est de torneamentis, & hastiludiis.

C A P U T V.

An docere, scribere, transcribere, & similia diebus festis vetita sint.

I. **D**Ocere quascumque scientias, atque in eandem incumbere, sive ob lucrum, sive absque lucro, licitum esse communiter docent Theologi cum D. Thoma laudato *art. 4.* ubi in responsione ad tertium hæc habet. *Similiter etiam nullius spiritualis actus exercitium est contra observantiam sabbati: puta si quis doceat verbo, vel scripto.* Quare antiquata videtur contraria opinio Abulensis, & quorundam Summistarum: patet enim ad artes liberales pertinere præfatos actus studendi, docendi, & scribendi.

II. Quæst. I. Num transcribere licitum sit diebus festis? Resp. Absolute illicitum esse asserunt gravissimi Auctores. Caietanus 2. 2. quæst. cxxxi. *art. 4.* Navarrus in *Manuali cap. xlii. num. 14.* Azorius *Tom. II. Lib. I. cap. xxvii. quæst. v.* Sanchez *Lib. V. consil. cap. 11. dub. 9. num. 4.* Sylvester *verb. Dominica quæst. v. concl. 5.* Cardinalis Bellarminus *Tom. II. Lib. III. cap. x. de cult. Sancti.* ubi hæc habet: *Non tamen licet transcribere sine necessitate libros lucri gratia: & alii plures.* Hanc sententiam validis evincunt rationibus. Quoniam transcribere opus mechanicum est, nec egreditur, inquit Caietanus, extra limites operis corporalis. Siquidem non plus menti transcriptio attribui potest quam quodlibet aliud artefactum. Quid enim mentis plus emicat in transcriptione quam in picturâ, vel in statua? Qui transcribit, depingit characteres, uti sunt in autographo; quemadmodum pictor adumbrat alicuius exemplaris imaginem. Quod alia paritate propinquo confirmatur. Impressio librorum dubio procul fervile opus est. At transcribere genus quoddam impressionis est. Nec aliud discrimen assignari potest, nisi quod unus calamo, alter prælo characteres imprimit. Item ordinare characteres pro cudendis libris opus fer-

vile est, ut diximus supra, & communiter Auctores docent. Quidni ergo & characterum transcriptio?

III. Contrariam opinionem defendunt Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xxv.* ubi ex professo difficultatem versat. Laudat pro sua sententia Medinam in *Institutione Confessi. Lib. I. cap. xiv. §. 8.* Sed Auctor iste incidenter tantum hac de re scribit, & multum probabilem vocat Caietani opinionem; sed contrariam quoque opinionem probabilem asserit. Huic pariter opinioni accedunt communiter Casuistæ recentiores, hac ratione, sane non contemnenda, fulti. Scribere non est opus mechanicum, neque servile. Ergo neque transcribere. Nec videtur assignari posse discriminis ratio. Qui scribit ea quæ magister dicit, quamquam nil profus intelligat, opus omnino liberale exercet. Qui vero eadem transcribit, quia nihil eorum quæ transcribit, percipit, operi mechanico vacabit? Scriptor non exercet opus servile, dum conceptus alterius aures perceptos scriptione exprimit. Alter vero eisdem conceptus transcriptione referens, servorum opus peraget? Quid, quæso magis rationi adversum, quam si dicamus, eum qui ex libro impresso transcribit, non peccare; peccare autem illum qui ex codice manuscripto transcribit? Patet autem, iuxta omnes non peccare illum qui die festo studio litterarum vacans, ex libro transcribit ea omnia quæ & iuvandæ memoriæ, & intellectui imbuendo consentanea iudicaverit. Cur ergo peccabit qui ad aliorum profectum eadem, vel similia transcribat? Plura alia promunt, quæ in idem recidunt.

IV. Fateor mihi, utramque opinionem serio pendenti, aquam hæzere. Utraque enim & rationum vi, & Theologorum auctoritate nititur. Absque tamen cuiusquam iniuria dicere possumus, graviores Theologos priori suffragati opinioni, cuiusmodi sunt Caietanus, Navarrus, Azorius, & Bellarminus. Priusquam meum qualecumque profero iudicium, certa ab incertis secernam fas est. Et primo certum est, quamcumque scriptionem non esse opus servile. Qui enim aut docendi, aut addiscendi gratia transcribit, non servile, sed liberale opus exercet. Neque hoc improbat Caietanus, aut alii Theologi. In hoc igitur difficultas veritatis, an ii qui, pacto pretio, artem transcribendi exercent, ut sunt illi qui italico idiomate *Copisti* vocantur, opus servile peragant: quod sane mihi affirmandum videtur. Licet enim nec finis scribentis, nec pretii acceptio in metaphysica consideratione actuum notiones variant; nihilominus in morum tractatione plurium circumstantiarum coagmentatio non infrequenter operum genera transmutat. Transcribere suapte natura non est opus servile. Finis scribendi ob lucrum temporale, quemadmodum & ipsum lucrum, seu pretium, externa cum sint, haud valent actus naturam pervertere. Sit ita, dum hæc singillatim accipiuntur. At, dum omnia simul considerantur, & ut peculiarem artem constituunt, iuxta prudentum existimationem, ut ego quidem sentio, in mechanicam declinant professionem. Quis enim

enim ante typographicæ artis inventionem eos qui sola arte transcribendi codices vitam alebant, excusasset a culpa, si singulis diebus festis transcribendis codicibus insudassent? Nunc communissima Theologorum sententia culpæ damnat & inpressores, & typographos tempore sacro laborantes. Et tamen ordinatio litterarum, seu characterum non magis mentem a Deo avocatur, nec plus corpus defatigat quam mercenaria, & mechanica professio transcribendi codices, & scripturas. Noli ergo unam, vel alteram circumstantiam singulatim considerare; sed ea omnia ob oculos tibi sistito quæ librarium constituunt, seu amanuensem, qui ex instituto transcribit, quemadmodum ceteri artifices suas exercent artes, ut vitam alant. Hanc nostram sententiam conceptis verbis docet sanctus Antoninus II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 5. *Item pertinet ad opus servile prohibitum scribere pro pretio, ut de quaterno in quaternum, vel instrumenta, cum tamen possit sine periculo differri. Conficere autem testamenta infirmorum, vel contractus matrimonii, ubi est de more, videtur posse fieri.* A culpa quoque excusandi sunt mercatorum famuli, similesque amanuenses, qui ad memoriam conservandam eorum quæ in negotiatione, similive professione eveniunt, de codicibus diariis, aut de tabellis, libellive in alios libros transcribunt. Frequentes etiam sunt causæ quæ ipsos librariorum ex instituto transcribentes a culpa eximunt. Sæpe enim excusat necessitas, etiamsi non sit adeo urgens; tum itidem publica utilitas. Hanc opinionem sic explicatam amplector, tamquam in re, ut candide loquar, dubia securiorem, & probabiliorum, sive rationum momenta, sive Theologorum auctoritatem spectemus.

V. Ad argumentum contrariæ opinionis licet inter disputandum responsum fuerit, addere tamen lubet, quod scribere, & transcribere, ut memoriam excolamus, augeamus, & conservemus, ut intellectum imbuamus, ut alios doceamus; opus utique est liberale. Hæc vero peragere ex instituto, lucri causa, ad victum comparandum, opus mechanicum, & servile redolet. Non quod opus aliquin liberale, ut proptime animadvertit etiam Azorius loco laudato, per se in servile transeat, cum mercedis gratia fit. Concedimus, ut sic pressus obiectioni occurramus, quod finis transcribentis, quod pretium, externa cum sint, non valeant actuum naturas pervertere; sed dicimus, quod scribere, & transcribere sit genus quoddam, quod in duas tribuitur species: altera est operis liberalis; & altera operis servilis. Scribere, & transcribere sciendi, docendique causa opus est liberale; artem vero profiteri scribendi, & transcribendi lucri causa opus servile est. Cur? Quia in omnium existimatione labore manuum vitam transigere, atque ex professo organo corporeis laborare propter victum assequendum, opus servile est.

VI. Ex iis quæ dicta sunt, colliges, licitum esse cuique Doctori, Concionatori; Magistro uti amanuensi, si opus sit, ad componendas lectiones, & conciones ad

populum habendas : quia in similibus casibus amanuenses suppetias ferunt ad proximorum instructionem, quæ opus spirituale est. A culpa quoque excusandi mihi videntur caussarum patroni, qui vel per se, vel per procuratores, seu causidicos scribunt iuris allegationes, etiam soluto pretio : quia hæc omnia per se diriguntur ad veritatem manifestandam, & iudicem instruendum, litemque tractandam : quæ omnia opera liberalia sunt. Possunt quoque ludi magistri exemplaria construere, e quibus pueri scribere discant ; & architecti sua exemplaria delineare, quibus alios doceant ædificia construere. Longas autem supputationes, ratiocinia facere, eadem de uno in alium librum transcribere, nisi aliqua necessitas, vel rationabilis causa urgeat, illicitum videtur, inquit S. Antoninus loco laudato his verbis : *Videre autem ratiocinia, & facere computum prolixum, illicitum est*. Inter causas excusantes, una est solamen pauperum, & rusticorum, & artificum, qui festis diebus dominos adire sine gravi incommodo nequeunt ad præfatas rationes inuendas.

VII. Quæst. II. *An licitum sit transcribere ex instituto, & pro mercede libros cum notis pro cantu musico ?* Ex iis quæ dicta sunt quæsito præcedenti, iam liquet, artem hanc exercere diebus festis minime licitum esse : quoniam, quemadmodum pictura, ita & hæc mechanica est, potissimum si quis illam ad victum sibi comparandum ex officio prostiteatur. Hanc opinionem non modo defendunt Auctores, quos superiore quæsto laudavimus ; sed vel ipse Tamburinus *Lib. IV. cap. 111. §. 1. num. 7.* illicitum reputat diebus festis lineas pro notis musicis ducere. Patritius Sporer istam Tamburini opinionem referens, hanc lepidam opponit responsonem *tracl. 111. in 3. præcep. Decal. cap. 1v. sec. 3. num. 44. Sed Germani non ita anguntur merito scrupulis italicis*. Si vel ipse Tamburinus, inter benigniores Italiæ Scriptores facile Princeps, plus iusto severior videtur viro Teutonico ; si doctrina Tamburini Germanorum conscientias scrupulorum aculeis torquet : quæ erit blanda, & laxior doctrina quæ eorum aspera ulcera delinire valeat ! Sed nugas relinquamus.

C A P U T VI.

De operibus naturalibus, & religionis, ac pietatis, diebus festis prohibitis.

I. **D**ictum est, opera servilia festis diebus vetita esse. Aliqua tamen sunt servilia opera vel ad corpus, vel ad spiritum pertinentia, quæ prohibita non sunt. Et ut ab operibus naturalibus exordiamur, quamvis comedere, & bibere non sint actus serviles, sed naturales ; ars tamen præparandi, & coquendi ci-

bos >

bos, hac nostra tempestate nimium exulta, servilis omnino est. At, ut animadvertit Angelicus loco sæpius laudato, in lege evangelica ars ista coquendi, & præparandi cibos numquam prohibita fuit. Id solum desiderandum foret ne in dies amplificaretur & ad colligendos eodem die fructus, ut meliores sint, & ad occidenda animalia, aliaque id genus, quæ plerumque præcedenti die fieri possent. Ad eas res coarctanda est culinaria ars quæ nec anticipari, nec conservari, nec sufficere propter populi multitudinem possunt. Qua de causa non licet die festo coquere panem, nec molere frumentum in pistrino, sive aquæ, sive venti, sive bestiarum opera, nisi rationabilis necessitas urgeat; quidquid fabulentur quidam Casuistæ.

II. Plura quoque sunt opera servilia, & corporalia quæ pro curandis infirmis exercentur diebus festis, tamquam licita. Sic chirurgi minime peccant, dum festis diebus venas incidunt, & sanguinem minuunt: quia hæc, & similia remedia, aliaque huiusmodi mechanica opera necessaria, aut valde convenientia sunt ad salutem humani corporis, & maxime ad ægrotorum curationem. Quæ omnia pietas, & caritas erga proximum suadent, & imperant.

III. Ad opera corporalia divino cultui dicata quod attinet, eorum plurima & varia sunt genera; adeoque de ipsis iuxta generum varietatem diiudicandum. Quædam sunt omnino intima divino cultui, in quibus elucet divinus honor, quibusque divinus cultus exercetur; ut sunt crucem gestare, organa ad divinas laudes pulsare, & alia musicalia canere. Alia sunt quæ proxime ad cultum divinum excitant; ut campanas ad Missam, Vesperas, ceterasque Dei laudes, pulsare. Alia quæ remotius ad cultum divinum conferunt; ut ornare aulæis templum, scopis verrere, hostias pro sacrificiis conficere, idque genus similia. In ultimo gradu sunt quæ remote solum, & ex operantis intentione in utilitatem, & cultum templi cedunt; ut agros Ecclesiæ colere, arare, ligna, & lapides ad templi constructionem conquirere, & deferre, ceteraque id genus, & in eundem finem peragere.

IV. Si sermo sit de operibus in quibus cultus divinus emicat, vel quæ proxime ad cultum divinum excitant, ut sunt deferre statuas, pulsare organa, & campanas, canere divinas laudes, certum est iuxta omnes, licere hæc omnia diebus sacris. At, si loquamur de iis operibus corporalibus quæ anticipari valent, ut conficere hostias, scopis templum mundare, tabulata ad solemnitatem erigere, varia est Doctorum opinio. Nam Caietanus non solum consulit, ut minus sincere referunt Salmanticenses *tract. xxiii. cap. 1. punct. 11. num. 256.* recensita opera ante festum præstare; sed absolute decernit, ea non debere absque rationabili causa in diem festum differri. En verba Caietani 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. §. *Ad hoc dicitur ... Quædam vero sunt preparatoria, quæ possunt præcedenti die fieri, ut or-*

nare templum, mundare illud, conficere hostias pro Missis celebrandis; & hæc sine rationabili causa non debent in die festo fieri... nisi rationabilis causa adsit, debent congruo tempore, hoc est ante festum, fieri, & non in die festo. Eadem scribit in Summa verb. *Fest. observat.* Idem quoque docet Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xx1. num. 11.* Uterque vero addit, se non audere peccati mortalis damnare eos qui præfata opera exercerent festis diebus. Cui sententia subscribimus. Secunda opinio statuit, peccatum esse mortale dicta opera festis diebus exequi. Tertia vero statuit, omnino licita esse præfata opera; etiamsi profestis diebus fieri possint, & absque rationabili causa in diem festum differantur. Et hæc præcipua ratione utuntur Salmanticenses *trah. xx111. cap. 1. punct. 11. num. 258.* & Leander *trah. 1. disp. v1. quæst. lx11.* Si peccatum esset, inquit, eiusmodi opera præfata die sacro; aut mortale foret, aut veniale. Neutrum autem est. Non primum, ut adversarii fatentur. Neque secundum, quod materia per se gravis sit, nam magna diei pars consumitur. Quæ ratio mihi ridiculosa videtur. Multa, & plurima sunt in morum materia quæ mala scimus esse; licet quantitatem malitiæ ignoremus, & qualitatem. Frequentissime vero plures nimis temere decernunt, illud mortale, hoc veniale esse peccatum. Dicimus itaque, eos qui absque rationabili causa eiusmodi opera diebus festis exequuntur, peccare. An vero peccatum istud mortale sit, vel veniale (cuius decisio absque evidenti veritate imprudens est, & temeraria) confiteri non erubescimus, nos id ignorare. Ad summum ex variis circumstantiis id colligere poterit prudens, doctusque Theologus. Ad paritatem campanarum, organorum, aliorumque instrumentorum patet responsio, quod hæc nequeant anticipari. Numquid organa pulsabis feria sexta ad cultum promovendum diei dominicæ? Consuetudo, quam opponunt, est corruptela. Omnes bene morati religioni sibi vertunt sine ulla rationabili causa in diem festum differre hostiarum confessionem.

V. Evidentius patet, ultimi generis opera, nempe colere agros Ecclesiæ, vel Hospitalis, ad eorum ædificia ligna vehere, parietes dealbare, esse opera servilia, & prohibita. Nec pietatis exercendæ causa sufficit ad tollendum onus observandi dies festos. Quoniam præceptum festorum ad religionem pertinet: & idcirco præferendum est operibus liberis pietatis. Religio enim est superioris ordinis, quæ semper præire debet, sublata necessitatis causa. Neque admittimus id quod addunt Salmanticenses loco laudato *num. 260.* omnes nimirum quasi Ecclesias, & Monasteria laborare egestate; & ideo licitum esse agricolas, aliosque artifices operas suas diebus festis impendere, nempe extruere templa, agros colere, segetes metere, & excutere; falsoque citant pro hac opinione Caietanum, qui conceptis verbis ait, solam necessitatem esse causam iustam talia agendi. Nec verbum habet quod indicet omnes Ecclesias, & Monasteria, aliaque pia sodalitia tali laborare

paupertate, ut licitum sit festis diebus opera servilia in eorundem subsidium exercere. Verum sententiam hanc communiter Theologi reiiciunt.

C A P U T VII.

De operibus quæ, licet servilia non sint, lege tamen diebus festis fieri prohibentur: cuiusmodi sunt mercatus, & iudicia forensia.

I. **O**pera quæ suapte natura servilia sunt, vi præcepti de observatione festorum sunt prohibita. Dantur vero aliqua opera quæ, quamvis minime servilia sint, peculiari tamen lege prohibentur, ceu minus festorum observationi consentanea. Porro huiusmodi opera quæ sic vetantur diebus festis, habentur in cap. *Omnes*, tit. 9. de fer. *Omnes dies dominicos a vespere in vespere omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere; ut in dies mercatus minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicatur, nec sacramenta, nisi pro pace, vel alia necessitate præsententur.* Et cap. *Conquestus* . . . *Debet tamen iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti.* Duo itaque actionum genera potissimum prohibentur, negotiationis scilicet, & fori. Hæc iuris canonici lex consonat iuris civilis statuto, tum antiquo, tum recenti. Marcus Tullius *Lib. II. de legibus* forensia iudicia in album eorum perscribit quæ serviliter fiunt, quæque festis diebus minime licent. *Feris iurgia amovendo, eaque in famulis operibus patris habendo.* Opera quæ nos servilia, Cicero famula vocat. Hæcigitur opera, tamen non servilia, idcirco festis diebus prohibentur, quod a divinis rebus mentem abstrahant.

II. Mercatus, qui primo loco inhibetur, non modo publicas solemneseque nundinas comprehendit, quæ semel, vel bis in anno fiunt, sed etiam quæ in singulas hebdomadas peraguntur, omnesque contractus locationum, permutationum, & venditionum, iis solum exceptis quæ ad quotidianum usum sunt necessaria, ut Doctores omnes adfirmant. Laudatum ius, cum canonicum, tum civile, contraria consuetudine, ad mercatus, sive annuos, sive hebdomaticos, quod attinet, abrogatum videtur. Consuetudinem tamen hanc, ceu iniquam, & abusum, reiiciunt Panormitanus, & Abbas in *cap. 1. de feriis*, aiuntque, nulla posse rationabili consuetudine aboleri legem prohibentem mercatus. Quoniam plus, quam servilia opera, mercatura cultum divinum impedit, & ad plura peccata viam aperit; Quamquam istorum Auctorum opinio communiter respuatur; non ob id tamen suo destituit fundamento. Quandoquidem, ut consuetudo contra legem prævaleat, melius quam ipsa lex, vel legislatoris finem, vel bonum commune promo-

vere debet, aut saltem eidem non adverfari. Verum, quia vix defiderare, nedum fperare licet, ut invefta auferatur confuetudo, ideo curandum dumtaxat pro viribus eft ne eiuſmodi confuetudines, ubi non funt, introducantur, aut ne latius amplificentur ubi funt. Quæ vero temporis diuturnitate, & ſuperioris confenſu introductæ, ac firmatæ funt, excuſantur communi Doctorem ſuffragio a culpa. Siquidem feſtorum inſtitutio, potiſſimum quantum ad numerum, tempus, & multitudinem, eſt iuris eccleſiaſtici: quod ſane eſt mutationi obnoxium. Nec deſt mutationis congrua ratio. Idcirco enim feſtis diebus nundinæ ſæpius funt, tum quia ſolet illuc multitudo populi convenire; tum ob ruſticorum, & pauperum commodum, qui profeſtis diebus minime poſſent nundinas adire, niſi ſuarum operarum iacturam facerent. Hæc autem inveſta confuetudo ab onere audiendi Miſſam non ſolvit, nec ulla unquam introduci poteſt contra tale debitum, Sacrum ſcilicet audiendi. Quare corruere videntur rationes Panormitani. Poſſunt enim fideles inter ipſas nundinas divinis rebus vacare, & Miſſam audiendo, & alia in Dei cultum exercendo, eleemoſynas maxime largiendo pauperibus.

III. Nihilominus confuetudo præfata minime favet mercatoribus, qui in dies merces vendunt. Quamobrem iſti, ſi notabilem diei partem in emptionibus, & venditionibus, apertis officinæ ianuis, inſumerent, peccarent mortaliter iuxta communiffimam Theologorum ſententiam: quoniam hæc ſub mercatu, iure canonico vetito, comprehenduntur; nec contraria obtinet confuetudo. Excipe tamen venditionem, & emptionem panis, vini, carniſum, fructuum, aliorumque id genus, quæ ad victum quotidianum ſunt neceſſaria. Quare excuſantur tabernarii, ſaſamentarii, ſalarii, porcinarii, ſimileſque, qui merces vendunt ad corpus vel ſuſtentandum, vel curandum. Excufantur quoque venditiones quæ ſunt in parvis oppidis: quia in profeſtis diebus nulli forent emptores, & ob ruſticorum, ac pauperum commodum communiter exercentur: quæ, cum in publicam utilitatem cedant, confuetudine obtinente, licitæ reputantur. Hac ratione excuſantur futores, qui calceos vendunt. An nomine mercatus intelligantur prohibitæ aliæ negotiationes, ut locationes, conductiones, & ſimiles contractus, alii adfirmant, & alii negant. Mihi ſub nomine mercatus prohibita hæc omnia videntur. At in praxi ſtandum eſt confuetudini, quæ, quoad fieri poteſt, reſtringenda, numquam dilatanda eſt.

IV. Quid dicendum de mercatoribus, ſeu tabernariis illis qui feſtis diebus debita exigunt; oppida, & villas adeunt, ut vina, frumentum, aliasque merces a ruſticis accipiant; eadem menſurantur, & de uno ad alium locum transferunt. Ut mea præſert opinio, non pauci Cauiſtæ piſis laxè loquantur, dum hæc omnia absolute licere ſtatuunt. Quoniam in primis certum eſt, opus ſervile eſſe tricicum, & vinum admetiri, vel transferre; cum neceſſita omnia a cultu divino ab-

abstrahant. Igitur per se illicita sunt. Verum tamen est, necessitatem frequenter excusare : quia profectis diebus rustici, relictiis domibus, colendis agris dant operam. Quare difficile mercatores debita exigerent, nisi festis diebus debitores sollicitarent. In id tamen incumbere Parochi, & Confessores debent, ut fideles, & maxime mercatores, admonerent, hortenturque, ne magnam diei festi partem in eiusmodi negotiationibus, & exactionibus infumant; ne in iurgia, & altercationes erumpant; sed ut non solum Missam audiant, verum etiam concionibus, aliisque divinis laudibus intersint. Quo enim isti maioribus distinentur curis, eo uberiores Dei auxiliis opus habent. Caveant ne pro sua aviditate necessitatem sibi fingant. Iisdem denique explicent sancti Pii V. Pontificis maximi constitutionem, quæ incipit, *Cum primum Dierum festorum observatio ad cultum Dei maximo pertineat, & in lege divina præcipiatur : cupientes abusus prævios, qui ex eorum inobservantia invaluerunt, omnino corrigere, & antiquorum canonum statuta renovantes, mandamus ut omnes dies dominici, & præcipue in honorem Dei, B. Mariæ Virginis, & sanctorum Apostolorum feriati, cum omni reverentia observentur, & omnes in diebus præfatis Ecclesias frequentent, divinis officiis devote intendant, ab omni illicito, & servili opere abstineant, mercatus non fiant, profana negotiatio, & indiciorum strepitus conquiescant. Qui vero in diebus præfatis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit, præter divinam ultionem, & amissionem animatum, quibus ad velturam utetur, etiam graves pœnas incurret arbitrio nostro.*

V. Sanctissimi Pii V. constitutioni consonant declaratio sacre Rit. Congregationis quam refert Barbosa Tom. I. Collect. Doct. in Lib. II. decretal. de Fer. tit. 9. cap. Omnes dies num. 5. his verbis. *Præceptum de dominicis, & festis diebus &c. pluribusque omisiss, hæc in eadem habentur. Ceterum his diebus [prosequitur dicta sacre Rit. Congregationis declaratio] licere agasibus, ac aliis iumentorum veltoribus, seu mercium conductoribus, baiulis, & aliis huiusmodi servientibus, ac ministris sarcinas, & onera nundinarum causa exonerare, & deponere, inceptumque iter; Missa tamen prius audita, transendo prosequi, & continuare. Non autem debere sarcinas componere, & iumenta onerare ad iter de novo incipiendum. Neque mercatoribus, aut aliis civibus, & viatoribus his diebus, etiam clausis apothecis, merces vendere, aut asportare licere; nisi tantum ad veltum necessarias, aut alia minuscula; & modici momenti opera iam constata, & elaborata pro transeuntium hospitem, advenarum, & exterorum urgenti, & præsentanea necessitate, & opportunitate: in quo partes erunt Episcopi, propositis edictis providere ut in primis hi festi dies debita observantione colantur, simulque populorum confluentium necessitatibus, quantum sine divina offensione fieri potest, consulatur. Quoad iudicia autem, quæ dominicis, & festis fieri debent, id observari poterit quod iure communi permittitur in quibusdam urgentibus casibus, qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus, & aliis iuris-*

dilitionem Consulum nudinis præpositorum concernentibus constitutiones, & summorum Pontificum si quæ habent privilegia, & allegatum Breve felic. recordat. S. Pii V. servanda esse statuit. Nihil frequentius offendes penes multos Casuistas quam hæc omnia contraria consuetudine esse antiquata. Sed an consuetudo, quæ adeo familiariter obtruditur, legitima sit, non satis ostendunt. Humanas leges frequenter opposita consuetudine auferri, & ipse fateor. Quin & ego in iis quæ juris humani sunt, facillime benigniori parti adhæreo, dum solida occurrunt momenta, dum vera, & non ficta necessitas indulgentiam suadet. Si omnes quæ iactantur consuetudines rationabiles, & validæ forent, actum iam esset de festorum observatione. Respectum ergo habeant Parochi, & Confessores ad populi indigentias, & necessitates; sed oculis clausis præceptum Ecclesiæ non prætereant; immo perpendant, iure & naturali, & divino Deum stato tempore a nobis colendum esse; solamque temporis determinationem esse iuris humani. Quæ duo si ob oculos habebis, & populi indigentis, verisque necessitatibus occures, & simul legis decorem factum tectum custodis.

VI. Placitum, quod secundo prohibetur, significat iudicium sive criminale, sive civile, quod omnes actiones comprehendit, quæ ad causam tractandam proxime pertinent. Sunt vero citatio partis, formatio processus, causæ cognitio, & prolatio sententiæ. Hæc omnia sub nomine placiti festis diebus prohibentur, excepta aut necessitatis, aut pietatis causa. Itaque citatio in die festo facta illicita est, & invalida: quoniam pertinet, ceu pars, ad strepitum forensem. Inhibitus est enim actus iurisdictionis tam in decreti formatione, quam in ipsius intimatione. Idem dicendum, quando facta sit in profesto pro die festo. Quare vi talis citationis, utpote invalidæ, nec in die festo, nec alio die tenetur reus comparere. Cum citatio spatium plurium, puta octo dierum, claudit, quamvis aliquod festum recurrat, tenetur reus comparere intra definitum terminum: quia non cogitur a iudice ut die festo, sed ut tempore opportuno compareat. Hæc communia sunt apud omnes. Secundus iudicii forensis actus est formatio processus, in quo examinandi sunt testes. Examen autem testium iuramentum includit nomine sacramenti in iure laudato expressum. Examen ergo istud fieri nequit die festo, etiamsi iuramentum profesto die antecedenti emissum fuisset. Est autem merum signum id quod asserunt aliqui, in hoc eventu iudicium retrotrahi: quandoquidem examina reipsa die festo peragitur, & iuramentum factum profesto die, festo die renovatur. Iuramentum vero factum pro causis spiritualibus, puta matrimonialibus, & similibus, validum esse adfirmant Caietanus 2. 2. *quæst. cxxi. 1. art. 4.* Sotus *de iur. & iur. Lib. VIII. quæst. 1. art. 10. concl. 4.* & alii plures: quam sententiam probabiliorem reputo, cum mihi videatur eam D. Thomam docere 2. 2. *quæst. lxxxix. art. 10. Pro aliqua necessitate, vel magna utilitate licitum est eis iur.*

vere,

vare, & præcipue pro spiritualibus negotiis, pro quibus etiam iuramenta competere præstare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus vacandum. Non autem sunt iuramenta præstanda pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate. Quod etiam clare colligitur ex cap. Omnes, ubi iuramenta prohibentur cum limitatione his verbis. *Nec sacramenta [nisi pro pace, vel alia necessitate] præstentur.* Sub nomine necessitatis causas spirituales comprehendere, satis verosimile videtur. Iuramentum quoque extrajudiciale die festo licitum esse, cum Caietano, aliiisque pluribus iudicamus. Quia in iure prohibentur dumtaxat iuramenta iuridica, & solemnia, ut ex textu patet. Iuramenta enim privata nullo modo perturbant die festi solemnitatem, nec a cultu divino avocant; quin, cum actus religionis sint, ea debitis circumstantiis servatis emissâ, divinum promovent cultum.

VII. Ultimus actus ad placitum attinens est iudicis sententia, quæ sive civilis sit, sive criminalis, die festo lata, invalida est secundum omnes; quemadmodum & eiusdem sententiæ executio die festo nulla est. Secus dicendum de sententiæ excommunicationis, suspensionis, & interdicti. Quandoquidem eiusmodi sententiæ sunt medicinales, quæ animæ bonum inspiciunt, nec causæ cognitionem requirunt. Contra vero communiter Doctores asserunt de sententiâ iudicis arbitri, qui, servatis iuris formulis, sententiam dicit. Talem namque sententiam, ut invalidam, reiiciunt ex *leg. 7. Omnes dies, cod. de fer.* ubi hæc habentur: *Ut nec apud ipsos arbitror, vel a iudicibus flagitantes, vel sponte electos, ulla est cognitio iurgiorum.* Si vero sit iudex arbiter, qui rem transigat, misso iudiciali strepitu, tamquam amicus sœderator, & pacis mediator; tunc sententia quam profert, valida reputatur: quia hæc inter opera caritatis, & pacis sœdera recensetur. Appellationem factam die festo validam reputant plures Theologi, eo quod licitum sit quolibet die se defendere; potissimum quia appellatio isthæc sine strepitu forensi communiter fit. Verum, quod ad eiusmodi omnia spectat, legitime locorum, & tribunalium consuetudini standum est. Hac enim consuetudine excusantur notarii, procuratores, & advocati qui festis diebus verbo, vel scripto iudicem instruant de causæ tractandæ veritate. Verum hi omnes meminisse debent se artem periculis plenam exercere, & ideo singularibus Dei gratis indigere. Quæ auxilia si diebus saltem festis iugibus precibus non implorent, non videntur altissimum propriæ salutis negotium magnifacere. In id ergo incumbant, ut non modo Missam dimidiæ, ne dicam quadrantis, horæ audiant; sed etiam ut maiorem diei festi partem divinis laudibus, cultui divino, piisque operibus impendant.

VIII. Quæ sub nomine placiti prohibentur, necessitatis, & pietatis causa, ut dictum est, licite exerceri possunt, nemine contradicente: quia lex sic statuit. Quid porro necessitatis, & pietatis gratia intelligendum sit, non adeo exploratum est. Breviter dico, posse iudicium, seu placitum exerceri: primo, si res tempore

peritura sit : secundo, si periculum sit fugæ debitoris, aut dilapidationis, aut notabilis damnificationis : tertio, si spiritualibus rebus damnum immineret : quarto, si testis alio tempore haberi nequiret, vel rustici profectis diebus sine magno incommodo adesse tribunali non possent : qua de causâ in parvis oppidis mos obtinet eiusmodi iudicia festis diebus exercendi . Sub titulo pietatis sacri canones excipiunt causas quæ vel cultum Dei, vel misericordiam in proximum spectant . Quare licitum est ius dicere pro causis pauperum , pro detentis in carceribus , pro constituendis , & dandis curatoribus, ac tutoribus , pro causis parentum , & patriæ. Refert hæc omnia Glossa cap. *Conquestus*, verbo *Pietas* his versibus.

Hæc faciunt causas festis tractare diebus :

Pax, scelus admissum, manumisso, res peritura,

Terminus expirans, mora testis abesse volentis,

Cumque potestatis patriæ ius filius exit.

C A P U T VIII.

De causis excusantibus ab observatione præcepti prohibentis festis diebus opera servilia.

I. **P**Lures sunt causæ excusantes a transgressione festorum eos qui opera servilia exercent, nempe materiæ parvitas, necessitas, pietas, dispensatio, religio : de quibus singulatim disceremus, excepta religione, de qua dictum est supra,

II. Quæst. I. *Quæ temporis parvitas in servili labore excuset a gravi transgressione præcepti vetantis opera servilia die festo?* Resp. Ea est hac de re apud Theologos, & Casuistas varietas opinionum, ut vix omnes recensere valeamus. Ut ab iis quæ penes omnes certa sunt, ducamus initium, certum primum est, dari in hoc, sicut & in ceteris humanæ potestatis præceptis, parvitatem materiæ, quæ a mortali excusatur, non tamen a veniali : quia, si quis leviter præceptum infringit, leviter semper peccat, causâ iusta sublata. Quod ergo in controversiam vocatur, est, quænam temporis pars censeri debeat materiæ parvitas. Pasqualigus *decif. ccc. num. 6.* loco parvitatibus materiæ habet laborem tertiæ partis diei festi; dummodo solæ horæ computentur quibus operarii laborare solent : puta, si duodecim diei horas operarii laborant, die festo quatuor horas laborare poterunt : quia, inquit Auctor iste, licet cum aliqua trepidatione, quatuor horæ respectu duodecim horarum censendæ sunt tempus breve, & modicum. Hanc opinionem recensuimus *dissert. 1. cap. 11. §. 2. num. 7.* inter sententias quæ viribus doctis, & piis nimium laxæ videntur. Mibi autem non laxa modo, sed laxi-

xissima est, & tamquam omnino improbabilis abiicienda. Tertia æquidem pars cuiusque rei, non levis, sed gravis portio est, in communi omnium existimatione. At in re manifesta non est diutius immorandum. Diana *l. Part. trad. xv.* & alibi spatium duarum horarum parvam materiam statuit; excusatque a peccato mortali laborantes integris duabus horis. Huic opinioni subscribit Leander *trad. 1. disp. vi. quest. vi.* cum aliis Casuistis. Hanc etiam opinionem, ut nimis laxam, graviores Theologi habent, teste Castropalao *trad. 1x. disp. unic. punc. 3. num. 4.* Alii horam unicam integram esse materiam gravem adfirmant: & hanc opinionem nimis rigidam appellat Suarez *Tom. 1. de Relig. Lib. II. cap. xxxi. numer. 2.* Quare concludit, arbitrio prudentum hanc difficultatem relinquendam esse, ut, consideratis & personarum, & laborum qualitatibus, decernant quod magis consentaneum iudicaverint. Salmanticenses *trad. xxiii. de 3. Decal. præcep. cap. 1. punc. 14. §. 1. num. 322.* hoc Suarezii consilium improbant, & quod laxitatis viam aperiat, & quod difficultatis evasio, non resolutio sit. Næ difficultas isthæc Suarii ingenio superior! Mihi sane non displicet Suarii consilium; sed potius admiror facilitatem qua non pauci absque ullo fundamento, iuxta proprium arbitrium, limites legibus apponunt. In dubiis siquidem rebus, quæ eventuum varietate mutantur, viri prudentis est iudicium decretorium suspendere. Dubia autem res est, quodnam sit spatium temporis leve, vel magnum respectu violationis festorum. Certo enim dumtaxat asserere possumus, dari materiam levem, puta unum vel alterum horæ quadrantem. An postea spatium infra duas horas, aut hora cum dimidio sit nec ne materia gravis inducens culpam letalem, fateor me nolle absolute discernere; sed cum Suario dico, id ex circumstantiis colligendum esse. Clarius aperiam mentem meam. Si Christianus, nulla prorsus causa rationabili, sed sola aviditate lucrandi, & augendi patrimonium, per integram horam in sua officina in servili opere defudaret; si insuper illum ex suæ conscientiæ manifestatione agnoscerem rerum terrenarum amore captum, divino cultui parum addictum, patrimonii augendi impotenti cupiditate ardentem: eum ego de præterito labore abolverem, tamquam de culpa soli Deo comperta, si inter cetera adpromitteret se imposterum cessaturum ab opere servili tempore sacro; ligarem vero, si persistere vellet in prava consuetudine disti laboris. Secus me haberem cum altero qui ob aliquam, licet non adeo gravem, causam etiam supra horam laboraret. Igitur, ut ego sentio, melius ex personæ statu, ex illius conscientiæ ratione, & ex consuetudine, aliisque circumstantiis, quam ex uno vel altero plus minusve quadrante resolverem esse mortalem culpam, aut venialem. Labor tamen servilis per duas integras horas absolute, & quocumque circumstantiarum respectu præciso, materia gravis est, ac peccatum mortale; ut communior sententia docet. Prudentum ergo arbitrio re-

lin.

Iniquimus iudicandum de temporis spatio infra duas horas. Sic enim laxitatis via occluditur, & benignæ interpretationi aditus aperitur. Quare, ut improbabilem, reiicimus hanc opinionem Tamburini *Lib. IV. in Decal. cap. 111. §. 2. numer. 2.* „ Notat hic Sanchez *Lib. I. in Decal. cap. IV. num. 12.* Bonacina mox citatus *num. 3.* non esse mortale singulis festis per duas operari horas; quantum vis animo fixum toneas, id toto anno efficere velle, & de facto efficias. Ratio est, quia unus dies festus non adnectitur cum alio ad huius materie gravitatem efformandam. Sanchez nec verbum habet de duabus horis. Ceterum firmum illud propositum laborandi per totum integram annum singulis festis duabus horis quis, præter Tamburinum, simileque Theologos, a gravi culpa purgare auferit?

III. Quæst. II. *An dominus qui præcipit ut plures sui famuli per integram diem serviliter laborent, ob lucrum percipiendum, sed singuli solum modico tempore, peccet mortaliter?* Resp. Quod humana malitia plures excogitaverit ratiunculas, quibus eludere leges posset, stupere minime debemus; sed mirari subit, Theologos nova in dies dogmata excogitare, ut quæ homines carnales pro suis expleendis appetitionibus peragunt, licita constituant. Prædictum siquidem dominum familia suis famulis præcipientem non peccare mortaliter, docent Leander *tract. 2. disput. VI. quæst. X.* Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap. 1. dub. 10.* Salmanticenses, *tractat. XXXIII. cap. 1. punct. 14. §. 1. num. 324.* Tamburinus *Lib. IV. in Decal. cap. 111. §. 2. num. 2.* his verbis. „ Non absimili modo advertit Bonacina . . . do-
 „ minum, iniungentem laborem duarum horarum viginti v. g. famulis simul,
 „ non peccaturum mortaliter: quia unius opus nequaquam unitur eam opere
 „ alterius. Idemque erit ex Portella, si singuli successive per modicam horam in
 „ eodem die laborent, etiam si, uno post alterum laborante, totus dies occupa-
 „ tur: quia pari modo unius opus cum alio non connectitur. “ Duo hic laxitatem sapient. In primis spatium duarum horarum iuxta communiorum opinionem materia gravis est. Quapropter famuli ipsi peccarent mortaliter. Ad dominum præcipientem quod attinet, omnino improbabilis isthæc mihi videtur opinio ad illudendum legibus adinventæ. Ratiunculæ quibus nititur, vanæ sunt. Licet enim physica unione careant opera illa, respectu tamen præcipientis morali unione connexa sunt. Siquidem dominus præcipiens unicum commodum, unicum lucrum intendit acquirere; & ubi sunt multa propter unum, Philosopho etiam suffragante, ibi est unum tantum.

IV. Ut itaque istius opinionis falsitas evidenter pateat, a metaphysicis subtilitatibus præcindamus oportet; etenim in morum difficultatibus resolvendis, morali, ut sic dicamus, modo differendum est. Et primum, labor famulorum simulaneus esse potest, aut successivus: nempe viginti famuli una hora simul labora-

re possunt, aut singuli successively una hora. P. Claudius La-Croix de more pro utroque casu patronos affert *Lib. III. tract. 111. cap. 1. num. 580.* In labore simultaneo & ipse docet, secluso scandalo, solam esse culpam venialem, In labore successivo, inquit, Bonacina, Castropalaus, Oviedo, Trullenchus, Diana, Pasqualigus, Tamburinus, Illung, aliique communius adhuc excusant mandantem a mortali. Oppositam tamen huic secundæ ille defendit. Communior hæc Casuistarum opinio horrorem piis Christianorum auribus ingerit: Præfatus igitur dominus, præcipiens viginti famulis laborem duarum horarum, infert gravem iniuriam tempori sacro, Quid, quæso, in morali consideratione interest quod propria, vel aliena manu operetur? Si propriis manibus totum opus illorum famulorum efficeret, peccaret; at saltem laboris pœnam subiret, Quod vero per famulos operetur, id etiam commodi habet, ut, dum ipse otio distitit, servorum sudoribus lucrum assequatur. D. Augustinus *serm. xiv. de Sanctis* asserit, Saulum eorum omnium manibus divum Stephanum lapidasse, quorum vestimenta custodiebat, ut expeditius Protomartyrem lapidibus obruerent. An negare quis ausus fuerit, potiori ratione herum hunc serviliter integro die festo laborare, cuius iussu tot famuli, divisim inter se horis, toto die festo laborant? Paulus non iussit lapidationem Stephani, sed tantum vestes servavit: & ob hanc vestium custodiam Augustinus testatur, illum cooperatum fuisse martyrio Stephani. Quid ergo diceret Augustinus de hero nostro, iubente laborem famulis suis integro die festo, cum sola successiva personarum quot horis substitutione?

V. Respondent Salmantioenses loco citato, ideo Saulum graviter peccasse, quia, ut dicitur Act. VII. *Saulus erat consentiens neci eius.* Consensus ergo, & conspiratio, inquit, in mortem Stephani fuit Sauli peccatum. Adduntque ex Cornelio, & Sylveira ipsum invidia adversus Stephanum exarsisse. Sed ut, quam inanis sit responsio hæc, ostendam, verba Augustini isthuc transcribenda sunt. *Nam, & quando lapidatus est Stephanus primus Martyr pro nomine Christi, evidentiis aderat & Saulus: & sic aderat lapidantibus, ut non ei sufficeret, si tantum suis manibus lapidaret. Ut enim esset in omnium lapidantium manibus, ipse omnium vestimenta servabat, magis sæviens omnes adiuvando, quam suis manibus lapidando.* *Serm. xiv. de Sanctis.* edit. Loy. Isthic Augustinus sub examen inducit peccatum quod Saulus perpetravit custodiendo vestimenta lapidantium: & decernit, ipsum omnium lapidantium manibus peccasse, quod omnium vestimenta servaverit. Quod autem etiam invidiæ livore, aliisque pravis affectionibus adversus Stephanum percitus esset, non impedit quominus eius cooperatio in mortem Stephani peccatum fuerit. Debuissent ostendere ex Augustino, Saulum non fuisse cooperatum morti Stephani, neque peccato lapidantium, dum eorundem vestimenta custodivit. At oppositum apertissime docet Augustinus tum verbis recita-

tis,

tis, tum verbis quæ iidem Salmanticenses opponunt ex ferm. 1. de Sanct. *Ab ipso omnium lapidantium vejiimenta servabantur, ut tanquam in manibus omnium ipse lapidare videretur.* Cum ergo herus noster non solum impedimenta ad laborem non removeat a servis, sed reipsa suo imperio cogat eos diem festum profanare; evidenter constat illum reum esse totius operis quod peragunt famuli.

VI. At, inquirunt iterum Salmanticenses, alique, servi non peccant mortaliter: ergo nec herus præcipiens. Supponitur enim, singulos servos brevi tantum tempore laborare. An non poterit herus præcipere quod servi licite agere valent? In primis, si iuxta Leandrum, & Tamburinum servi duabus integris horis laborarent, nec ipsi Salmanticenses eos a culpa gravi eximerent. Deinde, etiam si per integram solam horam laborent, sin mortaliter, venialiter tamen iuxta omnes, iuxta causam sublata, peccabunt. Porro nec peccatum veniale licitum est. Constat ergo nec famulos licite operari. At, peccato famulorum omisso, dicimus herum, præcipientem laborem præfatis famulis, sive simul, sive successive acceptis, peccare mortaliter. Suo enim mandato iubet servilia opera omnium famulorum, quæ, licet divisim accepta respectu servorum consistat intra limites materię levis, simul tamen sumpta, ut stant sub unica illa domini iussione, gravem, quin gravissimam, materiam constituunt, & consequenter culpam letalem. Et revera, si idem herus eodem die pluribus vicibus, licet singulis modico tempore, serviliter operaretur, latentibus adversariis, peccaret certe mortaliter. At in hoc casu, inquirunt, esset eadem persona, & eadem dies: cum autem famuli plures laborant, dividuntur personæ: & ideo, licet opera uniantur ratione unius diei, interrumpatur tamen ob multitudinem personarum. Mihi sane nugæ sunt istæ. Interrumpuntur utique physice, & respectu servorum; at, ut cadunt sub unico domini imperio, moraliter uniantur: quia qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Quod evidenter ita confirmari potest. Si herus iste iuberet famulis suis a pluribus templis parva surari, quæ simul accepta gravem efficient materiam; dubio procul graviter peccaret, non modo in genere furti, verum etiam in genere sacrilegii. Cur ergo non peceabit, dum iidem famulis præcipit ut singuli modicam temporis Deo consecrati partem, operis servilis labore profanent? Sicut enim domus per spiritualem consecrationem divino cultui deputantur, & templa, seu Ecclesiæ vocantur; sic temporis aliquod spatium per festorum institutionem Deo consecratur. Reponunt Salmanticenses, idcirco peccatum letaliter dominum præcipientem modica furta, quod inferat grave damnum legitimo possessori. Et in responsionis confirmationem afferunt propositionem ab Innocentio XI. damnatam, quæ hæc est. *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit*

ma-

magna summa totalis. Hæc propositio, non de diversis, sed de eodem fure loquitur. Quare non est omnino ad rem. In rem nostram potius confert altera propositio eiusdem Innocentii XI. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem ipsius damni illati*. Peccat itaque qui inducit ad inferendum grave damnum alteri, sive per unum, sive per plures servos id præstet. Atqui herus noster infert gravem iniuriam temporis sacro, dum iubet famulis pluribus integrum diem, singulis horis sibi succedentibus, opus servile continuare. Profanat ergo graviter tempus sacrum; quemadmodum per fures famulos profanaret sacrum locum. Et, sicuti iubendo furtum, damnum domino, & Reipublicæ civili infert; ita præcipiendo præfatum laborem, offensam Deo irrogat, & Reipublicæ christianæ, eo quod tempus surripit, Deo, & Christianorum spirituali profectui consecratum. Distinctiunculæ autem de partitione operum servilium, quæ in qualibet persona terminantur, & paritas ieiunii, & obligatio personalis, aliaque similia inventa, frigidæ & nimium abstractas redolent subtilitates, a morum christiana Theologia prorsus exterminandas. Quare hanc adversariorum opinionem inter propositiones quæ viris piis, & gravibus læx videntur, *dissertatione 1. cap. 11.* merito recensuimus; & nunc, tamquam nobis improbabilem, fidenter reiiicimus. Eam quoque reiiicit Siniichius in suo *Saule Exrege Lib. 1. cap. CVII.* Gonet *Tom. III. dissert. de opin. prob. art. 3. num. 112.*

VII. Quæst. III. *Quæ necessitas excuset laborantes die festo a transgressione præcepti?* Resp. Necessitatem quandoque excusare ab observatione diei festi, ut certum, omnes statuunt. In eo vertitur difficultas, quænam necessitas satis sit ad eximendum ab eiusmodi præcepti observantia. Triplicem necessitatem distinguit Angelicus Doctor 2. 2. *quæst. CXXII. artic. 4. ad 3.* inquit: *Quilibet autem, tam servus, quam liber, tenetur in necessariis providere non tantum sibi, sed etiam proximo: præcipue quidem in his quæ ad salutem corporis pertinent, secundum illud Prov. XXIV. Erue eos qui ducuntur ad mortem: secundario autem etiam in verum damno vitando, secundum illud Deuter. XXII. Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. Et ideo opus corporale pertinens ad conservandam salutem proprii corporis non violat sabbatum. Non enim est contra observantiam sabbati quod aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conservatur. Et propter hoc Macchabæi non polluerunt sabbatum pugnantes ad sui defensionem die sabbati. . . Et propter hoc etiam excusat Dominus Matth. XII. discipulos suos, qui colligebant spicas die sabbati propter necessitatem quam patiebantur. . . Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum non violat sabbatum. Prima itaque necessitas quæ licita reddit servilia opera die festo, est necessitas propriæ*

salutis : qua de caussa excusantur milites die festo ad defensionem propriæ vitæ dimicantes, eaque omnia peragentes quæ ad victoriam obtinendam necessaria, & congrua iudicaverint. Excusantur quoque pauperes, qui, ut se, suamque familiam alant, die festo laborant; dummodo vera, evidens, & gravissima sit necessitas. Excusantur coqui cibos præparantes, ut iam dictum est supra: ubi animadvertimus, artem culinariam extendendam haud esse ad eos cibos qui die præcedenti parari commode possunt, ut coquere pauem, molere triticum; aut qui ad communem victum minime sunt necessarii, sed solum ad gulam, & concupiscentiam fovendam, ut sunt bellaria, tragemata, idque genus similia, auro argentoque exornata, quæ pistores dulciarii, seu cupidinarii efficiunt. Hæc omnia diebus profestis parari debent. Excusantur quoque agricolæ, qui tempore messis, & vindemiæ segetes metunt, & triturant, vel fructus, aut uvas colligunt, senumque ventorum, grandinis, & pluviarum subducunt periculo. Hæc omnia licita reputabant etiam Ethnici, teste Virgilio in Georgicis, in quibus, ut exillimat Macrobius, ne latum quidem unguem a veteri Pontificum iure recessit, dum inquit :

*Quippe etiam festis quedam exercere diebus
Fas, & iura sinunt. Rivos deducere nulla
Religio vetuit, segeti pretendere sepe,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balatumque gregem fluvio mersare salubri.*

VIII. Altera necessitas quæ serviliter operari die festo licitum efficit, est proximi salus corporalis, iuxta illud Ioannis VII. *Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi; mihi indignamini, quia totum hominem salvum feci in sabbato?* Quare excusantur chirurgi venas incidentes, pharmacopolæ medicamina parantes, iique omnes qui infirmis curandis auxilium, & opem ferunt.

IX. Quæst. IV. *An tonsio barbæ licita sit festis diebus?* Resp. Inter ea quæ ad corporis salutem vel decentiam, vel necessaria sunt, recensetur tonsio barbæ. Hinc Casuistæ non pauci absolute licitum esse adfirmant barbam tondere festis diebus; & pro unica ratione consuetudinem legitime investitam obtrudunt. Sed communis Theologorum sententia oppositum docet: quod probatur auctoritate Ioannis XXII. Pontificis Maximi qui in litteris ad Philippum V. Galliarum Regem datis anno 1315. & ab Odorico Raynaldo relatis ad eundem annum num. 4. abusum tondendi barbam inhibuit his verbis. *Illud sane quod inolevisse in illis partibus dicitur, ut videlicet passim in quamdam divinam irreverentiam exercentur iudicia die dominico, & vadendis ac tondendis barbis, atque capitibus intendatur, se dissimulare non decet; cum dies illa divino cultui specialiter dedicata talibus profanari*

nari non debeat. Idem confirmat Synodus Andegavensis celebrata anno 1282. Cum diebus festivis, ob reverentiam Dei, & Sanctorum introductis, precipue diebus dominicis, honori maiestatis altissime consecratis, a Christiis fidelibus sit ab omni opere servili abstinendum, ac cessandum, & divinis cultibus iugiter insistendum; omnibus, & singulis Rectoribus, & Capellanis in virtute obedientie precipimus, & mandamus, quod ipsi parochianis suis inibeant sub obestatione divini iudicii, & pœna excommunicationis, ne ipsi diebus dominicis barbas radant, vel alia, barbitonsorium officium exercent. Quid quod barbitonsores Romani in libro pro illius artis regimine typis edito quem ego legi, sed nunc non teneo, inter ceteras regulas unam habent, ne diebus festis artem exercent. Ex quibus collige, artem radendi barbam, mechanicam esse, & servilem; atque absolute die festo veritam. Dixi absolute, quia casus occurrere possunt in quibus licitum sit eiusdem exercitium; ut cum agricolæ, pastores, iter agentes profectis diebus nequeant sine gravi incommodo adire barbitonsores, istos radere festis diebus licitum arbitramur. Parvitas quoque materiæ excusat barbitonsorem, unam vel alteram tondentem barbam. At numquid peccati mortalis damnabis illos barbitonsores, qui, ni festis diebus clientibus suis barbam radant, & ipsos amittunt, & lucri iacturam faciunt? Absoluta responsio vix dari potest; sed ex multis circumstantiis, quid faciendum sit, pendet. Qui ob solam lucri aviditatem his diebus artem exercent, damnandi sunt. Qui alendæ familiæ necessitate cogente laborant, tolerandi, & admonendi, ut maiori qua possint cautela id faciant, ut Missam audiant, Vesperis, & divinis laudibus, quoad fieri potest, intersint. Verum maioris culpæ sæpius rei sunt ipsi homines tondendi, qui, nulla necessitate coacti, sed ob solam vanitatem, ut se magis comptulos, & ornatos prodant solemnioribus diebus, tempore dumtaxat sacro barbitonsores adeunt, & profectis diebus perpetuo disflant otio, vel ludis, rebusque ineptis vacant. Isti sane excusari nequeunt, reique sunt: tum quod ipsi peccent; tum quod aliis peccandi occasionem præbeant, pravumque abusum, & scandalum foveant. Severior ratio cum sartoribus, & sutoribus habenda est. Nisi enim vera urgeat necessitas, excusandi non sunt. Rarius autem in hac quam in barbitonsoria arte necessitas occurrit.

X. Quæst. V. *An famuli qui coguntur a dominis suis die festo laborare, a culpa excusentur, si obediant, ne grave damnum incurrant?* Resp. Id in primis certum est, non posse excusari, si in contempionem diei festi cogerentur a dominis serviliter operari. Quin in hoc casu, etiam cum vitæ dispendio, deberent ab operibus abstinere: quoniam bonum fidei, & religionis præire debet cuique temporali vitæ damno. Si vero domini cogant eos laborare ob solum lucrum, & commodum; ne grave damnum subeant, laborare licite quandoque possunt. Tertia

siquidem necessitas, quæ secundum D. Thomam excusat laborantes, est ratio evitandi imminens damnum rei exterioris. Opera itaque servilia quæ ad grave damnum vitandum, sive proprium, sive alienum, necessaria sunt, licite festis diebus fieri valent. Illud solum recogitandum est, ne malum quod imminens dicitur, fictum sit, & imaginarium. Servi tamen qui absque iusta causa sæpius a dominis compelluntur laborare serviliter festis diebus, debent tales dominos deserere, ne deserantur a Domino Deo, quo protegente, alios invenient. Quapropter illud malum dumtaxat a labore servili malitiam removet quod evitari non potest, nisi gravi incommodo. Hac ratione excusantur decolantes ferrum, coquentes vitrum, saponem, calcem, tegulas, ollas, & similia, si eiusmodi opera iam inchoata festis diebus continent: quia ex interruptione grave & inevitabile damnum sequeretur. Non tamen excusantur qui præfata opera inchoant festis diebus, maxime coctionem calcis, laterum, & ollarum. Verum hæc omnia ex prudentum arbitrio frequenter pendunt.

XI. Quæst. VI. *An occasio comparandi magnum lucrum excuset ab observatione diei festi?* Resp. Adfirmant non pauci recentiores: quia amissio magni lucri grave damnum reputatur; ad quod vitandum licitus est labor servilis. Quod confirmant auctoritate Alexandri III. Pontificis summi, qui super piscatione alecium dispensavit, ut supra dictum est, exceptis tantum solemnioribus festis. Pro hac opinione citatur Caietanus; sed immerito: nam Caietanus in *Summa verbo, Peflorum violatio*, loquitur de lucro quod in commune Reipublicæ bonum cedit. Præfatam opinionem defendunt Tamburinus, Diana, Sporer *trah. 111. in 3. præcep. Decal. cap. 1v. sec. 4. §. 1. num. 51.* quam tamen nos, ut improbabilem, reiicimus. Atque, ut congruam exhibeamus responsonem, duplex lucrum, seu commodum distinguimus, privatam, & publicam. Ob lucrum, commodum, & utilitatem Reipublicæ licitum est festo die laborare; idque omnes fatentur. Et ob hoc commune, & publicum bonum, atque utilitatem dispensavit Pontifex summus piscari die festo aleces; cum onere tamen succurrendi pauperibus, atque munera offerendi vicinis Ecclesiis, ut alias dictum est, ex cap. illo *Licet de fer.* Unde hanc pro nostra sententia elicimus rationem. Pontifex privilegium piscandi aleces ob publicam utilitatem impertitus minime est absolute, sed cum dictis oneribus elemosynarum. Et ad has elemosynas tenentur omnes, quicumque præfatos, vel similes pisces, qui nonnisi stato tempore capi possunt, piscari festis diebus volunt. Neque hoc dumtaxat consulit Pontifex, ut contendit Sylvester, sed ut debitam imponit conditionem. Porro, si dispensatione opus fuit, ut talis piscatio, ob publicam utilitatem facta, licita esset; & nonnisi cum conditione & onere elemosynarum concessa fuit: quo fundamento heinc inferre audent, licitum esse absque ulla dispensatione servilem laborem sacro tempore ob solam privatam utilitatem?

Nec

Nec alicuius momenti est argutatio illa qua ex lucri iactura grave inferunt damnum. Est enim purus, putusque paralogismus. Nam lucrum, de quo est sermo, non est debitum; neque ad illud assequendum ius aliquod habet homo operarius. Solum amissio illius lucri, & eorum bonorum loco damni proprie habetur, in quæ ius, & dominium, qui amittit, habet. Qui vero amittit lucrum contingens, in quod nullum habet ius, sed solum aptitudinem & habilitatem omnibus communem ad illud comparandum; minus proprie damnum pati censetur. Et, si ob hoc damnum vitandum licitus esset festis diebus servilis labor, actum esset de feriatis diebus. Nam omnes, ex quo non lucrarentur, se magnum pati damnum obruderent. Nec voces illæ magni, & extraordinarii lucri quidpiam aliud efficiunt, nisi aures imperitorum implere, vacuisque mentibus errandi occasionem aperire, & ansam præbere quodlibet lucrum extraordinarium sibi reputandi. Abaudit autem a vero quod postea subdit P. Sporer loco citato, existimandum scilicet haud esse, Ecclesiam piam matrem velle obligare fideles suos ad rem sane difficillimam, qualis esset abstinentia servilium operum, quæ lucrum multorum auctorum, alias non ita facile obvium, amittere cogit; idque maxime fatendum, quando lucrum, alias ab aliis caperetur, v. g. in locis diversarum religionum. Hoc commento frequenter utitur Auctor iste, ut alias observavimus, quo tum Dei, tum Ecclesiæ intentionem dimetiri contendit pro suo arbitrio. Nec alio spectant eiusmodi interpretamenta, quam eo ut legem humanæ accommodent cupiditati. Existimandum est, Ecclesiam velle fideles suos obligare ad colendum Deum iuxta Evangelium Christi dicentis: *Querite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis*. Difficilis ne res est amissio lucri plurium aureorum? An non difficilior, nos aurum & argentum possidere, tamquam non possidentes; animumque & affectum ab iisdem seivntum continenter servare? Et tamen hæc omnia Christus præcipit, ut difficiliora nunc præteream, alibi relaturus, occasione profitigandi similia inventa. Sola itaque necessitas vitam, & familiam alendi, non cupiditas lucrandi, ab onere feriandi excusat. Sententiam nostram omnes antiqui Theologi docent. Sufficiat unum pro omnibus laudare D. Thomam, qui conceptis verbis docet, causam acquirendi lucrum non excusare a ieiunio; & consequenter multo minus a sanctificatione diei festi. *Ex quo patet quod intentio maioris lucri non necessarii eos a peccato non excusat, si ieiunium frangant*: in IV. dist. xv. quæst. 111. art. 4. ad 3. Eadem docent Gabriel, Antonius, Durandus, omnesque graves, & pii Theologi.

XII. Quæst. VII. *An agitare liceat feriatis diebus tauros molossorum moribus expositos, ut invicem cornibus, & dentibus bellum peragant?* Resp. Sunt qui id absolute licere asserunt, maxime ob publicam Reipublicæ læticiam; quemadmodum ob hanc universalem causam asserunt licitum esse artificibus theatra, tabulata, ar-

cus triumphales, vestes, & similia artefacta construere, vel ob insignem partam victoriam, vel ob ortum, aut adventum Principis. Quid ex Principum imperio licitum sit, mea nunc non interest curiosius inquirere. Scio ob publicam utilitatem, commodum, & necessitatem licitum esse festis diebus ferviliter laborare. Ceterum nego propositam taurorum agitationem diebus festis culpæ expertem esse. Est actio suapte natura fervilis; nullaque adest iusta causa ipsam excusans: quin in ipsis profestis diebus licita vix est præfata agitatio. Nec est quod contrariam obrudas consuetudinem: quoniam non consuetudo, quæ rationalis sit, sed abusus, & corruptela appellari merito debet. Siquidem hæc ludicra bella, quæ Ethnicorum sapiunt mores, & crudelitatem, populum commovent, a cultu divino avocant, atque ad insanientis mundi oblectamenta provocant. Quare non ob id solum quod servilia exercitia sunt, festis diebus adversantur; sed etiam ob scandala, quæ inde profluunt, prohibita asserimus.

XIII. Quæst. VIII. *Quomodo pietas, religio, & dispensatio sint iuste causæ, quæ laborem servilem feriatis diebus licitum constituunt?* Resp. De pietate, & religione iam dictum sufficienter est supra cap. vi. Nec enim res adeo difficilis est, ut sursiorem requirat sermonem. Nam opera quæ ex suo genere pia sunt erga proximum, ut sepelire mortuos, induere nudos, curare infirmos, planum est sæpius vi caritatis debita esse, nedum licita. Quæ vero per se pia non sunt, sed suapte natura servilia, solumque ex operantis intentione in opus pium diriguntur, nisi necessitas urgeat, minime licita sunt. De religione satis loco laudato explicatum est, quomodo excuset ab observatione festorum. Ultima ergo causa quæ laborantes ferviliter festis diebus excusat a culpa, est dispensatio. Hæc est iuris alicuius relaxatio, ab habente legitimam potestatem facta. De istius valore, & conditionibus suo loco susius. In præsentia solum dicimus, potestatem dispensandi ab observatione festorum residere primum in summo Pontifice, qui Pastor est supremus universæ Ecclesiæ. Secundo hac potestate potiuntur Episcopi, qui non solum dispensare valent in festis a se, & sua Synodo præscriptis, sed etiam in festis quæ pro universa Ecclesia præcipiuntur, maxime in eventibus repentinis, qui frequenter occurrunt. Siquidem fidelibus omnibus facilis non est ad summum Pontificem accessus. Residet denique potestas isthæc in Parocho, & Curato, seu loci Pastore. Hic tamen in eventibus dumtaxat extraordinariis, & pro aliquo casu particulari, & ad tempus dispensare valet.

XIV. Præter omnes assignatas causas, quæ servilia opera de crimine purgant feriatis diebus exercita, alia est quæ non tam excusat a legis observatione, quam legem ipsam abrogat; & consuetudo nuncupatur. De qua id solum nunc dicimus, quod, ut a culpa excuset, & legem tollat, plures requirit condiciones, de quibus suo proprio loco differetur. Sub consuetudinis larva plures abusus, & corruptelæ

occurrantur. Quod communiter a multitudine peragitur, quamquam abusus manifestus sit, consuetudinis furore obducitur. Parochorum, & Confessariorum est populum edocere abusus a consuetudine diversos, & contra. Eorum est pro viribus consuetudines, legum robur infringentes, coarctare, & limitare. Eorum denique est explicare populo criminis gravitatem in violatione fessorum; & mala etiam temporalia quæ ex transgressione tanti præcepti obvenire solent transgressoribus. Divinæ ultionis supplicia, fessorum violatoribus sæpius inflicta, refert Concilium Parisiense VI. anni 829. can. 50. *Multi nostrorum visu, multi etiam quorundam relatu didicimus, quosdam artuum attractione multatos, quosdam etiam visibili igne, corporibus ossibusque simul sub momento absumptis, in cinerem subito resolutos, pœnaliter occubuisse. Et multa alia terribilia iudicia extiterunt, & hactenus existunt, quibus declaratur quod Deus in tanti diei deboneratione offendatur.*

DISSERTATIO III.

DE PRÆCEPTO AUDIENDI MISSAM DIEBUS FESTIS.

C A P U T I.

Natura, & obligatio istius præcepti explicatur; & quas personas comprehendat.

I. **P**ræceptum sanctificandi festa negans est, & affirmans; ut alias fuit dictum. Prout negativum est, prohibet opera servilia, de quibus superiore dissertatione: prout affirmativum, præcipit cultum divinum. Quare divino iure Deo cultum festis potissimum diebus offerre debemus. Cultum hunc Ecclesia suo præcepto iubet exhiberi præcipue Missæ auditione. Siquidem extra controversiam est, dari in Ecclesia præceptum audiendi Missam. Perdoctus Suarez *Tom. III. in 111. p. dist. lxxxviii. sec. 1.* docet, de fide tenendum esse in Ecclesia præceptum impositum fidelibus audiendi Missam: idque evincere multis decretis contendit, ex iure canonico petitis, ex communi Doctorum consensu, & ex usu, ac consuetudine ecclesiastica. Verum id solum de fide tenendum est quod in Scripturis revelatum Ecclesia proponit credendum. Nullibi autem revelatum est, ab Ecclesia hoc præceptum emanasse. Præceptum enim absolute ecclesiasticum est, ut fatetur & ipse Suarez; quamvis iuri & naturali, & divino quam maxime consentaneum.

II. Obligatio istius præcepti genere suo gravis est: quia materia ipsa gravis est, & summi momenti. Quapropter fideles, qui libere Missam omittunt audire festis diebus, peccant mortaliter, etiam sublato scandalo, & contemptu. Hocque certum est penes omnes. Obstringuntur quoque fideles audire Missam, non solum diebus dominicis, sed omnibus festis ex præcepto præscriptis. Et quamvis in *cap. Missas de consecr. dist. 1.* solius diei dominicæ mentio fiat, non ob id tamen excluduntur alia festa; sed diei dominicæ expressa mentio fit: quia hæc successit sabbato, & inter omnia festa eminet. Ceteris autem diebus, qui sacri ex præcepto non sunt, nemo fidelium audire Missam tenetur, nec in triduo rogationum, nec in feriis Quadragesimæ, nec in triduo hebdomadæ sanctæ, etiamsi feria sexta in Parasceve, aut sabbato sancto recurreret festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis. Secus vero dicendum, si feria quinta celebrari præfatum festum contingeret:

ret : tunc enim adesset obligatio audiendi Sacrum, & observandi festum. Quæ-
re hic solent, num ab hac obligatione Pontifex summus dispensare valeat. Quæ
sane quæstio inutilis est : siquidem quandonam occurreret iusta ratio dispensandi ab
hoc onere? Inanis quoque ex alio capite quæstio est : nam per se constat, posse
Pontificem ab omni lege ecclesiastica, prout ecclesiastica est, solvere fideles.

III. Præceptum istud comprehendit omnes fideles usu rationis præditos; exclusit
vero omnes amentes, parvulos, ebrios, & catechumenos : quoniam nec amen-
tes, nec parvuli, nec ebrii capaces sunt assistendi Miſsæ præsentia humana. Pue-
ri vero completo septennio, quamquam mysterium non assequantur, sintque ad-
huc nimium rudes, nihilominus præcepto hoc ligantur. Insuper qui simul cæcus
surdus, & mutus esset a nativitate, absolute loquendo teneretur audire Missam :
potiori autem iure obstringeretur qui talis non foret a nativitate, vel qui tan-
tum cæcus, aut surdus esset. Possunt enim hi omnes modo quodam humano as-
sistere; quidquid dicat cum suo Gobat *La Croix Lib. III. p. 1. num. 616*. Catechu-
meni non tenentur, eo quod legibus Ecclesiæ subiecti non sint : quare nec ad
partem Missæ ante offertorium tenentur. Hac eadem ratione excluduntur infide-
les omnes. Soli ergo fideles omnes post rationis usum adstringuntur Missam audi-
re, non modo sæculares, verum etiam Religiosi, Sacerdotes, & Episcopi. Quin
isti potiori iure obstricti sunt, inquit Sanctus Antoninus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 1.
*Si enim tenentur ad hoc laici; multo magis Clerici, & Religiosi, qui ad maiora te-
nentur, & qui totaliter sunt divino cultui deputati: XII. quæst. 1. Duo sunt: & per-
maxime cultus divinus in Missa exhibetur. Nec menti occurrit aliquod generale præce-
ptum ad laicos ad quod Clerici non teneantur, cum debeant esse exemplum cetero-
rum.*

C A P U T II.

*De Missa, que festis diebus audiri debet. Missa au-
dienda integra esse debet. Qui plures partes simul audit,
vel duas successive, non satisfacit præcepto.*

I. **M**issa alia solemnis, seu cum cantu, alia privata, seu quæ sine cantu ce-
lebratur. Alia est catechumenorum, alia fidelium. Alia votiva, alia
propria, seu de die. Missa, quam vi præcepti fideles audire tenentur, integra es-
se debet. Quod clarissime præcipitur in cap. *Missas*, ubi hæc habentur. *Missas die
dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus*. Et quamvis, ut ani-
madvertit Suarez, illa particula *totas* in aliquibus codicibus antiquis desideretur;
in pluribus tamen reperitur; neque de hoc difficultas est. Non requiritur quod
sit

fit solemnis; sed cuiusque integræ Missæ, sive propriæ, sive de tempore, sive votivæ, sive de Sanctis, auditio satis est ad implendum præceptum. Nec etiam igitur ut latine recitetur; sed quocumque idiomate, sive Latino, sive Græco, sive Syriaco, sive Illyrico, quocumque denique ritu ab Ecclesia Romana approbato, Missam celebratam audiant fideles, præcepto satisfaciunt. Præceptum siquidem est de audiendo Sacro absolute, non hoc, vel illo idiomate, aut ritu. Sufficit ergo ut Sacerdos celebrans sit catholicus, dummodo non sit excommunicatus, degradatus, aut publicus Clerici percussor. Quare, si alius Sacerdos non esset, qui die festo celebraret; omittenda potius esset Missa quam cum tali Sacerdote excommunicato denunciato communicandum in divinis. Licet tamen audire Missam Sacerdotis excommunicati tolerati, & non denunciati: quia post Concilium Constantiense, & constitutionem Martini V. nemo tenetur evitare excommunicatos toleratos, non denunciatos, etiam in receptione sacramentorum. Eiusmodi tamen ad celebrandum inducere haud debes: &, si alii sint Sacerdotes, ab iis sacra audire, & sacramenta percipere adstringeris.

II. Quæst. I. *An qui notabilem Missæ partem audire negligeret, letaliter peccaret?*
 Resp. Iam dictum est, fideles teneri integram audire Missam. Sed, quia Missa ex pluribus partibus constat, in controversiam vocant Theologi, an aliqua pars omitti possit absque gravi violatione præcepti. Et tanta est opinionum varietas, ut Leander circiter duodequadraginta quæstiones, & non paucas prolixas, instituat super hac integritate; & quædam docet iam ab Ecclesia proscripta. Hæc quæstionum, & opinionum multitudo, ac varietas rem facilem, & perviam, impeditam obscuramque efficit. Paucis tamen nos illam expediemus. Et primum ea quæ penes omnes certa sunt, præmittimus. Qui levem partem, puta introitum, omittet, satisfaceret præcepto; secus qui notabilem, idest mediam, vel tertiam partem. Sic respondet sanctus Antoninus II. Par. tit. ix. cap. x. §. 1. *Septimum dubium est de eo qui dimittit aliquam partem Missæ, puta introitum Missæ. . . . Respondetur, quod modicum pro nihilo reputatur. . . . nec verba legis ita amare interpretanda sunt; ideo dicendum est, quod talis indicandus est servator præcepti. Sed, si dimitteret partem notabilem, puta mediam, vel tertiam partem, secus.* Huic divi Antonini opinioni subscribunt communiter Theologi. Sed in varias postea distrahuntur opiniones, dum definiunt, quænam sit pars notabilis, & tertia ipsius Missæ, quænam levis. Aliquas hic delibabo. Aliqui dicunt peccare nunc venialiter fideles qui, accepta Sacerdotis benedictione, statim, non audito divi Ioannis Evangelio, discedunt. Quoniam, licet in iure caveatur ne quis ante benedictionem Sacerdotis abeat, quia tunc præfatum Evangelium non legebatur in Missa; nunc tamen partem Missæ constituit: quæ opinio mihi sane probatur. Stephanus Bauny *traç. vi. de Sacrificio Missæ quæst. v. 111.* docet, non peccare mortaliter eum qui Missæ inter-

est

est solum ab offertorio inclusive usque ad postcommunionem exclusive. Hæc opinio laxissima est: quia quæ præcedunt offertorium, & consequuntur assumptionem, constituunt plusquam tertiam partem Missæ. Afferit quoque idem Auctor, satisfacere cum qui in quibusdam locis a principio Missæ usque ad dictum *Pater noster* assistit; obtrudique consuetudinem excusantem, quæ corruptela dicenda est. Leander docet, eum qui auditurus Missam accedit peracta consecratione, non debere audire alteram medietatem quæ sequitur. Hæc sane opinio improbanda est: quia falsum est non teneri ad partem qui totum implere non potest. Ioannes Sancius in *select. disp.* xv. num. 5. sustinet hanc propositionem: *Et maxime probabile iudico, accedentem ad audiendum Sacrum tempore quo præfatio dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius Missæ interesse*: perinde ac si quæ præfationem consequuntur, nempe canon, consecratio, oblatio, & communio, ad Sacrificium non pertinerent; preces vero, & cetera quæ præfationem antecedunt, sacrificium efficerent. Hæc opinio, tanquam laxa, & omnino improbabilis, reiicienda est. Alii dicunt, satisfacere præcepto fideles qui Missæ assistere incipiunt post Epistolam; alii post Evangelium; alii laxiora docent, quæ omnia missa facio. Quæ delibavi, sufficiunt, ut quisque colligere valeat quam impotens sit laxandarum legum libido. Præfati Auctores, cum præceptum sanctificandi festa, ut adfirmans est, exponunt, non alium omnino cultum præscribere illud decernunt præter auditionem Missæ, præscriptam ab Ecclesia. Cum porro de hoc Sacro audiendo sermonem habent, in tot partes illud tribuunt, totque partes a debito reddendo decerpunt, ut præceptum colendi Deum festis diebus in nihilum fere redigere videantur.

III. Sententia quæ mihi probabilior videtur, hæc est. Fideles qui ab Epistola inclusive usque ad finem assistunt Missæ, satisfaciunt præcepto; secus ii qui vel lecta integra Epistola, vel potiori iure lecto etiam Evangelio, Missam audire inciperent. Ratio est: quia confessio, introitus, collectæ cum Epistola notabilem partem Missæ constituunt; & notabiliorem, si Evangelium etiam includatur. Ergo qui vel post Epistolam, vel post Evangelium, Missæ assistere incipiunt, non implent præceptum. Atque ut clarius hæc mea sententia pateat, animadvertendum obiiçio, me in dimensione illius præcepti parvitatæ, vel gravitatæ materiæ non tantum respicere materiæ quantitatem; sed & ex quantitate primum, deinde ex circumstantiis aliis, materiæ gravitatem, vel parvitatem sæpius colligere. Exempli gratia, fidelis die dominico, lecta Epistola, incipit audire Missam. Hac absoluta, posset absque gravi incommodo aliam audire. Deliberate refugit; sed, illa detruncata Missa contentus, integrum diem ludis, oblectamentis, epulis, aut otio consecrat. Insuper ex quodam torpore, desidia, & rerum divinarum fastidio solet Ecclesiam adire Missa iam incepta. Ego sane fidelem hunc non absolverem, nisi maiorem in audien-

dienda Missa diligentiam adpromitteret. Nec est quod opponas, me hoc modo non designare certam regulam, unde gravitas, vel levitas materiei deprehendi possit. Quin hæ circumstantiæ evidentius, quod stabili, evincunt. Quod si tibi hæc ratio definiendi gravitatem, aut parvitatem materię non sapit; nec mihi arridet communis Casuistarum plurium methodus, qua absolutas, & decretorias illas positiones, quæ ex mero eorum arbitrio pendent, statuunt. Aliqua sunt apud omnes levia, ut confessio, aut introitus simul. Quædam sunt gravia, ut medietas; vel tertia pars Missæ; & omnibus certo talia apparent. Quæ ab his extremis recedunt, dubia statim evadunt; tibi levia, mihi gravia videntur. Cum ergo ex intima rei natura rationes non occurrant, quibus valeamus controversiam hanc transigere; non aliunde melius quam ex circumstantiis elicere possumus materię gravitatem sufficientem ad peccatum mortale, inspecta etiam simul ipsa materię quantitate in se ipsa; uti fusius dicemus de quantitate materię gravis, vel levis, dum de ieiunio disputabimus. Et reverà adeo mihi verisimilis apparet opinio proposita, ut mihi persuadeam, neminem Theologorum repertum iri qui præfatum fidelem, quem modo descripsi, abolveret, si deliberato animo continuare vellet festis diebus desidiosissimum illud vivendi genus. Quare sicut improbabilis mihi est ista opinio, de qua supra, & quam docet La Croix *Lib. III. part. 1. tract. 111. cap. 1. dub. 11. num. 595.* his verbis: *Non est mortale singulis festis ad duas horas laborare, quamvis id velis facere, & recipia facias toto anno: quia dies, & labores illi non ununtur in ordine ad constituendam materiam gravem pro inbonoratione alicuius festi:* ita improbabilem censeo hanc alteram: *Non peccat mortaliter qui vellet deliberato animo integrum annum festis diebus audire Missam post recitatam Epistolam, & cetera omnia quæ præcedunt usque ab initio Missæ.*

IV. Quamcumque Missæ partem sine rationabili causa omittere, est peccatum veniale; & de hoc nulla est dissensio. Partes componentes Missam aliæ sunt principales, in quibus Sacrificium consistit; aliæ integrantes, & præparatoriæ. Confessio, introitus, Gloria in excelsis, & collectæ sunt preces, quæ partem non adeo notabilem Missæ constituunt, ut qui illa omittat, nostra quidem sententia, peccet mortaliter. Pax Iordanus tamen, & alii non pauci sentiunt, eum qui præfata omittit, peccare mortaliter. Ex quo collige, me ab utroque extremo severitatis, & laxitatis, quoad fieri potest, declinare. Epistola, & Evangelium, quæ verbum Dei sunt, legemque christianam continent, quæque peculiari ritu, & solemnitate cani solent in Ecclesia, ut mea præsertim opinio, non levem Missæ partem efficiunt. canon, consecratio, oblatio seu offertorium, sive ante præstationem, sive post consecrationem, & assumptio partes potissimæ sunt Missæ. Quare qui omitteret assistere consecrationi, & assumptioni, peccaret secundum omnes mortaliter: quia in alterutra Sacrificium consistit, Victimam siquidem per consecrationem immolatur.

& per assumptionem consummatur. Immo, si quis soli consecrationi utriusque speciei interesse omitteret, peccaret graviter; cum in consecratione essentia sita sit Sacrificii. Idipsum non pauci censent de communionem, eo quod in hac Sacrificium consummetur, & sit nobilissima eiusdem Sacrificii pars. Verum piget plures hac de re instituire quæstiones. Quis enim Christianorum, cui sua religio, & salus cordi est, voluntarie omittet, dum interest Missæ, aliquam præcipuam illius partem?

V. Quæst. II. *An satisfaciatur præcepto audiendi Missam qui duas medietates Missæ simul eodem tempore audiat, puta medietatem unius Sacerdotis usque ad consecrationem, & alteram medietatem alterius Sacerdotis celebrantis a consecratione usque ad finem?* Resp. Adfirmant Diana *Part. V. traçt. xiv. ref. 50.* & alibi, Bonacina *disp. 1v. quæst. ultim. punct. 11. num. 13.* Dicastillus *disp. v. dub. 3. num. 40.* Gesualdus *I. Part. traçt. xvii. cap. 11. num. 16.* Escobar, & Mendoza *traçt. 1. cap. 11. num. 16.* Leander *traçt. xi. disp. 1. quæst. lvii.* Bauny, Bartholomæus a S. Fausto, & alii. Opinionem hanc damnavit facultas Lovaniensis anno 1657. Eandem anno 1679. diris devovit Innocentius XI. in hac, quæ est 53. ex damnatis ab ipso propositionibus: *Satisfacit præcepto Ecclesie de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Falsitas propositionis damnatæ per se patet. Missa pluribus partibus constat, quæ sibi invicem succedunt. Simultanea partium existentia repugnat naturæ talis Sacrificii, quod motu labiorum peragitur. Ergo repugnat partes istas simul audiri. Caramuel in sua Theologia Fundamentali *fund. 31. numer. 778.* pluribus confutat hanc opinionem. Inter alia hæc promittit *num. 781.* Ergo, si essent multa altaria, quibus simul esse præsens Petrus posset, & in una Missa inciperetur, in altero Epistola, in altero Evangelium, in altero oblatio, in altero canon, in altero consecratio, in altero postcommunio, & in altero ultimum Evangelium, posset Petrus uno quasi momento temporis integram Missam audire. Respondet Leander loco laudato simili argumento, sibi a Lugo opposito, his verbis. *Dato per impossibile (quod moraliter) tale iudico ut quis possit assistere, & interesse præassignatis decem partibus Missarum diversorum Sacerdotum, in debita distantia, humano modo, debita attentione, & devotione, atque cum cognitione clara partium dictarum Missarum, & earum connexionis sufficientis ad integrandam unam Missam; tunc vere adimpleret etiam præceptum audiendi Sacrum, quia in utroque casu eadem militaret ratio.* Hæc referre volui, non ut tempus prodigerem in iis refutandis (sua enim levitate corruunt, & laxitate nauseam ingerunt) sed ut hinc colligat lector, quid istorum, & similibus Auctorum arbitrio in controversiis morum transigendis deferre debeat. Adhuc in istius nostræ propositionis confirmationem placet pauca alia verba exscribere quæ ibidem habet Leander. Inquit enim: *Nec existimes, o Theologe, hanc nostram sententiam esse nimis laxam, aut contra bonos*

bonos mores. Quia, cum omnino moraliter loquendo non sit practicabilis, nec laxa alicui, nec contra bonos mores videri potest. Est igitur speculative, & metaphysice ex principiis intrinsecis probabilis; practice vero, moraliter loquendo, minime: quia illud quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci. Unde ad praxim nec obest, nec prodest hæc sententia, licet profit ad cognoscendam speculativam veritatem. Si hæc non sunt nimis laxa, quænam erunt? Immo sunt adeo relaxata, ut homines ipsi nequeant ea executioni mandare. Ait enim, speculative opinionem suam tantum esse probabilem: quia illud quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci. Vix enim contingere potest quod decem, aut viginti Sacerdotes eò ordine simul Missam celebrent, ut unus introitum, alter Gloriam in excelsis, alter Epistolam, alter Evangelium &c. recitent. Ceterum, si casu hæc acciderent, opinio esset probabilis. Et quia reipsa occurrit frequenter, quod duo, vel quatuor simul celebrent; idcirco possunt fideles implere præceptum, audiendo simul eodem tempore duas, vel quatuor partes Missæ: & sic in praxi poterunt fideles duobus, aut tribus minutis præcepto satisfacere: quia plurimi sunt Sacerdotes (utinam non essent) qui octo, vel decem minutis Missas celebrant. Ex his ipse audiivi aliquos, pluresque huiusmodi reperiri, testati sunt mihi viri fide digni. Quod vero unico minuto non satisfaciant practice præcepto, inde evenit quod moraliter loquendo numquam reperiantur tot Sacerdotes simul, necessario ad id ordine, celebrantes. Unde concludit Leander, quod, si sua opinio non favet practice executioni unius minuti, prodest tamen ad cognoscendam speculativam veritatem. Næ egregius speculator?

VI. Quæst. III. An satisfaciat præcepto audiendi Missam integram, qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & postmodum dimidiam partem ab altero audit successive? Resp. Duobus modis evenire potest quod quis successive a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ audiat. Primo, servato debito ordine, nempe, si quis audiat Missam unam ab uno Sacerdote usque ad consecrationem, & alteram ab alio usque ad finem. Secundo, inverso ordine, si quis veniat in templum tempore elevationis unius Missæ, eique assistat usque ad finem; deinde alteram audiat usque ad elevationem. Sunt qui defendunt primam, minime secundam opinionem. Prima vix in praxi contingere potest, nisi Sacerdos decedat in ipsa celebratione; vel nisi quis pro libito velit absque ratione Missæ partem ab uno, partem ab altero Sacerdote audire. Secunda, quæ ordine inverso duas partes Missæ licite audiri posse contendit, frequentior in praxi occurrit; eamque recentiores magis communiter defendunt, alii tamquam probabilem, alii tamquam probabiliorum. Giribaldus tractat. viii. cap. 11. dub. 4. numer. 16. La Croix Lib. III. part. 1. cap. 1. dub. 3. num. 611. Salmanticenses tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. VVigandt. tract. x. exam. v. num. 100. Miram est, Auctorem istum, qui profitetur saniorum, & probabiliorum

doctrinam se amplecti, non infrequenter opiniones re ipsa minus probabiles edoce-
re. Hæc sane, de qua agimus, iuxta graviore Theologos est minus saltem pro-
babilis; quin Francisco Suarez, quem gravissimum, & doctissimum inter omnes
recentiores reputo, est opinio isthæc suspecta. Inquit enim Tom. III. in 111. part.
disp. lxxxv. 111. sect. 2. *Propter hæc suspecta mihi semper fuit illa doctrina, quam
nonnullis etiam Theologis, & Jurisperitis displicere video: quia revera est parum
consentanea intentioni ecclesiastici præcepti, & religioni, ac reverentiæ debite huic
Sacrificio.* Azorius de hac eadem opinione loquens Lib. VII. cap. 111. hæc scribit:
*Neque enim video, quo pacto rem divinam totam, & integram audiat qui eam per
fragmenta, & partes audit, qui interruptit, & dividit, qui ab uno Sacro incepto
recedit, & postea ad aliud accedit ex parte. Deinde, si vera est secunda sententia,
liceret cuique sine iusta causa rem divinam per partes audire.* Sed audiamus ipsum
Cardenas, qui, quamvis contendant, hanc de successiva duarum Missæ partium au-
ditione propositionem nullo modo proscribi in altera propositione damnata de
simultanea duarum medietatum auditione; nihilominus tamen fatetur, haud esse
præctice probabilem, si ad principia intrinseca animum intendamus. Sic enim ait
dispert. xxxii. in prop. 53. *Et quidem, si attenderemus solum ad principia intrinse-
ca, recte dici posset, hanc opinionem de auditione successiva duarum medietatum, esse
tenuiter probabilem propter diſta.* Quod autem est tenuiter probabile, ipso Cardena
iudice, non est congrua regula operationis moralis. Itaque, saltem ex principiis
intrinsicis, hæc opinio erit præctice improbabilis. Ad extrinseca principia quod at-
tinet, nempe Theologorum qui eam defendunt, auctoritatem, dico laudatam opi-
nionem haud fieri probabilem. Siquidem iidem Theologi, sin omnes, saltem plu-
res, qui hanc propugnans opinionem, docebant etiam alteram damnatam de
simultanea duarum medietatum auditione. Errarunt in illa, cur non in hac?
Quid quod principia intrinseca evincunt, fatentibus ipsis Probabilistis, illos erras-
se? Quid quod istæ duæ opiniones adeo propinquæ sunt, & affines, ut ex una
alteram profluere testetur ipse Tamburinus Lib. IV. cap. 11. numer. 10. his verbis.
*In rigore veram autumo contrariam sententiam: quia ex illis duabus partibus ne-
quaquam constatur unum Sacrificium, cui interesse iubet Ecclesia. Adde & absurdum
quod ex priore opinione consequitur: nam sic posset quis simul ab uno Sacerdote di-
midiam Missam audire, & ab alio celebrante eadem hora in vicino altari, aliam di-
midiam, & hoc pacto satisfacere; cum ad utrumque Sacerdotem moralis præsentia
haberi possit; quod certe Suarez merito reputat absurdum.*

VI. Ratione autem evincitur, non satisfacere præcepto eum qui a duobus Sa-
cerdotibus duas dimidias partes Missæ successive audit. Siquidem Ecclesia præcipit
audire unum, & integrum Sacrificium Missæ. Præfatæ dimidiæ partes non consti-
tuunt unum, & integrum Sacrificium. Ergo præcepto non satisfacit qui has duas
suc.

successivas partes audit. Mirum vero est quod ex Castropalao respondent Salman-
ticensis tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. *Esto, ut ait Palau, illæ partes independen-*
tes sint, neque unum Sacrificium constituere possint; ideoque illis assistens, nequa-
quam integro Sacrificio proprie, & in vigore assistat; attamen ex benigna interpreta-
tione Ecclesiæ communi Doctorum iudicio approbata, reputandæ sunt partes unum
Sacrificium componentes quoad effectum audiendi Sacrum, & satisfaciendi Ecclesiæ
præcepto. Mirabile, inquam, est responsum hoc. Atque, ut eius mirabilitas fiat
manifestior, observandum est, sermonem nunc minime esse de Christiano qui, iusta
cogente causa, duas dimidias Missæ partes audit; sed de eo qui ex arbitrio abs-
que ulla causa partem Missæ ab uno Sacerdote, & partem ab altero Sacerdote
audit. Qua consideratione facta, quænam occurrit ratio interpretandi, Ecclesiam
velle suam laxare, absque ulla necessitate, legem? In hoc ergo posita est Ecclesiæ
benignitas, ut præcepta sua ad hominum libitum, & voluntatem accommodet?
Missæ est actio illa omnium excellentissima, Sacrificium omnium sanctissimum,
quod terrorem Angelis incurrit, quod ab iisdem colitur, quod Sacerdotes semel in-
ceptum continuare usque ad finem, atque consumere, etiam cum dispendio vitæ,
tenentur. Fideles vero qui una cum Sacerdote hocce incruentum Sacrificium im-
molant, pro libito poterunt illud abrumpere, atque ordine inverso audire? Sem-
per ne ergo, nulla necessitate impellente, leges, & præcepta hominum appetitio-
nibus, & voluntati attemperanda erunt? Quod de Sacerdote, in medio Missæ
occumbente, & alio ad finem perducente Sacrificium, opponunt, in ipsos opposi-
tores regerit. Quandoquidem, si absque hac necessitate Sacerdos aliquis inter-
rumperet Sacrificium, gravissimum certe, maximumque sacrilegium perpetraret.
Non est ergo quod eiusmodi extraordinarios casus obrudant, ut ostendant, posse
ad libitum fideles qui tantum Sacrificium audiunt, ipsum dividere in partes. Ne-
que multitudo Auctorum, quos allegat Leander *tract. 11. disp. 1. quest. 111.* in suæ
opinionis præsidium, aliquantisper illius nostræ sententiæ firmitatem elevat. Quo-
niam Doctores illi, saltem pro maiori parte, alteram cum hac connexam, da-
mnatam ab Ecclesia sententiam, ut indicavimus, propugnarunt.

VII. Integram ergo Missam, ab eodem unico celebratam Sacerdote, audire ex
præcepto Ecclesiæ debent fideles. Neque ad plures quam ad unam obstringuntur.
Quapropter, licet in die sanctissimæ Nativitatis Domini tres Missæ celebrentur;
nihilominus satisfaciunt præcepto, si unam tantum audiant. Peccant autem, non
modo cum re ipsa Missam audire negligunt; verum etiam quando periculo gravi
illam omittendi voluntarie se se exponunt; tametsi casu postea eveniret ut illam
audirent. Quare Confessarii pœnitentes suos, non perfunctorie, sed diligenrer exa-
minare debent, an periculo non audiendi Sacrum se libere exposuerint; vel, si
casu omiserint, pro viribus curaverint illud audire.

C A P U T III.

*De præsentia, loco, & tempore audiendi
Missam.*

I. **M**Oralis præsentia in audienda Missa, necessaria est pro præcepti huius executione. Tunc moraliter præsens quis dicitur, cum est vel intra Ecclesiam, vel in loco ita contiguo, ut censeatur facere unam societatem cum iis qui sunt intra Ecclesiam. Physica præsentia non est necessaria. Quapropter satisfacis præcepto, licet sacrificantem Sacerdotem non videas, nec audias; si tamen ex signis saltem colligere aliquo modo possis quid in Sacrificii celebratione peragatur. Moraliter præsentes reputantur etiam existentes extra Ecclesiam, in platea, in campo; quando templum non omnes capiat: dummodo tamen cum aliis associentur, & cum multitudine assistente unum constituere in morali existimatione videantur. Potiori iure censentur moraliter præsentes qui in atrio exteriori Ecclesiæ, in cancellis, cubiculis, & oratorii Ecclesiæ adnexis Missam audiunt. Qui tamen in alicuius magni templi, puta, Romæ in Ecclesia D. Petri, sacello, sacristia, aliove angulo omnino separato subsisteret; non censeretur moraliter præsens Sacerdoti celebranti in alio loco distante, & separato: quia nihil esset vi cuius posset colligi moralis eius præsentia. Qui e fenestra propriæ domus, via aliqua media, licet angusta, ab Ecclesia separatæ, assisteret Missæ, non satisfaceret, mea quidem sententia, præcepto; tamen videret Sacerdotem: quia non esset moraliter præsens; nec censeretur constituere unum corpus cum Sacerdote celebrante, & ceteris assistentibus. Et hæc opinio, quam defendit Tamburinus *Lib. III. de Sacr. Mis.* communior, ac probabilior est. Qui vero Sacerdoti celebranti inferviunt, quamquam, ut librum, vinum, thus, vel alla necessaria ad sacrificandum deferant, a Sacrificio paullulum recedant, censentur moraliter præsentes, & præcepto satisfaciunt; dummodo tamen absentia non sit notabilis. Ut omnes casus in hac materia occurrentes facile resolvere possis, animadvertas oportet populum assistentem una cum Sacerdote Sacrificium incruentum immolare. Debent ergo congrua ratione moraliter, sin minus physice, uniri. Qui, necessitate cogente, vel ob angustiam templi, vel ob multitudinem populi, a celebrante distant, sed animo, & corpore cum aliis vicinioribus uniuntur, simul genua flectunt, pectora tundunt, surgunt, capita inclinant; iuxta communem existimationem unum corpus constituunt, simulque Sacrificium offerunt & præceptum implent. Contra qui, nulla necessitate urgente, vel e fenestra suæ domus seiunctæ ab Ecclesia, vel ex aliquo alio loco separato Missam audit, nec unum corpus creditur constituere, nec

præcepto satisfacere. Rei enim summi, & maximi momenti, ut est Sacrificium, ea qua par est reverentia, ac meliore modo quo possumus, interesse debemus. Physicam præsentiam haud requirimus; moralem vero talem suademus, quæ satis sit ad percipiendum, & observandum quid in Sacrificio peragatur. Quod si hanc impediatur multitudo adstantium; tunc, quam maxime potes, accede. Hoc enim modo dubia omnia evanescent.

II. Locus, in quo Missa audiri debet, est Ecclesia publica quæcumque. Et licet congruum sit fideles in propriis parochiis Missam audire; satisfaciunt tamen præcepto, etiam dum Missam audiunt sive in aliena parochia, sive in Ecclesiis Regularium; ut patet ex communi consuetudine ubique recepta, & a summis Pontificibus approbata. Neque de hoc difficultas est. In eo potius vertitur controversia, num scilicet qui in loco privato, vel profano Missam audit, præceptum impleat? Nominis loci privati non intelligimus oratoria sive sacella erecta in palatiis Episcoporum, aut in conventibus Regularium, vel parvulas illas Ecclesias, quæ ianuam habent publico ingressui, & communi viæ expositam, aut a Missionariis privilegiatis certo loco erectas capellas. Qui enim in his oratoriis Missam audiunt, dubio procul præcepto faciunt satis. De oratoriis ergo privatis, in domibus sive Clericorum sæcularium, sive laicorum extantibus, sermo est.

III. Omnes illi qui sunt de familia, in qua est oratorium privilegiatum, ut sunt pater, mater, nurus, & gener, uxor, filii, nepotes, & ceteri per lineam rectam descendentes, ac constituentes unicam familiam, item servi, & famulæ, satisfaciunt præcepto, cum diebus festis in præfato oratorio Missam audiunt. Aliquando comprehenduntur etiam hospites, istorumque famuli. Sed de hoc consulendum est Breve apostolicum, in quo recensentur personæ privilegiatæ.

IV. Plures Theologi, ut Azorius *Tom. I. Lib. VII. cap. VI.* Busembau, Castro-palaus, Marchantius, aliique, sustinent, quoscumque, etiam si non sint de familia, satisfacere præcepto, cum Missam audiunt in quibusvis privatis sacellis: quia communi iure id solum præcipitur ut Missa audiatur. De loco autem nulla fit mentio. At communior, & vera sententia docet, eos omnes qui non sunt de familia, teneri Missam audire in publica Ecclesia; nec satisfacere præcepto in privatis sæcularium oratoriis Missam audientes. Ratio est evidens: quandoquidem Pontifex in suis Brevibus conceptis verbis excipit omnes qui de familia non sunt. En clausulam quæ præfatis Brevibus inferi solet: *Volumus autem ut alii, qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia.* Respondent, verba hæc addita esse ex suppositione quod sit ius aliquod præcipiens Missæ audicionem in propria parochia; ut olim tale ius extitisse as-

se-

ferunt : cui iuri, si etiamnum foret, nollet Pontifex per suum privilegium, privato concessum, quidquam damni inferri. At, cum antiquatum nunc sit eiusmodi ius, restrictio addita in Brevis nihil operatur; sed ponitur, ut stilus fervetur secundum antiquas scribendi formulas. Responso isthuc nullo nititur fundamento. Lex enim communis est, ut Missa audiat in Ecclesia. Ab hac lege peculiari privilegio excipiuntur Religiosi. Cum itaque Pontifex non modo non eximat seculares qui non sunt de familia privilegio donata, sed clare legis oneri subiiciat; absque ullo fundamento præfati Theologi privilegium, uni private familiæ impertitum, ad omnes indiscriminatim extendunt. Porro, si in aliqua Bulla pontificia hæc limitatio omitteretur, & privilegium esset absolutum; tunc & nos concederemus, posse eos etiam qui de familia non forent, præcepto satisfacere. Heinc probabile censemus, implere præceptum audiendi Missam eos qui in castris cum militibus, & in litore cum navigantibus Sacro assistunt. Quoniam privilegium conceditur celebrandi, & audiendi Missam in eiusmodi locis absque ulla limitatione. Ergo, etiamsi lex foret de auditione Missæ in publica Ecclesia, privilegium indefinitum & universale, præfatis locis concessum, omnes qui ibi Missam audirent, eximeret a tali lege. Verum, ut quisque facile difficultates quæ hac de re occurrere possunt, resolvere valeat, privilegia ipsa legenda attentè sunt, & perpendenda.

V. Ad tempus quod attinet, iam dictum est, vi præcepti obstringi fideles audire Missam omnibus diebus festis. Qua autem diei festi hora audiri debeat, nil præscriptum habemus. Sacerdotibus prohibitum est celebrare vel ante auroram, vel post meridiem. Hanc eandem prohibitionem comprehendere fideles audientes, contendit Pasqualigus *quæst.* mclx. atque peccare eos, nisi audiant tempore quo licitum est celebrare. Sed communior est, & probabilior contraria sententia, quæ docet satisfieri præcepto, quacumque hora, a media usque ad alteram mediam noctem, Missa audiat. Quia lex Missam audire tantum præcipit illo die, nulla hora præfinita. Peccarent vero fideles, si post meridiem Missam audire differrent, ob periculum cui se exponerent Missam non audiendi.

VI. Qui Nativitatis sanctissimæ Iesu Christi nocte audit Missam quæ Romæ; Venetiis, & alibi ex privilegio ante mediam noctem celebratur, satisfacit præcepto. Quoniam, omiſſis aliis rationibus quæ afferri solent, privilegium, quod impertitur Sacerdoti anticipandi celebrationem, conceditur quoque fidelibus audiendi talem Missam. Quoties ergo Sacerdos celebrat Missam istius solemnitatis, toties fideles implent præceptum sanctificandi talem diem, dum præfatum Missam audiunt. Si vero festi Nativitatis pervigilium die dominica recurreret, & Missa celebraretur hora secunda, aut tertia noctis; minime satisfaceret aliquis præcepto audiendæ Missæ pro die dominico. Siquidem Missa quæ celebratur, est de Nati-

vitae Domini, & pro tali festo computatur; quemadmodum ex communi sensu fidelium manifestum est.

C A P U T I V.

De intentione, & attentione audiendi Missam diebus festis.

I. **I**nter alia quæ requiruntur ad implendum præceptum audiendi Missam, necessaria est intentio, seu voluntas libera eandem Missam audiendi. Non tamen est necessaria intentio satisfaciendi præcepto: quia Ecclesia præcipit voluntariam tantum Missæ auditionem, minime vero reflexam intentionem implendi præceptum. Sufficit ergo voluntas audiendi Missam, tamquam sacrificium, seu tamquam rem sacram, qua Deus colitur. Quamobrem non implet præceptum qui Missæ assisteret solius curiositatis gratia, aut solo animo irridendi. Neque satisfacerent præcepto qui coacti Missæ interessent. Si vero coacti templum ingrederentur, & deinde voluntarie Missam audirent, præceptum implerent. Atque, ut paucis plura complectar, quicumque Missam serio audit, nec constat contrariam eum habere intentionem, sufficientem præsumitur habere intentionem ad præceptum implendum.

II. Quæst. I. *An satisfaciatur præcepto qui ob suam pravum aspectandi impudice feminam pergit ad audiendam Missam?* Resp. Affirmative respondent communiter recentiores: quia finis pravitas haud impedit quominus audiat rem sacram, & actum præceptum exequatur. Libidinosa illa intentio, & impudici aspectus tollunt quidem fructum auditionis Missæ; sed intentionem illam audiendi, hoc ipso quod exterius modeste se gerat, & interius animum intendat ad rem sacram. Leges autem substantiam actuum præcipiunt, non modum, qui sit operis præcepto extrinsecus. Hæc recentiorum sententia, ut id quod sentio, candide fatear, mihi minime arridet. An aliquando per actum malum aliquod præceptum impleri possit, alibi edisseram. In præsentia dumtaxat nego, præfatum hominem satisfacere præcepto audiendi Missam. Et hanc sententiam docet aperte S. Antoninus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 2. *Non enim debent accedere ad Missam, vel Ecclesiam, ut videant, vel videantur ab amatoribus suis. Nam tales non implent præceptum illud Ecclesie; sicut nec illi qui stant ad sociandum dominos, alias non audituri. Sed debent accedere ad orandum; & tunc a se removere debent cogitationes temporalium, & Deo vacare.* Ratione autem, ut ego quidem arbitror, satis efficaci probatur. Quæ a Deo, vel ab Ecclesia præcipiuntur, alia sunt quæ a sanctitate coniungi valent; ut est e. g. abstinentia a carnibus die veneris: cui præ-

præcepto ut satisfiat, sufficit executio rei præceptæ, quin necessaria sit bona operantis intentio. Alia vero sunt ita sacra, ita sanctitati, divinoque cultui coniuncta, ut separari reipsa vix possint. Istius generis est Missæ auditio. Siquidem Ecclesia, iubens audire Missam, præcipit rem sacram, cultumque Deo exhibendum: & qui Missam audit, una cum Sacerdote Deo incrementum Sacrificium offert. Hæc porro ita sancta sunt, ut in morali acceptione commentitia sit distinctio substantiæ actus a modo illius: qua distinctione utuntur adversarii, ut evincant per actum culpabilem impleri posse quodcumque Ecclesiæ præceptum. Quod principium quam sit falsum, colligitur ex hac propositione ab Ecclesia proscripta. *Præcepto communionis annuæ satisfiat per sacrilegam corporis Domini manducationem.* Heinc sic instauro argumentationem meam. Iidem Theologi qui docent impleri præceptum audiendi Missam per actum pravam, docebant quoque impleri præceptum annuæ communionis per sacrilegam assumptionem corporis Christi. Hoc ultimum est proscriptum. Ergo & primum. Consequentiam evinco auctoritate Francisci Suarez, qui utrasque propositiones defendit, atque ita esse connexas, ut eadem sit utriusque ratio. En illius verba ex Tom. III. in III. Par. disp. lxx. sect. 3. *Dicendum est, eum qui voluntarie suscipit sacramentum Eucharistiæ, etiamsi indigne sumat, implere præceptum communicandi; etiamsi alias peccet mortaliter per sacrilegium divini sumptionis. . . . Et probatur: nam alia præcepta, tum in sacramentis, tum in aliis materiis impleri possunt per actum peccaminosum, ut patet, si quis Missam audiat prava intentione.* Sed, ut fiat manifestius eandem omnino esse rationem utriusque præcepti, scilicet & annuæ communionis, & Sacri audiendi, transcribamus huc quoque oportet ea quæ docet idem Suarez loco laudato *disp. lxxxviii. sect. 3. de præcepto audiendi Missam.* Inquit enim: *Quamvis quis eat ad Ecclesiam ex libidinosa intentione videndi feminam, vel etiam si officio Missæ cum eadem intentione assistat; tamen si non excludat voluntatem implendi hoc præceptum ecclesiasticum, & sufficienter sit attentus, illud implet. . . . Ut in simili superius dictum est tractando de præcepto communionis: est enim hic eadem ratio, scilicet quia ille implet substantiam actus præcepti.*

III. Ex his planum est, Suarez a nobis stare; cum aperte asserat, eandem esse utriusque præcepti rationem. Siquidem, si in vivis post Innocentium XI. fuisset Suarez, dubio procul suam sententiam primam, qua docuit, actione sacrilega impleri præceptum annuæ communionis, improbasset. Ergo reiecitset itidem & secundam, qua asseruit, observari præceptum audiendæ Missæ per assistentiam culpabilem. Ubique enim clare prodit, hæc duo præcepta, ad hoc quod attinet, ita esse connexa, ut eadem pro ambobus stet ratio. Ad hæc si animum intendisset P. La-Croix, haud scripsisset *Lib. III. part. 1. dub. 3. num. 636. Eccle-*

fiam declarasse, se præcipere communionem fructuosam; id vero non declarasse de præcepto vel auditione Missæ. Ergo, concludit, *prudenter sanus auctoritate, & ratione adducta pro sententia nostra, quamdiu Ecclesia aliud non declarat.* Heu quænam prudentia est hæc? Duæ opiniones similes sunt, eodemque profusè reguntur principio. Unam expresse proferibit Ecclesia. Ergo prudenter amplectimur alteram, quod Ecclesia eam aperte non damnaverit? Immo prudenter in prima præsumendum est damnatam fuisse secundam. Ergo imprudentissime defendimus secundam; cum eadem sit ratio reprobandi tum primam, tum secundam. Si enim duæ conclusiones ex eodem proficiscantur principio, & una ab Ecclesia damnatur; quis indemnem alteram reputabit? Nemo sane eam propugnabit ob id solum quod Ecclesia conceptis verbis illam non declaraverit proscriptam. Sed qui unam præ altera defendere voluerit, illius erit ostendere, vel ex diverso profluere sententias illas principio, aut peculiarem rationem uni præ altera favere. Præterquamquod contraria sententia seipsam destruit. Ponit enim satisfacere præcepto eum qui ad Ecclesiam pergit ob finem aspectandi impudice mulierem; immo etiam si cum hac prava intentione Missæ sacrificio assistat. Quis porro in animum prudenter inducere sibi poterit, hominem hunc, tali impudica intentione, & pravo affectu æstantem, posse attentione necessaria Sacrum audire? Quis extrema adeo opposita uno morali, ut sic loquar, fœdere confociabit? Nemo sane eorum qui ad evangelicæ prudentiæ leges morum quæstiones exigunt.

IV. Quæst. II. *Quid dicendum de eo qui templum ingreditur ad audiendam Missam, quam post quadrantem inchoandam putat: inserim, eo non advertente, Missa in aliquo altari legitur usque ad Sanctus; & tum ex campanule sonitu Missam recitari cognoscit?* Resp. Gobat *tract. v. num. 115.* dicit, si habuerit hanc intentionem, volo me esse unum de numero audientium Missam, quandocumque inchoabitur, eum audivisse etiam primam partem, quam reipsa non audivit; secus, si præfatam intentionem non habuerit. Hæc retuli, non ut refutem (quoniam nullo impugnante corruunt) sed ut identidem palam fiat, quousque progrediatur benigna quorundam Theologia. Relatam enim opinionem profusè improbabilem reputo: quia, si sola intentio assistendi Missæ moraliter præsentem constitueret volentem audire Missam; posset hæc ratione quis domi suæ sedens Missæ præceptum implere.

V. Qui audit Missam, ignorans esse diem festum, debet aliam, si possit, audire, ut præcepto satisfaciat. Si tamen prudenter præsumi posset adivisse in tali homine virtualement voluntatem satisfaciendi præcepto Missæ; posset fortassis solvi ab onere audiendi alteram. At in re dubia securior pars eligenda est. Eo vel maxime quod sine gravi incommodo id præstari potest, ut supponitur. Qui Missam

fam audit animo expreso, & deliberato non satisfaciendi præcepto debet aliam audire; nisi eiusmodi deliberationes partus sint animi scrupulis exagitati: tunc enim nec ipse ad aliam audiendam illum urgerem. Sic, cum viri scrupulosi Missam audientes, vel horas canonicas recitantes, statuunt aliam audire Missam, & iterum easdem horas recitare, non debet eisdem permitti ut aliam Missam audiant, vel ut horas repetant. Secus vero dicendum arbitror de homine a scrupulis alieno, qui interdum affectuum varietate, & negotiorum multitudine distractus, dum Missam die festo audit, decernit se aliam audire velle, ut præcepto satisfaciatur, menteque distractionibus vacua id peragere valeat. Iste debet alteram Missam audire. Ut ergo similes casus optime resolvantur, Confessarii prudentia opus est.

VI. Quæst. III. *Qualis attentio requiratur, ut satisfiat præcepto audiendi Missam?* Resp. Omnes adfirmant necessariam esse aliquam attentionem; sed in eo difficultas vertitur, qualis nimirum debeat esse eiusmodi attentio. Duplicem distinguunt attentionem. Altera est externa, quæ excludit occupationem exteriorem, impediens attentionem mentis; interna altera, quæ est animi applicatio ad ea quæ in Missa peraguntur a Sacerdote. Requiritur attentionem externam certum est. Quare qui pingit, ludit, disputat, & id genus similia exterius agit, præceptum non implet. De attentione interna duplex est sententia. Prima negat esse necessariam attentionem internam, eo quod Ecclesia non præcipiat actus internos. Plures a Cardinali de Lugo *disput. xxxi. sect. 2. num. 27.* laudantur pro hac opinione. Secunda communior, & vera necessariam esse propugnat attentionem internam: quoniam, tametsi Ecclesia non præcipiat actus internos directe, & absolute; eos tamen imperat, ut sunt actuum exteriorum rationes, & veluti formæ. Sed de hoc plura alibi. Hæc attentio interna triplex esse potest. Prima, qua homo animum applicat ad acta, & verba celebrantis; & hoc pacto Deum colere studet. Secunda est attentio ad sensa, & mysteria per verba significata, & repræsentata, maxime passionis, & mortis Iesu Christi, in cuius commemorationem Sacrificium immolatur: & hæc est perfectissima attentio, quam ut sequantur, fideles a Confessariis, & Parochis instruendi sunt. Tertia est attentio generalis, qua, durante Missa, Deus colitur, & laudatur. Attentio ad Missam non excludit preces voluntarias, neque ex aliqua obligatione debitas. Potes ergo recitare sub Missa horas canonicas, penitentiam iniunctam a Confessario, aut orationem ex voto debitam. Hæc siquidem obligationes non modo non sunt sibi oppositæ; sed potius mutuo se se adiuvant. Item servitus quæ præstat a ministris in Missæ celebratione, haud impedit attentionem necessariam. Sic musici, tympanistæ, tubicines, chelystæ satisfaciunt præcepto, si audientes Missam simul attendant ad id quod in Ara geritur. Idem asserunt de collectoribus elemosynarum.

rum. Quia istorum actiones in Dei cultum referuntur. Ego tamen omnibus istis suaderem, ut Missam privatam audirent. Quia nihil facilius dictu quam implere præceptum, si simul attentum animum ad Missam conferrent; at hoc opus, hic labor est. Si hoc intervenit, nec ego alterius Missæ auditionem impono. Sed quia non adeo facile hoc evenire censeo, idcirco in re tanti momenti privatam Missam audire consulo. Qui sub Missa per notabile tempus invicem confabulantur, qui libros profanos legunt, non implent præceptum; quemadmodum nec illi qui sub ipsa Missa peccata confitentur Sacerdoti: quia hæc confessio omnino impedit attentionem necessariam. Satisfacit vero qui contritionem de peccatis edit. Confessarius, dum confessiones audit, non potest satisfacere præcepto audiendi Missam; quando ipse non celebrat. Neque Sacerdos celebrans valet simul audire Missam, debitam vi voti, aut alterius obligationis: quemadmodum non potest quis eodem tempore simul audire tres Missas, unam vi præcepti sanctificandi festa, unam vi voti, & unam ex debito pœnitentiæ sibi iniunctæ a Confessario. Similiter, quando Confessarius duas, aut tres, vel quatuor Missas audire iubet, idque imponit tamquam satisfactionem, quæ pars est sacramenti pœnitentiæ, non satisfacit suo debito pœnitens, si simul eas audiat: quia id est contra intentionem Confessarii: prudenter enim præsumitur velle unam post aliam audiri: siquidem numerum augens Missarum intendit augere onus pœnitentiæ, ut per se patet; quidquid in contrarium dicat Leander absque ullo fundamento. Non requiritur quod attentio, sicuti nec intentio, sit actu continua, & formalis; sed sufficit virtualis, nimirum quod non sit revocata, & quod excludat voluntarias distractiones: eo ipso enim quod dum quis advertit se mentem habere distractam, curat expellere distractiones, intelligitur habere continuatam vi præcedentis actus attentionem. Confessarius moneat fideles, externam attentionem iuvare internam. Qui oculis, ceterisque externis membris ad modestiam bene compositis Missam audiunt, facillime attentum animum conservant. Qui vero, dum Missam audiunt, huc & illuc profane respiciunt, & notabili Missæ parte modo in unam, modo in aliam mulierem oculos coniiciunt, præceptum audiendi Missam non implent.

CAPUT V.

*Quæ animi puritas requiratur ad audiendam Missam ;
& an peccet qui cum affectu peccati mortalis
Missam audit.*

I. **I**N Sacerdote , qui Missam celebrat , summa requiritur animi puritas . Is , si cuiusquam peccati mortalis macula inquinatus sacrosanctum Missæ sacrificium immolaturus accedat , horrendum dubio procul perpetrat sacrilegium , eo quod sancta , non sancte , sed immundo corde tractet . An hæc animi puritas , & sanctitas etiam in fidelibus Missam audientibus necessariæ sint , inquiritur . Ut viæ insiltamus quæ tum a laxitate , tum a severitate declinet , ea quæ penes omnes certa sunt , patefaciamus oportet . Extra disputationem in primis versatur , maiorem in Sacerdote celebrante , quam in laico assilente , exigi animi devotionem , cordisque sanctitatem . Propius enim Sacerdos victimam immaculatam tractat , atque ex officio Sacrificium offert ; secus vero christianus populus . Ceterum , quia omnes fideles unum corpus mysticum cum Sacerdote offerente constituunt , & ipsi , remotius quidem , una cum Sacerdote sacrificium immolant . Hoc in sensu Apostolus Petrus populum christianum vocat regale sacerdotium ; immo & spirituales hostias , eo quod etiam offerantur , nedum offerant . Quibus positis , sequentem resolutionem sapientum iudicio suppono .

II. Dico , Christianos qui festis diebus Missam audiunt , peccati mortalis labe polluti , quique actuali affectu peccatum amant , profanationem committere , novamque aliquam maculam contrahere , non quod Missam audiant ; sed quod non , sicut oportet , audiant . An hæc profanatio , novaque macula venialis sit , vel mortalis , non decerno . In id potius propendo , non esse mortalem , ob rationem infra adducendam . Satis nunc mihi sit demonstrare , fideles qui eo tempore quo Missam audiunt , cordis amore erga illicitas oblectationes , & gravia crimina rapiuntur , aliquo modo peccare ob hoc solum quod fordido corde , & maculata anima Missæ interfunt . Nec severa hæc tibi erit sententia , si animo serio reputabis , Christianos Missam audientes duplicem habere ad Sacrificium respectum , duplicique munere defungi , offerentium nimirum , & victimarum . Sacrificium offerunt , non quidem ut publici , & consecrati ministri , sed ut publico ministro cooperantes , illique uniti , propriamque intentionem illius intentioni coniungentes . Quapropter unum est & populi adstantis , & Sacerdotis offerentis Sacrificium ; sicuti in ipsa Missa restatur ipse Sacerdos , qui post oblationem , quæ præstationem antecedit , ad populum conversus , illum adhortatur his verbis : *Orate fratres , ut*

meum pariter, ac vestrum in conspectu Domini fiat acceptum Sacrificium. In canone quoque Missæ bis asseritur, & declaratur, fideles adstantes una cum Sacerdote Sacrificium offerre. Primum ante consecrationem. *Memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum N. N. & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis.* Secundo post consecrationem. *Unde & memorer, Domine, nos servi tui, sed & plebs tua sancta. . . offerimus praeclarae maiestati tuae &c.* Quapropter hanc elicit consequentiam D. Petrus Damianus opusculo xi. *Quibus verbis luce clarius constat quia Sacrificium, quod a Sacerdote & sacris altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offeratur.*

III. Non modo fideles Missæ assistentes Deo offerunt cum Sacerdote sacrificium, verum etiam una offeruntur, tamquam spirituales hostiæ. Quod ut percipiatur, caelestis Augustini Theologia recogitanda est. Christus, inquit ille, caput est Ecclesiæ, idest fidelium; & fideles corpus. mysticum efficiunt suo capiti unitum. Christus itaque, & Ecclesia unum corpus constituunt: ille capitis, hæc corporis vices gerit. Quæ cum ita sint, quoties offertur caput, offeratur & corpus necesse est: nec enim caput separatum a corpore, nec corpus separatum a capite offerri potest. Audiamus Augustini verba Lib. X. de Civ. Dei. *Cum autem Christus sit Ecclesiæ caput, & Ecclesia Christi corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam debet offerri.* Item eodem Libro cap. vi. *Tota ipsa redempta civitas, hoc est congregatio, societasque Sanctorum, universale Sacrificium per Sacerdotem magnum offertur Deo. . . . Hoc est Sacrificium Christianorum, multi unum corpus in Christo: quod etiam sacramento altaris, fidelibus noto, frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur quod in ea re quam offert, ipsa offeratur.* Sive igitur spectentur Christiani, ut ministri offerentes, sive ut victimæ oblatæ, intaminati sint necesse est. Deus enim semper tum ministros scelestos, tum victimas immundas detestatus est. Quia severitate non redarguit Iudæos, qui criminibus inquinati taurorum, & arietum sacrificia illi offerebant? Isaiæ i. *Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbatum & festivitates alias non feram: iniqui sunt cæcus vestri. . . . Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite bene facere.* Peccabant itaque Iudæi, dum vitiorum ardore flagrantem Deo hostias, & incensum offerebant. Quid porro dicendum de Christianis, si oculos habentes plenos adulteriis, mentefque impudicarum cogitationum multitudine oppletas, si vindictam anhelantes, & invidiæ livore perciti, Sacerdoti celebranti uniti tremendum Sacrificium Deo immolent; si seipfos, tamquam hostias mystice cum sacrosancta illa victima Christi Iesu coniunctas, Deificæ Trinitati offerant? Ubi isthic ministri, cuius munus gerunt, dignitas? Ubi victimarum sanctitas? Quis, quæso, a cuiusque profanationis

specie purgare valeat oblationem cuius víctima omni ex parte criminum sordibus maculata est; cuiusve ministri, non modo vitiis polluti sunt, sed, dum offerunt Deo, simul dæmoni pravo cordis affectu sacrificant? His sane Christi Domini competit redargutio Matth. xv. *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me.* Sacerdotes, si letalis culpæ rei sacrificant, horrendum perpetrant sacrilegium. Ergo, quia fideles ex una parte cum ipso Sacerdote offerunt, si in peccato existentes id præstent, peccant & ipsi quidem. Sed, quia ex altera parte remotius tale munus exercent, & non tamquam speciali charactere deputati, eorum peccatum inferius longe erit peccato Sacerdotum, eorumque profanatio levior.

IV. Vel ergo dicamus necesse est, christianum populum una cum Sacerdote non offerre Sacrificium; vel, si hoc concedimus, concedamus oportet & alterum, nempe quamdam novam profanationis noxam fideles contrahere, si, dum regalibus Sacerdotii munia obeunt, scelerum amore flagrent. Si eodem quo Sacerdotes improbi modo sacris operarentur; eodem quoque sacrilegio inficerentur. Ergo quia reipsa sacra peragunt, cum Sacrum audiunt, sed ratione quadam mystica, & inferiori; culpam perpetrant, sed leviolem. Quod severa hæc appareant, inde profecto evenit quod mysteriorum maiestatem, Sacrificii excellentiam, & Christianorum dignitatem ignoremus: inde evenit quod animo nostro non infideat lex illa a natura præscripta: *Sancta sancte tractanda sunt*: inde tandem evenit quod Christianos fugiat quam sublimem actionem exercent, dum Missæ assistunt. Si enim recogitarent se quoque tanti Sacrificii ministros esse, víctimas, & testes; fieri haud posset quin peccata sua detestarentur. An terrenas illecebras, & fordes concupiscerent, si animum intenderent ad Sacerdotem, hortantem modo his verbis, *Orate fratres, modo istis, Sursum corda?* An auderent respondere, *Habemus ad Dominum?* Quam in rem peroptime quadrant verba Chrysostomi Tom. V. ser. xxxviii. *Quid facis, homo? Non promissisti Sacerdoti, qui dixit, Sursum mentem, & corda; & dixisti, Habemus ad Dominum? Non revereris, & erubescis, & illa ipsa hora mendax inveniris? Mensa mysteriis struenda est, & Agnus Dei pro te immolatur, Sacerdos pro te angitur, ignis spiritualis ex sacra Mensa refuit, Cherubim astant, Seraphim advolant, & Spiritus sex alas habentes faciem tegunt, omnes inportoreæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt, ignis spiritualis a Christo descendit, sanguis in cratere ad tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: & non erubescis, revereris, & confunderis, neque Deum tibi propitium facis?*

V. Cum itaque víctima impiorum sint abominabiles Deo, & multo magis impii ipsi; reliquum est ut Christiani Missam audituri peccata sua detestentur, & quoad fieri potest, sursum corda sua elevent, ut, abolito peccati affectu per contritionem, víctima, & ministri Deo grati evadant, cui sacrificium est spiritus con-

contribulatus, quique cor contritum, & humiliatum non despicit. Sanctus Antoninus *II. P. tit. ix. cap. x. §. 2.* ex auctoritate Alberti Magni Christianos qui peccatorum sarcina pressi Missæ inter sunt, consulit, hortaturque ut Publicanum imitentur, *qui nec audebat oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum. Unde & Albertus dicit, quod in mortali existens non debet multo intuitu respicere corpus Domini, sed indignum se reputare vel in transitu videre.*

VI. Sententiam quam hic docemus, recensuimus *dis. 1. cap. 11.* inter propositiones quæ aliquibus nimium severæ videntur. Verum, prout a nobis explicata est, cuiusque severitatis specie caret, Quandoquidem non dicimus, mortale sacrilegium perpetrare Christianum qui peccato letali inquinatus Missæ assistit; sicuti gravissime peccat Sacerdos qui gravis delicti conscius Missam celebrat; sed dicimus, Christianum hunc præceptum audiendi Missam exterius quidem, & secundum litteram implere; secus vero secundum spiritum, & intentionem præcipientis, & ut oportet. Dicimus, eum qui cum actuali affectu peccati mortalis Missam audit, non levem profanationem committere, infra tamen mortalem culpam: idque ex eo evincimus, quod cum dispositione adeo prava universæ religionis christianæ excellentissimam, sanctissimamque actionem exercent.

VII. Obiiciunt, heinc consequens esse arcendos fore Christianos qui in peccato mortali existunt, diebus festis ab audienda Missa, ne peccata multiplicent. At præpostera omnino consecutio hæc, quemadmodum & ista: qui paschali tempore præceptum annuæ communionis implere gestiunt, si abstinere a peccatis nolint, horrendum committunt sacrilegium: ergo a communionem prohibendi sunt. Nemo certe hoc dixerit. Hæc autem est legitima illatio: ergo pro virili parte hortandi sunt fideles, ut scelera sua ferventi contritione deleant, ut animum a terrenis illecebris avocent, ut suorum cordium sacrificia Deo immolent, ut divinam misericordiam maxima demissione implerent, ut altius reputent quid acturi sint, cum Missæ assistunt, sciantque se testes esse illius Sacrificii cruenti quo Christus in cruce se se Patri obtulit, atque incruenti huius holocausti ministros, & hostias, cum ipso Christo offerendas Deo. Meminerint ergo, ne sancta, immo sanctissima, indigne tractent, profanentque: ne dum exterius maximum suæ religionis actum exercent, Deoque cultum exhibent, interius pravis machinationibus Deum sacrilega iniquitate offendant, eiusque vindictam provocent.

VIII. Obiiciunt, aliud absurdum ex hoc sequi, nempe, tot peccatorum homines fontes effici, qui in affectu mortalis criminis perseverant, quot Missæ in universo terrarum orbe celebrantur: quoniam, sive dormiant, sive vigilent, sive etiam scelera perpetrent, relationem semper habent ad omnes quæ celebrantur Missas, & ad ipsos ministros sacrificantes. Sed ineptissimum est commentum istud. Falsum siquidem, quin & erroneum est, Christianos omnes sacrificii Missæ parti-

ci-

cipes esse, illudque offerre, quocumque in statu reperiantur, sive Deum laudent, sive Deum offendant; sive dormiant, sive vigilent; sive cum meretricibus luxurientur, sive crapulis indulgeant. Figmentum hocce refellit Tridentina Synodus *sess. xxxii. cap. 11.* inquit enim: *Sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri ut, si cum vero corde, & recta fide, cum metu & reverentia, contriti ac penitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Huius enim oblatione placatus Dominus, gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina, & peccata, etiam ingentia, dimittit.*

IX. Obiiciunt denique, ex doctrina qua sententiam nostram defendimus, inferri, æque peccare eos qui profestis ac illos qui festis diebus assistunt Missæ cum aequali affectu peccati mortalis: siquidem tam in illis quam in istis diebus offerunt, & offeruntur. Obvia est responsio, nempe tum festis, tum profestis diebus peccare illos qui peccatis inhiant eo ipso tempore quo Missæ assistunt. Id tamen discriminis intercedit, quod magis peccant festis diebus ob præceptum, vi cuius teneatur cultum specialem Deo reddere, divinis vacare, Missam audire, a servilibus cessare. Qui libere distractus orat, peccat; at gravius peccat certe qui ex præcepto obstructus preces suas recitat sine attentione. Neque, dum dicimus gravius delinquere, mortaliter eum peccare intelligimus; sed gravius in linea peccati venialis dumtaxat. Etenim in hoc etiam genere plus minusque reperitur.

X. Tandem sententiam hanc novitatis arguunt, & severitatis. Si novitatis notam ipsi inurant, quod a Casuistis non sit ventilata; verum habet. At quomodo absolute novitatis, & severitatis notam impingere audent opinioni quæ a Patribus hausta est, & a gravissimis Theologis propugnata, veluti doctrinæ evangelicæ mirum in modum consentanea? Nonne Christus Dominus præcipit *Matth. v. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offers munus tuum?* Si læsam erga proximum caritatem reparare debemus, ut quamcumque oblationem Deo digne offerre valeamus; quanto magis oportet Deum ipsum nostris culpis offensum placare, priusquam Christum Iesum simul cum Sacerdote celebrante illi offeramus? Quid plura? Non modo Patres, quos dedimus, sed gravissimi quoque Theologi hanc nostram defendunt sententiam. Auctor *Moralis christiana in orationem dominicam, Lib. III. art. 4. sec. 1.* Ecclesia Rupellensis in suis collationibus diœcesanis, Natalis Alexander in *Theolo. Dog. & Mor. Lib. IV. de Decal. reg. 9.* pluresque alii tum Episcopi, tum Cardinales; ac præsertim doctissimus Bellarminus principia ponit, e quibus sponte profluit hæc quam docemus sententia. Siquidem *Lib. I. cap. vi. de bonis operibus* statuit, novi criminis reum fieri eum qui dominicam orationem recitat, simulque peccandi ardore flagrat. Inquit enim: *An qui ex animo remittit iniurias, & tamen in aliquo*

alio peccato voluntarie perseverat, possit hac oratione aliquid impetrare? Respondet: Si non cupit gratiam conversionis, nec ex animo illam petit; sed vel orat solis labiis, & consuetudine, vel, quod gravius est, ut videatur ab hominibus: non solum nihil impetrat, sed etiam eius oratio fiet in peccatum: cum in singulis fere petitionibus mentiatur. Quomodo enim potest dicere, Pater noster, qui non vult esse filius? Et, Sanctificetur nomen tuum, per quem nomen Dei assidue blasphematur? Et, Adveniat regnum tuum, qui nihil magis quam adventum Domini times? Et, Fiat voluntas tua, qui suam, non Dei voluntatem semper facit? Porro, si hæc Bellarmini doctrina nec novitatis, nec severitatis inculcata umquam fuit; quo iure severitatis redarguere quisquam poterit hanc nostram de dispositione ad Missam recte audiendam sententiam? Anne maior animi puritas requiritur ad recitandam orationem dominicam quam ad audiendum, & aliquo modo offerendum sanctissimum Missæ Sacramentum?

C A P U T VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missæ auditionem, teneantur vespere interesse, conciones audire, aliaque pia opera exercere.

Recentiores Theologi communiter docent, præceptum sanctificandi festa; quatenus adfirmans est, solam auditionem Missæ præcipere; & , prout negans est, cessationem ab operibus servilibus. Heinc, si Christiani Missam audiant, & ab operibus servilibus abstineant, nullo modo peccant iuxta ipsos contra præceptum sanctificandi festa; etiamsi nec concionibus, nec vespere, nec aliis divinis laudibus intersint, nec aliud quodpiam bonum opus exercent. Quin, si; audita Missa, ludis, oblectamentis, confabulationibus toto die operam navarent; neque hoc in casu quidquam agerent adversus præceptum sanctificandi sabbati; sed ad summum possent peccare contra alias virtutes. Suarez fuso calamo hanc versat materiam *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. XVI.* atque descriptam opinionem defendit. Ad examen vocat omnia pia opera externa, quæ agere fideles possent die festo; ostenditque nullum opus sacrum, præter Missæ auditionem, ecclesiastico præcepto imponi fidelibus. Et huic sententiæ, ut dixi, communiter accedunt tum Theologi magis communiter, tum Casuistæ omnes. Paludanus in *IV. dist. xv. quæst. v. art. 2. conclus. 2.* docet, fideles vi præcepti ecclesiastici teneri ad vespere, & sermonem audiendum, quoties in Ecclesia festis diebus hæc prægantur: In hanc propendent sententiam Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part. III. cap. v.* Pontas in suo *Dist. Mor. verb. Dies Dñm. cas. 1.* Ut ab utroque severitatis, & laxitatis extremo

declinemas, distinguenda sunt ea quæ vi præcepti ecclesiastici præcise imperantur, ab iis quæ alio titulo debentur. Mihi itaque certum videtur, præceptum ecclesiasticum sanctificandi dies festos, prout adfirmativum est, non aliud præcipere præter Missæ auditionem : quod tum ex ipsius præcepti verbis, tum ex communi Theologorum, ac fidelium sensu colligitur, Quare sententia quæ defendit, peccare mortaliter adversus præceptum ecclesiasticum fideles qui vespers, & concionibus non interfunt festis diebus, & nimium severa, & a veritate ablutere mihi videtur. Secundam opinionem Scoti, & aliorum, qui docent, Christianos vi istius præcepti ad actus internos caritatis, & contritionis teneri, alii reiiciunt. Tertia tandem opinio communis recentiorum, qui propugnant, Christianos nullo modo peccare adversus præceptum istud, etiamsi, post auditam mane Missam, integram diem infumant in ludis, confabulationibus, oblectamentis, aliisque profanis huiusmodi occupationibus, nimis laxa, minusque consentanea Ecclesiæ sensui nobis pariter videtur. Quibus libatis, nostram pronimus sententiam.

II. Peccant Christiani, atque in gravi æternæ salutis periculo sunt qui festis diebus, audita Missa, nullum aliud pium opus exercent ; sed totum diem rebus profanis vacant. Ut hanc meam sententiam clare explicem, animadvertendum obicio, duo esse præcepta colendi festa, divinum unum : *Memento ut diem Sabbati sanctifices*. Hoc præceptum, prout adfirmativum est, iubet cultum divinum. Iuxta hanc considerationem præceptum morale est, & immutabile, durabitque usque ad finem mundi, Quoniam vero cultus, quem præcipit, nullo actu definitus est ; sed indeterminatum illum Deus reliquit ; hinc est præceptum alterum ecclesiasticum : nam Ecclesia, ut ex una parte fidelium tranquillitati confuleret, indeterminatum cultum aliquo modo definire voluit ; & ne ex altera parte conscientias nimium gravaret, solam auditionem Missæ ipsa ex debito imposuit. Non propterea tamen decrevit ad nullum profus alium actum fideles teneri ; sed oppositum potius in plurimis Conciliis declaravit. Nullum itaque alium actum peculiarem, præter Sacri auditionem, Ecclesia suo mandato præscribit. Quare & ego communi recentiorum sententiæ, ad hoc quod attinet, accedo, scilicet adversus Ecclesiæ præceptum non peccare fideles qui nec concionibus, nec vespers adsunt. Dico etenim vi præcepti ecclesiastici eos non teneri ad hunc vel ad illum actum peculiarem : quia nullum actum in particulari, Missa excepta, Ecclesia præcipit. Nihilominus subdo, peccare Christianos adversus præceptum sanctificandi sabbatum, quatenus divinum est, gravique suæ salutis periculo obnoxios esse, quoties nullum actum præter Missæ auditionem, exercent ; sed toto integro die terrenis negotiis, profanisque oblectamentis indulgent. Quandoquidem, licet Ecclesia, ut modo dixi, neque hunc, neque illum singularem actum, præter Missam, præcipiat suo mandato ; non idcirco tamen decrevit, vi præcepti divi-

divini ad nihil amplius teneri; quin oppositum data occasione declaravit. Nam Canon Ieiunia *dist. 111. de consec. hæc præscribit: Die dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transgatur.*

III. Nicolaus I. in responcionibus ad consulta Bulgarorum *cap. x. & xi.* dicit: *Dominico die a labore terreno cessandum, at omni modo orationibus insistendum, ut, quod negligenter per sex dies agitur, per diem resurrectionis dominicæ precibus expietur: ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, elemosinas indigentibus ministrare valeat Christianus. Quæ omnia si quis negligens, orationi tantum vacare noverit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius ei fuerat ipsa die laborare manibus suis, ut haberet unde tribueret necessitatem patientibus.*

IV. Hanc eandem veritatem manifestavit Ecclesia in pluribus Conciliis, variis temporibus celebratis. Concilium Turonense, Caroli Magni ætate celebratum, anno nempe 813. *cap. xl.* ait: *Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, & in laude Dei, & gratiarum actione ad vesperam usque perseverare.* Concilium Remense anno 1583. de festis diebus hæc præscribit: *Diebus dominicis, & festis in suas parochias populus conveniat, & Missæ, concioni, ac vesperis interfit.* Concilium Burdigalense, eodem anno celebratum, *tit. de festis,* hæc indicit suis Parochis: *Omniibus provinciæ nostræ Parochis indicimus ut populum suum frequenter, & serio commonefaciant, ut diebus festis non solum a quibuslibet prohibitis operibus se se contineant, verum etiam sacris omnibus ministeriis, & divini verbi prædicationi, quantum fieri possit, ex animo, & religione intersint: nec pietatis opera iidem prætermittant, in pauperibus reficiendis, afflictis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus christiana professio, & caritas maxime elucescit.*

V. Concilium Aquense, 1585. celebratum, *tit. de Fest. cul. Doceantur* (inquit) *populi crebro ab his ad quos pertinet, ut festos dies, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officiis, concionibus audiendis, nec non in orationibus, maximisque, ac continuis erga nos beneficiis recolendis, sancte ac pie transgant, præsertim ut præter Missam, quæ sine gravissimi peccati culpa prætermitti non potest, præter vesperas item, quibus fidelem quemcumque, nisi impeditum, interesse maxime convenit, in doctrinæ christianæ rudimentis, omnes tam mares quam feminae, tam viri quam pueri, vel perdiscendis, si illa ignorent, vel aliis perdocendis versentur.* Concilium Avinionense anni 1594. *cap. xliii.* hæc statuit: *Doceant Parochi, ceterique verbi Dei præcones, diebus festis Dei cultui dedicatis, divinis officiis, concionibusque audiendis, ceterisque id genus piis operibus vacandum esse; nec Missam a quocumque, baud legitime impedito, sine gravi flagitio prætermitti posse.* Concilium Aquileiense anni

1596. can. xiv. hæc præscribit: *Tempus diei festi in audiendis concionibus, Missæ sacro, & divinis officiis ponendum est, non in comestationibus. Multo minus, peractis prandio, ad saltationes, ad lusus declinandum; cum sit in Ecclesiis ad horas vespertinas audiendas divertendum, & nomen Dei concorditer, & devote vel silentii meditatione, vel vocis exultatione laudandum. Quod curabunt Episcopi Curatorum diligentia populis inculcari.*

VI. Catechismus Concilii Tridentini III. Part. de 3. præcep. numer. 25. inquit: *Neque vero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ vero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, sinceraque animi attentione sacrosanctæ Missæ Sacrificio intersimus; divina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnecrum curationem crebro adhibeamus. Nihil vero est quod opportunius, aut melius christianis hominibus fieri possit, quam si peccata sua Sacerdotibus sæpe confiteantur. Ad quam rem perficiendam poterit Parochus adhortari, sumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex iis quæ de pœnitentiæ sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solum ad hoc sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam atque etiam adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque sacra concio fidelibus audienda est. . . . Exercitatio item, & studium fidelium in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaque eorum cura, ut quæ ad christiane vitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, seduloque se exercent in iis officiis quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis elemosinas tribuendo, ægros homines visitando, merentes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. Nam, ut est apud sanctum Iacobum, religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta sunt, facile erit colligere quæ contra huius præcepti regulam committuntur. Pende hæc ultima Catechismi verba, quibus significat, Christianos contra istius præcepti regulam agere, dum concionibus, vespers, elemosynis, precibus, aliisque piis operibus neglectis, mundanis negotiis, terrenisque rebus vacant.*

VII. Hanc ipsam doctrinam confirmat Concilium Mediolanense III. in quo S. Carolus Borromæus tit. de fest. dieb. cul. sic loquitur. *Ut vero ii dies omni pietate, & religione colantur, hæc crebro populum Parochi, & Concionatores admoncant, atque hortentur, ut illorum dictum tempus, quod Deo, eiusque cultui debetur, in iis actionibus totum consumant in quibus sancte consumendum est. Ut concionem mane, & sacram cœtionem a prandio, ubi explicari solet, audiant. Ut divinis, vespertinarum præsertim, officiis præsentent, pie, religioseque adsint. Ut in christiane doctrine rudimentis, ac præceptis vel percipiendis, vel recolendis, versentur. Ut in operibus etiam, officiisque pietatis se exercent, ægros homines visitando, merentes pie conso-*

lando, & alia eiusmodi præstando. Ut denique ab illis actionibus, unde omnis peccandi materia, atque occasio existit, feriatis, in ea opera incumbant ob quæ sunt illi sacri dies instituti. Plurima alia Concilia prætereo, Narbonense, Bituricense, Triburienſe, Matifconenſe. Adiciam ſolum ultimo loco auctoritatem Synodi Sextæ, quæ can. viii. hæc habet: *Diei dominicæ tanta debet eſſe obſervantia, ut præter orationes, & Miſſarum ſolemnia, & ea quæ ad veſcendum pertinent, nihil aliud fiat.* Denique Concilium Tridentinum ſeſſ. xxiv. de Ref. cap. iv. ait: *Moneat Epifcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commode id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei.*

VIII. Reſpondent recentiores Theologi, omnia quæ retulimus, pias eſſe adhortationes, & optima conſilia; minime vero præcepta. Et nos ultro fatemur, non eſſe præcepta; atque concedimus, fideles vi præcepti non obſtringi, ut dictum eſt, ad hunc vel illum actum in particulari. Sed dicimus, Eccleſiam voce Concilio- rum, & Pontificum in recitatis decretis manifeſtaſſe ſenſum, & intentionem ſuam, quod videlicet ad implendum præceptum divinum ſanctificandi ſabbatum alia pia opera, præter Miſſæ auditionem, requirantur. Quare Catechiſmus Tridentini Concilii conceptis verbis aſſerit, eos fideles qui concionibus, veſperis, aliisque piis exercitiis neglectis, otio, ludis, mundaniſque rebus vacant, adverſus regulam præcepti de feſtorum ſanctificatione agere. Ergo in idem præceptum peccant.

IX. Verum ad maiorem ſententiæ noſtræ confirmationem ea promere lubet quæ ſcribunt hoc de argumento duo graviffimi Theologi, ſanctitate, & doctrina eximii. Primus eſt ſanctus Antoninus, qui *Il. Part. tit. ix. cap. vii. ſ. 4.* ſibi proponit hanc quæſtionem. „ Sed quæri poteſt, utrum quis abſtinendo ſe a criminalibus, & „ operibus manualibus per hoc ſolum quod non vacat divinis, niſi audiendo Miſſam, „ vel non audiendo, quia non poteſt, ſed per totum ſeſſum ſolatiatur, & ratiocinatur „ de otioſis, peccet mortaliter. Et videtur quod ſic: quia maxime cadit ſub præcepto „ quod eſt de intentione legislatoris. Sed ad hoc intentio legislatoris huius præcepti de „ ſanctificatione ſabbati eſt, ut vacetur Deo. Talis autem non vacat Deo: quia, „ eſti audit Miſſam, illud valde modicum eſt reſpectu totius diei, & modicum „ pro nihilo reputatur, de confec. diſt. 11. Revera. Ergo &c. Quod ſi verum eſſet, „ durus eſſet hic ſermo, & multi præter ſuum credere, immo & commune cre- „ dere damnarentur. Poſſet ergo ad argumenta reſponderi per quamdam diſtin- „ ctionem quam ponit B. Thomas 1. 2. quæſt. xcix. art. 9. dicit enim in re- „ ſponſione ad argumentum ſecundum. *Intentio legislatoris circa aliquod præ-* „ *ceptum eſt de duobus. Uno quidem ad quod inducere intendit per præcepta le-* „ *gis, & hoc eſt virtus. Aliud eſt de quo intendit præceptum ferre, & hoc eſt* „ *quod inducit, vel diſponit ad virtutem, ſcilicet alius virtutis. Non enim idem* „ *eſt ſinis præcepti, & id de quo præceptum datur; ſicut nec in aliis rebus eſt* „ *idem*

idem finis, & id quod est ad finem. Hæc Thomas. Et hoc videtur posse dici, „ quod, quamvis intendat legislator finem præcepti, ut quid perfectius, non tamen intendit id ponere sub præcepto: quia multitudo, cui datur lex, non est subito capax perfectionis, sed paullatim. Sed intendit ponere sub præcepto id quod disponit ad illud, quod facilius est ad observandum; & sic abstinere ab operibus servilibus est in præcepto. Non vacare Deo pro maiori parte diei tamen peccatum est. “

X. Cardinalis Caietanus in sua Summula verb. *Fest.* hoc de argumento non ab simili modo loquitur. En ipsius verba. „ Licet cum abstinencia a servilibus solius Missæ cultus sufficiat in festo ad evitandum peccatum mortale; tenentur tamen fideles diem expendere in divinis laudibus, saltem eundo ad prædicationem, & ad vesperas. Unde qui post Missam, festos dies vane consumunt, ludendo, iocando, otioseque vagando, aut venando, spectaculis intendendo, licet ex ipsis operibus, utpote non servilibus, mortale non incurrant; ex omissione tamen divini cultus, ad quem festa instituta sunt, graviter peccant: quia non reddunt quæ sunt Dei, Deo; & quia, quantum est in se, ridiculo exponunt christiana festa, iuxta illud, *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius.* Et hoc præcipue tangit viros graves, & maiores, & dominos: ceteri namque eos imitantur. “

XI. Ex his omnibus luculentissimis documentis colligere fas est, peccare graviter, ut inquit Caietanus, adversus præceptum de festorum sanctificatione eos qui, Missa audita, & feriatu otio disfluunt, & ludicra, ac vana sectantur. Cum dicimus, eiusmodi Christianos graviter delinquere; minime intelligimus, eos peccare letaliter. Hoc nec Antoninus, nec Caietanus asserunt; quin oppositum docent. Ex allatis Conciliis, & Patribus illud sane tamquam certum colligitur, præfatos Christianos aliquo modo peccare adversus præceptum sanctificandi dies festos. At, cum illius peccati gravitas non definiatur, merito & nos contenti sumus culpam indicare, & ab illius qualitate determinanda abstinere. Hac enim via media incedentes, utrumque extremum devitamus, severitatis, & laxitatis. Enim vero quis severitatis arguere ausus fuerit opinionem quæ peccare quidem docet fideles qui debitum cultum Deo reddere diebus festis omittunt: at, quoniam manifestum non est, eorum peccatum esse letale, idcirco gradum seu genus malitiæ non præfinit? Ex adverso ab altero laxitatis extremo declinamus. Quandoquidem nimis a veritate evangelica exorbitare nobis videtur id quod iuniores docent, nempe Christianos qui, audita Missa, & feriatu ab operibus servilibus, totum integrum diem infumunt in baccharionibus, ludis, choreis, ceterisque insanientis mundi ludicris spectaculis, nullo modo delinquere adversus festorum sanctificationem; quamquam dicant, peccare eiusmodi homines posse adversus alias peculiare virtutes. Id sane

nimis laxum nobis est, tum propter relatas auctoritates, tum propter rationem ipsam. Siquidem mandatum hoc, quatenus affirmativum est, sanctificationem festi diei praecipit. *Memento ut diem sabbati sanctifices*. Utique a Deo nullus peculiaris actus istius sanctificationis definitus est; sed iubet fideles sanctificare sabbatum piis operibus, quin operum numerum, seu actus, quibus coli debet, praescribat. Ecclesia sub mortali imposuit onus audiendi Missam; seu inter actus quibus Deum colere debemus, solam auditionem Missae ipsa praecipit. At non idcirco declaravit, eos adamussim praecipit implere qui solam hanc actionem exerceant; immo contrarium declaravit, ut supra vidimus. Et profecto, ane sanctificare diem festum dicendus ille est qui unico quadrante, vel ad summum media hora, Deo vacat, Missam audiendo?

XII. Rationi sane repugnare videtur, Christianum hominem diem festum sanctificare, qui per mediam tantum horam sancte operatur. Nonne communiter recentiores Theologi docent, minime violare diem festum eum qui serviliter operatur, non modo mediam horam, sed infra duas horas? Cur? Quod parum pro nihilo reputetur. Una vero hora, immo quasi duae horae respectu totius diei festi parum reputatur. Cum ergo quis adversus praecipitum, prout negativum est, duabus fere horis agit, illud non transgreditur; qui vero media sola hora divinis vacat, praecipitum, prout affirmativum est, implet? Hic parum pro toto die; ibi parum pro nihilo reputatur? Cur haec diversa pondera? Sic potius argumentari debemus. Qui totum, vel maiorem partem diei in popinis, ludis, vanis oblectamentis, & rebus profanis impendunt, diem sanctum profanant; ut per se liquet. At qui diem sanctum profanant, peccant. Ergo peccant qui die festo narratis exercitiis dant operam. Qui sancte agit per mediam horam, diem sanctificat; & qui profane agit per totum quasi diem, diem non profanabit? Si autem profanat, numquid non peccabit? Hocce ne solum discrimen dies profanos inter & sacros, quod Christiani festis diebus in clariorem lucem somnum protrahant, quod splendiores induant vestes, quod comptiores, ornatioresque in publicum prodeant, quod lautius epulentur, & dimidiae horae spatio in Missae auditione impenso, reliquum tempus, nempe totum diem, saltationibus, otio, ventri, potationibusque devoteant? Hoc profecto est quod D. Antoninus *II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4.* avaris lacrymis deflet, sic inquit: *O miseranda caecitas Christianorum! quia plura peccata faciunt, & graviora in diebus festis. Aliis diebus laborant, ut possint vivere; diebus festis, quando deberent laborare pro anima, & Deo vacare, implicant se in multis vitiis.* Similia dedimus supra ex sancto Basilio. Nunc opera pia quae agere debent fideles, explicanda sunt, praeter ea quae haecenus indicavimus.

C A P U T VII.

Festorum sanctificatio postulat ut fideles in propriæ conscientiæ examine, librorum piorum lectione, ægrotorum visitatione, atque elemosynarum distributione illos dies transigant: & quid de re uxoria senserint Patres, declaratur.

I. Institutio festorum non eo dumtaxat spectat, ut fideles Deo cultum offerant, & divina meditentur; verum etiam id præcipue requirit ut in propriæ conscientiæ examine, cordisque compunctione versentur. Idcirco enim a terrenis negotiis abstinere debent, ut saum, & unicum æternæ salutis negotium peragant. Et, quamquam præceptum ecclesiasticum hæc explicite non iubeat; mandatum tamen illud generale, quo omnes adstringimur animæ nostræ salutem ceteris omnibus præferre, enarrata exercitia præscribit. Si enim festis diebus spiritualis villicationis rationes non subducamus; eas ne supputabimus profestis diebus? Anne suæ æternæ salutis curam habere dicendus est qui neque feriatis diebus propriæ conscientiæ vulnera curare satagit? Sentiant ergo recentiores plures quidquid sibi libuerit. Dicant, præceptum istud, non aliud præcipere, nisi abstinenciam a servili labore, & Missæ auditionem. Ego, hac in suo statu relicta doctrina, pro certo habeo, Christianos illos qui sacro tempore, Missa audita, toti sunt in terrenis negotiis, ab æternæ salutis via aberrare, gravique perditionis discrimini obnoxios esse. Idque manifesta experientia compertum est. Nam Christiani, quibus animæ salus cordi est, festis potissimum diebus conscientiam suam peccatorum confessione mundant, atque piorum operum exercitio divinam iustitiam placare, Deumque sibi propitium pro viribus reddere student. Contra vero Christiani suæ salutis immemores festis maxime diebus ventri indulgent, luxum, ludos, saltationes, ceteraque stulti mundi spectacula frequentant. Quæ hucusque dicta sunt, mirum in modum explicat S. Antoninus, qui pia opera, quæ veri Christiani festis diebus præstare debent, quæque Christiani fidei exercere solent, ob oculos ponit II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. *Debet ergo die festo in fidei operibus spiritualibus orationis, meditationis, auditionis divinorum, lectionis, & elemosynis, & huiusmodi: unde & cum saeculus esset Iesus annorum duodecim, ascendens in parentibus eius Hierosolimam secundum consuetudinem dici festi, & Christus cum eis ascendit: Luc. ii. Et ad quid Virgo gloriosa cum Ioseph, & puero ivisset, nisi ad adorandum Deum, & vacandum divinis, ut lex iubebat? Et inter cetera debent homines vacare compunctioni,*

& contritioni peccatorum suorum, recogitantes quæ egerunt aliis diebus, in quibus fuerunt occupati. Dicitur enim Levit. xvi. Sabbatum requiectionis est: affligetis animas vestras, scilicet per contritionem secundum Origenem. Item auditioni Missæ, & divinorum officiorum, & prædicationum, de quo dicitur capite sequenti. Item admonitioni, & correctioni proximorum, & præcipue familiæ suæ. Exemplum habetur in Iob, de quo scribitur in primo capite: Cumque in orbem transissent dies, mittebat Iob, & sanctificabat eos, idest in capite hebdomadæ, quod est dominica. Dicitur autem sanctificare filios, quia illa die admovebat eos, & corripbat de defectibus, si quos infra hebdomadam fecissent, ut exponit Thomas super Iob. Vel etiam quia offerebat orationes, & sacrificia pro eis. Item infanti debet magnis elemosinis. In cuius figuram legitur in Levit. quod duo agni offerebantur die sabbati, aliis diebus unus tantum, scilicet in holocaustum. Tobias etiam præparato prandio in die festo misit filium ad vocandum pauperes ad comedendum cum eis; prius samen sepelivit mortuum, quem audivit in platea iacere, ut habetur Tob. 11. Sed quis est hic qui ita celebret festa vacando divinis. & laudabimus eum, cum invenerimus? Hactenus descripsit sanctus Archiepiscopus pia illa opera quæ veri Christiani, regnum Dei anhelantes, præstare festis diebus debent. Deinde persequitur enarrare ludicras occupationes perverforum hominum, qui diebus festis peculiarem cultum dæmonibus offerunt. Nonne (subdit) tota occupatio hominum in festis est circa corpus? Mulieres vacant, & non parum temporis expendunt in se ornando ad capiendas animas: famuli, & famulæ ad præparandum cibos accuratius solito: mercatores ad faciendos suos computos, & vaticinia, ad scribendum libros, & litteras: inferioris conditionis homines ad audiendum de Palatinis, vel spectacula vana: nulla cura filiorum, & familiæ, sed omnes liberi dimittuntur ad faciendum mala: & quod cum multo labore per hebdomadam lucrati sunt, in festis in tabernis, & ludis, non in elemosinis expendunt. O abuso perversa hominum, & iactura temporis irrecuperabilis, & negotium gratissimum dæmonibus! Aptè de his dixit Hieremias Thren. 1. Viderunt eam hostes, idest dæmones, inimici pessimi animæ, seu Ecclesiæ, & deriserunt sabbata eius, idest festa: quia scilicet non Deo, sed sibi vacant, ventri, & dæmoni.

II. Hanc suam doctrinam hausit Antoninus ex ipsa Scriptura, Patribus, & Conciliis. Siquidem maiores nostri ad festorum dierum cultum pertinere censuerunt, pauperum egestati prospicere. In hunc finem eulogia, & oblationes offerebant Christiani, ut iisdem clerici, & pauperes sustentarentur. Mos iste sanctificandi festos dies ab ipsâ Apostolis initium duxit; ut testatur D. Paulus I. Cor. xvi. De collectis quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondeus quod ei bono placuerit, ut non, cum venero, tunc collectæ sunt. Hanc sanctam consuetudinem, qua

fide.

fideles, Sacro audito, & peracta synaxi, pauperibus stipem conferebant, egregie sanctus Iustinus *apol. 2.* repræsentat his verbis: *Solis, qui dicitur, die, (diem solis, quam nos dominicam, appellabant antiqui) omnium qui vel in oppidis, vel ruri degunt, in unum locum fit conventus &c. Commentaria Apostolorum leguntur &c. Precationes profundimus &c. Distributio, communicatio fit eorum in quibus gratia adæ sunt, cuiquæ præsentibus, absentibus per diaconos mittitur. Ceterum qui copiosiores sunt, & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod visum est, contribuunt; & quod ita colligitur, apud Præpositum deponitur; atque inde ille opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbum, aut aliam aliquam causam egent, quique in vinculis sunt, & peregre advenientibus hospitiis; & simpliciter dicam, indigentium is omnium curator est.*

III. D. Ioannes Chrysostomus rationem assignat cur potissimum dominico die Apostolus Paulus beneficentiam commendaverit, "Tom. V. ferm. xxii. pag. 321. & seq. *Quomobrem hunc diem oblationi deputat? Eo die destructus est infernus, extinctum maledictum, disparuit peccatum, conciliati sunt Deo homines, nostrumque genus ad pristinam, immo ad maiorem, rediit dignitatem: viditque sol inopinatum, & admirabile illud spectaculum, quod homo factus est immortalis. . . . Cogita homo quantum, & qualia bona accepisti hoc die, quantis malis es liberatus. Et, paucis interiectis, omnes hortatur divites ut egentibus opitulentur; quin & ipsos pauperes, ac viduas excitat ad offerenda pro viribus munuscula. Statuamus hoc, ut dominico die aliquid in subsidium pauperum reponamus; neque legem postea transgrediamur, quantacumque urgeat necessitas. In una sabbatorum unusquisque nostrum, non divitibus, ait, dico solum, sed & pauperibus, non liberis solum, sed & servis non viris solum, sed & mulieribus, nullus ab hoc ministerio exemptus, lucrivæ sit expertus; sed unusquisque aliquid offerat. Neque collationi huic obset inopia. Quantumcumque tenim pauper sit, non es pauperior vidua illa quæ omnem substantiam expendit. Sermone tandem xxv. morem narrat quo mendici pro sacrarum ædium foribus stipem petebant; talisque moris rationem prodit, ut scilicet non tam manuum quam animorum fordes eluerentur, neve quis in sacra templa illotis manibus, ac mente irrumperet. Idcirco ibi fontes patebant, ut quisque, antequam ad Deum orandum accederet, ablui posset. Hæcque externa corporis ablutio ad animæ sordes delendas excitabat, ne quis sceleribus inquinatus Missæ adstaret. Hac de causa, inquit, maiores nostri pro foribus Ecclesiarum pauperes constituerunt, ut vel inhumanissimum, & seignissimum quemque aspectus ipse egenorum ad commiserationem excitet &c. Hac de causa pro foribus nostri stant, ipso aspectu magis, quam ullis verbis possunt, ad benescientiam provocantes eos qui ingrediuntur. Quemadmodum enim soleme est ut fontes præsto sint ante oratoria, ut adoraturi Deum, manus prius lotas inter precandum attollant; ita pauperes fontium vice ante fores collocaverunt maiores nostri, ut non a-*

liter quam magnus abluius aqua, prius per beneficentiam abstervsa anima, tum demum preces nostras offeramus. Non enim tam apta est aqua ad abluendas corporis maculas quam elemosna ad abluendas sordes animæ. Quemadmodum igitur non audes illotis manibus ad precandum intrare, quamvis levius sit hoc crimen; ita nec absque elemosna ad precandum umquam accedas. Si te assuefeceris numquam sacra hæc vestibula sine elemosna intrare, numquam ab hoc opere bono abstinebis. Tantum valet consuetudo. Ignis est precatio. Sed ignis iste opus habet oleo, ut ad ipsa celi convexa perveniat. Ceterum oleum, quo ignis iste fovetur, non aliud est quam elemosna. Admonet deinde sanctus Antistes, necesse haudquaquam esse, pecunias ad Ecclesias deferre, ut in omnium conspectu beneficentia exerceatur; sed domi arculam parandam esse, ut, si parum est quod distribuere vis, valeas sine occasione erubescendi pauperibus succurrere. Hac enim ratione domus tua templum quoddam efficitur, ubi caritatis, & beneficentiæ thesaurus servetur, quo pauperibus, data occasione, opitulari possis. Unusquisque apud se ponat recondens. Non dixit, Perat in Ecclesiam, ne propter paucitatem erubescant; sed quum, quæ paulatim sunt, collectionibus auxerit collationem, quum accessero, tunc ostendat. Interim autem, inquit, apud te sepone, & domum tuam fac Ecclesiam, arculam, gazophylacium, esto custos sacre pecuniæ, a te ipso ordinatus dispensator pauperum. Benignitas, & humanitas hoc tibi dat Sacerdotium.

IV. Sanctus Cyrillus homil. xl. in Epist. I. ad Corinth. hanc eandem Apostolorum consuetudinem describit. Suum quoque populum admonet, ut ad præscriptum christianæ religionis festos dies transigant, pauperibus videlicet succurrendo, ne rerum omnium inopia laborantes, communis lætitiæ expertes sint. Oportere quippe arbitror ut qui pure, & iuxta Dei placitum festum diem agere volunt, non solum lætitiæ suæ rationem habeant, neque provideant quomodo soli ipsi, cum hilaritate eum peragant; sed ad curam suam misericordiam in egenos adiungant. Tunc enim aliorum erga alios dilectionis legem implentes, festum revera spiritale Servatori Christo peragemus &c. Ordinem igitur, & formulam festis diebus convenientem violat qui suæ curæ pauperum curam non admiscet. Illa enim coniunctio vere festivitatis perfecta est.

V. Unanimi consensu Patres fidelibus suadent ut festis diebus, potissimum dominica, a re uxoria abstineant. In rem meam fore arbitror ex iisdem pauca deducere, ut heinc intelligatur quanta puritate, reverentia, & obsequio maiores nostri sacra festa peragerent. Chrysostomus hom. lxx. in Matib. ait: Tu eo die quo liberis legitime operam dedisti, quamvis crimen illud non sit, orare tamen non audeas. Sanctus Gregorius Nazianzenus prolixius coniuges hortatur ut communi consilio, sacro tempore opus intermittant nuptiarum. Hoc unum a te posco, ut & a dono securitatem accipias, ac vicissim hoc dono rependas: ut certo tempore, hoc est, quando assignatum orationi tempus omni occupatione præstabilis fuit, a re uxoria abstinereas;

neae; idque ex communi pacto, & consensu. Non enim legem sancimus; sed consilium damus: ac tuorum aliquid ad utilitatem tuam, communemque utriusque vestrum securitatem accipere volumus.

VI. Sanctus Hieronymus apertius, & iuxta aliquos præter limites, fideles rebus sacris ineptos declarat eo tempore quo rei uxoriæ operam dant. Inquit enim Lib. I. adverst. Iovinian. *Si laicus, & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali; Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est.* Et quoniam negotium quibusdam facebant quæ hac de re scripserat Hieronymus, apologiam texuit vir sanctus, qua validius ostendit, coniugum confociationem, iuxta D. Paulum, precibus obesse, & multo magis eucharistiæ sumptioni. *An idcirco arguor, quod de meo ausus sum adicere, quale illud bonum est quod corpus Christi accipere non permittit? Ad hoc breviter respondebo: Quid est maius: orare, an accipere corpus Christi? Utrique accipere corpus Christi. Si per coitum impeditur quod minus est; multo magis quod maius est. Scio Romæ banc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Unusquisque enim in suo sensu abundet. Sed ipsorum conscientiam convenio qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persum noctem fluminis purgant. Quare ad Martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet.* In Urbe domi accipiebant sacras epulas quotidie: & fatetur Hieronymus, se assequi minime posse, quomodo licitum sit coniugibus, qui a re uxoria non abstinere, eucharistiam suscipere; cum religioni illi ipsi sibi ducant, Martyrum templa adire.

VII. Quæ de precibus, & eucharistia scribunt Patres, eadem de sacro tempore docent. Idcirco vero peculiarem precum mentionem faciunt, quod festis potissimum diebus preces Deo offerantur. De festis diebus loquitur Augustinus ser. cccxlv. de tempore. *Quoties ad Ecclesiam in qualibet solemnitate venitis, & sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem servate, ut cum pura conscientia ad altare Dei possitis accedere.* Eadem scribit S. Cæsarius Arelatensis Antistes hom. 11. *Et licet credam quod, Deo inspirante, supervenientibus festivitatis castitatem per plures dies, etiam cum propriis uxoribus custodiat caritas vestra; tamen licet ex superfluo, etiam quod vos facere credo, caritatis contemplatione commoneo, ut per totam Quadragesimam, & usque ad finem Paschæ castitatis luce vestiti, elemosynis dealbati, ad altare Domini accedentes, corpus, & sanguinem eius, non ad iudicium, sed ad remedium possitis accipere.*

VIII. Prætermisiss multis aliis tum Patrum, tum Conciliorum textibus, duos inter Patres ultimos Thomam, & Bonaventuram proferre lubet. D. Thomas in supplemento III. P. quæst. lxiv. tribus integris articulis, nempe quinto, sexto, & septimo, rem hanc versat. Articulo quinto constituit, tempore sacro minime li-

cere

cere debiti petitionem. *Dicendum, quod actus matrimonialis, quamvis culpa careat; tamen, quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia: & ideo in diebus in quibus spiritualibus praecipue est vacandum, non licet petere debitum.* Articulo sexto statuit, coniugem petentem debitum haud letaliter peccare. Culpam tamen hunc committere pro certo habet, graviozem quidem, si voluptatis causa quam si ob periculum concupiscentiae stimulus succumbendi complexum poscat. *Non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festo debitum petat; sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis causa petatur quam si propter timorem quo quis sibi cavet de lubrico carnis, debitum petat.* Ultimo tandem articulo concludit, eum qui petenti reddit, haudquaquam peccare. Huic angelicae doctrinae suffragatur S. Bonaventura in IV. dist. xxxii. art. 3. quaest. 2. *Ideo dicendum, quod reddi potest debitum sine culpa in illis diebus, dum tamen reddat cum displicentia, & dolore. Peti autem non potest sine culpa. Et, si aspectus sit ad delectationem, gravis est culpa. Si autem ad lubricum carnis, vel suam infirmitatem, cuius est conscientia vehementer timet, & propter hoc petit, veniale potest esse peccatum. Atam en vix contingit quod in praecipuis diebus non sit grave peccatum.* Eadem scribit Alexander Alensis. Unde colligitur, communem tunc in scholis fuisse hanc doctrinam.

IX. Sanctorum Patrum doctrinam mirum in modum confirmant celeberrima insignium virorum exempla. Ex pluribus duo tantum indicabo. Primum exhibet sanctus Ludovicus Galliae Rex, qui solemnibus diebus coniugio abstinebat, antequam ad eucharistiam accederet, nec non postquam ad illam accesserat: de illo siquidem haec scribit Du Chesne Tom. V. *Insuper in solemnitatibus in quibus communicare debebat, pluribus diebus ante communionem, & pluribus post, ob reverentiam sacri mysterii continebat.* Aliud splendidum exemplum exhibet sancta Hedviggis lectissima femina Poloniae Princeps. Haec, cum se uterum ferre deprehendebat, confestim a coniugio abstinebat, usque dum peperisset; sicut testatur Surius in eius actis ad 15. Octobris. *Tantumque suae continentiae conjugalis exemplo potuit, ut ceteris primariis feminis idem persuaserit; atque tandem effecit ut maritus suus eodem temperantiae genere coleret omnes dies Adventus, Quadragesimae, & dominicos, festosque, Parasceves praeterea; pervigilia, & vocata quatuor temporum ieiunia. Simul atque se concepisse sentiret, a viri toro usque ad puerperii completionem se se reverenter abstinuit, atque huius sanctae legis, & honestae consuetudinis usum, & cultum observandum sibi praecipit a prima prolis suae conceptu, anno atatis decimo tertio; nec eum unquam intermisit, donec parere desinere: atque hunc modum in ipso matrimonio continenter vivendi, a sancta Ecclesia approbatum, quascumque potuit, edocebat &c. Salutariis consiliis, & exhortationibus suis generosum maritum suum eo adduxit, ut cum ipsa sponte studeret continentiae singulis annis toto Adventu, &*

Qua-

Quadragesima, diebus quatuor temporum, & Jextis feriis, in vigiliis Sanctorum, & feriis eorum, atque diebus Dominicis.

X. Hæc omnia referre congruum putavi, ut heinc colligamus quæ fuerit maiorum nostrorum in festorum sanctificatione puritas, quæ reverentia erga Deum, quæ caritas erga proximum, & quæ propriæ salutis cura, studiumque: Non me fugie, plura eorum quæ dixi, quibusdam visum iri nimium a præsentis consuetudine distantia, & aliena. Sed non propterea minus sunt christianæ religioni consentanea. Ad prudentiam Confessariorum, Parochorum, & Concionatorum attinet, eadem pro temporum opportunitate, & circumstantiarum varietate, caute, & summa moderatione fidelibus inculcare. Quoniam hæc ratione fideles, sin tantam christianæ religionis perfectionem opere assequantur, intelligent saltem quid maiores nostri præsterint, quidque Christiani omnes debeant, quidque eosdem facere deceat.

C A P U T VIII.

De causis quæ quandoque Christianos aliquos ab auditione Missæ festis diebus excusare valent.

I. **E**Xtra controversiæ aleam est, plures occurrere causas quæ ab audiendo Sacro Christianos excusant. Hæ autem communiter assignari solent impotentia, damnum, ignorantia, consuetudo, caritas, Impotentia triplex, spiritualis, physica, & moralis. Spiritualis est, dum quis est interdictus, vel excommunicatus: cum enim sacris adesse sine culpa nequeat; patet eum non teneri ad Missam audiendam, donec ab excommunicatione, vel interdicto solvatur, Excusatur quoque qui non possit, nisi a Sacerdote excommunicato vitando, Missam audire. Qui facile absolutionem obtinere possit ab excommunicatione, non excusaretur a violatione præcepti audiendi Missam, Quoniam solum impedimentum quod difficile, non quod facile removeri potest, excusat: quidquid in oppositum Leander *trah. 11. disp. 11. quæst. v.* cum aliis recentioribus dicat. Commorantes in loco interdicto tenentur, cum sine gravi incommodo possint, ad locum non obnoxium interdicto se conferre, ut Missam audiant. Quia qui commode implere potest præceptum, tenetur illud reipsa observare. Nec audiendi sunt pauci recentiores, contrariam opinionem propugnantes. Qui tempore interdicti habent privilegium audiendi Missam, obstringuntur illam audire: quia, remoto per privilegium impedimento, præceptum obligat. Contrariam opinionem quæ docet, neminem cogi suo uti privilegio, ut excuset fideles ab auditione Missæ, nimis laxam reputamus. Quoniam aliud est, usum privilegii absolute non esse necessarium, neminemque

ad

ad eiusdem usum cogi; aliud vero longe diversum, te non debere præceptum observare, quoties, sublato per privilegium impedimento, libere, & commode implere præceptum vales. Primum concedimus; secundum, tamquam falsum, reiiicimus.

II. Impotentia physica, seu naturalis, cuiusmodi est infirmitas, detentio in carceribus, excusat ab audiendo Sacro. Infirmi, qui habent privilegium audiendi Missam in oratorio domus suæ, tenentur ad illam audiendam. Sporer contrarium docet *tract. 111. cap. 14. sec. 2. num. 27.* falso nixus fundamento, quod scilicet nemo cogatur suo uti privilegio: siquidem, ut dictum est, quamquam non teneatur vi privilegii, tenetur tamen vi præcepti, ut privilegio utatur sibi concessio. An postea teneatur privilegio donatus, dato stipendio, sibi Missam procurare, negat La Croix *Lib. III. part. 1. dub. 5. num. 676.* cum aliis. Ego absolute eum teneri dico: quia eiusmodi privilegia non conceduntur nisi divitibus, & nobilibus, qui absque gravi, immo communiter levi incommodo stipendium conferre Sacerdoti, ut sibi Missam celebret. Anne privilegium illud eorum dumtaxat fovendæ desidæ inservire debet? Nonne congruum est ut qui commodum sentit, sentiat quoque & onus? Sola gravis difficultas stipendii, quæ, ut dixi, in præfatis privilegium habentibus rarissima est, excusare potest. Inservientes infirmis pariter excusantur, sicuti & navigantes mare, quos non teneri Missam siccam, quam vocant, audire, dum celebratur, docent non pauci. Sed, quia ego infra dicturus sum, fideles impeditos ab auditione Missæ debere, cum possint, alia pia opera peragere, ideo mihi satis probabile videtur, eiusmodi navigantes obnoxios esse auditioni Missæ, quæ celebrari solet, Deoque preces offerre. Sed de hoc infra.

III. Qui in infidelium terris habitant, ubi nullus Sacerdos catholicus celebrat, excusantur ab audiendo Sacro, si eorum commoratio necessaria sit, & coacta; secus, si libera est, & voluntaria. Quare mercatores, & quicumque alii artifices, nobiles &c. qui voluntarie eligunt habitare, negotiari in locis hæreticorum, & infidelium, ubi Missam audire nequeunt, sunt in continuo statu peccati mortalis, quamdiu libere in eiusmodi locis permanent. Aliquando publica, vel privata necessitas excusare potest. Sed sæpe aviditas divitiarum, & lucri temporalis pro vera necessitate obtruditur.

IV. Impotentia moralis quoque solvit a debito audiendi Sacri, ut distantia nimia a loco, ubi Missa celebratur. Quænam autem dicenda sit longa distantia, dissident inter se Auctores. Bonacina *disp. 14. de Euch. punct. ult. num. 12.* ad longam distantiam, quæ excuset ab observatione præcepti, requirit sex milliaria italica. Alii docent sufficere tria milliaria italica. Sed, ut mea præfert opinio, perperam a sola itineris mensura gravitas istius impedimenti repetitur. Tria milliaria illum, non hunc excusabunt. Quare personarum, sexus, viæ, consuetudinis diversitas,

fitas, aliæque circumstantiæ ad tratinam revocari debent. Ceterum in his, sicuti & quando dubitatur, an infirmitas sit nec ne sufficiens impedimentum, Parochus, aut medicus, vel Superior consulendus est, qui soli pro circumstantiarum varietate, quid expediens fuerit, resolvere valent. Monachi, & Eremitæ antiqui, qui in vastis solitudinibus degebant, non excusabantur ab audienda Missa, præcise ratione distantæ, sed consuetudinis privilegio.

V. Damnum grave, quod revera immincat, sufficiens causa esse potest quæ excuset ab auditione Missæ. Qua de causa excusantur custodes arcium, ovium, armentorum, vinearum, merciumque vectores, quando res sibi commissas neque ad tempus relinquere sine gravi periculo valent. Quando tamen plures sunt, pluræque Sacra, vices mutare debent, & successive Missam audire. Mater quæ nec domi filias relinquere, nec ad Ecclesiam secum easdem conducere sine gravi periculo potest, non peccat, si Missam non audiat; peccat vero, si alterutrum præstare valeat. Idem dicendum de nutricibus, & famulabus, quæ parvulos nec relinquere, nec ad Ecclesiam deferre possunt sine gravi periculo. Debent tamen, si fieri potest, procurare alias mulieres, quæ pro illo tempore eosdem custodiant, donec ipsæ præcepto satisfecerint. Uxores ob grave maritorum scandalum vitandum licite possunt Missam omittere. Prudentia tamen opus est, & iuxta circumstantiarum varietatem, consilium est exhibendum. Fanuli aliqua vice possunt a Missa abstinere, dum a dominis timent sibi aliquod grave malum inferri. Si vero frequenter id occurrat, debent alios dominos, illis relictis, inquirere. Excusantur iter agentes, qui, ne amittant socios, omittunt Missam, quando sine sociis iter necessarium, & longum persequi nequirent, vel quod viam ignorent, vel quod se in latrones incurfuros timeant. Si autem iter breve foret, & posset in aliud tempus differri sine gravi incommodo, minime excusarentur. Grave quoque detrimentum propriæ famæ, vel honoris, aut sanitatis, & multo magis periculum propriæ vitæ excusat; ut quando prudenter hostium occurfus in via prævidetur, vel pestis grassatur. Qui convalescunt, & feminæ partui proximæ communiter excusantur, quociens ex egressu in publicum sanitatis damnum notabile timeatur. Excusantur pariter feminæ ex fornicatione occulta gravidæ, si dum prodirent in publicum, earum fama læderetur: quia nemo tenetur seipsum prodere. Similiter demum excusantur feminæ nobiles, quæ carent decenti vestitu. Si tamen ob alias causas in publicum egrederentur, adire quoque templa tenerentur, vel privatas Ecclesias, aut oratoria. Verum pro his, & similibus statui regula certa nequit; sed circumstantiæ variæ inspiciendæ sunt. Puella quæ se impudice amandam prævidet, si domo egrediatur, ut ad templum, se conserat, potest, & tenetur iuxta aliquos omittere Missam: quia, inquit præceptum Missæ audiendæ non obligat cum detrimento spirituali proximi. Sed nos hanc opinionem reiicimus, ut fallam; potest

tissimum si iuvenis, non ex mera fragilitate, sed ex malitia puellam deperit. Neque enim ob Phariseorum scandalum præcepta propriæ religionis negligenda sunt. Ratio cui inicitur contraria opinio, purum sophisma est. Utrique verum est me non debere præceptum ecclesiasticum observare, quando illud implere nequeo, quin spirituale damnum inferam proximo: falsissimum tamen est me ad observantiam præcepti non teneri, quoties aliquis ex sua malitia anam arripit peccandi. Si vera foret contraria opinio, paucæ puellæ, & vix deformes, possent festis diebus Missam audire.

VI. Ignorantia, & consuetudo sunt duæ causæ quæ excusare possunt ab auditione Missæ. Ut ignorantia excuset, debet esse omnino invincibilis. Si enim aliquo modo vincibilis est, omnino non excusat; sed diminuit peccatum plus minusve, iuxta maiorem vel minorem negligentiam in inquisitione veritatis. Consuetudo quoque, ut excuset, debet esse rationabilis, & approbata. Hinc ratione consuetudinis alicubi viduæ excusantur, quæ aliquibus festis post mariti mortem Missam non audiunt. De temporis quantitate dissidium est penes Auctores. Aliqui per tres menses, aliqui per integrum annum asserunt, posse viduas omittere Sacrum: idque probant ratione consuetudinis. Ego has consuetudines, quæ per medium, aut integrum annum a templis sacris abesse viduas permittunt, tamquam minus rationabiles, reiicerem, si alicubi inter Christianos obtinerent: quoniam nulla solida occurrere potest ratio cur viduæ, quæ iuxta Paulum Apostolum singularem devotionem præferre debent, sint a vinculo illius præcepti solutæ. Sic docet D. Antoninus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 2. *Quod viduæ aliquibus diebus, vel hebdomadis in morte virorum maneant domi in signum tristitiæ, unde et Missam non audiant, videtur tolerandum, si est de more patriæ. Sed quod maneant per integrum annum, vel per sex menses, excusari non possunt, quia magna abusus est.* Consuetudo, vi cuius puellæ nobiles Missam diebus festis non audiunt, irrationabilis est, & abusus nobis videtur. Ipsæ tamen excusantur, si invitæ domi detineantur. Sed parentes peccant, dum eas audire Missam impediunt; maxime cum ipsis ad ludos, choreas, aliaque oblectamenta exeundi libertatem concedant. Ita S. Antoninus locum laudato. *Puellæ nobiles, quæ non exeunt domo, quia non permittuntur a parentibus, videntur excusari, si nesciunt præceptum, vel scientes libenter irent, si permitterentur. Non enim fas esset solas domo exire clam, ut audirent, quia magna pericula possent inde contingere. Sed parentes earum, qui non permittunt accedere, invidentes consuetudini patriæ, non videntur posse excusari, si permittant eas exire ad choreas, vel alia loca, vel stare ad ostium domus, vel fenestras, ut videantur ab hominibus. Nam in eo casu dici non potest consuetudo, quæ in ratione fundatur... sed corruptela.* Consuetudinem quoque, qua quidam asserunt, mulieres, dum patiuntur menstruum, excusari a sacro audiendo, ut abusum reiicimus.

VII. Quando urget præceptum caritatis, & misericordiæ erga proximum, impleri debet; etiam si Missa omittenda sit. Debent utique, si fieri potest, ambo præcepta impleri. Sed, si alterutrum omittendum ex necessitate sit, illud omitti debet quod minus obligat. Fortius autem obligat præceptum caritatis quam præceptum audiendi Missam: illud divinum, hoc ecclesiasticum est. Hac ergo ratione excusantur qui infirmis medicinam subministrant, qui occupantur in bonis proximi subducendis periculo incendii, grandinis, naufragii, & in quovis misericordiæ opere gravi, ac necessario, quod dilationem non patiatur.

VIII. Quæst. I. *An Christiani teneantur non ponere impedimentum audiendi Sacrum?* Resp. In calce istius capituli quasdam quæstiunculas proponere lubet quæ dignæ nobis videntur peculiari animadversione. Ad propositum quæsitum respondet in primis P. Sporer cum aliis, extra disputationem esse quod quisque possit tempore remoto, nempe tres, aut quatuor dies ante diem festum, impedimentum ponere ea directa intentione, eoque fine, ut inhabilem se constituat ad Missam audiendam: *tract. 111. in 3. præcep. Decal. cap. xv. sec. 2. num. 30.* Quia talis utitur iure suo, & sua libertate. Neque intentio culpabilis est: quoniam hæc non ideo ponit obstaculum, ut executionem præcepti impediatur; sed ut te eximat ab obligatione præcepti. Hæc doctrina, quam passim obtrudunt recentiores Theologi non pauci, non modo certa nobis non videtur, sed potius falsa apparet, & christianæ sinceritati adversa. Enimvero Christianus quisque animum paratum ad obediendum Ecclesiæ legibus habere debet. Qui data opera latebras quærit, ut observantiam legis effugiat; qui impedimentis idcirco se se obstringit, ut impotens, & omnino ineptus evadat præcepti observator: qui, inquam, hac incedit via, dicens ne est revereri legem? Ubi isthic erga legislatorem obsequium? Ubi studium observandæ legis? Quamvis præceptum solummodo die festo obliget, secus diebus profectis præcedentibus; adest nihilominus præceptum generale, quod omnes nos Christianos obstringit, nobisque vetat ne leges Ecclesiæ nostræ matris eludamus, ne sophisticis distinctiunculis a legis declinemus observatione. Quid enim præfert hæc distinctio: non refugit observantiam præcepti, sed ab observantia præcepti se se eximit: quid, inquam, aliud significat reipsa hæc verborum multiplicatio, nisi manifestam voluntatem excutiendi jugum legis? At de hoc iterum alibi fusius.

IX. Secundo loco concedunt omnes, neminem posse die ipso festo impedimentum ponere, quo posito, Sacro interesse nequeat: quoniam nequit impedimentum ponere eodem tempore quo urget præceptum. Quin communiter asserunt, hoc impedimentum licite poni non posse tempore proximo diei sacro, sed tantum tempore remoto. De eo postea disputant, nimirum quodnam sit dicendum tempus proximum, quodnam remotum. Laudatus P. Sporer loco supra citato subdit, nimis laxum esse, hoc tempus remotum constituere, seu concludere intra ipsum diem

diem festum. E contrario vero tempus proximum extendere usque ad totam diem, quæ immediate præcedit ipsum festum, est nimis arctum. Quod clarius exprimitur hoc modo. Si tu afferis, non esse licitum ponere impedimentum tempore proximo diei festo, idest per totum diem qui antecedit festum, doctrinam nimis rigidam doces. Si contra statuis, posse quempiam ponere impedimentum tempore remoto, idest sub initium diei festi, laxam evulgas opinionem. Inter propositiones, quæ hominibus doctis, & piis nimis laxæ videntur, quasve dedimus *differt. 1. cap. 11.* hæc una est. „ Pridie festum læsi valetudinem nimio potu, ut nequirem altero die ædem sacram subire, hancque impotentiam orituram, prævidi.“ Alteram quoque prolixiorē, & consimilem propositionem ibidem recensui. Et P. Gobat loco ibi laudato has propositiones defendit; ego autem, tamquam nimis laxas, & tamquam improbables, salvo meliori iudicio, reiicio. Quoniam, admissa hac doctrina, actum esset de præcepto sanctificandi dies dominicos. Quisque enim die sabbati posset se negotiis implicare; vel ad venandum, ut Tamburinus cum eodem Gobat asserit ibidem, in distita nemora pergere; vel crapula, libidine, ebrietate se se opprimere ea intentione, & fine, ne Missam audiat, festumque observet. Si autem hic, quin peccat adversus præceptum sanctificandi festa, hæc peragere valeat; cur non & alter? Omnes ergo poterunt in ea se coniicere impedimenta quibus ab onere audiendi Missam, & sanctificandi festa se se eximant: quod quam sit & rationi, & christianæ religioni, quæ festorum celebratione maxime splendet, adversum, nemo non videt. Ut paucis rem hanc perstringam, numquam, neque tempore proximo, neque tempore remoto, licitum est ea expressa, & directa intentione, ac sine impedimentum ponere, ut præcepti observantia evitetur. Multo minus postea licet id præstare, pridie festum: quia nemini licitum est insidias parare observationi legis, quæ bonum commune religionis summopere promovet, qualis est lex sanctificandi sabbatum.

X. Quæst. II. *An spes acquirendi lucrum temporale sufficiens causa sit negligendi auditionem Missæ die dominico?* Resp. Affirmative respondent non pauci recentiores: & citato capite secundo inter propositiones laxas hanc recensui opinionem, quæ propugnat, ob notabile lucrum temporale licitum esse Missam omittere. Ut vero deprehendere quisque possit, quo progressa sit quorundam Theologorum benignitas, describo casum quem proponit, & resolvit P. Gobat *trakt. v. num. 493.* his verbis. „ Comitissa N. enixa est prolem masculinam, summis desideriis, ac „ longo iam tempore expectatam. Id si primus nuntiaveris eius matri, donabit „ tibi pro evangelio duos ducatos; at non eris primus, nisi negligas Sacrum: an „ licite negliges? Resp. Es aut honestæ fortunæ, aut tenuis? In neutro casu ex- „ cusabit te Ariaga. Ego tamen in secundo; immo, si agatur de uno solo duca-

„ to,

to, sique vere pauper, poteris præsumere de benignitate Pontificis, adeoque facultate interpretativa. Etenim lucrum unius ducati, seu aurei, est respectu pauperis referabile, & alicuius ponderis. " Ipsius Auctoris verbis casum, & resolutionem referre volui, ne quisquam suspicetur, me aliquid addidisse. Porro, si rationem talis decisionis quaeris, non aliam offendes præter auctoritatem Scriptoris. At quæ ratio suffragari potest opinioni, quæ, ut mihi videtur, sua nimia laxitate se ipsam conficit? Venalia ergo sunt præcepta christianæ religionis? Homo tenuis fortunæ, hoc est neque dives, neque vere pauper, potest ob duorum ducatorum pretium maximam suæ religionis actionem, cui ex præcepto obnoxius est, missam facere; & si est vere pauper, ob unicum solum ducatum? Si insensissimi religionis nostræ hostes, Lutherani, & Calvinistæ, hæc legant, vel audiant, quam animo suo religionis nostræ imaginem concipient, quamve existimationem? Missæ auditio die dominico character est præcipuus Romanæ communionis: & unius ducati pretio postponitur? Homines divites pauci: in maiori, immo maxima parte, aut tenuis fortunæ sunt, aut vere pauperes: poterunt ergo occasione lucrandi duos, aut unum ducatum Sacrum negligere omnes Christiani, exceptis divitibus, & aliis honestæ fortunæ? Non modo laxitatem redolet, sed, ut ipse experior, horrorem incutit opinio hæc. *Dissert. 11. cap. vltt. num. 11.* impugnavimus sententiam plurium recentiorum, qui asserbant, magnum, & extraordinarium lucrum esse iustam causam laborandi serviliter diebus festis. Quod si neque magnum lucrum excusare ostendimus ab observatione diei festi: numquid lucrum parvum unius ducati satis erit ut quis possit præsumere de voluntate summi Pontificis, remittentis debitum audiendi Sacri? Hæc retulisse, resollisse est. Vide ea quæ dicta sunt loco supra laudato.

XL. Quæst. III. *An qui legitima causa impeditus Missam omittit, teneatur, si possit; alias pretes offerre Deo?* Resp. Negat La Croix *Lib. III. p. 1. cap. 1. num. 691.* aitque, satis esse ipsum abstinere a servilibus ea intentione ut colatur Deus, qui in sabato quievit. Marchantius *Tom. II. trad. 1v. tit. 11. quæst. 111.* adfirmat, peccare mortaliter eum qui legitime excusatus a Missa, nullo alio cultu externo Deum veneratur. Huic sententiæ subscribit P. Sporer *trad. 111. in 3. præcept. Decal. cap. 1v. sec. 2. num. 36.* Ad peccatum mortale quod attingit, non ausim id expresse asserere, illi principio nixus, quod, ubi manifeste, & expresse non constat peccatum esse mortale, illud haudquaquam constituere nos debemus. Dico itaque, præfatum Christianum peccare: an postea peccatum istud mortale sit, vel veniale, me ignorare fateor: neque enim ratio evidens occurrit, qua evincere possim, esse mortale. Si tamen coactus essem patefacere, in quod ex duobus extremis propendeam; dicerem mortale potius quam veniale peccatum mihi apparere. Assertio hæc nostra ex iis quæ superiore capite sexto dicta sunt, manifesta est. Ibi

namque demonstratum fuit pluribus rationum momentis, Christianos præter Missæ auditionem ad alia pia opera Deo offerenda teneri. Sufficiat nunc in memoriam revocare id solum quod de cultu Deo debito vi præcepti divini, & vi præcepti ecclesiastici dictum est. Quandoquidem præceptum ecclesiasticum non sublatum divinum mandatum, sed cultus indefiniti, quem Deus præscripsit, declaravit partem esse debere Missæ auditionem; non tamen definit, omnem cultum a Deo præscriptum, Missæ auditione compleri. Itaque vi præcepti ecclesiastici non alium cultum Deo offerre diebus sacris tenemur præter Missæ auditionem; at vi præcepti divini ad plura alia obstringimur; eo quod non sit per præceptum ecclesiasticum sublatum debitum honorandi Deum exteriori cultu. Quando ergo Christianus impeditus Missam audire nequit; potest vero alias preces, & oblationes Deo offerre; quis eum ab hoc penso Deo reddendo solverit? Quis dixerit, non debere hunc Christianum ullo actu externo Deum saum colere, & venerari, ad præceptum illud implendum, *Memento ut diem sabbati sanctifices*? Placet capiti isti, immo dissertationi finem imponere verbis D. Augustini serm. ccl. de temp. edit. Lov. *Observemus in eo diem dominicum, fratres, & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de sabbato, dicente legislatore Exod. xx. A vespere usque ad vespere celebrabitis sabbata vestra. Videamus ne otium nostrum vanum sit, sed a vespere diei sabbati usque ad vespere diei dominici sequestrati a tali opere, & ab omni negotio, soli divino cultui vacemus*, Perpende Augustini verba. Iubet nos animadvertere, ne feriat ab operibus otium nostrum vanum sit. Sola ergo ab operibus cessatio, iuxta Augustinum, inutilis, vana, & sterilis omnino est. Quoniam idcirco Deus præcepit ab operibus servilibus quiescere, ut liberius, & expeditius cultum, & oblationes ei litare possemus. Sed persequamur excriptionem textus D. Augustini. *Sic quoque sanctificemus rite sabbatum Domini, dicente Domino: Omne opus non facietis in eo. Veniat ergo, cuiuscumque possibile sit, ad vespertinam, atque nocturnam celebrationem, & oret ibi cum conventu Ecclesie pro peccatis suis Deum. Qui vero hoc non potest (en assertio nostra) saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere pensum servitutis. In die vero nullus se a sacra Missarum celebratione separet, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumvagando campos, & silvas, clamorem, & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. . . .* Adhuc quoque, quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui, & maxime potentes istius mundi, qui, cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt devoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum, ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cante: nec ei licet morem ecclesiasticum sequi propter illorum gulam, & avaritiam, quatenus unus punctus diei ad Dei officium, & reliquum diurnum spatium cum nocte simul ad eorum deputetur voluptates. Nolite, fratres mei dilectissimi; hec

fa-

DISS. III. DE AUDIENDA MISSA &c. 115

facere, nolite hæc facientibus consentire : quia non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, pereunt. Monstruosum reputat Augustinus unicum diei punctum Deo consecrare; ceterum vero tempus diei sacri prodigere; media diei hora divinis vacare, & reliquum diem sacrum voluptatibus, oblectamentis, vanisque rebus operam dare. Neque reponi potest, non aliud, nisi consilium, & piam adhortationem, Augustini verba continere: quoniam Augustinus præceptum divinum sanctificandi sabbatum exponit. Non ergo consulit solum, sed quæ præceptum ipsum imponit, patefacit.

LIBER SECUNDUS

DE QUINQUE

ECCLESIAE PRAECEPTIS.

DE SECUNDO ECCLESIAE PRAECEPTO,
 QUO CERTIS DIEBUS IEIUNIA
 PRAESCRIBUNTUR.

DISSERTATIO PRIMA.

P R A E L O Q U I U M.

I. ON omnes eundem Ecclesiae praecceptorum numerum constituant: quoniam alii quinque, alii sex enumerant. Diversitas inde oritur, quod qui sex admittunt, primum de festorum sanctificatione in duo tribuunt, quorum unum prohibet opera servilia, alterum Missae auditionem praecipit. Qui quinque tantum computant, praefata duo praecpta sub uno comprehendunt. Ordinem quoque in his recensendis praecptis variant Auctores: nam praecptum ieiunii alii quarto, alii secundo loco constituunt. Varietas isthaec nullius est momenti; nos autem breviori ac tritiori methodo inherentes, quinque praecpta Ecclesiae numeramus; & secundo loco illud quod statis temporibus ieiunia praescribit, collocamus.

II. Tria integra volumina de ieiunio typis publicis edidi, lingua vernacula duo, latina tertium. Primum inscribitur LA QUARESIMA APPELLANTE &c. Tanta tunc temporis excitata commotio est, ut controversia celebris [*utrum ieiunio obnoxii illi essent qui ob esurialium ciborum fastidium carnibus vescuntur*] ad supremum pontificium tribunal delata fuerit: & continuo emanavit diploma, quo praefati dispensati ieiunio subiecti declarati fuerunt. Cavillari Decretalem pontificiam coeperunt benignioris Ethices patroni, inquietes, adhortationem illam continere, secus praecptum: quae effugia ut tolleret Pontifex summus BENEDICTUS XIV. aliud BREVE edidit, quo luculentius praecptum expressit. Quae duo BREVIA interpretatus sum altero opere inscripto, LA DISCIPLINA ANTI-

TI.

TICA, e MODERNA della Romana Chiesa intorno al digiuno &c. Nec tamen idcirco acquievit laudati homines adversæ sententiæ fautores; sed ex Hispania plura Romam missa sunt postulata dissolvenda: ad quæ rescriptum dedit BENEDICTUS XIV. Archiepiscopo Compostellano directum. In quod rescriptum Commentarium edidi, Quartam denique Pastoralem pro exactiore ieiunii observatione edidit Pontifex summus. Hæc quatuor pontificia diplomata isthuc transcribere destinaveram; sed melius consultus Tom. I. Apparatus inserenda remitto, quia propria sedem habebunt in Bibliotheca ibi adornanda.

C A P U T I.

Communis ieiunii notio, & variæ species. Divina lege in Scriptura sacra præceptum est. Quid de eo senserint hæretici tum antiqui, tum recentes.

Ieiunium in sua generali significatione importat abstinentiam a cibo: ieiunare enim idem est ac non edere. Hoc nomen *ieiunium* quatuor modis accipitur, seu quadruplex est ieiunium, spirituale, morale, naturale, & ecclesiasticum. Ieiunium spirituale dicitur abstinentia a vitiis, iuxta illud Isaia: LVIII. *Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes.* Quapropter ait Augustinus tract. XVII. in Ioannem: *Ieiunium magnum, & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus sæculi.* Quod & Hieronymus confirmat cap. XVII. in Matth. *Ieiunium est non solum ab escis, sed a cunctis illecebris abstinere.* Ieiunium morale est parsimonia in cibi, potusque sumptione iuxta temperantiæ regulas. Ieiunium naturale est abstinentia ab omni prorsus cibo, & potu. Ieiunium ecclesiasticum, de quo solo in præsentibus tractatu sermo erit, describi solet hoc modo: *Est abstinentia a pluribus refectionibus, certoque ciborum genere secundum Ecclesiæ regulas.* Dicitur abstinentia a pluribus refectionibus, quia in unica refectione sita est essentia ieiunii ecclesiastici, ut suo loco fusius palam fiet. Nomine cibi ea intelliguntur quæ apta sunt ad alendum corpus, sive per modum cibi sumantur, ut panis, caro, caseus, ova; sive per modum potus, ut mel, lac, iusculum, chocolates, & similia. Sub nomine autem potus ea veniunt quæ referuntur non ad corpus alendum, sed ad iuvandam cibi digestionem, vel ad restinguendam sitim; ut sunt vinum, aqua, cervisia, & id genus similia: quamvis enim hæc etiam aliquo modo nutrant, suapte tamen natura ad alios effectus ordinantur, prout suo loco dicitur. Quæ ad impor-

bos pellendos referuntur, non cibi, vel potus, sed pharmaca nominantur. Regulas porro quas in ieiunio Ecclesia servandas præscribit, infra explicabimus. Illud solum admonere iuvat, ieiunium appellari ecclesiasticum, non quia nullum sit ieiunium nisi ab Ecclesia indictum (plura enim sunt ieiunia libere suscepta, & ratione voti, vel professionis, ut monastica) sed dici ecclesiasticum, eo quod observari debet iuxta regulas ab Ecclesia præscriptas.

- II. Ieiunium secundum suam genericam considerationem præceptum esse a Deo, Scriptura sacra testatur. Quandoquidem *Joelis* 11. hæc habentur. *Convertimini* [inquit Deus] *ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu.* *Ionæ* 111. Deus Ninivitis ieiunium indixit, quo animæ sordes eluerent, suamque iustitiam, eorum peccatis læsam, placarent. *Et crediderunt viri Ninivitis in Deum: & prædicaverunt ieiunium, & vestiti sunt sacco a maiore usque ad minorem.* Rex *Iosaphat*, pugnaturus adversus Ammonitas, Moabitas, & Syros, ieiunium populo præcepit II. *Paralip.* cap. xx. *Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit ieiunium universo Iuda.* Hoc eodem scuto usus est populus, ut *Holofernis* arma propulsaret. *Clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliaverunt animas suas in ieiuniis, & orationibus, ipsi, & mulieres eorum.* Quibus Sacerdos *Eliachim*, qui ieiunium populo indixerat, victoriam promisit, si in ieiunio, & precibus perseverarent. *Tunc Eliachim . . . Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in ieiuniis, & orationibus in conspectu Domini:* *Iudith* 1v. *Esther* quoque, ut *Iudæos* internecioni ab hoste *Aman* paratæ subduceret, ieiunium iudici præcepit. *Esther hæc Mardocheo verba mandavit: Vade, & congrega omnes Iudæos . . . Non comedatis, & non bibitis tribus diebus, & tribus noctibus. Et ego cum ancillis meis similiter ieiunabo.* *Esther* 1v. Plurima alia quæ ex Scripturis promere possem, missa facio, alibi relaturus.

III. Antiqui hæretici non modo ieiunia non negabant, sed erroneis quibusdam momentis innixi plus iusto multiplicabant. Recentes vero, ut *Lutherani*, & *Calvinistæ*, concedunt ieiunium præceptum fuisse in veteri fœdere; negant autem eidem obnoxios esse Christianos, legis vinculo solutos; quia inquit *Apostolus Rom.* 111. *Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur.* Nimis crassa est aberratio. Quoniam, abrogatis cæremonialibus mandatis veteris legis, certum est consistere moralia, & naturalia, cuiusmodi est illud quod ieiunium præcipit. Hoc constat ex ipso *Evangelio Matth.* vi. *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus ieiunans.* Veritatem hanc confirmat *Augustinus epist.* xxxvi. olim lxxxvi. ad *Casulanum.* *Ego in evangelicis & apostolicis litteris, totoque instrumento, quod appellatur Testamentum novum, animo id revolvens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus*
non

non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apostolorum non invenio definitum. Iacobus Piceninus Calvinista in sua Apologia pro Ecclesia reformata, seu verius deformata, italice exarata, & Coiræ in Rethia typis edita anno 1706. cap. x. art. 4. num. 8. ut suo decepto populo fucum faciat, laudatum Augustini textum truncatum exhibet, quo evincat, ex Augustini mente ieiunium non esse præceptum. E' mirabile, inquit Piceninus, un detto di S. Agostino. Deinde ultimum membrum recitati textus in italicam linguam versum promit. Io non trovo in tutti i libri del nuovo testamento definito il tempo in cui si debba digiunare. Dum hæretici, quæ iuris sunt, interpretantur, illis quodammodo ignosco, si a manifesta veritate, quæ sola divina luce, qua sunt desituti, conspicitur, aberrant. At ipsi veniam dare non possum, cum eos videam, quæ facti sunt, quæve se se oculis ingerunt, omni honestate, & sinceritate postposita aut denegare, aut impudenti fronte pervertere. Præceptum ieiunii, quod Augustinus in Evangelio se reperisse testatur, Calvinista silentio præterit, & tempus ieiunandi, quod in Evangelio minime præscriptum esse fatetur Augustinus, ac fatentur Catholici omnes, in medium adducit. Hinc autem infert nullo modo in Evangelio præscribi ieiunium, eo quod dies quibus ieiunandum est, non sint definiti. Quod si e sua dialectica hæc promeret Piceninus, tolerandus utcumque foret; at, quod auctoritate Augustini, manifeste oppositum docentis, id confirmare velit, fraudis, & malæ fidei seipsum condemnat.

IV. Duo testimonia opponere solent recentes hæretici, Lutherani, & Calvinistæ. Primum depromptum est ex Esychio *Lib. VII. in Levit. cap. xxvii.* asserente, numquam a Deo præceptum fuisse ieiunium. Alterum ex Theodoro, qui in historia religiosa refert, Marcianum dixisse Avito: *Scimus caritatem ieiunio præstantiorem. Hoc enim divina legis opus est; ieiunium vero potestatis nostræ, & arbitrii.* Ad primum respondetur, Esychium loco laudato loqui de iis quæ Decalogi præceptis iubentur: recte proinde asserit, ieiunium vi Decalogi non esse præceptum. Ad secundum ex historia Theodoretis responso patet. Marcianus siquidem, & Avitus de ieiunio monastico libere suscepto, non de ecclesiastico, invicem colloquebantur. Verum fusius de hoc infra.

CAPUT II.

*De ciborum delectu. Ieiunium Ecclesiæ catholicæ carni-
um esum numquam admisit. Hæreticorum errores,
Launoii aberrationes refelluntur.*

I. **Q**Uamquam animus non est evincere, omnia ieiunia quæ Iudæi observa-
bant, fuisse cum abstinentia a carnibus; utcumque tamen res ista in ve-
teri lege se se habuerit, nihilominus etiam tum temporis aliqua saltem ieiunia
carnium esum exclusisse, certum est. Idque colligitur ex Daniele Propheta, qui
formam ieiunii describens, hæc habet cap. x. *Ego Daniel lugebam trium hebdoma-
darum diebus: panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt
in os meum; sed neque unguento unctus sum.*

II. Sed, ut ut sit de Hebræorum ieiunio, certum est Christianos a primordiis
Ecclesiæ semper in ieiuniis suis, & potissimum quadragesimalibus, a carnibus ab-
stinuisse. Priusquam vero id ostendo, hæreticorum errores paucis recensere oportet.
Atque ut ab antiquioribus incipiam, Ebionitæ, Encratitæ, Eusthathiani, Pri-
scillianistæ, Apostolici, omnium animalium carnes immundas esse dicebant. Ma-
nichæi non modo carnes, ut immundas, sed etiam vinum respuebant: quam hæ-
resim, quod attinet ad vinum, secutus est Mahometus. In aliud omnino contra-
rium extremum lapsi sunt Nicolaitæ, Valentiniiani, & Iovinianistæ, qui nullos
omnino cibos, neque in perpetuum, neque ad tempus, neque aliquibus personis,
interdici posse effutiebant. Hanc hæresim amplexati sunt hæretici recentes, Lu-
therani, & Calvinistæ, aliosque cuderunt errores. Siquidem in ieiuniis non solum
inprobant ciborum delectum, sed etiam negant ieiunia esse opera meritoria; &
catholicam Ecclesiam damnant, quod ieiunia lege obligante in conscientia præci-
piat. Hos omnes errores paucis prosligabimus. Et ut a primo auspicemur, Eccle-
sia catholica in ieiuniis numquam esum carniū admisit. Quod Patrum tum Græ-
corum, tum Latinorum testimoniis evinco. Et ex Græcis quidem S. Basilus, ut
communem Christianorum consuetudinem, profert abstinentiam a carnibus ieiunii
tempore. Hæc enim scribit hom. 1. de ieiunio: *Carnes non edis, a vino abstinēs,
vesperam expellas, ut cibum sumas.* Theophilus Alexandrinus episc. 111. quam la-
tine reddidit Hieronymus: *Nequaquam in diebus Quadragesimæ carniū edulio de-
lectemur. Qui autem legum præcepta custodiunt, carniū esum in ieiuniis repudiant.*
Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 14. inquit: *Per ieiunium abstinemus a carni-
bus, non quod eas abominemur, sed quod mercedem expellamus.* Chrysostomus
hom. 1. in Gen. de ieiunio quadrag. inquit: *Iam coquorum discursus, & pœcunia*
massa-

*maclationes e medio tolluntur : & hom. 11. Iam carniū concisiones, ac tumultus co-
quorum cessant.* Denique Nicephorus *Lib. XVII. eccles. Hist. cap. xxxii.* narrat, Im-
peratorem Iustinianum, gravissima fame urgente, iussisse carnes venales Constan-
tinopoli a lañis exponi secunda Quadragesimæ hebdomada. Populus autem tanta
religione abstinentiam a carnibus sacro illo tempore excolebat, ut fame potius
perire vellet quam carnes comedere. *Mortem sibi potius tolerandam, ac subeundam
existimans, quam ut quidpiam de patriis moribus, ac traditionibus immutaret, in-
quit Nicephorus.*

III. Inter Latinos Patres, primum profero Augustinum, qui dominica prima
Quadragesimæ *ser. 1.* qui est *lxiv.* de tempore, hæc scribit. *Sed & illa est in Qua-
dragesimæ diebus grandis utilitas, quod, dum etiam a licitis abstinemus, magis ac
magis admonemur illicita vitare : qui enim abstinemus nos a carnibus, quibus aliis
diebus uti licet, qui nos abstinemus a vino, quo moderate uti licet : qui ergo ista vi-
tamus, quæ aliquando licent, in primis peccata fugiamus, quæ omnino numquam li-
cent.* Item sermone sequenti *lxv.* *Cessent lavacra, vina, vel carnes, non quod crea-
turam Dei iudicemus esse damnandam ; sed qui toto anno nobis vivimus, saltem
paucos dies vivamus & Domino.* Hieronymus in *cap. x. Daniel.* *Docemur hoc exem-
plo, tempore ieiunii a cibis delicatioribus abstinere, nec carnem comedere.* Auſtor *Libri
III.* in Iob adjudicatus Origeni, inquit : *Quando ieiunamus, o viri, abstinemus nos, ut
non gustemus carnes, neque vinum, neque superfluas escas.* Maximus Taurinensis
hom. III. de ieiun. quadrag. *Quale illud est, quod non vesceris carnibus, & de ore
tuo sordidius omni esca egreditur maledictum ?* Gennadius Massiliensis in Libro de
ecclesiast. Dogmat. *cap. lxxviii.* *Sacrata Deo virginitati nuptias eoqueare, aut pro
amore castigandi corporis abstinentibus a vino, vel carnibus, nil credere meriti ac-
crefcere, non hoc Christiani, sed Ioviniani est.* Quibus omnibus accedunt exempla
sanctorum virorum. Nam Clemens Alexandrinus *Lib. II. Pædag. cap. 1.* commen-
dat Matthæum, quod *seminibus, baccis, & oleribus absque carnibus uteretur.* Eu-
sebius *Lib. II. Hist. eccles. cap. xxii.* laudibus celebrat Iacobum Apostolum, quod a
carnibus animantium abstinerit semper.

IV. Respondet Dallæus in suo de ieiunio Quadragesimæ Tomo *Lib. I.* eiusmodi
allata testimonia evincere quidem liberam, secus necessariam, abstinentiam a car-
nibus. Cuius responsionis falsitatem aperte ostendit decretum Concilii Toletani
primi apud Buccardum *Lib. XIX. cap. lxxvi.* *Quicumque in Quadragesimæ diebus
esum carniū præsumpserit attentare, non solum erit reus resurrectionis dominicæ ;
verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione : & hoc illi cumuletur ad
pœnam, ut in ipsius anni curriculo ab omni esu carniū abſtineat, quia sacris die-
bus abstinentiæ oblitus est disciplinam.* Decretum istud renovarunt, confirmaruntque
Concilium Toletanum IV. & Concilium Toletanum VIII. Legis prohibentis car-
nes

nes in Quadragesima meminit quoque S. Isidorus Hispalensis *Lib. I. de div. offic. cap. xlv.* ubi inquit : *Non quia carnes male sunt , prohibentur ; sed quia illarum epule luxuriam carnis gignunt : sunt enim fomes , & nutrimentum omnium vitiorum .*

V. Obiiciunt 1. heterodoxi auctoritatem D. Pauli I. ad Cor. cap. x. *Omne quod in macello venit , manducate , nihil interrogantes propter conscientiam .* Secundo idem Apostolus ad Coloss. cap. ii. ait : *Nemo vos iudicet in cibo , aut in potu .* Tertio I. ad Timoth. cap. iv. inquit : *Spiritus manifeste dicit , quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide , attendentes spiritibus erroris , & doctrinis demoniorum . . . prohibentium nubere , abstinere a cibis &c. Tandem Matthæi cap. xv. Non quod intrat in os , coinquinat hominem ; sed quod procedit ex ore , hoc coinquinat hominem .*

VI. Ad primum respondetur , Paulum loqui de carnibus idolis immolatis : & quia Corinthii religioni sibi vertebant emere , vel edere idolothyta , quæ in macello vendebantur , ut Apostolus hoc illos scrupulo liberaret , præcepit : *Omne quod in macello venit , manducate , nihil interrogantes , an sit necne caro immolata .* Ad 2. respondet Hieronymus *epist. ad Albasam* , Paulum loqui contra eos qui iudaicas cæremonias observare cupiebant . Idque ex contextu D. Pauli clare colligitur . Ad 3. quoque respondet Hieronymus *Lib. II. adversus Iovinianum* , qui ante Calvinum , & Dallæum citatum textum oppoſuerat . *Reprobat quidem Apostolus (ait Hieronymus) eos qui prohibebant nuptias , & iuebant cibis abstinere , quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione ; sed & Marcionem designat , & Tatianum , & ceteros hereticos , qui abstinentiam inducunt perpetuam ad destruenda , & contemnenda , & abominanda opera Creatoris . Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei , & maciem saginæ , abstinentiam luxuriæ , ieiunia præferimus saturitati .* Eodem modo respondent Chrysostomus *hom. xii. in I. ad Timoth.* & Augustinus contra *Adimantum cap. xiv.* Ad 4. responsio ex se patet . Nam cibi natura sua non coinquinant animam ; eam vero inficiunt , quoties manducantur contra præceptum Domini , ut lapsus Adæ , & uxoris eius evincit .

VII. Obiiciunt 2. Lutherani , & Calvinistæ , Ecclesiam catholicam prohibere carnes , aliosque cibos ieiuniorum tempore , quod natura sua immundi sint . Idque offendere conantur , quod iuxta Catholicos , carnes excitant pravas concupiscentias , & luxuriam nutriunt . Hoc autem asserabant Tatiani , & Manichæi . Respondetur has esse puras putasque hæreticorum calumnias . Cibi qui natura sua immundi sunt , semper tales sunt . Idcirco Manichæi , & Tatiani , qui carnes , ut suapte natura immundas , reiciebant , semper ab eis abstinabant . Catholici autem , excepto tempore ieiuniorum , carnes manducant . Facto ergo evincunt , se eas non respicere ut immundas . Quod carniuum eius luxuriam , & concupiscentiam provocet , adfirmant omnes Patres , experientia suffragante . Non ideo tamen immunda caro a Catho-

licis

licis dicitur : quia non idcirco a Deo creata fuit, ut concupiscentias, & libidinem excitaret, sed ut moderate sumpta corpus reficeret. *Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis*, inquit Augustinus *Lib. X. Conf. cap. xxxi.* & sexcentis in locis ostendit, Catholicos non abstinere a carnibus, quia immundis; sed quia earundem moderata privatio concupiscentiam subigit, corpusque spiritui facilius submittit. Quapropter Ecclesia non solum immoderatum usum carnum vetat (immoderatus enim omnium ciborum usus iure naturali, & divino vetitus est) sed certis diebus omnem carnum usum interdicit, ut validius concupiscentiæ petulantiam cohibeat.

VIII. Ultimo loco recensenda, unaque refellenda est Launoii opinio. Is dissertationem edidit *de veteri ciborum delectu in ieiuniis Christianorum*, in qua ab hæreticis recedit, quod non damnet, sed laudet abstinentiam a carnibus ieiuniorum tempore; a communi autem Catholicorum sententia dissentit, quod pro Ecclesiarum varietate varium fuisse contendat servandi ieiunii ritum, etiam quod attinet ad ciborum delectum. Propugnat enim liberum & spontaneum fuisse carnum usum. Plures Christianos in suis ieiuniis carnes manducantes obtrudit, primos ab eisdem abstinentes memorat. In hac dissertatione omnes modestiæ limites prætergressus, & caritatis christianæ lege contempta, invehitur in Patrem Nicolai Doctorem Parisiensem Ordinis Prædicatorum, quod in Pantheologia Rayneriana demonstraverit, numquam in ieiunio, potissimum quadragesimali, licitum fuisse carnum usum. Quam suam, & Catholicorum communem sententiam propugnavit, firmavitque, edito apologetico libello, seu œcumenica dissertatione, adversus laudatum Launoium, quem omni argumentorum genere ad incitas redegit, contrivitque, ut mea præfert opinio, Tria porro in præfata sua dissertatione opponit Launoius, quæ aliquantulum fuci facere imperitis possent; cetera omnia sua levitate evanescent. Primum quod opponit, est factum sancti Spiridionis, quod narrat Sozomenus *Lib. I. Hist. eccl. cap. xi.* *Cum iam instaret Quadragesima, ex itinere quidam forte ad eum venit illis diebus in quibus cum suis ieiunia peragere consueverat, & ad statutum diem cibum degustare, cum diebus interpositis sine cibo omnino remansisset. Cumque Spiridion videret hospitem valde de-via fessum, Age, inquit, o filia; primum viri huius pedes lava, deinde cibum ei appone. Ubi vero respondit virgo, neque panem in ædibus esse, neque polentam (supervacanea namque fuisset istarum rerum apparitio propter ieiunium) Spiridion, cum precibus Deum invocasset, veniamque petivisset, dedit mandatum filie, ut carnes suillas, quas forte tunc in ædibus habebas sale conditas, coqueret; quibus coctis hospitem facit secum accumbere, deque carnibus appositis comedere cepit; hortatur hospitem, ut ipsum imitetur; qui, cum illud facere recusaret, diceretque se Christianum esse: Hanc ob causam (inquit Spiridion) minus recusare debes: nam omnia munda mundis sa-*
cre

et Scripturæ pronuntiant. Respondetur, ex hac historia penitus convelli Launoii opinionem. Hospes, conspiciens instructam carnibus mensam, opponit se carnes manducare haud posse. Cur? Quod Christianus sit. Christianis ergo carnum esus ieiuniorum tempore vetitus erat: alioquin vana fuisset excusatio. At Spiridion, precibus Deo oblatis, & venia, seu dispensatione postulata, hospitem, ut carnes manducet, hortatur, suoque provocat exemplo. Quoniam, necessitate cogente, obligare lex desinit. Urgebat autem tum necessitas famis, qua premebatur hospes: cibi esuriales deerant. Non ergo alia via potuit hospiti fame periclitanti succurrere Spiridion quam carnum esu. Prævalet autem præceptum vitæ conservandæ debito abstinendi a carnibus ieiunii tempore. Idcirco lumine cælesti perfusus Spiridion, & caritatis lege imbutus, carnes ipse prius manducavit, ut fortius hospitem ad manducandum impelleret. Si abstinentia libera fuisset, ut Launoius contendit, non conquisisset primum Spiridion cibos quadragesimales, panem scilicet, polentamve; sed illico hospiti fesso ex itinere meliores epulas parasset: neque hospes carnes comedere refugisset, christiana professione allegata. Manifeste itaque sequitur, solam necessitatem fuisse illius comestionis causam. Quod vero instat Dalmæus, potuisse Spiridionem in sua civitate cibos quadragesimales ab amicis postulare, inane est: tum quod Sozomenus non ait hoc in civitate contigisse. Unde hoc accidere potuit, dum Spiridion ruri habitabat, antequam ad Episcopatum eveheretur: tum quod famis tormentum remediū dilationem non patitur.

IX. Secundum momentum quod Launoius obtrudit, desumptum est ex Epiphanyio, qui in calce Librorum adversus hæreses varios ieiunandi ritus describit, ubi hæc habet num. 22. *Quadragesimam observare, atque in ieiuniis perseverare consuevit Ecclesia. Dominicis vero nullis omnino, adeoque nec ipsius Quadragesimæ quidem, ieiunare solent. Præterea sex illos Paschatis dies xerophagiis, hoc est arido vidu, transgere populus omnis assuevit, hoc est panem dumtaxat cum sale, & aqua post vesperam adbibere.* Deinde num. 23. hæc alia subdit. *Sunt & alia in Ecclesia catholica instituta vivendi præstantia; nimirum quod alii carnibus prorsus abstineant, tam quadrupedum, & avium, quam piscium, nec non ovis, & caseo. Tum sunt alia vitæ genera, propter quod unusquisque secundum suum laborem mercedem accipiet. Igitur sunt qui omnibus illis abstinent; alii quadrupedibus dumtaxat, sed avibus, ac ceteris vescuntur. Alii etiam ab avibus temperant, ova, & pisces adbibent. Alii etiam ova repudiant. Sunt qui solos pisces retineant, quibus nonnulli etiam abstinent, qui tamen caseum sibi permittunt. Alii vero caseo non utuntur. Præterea quidam a pane abstinent; quidam ab arborum fructibus, & cæcis omnibus.* Respondetur, ex hoc Epiphanyii testimonio nihil omnino in subsidium sæ opinionis colligere posse Launoium. Nam Epiphanyius num. 22. loquitur de Quadragesima, rationemque ieiunii quod sex diebus antepaschalibus observabatur, descri-

scribit, aiens, consuevisse populum sex illos dies transigere xerophagiis, hoc est pane, & aqua. Deinde num. 23. ubi varios ieiuniorum ritus recenset, non de ieiuniis ab Ecclesia præscriptis loquitur, sed de ieiuniis quæ fideles ex arbitrio, suaque devotione peculiari observanda sibi eligeant. Qua de causa inquit Epiphanius: *Sunt & alia in Ecclesia catholica instituta vivendi præstantia*, idest omnino libera, non præcepta. Nonne, si etiam nunc omnes ritus ieiuniorum percensere-mus, quæ fideles observant ex suo arbitrio, proferre possemus alios qui panem, & aquam sumunt, alios qui lactinia manducant, alios qui a carnibus abstinant, sed carniū iuscula sumunt? Si plura hac de re cupis, consule P. Nicolaium, fufius hunc Epiphaniæ textum explicantem.

X. Postremum obiicit Launoius testimonium Socratis, qui *Lib. V. hist. cap. xxxi.* inquit: *Quin etiam non de numero dierum solum discrepant, verum etiam de abstinentia a cibis variam sequuntur rationem. Nam alii omnino ab omni animantium genere abstinent; alii inter animalia pisces solos comedunt; alii cum piscibus volucres etiam manducant; eosque ex aqua, ut apud Moysen, nasci asserunt; alii a fructibus duris integumentis involutis, & ab ovis temperant; alii arido pane solum vescuntur; alii ne illo quidem. Sunt qui, cum ad horam nonam ieiunaverint, variis ciborum generibus utuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur. Cuius rei sunt cause prope infinite. At quoniam nemo de ea præceptum, litterarum monumentis proditum, posse ostendere, perspicuum est, Apostolos liberam potestatem in eadem ususque menti, & arbitrio permisisse, ut quisque nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum sit, ageret. Hunc disparem rationem ieiuniorum in Ecclesiis esse cognoscimus.* Mirum sane est potuisse Launoium hoc Socratis testimonium obtrudere, quod Dalæus, ceterique recentes hæretici obiiciunt, ut ostendant, nullum fuisse in Ecclesia præceptum ieiunandi, vel abstinendi a certo ciborum genere. Idque magis mirandum, quod Launoius nil ex historia suscipiat, nisi severo criterio cribratum; Socratis vero quæ fabulas clausis oculis deglutiat. Non est quod omnes imposturas, & commenta quæ citato capite Socrates narrat, expendam. Nec enim aut Launoius, aut Lutherani, & Calvinistæ omnia admittunt quæ ibi Socrates habet; sed plura & ipsi, tamquam sibi contraria, respuere debent. Mihi vero satis sit respondere, Socratem fuisse hæresibus Novatiani, & Aerii infectum, Catholicisque sum-mopere infensum; nullam proinde mereri fidem in iis quæ de Catholicis enarrat. Nonne mendacii revincitur apertissime, quod asserat, Romanos tres tantum hebdomadas ante Pascha ieiunasse, & sabbato, non secus ac dominico die, ieiunium non servasse? Præterquamquod non Ecclesiæ catholicæ, sed hæreticorum ieiunia eorumque diversitatem recensere Socratem si dixerimus, nil sane opponere Launoius poterit.

CAPUT III.

Lege naturali, & divina ieiunium absolute acceptum præscribitur: Ecclesia & tempora quibus ieiunandum sit, designat, & ieiunia peculiaria præcipit.

I. **N**Egant Lutherani, & Calvinistæ, tum divina lege ieiunium præscriptum fuisse; tum Ecclesiam posse illud lege obligante in conscientia fidelibus præcipere; idque docet potissimum Dallæus in suo de ieiunio libro. Iam supra capite primo ostensum est, lege divina Deum in sua Scriptura ieiunium præcipisse: nec vacat in re apertissima diutius immorari. Quod porro ipsius naturæ iure ieiunium generatim acceptum iubeatur, comperta res est. Hoc evincit Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* cxlvii. *art.* 3. evidenti argumentatione. Siquidem ratio naturalis præscribit, unumquemque eo quo indiget remedio uti. Ieiunium porro remedium est ad plures fines spirituales assequendos apprime utile, immo & necessarium. Ieiunium enim corpus cruciat, concupiscentiam cohibet, ac rebellionem appetituum sedat, suppetiasque adfert plurimas, ut animus ad cælestium meditationem facilius assurgat. Merito ergo concludit Angelicus loco laudato. *Unusquisque ex naturali ratione tenetur tantum ieiuniis uti, quantum sibi necessarium est ad prædicta. Et idea ieiunium in communi cadit sub præcepto legis naturæ. Sed determinatio temporis, & modi ieiunandi secundum convenientiam, & utilitatem populi christiani cadit sub præcepto iuris positivi, quod est a Prælatibus Ecclesiæ institutum: & hoc est ieiunium Ecclesiæ; aliud vero est naturæ. Hæc omnia confirmat Augustinus de utilitate ieiunii cap. 111. exemplo equi indomiti, & calcitrosi, cui pabulum subtrahis, ut ipsum coerceas. Si iumento forti insideres, si equo uterere, qui se gestiendo posset præcipitare, nonne, ut securus iter ageres, cibaria ferenti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Hierusalem: plerumque me rapit, & de via conatur excutere. Via autem mea Christus est: ita exultantem non cobibebo ieiunio? Quisque ergo plus minusve pro morborum diversitate, ieiunii medicinam sumere debet.*

II. Hoc ieiunium, quod generice & absolute sumptum, sub naturæ lege comprehenditur, suis legibus præcipit Ecclesia, & stata tempora, quibus ieiunandum sit, designat. Quod porro Ecclesia recte, & iure id præcipere valeat, patet in primis exemplo Synagogæ, quæ Iudæis ieiunia imponebat, ut constat tum ex Hieremiæ *cap.* xxxv. tum ex Libro Esther *cap.* ix. tum ex Zacharia *cap.* viii.

& de-

& denique ex Evangelista Luca cap. x. ubi inquit : *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*. Idque confirmat Paulus Epistola ad Romanos cap. xiii. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: quod non minus de ecclesiastica quam de sæculari potestate est intelligendum. Ait enim idem Apostolus Epist. ad Hebræos cap. xiii. *Obedite Præpositis vestris, & subiaccite eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Ad Præpositos autem ecclesiasticos potissimum spectat rationem Deo pro animabus illis subiectis reddere. Illis ergo obedire præcipue fideles debent. Hæc omnia roborantur auctoritate veterum Conciliorum. Canon sexagesimus octavus Apostolorum iubet, Clericum deponi, & laicum excommunicationis pœna multari, si ieiunium quadragesimale violaverint. Eandem pœnam in transgressores ieiunii statuit Concilium Gangrense, ut plura alia obmittam. His accedunt Patrum testimonia. Tertullianus *Lib. I. de ieiunio* inquit : *Bene quod & Episcopi universæ plebi mandare ieiunia assolent*. S. Basiliius oratione secunda de ieiunio ait : *Omnes equaliter & præceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Angeli sunt qui per singulas Ecclesias ieiunantes describunt. Vide, ne propter eduliorum parvam voluptatem damnium incurras*. S. Ambrosius serm. xxxiv. *Quisquis Christianus ieiunando non impleverit Quadragesimam, prævaricationis, & contumaciæ reus tenebitur*. S. Hieronymus epistola ad Marcellam adversus errores Montani hæc habet : *Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum tempore nobis congruo, ieiunamus*. S. Augustinus serm. lxxi. de tempore inquit : *Aliis diebus ieiunare remedium est, aut præmium. In Quadragesima non ieiunare, peccatum est*. Denique ratio ipsa, quæ dicta sunt, confirmat. Nam Prælati Ecclesiæ non minus ac Principes sæculares potestate condendi leges, quæ sublitorum bonum promoveant, instructi sunt, ut alibi sustus demonstratum est. Porro quæcumque lex, præscribens aliquem actum, efficit ut talis actus, qui alioquin liber erat, evadat necessarius. Cum itaque Ecclesia præcipit abstinere a certis cibis, & ieiunare certis diebus, reddit actus abstinentiæ necessarios. Ex quo consequitur, adversus præceptum Ecclesiæ peccare eos qui indicta ieiunia ab Ecclesiâ transgrediuntur.

III. Obiiciunt Aeriani, Iovinianistæ, Beguardi, Lutherani, & Calvinistæ, ieiunia nostra esse libera, a carnibus abstinentiam superstitionem sapere; præcepta vero quibus a cibis abstinentia, & ieiunia imperantur, tyrannidem redolere. Lutherus contra Ambrosium Catharinum ciborum delectum octavam Antichristi faciem appellat. *Octava Antichristi facies est delectus ille ciborum, & ieiuniorum, quæ libera per omnes dies sunt*. Eadem scribit Calvinus *Lib. IV. Inst. cap. xii. §. 21. Late sunt impie leges, quæ conscientias exitiis vinculis stringunt. Interdicitur est carnis usus, quasi hominem contaminaret*. Omnes denique Lutherani, & Calvinistæ clamant, observantiam ieiuniorum ad iugum pertinere legis

Mo-

Mosaicæ, qua Christus nos liberavit. Auferenda ergo est omnis obligatio ieiunandi.

IV. His hæreticorum commentis respondet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. cxlviii. art. 3. ad 3. *Ieiunia quæ sunt in præcepto, sunt in Conciliis Episcoporum statuta, & consuetudine universalis Ecclesiæ roborata. Nec sunt contra libertatem populi fidelis; sed magis sunt utilia ad impediendum servitutem peccati, quæ repugnat libertati spirituali.* A carnibus abstinere Marcionitæ, & Tatiani discipuli in odium Creatoris. Manichæi carnes respuebant, quod suapte natura immundas reputarent. Catholici omnia Creatoris opera venerantur, & cuncta ab eo condita bona esse creduntur. A carnibus itaque abstinere, non quod immundas eas sua natura esse credant, vel iudicent; sed ut abstinentiæ, seu temperantiæ virtutem exercent, ut rebellem concupiscentiam cohibeant, utque carne castigata, humiliatoque corpore, expeditiores sint ad peragenda divina. Nec in perpetuum, ut Iudæi, a certis temperant cibis; sed stato tempore. Hæc omnia explicat Augustinus Lib. de mor. Eccl. cath. cap. xxxiiii. *Multi neque vescuntur carnibus, neque tamen eas immundas superstitiose putant. Itaque iidem ipsi qui sani se temperant, si ratio valetudinis cogat, ægroti sine ulla formidine accipiunt. Multi vinum non bibunt; nec tamen eo se inquinari arbitrantur; nam & quibusdam languidioribus, & profus omnibus qui sine illo nequeunt salutem corporis obtinere, humanissime, ac modestissime præberi faciunt. Et stulte nonnullos recusantes fraterne admovent, ne vana superstitione debiliores citius quam sanctiores fiant.*

C A P U T IV.

Ieiunium ecclesiasticum est actus virtutis. Insuper opus satisfactorium est, & meritorium, si necessariis conditionibus præditum sit.

I. **N**ON est facile dictu, in quot contrarias opiniones distrahantur hæretici tum recentes, tum antiqui, dum de utilitate, fructu, cultu, & merito ieiunii sermonem instituunt. Iovinianistæ nihil prodesse ieiunium effutiebant, teste Augustino Libro de hæresibus hæz. lxxxii. *Hic (Iovinianus) omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lavacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel a cibis aliquibus abstinentiam.* Idem docuerunt Beguardi. Lutherus non negat utile esse ieiunium ad macerandam carnem; meritorium autem esse minime concedit in responsione ad Ambrosium Catharinum. *Hodie si ieiunatur, non ut caro mortificetur; sed quia bonum sit hoc die ieiunasse, isto, vel isto cibo abstinuisse, quo cælum mereantur;*
quid

quid autem hoc aliud quam impia facies Anticristi? Lutherus, cui, ipso teste, cum dæmone necessitudo erat, ubique eiusdem prodit imaginem, faciemque obtrudit. Calvinus *Lib. IV. institut. cap. XII. §. 14.* plura invicem pugnantia profert: modo ieiunium liberum, modo necessarium, modo sanctum, modo superstitiosum prædicat. *De ieiunio ergo (inquit loco citato) dicamus non nihil: quia plurimi dum non intelligunt quid utilitatis habeat, non adeo necessarium esse iudicant; alii etiam ut supervacuum prorsus, reiciunt: & usu eius non bene cognito, facilius est in superstitionem lapsus.* Deinde §. 15. persequitur fines in quos legitimum ieiunium refertur, enarrare. *Sanctum, & legitimum (inquit) ieiunium tres habet fines. Eo enim utimur vel ad macerandam, & subigendam carnem, ne ascruat, vel ut ad preces, ac sanctas meditationes melius simus comparati, vel ut testimonium sit nostræ coram Deo humiliationis, dum volumus reatum nostrum coram ipso confiteri.* In hoc itaque Lutherani, & Calvinistæ conveniunt, quod ieiunium absolute spectatum ad affligendam carnem, animumque ad preces disponendum, utile, quin & necessarium iudicant. Sanctum etiam vocant, ut Calvinus, si ad præfatos fines dirigatur. Cum vero de Catholicorum loquuntur ieiunio, illud superstitionis labe respersum traducunt; quamquam eo spectet, ut carnem, & concupiscentiam subigat, ut spiritui corpus subiciat, ut cordis contriti, & humiliati argumentum Deo exhibeat.

II. Ut autem hæreticos, qui nostra ieiunia traducere tamquam superstitiosa audent, retundamus, id quod de ieiunio Catholici docent, edisseramus oportet. Ieiunium absolute, & per se sumptum res media est. In hac acceptione nec vitium, nec virtus est. Imponunt ergo nobis Calvinistæ, Lutheranique, dum scribunt, nos docere, ieiunium opus esse suapte natura, & ex opere operato, ut dicitur, meritorium, ac satisfactorium. Vitium enim, nobis fatentibus, sapit ieiunium, si in malum finem referatur; ut si quis ieiunet, ut e vita decedat, vel avaritiæ studeat: virtutem vero reuolet, si deliberato animo eligatur ad carnis petulantiam comprimendam, ac in bonum dirigatur finem. Media res est, quando a bono, & malo sine præcindit; ut cum quis abstinet, quia quod comedat, aut bibat, non habet. Dicimus ergo, ieiunium esse actum virtutis, cum ad finem honestum refertur. Ad virtutem abstinentiæ, & temperantiæ pertinet, cum delectationibus cibi, potusque modum præscribit. Qui ieiunat, ut Ecclesiæ obediat, obedientiæ actum exequitur; qui ieiunium servat, ut melius oret, religionis officium exercet: & cum ad aliarum virtutum fines ieiunium refertur a ieiunante, ad easdem quoque pertinet; proprie tamen est actus abstinentiæ. Audiamus Anglicum, qui ante ortum Lutheranorum, & Calvinistarum, doctrinam Catholicorum de ieiunio exposuit 2. 2. *quæst. cxlvii. art. 1.* his verbis. *Respondeo dicendum, quod ex hoc aliquis actus est virtuosus quod per rationem ordinatur ad*

aliquod bonum honestum. Hoc autem convenit ieiunio. Assumitur enim principaliter ad tria. Primo quidem ad concupiscentias carnis reprimendas. . . . Secundo assumitur ad hoc quod mens liberius elevetur ad sublimia contemplananda. . . . Tertio ad satisfaciendum pro peccatis, Unde Isai. 66. dicitur: Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio &c. Ieiunium autem quod Ecclesia præcipit, in hos fines refertur: & idcirco asserimus, ieiunium, quatenus ecclesiasticum, nempe suis conditionibus præditum, opus esse, non medium, sed reipsa bonum; nisi ieiunantis malitia in pravum finem detorqueatur.

III. Ad meritum, & satisfactionem quod attinet, certum in primis est, ieiunium mereri, seu impetrare bona temporalia. Siquidem Achabo ieiunanti mala ei comminata Deus inferre desistit. *Ieiunavitque, & dormivit in sacco. . . . Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius:* Lib. III. Reg. cap. 21. Idem patet ex Lib. I. Esdræ cap. 10. *Ieiunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum pro hoc: & evenit nobis prospere.* Ninivitæ triduo ieiunio suæ civitatis subversionem evitarunt. Hoc enim ieiunium indixit Iona Propheeta: *Homines, & iumenta, & boves, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant.* Quid autem accidit? *Et vidit Dominus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam.* Quid plura? Virtute ieiunii dæmones e corporibus pelluntur, ut habetur Matth. 17. *Hoc autem genus non elicitur nisi per orationem, & ieiunium.* Unde infert Athanasius Libro de virginitate: *Vide ergo quid faciat ieiunium, morbos sanat, dissolutiones exsecat, dæmones fugat. Sed, ne putes ista temere dici, habes eius rei testimonium in Evangelis. . . . Sciscitati sunt ab eo discipuli dicentes: Domine, declara nobis quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est a Domino: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi ieiuniis, & oratione. Quisquis igitur ab hoc immundo spiritu vexatur, certum habere debet hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere.*

IV. Neque ieiunii vis in impetratione sistit temporalium bonorum; sed & ad assequenda spiritualia, atque cælestia dona plurimum valet. Quod expressa Evangelii auctoritate probatur. *Cum ieiunatis (dicitur Matth. 6.) nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Forma deinde exhibetur illius ieiunii quo quis possit a Deo mercedem recipere, dum subditur: *Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris dominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Ut itaque supernaturalia præmia ieiunia nostra assequantur, non ob alium finem ea peragere debemus quam ut Deo placeamus; atque in ipsum Deum, ceu ultimum finem, caritatis amore referantur oportet.

V. Postremo ieiunium opus est satisfactorium pro peccatis nostris, nobis Deum propitium, & placabilem reddens: quod pariter ex ipsa Scriptura evincitur. Nam Propheta Joel inter opera pœnitentiæ quæ populo pro peccatis imponit, ieiunium præcipit. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fetu, & in planctu . . . Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium.* Anne post cordis contritionem in peccatorum conversione ieiunium recensisset Propheta Joel, nisi Deo gratum foret, plurimumque ad satisfaciendum pro peccatis valeret? Nonne David, ut pensum aliquod Deo solveret pro suis criminibus, illumque placaret, ieiuniis humiliabat animam suam? Psalm. xxxiv. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Nonne ieiunantes filii Israel cum Samuele Dei vindictam a se averterunt? I. Reg. vii. Nonne Achabus impius Dei furorem ob vineam Naboth raptam, succensum delinivit, cum sacco, & cilicio indutus ieiunavit? III. Reg. xxi. Idem præstitit Ninivæ tempore Ionæ: idem Iudæi tempore Esther: idemque ex innumeris tum veteris, tum novi testamenti locis constat.

VI. Quæ dicta sunt, Patrum auctoritate confirmantur. Tertullianus Libro de ieiunio ait: *Omnium erga visus macerationem hæc est ratio, qua rursus interdito cibo, & observato præcepto primordiale iam delictum expiaretur, ut homo per eandem materiam causæ Dei satisfaciatur, per quam offenderat.* S. Cyprianus sermone lapsus sub finem inquit: *Iram, & offensam eius ieiuniis, fetibus, planctibus, sicut monet ipse, placemus.* S. Basilii orat. i. de ieiunio hæc habet: *In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam: sed pœnitentiæ sine ieiunio otiosa, & infructifera est: per ieiunium satisfacit Deo.* Neque solam satisfaciendi, sed & merendi vim indiscriminatim Patres ieiunio adiudicant.

VII. Sanctus Augustinus serm. lxx. de temp. edit. Lov. qui est secundus dom. x. Quadrag. hæc scribit. *Quantum sit ergo bonum ieiunii, brevi sermone, exemplis additis, differamus. Moses primus, quadraginta diebus, ac noctibus cum ieiunasset, legem Domini accipere meruit, per quam populus imperaret. Impetraverunt unius hominis ieiunia quod totius populi saturitas desperaverat. Advertamus ergo quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum, & pulmones epulis astuantes. Moses ergo, qui ieiunavit, Deum vidit; populus, qui manducavit, & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moysè, & Israelitica multitudo loquar? Princeps ille humani generis Adam quamdiu ieiunavit servans mandatum, in paradiso fuit; ubi vero comedit, eiectus est de paradiso. Et, qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso cognovit uxorem. Semper enim iuncta est saturitati lascivia. Vicina sibi sunt venter, & genitalia; & pro membrorum ordine ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergo nos de paradiso cibus, reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergo quid sanctus Moses meruit ieiunando;*

deinde & cuncta videamus. Sancto Eliae ieiunanti etiam elementa famulata sunt: Hic denique tribus annis, & sex mensibus caelum clausit. . . . Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes. . . . Videte quanta sit ieiuniorum virtus, ut id facere ieiunia valeant quod Apostoli nequiverant. Sanctus Leo serm. 1. de ieiunio septimi mensis inquit: Ut per humilitatem ieiunii contra omnes hostes nostros divinum mereamur auxilium. Sanctus Ioannes Chrysostomus serm. 1. de ieiunio ait: Ieiuna, quia peccasti; ieiuna, ut non pecces; ieiuna, ut accipias; ieiuna, ut permaneant quae accepisti. Sanctus Ambrosius epist. lxxxii. ad Ecclesiam Vercellensem inquit: Qui sunt hi praecipitantes novi, qui meritum excludunt ieiunii? Innumeros alios Patres brevitatis gratia omitto.

VIII. Respondent uno ore Lutherani, & Calvinistae, Patres antiquos rhetoricos exaggerationibus longius quam par fuerat, proventos esse, & a veritate discessisse, cum de ieiuniis locuti fuerunt. Calvinus Lib. IV. Instit. cap. xii. §. 19. expresse scribit, Patres semina superstitionis iecisse in suis ieiuniorum encomiis. En illius verba. *Qua in parte non in totum excusare audeo veteres, quin & superstitionis quaedam semina iecerint, & occasionem praebuerint tyrannidi, quae postea exorta est. Occurrunt quidem interdum sanae, & prudentes de ieiunio sententiae; sed postea occurrunt subinde immodicae ieiunii laudes, quae ipsum inter praecipuas virtutes extollunt.* Quis serat istorum hominum audaciam? Anne omnes Patres rhetorica amplificatione superstitionis ritum docent? Anne omnes a veritate semita aberrarunt? Plus ne auctoritatis uni Calvino quam omnibus Patribus tribuendum erit? Quid verisimilius est, Patres Apostolis proximis, an Lutheranos, & Calvinistas a veritate exorbitasse? Sed quid diutius immoror in tam vanis commentis profligandis?

IX. Obiiciunt plura sacrae Scripturae testimonia, quibus probare contendunt, ieiunia non esse Deo grata. Isaias enim ait cap. lviii. *Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis &c.* Et Hieremias cap. xiv. inquit: *Cum ieiunaverint, non exaudiam preces eorum.* Similia habentur Zach. cap. vii. aliique in locis sacrorum Librorum. Respondetur, solos haereticos, quorum proprium est meridianae luci tenebras offundere, & omnia carpere, posse eiusmodi textus opponere. Nam manifestum est, locis laudatis improbari ieiunia illorum qui pravo corde machinantur malum, qui, dum corpora ieiunii comprimunt, animam sceleribus contaminant. Ecce (inquit Isaias loc. cit.) *in die ieiunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: ecce ad contentiones, & lites ieiunatis, & percutitis pugno impie.* Nonne Deus saepissime sacrificia, holocaustomata, calendas, & festa Iudaeorum se odio habere testatur? Anne inde inferendum, sacrificia ad cultum divinum minime pertinere, vel meritoria non esse? Ieiunia itaque, & sacrificia, aliaque opera suapte natura sancta,

ta,

ta, quæ offeruntur ab impijs, quæve animo iniquo profanantur, & inquinantur, Deus execratur; fecus sacrificia, & ieiunia quæ pii fideles corde contrito, & animo humili illi offerunt. Sæpius iam dictum fuit, tunc ieiunia nostra merito digna esse, cum in Deum pio & puro corde referuntur. Quæ ex Patribus opponunt, nullius sunt momenti. Docent enim Patres, a vitijs abstinendam optimum esse ieiunium, quod Catholici omnes fatentur. Ut autem facilius coercere homines possint sensus suos, & peccata vitare, ieiunia suadentur, & statis temporibus ab Ecclesia imperantur: quoniam ad id assequendum apta sunt instrumenta.

C A P U T V.

De ieiunio Quadragesimæ: de illius varietate, & de causis institutionis eiusdem.

SACRUM quadragesimale ieiunium, tamquam superstitiosum inventum, improbat Calvinus Lib. IV. Instit. cap. XII. §. 20, *Et tunc passim invaluerat superstitionosa Quadragesimæ observatio: quia & vulgus eximium aliquod obsequium Deo se in ea præstare existimabat; & Pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione, cum planum sit non ideo ieiunasse Christum, ut alius exemplum præberet. . . . Mirum est tam crassam hallucinationem hominibus acuti iudicii obrepere potuisse.* Calvino accedunt omnes Lutherani, & Calvinistæ, qui, quemadmodum cælibatum, ita & ieiunia de medio sustulerunt. Quia, inquit Augustinus, *venter, & genitalia sibi vicina sunt.* Quapropter qui veneri indulget, ventrem repleat oportet: quia, subdit idem S. Doctor, *pro membrorum ordine ordo quoque vitiorum existit.* Sed ad rem.

II. Ecclesia catholica docet, ieiunium quadragesimale ab ipsis Apostolis institutum fuisse, & non intercisa temporum serie a fidelibus observatum semper esse. Quod evincitur in primis celebri illo divi Augustini testimonio Lib. IV. adversus Donatistas cap. XXIV. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Institutio autem ieiunii quadragesimalis neque in Scripturis, neque in Conciliis primum facta legitur. Illius ergo origo ab Apostolis ipsis repetenda est. Primum generale Concilium in Ecclesia celebratum, fuit Nicænum I. Hoc autem Concilium ieiunii quadragesimalis, tamquam priori tempore instituti, meminit can. v. *Concilia vero celebrentur, unum quidem ante Quadragesimam Paschæ, ut, omni dissensione sublata, munus offeratur Deo purissimum. Secundum vero circæ tempus autumnii.* Quod confirmatur ex iis quæ de controversia celebrandi Paschatis

tis, sub Victore Papa, & Alexandro Severo exorta, narrat Eusebius Hist. Lib. V. cap. xxiii. *Omnes per Asiam Ecclesia, vetusta quadam traditione nixa, quarta decima luna salutaris Paschae festum diem celebrandum esse censebant . . . Cum tamen reliqua totius orbis Ecclesia alio more uterentur, qui ex Apostolorum traditione profectus etiamnum servatur, ut scilicet non alio quam resurrectionis dominicae die, ieiunia solvi liceat.* Hoc ipsum colligitur ex Epistola Imperatoris Constantini Magni data Ecclesiis, quam refert Eusebius Lib. III. de Vita Const. cap. xviii. edit. Val. *Consideret, quaso (inquit) vestrae sanctitatis solertia, quam grave sit, & indecorum iisdem diebus alios quidem ieiuniis intentos esse, alios vero convivium celebrare; & post dies Paschae, alios quidem in festivitibus, & animorum remissione versari, alios vero definitis vacare ieiuniis.* Praevit ergo Nicæno Concilio ieiunii quadragesimalis institutio. Concilia, Nicæno proxima, ieiunii item Quadragesimae meminerunt. Gangrense celebratum anno 324. can. xix. anathematis poenae eos subiicit qui sub specie sanctioris vitae ieiunia Ecclesiae communia solvunt. *Si quis eorum qui continentiae student, absque necessitate corpora, tradita in commune ieiunia, & ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, stimulo sua cogitationis impulsus; anathema sit.* Concilium vero Laodicense anno 364. plures canones edidit pro observantia ieiunii Quadragesimae. Can. xlix. ait: *Non oportet in Quadragesima panem offerri, nisi sabbato, & festis dominicis: & can. lxx. Non oportet in Quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.* Posteriorum Conciliorum textus recensere non vacat, quoniam pervii sunt.

III. Veteres Patres, tum Graeci, tum Latini, nemino excepto, Quadragesimae mentionem fecerunt. Quare superfluum est singillatim eorum testimonia recensere. Unum vel alterum proferre sufficiat. Origenes viris apostolicis proximus hom. x. in Lev. *Nec hoc, inquit, ideo dicimus, ut abstinentiae christiano freno laxemus. Habemus enim Quadragesimae dies ieiunio consecratos.* Athanasius epistola ad Orthodoxos ait: *Vidisses Presbyteros, & laicos in ius trahi, virgines a carere suo divulsas ad tribunal Caesaris raptari, & in carcerem conici: alios fisco additi, alios flagellis cadi, parvi sacrificiorum ministris, & virginibus interdicti, Haec autem sub Pascha in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiuniis dediti erant.* Quinimmo plures ex Patribus docent, ab ipso Domino iudictum fuisse Quadragesimae ieiunium, sin verbo, exemplo saltem; atque Apostolos ex Spiritus sancti peculiari inspiratione illud instituisse.

IV. Obiiciunt auctoritatem Cassiani, qui collat. xxi. cap. xxx. hæc habet. *Scindum sane, hanc observantiam Quadragesimae, quamdiu Ecclesia illius primitivae perfectio inviolata permansit, penitus non fuisse. Non enim præcepti huius necessitate, nec quasi legali sanctione constrikti, arduissimis ieiuniorum terminis clauderentur qui totum anni spatium equali ieiunio concludebant &c.* Respondetur primum, hanc Cassiani

nat-

narrationem evertere opiniones Lutheranorum, & Calvinistarum. Quandoquidem, non modo quadragesima dies, sed totum annum, Cassiano teste, ieiunabant primi Christiani. Favet ne Cassianus Lutheranis, qui vel ipsa Quadragesima ieiunandum pernegant? Secundo dicimus, salvo obsequio quod Cassiano viro contemplationi addito debetur, falsum esse primos Christianos per totum annum ieiunasse: ex nullo siquidem antiquitatis monumento id colligi potest. Oppositum aperte docent omnes Patres. Tandem Cassianus asserit, omnium Sacerdotum consensu legem servandi ieiunium conditam fuisse: *Id tunc universis Sacerdotibus placuit ut homines . . . ad opus sanctum canonica ieiuniorum indictione revocarent, & veluti legalium decimarum necessitate compellerent.* Ex Cassiano itaque habetur, primos Christianos, qui divino amore flagrabant, libera electione ieiunasse; deservescente vero caritatis ardore, temporis tractu, ex imperio omnium Sacerdotum quadragesimale ieiunium observasse posteriorum sæculorum fideles. Quid autem heinc colligere Reformati valeant ad fovendam suam intemperantiam, ventrisque studium, sane non video.

V. Ad varietatem Quadragesimæ quod spectat, priusquam diversam Catholicorum consuetudinem patefacio, ostendam fas est discrimen quod Catholicos inter & hæreticos in quadragesimalis ieiunii observantia intercedebat. Non modo Catholici vel ipsis primis Ecclesiæ sæculis, sed & hæreticorum plures, quadragesimalia ieiunia observabant. Montanistæ singulis annis tribus Quadragesimis corpora sua macerabant, illusionibus Montani decepti. Catholici autem apostolica traditione instructi unam ieiunabant Quadragesimam, ut testatur Hieronymus epistola ad Marcellam: *Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus. Illi [Montanistæ] tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres possi sint Salvatores.*

VI. Unam itaque Quadragesimam ieiunasse a primordiis Ecclesiæ Catholicis certum est. Nomine autem Quadragesimæ recentes hæretici, non quadragesima, vel prope quadragesima, nimirum triginta sex dies intelligi volunt; sed contendunt, primos Christianos ieiunio vel quadragesima horarum, aut unius, vel trium dierum Quadragesimam hanc implevisse: idque auctoritate quorundam Patrum evincere conantur, quibus assentitur Launoisus. Verum Catholici communi assensione docent, in Ecclesia catholica ieiunium quadragesimale, seu paschale semper fuisse dierum quadragesima, aut prope quadragesima, nempe triginta sex. Idque constat ex omnibus Patribus, qui ieiunium antipaschale explicantes ad quadragesima dierum spatium illud extendunt. Anne ieiunium unius, vel alterius diei quadragesimale vocassent? Anne Patres omnes asseruissent, Catholicos Quadragesimam ieiunare ad exemplum Moyse, Eliæ, & Christi; nisi quadragesima dies, quemadmodum illi, ieiunassent? Quod vero Ambrosius, Mediolanensis Ecclesiæ consuetudi-

nem indicans, scribat, Quadragesimam quadraginta duos dies continere, a quibus subductis dominicis, in quibus non ieiunatur, remanent triginta sex; nil officit communi universalis Ecclesie consuetudini ieiunandi quadraginta dies.

VII. Obiiciunt Irenæum apud Eusebium *Lib. V.* hæc scribentem: *Illi quidem se putant unum diem ieiunare debere, illi duos, illi etiam plures, illi quadraginta diurnas horas, & nocturnas commensurant suum diem.* Respondetur, Irenæum loqui de continuatione ieiunii in ipsa Quadragesima absque omni cibo; idest, aliqui unum, alii duos, alii quadraginta horas transigebant, quin aliquid cibi sumerent. Hic est genuinus illorum verborum sensus. Quis enim sanæ mentis unius diei ieiunium Quadragesimæ nomine exprimeret? Quid plura? Hanc ipsam abstinentiam, seu diversitatem abstinenti a cibo duobus diebus in Quadragesima, seu in magna Quadragesimæ hebdomade, in qua severius observabatur ieiunium, improbat ipse Irenæus apud eundem Eusebium. *Hæc varietas (inquit) in observando ieiunio non nunc primum nata est, sed multo ante apud maiores nostros cepit, qui negligentius, ut verisimile est, prædentes, ex simplicitate, ac ex imperitia ortam consuetudinem posteris tradiderunt.* Ex quibus Irenæi verbis colligitur, & ieiunium observatum fuisse a maioribus suis, & abusum ex prædientium negligentiam in quosdam irrepisse.

VIII. Obiiciunt, divum Basilium docuisse, dies quinque tantum modo ieiunandum esse; Socratem scribere, Romanos tres dumtaxat hebdomades ieiunasse suo tempore; & Ambrosium narrare, Christianos non quadraginta, sed quinquaginta dies, & contra alios triginta tantum dies solitos fuisse ieiunare. Respondetur, divum Basilium cuiusque hebdomadis quinque dies numerare, eo quod Græci sabbatis, & dominicis diebus ieiunium solvebant, quibus detractis, quinque supersunt dies. Idque constat ex ipso Basilio, qui ad ieiunium quadraginta dierum efficacibus adhortationibus populum excitabat. Ad Socratem quod attinet, alii respondent, nullam eidem, Novatianorum hæresi inquinato, fidem adhibendam esse: alii dicunt, textum Socratis corruptum esse. Ut ut sit de Socratis textu, sanctus Leo Socrati cœvus, qui eodem tempore Romanam Sedem tenebat, conceptis verbis in suis sermonibus docet, Romanos quadraginta dies ieiunasse. Legantur sermones III. IV. V. & VI. Idem adfirmant Hieronymus, & Chrysologus. Maior ne fides habenda Socrati, Græco, Novatiano, Aeriano, Romaque distant, quam D. Leoni Romæ degenti? Ad ultimum respondetur, Ambrosium quinquaginta dies numerare respectu illorum qui more Græcorum sabbati diebus non ieiunabant. Heinc detractis sabbatis, & una addita hebdomada conficitur numerus quadraginta dierum.

IX. Solet inquiri, quo die inceperit, quoque desierit quadragesimale ieiunium? Respondeo verisimilius esse, illud cœpisse feria secunda consequente dominicam, quæ

quæ dicitur Quinquagesimæ, defuisse vero sabbato præcedente hebdomadam sanctam. Hæc siquidem hebdomada intra dies quadraginta non computabatur; sed recolendæ dominicæ passioni deputata erat: eamque transigebant fideles ieiunio severiori, in quo xerophagiis, idest pane, sale, & aqua vescabantur. Quod demonstrari potest ex *Libro V. constitutionum*, quæ dicuntur Apostolicæ *cap. xii.* ubi, postquam præcipitur *servandum esse ieiunium Quadragesimæ*, subditur: *Celebretur vero ieiunium hoc ante ieiunium Paschæ, incipiens quidem a secunda feria, desinens vero in sextam. Deinde, dimisso ieiunio, incipite sanctam hebdomadam Paschæ, ieiunanteque omnes cum timore.* Idipsum indicat Epiphanius in *Doctrina compendiaria*. Nec solum apud Græcos, sed etiam apud Latinos consuetudo ista obtinuisse videtur, ut S. Augustinus *epist. cxix. edst. Lov. & S. Leo serm. v. de Quadragesima* innuere videntur. Quod testimonio Rabani Mauri confirmatur. Hic enim *Lib. II. de Inst. Cler. cap. xxxiv.* inquit: *Notandum tamen est, quod a Quinquagesima ieiunium incipere apud Romanos, Thelephorus sæpe memoratus Papa constituit, ut per septem hebdomadas ante Pascha corpus ieiuniis castigemus, qui alias septem post Pascha usque ad Pentecostem in letitia a ieiuniis relaxare volumus.* Obiter hic advertere lubet adversus Samuelem Balsnagium, aliosque dictos reformatos, Thelephorum Papam minime instituisse ieiunium quadragesimale; sed institutum ab Apostolis ieiunium contra gliçentes in dies abusus confirmasse. Mos incipiendi quadragesimale ieiunium a feria secunda adhuc obtinet apud multos Religiosos, potissimum apud Prædicatores. Post Thelephorum Pontificem consuetudo hæc vicissitudinibus subiecta fuit. Siquidem initium quadragesimalis ieiunii duci cœpit a feria secunda post dominicam quæ prima appellatur Quadragesimæ usque ad Pascha; & hebdomada sancta intra ieiunium quadragesimale computata fuit. Ex præcedenti vero septimana, quæ nuncupatur Quinquagesimæ, retenti sunt quatuor dies, additique ad subsequentes. Quo tempore præciso hæc additio facta fuerit, incertum. Esse valde antiquam, maxime in Ecclesia Latina, compertum est ex Alcuino in *Libro de officiis ecclesiasticis cap. vii.* & ex Micrologo, Rupestro, ac Gratiano de *consec. dist. v. can. Quadrag.* Ex his quæ hucusque dicta sunt, colliges, ieiunium; quod a Patribus pluribus antipascalæ nuncupabatur, aliquando pro ieiunio maiori, seu sanctæ hebdomadæ, quod severius, ut dictum est, servabatur, neque solvebatur nisi die sequenti ad galli cantum, vel post bidduum, aut triduum; aliquando pro ipso quadragesimali acceptum fuisse. Nunc nullo modo, neque in numero dierum, neque in forma illud servandi, a communi quadragesimali distinguitur. Colliges quoque, nunc Quadragesimam proprie incipere prima dominica Quadragesimæ. Solum enim post dominicam solvitur ieiunium ad vesperum, qui anticipatur, ut quid antiqui moris superfit. Quatuor autem diebus præcedentibus primam dominicam ieiunium solvitur ad nonam.

X. Plures assignantur causæ cur institutum fuerit ieiunium quadragesimale : Septem præcipue recensentur . Prima , ut impleretur illud Christi Domini apud Matthæum cap. ix. *Venient autem dies , cum auferetur ab eis sponsus , & tunc ieiunabunt* : ad quæ verba alludit Tertullianus Lib. de ieiunio cap. 11. *Certe in Evangelio illos dies ieiunium determinatos putant in quibus ablati sunt sponsus : & hoc esse iam solos legitimos ieiuniorum Christianorum* . Secunda , ut fideles ad maxima passionis , & Resurrectionis dominicæ mysteria celebranda præparentur ieiuniis , precibus , & elemosynis , ut inquit S. Leo ser. x. de Quadrag. *Cognoscimus ad celebrandum Pascha diem merito nos quadraginta dierum ieiunio præparari , ut digni possimus divinæ interesse mysteriis* . Tertia , ut Christianorum animæ , peccatorum sordibus expiatis , ieiuniorumque severitate castigatis corporibus , dignè constituantur manducandi sacrum Christi corpus , ut inquit D. Hieronymus in cap. 111. Ioan. *Dominus missus ad prædicationem mundi ieiunat quadraginta dies ; & benedictionem nobis ieiunii deserviens , ad esum corporis sui sub hoc numero nostras animas præparat* . Quarta , ut pensum aliquod Christiani divinæ iustitiæ solvant pro offensis illi irrogatis totius anni cursu . Ideo (inquit S. Leo ser. iv.) *magna divinæ institutionis salubritate provisum est , ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur , in quibus aliorum temporum culpas , & pia opera redimerent , & ieiunia casta decoquerent* . Quinta , ut per abstinentiam quadragesimalem decimas vitæ nostræ Domino offeramus . Siquidem dierum totius anni decima pars sunt dies triginta sex , qui proprie , ut dictum est , constituunt ieiunium quadragesimale . Sic Gregorius Magnus *homil. xvi. in Evang.* inquit : *Ita offerre contendimus Deo decimas dierum . . . ieiunium quadragesimale est decima totius anni* . Sexta , ut Christiani Redemptoris sui , sanctorumque Prophetarum Moy- sis , & Eliæ ieiunia quadraginta dierum , sin omnino , saltem ex parte imitarentur ; sicut ait Chrysostomus *hom. 1. in Gen.* *Dominus noster Iesus Christus & ipse quadraginta dierum ieiunio declarato , sic certamen contra diabolum aggressus est , omnibus nobis exemplum dans , ut per illud armemur , & ex illo robur sumamus* . Septima , ut Christiani , non solum pro semetipsis , sed etiam pro catechumenis , qui olim sabbato paschali baptizari solebant , efficacius orent . Quam rationem tradit S. Ambrosius *serm. lvi.*

CAPUT VI.

De ieiuniis quatuor temporum, feriarum quartæ, sextæ, & sabbati, Adventus, stationum, vigiliarum, rogationum, & de ieiuniis infra annum, ac de diebus quibus ieiunare non licet.

I. **Q**uemadmodum ieiunium quadragesimale ab Apostolis institutum fuisse negant Lutherani, & Calvinistæ; sic ieiunia quatuor temporum longe post ætatem Apostolorum pontificia auctoritate inuenta esse, pugnacissime defendunt, maxime Dallæus, & novissime Samuel Basnagius in suis annalibus politico-ecclesiasticis ad annum 219. num. 8. Communis tamen Catholicorum sententia originem ieiuniorum, quæ quatuor anni temporibus in Ecclesia catholica observantur, ab Apostolis repetit. Quod probatur in primis ex Actis Apostolorum cap. xxvii. *Multo autem tempore peracto, & cum iam non esset ruta navigatio, eo quod & ieiunium iam præterisset, consolabatur eos Paulus.* Quibus verbis loqui videtur de ieiunio hiemali, seu decimi mensis, quo quidem tempore navigatio ruta esse non solet. Deinde S. Leo, diligentissimus traditionum apostolicarum investigator, aper tissime docet, ieiunium istud ab Apostolis institutum fuisse serm. vii. *Apostolica (inquit) institutio, dilectissimi, quæ Dominum nostrum Iesum Christum ad hoc venire in hunc mundum noverat, ut legem non solveret, sed impleret... Quod igitur ex veteris prædicatione doctrina purificationem animarum, corporumque nostrorum ieiunium septimi mensis assumimus; non legalibus nos oneribus subiicimus, sed utilitatem continentis, quæ Christi Evangelio servit, amplectimur.* Et sermone viii. *Huius observantia utilitas, dilectissimi, in ecclesiasticis præcipue est constituta ieiuniorum, quæ ex doctrina Spiritus sancti ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hiemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus.* Hæc sane sunt ieiunia, de quibus in præsentia agimus. Subditque S. Pontifex ser. vii, ab universa Ecclesia hæc ieiunia celebrari. Fallitur ergo Dallæus, cum asserit, hæc ieiunia in sola Romana Ecclesia tempore sancti Leonis observata fuisse.

II. Aliquam tamen circa tempus observandi eiusmodi ieiunia fuisse varietatem, ultro concedunt Catholici; imo & circa numerum. Nam primum trium temporum ieiunium servabatur; deinde quartum decreto Callisti additum est, ut observat Bellarminus *Lib. II. de bon. oper. cap. xix.* Quod ad tempus atinet, primum ieiunium vernum sub initium mensis martii celebrabatur, nullo habito ad Quadra-

dragesimam respectu. Secundum ieiunium celebrabant secunda hebdomada quarti mensis, nempe iunii. Tertium tertia hebdomada septimi mensis, idest septembris. Quartum tertia hebdomada decembris, ut colligitur ex Concilio Moguntino, anno 813, celebrato. Communius tamen celebrata fuerunt haec quatuor ieiunia iis temporibus quibus nunc peraguntur: nimirum primum in prima hebdomada Quadragesimae, secundum in hebdomada Pentecostes, tertium in tertia hebdomada septembris, & quartum in tertia hebdomada decembris. Quem ordinem describunt S. Leo, & Gelafius primus: & hic ordo etiamnum servatur in Romana catholica Ecclesia. Ex hac varietate inferimus, probabile satis esse, Apostolos sub praeepto non imposuisse ista ieiunia, sed sub consilio. Si enim fuissent sub praeepto imposita, maior certe extitisset in eorum observantia similitudo. Consuetudo tamen temporis cursu vim legis obtinuit: & deinde propter fidelium negligentiam praeepta addita a summis Pontificibus fuerunt. Quod vero in Ecclesia Romana antiquissimo tempore sub praeepto ieiunia ista servarentur, constare potest ex tot sermonibus sancti Leonis, de his ieiuniis recitatis.

III. Causae instituendi eiusmodi ieiunia recensentur a S. Leone *ser. vi. de ieiun. septimi mensis*. Prima est, ne Christiani in moralium virtutum exercitatione Iudaeis palmam cederent. Ieiunabant autem Iudaei quatuor anni temporibus, nempe mense quarto, quinto, septimo, & decimo: quorum ieiuniorum meminit Zacharias Propheta *cap. viii. ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi mensis erit domus Iuda in gaudium*. Secunda, ut Ecclesia Deo preces offerat pro copiosis terrae frugibus, & pro ministrorum ordinationibus. Praefatis enim temporibus sacri Ordines conferuntur. Tertia, ut nullum sit anni tempus a ieiuniis vacuum; sed quemadmodum sunt quatuor anni partes, ita essent in earum singulis stata ieiunia; & sicuti quaelibet pars tres complectitur menses, similiter quodlibet ieiunium tribus diebus perageretur.

IV. Ieiunium quartae, & sextae feriae antiquissimum fuisse in Ecclesia, fatetur vel ipse Samuel Basnagius in suis memoratis Annalibus ad annum 207. *num. 3.* inquit: *Multum sibi vetustatis assumere ieiunia mercurii, & veneris, documento est Clemens Alexandrinus, qui de gnostico suo scriptam reliquit: Novit ipse ieiunii quoque aenigmata horum dierum, quarti, inquam, & sexti*. Negat tamen ab Apostolis originem ducere. Idemque adfirmat Dallaeus eiusdem sectae. Ceterum ieiunium istud sub ipsis Apostolis coepisse, & ab iisdem institutum fuisse, monumentis satis validis evincitur. Et in primis id constat ex decretis primitivae Ecclesiae, quae Apostolis ipsis adiudicantur sub nomine Canonum Apostolorum. Canon lxx. haec continet: *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor sanctam Pascha Quadragesimam non ieiunat, vel quartam diem, vel parasceven... deponatur; si laicus sit, segregetur*. Clarius haec confirmat Auctor apostolicarum

Constitutionum *Lib. V. cap. xv.* Epiphanius in doctrina compendiaria, *Hermas Lib. III.* Origenes hom. x. in *Levit. Habemus* (inquit) *quartam, & sextam septimanæ dies, quibus solemniter ieiunamus.*

V. Caussam instituendi hæc duo ieiunia prodit Epiphanius in doctrina compendiaria *num. 22.* Eaque est dominica Passio, quæ feria quarta incipit, & feria sexta consummata fuit. Die siquidem mercurii & Iudas de prodendæ Christo cum Iudæis convenit, & Iudæi eodem die consilium de illius interfectione inierunt. Feria autem sexta crucifixus est. *Quarta, sextaque feria ieiunium ad horam usque nonam indictum, propterea quod quarta feria comprehensus est Dominus, & sexta in crucem sublatus.*

VI. Istud autem ieiunium non præcepti, sed consilii fuit. Si enim per totum annum vi legis ieiunassent fideles, superflua fuissent ieiunia quatuor temporum, quæ iisdem diebus peraguntur. Probabile tamen est, abstinentiam a carnibus fuisse sub præcepto, prout colligitur ex canone Apostolorum, secus ieiunium, seu unicam comestionem. In Ecclesia autem Latina, seu occidentali, paulatim in defuetudinem abiit; & consuetudo obtinuit abstinentiæ a carnibus die sabbati.

VII. Ieiunium sabbati, veluti Christianis incongruum, improbant Græci, improperabantque Ecclesiæ Latinæ, quod illud observaret. Suam opinionem confirmabant ex *Canone lxxvi.* Apostolorum, ex *Lib. VII.* constitutionum, quæ dicuntur Apostolicæ, & ex pseudoepistola Ignatii ad Philippenfes, & demum ex Concilio Trullano, Quinisexto ab ipsis nuncupato. Inter ipsos Latinos Patres aliqua de hoc dissensio fuit. Sanctus Innocentius I. congruum iudicavit istud ieiunium. S. Ambrosius, & S. Augustinus congruentius censuerunt ab hoc ieiunio abstinentium: hortabantur tamen ut quisque suæ patriæ consuetudinem observaret. Tempus institutionis huius ieiunii incertum est. Antiquum tamen fuisse, ex recitato dissidio colligitur; & præcipue ex Innocentio I. qui testatur hoc ieiunium in Ecclesia Romana observari, siletque tempus institutionis. Hanc vero in confirmationem istius ieiunii rationem affert, nimirum quod, quemadmodum univèrsa Ecclesia, tum Græca, tum Latina, ieiunat sabbato sanctæ hebdomadæ antepaschalis propter Christi sepulturam, & Apostolorum trinitatem; sic consentaneum videtur, ieiunari posse singulis totius anni sabbatis. Ad ea vero quæ supra opposita sunt, responderetur, omiſsa discussione monumentorum, prohibitum fuisse ieiunium sabbati in detestationem hæreticorum, scilicet Marcionitarum, & Simonianorum, qui negabant Deum verum esse illum qui hunc mundum creavit, quievitque die septimo, ac idcirco ieiunabant die dominico, & die sabbati, ne viderentur cultum offerre Deo Iudæorum, quem non agnoscebant ut verum Deum univèrsi creatorem; sed alium visibilem Deum venerabantur a seipsis confictum.

VIII. Obiicies, Phariseos ieiunasse bis in sabbato, idest in hebdomada, iuxta illud,

illud, *Ieiuno bis in sabbato*; bis quoque in hebdomada Paganos, & quosdam hæreticos ieiunium servasse. Ergo, ne Catholici similes illis appareant, biduum in hebdomada ieiunium peragere minime debent. Respondetur, consequentiam esse falsam. Nec enim id omne quod hæretici, vel Pagani agunt, malum est. Quin plura rationi consona operantur; plura quæ pietatis & virtutis præferunt speciem Anne ab elemosynis abstinendum, a patientia, a iustitia, & ab innumeris aliis officiis, propterea quod eadem præstant Pagani, vel hæretici! Præterquamquod Pharisæi ieiunabant feriis secunda, & quinta, ut refert Epiphanius *heresi* xv. Pagani, alique hæretici ieiunabant die solis, nempe dominica, & die lunæ.

IX. Ieiunium quod vocatur Adventus, seu quo celebratur visibilis adventus Verbi incarnati, perantiquum fuisse in Ecclesia Romana, certum est. Obscura tamen illius primordia. Primus qui eiusdem mentionem fecit, fuit Perpetuus Episcopus Turonensis, ut testatur Gregorius Turonensis. *Lib. X. hist. Francor.* Perpetuus autem florebat circa dimidium sæculi V. Istius quoque ieiunii meminerunt Concilium Turonense, habitum anno 565. can. xviii. Concilium Matisconense, eodem labente sæculo celebratum. Sub initium a Monachis observatum fuit singulis diebus hocce ieiunium a festo S. Martini usque ad Natale Domini; a laicis vero ter in hebdomada. Temporis deinceps tractu, nulla præcipiente lege, sed solo devotionis fervore prævalente, laici ipsi singulis diebus ieiunare cœperunt in quibusdam provinciis, præcipue in Gallia; ut colligitur ex Capitularibus Caroli Magni, in quibus *cap. clxxxvii.* hæc habentur. *Insuper admoneant Sacerdotes, ut legitima tria ieiunia in anno agantur; idest quadraginta dies ante Nativitatem Domini, & quadraginta dies ante Pascha, ubi decimas anni solvimus, & post Pentecosten quadraginta dies. Quamquam enim nonnulli ex his canonica priventur auctoritate; nobis tamen omnibus simul propter consuetudinem patris, & parentum nostrorum morem, hæc observare convenit.* In Ecclesia pariter Romana hanc obtinuisse consuetudinem, testatur Nicolaus I. in epistola data ad consulta Bulgarorum, in qua capite iv. narrat, Romanam Ecclesiam eiusmodi ieiunia ab antiquo tempore servare. Hanc ipsam disciplinam floruisse in Romana Ecclesia confirmat Petrus Damianus qui claruit circa dimidium sæculi XI. *Lib. VI. epist. xxxv.* Collapsam porro fuisse in Romana Ecclesia disciplinam hanc posterioribus ætatibus, colligitur ex iis quæ scribit Auctor vitæ Urbani V. apud Raynaldum ad annum 1370. *num. 21.* Rodolphus Tungrensis in *Libro de observat. Canonum proposi. xvi.* distinguit adventuale ieiunium Ambrosianum a Romano; atque illud sex septimanis concludi, & inchoari post festum S. Martini; hoc vero incipere dumtaxat dominica post festum S. Catharinæ. Istius ieiunii observantia penes Monachos, aliosque sacrorum Ordinum Regulares numquam intercessit, cum hoc solo discrimine, quod eorum aliqui illud auspiciantur a festo S. Martini, alii a festo omnium Sanctorum, alii a

festo S. Catharinæ, alii a dominica propinquiore sancti Andree Apostoli festo. Et hæc dominica prima adventus ab Ecclesia Romana nunc appellatur. Numquam fuit aliquod præceptum universale istius ieiunii. Quare ii Regulares qui vi propriæ Regulæ, aut constitutionum ad illud sub culpa non obligantur, ut sunt Prædicatores, non peccant mortaliter illud transgredientes. Quoniam illud observant vi illius consuetudinis, quæ olim penes omnes vigeat, & ad culpam non obligabat: & aliunde constitutiones culpæ pœnam non apposuerunt. Secus dicendum de iis quos propria Regula sub culpa ad illius observantiam obstringit.

X. De stationibus, earumque ieiunio varie Auctores loquuntur. Onuphrius in *Libello de stationibus* ait, stationes nil aliud significare quam stantiam in hac vel illa Basilica precationes. Dallæus *Lib. IV. de ieiun. cap. v.* stationem ab oratione dictam existimat. Alii stationem a stando appellatam autamant, eo quod diebus dominicis fiebat, quibus Christiani stantes orabant. Sed, his, aliisque dicendi modis prætermisissis, dicimus stationem a militari vocabulo derivatam esse. Quoniam excubiæ (vulgo *sentinella*) militum stationes dicebantur. Livius *Decad. IV. Lib. VIII. Intra vallum momento temporis compelluntur, stationibus tamen firmis, ad ipsos aditus portarum relictis.* Quare, sicut militares stationes, seu vigiliæ immotæ consistunt in castris; ita fideles in Ecclesiarum castris orantes immoti stabant. Heinc Bellarminus *Lib. II. de bon. oper. cap. xxxi.* inquit, stationem esse vigiliam diurnam tempore solemnium ieiunii. Stationem a vigilia distinguit, quod hæc nocte, illa die fiebat. Eandem a ieiunio secernit, quod hoc noctu, & interdium fieri poterat. Vult ergo, stationes esse sacras excubiæ ieiunantium, & orantium. Et certe, ut ex Tertulliano, aliisque Patribus colligitur, stationes secum semper coniuncta ieiunia, & preces habebant. Distinguenda tamen sunt duo ieiuniorum genera apud antiquos: unum solemne, quod ad vesperam solvebatur, cuius generis fuit ieiunium quadragesimale; alterum mitius, quod ultra nonam non producebatur. Hoc secundum ieiunium Catholici observabant in suis stationibus. Non ergo stationes erant, ut vult Bellarminus, vigiliæ diurnæ tempore solemnium ieiunii tantum; cum extra tempus etiam solemnium ieiunii stationes celebrarentur, præcipue feriis quarta, & sexta. Sic igitur melius definitur possunt: *Statio est fidelium cultus, seu officium, quo certis diebus ad Martyrum convenientes sepulcra, ibique a solis ortu stantes, orationibus, adhortationibus, & sacrarum Scripturarum lectionibus, ieiunio usque ad horam nonam vacabant;* ut inquit Cardinalis Cozza *Tom. de ieiunio part. II. art. 19.* ex Dionysio Petavio, qui in notis ad expositionem fidei Epiphaniæ, sic describit stationes: *Ego stationem, apud Tertullianum præsertim, religiosum illud esse fidelium officium arbitror, quo certis diebus ad Synaxim advenies, ibidem ad nonam usque perseverabant, ad quam insuper ieiunia producebant.* Quia vero Montanistæ stationum ieiunia ad vesperam producebant contra Ecclesiæ disciplinam,

nam, quæ ad nonam ieiunium istud solvebat, Tertullianus, ut suos defenderet Montanistas, Catholicos carpebat *Lib. de ieiun. cap. 1. & x.* Collapsam hanc primitivæ Ecclesiæ de stationibus disciplinam, sub diversa forma ab antiqua instauravit S. Gregorius Magnus; sicuti scribit Ioannes Diaconus in vita eiusdem Pontificis *Lib. II. cap. xviii.* Cum vero eiusmodi stationes diebus dominicis Adventus, & Quadragesimæ consignatæ fuerint; a ieiunio seunctæ remanserunt. Quare, ad hoc quod attinet, stationes nostræ multum differunt ab antiquis. Differunt quoque, quod in antiquis stationibus fideles simul conveniebant, & ieiuni consistebant usque ad horam nonam sacrarum Scripturarum lectioni vacantes, divina officia celebrantes, & sæpe etiam divinis mysteriis cooperantes; iuxta vero recentem disciplinam fideles non simul omnes conveniunt, sed divisim, & alternatim, non a mane usque ad nonam, sed qualibet diei hora, non ieiuni, sed vel ieiuni, vel pransi, in Ecclesiis pro stationibus deputatis Deo preces fundunt. Stationum celebritas, tum antiqua, tum recens, libera semper fuit ab omni lege præcipiente.

XI. Vigiliarum disciplina originem duxit ab exemplis tum ipsius Christi Domini, de quo ait Lucas cap. vi. *Erat pernoctans in oratione Dei;* tum suorum Apostolorum, maxime Pauli, de quo idem Lucas inquit *Act. cap. xvi. Media autem nocte Paulus, & Silas orantes laudabant Deum, & audiebant eos qui in custodia erant.* His permoti exemplis primi Christiani in pervigilio alicuius solemnitatis ad Martyrum sepulcrâ nocte vigilantes orabant. De his Christianorum vigiliis mentio fit ab ipsis profanis Scripturibus, a Luciano in *Dialogo Philopat.* ab Ammiano Marcellino *Lib. XXVIII. bist.* & a Plinio iuniore *Lib. X. epist. xcvi.* ad Traianum Augustum. Plinii testimonium refert Tertullianus in Apologetico *cap. xi.* his verbis: *Plinius enim secundus, cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quam cœtus antelucanos ad canendum Christo, & Deo, & ad considerandam disciplinam. Quamvis autem Imperatores & Præfides pagani eiusmodi nocturnas vigiliis Christianis prohiberent; isti nihilominus in sua disciplina perseverabant. Incunte sæculo quarto, feminis vetitum fuit in cœmeteriis vigilare; ut colligitur ex Concilio Illiberitano; ubi canone xxxv. hæc habentur: *Placuit prohiberi, ne feminæ in cœmeteriis pervigilent, eo quod sæpe sub obtentu orationis scelera latenter committant.* Cœmeteria loca erant subterranea valde obscura, in quibus facilis erat scelerum perpetratio. Idecirco feminæ, non in cœmeteriis, sed in privatis oratoriis, quæ in domibus habebant (nondum enim Christianis publica templa concessa erant) vigiliis agebant. Sanctus Augustinus *serm. ccl. de temp.* Christianos hortatur ad has sacras excubias, maxime in pervigilio diei dominicæ. *A vespera diei sabbati usque ad vesperam domi.**

dominici diei sequestrati a rurali opere, & ab omni negotio, solo divino cultui vacemus. Veniat ergo, cuicumque possibile est, ad vespertinam, ac nocturnam celebrationem, & oret ibi in conventu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Diu in Ecclesiâ hæc vigiliarum disciplina obtinuit. Siquidem tertiodécimo sæculo eam in Angliâ viguisse liquet ex Concilio Oxoniensi, anno 1212. sub Honorio celebrato, in quo cap. VIII. numerus vigiliarum statuitur. *Hæc sunt vigilie statutz ad vigilandum. Vigilia Nativitatis Domini, vigilia Paschæ, vigilia Pentecostes, Litania maior, dies Rogationum, vigilia S. Ioannis Baptistæ, vigilia Apostolorum Petri, & Pauli &c.* Verum, hominum malitia latius permanente, in Concilio generali Viennensi, celebrato sub Clemente V. anno 1311. multa, & gravia delicta, quæ vigiliarum morem consequebantur, repræsentarunt Patres: eaque refert Pontifex in sua Clementina, *Gravi nimirum turbatione*, de celebr. Miss. *Nonnulli etiam* (inquit Pontifex) *tam Clerici, quam laici, præsertim in certorum festorum vigiliis, dum in Ecclesiis deberent orationi insistere, non verentur in ipsis, earumque cæmeteriis choreas facere dissolutas, & interdum canere cantilenas, ac multas insolentias perpetrare, ex quibus Ecclesiarum, & cæmeteriorum violationes, inbonesta, varique delicta quandoque sequuntur, & ecclesiasticum plerumque perturbatur officium in divinæ maiestatis offensam, & astantium scandalum populorum.* Præcepit ergo Prælatiis omnibus Pontifex summus, ut opportunis remediis tanta mala de medio tollerent. Idemque statutum fuit in pluribus Conciliis provincialibus. Non ob id tamen penitus defuit vigiliarum mos; sed diu adhuc invaluit, & ad tempora nobis proxima pervenit. Nam in Provincia Foroiulienâ sextodécimo labente sæculo vigiliarum disciplinam obtinuisse, colligitur ex Concilio Aquileiensi, sub Clemente VIII. celebrato anno 1596. in quo hæc decernuntur can. xvii. *Statuimus etiam risum agendi vigilias, seu in Ecclesiis pernoctandi, omnino tollendum esse, ac modis omnibus ab Episcopis abolendum.* Tandem, sublatis prorsus vigiliis, remanserunt ieiunia, quæ una cum vigiliis a fidelibus observabantur. Quemadmodum enim stationibus diurnis, ita & vigiliis nocturnis coniuncta fuere ieiunia. Non ergo hæc substituta fuerunt vigiliis, ut quibusdam visum est; sed ieiunia, quæ in usu cum vigiliis erant, ad nos pervenere.

XII. Rogationes, ut ipsum nomen sonat, sunt publicæ preces, quas Græci *Litanias* vocant, quasque Patres instituerunt ad divinam implorandam misericordiam. Pervetustum volunt esse Scriptores multi illarum usum. De illis mentionem fecisse propugnant Tertullianum *Libro ad uxorem cap. iv.* verbis istis; *Si procedendum erit, numquam magis familiæ occupatio adveniat.* Renatus in notis ad hunc locum hæc scribit. *Porro processionum cæremonias antiquas esse, vel ex hoc loco colligere potes, certe non contemnendas, si cum attentione animi peragantur.... Hinc processionum, & iam inde litaniarum usum a principio apud nostros tum ex hoc Tertullia-*

ni testimonio convincimus. Verba ergo Tertulliani hunc sensum producit: *si processio- nibus sit interessendum, numquam magis familiae occupatio adveniat.* Primus itaque rogationum institutor non fuit Mamercus, sive Mamertus Episcopus Vien- nensis; sed collapsam rogationum, sive litaniarum disciplinam ipse instauravit; ut testatur Sidonius Apollinaris Arvernensis Episcopus, qui eodem saeculo claruit, Lib. XV. epist. IV. ad Aprum. *In Urbem tamen (ni fallimur) rogationum contem- platione revocare, quarum nobis solemnitate primus Mamercus Pater, & Pontifex Reverendissimus exemplo, & utilissimo experimento invenit, instituit, innoxit. Erant quidem prius (quod salva fidei pace dixerim) vagae, repentes, infrequentesque, si di- xeris oscitabunde, supplicationes, quae saepe interpellantium prandiorum obicibus he- betebantur; maxime aut imbres, aut serenitatem deprecaturae: ad quas, ut nihil amplius dicam, sigulo pariter, atque hortulano non oportuit convenire. In his autem, quas suprafatus Sacerdos & protulit pariter, & contulit, ieiunatur, oratur, psalli- tur, fletur.* Mamertus igitur, ut terræmorus, incendia, aliaque flagella averte- ret, maiori cum devotione, videlicet in ieiunio, fletu, & planctu, diebusque sta- tutis, ante nempe Ascensionem Domini, rogationes celebrandas curavit. Hæc ta- men rogationum disciplina consilii, non præcepti, fuit. Varius est etiamnum illa- rum usus. Nam quædam Ecclesiæ eas celebrant cum triduo ieiunio, ut in Ita- lia. Aliæ cum solo ieiunio feriæ quartæ. Quisque vero suæ Ecclesiæ consuetudi- nem teneat.

XIII. Inter ieiunia, quæ intra annum celebrare solebant primi Christiani, illud maxime memorabile est quod calendis ianuarii observabant. Dies iste Gentilibus solemnissimus erat. In eo opipara convivia, pinguiore victimas multiplicabant: qui designati tali die Consules erant, populi multitudine stipati Capitolium adibant, Iovi optimo maximo iniuges iuvenco mactabant, multaque aromata, & thymia- mata cremabant. Erat quoque eodem die festum Iano sacrum, & festum dedica- tionis duorum templorum AESculapii, & Iovis in insula Tiberina. Porro sancti Patres, ut a populo christiano quamlibet superstitionis speciem amoverent, illum ipsum diem ieiunio consecrarunt. Hinc est quod D. Ambrosius reprehendit Chri- stianos quosdam, qui Ethnicorum superstitioni accedentes, eundem diem in ludis, & spectaculis transigebant. *Quomodo igitur (inquit sermone habito in calendis ia- nuarii) potestis religiose Epiphaniam Domino procurare, qui iam calendar, quantum in vobis est, devotissime non celebratis? Ianus enim homo fuit unius conditor civita- tis, quæ Ianiculum nuncupatur, in cuius honore calendar sunt ianuarie nuncupatæ: unde qui calendar ianuarii colit, peccat: quoniam homini mortuo desert divinitatis obsequium.... Ergo, fratres, omni studio Gentilium festivitatem, & ferias declina- mus; ut, quando illi epulantur, & leti sunt, tunc nos simus sobrii, atque ieiuniis quo intelligant levitiam suam nostra abstinencia condemnari.*

XIV.

XIV. Quemadmodum sunt dies ieiunio additi, ita sunt dies quibus ieiunare non licet, aliqua peculiari ratione inspecta. Nam absolute nullus est dies in quo ieiunium non sit laudabile. *Utinam* (inquit Hieronymus *epist. xxviii.*) *omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecosten, & die dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus.* Nihilominus sub ipsis Apostolis consuetudo obtinuit abstinendi a ieiunio omnibus diebus dominicis, & toto tempore quod fuit a Paschate ad Pentecosten. Consuetudinem hanc magis firmarunt Eusthatiani, & Manichæi. Hi siquidem, ne lætari viderentur de Christi Resurrectione, quam veram esse negabant, & commentitiam prædicabant, dies dominicos in severo ieiunio, luctu, & planctu transgebant. Alii quoque hæretici die dominico ieiunabant in contemptum Catholicorum. Quapropter tum ob lætiam Resurrectionis Christi, tum in detestationem istarum hæresum, Patres inhibuerunt ne die dominico, aut tempore paschali fideles ieiunium servarent. Quod adeo verum est, ut Augustinus *epist. cxviii.* ad Casulanum asserat, scandalum fore, si quis tali die ieiunaret. *Die autem dominico* (inquit) *ieiunare scandalum est magnum, maxime posteaquam innotuit detestabilis, multumque fidei catholicæ, Scripturisque divinis apertissime contraria Manichæorum hæresis, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum, tamquam legitimum, constituerunt diem, per quod factum est ut ieiunium diei dominici horribilius haberetur.* Si quis tamen ex sua devotione ieiunare vellet tum diebus dominicis, tum tempore paschali; nullum peccatum perpetraret, sed actum bonum exerceret; dummodo abesset scandalum, aut contemptus consuetudinis ecclesiasticæ. Ecclesia enim illa ieiunia improbavit quæ ex superstitione, errore, aut contemptu ecclesiasticæ consuetudinis fiebant; secus illa quæ ob aliquem optimum finem, vel ad superandam aliquam tentationem, vel ad propulsandam aliquam calamitatem peragerentur. Quare, si aliqua necessitas urgeret, Episcopus posset, etiam paschali tempore, congrua ieiunia indicere.

DISSERTATIO II.

DE IEIUNIO.

Superiore dissertatione ea expeditivimus quæ Catholicæ communi confessione docent adversus heterodoxos circa ieiunium. Eorum errores brevi sermone, prout instituti ratio postulabat, convellimus. Illud nunc reliqui est, ut quæ circa ieiunium ipsam Catholicos inter disputantur in utramque partem, edisseram. Quod dum præstabo, methodo mihi præstitutæ insistam. Primum omnium quid evitandum sit patefaciam: siquidem censum ob oculos ponam tum propositionum quæ olim a quibusdam evangelicæ Moralis tractatoribus propugnabantur, & nunc ab Ecclesia proscriptæ sunt; tum aliarum opinionum, quæ quamvis proscriptæ nondum sint, nimiam tamen, ut nobis videtur, præferunt laxitatem: deinde regulas observandi ieiunii præscribam.

CAPUT I.

Census propositionum quæ in ieiunii materia ab Ecclesia proscriptæ fuerunt; quæque, licet non proscriptæ, nimiam produunt laxitatem.

§. I.

Propositiones de ieiunio ab Alexandro VII. summo Pontifice anno 1666. damnatæ.

L Frangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; puta, quia non vult se subiacere præcepto.

2. In die ieiunii qui sapius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in sine comederit, non frangit ieiunium.

3. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

4. Excusantur absolute a præcepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei consistant.

5. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova , & laetitia in Quadragesima obliget.

II. Has omnes propositiones ad examen revocabimus suis locis : quoniam licet proscriptæ fuerint ; rationes tamen , quibus Auctores eandem propugnabant , universales cum sint , adhiberi solent ad alias similes propositiones defendendas , ut licitas , quæ tamen in præfatis damnatis assertionibus continentur , ut , data occasione , palam fiet .

§. II.

Census propositionum quæ ab aliquibus Auctoribus catholicis defenduntur , quæque nimis laxæ videntur .

I. „ **D**ormire quis nequit , nisi sumpta vespere cœna : tenetur ne ieiunare ?
 „ Minime . Si sufficit mane collatiunculam fumere , & vespere cœnare , tenetur ne ad id ? Non tenetur . Quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionis . “ Ita Filliucius , Escobarius *Theol. Mor. tract. 1. exam. 13. cap. 111. num. 67.* Leander *tract. v. disp. 1111. quest. xxx.*

2. „ Qui in die ieiunii dat operam ludo pilæ , venationi , vel tactibus veneris , ex intentione , ut factus impotens non ieiunet , non peccat contra præceptum ieiunii . “ Rocafull. in *praxi Theol. Moral. Tom. II. Lib. III. cap. 1x. num. 153.* apud Dianam coord. *Tom. IV. tract. vi. ref. 18.* ubi ait *num. 2.* „ Hanc sententiam impugno , quatenus ait , dantem in die ieiunii mere voluntarie operam ludo , venationi , immo , quod peius est , & nimio coitui in fraudem ieiunii , ea intentione ut effectus impotens , non ieiunet , non peccare ullo modo contra præceptum ieiunii , neque etiam quando apponit tale impedimentum ieiunii , cum illa expressa intentione , ut postea non ieiunet . “ Hanc sententiam docet etiam Martinus a S. Ioseph *Tom. I. Lib. II. tract. x11, num. 5.* & alii Casuistæ .

3. „ Dicendum nobis est , quod per se , & universaliter loquendo , feminae quinque quagenariæ omnino liberæ maneant a lege ieiuniorum . “ Leander *tract. v. disp. 1111. quest. x1x.*

4. „ Religiosi sexagenarii , & Religiosæ quinquagenariæ non tenentur ad ieiunia suæ Regulæ . “ Pasqualigus *decif. 259. num. 3.* Tamburinus *de iur. Abbatis disp. x11. quest. v. num. 7.* Sed lubet referre rationem quam in favorem mulierum obtrudit Leander *quest. x1x.* „ Feminæ , ut communis fatetur sententia , post quinque quagesimum annum , nullo modo possunt generare ob defectum virtutis naturalis Ergo in hac ætate iam vere reputandæ sunt senes , & consequenter liberæ a ieiunio Ecclesiæ , “

IL 5. „ Qui noctu dormire per notabile tempus non potest, nisi cœnet, nimis
 „ onerosum esset sic ieiunare. Ita Fag. *l. c.* Io. Sanc. *d. 54. num. 13.* Layman *Lib.*
 „ *IV. cap. 111. num. 4.* Neque hunc obligo mane ientare, seque sero plane reficere
 „ re : quo pacto iam ieiunium factum testum, ut ex supradictis patet, conser-
 „ varet. Non obligo, inquam, licet id commode facere queat : quia nemo in ie-
 „ iunando est obligandus ad extraordinaria remedia, & ad relinquendum suum
 „ ius comedendi circa meridiem.“ Tamburinus *Lib. IV. cap. v. §. 7. num. 14.* Vi-
 den' quantum suavitatis? Etiam si commode ad vesperam cœnam differre, sumpto
 circa meridiem ientaculo, possit Christianus, de quo loquitur, eum ad ieiunium
 non obligaret. Cur? Quia non est obligandus ad extraordinaria remedia; neque
 suo iure comedendi circa meridiem spoliandus? Extraordinarium ergo remedium
 est ad vesperam ieiunium solvere? Et tamen id familiare pluribus sæculis fuit
 nostris patribus : familiare etiamnum est & pluribus Christianis, & aliis genti-
 bus. Non tenetur ergo relinquere suum ius manducandi circa meridiem, etiam
 dum commode potest, ut ieiunii præceptum observet?

III. 6. „ Dico denique, propter auctoritatem Doctorum esse probabile, *illos ar-*
 „ *tifices, atque adeo sutores,* obligari ad ieiunia : quia Eugen. vel concessit (aiunt)
 „ iis privilegium non ieiunandi, vel declaravit eos non comprehendi a lege iei-
 „ nii. Ita Trull. *l. c. num. 9.* citans Fag. & Sa, Azor. *p. l. 7. cap. xvii. quæst. v. 111.*
 „ Hucusque Tamburinus *loc. cit. num. 28.* Ut de eo quod rem facti spectat, obiter
 „ duo profertur verba, quibus sinceritas Casuistarum ubique, data oc-
 „ casione, comperta fiat; referam quod scribit Azorius loco proxime laudato. „ O-
 „ ctavo quaeritur, an ii qui laborant, cuiusmodi sunt agricolæ, & plerique ar-
 „ tifices, iustam etiam ieiunii excusationem habeant? Respondeo eos habere.
 „ Tales sunt fabri, sive ferrarii, sive lignarii, sive cœmentarii, agrorum cul-
 „ tores, & ceteri huius generis operarii, & artifices : his enim cibus non
 „ sufficit semel tantum in die sumptus ob immodicos, & nimios corporis labores. .
 „ Et addit Rosella Eugenium IV, concessisse, aut potius declarasse, ut opifices qui
 „ laboriosas artes exercent, & agrorum cultores, sive divites sint, sive pauperes,
 „ liberi sint a lege ieiunii.“ Liqueat Azorium hic sermonem minime habere de omni-
 „ bus indiscriminatim artificibus; sed solum de agrorum cultoribus, de fabricis ferra-
 „ riis, aliisque id genus, quibus propter immodicos, nimiosque labores unica refe-
 „ ctio non sufficit. Et istos, aiunt quidam, ab Eugenio IV. fuisse declaratos a lege
 „ ieiunii solutos. Porro quam recte, ac valide auctoritas Azorii adducatur a Tam-
 „ burino, sive a Scriptoris, qui ab eodem laudantur, pro omnibus artificibus,
 „ iudicent æqui rerum æstimatores, colligantque quid fidei tribuere communiter de-
 „ beant longo illi Auctorum censui quem sæpe penes Casuistas offendunt. Si enim
 „ tempus, & otium suppetere omnes singillatim consulendi; plures sane reper-
 „ rent

rem qui non plus ac Azorius, illis favent opinionibus in quarum præsidium citantur. Quod de Eugenio IV. referunt, nullo producto documento, nullam meretur fidem. D. Antoninus, Eugenio suppar, nec verbum habet de hoc privilegio: quod retulisset certe, si exitisset. Quare mirari satis non possum ausum Leandri, qui *trad. v. disp. v. 1111. quæst. lxxix.* nullo adducto documento præter attestacionem Navarri, qui pariter nil producit in confirmacionem eiusdem privilegii, tamquam factum manifestum obtrudit, Eugenum IV. dispensasse omnes artifices. Impugnatque Pasqualigum contrarium adfirmantem: de quo suo loco fusius.

IV. 7. Caramuel in sua Theologia fundamentali quærit *num. 1537. & 1538.* edit. Rom., an usus matrimonii sit causa sufficiens ad omittenda ieiunia? Et ratio dubitandi est, nam sutores, sartores, barbitonfores, & alii mechanici solent a ieiunio excusari; cum tamen certum sit magis debilitari hominem venerem exercendo, quam suendo, fartiendo, tondendo. Deinde, laudato Diana, atque alio casu matrimonii usum spectante narrato, non amplius in persona propria, ut fecerat in editione priori Francofordiensi, sed alienam induens personam, ne videatur ex propria sententia loqui, sic persequitur., Hos duos casus viris doctis decidendis proponis. Si respondeant severe; repetes, an tantum probabiliter stringant? Qui enim probabiliter stringit, ipsissimus probabiliter laxat. Si dicant severam certam, benignam improbabilem esse; debebunt hanc ipsam improbabilitatem demonstrative persuadere: non enim improbabilitas alicuius sententiæ probabiliter potest probari. Si benignam esse certam, aut probabilem dicant, voles scire, qui sint in mundo qui debeant ieiunare. Sutores, sartores, barbitonfores, fossores, ferrarii, & similes: Prædicatores, Lectores, Confessarii &c. Advocati, procuratores, scriptores &c. etiam musici: iter agentes, prægnantes, & lactantes? Qui ergo manent? Sane cives, qui nullum munus habent. At isti omnes, aut fere, coniugati sunt. Quem igitur tenet ieiunii ecclesiastici lex, si etiam coniugati excusantur? Adiciit vero hanc exilem decisionem. Respondeo nihilominus coniugatos hoc solo nomine non excusari. Illius autem suæ decisionis nullam profert rationem, nec probabiliter, nec demonstrative suadentem: neque argumenta quæ pro laxa opinione opposuit, resolvit. Consistit ergo laxa opinio, suæque fruitur probabilitate: quoniam iuxta Caramuelem, non potest improbabilitas alicuius sententiæ probabiliter probari; sed debet demonstrative persuaderi. Porro, ut dictum est, Caramuel oppositam tantum asserit opinionem; nullo vero modo, nec tenui probabilitate, neam valida demonstratione eam firmat. Ergo laxam opinionem, suæ assertioni contrariam, inconcussam relinquit. *Quem ergo (ut ille ait) tenet ieiunii ecclesiastici lex, si etiam coniugati excusantur?* Quisque sibi in animum inducet, huic legi Monachos saltem; religiososque viros subiectos esse.

ducere enitur *num. 1539. his verbis.* „ An Religiosi teneantur ieiunare? Legis ti-
 „ tulum, mirarisque in dubium reduci rem tam claram. Teneri Ecclesiasticos
 „ ais, & præcipue Monachos, qui maiorem perfectionem sunt professi. At ego
 „ te non incofo; sed hunc syllogifinum propono. Musici, inquam, a ieiunio excu-
 „ fantur; at omnes Religiosi sunt musici, nec in mundo sunt musici qui plus
 „ cantent quam Monachi, & Benedictini præcipue: ergo Monachi non tenentur
 „ ieiunare. Quæ ratio idem de ceteris Religiosis evincit: nulli enim qui non
 „ cantent plus quam sæculares. Puto quidem consequentiam legitimam, minorem
 „ certam, & maiorem probo citando Sancium, Dianamque. „ Produçtis autem
 „ utriusque rationibus, concludit Caramuel. Ergo, si etiam Religiosos excludimus;
 „ qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare ieiunia? In priori editio-
 „ ne hæc alia sex vocabula reperiuntur, quæ sublata sunt in hæc postrema Roma-
 „ na: *Volo non severè, sed sincere erudiri.* Hac via inducere laxitatem conatur
 „ Caramuel; simulque ab omni censura se se constituere immunem: quoniam per-
 „ sonam, non asserentis, sed referentis Dianæ sententiam, gerit. At umbra ista cito e-
 „ vanescit, si id quod de Diana ille prædicat, in memoriam revocemus. Caramuel
 „ autem in epistola ad Dianam, quæ in Præudio Theologiæ fundamentalis Franco-
 „ fordianæ editionis habetur, hæc in Dianæ eiusdem doctrinæ laudem effatur. Dia-
 „ na est *Agnus Dei tollens peccata mundi.* Deinde paullo inferius subdit, „ Sequi;
 „ mur hunc Agnum, nimirum *Dianam*, quocumque ierit. Certi enim sumus, tan-
 „ to illius dogmata Theologorum firmari numero, ut quærenti an hoc, vel il-
 „ lud liceat? Sufficiat respondere: *Diana dicit.* Sufficit ergo iuxta Caramuelem
 „ quod Diana docuerit, Religiosos solutos esse a ieiunii lege ratione cantus, ut opinio
 „ isthæc probabilis sit. Diana in posteriore editione recenset hanc Caramuelis opi-
 „ nionem *Tom. IV. traç. vi. ref. 26. his verbis.* „ Sed, pace viri amicissimi, hæc ar-
 „ gumenta aperiunt viam ad opinionem singularem *contra praxim omnium Re-*
 „ „ *ligiosorum.* Et, cum hanc sententiam viris doçtis referrem, alii riserunt, alii in
 „ „ atram bilem iverunt. Et quidam Pater Societatis Iesu iocose, & facete respon-
 „ „ dit: Si sententia Caramuelis esset vera, mallet Societatem esse adstrictam ad
 „ „ canendum in choro, nam essem deobligatus a ieiunio. Persequitur deinde Diana
 „ „ amicissimi Caramuelis argumenta refellere. Sed ego persequar alias recensere non
 „ minus laxas propositiones.

§. „ Non peccant caupones, qui in die ieiunii nolunt suscipere hospites, nisi
 „ cœnent: quia non intendunt violationem ieiunii; sed intendunt lucrum. Pas-
 „ qualigus *decif. 367.*

§. „ An possint parentes ministrare cœnam filiis nolentibus ieiunare, quando ad
 „ id tenentur? . . . Respondeo posse, immo & teneri: quia ad parentum munus
 „ „ pertinet providere filiis de victu; non vero regere conscientias ipsorum (maxi-

„ me

me quando sunt in ætate provecta) ita ut debeant peccata ipsorum punire ,
 & hoc modo impedire : unde subministrando cœnam faciunt quod suorum mu-
 nerum est. Nec per hoc cooperantur peccato filiorum ; cum cœna de se sit in-
 differens , utpote ordinata ad sustentationem naturæ ; & potest bene, vel ma-
 le exhiberi . Unde quod male a filiis adhibeatur , imputandum est malitiæ i-
 psorum , non parentibus exhibentibus cœnam . “ Leander *tractat. v. disp. 1x. quæst. xii.*

10. “ Domini non tenentur negare cœnam famulis nolentibus ieiunare ; etiam si
 scirent id famulis profuturum . “ Pasqualigus *decis. cclxi. num. 9.*

11. “ Excusantur a ieiunio qui labore aliquo defatigantur , quamvis illum in
 alium diem commode differre queant ; & etiam si data opera , ut non ieiunent,
 hoc agerent ; etiam si in fraudem ieiunii id agerent ; nullius negotii
 causa itinerando , sed solo desiderio non servandi ieiunium . “ Sancius in *selectis
 disp. iv. num. 14. apud Dianam coord. tract. vi. resol. xvi. Tom. IV.*

12. “ Excusantur a ieiunio qui noctu calefieri non possunt nisi cœnent . “ Leander
tract. v. disp. viii. quæst. xxix.

13. “ Qui assumit media illicita , & ita laboriosa , ut sint incompatibilia cum
 ieiunio , ex intentione non servandi ieiunium , non peccat contra præceptum ieiunii . “ Pasqualigus *decis. cccxx. num. 6.*

14. “ Qui non haberet vinum , aut quod solet loco vini adhiberi in regionibus,
 ubi adest penuria vini , neque teneretur ieiunare : quia eo subtracto , sub-
 trahitur magna refocillatio , & quæ plurimum roboris afferat . “ Pasqualigus *decis. cclxxv. num. 5.*

15. “ Si precibus , aliove modo posset coniux remove alterum a petendo de-
 bitum , adhuc tamen non teneretur uti hoc remedio ; atque adeo posset non
 ieiunare , & sic reddere . Ita Thom. Sanch. Ratio est , quia personalis obligatio
 reddendi est ex iustitia , quæ non obligat , nisi ad reddendum personaliter debi-
 tum ; non vero ad conquirenda , vel ponenda remedia , ne alter petat . “ Tam-
 burinus *Lib. IV. in Decal. cap. v. §. 7. num. 37.*

16. “ Cathedratici legentes magno cum plausu eximuntur a lege ieiunii
 Addo idem affirmandum esse de legentibus unam , aut alteram lectionem *osten-
 tationis* , aut oppositionis causa . “ Leander *tract. v. disp. viii. quæst. cxviii.*

17. “ Si quis excipiat hospitio virum magnatem , non videtur posse sine gra-
 vi incommodo servare ieiunium . Nam , si non parat cœnam , hospes censabit
 se non excipi cum illa magnificentia quæ sibi debetur ; & proinde concipiet
 malum animum erga hospitantem . Si vero parat cœnam , & ipse accumbat
 & non comedat , aut saltem parum , etiam si præferat ieiunium obligans ;
 hoc imputabitur ad quamdam importunam correptionem aliorum , aut quod
 „ ægre

„ægre ferat expensas cœnæ: unde vice meriti, quo i mediante hospitio debereet acquirere apud talem magnatem, aut Principem, potius ipsum offendet.“ Pasqualigus *decif. cccl.*

18. „Concionatores, qui in Quadragesima concionantur ter, vel quater in hebdomada, *communiter, & regulariter* excusantur, ita ut *in nullo die Quadragesime* teneantur ieiunare . . . Quia hoc videtur requisitum ad robur necessarium ad bene, & fructuose concionandum.“ Thomas Sanchez *Lib. V. consil. cap. 1. dub. 13. num. 6.*

19. „Dispensatus ad carnes edendas liber est a ieiunio. Hinc illi cui conceduntur ob dispensationem carnes, licet sero cœnare, immo pluries in die se reficere.“ Tamburinus *Tom. I. Lib. IV. in Decal. cap. v. §. 1. num. 2.*

20. „An difficultas in ieiunando sit sufficiens causa ad dispensandum in ieiunio? . . . Probabilius respondeo, esse sufficientem causam ad dispensandum.“ Leander *tract. v. disp. x. quest. xxxii.*

21. „Tenendum est quod labor ingenii eximat ab obligatione ieiunandi.“ Pasqualigus *decif. cccxxv. num. 2.*

22. „An labor *voluntarie* susceptus, si sit magnus, extinguat obligationem ieiunandi? Probabilius respondeo extinguere.“ Leander *tractat. v. disp. viii. quest. cliv.*

23. „An labor *voluntarius* possit assumi in diebus ieiunii semper, quantum, & quoties libuerit? Probabilius respondeo, posse assumi *semper, & toties quoties* libuerit.“ Idem Leander *loc. cit. quest. clv.*

24. „Probabilius respondeo esse exemptum a ieiunio, nec peccasse adhuc in causa contra præceptum ieiunii, qui talem laborem assumpsit *ob inbonctum finem* [ob *querendam concubinam*, aut *aliud malum finem.*]“ Idem Leander *loc. cit. quest. clvi.*

25. „Non tenentur parentes cogere filios ad ieiunandum, quando nollent ieiunare, etiamsi constaret quod non haberent causam excusantem. . . Quia, licet patentes debeant habere maiorem curam filiorum quam servorum. . . non tamen habent supra ipsos iurisdictionem spiritualem: & ideo in ordine ad spiritualia non possunt supra ipsos exercere aliquam vim coercitivam, nec punire, quando delinquant in spiritualibus.“ Pasqualigus *decif. ccclxxi. num. 4.*

26. „Si probabiliter, vel certo moraliter sciant tabernarii quod hospites peccent cœnando, DD. (Navar. Tolet. &c.) permittunt quod illis cœna ministretur. . . Quia ministratio illa, immo & ultronea invitatio, non fit directe ad non ieiunandum; sed solum ex intentione lucri invitantur ad cœnam.“ P. Dominicus Viva in cursu theologico-morali *Tom. I. part. 11. quest. x. art. 4. num. 7.*

27. „ Dicendum est, senes sexagenarios, quamvis fortes, & robustos, liberos esse ab obligatione ieiunii. “ P. Sebastianus Geribaldi in Theol. Moral. Tom. I. tract. VIII. cap. III. dub. 1. §. 1. num. 95.

28. „ In feminis autem probabiliter . . . definit obligatio ieiunandi, inchoato anno quinquagesimo. “ P. Viva in cursu Theol. Moral. Tom. I. part. 11. quest. X. art. 6. num. 8.

29. An qui ex iusta causa non tenetur ieiunare, possit sine peccato invitare amicum, quem scit sumpsisse prandium, & obligatum ieiunare, ad secum cœnandum? Respond. nullo modo peccare qui urbanitatis causa alium iam paratum, & alibi cœnaturum, invitaret ad cœnam. “ P. Geribaldi loc. cit. dub. num. 143.

30. „ Certum est ientaculum sumi posse; dubium vero, an hi cibi substantiales sint exclusi. Igitur prævalet libertas illos assumendi. Sic discurret Tambur, cuius sententiam non amplecterer, nisi putarem consuetudinem iam introductam, ut etiam exigua parte piscis maioris, cum pane vesci possimus in debita quantitate octo unciarum; quam si quis parum excederet addendo unam, vel alteram unciam, non nisi venialiter peccaret. “ P. Viva loc. cit. artic. 3. num. 3.

31. „ Non est letale prohibitis vesci carnibus absque dispensatione, consultatio, neve; etiamsi necessitas dubia tantum existimetur. “ P. Martinus de Torrecilla Tom. II. tract. 1. disp. IV. cap. 11. sect. 1. num. 74.

32. In privilegio cruciatæ pro vescendis carnibus diebus prohibitis, conceditur quod, etsi causa sufficiens non existimetur ad eas vescendas; dum tamen sufficiens sit ut Papa dispense, medicus spiritualis dispensare valeat. “ Idem Torrecilla *ibid.* num. 78.

33. „ In ieiunii collatione, vel refectione serotina binæ uncie, ultra consuetas octo, gravem adhuc non inferunt transgressionem. “ Idem *ibid.* sect. 3. num. 8.

34. „ Ieiunans, ne potus noceat, potest toties quoties aliquam parvitatem sumere; etiamsi quælibet parvitas dimidiam unciam attingat. “ Idem *ibid.* cap. IV. num. 9. & 10.

35. „ Non frangitur ieiunium iterando parvitates cibi usque ad gravitatem, si sumantur, ne potus noceat; dummodo in fraudem legis non fiat. “ Idem *ibid.* num. 15.

36. „ Generatim senes, sive viri sexagenarii, seu femine quinquagenariæ, ieiunio non tenentur. “ Idem *ibid.* cap. VI. num. 7.

37. „ Opera etiam ingenii, & mentis continuata a ieiunio excusant. “ Idem *ibid.* cap. VI. num. 15.

CAPUT II.

Præceptum ieiunii ecclesiastici explicatur. Tria includit, nimirum unicam refectioem, quæ pars principalis est; abstinentiam a carnibus, & tempus pro unica refectioe præscriptum.

I. Ieiunii generatim accepti notiones, variasque species initio istius tractatus exposui. In præsentia ieiunii ecclesiastici naturam sub examen induco. Et primo quæ extra disputationem penes Catholicos sunt, paucis perstringo. Quamvis ea quæ ad mores spectant, vix possint unica definitione comprehendendi, quia communiter plures includunt circumstantias; nihilominus ieiunium ecclesiasticum describi solet hoc modo: *Est parsimonia victus, abstinentiaque ciborum iuxta formam ab Ecclesia præscriptam.* Hoc ecclesiasticum ieiunium iuxta omnes Catholicos est actus virtutis, ut supra probatum est. Virtus porro hæc est abstinentia, quæ in materia ciborum medium constituit. Constat autem, ieiunium ecclesiasticum ciborum materiam moderari. Unde manifestum est (infern. D. Thomas 2. 2. quæst. cxxvii. art. 2.) quod ieiunium est abstinentiæ actus.

II. Unanimi quoque assertione docent Catholicos omnes, Ecclesiam rite, & valide præcepto suo compellere fideles ad observandum ieiunium; qua de re in dissertationis superioris capite tertio dictum est. Rationem tradit Angelicus iniquiens loco laudato art. 3. *Sicuti ad seculares Principes pertinet præcepta legalia iuris naturalis determinativa tradere de his quæ pertinent ad utilitatem communem in temporalibus rebus; ita etiam ad Prælatos ecclesiasticos pertinet ea statutis præcipere quæ ad utilitatem communem fidelium pertinent in spiritualibus bonis. Dicitur est autem, quod ieiunium utile est ad deletionem, & prohibitionem culpæ, & ad elevationem mentis in spiritualia.*

III. Præceptum istud suapte natura, exclusa etiam inobedientia expressa, graviter obligat: tum quia præcepta Ecclesiæ secundum omnes Catholicos graviter obligant: tum quia materia illius gravis est: tum denique quia ab Ecclesia ita definitum est, & in Concilio Gangrensi can. xix, in quo hæc habentur: *Si quis ieiunia quæ communiter ab Ecclesia custodiuntur, dissolvat, anathema sit: & ab Alexandro VII. qui hanc propositionem damnavit: Frangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto.*

IV. Disputant Theologi, num præceptum istud affirmativum sit, an negativum

vum. Utraque pars suos habet defensores. Res est levis momenti. Attamen, quod verisimilius nobis videtur, est, partim affirmans esse, & partim negans. Quod affirmativum sit, videtur manifestum: etenim præcipit directe victus parsimoniam, unicam refectioem, ciborumque delectum; quæ omnia positiva sunt. Consequenter postea prohibet sumere plures refectioes, carnibus vesci, & ante præscriptum tempus ieiunium solvere. Et hæc est communissima sententia.

V. Explicatis iis quæ extrinsecus quodammodo ieiunium spectant, ad ea enucleanda accedimus quæ ieiunium ecclesiasticum constituunt. Tria iuxta omnes ad ieiunium ecclesiasticum requiruntur, unica refectio, abstinentia a carnibus, & tempus definitum. Atque ut a primo auspice-mur, certum est unicam refectioem partem esse ieiunii ecclesiastici, ne dicam illius essentiam: de qua iam iam. Neque duntaxat ieiunium ab Ecclesia præscriptum, sed quodcumque ieiunium unica semper refectioe peractum fuit. In veteri sædere semel in die comedisse Iudæos, quoties ieiunio operam dabant, colligitur evidenter ex ipsa Scriptura. Dicitur enim Lib. Iudic. cap. xx. vers. 26. *Omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedentes sebebant coram Domino, ieiunaveruntque die illo usque ad vesperam.* Idem legitur II. Reg. cap. i. vers. 11. *David vestimenta sua scidit, omnemque viri qui cum eo erant, & planxerunt, & fleverunt, & ieiunaverunt usque ad vesperam.* Hanc porro ieiunandi formam non mutarunt, sed servaverunt Apostoli; quin & severius observarunt primi Christiani. Istorum enim plures nec semel in die comedebant; sed interdum biduo, aliquando triduo, & nonnumquam integra hebdomada sancta ab omni cibo abstinebant, ut refert Epiphanius in expositione fidei. Immo vero nonnulli ad biduum usque ieiunia prorogant. Alii totam hebdomadam ad usque sequentis dominicæ gallicidium suæ cibo transmittunt. Id tamen ab Ecclesia non præcipiebatur, ut scilicet biduum, vel triduum abque omni cibo transigerent fideles; sed quisque, prout maiori fervore ardebat, abstinentiam suam ad duos vel tres dies producebat. Id tantum in præcepto semper fuit, ut non nisi semel in die comederent ii omnes qui ieiunare tenebantur. Istius rei rationem hanc prodit Angelicus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. *Dicendum, quod ieiunium ab Ecclesia instituitur ad concupiscentiam refrenandam; ita tamen quod natura salvetur. Ad hoc autem sufficere videtur unica comestio, per quam homo potest naturæ satisfacere; & tamen concupiscentiæ aliquid detrahit, diminuendo comestionum vices. Et ideo Ecclesiæ moderatione statutum est ut semel in die a ieiunantibus comedatur.* Hoc vero præceptum non fuit ab Ecclesia in aliquo suo canone expressum; sed acceptum a Patribus antiqui testamenti consuetudine universali Christiani invexerunt. Quare Caietanus in commentariis ad hunc articulum ait, quod *unica comestio magis videtur in præcepto ieiunii præsupposita, tamquam*

communiter intellecta, quam expressa. Falſo itaque Salmanticenſes tractat, xx111. cap. 11. punſ. 3. ſ. 1. num. 42. Caietanum laudant pro contraria opinione. Secundum requiſitum ad ieiunium eccleſiaſticum, nempe abſtinentiam a carnibus; ſupra demonſtravimus. Tertium denique, nempe tempus determinatum, quod primo fuit vespere, deinde nona hora, & demum circa meridiem, de quo infra, etiam manifeſtum eſt. Neque in hoc diſſident Catholici; quamvis Lutherani, & Calvinitæ obganniant, Catholicos non obſervare ieiunium, eo quod reſeſtionem non producunt ad horam vespertinam. At ſuo loco oſtendemus; hanc temporis conditionem ab Eccleſiæ arbitrio pendere: eſt enim. quid accidentale ipſi ieiunio, & præter eius eſſentiam.

VI. Quæres, an unica comestio, & abſtinentia a carnibus eſſentiam ieiunii conſtituant; & quænam ex his duabus partibus fit potior? Reſp. Omnes conveniunt in hoc quod hæc duo, ſcilicet unica comestio, & abſtinentia a carnibus, ad ſubſtantiam ieiunii eccleſiaſtici pertineant. Et, cum res facti ſit, non alia requiritur ratio quæ id evincat, niſi voluntas præcipientis ieiunium. Manifeſtum autem eſt Eccleſiam ſemper reiſa præcepſiſſe ieiunantibus hæc duo, nempe unicam comestionem, & ab eſu carnium abſtinentiam. Et de hoc nulla ferme eſt inter Catholicos, ſi Launoium excipias, difficultas. Secundam vero quæſiti partem, quænam ſcilicet ex duabus partibus ſit in ieiunio præcipua, in controverſiam vocant, & in utramque diſputant partem. Recentiores Cauiſtæ communiter ſuſtinent, abſtinentiam ab eſu carnis eſſe partem principalem; unicam vero comestionem minus principalem ieiunii eccleſiaſtici. Quoniam, inquiunt, abſtinentia a carnibus magis deprimit concupiſcentiam, magiſque in Deum mentem elevat. Sic Salmanticenſes tract. xx111. cap. 11. punſ. 1. num. 9. ubi plures laudant Theologos recentiores. Contraria ſententia non modo probabilior, ſed unice vera mihi eſt. Et quoniam in iis ſumus quæ rem facti ſpectant, quæve a voluntate legiſlatoris pendent; rationes, quas vocant a priori, haud poſſumus in medium producere. Ex facto igitur colligenda res eſt, & ex mente legiſlatoris. Si factum ſpectemus compertum eſt, ieiunium cum in veteri, tum in nova lege, unica ſemper fuiſſe reſeſtione ſolutum. De abſtinentia autem a carnibus non ita certa res eſt. Et quamquam etiam in veteri lege plures ſanctos viros in ſuis ieiuniis a carnibus abſtinuiſſe legamus; non tamen ſcimus omnes talem abſtinentiam ſervaviſſe; immo oppoſitum plures docent. Et ſane ex Scriptura habemus, Iudæos omnes ſemel in die ieiuniorum tempore comediſſe; nequaquam vero colligi ex Scriptura poteſt, veterum illis fuiſſe carnium eſum. Quid quod Iudæi, & aliæ nationes etiamnum in ſuis ieiuniis ſemel comedunt, quin a carnibus abſtineant? Ergo iuxta communem omnium gentium exiſtimationem noſſo eſſentialis, & potiſſima ieiunii in unica ſita eſt reſeſtione; cui poſtea accedit ciborum delectus. Hinc Dionyſius.

nyſius Carthufianus in *IV. Sent. diſt. xv. quaſt. vi.* hæc ſcribit : *Reſpondendum , quod ieiunio Eccleſiæ annexa eſt abſtinentia ab eſu carnum , ut in decreto habetur .* Eccleſia ergo catholica ſuis fidelibus illud ieiunium imperavit quod a Patribus accepit , quod iuxta omnium exiſtimationem unica perficitur comeſtione : ad maiorem vero ipſius perfectionem addidit abſtinentiam a carnibus , & in Quadrageſima a lacticiis , & quandoque a vini potu , ut infra dicturi ſumus . Ratio quæ ſuffragatur . Quandoquidem magis cohibetur appetitus , & reprimitur concupiſcentia per unicam reſeſtionem , quam per abſtinentiam a carnibus ; quemadmodum per ſe patet , & nos ſuo loco ſuſius oſtendemus . Licet autem quaſtio iſta absolute accepta inepta videatur (quid enim refert in morum materia quod una iſtarum partium ſit principalis , altera ſecundaria ?) nihilominus , quoniam Caſuiſtarum recentium plures propugnant , diſpenſatum a carnibus , a lege ieiunii ſolutum eſſe : eo quod ieiunii eſſentiam iuxta ipſos conſtituat abſtinentia a carnibus , qua ſublata deſtruitur ieiunium : idcirco paullo ſuſius diſcutienda res erit . Nunc tantum addimus , Caſuiſtarum opinionem ortum duxiſſe a diſſidio quod ſextodecimo ſæculo Catholicos inter & Lutheranos , ac Calvinianos ſeruit . Lutherani , & Calviniſtæ nullum ciborum delectum in ieiunio admittendum eſſe contendebant . Contra Catholici propugnabant , Chriſtianorum ieiunium præter unicam comeſturam , carnum eſum excluſiſſe ; & hanc a carnibus abſtinentiam ſemper , uſque a primis Eccleſiæ ſæculis , indivulſam fuiſſe ieiunii comitem . Eo res devenit , ut decurſu temporis Caſuiſtæ aliqui docere cœperint , abſtinentiam a carnibus non modo eſſe ieiunii partem , ſed eſſentiam ieiunii conſtituere . Hac enim via magis ſe recedere putarunt ab hæreticorum errore .

C A P U T III.

Quos cibos ſub carnum nomine Eccleſia prohibeat : & quodnam peccatum , quandoque illud perpetrent ii qui carnes comedunt .

I. **P**lures ſunt cibi de quibus dubitatur , an ſub nomine carnis , quam diebus ieiuniorum prohibet Eccleſia , comprehendi debeant . In primis plures ceſſerunt , quos inter Barboſa , in *cap. Denique diſt. xv. num. 1.* nomine carnis venire etiam lac , & ova , eo quod lac ſit ſanguis albus , ova vero caro liquida , Sed hæc opinio communiter reprobat . Diverſis ſiquidem præceptis prohibentur uſus lacticiuniorum , & eſus carnum .

II. Plura ſunt animalia de quibus , an piſcibus accenſenda ſint , vel non , in utramque partem diſputatur . Regulam univerſalem tradunt communiter Docto-

re-

res ad dignoscendum, quænam pro carnibus, & quænam pro piscibus habenda sint. Ea animalia quæ diu extra aquam vivere solent, inter carnes computari debent. Aves, licet aliquæ nutriantur in aquis, carniùm nomine veniunt. Hinc corvi marini, fulicæ, & similes, quamvis pisciùm saporem habeant, diebus ieiuniorum comedi minime possunt. Idem dic de chamaeleone, de oleribus cœtis cum carnibus, de carniùm iusculo, & de sanguine omnium animalium terrestrium, arietum, agnorum &c. nec non de sagine, & lardo. Locustæ, ranæ, limaces, testudines, & conchæ diebus ieiunii licite comedi possunt: quia in communi existimatione pro piscibus habentur.

III. Qui tempore ieiunii carnes recensitas comedunt, peccant mortaliter iuxta omnes, nisi materiæ parvitas excuset. Dari enim etiam in hoc præcepto parvitatem materiæ, quemadmodum datur in præcepto naturali non furandi, & in aliis, communiter docent Theologi. Id solum in disputationem vocatur, quænam carnis quantitas pro parvitate materiæ habenda sit. P. Matthæus Stoz in suo *Tribunali Pœnitentiæ Part. III. Lib. I. quæst. 111. artic. 3. num. 527.* hæc scribit: *Mibi, qui hæc scribo, placuit olim dicere, mediam circiter libram esse magnam materiam, parvam quidquid infra illam. Et hoc ideo, quod de mente legislatoris tam benigne quam potest, præsumendum sit; neque adeo existimandum, ita illam voluisse constringere conscientias, ut peccato mortali se obstringerent illi qui non tantum carnis comederent, quantum in iusto prandio sufficeret iis qui carnibus moderate vesci solent. Hoc autem videtur esse mediam circiter libram. Hanc opinionem retractavit, ut nimis laxam. Sed hæc opinio realiter considerata modo non placet; cum videatur ex æquo laxior. Quare num. 528. hæc addit docens, eam quantitatem que dimidiam partem quadrantis libræ, seu quatuor lert fert exæquat, sufficere ad peccatum mortale; eam vero que hac notabiliter minor est, peccati venialis limites per se non excedere, secluso scandalo. Sumit libram Germanico more, quæ sexdecim unciis constat. Quare definit, parvitatem materiæ esse infra duas uncias cum notabili decremento. Paucis, unam unciam statuit esse parvitatem materiæ. Una enim uncia, ad duas comparata, est notabiliter minor. Hæc opinio, comparata ad primam, est notabiliter minus laxa; sed absolute adhuc laxa est. Pasqualigus *decis. xlii. num. 5.* dimidiam unciam carnis pro parvitate materiæ statuit. Mirum est Auctorem istum tantam carnis portionem pro parvitate materiæ assignare; cum deinde *decis. cxli. num. 5.* doceat, mediam unciam chocolatæ esse materiam gravem, & eum qui illam in aqua infusam sumeret, frangere ieiunium, & mortaliter peccare: de quo suo loco. Nunc dicere sufficiat, hanc Pasqualigi opinionem communiter vel ab ipsis benignioribus Casuistis reprobari. Vide Leandrum *traçt. v. disp. 11. quæst. xii.* Hic assignat octavam uncie partem; alii exiguum frustulum, ut illud quod coqui, & pincernæ sumere*

solent ad ciborum saporem dignoscendum: quod licite faciunt. Præcisâ quantitas assignari vix potest. In hoc omnes conveniunt, quod particula carnis quæ comeditur, debeat esse satis exigua, ut pro parvitate materię iudicari debeat.

IV. Quæst. I. *An in aliquo eventu licitum sit carnes comedere ieiunii tempore?* Resp. Qui nullum alium cibum habet, licite vesci potest carnibus: quia præceptum ecclesiasticum non obligat cum periculo vitæ, vel salutis. Quid, si nulli alii cibi præter panem suppeterent? Pasqualigus *decis. 49. num. 3. & 4.* defendit in hoc casu posse quemque carnibus vesci; etiam si unico die id contingeret. Pasqualigo adhæret Leander *trac. v. disp. xi. quæst. xix.* si sermo sit de magnatibus, & nobilibus, assuetis epulis selectioribus; secus dicendum, inquit, de rusticis, aliisque similibus, qui vix umquam saturantur pane. Hæc opinio laxa mihi videtur. Nullus siquidem, dummodo sanus sit, & peculiari debilitate non laboret, notabile patitur detrimentum, si unico die pane solo vescatur. Quin hæc unius diei inedia ad salutem confert. Paterentur utique detrimentum aliquid molles fauces, secus corporis sanitas. Finis proximus ieiunii est corporis moderata conflictatio, sensuumque maceratio. Quid ergo obrudis quamdam corporis molestiam, ut a lege ieiunii fideles solvas? Solum detrimentum notabile salutis satis esse potest ad constituendum licitum esum carniū ieiunii tempore. Cum ergo iuxta communem existimationem quilibet, quamvis delicatus & mollis, dummodo sanus sit, & mediocriter robustus, uno die refici possit solo pane, quin salutis corporalis incommodo obnoxius sit: distinguenda sunt hæc duo, sanitatis detrimentum, & delicati corporis cruciatus. Primum excusat, secus secundum. Qui vero assuetus selectioribus dapibus, per plures dies careret omni cibo præter panem, abundaret vero carnibus; eisdem vesci posset: quoniam, si solo pane pluribus diebus aleretur, probabili sanitatis suæ damno non exiguo subiceretur. Fideles, transeuntes per infidelium, & hæreticorum provincias, diebus prohibitis edere licite carnes queunt, quoties grave periculum illis immineat; secus, si absque gravi damno abstinere valeant. Idem dicendum de remigantibus in hæreticorum, & infidelium trirēibus. Catholici, qui famulantur hæreticis, carnibus vesci minime possunt, secluso gravi damno, aut periculo; quidquid in contrarium dicat Layman *Lib. IV. trac. v. 111. cap. 111. num. 3.* quoniam, cum alii cibi suppetant, & periculum damni abest, nulla assignari potest vera causa excusans. Catholici enim domicilium habentes in infidelium regionibus obstringuntur præceptis ecclesiasticis: quia hæc non locum, sed personam sequuntur. Nec Layman hoc negare potest.

V. Licitum est carnes suppeditare & perpetuo amentibus, & pueris ante completum septennium. De perpetuo amentibus res clara est: quoniam non sunt legis capaces; & amentia est morbus gravissimus, qui carnibus indigere potest. Pueri quoque ante expletum septennium a vinculo legis soluti sunt. Si tamen

quod nempe sint salubres : quia hec solum permittuntur in Quadragesima his qui ex iusta causa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus. Hanc sententiam defendit Cardinalis Cozza Tom. de ieiunio 111. part. art. 3. dub. 6. pluresque alios Auctores allegat. Qui autem dispensatus est a cibis efurialibus, non peccat contra ieiunii præceptum pisces comedendo : quia piscium esus nulla lege tempore ieiunii prohibetur ; nec qui in esu carniū dispensat, novam legem imponit, quæ prohibeat cibos alioquin licitos. Ratio autem Navarri qui Tom. I. conf. conf. 5. contrariam defendit sententiam, minime consistit. Inquit enim : Si pisces nocent, dispensatus uti non potest iisdem ; si non nocent, sine causa fuit dispensatus. Dico pisces nocere , ut supponitur , & comedentem peccare vitio intemperantiæ , secus adversus præceptum ieiunii. Si scire cupis, num dispensati ad esum carniū, comedere lactici-
nia valeant ; vide commentarium nostrum in RESCRIPTUM BENEDICTI XIV.

VII. Quæst. III. An dispensatus in Quadragesima ad esum carniū possit easdem comedere feria xv. & vi. ac sabbato quatuor temporum eiusdem Quadragesimæ ? Resp. Quæstioni decisio pendet a voluntate ipsius superioris dispensantis, & a maiori vel minori infirmitate, vel necessitate illius qui petiit dispensationem. Si enim tanta sit infirmitas in dispensato, ut per annum feria sexta, & sabbato carniū egeat, illisque vescatur ; etiam in Quadragesima illas comedere poterit diebus quatuor temporum. Si vero communiter per annum bis in hebdomada a carniū abstinere ; etiam in Quadragesima potiori ratione abstinere debet. Neque in generali dispensatione pro tota Quadragesima intelligitur, seu præsumitur dispensatus pro præfatis diebus : quia necessitas non est extendendi ad eosdem dies quatuor temporum dispensationem ; peccaretque medicus, si absque iusta causa ad omnes indiscriminatim dies privilegium dispensationis porrigeret.

C A P U T IV.

Dispensatio abstinentiæ a carniū non infert dispensationem a ieiunio ; sed dispensati ad carnes lege ieiunii tenentur, nisi infirmitas, aut virium debilitas obstant. Quædam quæsitæ resolvuntur.

I. Quæstionem versandam suscipimus, quam recentiorum Casuistarum plures ad inanes Metaphysicæ regulas revocarunt. Enimvero, quia ex purissimis sacre Theologiæ fontibus nil admodum haurire potuerunt, quo suam in hac materia laxam, & penitus improbabilem opinionem irrigarent, ad quædam arbi-

traria ratiocinia confugerunt, quæ, ut infra patebit, ad Moralis christianæ controverſias dirimendas inepta prorsus ſunt. Quamobrem adverſus iſtos merito exclamat Launoius *differ.* de veteri ciborum delectu. *Faſti ſunt recentiores quidam Theologi, qui carniſum abſtinentiam ad ieiunii ſubſtantiam ita pertinere dicunt apud Bonacinam quaſtione 1. de præceptis Eccleſiæ punſto 11. ut qui abſolute carnes comedit, ieiunare non teneatur. At iſte philoſophandi modus Auſtores ſuos prodiſ non admodum verſatos in antiquis ieiuniorum ritibus. Ut controverſiam hanc penitus exhaurirem, integrum edidi volumen, inſcriptum *La Quarſima* appellante. Si plura cupis, illud legito. Nunc, ut veritati manifelandæ viam aperiamus, ea quæ penes omnes certa ſunt, ſecernamus oportet ab iis quæ in controverſiam vocantur. Diſtinguendi ergo in primis ſunt *impotentis a diſpenſatis*. Impotentis ad ieiunium ſunt infirmi, qui tum a carnis, tum ab unica comeltione ſoluti ſunt, non titulo alicuius diſpenſationis, ſed titulo ſolius impotentis. De his nulla poteſt eſſe difficultas. Secundo ii qui diſpenſantur, ſunt in duplici claſſe. Alii namque ſunt debiles, valetudinarij, qui frequenti cibo indigent, ſimulque carnis: & quia ita evidens non eſt eorum impotentia, quemadmodum eſt illa decumbentium, febrilique laborantium; idcirco diſpenſatione opus habent. Iſtos quoque tum a carnis, tum a ieiunio diſpenſari poſſe concedimus. Quando autem poſſint, debeantque ab utroque, & quando ab uno tantum onere ſolvi, prudentis, & chriſtiani medici relinquimus iudicio. Poſterioris claſſis ſunt Chriſtiani valentes, & robuſti, quibus ciborum quadrageſimalium, piſcium nempe, olerum, vel etiam lacticiſiorum, uſus nocuus eſt. Hi diſpenſantur in eſu carniſum. Quæritur ergo, an eo ipſo intelligantur diſpenſati etiam ab obſervantia ieiunii, ideſt unius comeltionis? De his enim ſolis diſputatur. Pauci ſunt qui quaſtionem hanc ſic preſſe diſtinſtam exhibuerint. Non negamus tamen, quosdam, maxime ex iis qui non ita pridem ſcripſerunt, diſtinſtionem hanc indicaffe. At poſtea illi ipſi qui controverſiam de infirmis debilibuſque, & de ſanis, robuſtiſque hominibus diſtinſxerunt, in Theologis citandis nullum ſervarunt diſcrimen; & pro laxa, ac improbabili opinione laudaverunt eos qui ſolum de impotentibus ad ieiunium loquuntur; ut iam iam palam fiet.*

II. Duplex itaque de hac controverſia circumfertur ſententia. Una, quæ aſſerit omnes diſpenſatos a cibis eſurialibus, ſive debiles, ſive ſanos, robuſtoſque, eo ipſo diſpenſatos pariter eſſe a ieiunio. Pro hac ſententia plures allegari ſolent Theologi. Primus omnium citari ſolet Caietanus 2. 2. *quaſt.* c. xlvii. *art.* 3. *ſ.* *Ad hoc dicitur.* Et tamen Caietanus non ſolum non favet huic opinioni, ſed oppoſitum prorsus docuiſſe convincitur. En verba Caietani. *Diſpenſati ex impotentia evidenti ab abſtinentia carniſum ſunt totaliter abſoluti a præcepto ieiunii. Potentes vero abſtinere a carnis, non potentes autem abſtinere ab ovis, aut a lacticiſiis, non abſolvuntur.*

a præ-

a præcepto ieiunii. Et rursus potentes abstinere ab omnibus his, sed impotentes ad servandam unicam comestionem, liberantur a ieiunio solum, & non ab abstinentia prohibitorum in Quadragesima. Ex hac Caietani doctrina duo colligimus. Primum, quod ille solos ex evidenti impotentia dispensatos a carnium abstinentia solutos declarat a lege ieiunii. Iam sub initium disputationis dictum est, eos qui aliquo manifesto morbo laborant, quive inter impotentes ad corporis macerationem computantur, non tam dispensatos, quam reipsa excusatos & liberos esse a ieiunii lege. Ubi Caietanus nec verbum habet de hominibus sanis, & robustis, quibus solummodo cibi quadragesimales noxii sunt; & de quibus solum controversia vertitur. Loquitur itaque Caietanus de solis evidenter impotentibus, idest de iis qui reipsa febri, vel alio gravi morbo vexantur: quos omnes & nos liberos a ieiunio asserimus. Secundum, quod ex laudata Caietani doctrina deducimus, est, ieiunium ecclesiasticum pluribus veluti partibus constare; & velle Caietanum ut ille qui potest aliquas partes implere, ad id teneatur; licet non valeat exequi omnes. De quo paullo infra. Falso itaque pro contraria sententia Caietanus laudatur. Quare turpiter aberrant qui Caietani auctoritatem allegant, ut probent; dispensatum a carnibus dispensatum esse a ieiunio. Secundus, qui pro hac eadem opinione citatur, est Azorius: qui similiter nulla facta distinctione eorum qui ex infirmitate, ab iis qui ob solum nocuum piscium dispensantur, absolute asserit, quemadmodum Caietanus, dispensationem edendi carnes secum deferre solutionem a ieiunio. Isti duo Auctores, qui ex antiquioribus pro opinione laxa citantur, præfatæ distinctionis non meminerunt; quia tum temporis non nisi infirmis esus carnium concedebatur. Ex iis quæ de his duobus Auctoribus dicta sunt, inferas velim, quanta sit aliquorum recentiorum diligentia in antiquorum promenda doctrina. His paucis prælibatis, ad rem accedamus, veramque sententiam promamus.

III. *Christiani qui non infirmitatis, vel notabilis debilitatis titulo, sed quia quadragesimalium ciborum usus nocuus illis est, dispensationem edendi carnes ieiuniorum tempore obtinent, ieiunii lege tenentur. Hæc sola sententia vera; hæc sola probabilis & tuta. Altera penitus improbabilis.* Ut tanta libertate loquamur, temporum nos cogit calamitas, in quibus probabilitatis suco laxissimæ sententiæ a nonnullis, tamquam licitæ, proponuntur. Porro, ut a contrariæ sententiæ confutatione initium ducam, illius potissimum fundamentum statim exponendum est. Abstinentia, inquit, a carnibus essentiam ieiunii constituit. Sublata cuiuscumque rei essentia, res ipsa destruat necesse est. Ergo ii qui edendi carnes licentiam habent, a lege ieiunii soluti sunt. Neque enim coniungi potest cum carnium comestione ieiunii observantia: sed, quemadmodum submoto animali rationali tollitur homo; sic ablata abstinentia a carnibus, tollitur ieiunium, cuius essentia in abstinentia eiusmodi sita est. Hoc purum putumque (pace istorum Auctorum sit

dictum) commentum est in morum materia. Illudque semper magis compertum fit, quam maximum damnum passa sit morum Theologia, ex quo a non paucis ad Metaphysicæ regulas revocari cœpit. Verum utique est adductum principium, si de essentis metaphysicis, quæ individuae sunt, sermo habeatur; falsissimum vero evadit, cum ad res morales transfertur; quoniam moralium rerum essentiae dividuae sunt, & ex pluribus partibus sæpe coalescunt. Id maxime comperitur in ieiunio, quod iuxta omnes pluribus constat partibus. Totum autem ex pluribus partibus concretum minime destruitur ob unius partis iacturam. Itaque sub hac sola consideratione adductum principium inane est, & ad morum controversias componendas ineptissimum. Ceterum alio etiam ex capite omnino corrui, quia commenticio fundamento superstructum. Adversarii siquidem tamquam certum ponunt, abstinentiam a carnibus esse partem ieiunii potissimam, seu id quod prius in ieiunio concipitur. Quod si dixerim ego falsissimum esse, & ex antiquitatis ignorantia ortum ducere, fortassis nemo nimis audaciæ me arguere poterit. Idcirco capite superiore statui, unicam comestionem esse præcipuam ieiunii partem, Neque unicum Doctorem ex antiquis qui contrarium doceat, adducere recentes valent. Quin Caietanus, quem pro se stare falso obtrudunt, oppositum conceptis verbis scribit 2. 2. quæst. cxlvii. art. vii. *Non est autem eadem ratio de unica comestione, & aliis conditionibus. Quoniam ieiunium novi testamenti ex abstinentia carnis, & unica comestione constat, tamquam ex substantialibus; ita quod unica comestio est essentialior ieiunio, utpote a principio ieiunii constituta in veteri testamento, in quo usque ad vesperam affigendum hominem ieiunio statutum est.* Et sane, ut Caietanus indicat, in veteri lege ieiunium, unica comestione peragendum, legimus imperatum. Atque, ut dictum est, licet plures abstinerint etiam a carnibus, dum ieiunabant; omnes tamen sic abstinuissent haud possumus asserere; sicuti certo defendere valemus, omnes ieiunantes semel tantum comedisse. Quid quod omnes sectæ, Judaica, Turcica, nedum Lutherana, & Calvinistica, dum ieiunant, unicam servant comestionem; minime vero a carnibus abstinent? Id porro ad essentiam (si etiam metaphysico ratiocinio indulgere velimus) cuiusque rei pertinet quod primo, & semper, & in quocumque statu eidem competit. Ieiunio igitur, in unica sito comestione, Ecclesia catholica, cælesti lumine persusa, addidit abstinentiam a carnibus: quam abstinentiam, ut singularem quidem ieiunii ecclesiastici characterem, omnes venerantur. At, si ea comparetur ad ieiunium absolute acceptum, quid accessorium est. Falsum ergo etiam ex hoc capite est principium illud, cui innituntur iuniores, quodve ex proprio arbitrio effinixerunt, videlicet essentiam ieiunii in abstinentia a carnibus consistere. Quod sane commentum nemini ex antiquis in mentem venit.

IV. Cum iam huic quæstioni finem imposuissim, ad manus meas pervenit dis-

ser-

*sertatio de ieiunio, cum esu carniū coniungendo, a D. Alexandro Mantegazzi Sac. Theol. Doct. edita. Auctor iste & elegantissimo stilo, & omni argumentorum genere nostram hanc communissimam sententiam defendit. Recentes Casuistas libere reicit, quoties reficiendi sunt; eorumque auctoritatem tanti facit, quanti est faciēda. Adversus hanc dissertationem omnibus numeris absolutam: Doctor Petrus Copellotti edidit Diatribam lingua vernacula: acciocchè ancora a' deboli (inquit ille pag. 10.) ed infermi di cognizione fosse noto un punto tanto necessario di morale disciplina: id est, ut etiam rudibus, & cognizione destitutis, moralis discipline caput quammaximè necessarium innotesceret. Nonne summæ necessitatis est ut vulgus ipsum, & minus docti Christiani tandem aliquando percipiant, se posse bis in diem ieiunii tempore carniū recreari, quando cibum picium stomacho molestum experiuntur? Quis non miretur caritatis fervorem, zelumque istius Doctoris, qui, ne nostri rigidissimi sæculi Christiani nimia pœnitentiæ severitate macerati succumbant, librum composuit, quo suaviores blandioresque temperantiæ regulas illos doceret? Nihil in hoc suo libro producit, quod prius Casuistæ recentes non docuerint. Sed, quia illi latine scripserunt pro doctis tantum, & eruditus, idcirco Doctor Copellotti, ut rudes etiam & indoctos iuaret, quæ latine Casuistæ cuderunt, italice vertit. Quod ne ipsi imponere videar, en verba, quibus refutatam. a nobis rationem exponit, tamquam inconcussam suæ opinionis fundamentum. Questa sentenza (inquit pag. 20.) la deduco da un principio, che nelle legali, e morali materie è certo, qual è, che, quando si distrugge la forma, nella quale qualche cosa consiste, perisce ancora la disposizione fatta di quella cosa. Deinde non paucis congestis exemplis, ad rem minime pertinentibus, concludit: Farovvi vedere (pag. 23.) essere l'astinenza dalle carni la forma sostanziale, in cui principalmente consista, e senza cui non è per verun conto osservabile l'ecclesiastico digiuno. Quod principium si verum foret, sequeretur, Christianos dominicis diebus Quadragesimæ, in quibus a carniū abinent, ieiunare. Nam, posita forma substantiali, seu essentiali ieiunii, habetur ieiunium. Per D. Copellotti cum quibusdam Casuistis forma substantialis ieiunii est abstinentia a carniū. Ergo Christiani abinentes a carniū tum diebus dominicis Quadragesimæ, tum feriis sextis, & sabbatis totius anni, ieiunant. Quid ad hæc D. Copellotti cum omnibus suis Casuistis? Num reponet, unicam comesturam partem quoque ieiunii esse? Sed iterum ab eo petimus, num hæc unica comestura pars sit *substantialis*, & *essentialis*? Si ait; falsum ergo est eius principium. Si negat; ergo sola abstinentia a carniū forma substantialis ieiunii est. Ergo, posita hac abstinentia, habetur ieiunium. Si dicat, unicam comesturam partem integram esse ieiunii; consequitur substantialiter, & essentialiter, ut dicunt, ieiunare omnes Christianos qui diebus dominicis Quadragesimæ, feriisque sextis, & sabbatis a carniū abinent: solumque partem in-*

tegramentem, adeoque levem, violare qui iterato comedunt. Quam falsa sunt confessoria isthæc, tam falsum est principium ex quo profluunt.

V. Solam abstinenciam a carnibus constituere essentiam ieiunii ecclesiastici, nemo sanæ mentis dixerit. Dissidium solummodo potest esse, num unica comestura, vel carniû privatio principalius ieiunium constituat. Nobis certum est, ieiunium potissimum unica constitui refectio; abstinenciam vero a carnibus additamentum esse, quod absque gravi culpa omitti nequit. At concedamus, partem essentialem ieiunii esse abstinenciam a carnibus; non inde tamen quidquam præsidii colligunt adversarii pro sua opinione. Quoniam & ipsi fatentur, unicam comestionem esse partem substantialem ieiunii, licet minus principalem. Qua facta positione, hanc validissimam rationem in nostræ sententiæ confirmationem profero. Præceptum ieiunii dividuum est, pluribusque partibus constat; ut omnes, & adversarii ipsi, fatentur. Atqui, quando lex plura præcipit, quorum unum sine altero servari potest, ratio naturalis dicitur, iubetque impleri partem, quando totum observari nequit. Sicuti enim qui totum a lege præceptum implere valet, ad totum tenetur; ita qui potens est observare partem, ad illius partis observantiam obligatur. Præceptum ieiunii plura præcipit, videlicet unicam comestionem, abstinenciam a carnibus, definitque horam reficiendi corpus. Ergo qui servare non potest duo, tenetur servare unum. Quæ omnia non solum ratio naturalis, verum etiam ipsæ positivæ leges præcipiunt. Siquidem *Cap. cum delecti, de dolo, & contum.* decernitur quod, *cum duo mandantur, v. g. ut quis ad iudicem veniat, & ad diem sibi præfixum accedat. . . . Si venire non possit ad diem assignatum, tenetur nihilominus se iudici præsentare; nec ideo erit a mandato solutus.* Hæc lex duo complectitur; accedere videlicet ad iudicem, & accedere tali die. Lex impleri mandat unum, quando ambo servari nequeunt. Cur, quæso, idem præstandum non erit in ieiunii observantia? Tria, non duo, ut dictum est, ieiunium præcipit. Unum non pendet ab aliis. Stat abstinencia sine unica comestione. Stat unica comestio sine abstinencia a carnibus. Ieiunium servari potest, etiamsi hora refectiois anticipetur. Qua ergo ratione qui nequit servare omnia, non tenebitur ad duo, vel ad unum? Cur qui dispensatur ab uno, a quo ut dispensetur, iusta datur causa, intelligendus est, præsumendusque dispensatus ab altero; si nulla, ut in hoc dispensetur, occurrat iusta ratio? Dispensatur in esu carniû, quia stomacho picium esus nocet. Cur dispensari debet in pluribus comestionibus, si istius dispensationis nullus habetur titulus: quoniam qui dispensatur in esu carniû, sanus est, fortis, robustus, sicut ceteri homines qui ieiunium servant iuxta omnes partes? Anne qui die festo dispensatur, iusta urgente necessitate, ab opere servili, eo ipso dispensatur a præcepto audiendi Sacrum, si Sacrum commode audire possit; vel e contrario? An qui impotens est ad solvendum centum, potest vero quinquaginta, liber
erit

erit ab istorum etiam solutione? An qui non potest reddere totum, non tenetur reddere partem? Quæ, malum, est hæc argumentandi ratio?

VI. Labet hæc eandem rationem quam prodidimus, validius firmare, & ad eam perducere evidentiam quæ manifesto evincat contrariæ opinionis improbabilitatem. Itaque Innocentius XI. hanc propositionem, quæ est 54. damnavit: *Qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur: quia maior pars trahit ad se minorem.* Præceptum recitandi divinum officium divisibile est, pluribusque constat partibus, quarum aliæ principales, minus principales aliæ sunt. Theologi recentes ante Innocentium XI. communiter propugnabant, eum qui nequit matutinum & laudes recitare, poterat vero alias horas, ad istarum recitationem minime obstringi. Cur? Quia cessante principali cessat & accessorium: quia maior pars trahit ad se minorem. Sed hanc propositionem damnavit Ecclesia. Ergo eodem iure damnanda est hæc altera: *Qui non potest abstinere a carnibus, potest autem servare unicam refectioem, ad nihil tenetur: quia sublato principali tollitur & accessorium, seu quia maior pars trahit ad se minorem.* Ubi hic vel levis discriminis ratio? Nonne præceptum ieiunii dividuum est? Id sane concedunt omnes, & experientia ipsa constat. Diebus dominicis in Quadragesima observatur abstinencia a carnibus, secus unica comestio. Idem evenit qualibet feria sexta, & sabbato per totum annum. Adolescentes ante vigesimum primum annum abstinent a carnibus in Quadragesima; bis vero in die reficiuntur. Denique ipsi adversarii fatentur, unicam comestioem esse partem substantialem, licet minus principalem, ipsius ieiunii; privationem vero carnium, esse partem essentialem, & præcipuam; quemadmodum matutinum, & laudes constituunt partem principalem divini officii, aliæ autem horæ partem efficiunt minus principalem. Impotens ad recitandum matutinum & laudes, tenetur, si possit, ad alias celebrandas horas. Ergo qui sibi a carnibus temperare nequit, potest vero a duplici abstinere refectioe, ad id iuxta Ecclesiæ doctrinam obstringitur. Quid plura? Maiorem latitudinem habet ieiunium, magisque dividuum est quam sit divini officii recitatio. Quandoquidem in ieiunio duo, ut dictum est, sunt præcepta, affirmativum unum, alterum negativum. Id expresse asserunt omnes, & præsertim adversarii. *Licet* (inquit Ghetius verb. *Ieiunium* num. 9.) *sint in ieiunio duo præcepta, unum tamen præsupponit alterum, puta affirmativum supponit negativum. Ergo, sublato præcepto negativo, removebitur & affirmativum; & sic dispensatus ob abstinencia a carnibus censebitur etiam dispensatus ab unica comestioe.* Unicum vero est præceptum recitandi divinum officium. Sed, quia officium istud partes habet, maiores, & minores, Ecclesia iubet impleri minores ab iis qui maiores implere nequeunt. Potiori ergo iure servare tenetur ieiunium, in unica situm refectioe, ille qui abstinenciam observare non potest a carnibus: tum quia hæc sunt duæ par-

partes completæ, si absolute fumantur, quarum una sine altera re ipsa consistit, ut ex dictis constat, non minus ac horæ divini officii: tam quia duobus distinctis præceptis, quorum unum affirmans, alterum negans est; imperantur; & unum minime ab altero pendet; & reapse invicem separantur; ut ex dictis constat.

VII. Hæc adeo vera, adeo comperta sunt, ut nunquam credidissimè, ab aliquo ratione prædito in discrimen vocanda fore. Et tamen D. Petrus Copellotti, ut aliqua tergiversatione eluderet argumentum, quod adversarius eius urgebat, inquirens: num ieiunium quadragesimale concretum, seu compositum aliquod metaphysicum sit, quod, veluti hominis animalitas, re quidem vera dividit nequeat; & solummodo mentis ope divisionem patiat? respondet his verbis pag. 126. *Il digiuno non è un composto metafisico, egli è un ente morale, non dividibile nelle componenti sue parti, attesa la opinione, e costumanza delle nazioni, ed atteso altresì l'antico invariato universale istituto della cattolica Romana Chiesa.* Quæ latine sic verto. *Ieiunium non est compositum metaphysicum, sed est ENS MORALE, NON DIVIDUUM in partes, quibus constat; si consideretur opinio, & consuetudo nationum, & inspecto iidem veteri, immutabili, ac universali Romana Ecclesiæ instituto.* Quid amplius blaterabant Lutherani, & Calvinistæ adversus Ecclesiæ catholicæ ieiunium, cum audierint recenter definiti, *Ens morale, non dividuum in partes, ex quibus coalescit?* Queritabant fortasse, num istæ partes; carniū scilicet esus, & unica, aut iterata carniū comestura; seu num prandium, & cœna; num cibus pisciū; & abstinentia a carniū sint reapse partes reales, & separatæ, nedum dividuæ. Urgebunt, num opinio hominum, admissa manifesta partium istarum separatione, efficere possit ut partes istæ constituent *ens morale non dividuum in partes, quibus constat.* Tandem exposcent, quo fundamento dicatur ieiunium esse *ens morale non dividuum.* secundum antiquum; perpetuum, & universalem ritum Ecclesiæ catholicæ Romanæ. Cum certum sit Ecclesiam Romanam duo præcepta imponere suis fidelibus in ieiunio quadragesimali: alterum prohibens esum carniū; alterum vetans plures comesturas. Sed, his missis, lectori considerandum relinquo, utrum hæc ratio commentandi morum, & christianæ pœnitentiæ regulas, sibi, & cachinnis hæreticorum obiciat Romanæ Ecclesiæ ieiunia nec ne. Considerandum relinquo, num iste sit cardo ille Theologiæ moralis imperitis scitu adeo necessarius; videlicet ieiunium Romanæ Ecclesiæ esse *ens morale non dividuum in partes:* ut tempore Quadragesimæ valeant comedere panem & carnes mane, seu meridie, similiter panem & carnes vespere. Commenta deinde, quibus (pag. 107. & sequent.) circumvenit propositionem proscriptam ab Innocentio XI. quibusve conatur eludere argumentum inconcussum, quod inde elicit illius adversarius, adeo futi-

lia sunt, ut me pigeat eadem refutare; cum imbecillitate sua corruant omnino,

VIII. Hactenus exposuimus rationem nostram aduersariorum vestigiis insistentes, eorumque falsæ opinionationi indulgentes, Illi siquidem, inconsulta antiquitate, & absque ullo vel apparenti veritatis momento, statuunt, abstinentiam a carnibus esse partem essentialem, principalemque, unicam vero comestionem partem minus principalem ieiunii, Qua etiam admissa hypothesi, hucusque demonstrauimus, eorum opinionem omnino improbabilem esse; atque in propositione damnata ab Ecclesia de recitatione officii diuini euidenter, mea quidem sententia, concludi. Nunc autem, hac falsa positione relicta, alterum solidissimum fundamentum iacere lubet, cui nostra inhæreat sententia. Est autem eiusmodi, Essentia ieiunii in unica sita est comestione, seu unica comestio est potissima ieiunii pars. Hæc propositio supra demonstrata est pluribus rationibus, quas, ne actum agam, prætereo, Unicam addo ab ipso ieiunii proximo fine petitam. Finis porro ieiunii est corporis maceratio, concupiscentiæ, aliarumque sensualium appetitionum cohibitio. Ad hoc autem magis conducit unica comestio quam abstinentia a carnibus. Quis inficias iverit, corpus magis affligi per subtractionem cuiusque cibi quam per privationem unius generis epularum? Nonne iuvenes, qui ante vigesimum annum nutritione maiore indigent, eo quod in augmento sunt, etiam iuniorum tempore pluries refici permittuntur; carnibus autem vesci prohibentur? Cur hoc? nisi quia, licet carnes & nutriant, & deliciores sint, magis tamen patiuntur, maius incommodum sentiunt iuvenes in privatione plurium refectoriorum quam in abstinentia a carnibus. Nec iuvenes tantum, sed omnes, dum fame laboramus, cibum, non cibi qualitatem quærimus. Hinc ait D. Bernardus in Apologia ad Guillelmum *cap. v.* Esau, non de carne, sed de lente fuit reprehensus; & de ligno Adam, non de carne damnatus; & Ionathas ex gustu mellis, non carnis, morti addictus fuit. Quid quod plures sacri Ordines perpetuam seruant abstinentiam a carnibus; perpetuum vero ieiunium unius comestionis, nullus est Ordo qui obseruet? Ex quibus omnibus magis certa & manifesta redditur propositio nostra, scilicet unicam comestionem potissimam esse ieiunii partem; cui postea accedit delectus ciborum, Quoposito, sic meam instauro argumentationem. Ecclesia damnauit propositionem qua asserbatur, non teneri Clericum ad partem minus principalem diuini officii, quoties partem magis principalem recitare nequibat. Ergo potiori iure damnata debet intelligi altera propositio, qua statuitur, fideles non potentes seruare partem minus principalem ieiunii, qualis est abstinentia a carnibus, non teneri ad unicam comestionem, quæ est pars principalis eiusdem. Anne obtrudere amplius valent metaphysicum illud sophisma, nempe sublato principali, tollitur accessorium? Si unica refectio essen-

tiam ieiunii constituit; illico corruit unicum fundamentum, cui innixi defendunt, dispensarum a carniū abſtinentia, dispensarum quoque eſſe a ieiunio. Ex his autem quæ dicta ſunt, patet tum ratione, tum auctoritate, in unica poſſimum comeltione ſitam eſſe ieiunii eſſentiam. Ex quibus evidentiffime conſequitur, contrariam opinionem duplici ex capite improbabilem eſſe. Primo quia ſtatuit, tamquam quid certum, abſtinentiam a carniſus eſſe partem eſſentialem, & præcipuam ieiunii: quod falſum eſſe demonſtratum eſt. Secundo quia, admiſſo etiam hanc abſtinentiam eſſe ieiunii præcipuam partem, nihilo tamen minus reprobata intelligitur hæc ſententia ab Eccleſiâ in propoſitione damnata de horarum recitatione.

IX. Alteram in maiorem veritatis confirmationem addere placet rationem. Privilegium quod communi iuri læſionem infer, interpretandum eſt ſtricto, ut a iunt, modo. Hoc adfirmant omnes, & colligitur ex *leg. Quoties, cod. de Præc. Imperat. offerend. & leg. Si quando, cod. de inofficioſo teſtament. & cap. 1. & 11. de filiis Presbyt. ep.* Quod dilecto, *de conſanguinit. & affinit.* Qua de re conſule Innocentium, & Gloſſam, Ioannem Andream Butrium, & Abbatem. Privilegium autem comedendi carnes in Quadrageſima eſt contra ius commune, & contra legem eccleſiaſticam. Strictè igitur & ſummo rigore eſt interpretandum. Ergo, cum in privilegio edendi carnes non exprimitur conſeſſio binæ reſectioſis, nullum a deſt fundamentum extendendi privilegium iſtud ad plures reſectioſes.

X. Omnia quæ hæctenus dicta ſunt, ſummarum Pontificum auctoritate confirmantur. Deuiſſem, non abnuo, primum omnium rationes ab auctoritate petitas, quæ in morum Theologia ſummi momenti ſunt, aſſerre in medium; ſed controverſiæ huius conditio præpoſterum ordinem ſervare coegit. Ad rem igitur. Gregorius XIII. in Bulla Cruciatæ pro Luſitanæ Regno hæc decernit. *Præterea indulgemus, ut, diſto triennio durante, carniſus, de conſilio utriuſque medici, temporibus ieiuniorum, tam quadrageſimalium, quam quaruncumque dierum totius anni, veſci poſſint; ac pro eorum libito ovis, & laticiniis; ita quod qui carnes comederint, ſervata in ceteris ieiunii eccleſiaſtici forma, diſto ieiunia ſatiſfecitſe conſeantur.* Iubet ergo Gregorius, Chriſtianos, non unius, ſed duorum medicorum iudicio diſpenſatos in eſu carniū, ſervare in ceteris ieiunii eccleſiaſtici formam, unius nempe comeltioſis.

XI. Alexander VII. anno 1567. edictum Romæ publicavit, quo propter peſtem, quæ anno præcedente ſæviera in eadem urbe, Romanis civibus carniū cibum ſumendi poteſtatem fecit diebus dominicæ, Junæ, martiſ, & ioviſ; ea tamen lege, ut præſatis diebus, dominica excepta, omnes ieiunarent, ſemel tantum in die comedendo. Integrum edictum iſthuc tranſcribo. *Martius, divina miſera-*

servatione Episcopus Albanensis, S. R. E. Cardinalis, Ginettus, S. D. N. Papæ Vicarius Generalis, Romanæque Curie, eiusque distributus iudex ordinarius &c. Et si divina pietas dignata est fere omnino removere iræ suæ flagella, quibus urbem hanc iustissimo quodam iudicio affecit, non ita tamen cessavit pœna, quin periti metuant, ne quadragesimales cibi contagionis scintillulas, quæ supersunt adhuc, nonnihil excitare, ac resovere possint. Dominus noster non alienum a paterna sua providentia iudicavit, quadragesimalem vigorem sanctum paulisper emollire. Quamobrem sua Sanctitas apud se statuit, iis omnibus qui Romam, Romæ domos, & suburbana incolunt, permittere ut uniuscuiusque hebdomadæ diebus quatuor, dominica, feria secunda, feria tertia, feria quinta lacticiis, ovis, carne a dominica prima Quadragesimæ usque ad Palmarum dominicam uti possint. Ad ultimos autem tres dies quod attinet, etiam si carnis usum concedat, neminem tamen ieiunii lege solvere intendit. Quinimmo vult ut lex ista salva, & incolumis remaneat, quemadmodum in quadragesimalibus cibus feriæ quartæ, feriæ sextæ, & sabbati remanet. Exinde sua Sanctitas hortatur omnes, ut datam in quadragesimalibus cibus veniam frequenti sacramentorum susceptione compensent, elemosinas, & preces augeant, ut tam naturalibus, quam supernaturalibus remediis morborum reliquias expurgare pergant.

Dominus noster vult, ut concessa edendi lacticia, ova, & carnem licentia ad universos sexus utriusque Regulares perveniat, iis demptis qui per regulam suam carnem non manducant. Nihilominus sua Sanctitas lactiariorum, & ovorum usum permittit.

Denique sic habeatur ab omnibus, ut qui antedictam licentiam accipient, dominicam orationem, & angelicam salutationem quinquies recitare pro hodiernis christiana rei necessitatibus meminerint. Dat. Romæ ex AEdibus nostris hac die 3. Februarii 1657.

M. A. Episcop. Hierapolitanus Viceg.

Ioseph, Palamolla Secr.

Romæ ex Typograph. Rev. Cam. Apost. 1657.

XII. Simile privilegium fidelibus Ducatus Mediolanensis concessit anno sequenti 1658. ipsemet Alexander VII. hac apposita clausula: *Citra tamen exemptionem a ieiunio*. Non ergo, ut Episcopus Romanus tantum, sed ut Pastor universalis fidelium omnium, legem ieiunii cum carniū esu coniunxit.

XIII. Clemens Papa XI. ecclesiasticæ disciplinæ callentissimus, atque doctrina non minus quam pietate summus, decretum edi curavit anno 1703. in quo hæc habentur latine verba. *Ad illud tum medici, tum hi qui dispensationes petunt, animum intendant, ut carnes salubres sint: quoniam hæc solum in Quadragesima permittuntur his qui ob iustam causam cibus quadragesimalibus vesci nequeunt* &

quorum necessitas, si laetiorum esu levare potest, medici carniū usum non concedant; sed laetiorum & ova fideles comedant, & ieiunium observent: cuius ieiunii legi etiam illi subiecti sunt qui carnes ea ratione comedunt, quod cibis esurialis nocuus illis sit.

XIV. Reponunt quidam, laudatum decretum, non Clementis XI. sed illius generalis Vicarii, non admodum in Theologia versati, partum esse. Quæ responsio si consisteret, actum de omnibus legislatorum legibus esset. Anne iniussu Pontificis Eminentissimus Carpegna vulgavit decretum illud? At, ut inanis responsio omnino evanescat, addo Clementem XI. difficultatem istam severiori examine enucleasse. Delegit siquidem doctiores urbis Theologos, quos inter P. Marchetti Societatis Iesu, & Romani Collegii Rector, dissertationem summo Pontifici obtulit, in qua sexaginta Auctores pro sententia cum esu carniū ieiunium coniungente, allegavit. In hanc eandem sententiam concessere S. Officii Consultores, & Cardinalis Vicarii synodales examinatores, ut testatur Eminentissimus Lambertini nunc BENEDICTUS XIV. Pontifex sapientissimus in collect. *Notificationum notif. xv. num. 21.* ubi, præter citatos Theologos, alium duodenarium numerum ipse adpromittit in nostræ sententiæ præsidium; & eiusdem sententiæ sectatorem se profitetur. Porro Clemens XI. Theologorum suffragiis perlectis, & quam diligentissime libratis, anno sequenti 1704. hanc manu sua scriptam clausulam, edicto de more typis cudendo, inserendam, adiecit. *E siano tenuti osservare il digiuno ancora quelli che col motivo d'essere loro nocivo il visto quadagesimale, si cibano di carne salubre.* Quæ latine sic reddo. *Et teneantur observare ieiunium etiam illi qui salubri carne vescuntur, ea solum ducti ratione, quod eorum saluti esuriales cibi noxii sint.*

XV. Quanti faciendæ sit interpretatio, quam ex Eminentissimo Lambertino, nunc BENEDICTO XIV. assert D. Copellotti, aliorum sit iudicium. Observat itaque, Clementem XI. in priori decreto anni 1703. his verbis suam mentem patefecisse, *E devono osservare il digiuno, alle di cui leggi sono tenuti quelli ancora &c. & debent osservare ieiunium, eius legibus obnoxii sunt etiam illi &c.* in posteriore vero decreto anni 1704. mutasse illud verbum, seu verbi modum, *sono*, in alium modum, videlicet *siano tenuti*; quo declarat ieiunium dividuum esse; & consequenter Clementem XI. ut Pontificem universalem, subdunt, decernere, fideles comedentes carnes in Quadagesima ieiunii legibus subiectos esse. Quo posito, adempta esset Theologis libertas docendi contrariam sententiam. Verum Pontifex summus, ne vel tantillum præiudicii inferret scholarum Doctoribus, seu paucis Casuistis, loco illius phrasæ, *sono tenuti*, substituit aliam, *siano tenuti*. Quanti, inquebam, faciendæ sit hæc arbitraria, nulloque sulsa documento, interpretatio, non est quod multis edisseram. Sive enim priore, sive postero-

re phraſi decretum illud concipiatur, in idem recidit, eandemque noſtræ ſententiæ vim præbet, ut infra patebit.

XVI. Summis Pontificibus ſuccinunt Epiſcopi, tum in privatis decretis, tum in ſuis Synodiſ. Ut prolixitatem, quoad fieri poteſt, vitem, pauca ex pluribus ſeligam. Synodus Veneta habita a Petro Barbadico Patriarcha Venetiarum, & Dalmatiæ Primatæ, hæc habet de diſpenſatis a delectu ciborum in Quadrageſima pag. 116. *Diſpenſati autem omnes ſciant, quod licet a delectu ciborum ſint diſpenſati, ſe tamen adhuc ieiuniorum obſervationi eſſe obſtriſtos, atque letali peccato eſſe obnoxios, ſi eſcis illicitis utentes, non ieiunaverint, pro perſonarum tamen qualitate, ætate, & indigentia.* Synodus iſta onus ieiunii præſatis diſpenſatis non imponit; ſed declarat diſpenſationem edendi carnes minime eos eximere a lege ieiunii. De Epiſcopis ultramontanis hæc ſcribit Claudius La-Croix II. Part. Lib. III. queſt. cxxl. num. 1269. Reprobata primum contraria opinione, ſubdit. *Et hoc ipſum communiter declarant Epiſcopi, diſpenſantes pro carnibus in Quadrageſima, dum addunt, ſe non aliter velle diſpenſare, quam relinquendo obligationem ieiunii quo ad reſeſtionem unicam. Nunc etiam aliquibus per bullam Cruciatæ datur privilegium ieiunandi in carnibus, ut fatetur Sanch. dub. 31.*

XVII. Reſpondet D. Copellotti cum ſuis paucis Caſuiſtis, decretum Clementis XI. pro ſolis Romanis editum eſſe: & adducit auctoritatem Dominici Viva; atque in ſuum invehitur adverſarium, quod minus reverenter de eodem Viva locutus ſit: ſcribit enim, Patrem Viva, vulgè ſermone deceptum, ſuam evulgaviſſe interpretationem. *Queſte fraſi* [inquit Copellottus pag. 56.] *niente di ſua natura riſpettoſe, anzi miranti al diſcredito di un dotto interprete de' pontificj decreti.* Plura in iſtius Scriptoris commendationem congerit; immo non exiguam ſuæ Diatribæ partem infumit in elogiis pangendis, & apologiis conſciendis pro deſenſione plurium eiſdem Vivæ ſociorum.

XVIII. Aliam promit D. Copellotti interpretationem Clementini decreti. Concedit ergo (pag. 64.) præſatum decretum eſſe declarativum præcepti eccleſiaſtici (ut dones ſolatia viſto.) Obiicit tamen tria eſſe declarationum genera. Prima declaratio eſt ſecundum iuriſprudentiæ principia *auſtenſica*, ſecunda *doctrinalis*, tertia *uſualis*. Deinde concludit hiſ verbis. *La dichiarazione di Clemente XI. ſu meramente dottrinale al più al più per la univerſale cattolica Chieſa; e perciò da ſè ſola incapace a produrre obbligazione, come offerva il dotiſſimo Canoniſta Geſuita Schmalzgrueber.* Quanti pretii ſit Schmalzgrueber diſtinſtio, e re mea non eſt in præſentia diſcutere. Ut enim & me, & lectorem meum ab ineptis tricis liberem, concedere volo D. Copellotti, Clementinum decretum ſe ſolo obligationem non imponere. At quid, ſi hoc decretum iunctum aliis duobus pontificiis decretis conſideretur?

XIX. Omisſis itaque inanibus commentis, dicimus in primis, quod, ſi decretum Clementis XI. contineret authenticam declarationem, abſque nota manifefte audaciæ, & inobedienciæ non poſſent vel in diſputationem hanc quæſtionem revocare adverſarii. Ad evitandas ergo tricas, permittamus quod Copellotti contendit, videlicet Clementinum decretum eſſe tantum *doctrinale*, id eſt quod prodat doctrinam ipſius Pontificis, eiſque quos adhibuit interpretum. Quid inde? Anne auctoritas Clementis XI. etiam ut Epifcopi Romani, & doctiſſimi, ut ſane erat, Theologi, una cum tot ſapientiſſimis Doctõribus longe multumque non prævalerit paucis Caſuiſtis, Trullencho, Buſembau, Barði, Boſſio, & ſimilibus, qui, ut ex eorum ſcriptis colligere fas eſt, quæſtionem hanc, non ad antiquæ diſciplinæ leges, non ad antiquorum Theologorum ſenſum, nec ad Romanæ Eccleſiæ, aliarumque Eccleſiarum decreta, & Synodos, ſed ad inanis Metaphyſicæ canones expenderunt?

XX. Quid, ſi Clementis XI. decreto addantur decreta Gregorii XIII. & Alexandri VII.? Hic ultimus Pontifex non tantum Romanos, ſed Mediolanenſes quoque ad ieiunium cum carniſu eſu coniungendum obſtrinxit. Non ergo, ut Epifcopus particularis Romanus tantum, qui extra ſuam diœceſim leges ferre non valet, ſed ut Pontifex Romanus, univerſalis Paſtor, omnium Eccleſiarum caput, & conſequenter etiam Mediolanenſis. Quid denique, ſi præſatis Pontificibus accedant aliæ Eccleſiæ in ſuis Synodis congregatæ, aut voce Epifcoporum in ſuis decretis, ſicuti revera accedunt? Anne poſt tot luculentiffima argumenta ab auctoritate petita, & tot evidentiffimas rationes licitum erit ſequi opinionem contrariam?

XXI. D. Copellotti, videns, Romanos Pontifices conceptis verbis laxam opinionem labefactare, ad antiquos Eccleſiæ Patres animum convertit. Quid non molitur præiudicata ſententia occupatus animus? Noſtra opinio, inquit D. Copellotti, *eſta è appoggiata all' autorità di un S. Baſilio, il di cui teſto è viſerito dal grande Natale Aleſſandrò, le di cui parole il lodato Teologo Storico-critico (magna in titulis liberalitas) ſpiegando, moſtra eſſere l' aſſinenza dalle carni indivelta compagna. Il ſanto Dottore dice. Carnes non edis, veſperam expectas, ut cibum ſumas, a vino abſtines. Coſi le ſpiega Natale. Cur enim ſingularem abſtinentiam commendaret, veluti ieiunii (*notate di grazia*) comitem indivulſam, ſi æſtivalibus diebus carnes comedere licuiſſet? Natalis hic impugnat Dallæum, oſtenditque ieiunium Chriſtianorum comitem ſemper habuiſſe ciborum delectum; ita ut abſtinentia a carniſu indivulſa pars fuerit ieiunii noſtri. Quid inde inferat eruditus Copellotti? Baſilium, & conſequenter Natalcm, docere diſpenſatos a carniſu propter nocumentum piſcium, diſpenſatos itidem eſſe a ieiunio? Nonne hoc vel ipſis Stoicis riſum movet? Omnes Catholici, uno ferme excepto Launoio, adverſus*

hæreticos defendimus, Christianos ieiunantes iam inde a primis sæculis a carnibus abstinuisse; & hanc abstinentiam esse partem substantialem ieiunii. Omnes ergo docemus, dispensatos a carnibus pariter esse dispensatos a ieiunio? Quid dicam de Chrysofomo, de Theophylo Alexandrino, de Paschali III. de Thoma Aquinate, quos pariter in suum præsidium obrudiat perdoctus Copellotti? Nil profecto dicam; sed aliis iudicandum relinquo, an qui sic scribit, imponat, decipiatque imperitos lectores nec ne. Piget enim adeo inepta refellere commenta.

XXII. At quid dicendum, si medici, & superiores ecclesiastici præfatos fideles sanos, robustosque, sed carnibus ob stomachi qualitatem indigentes, a ieiunii, seu unius comesturæ, lege solverent? Respondeo, tum medicos, & superiores dispensationem impertientes, tum fideles qui eisdem dispensationibus utuntur, absolute peccare. Num fideles dispensati, ipsique dispensatores ignorantia quandoque exculentur, non facile resolverim. Nimis enim patet contrariæ opinionis falsitas. Et ratio, quæ magis confirmat nostram sententiam, manifesta est. Quandoquidem, ut dispensatio licita sit & valida, iustam requirit causam. Superiores enim, qui solo arbitrio, nullaque occurrente necessitate, a legis onere subditos solvunt; non prudentes, fidelesque dispensatores, sed crudeles dissipatores, atque boni publici perditores dicendi sunt. Porro qui potestatem accipiunt comedendi carnes ob solum fastidium lacticiniorum, vel piscium, si sani sint, & robusti, sicut ceteri fideles, nulla subest causa, vi cuius ab unius comestionis lege liberentur. Ergo; etiam si superiores dispensarent, eiusmodi dispensatio nulla foret; peccarentque tum qui illam concederent, tum qui eadem uterentur.

XXIII. Quæso, ne vitio prolixitatis mihi vertatur, si paullo fusius rem istam versari: quoniam ex una parte adeo manifesta mihi videtur sententia quam propugno, ut neque in disputationem vocari deberet; ex altera parte summopere vereor ne tantus sim, ut a tricis, cavillisque probabilitatis, quibus implicari, involvique solet, eam asseram. Itaque contrariam opinionem non solum ut minus probabilem, salvo semper meliori iudicio, sed ut penitus improbabilem, & rationi naturali, communique sensui directe adversam, reiicio. Quid enim magis communi sensui infestum quam, si quis creditori suo nollet reddere quinquaginta aureos, quos habet, hac unica ratione quia gratia ipsi facta est, ne redderet ducentos, quos non habet? Quia Ecclesia succurrit infirmitati tuæ, qua laboras, a præcepto abstinentiæ te absolvens; idcirco tu sanitate, & fortitudine, qua instructus es, abuti audes adversus alterum Ecclesiæ præceptum, quod ieiunium, seu unicam comestionem imponit? Quid te ad istius præcepti violationem impellit? An infirmitas? An virium debilitas? Hæc omnia abesse pro certo habemus. Quid ergo? Quia Ecclesia dispensavit a carnium abstinentia. Benignitate ergo Ecclesiæ ad impietatem abuteris? Quia Ecclesia ab uno te absolvit præcepto, tu in grati

animi argumentum vis alterum Ecclesiae praeceptum transgredi, & contemnere? Nonne haec rationi naturali, & communi sensui repugnant? Quid, si univēsa aliqua provincia Ecclesiae catholicae quadragesimalium ciborum penuria premeretur, solisque carnibus abundaret? Eset ne provincia isthaec a lege ieiunii absoluta? Non tenerentur ergo fideles isti semel tantum in die moderate, & sobrie carnes comedere, ut eo quo possunt modo concupiscentiam refrenarent, carnis rebellionem cohiberent, corpusque spiritui subicerent? Quin iuxta naturae leges, qui carnibus vescuntur, fortiori vinculo obstringuntur ad unicam servandam comestionem quam qui piscibus utuntur. Siquidem carnes abundantius nutriunt, copiosiores gignunt humores, & concupiscentiam, ceterasque passiones omnes corporeas fovēt, & adversus spiritum commovent. Lege ergo naturae isti tenentur hos suos appetitus plurium comestionum subtractione, seu in die semel comedendo moderari, & in officio continere. Alioquin melioris conditionis essent Christiani qui carnibus quam qui piscibus vescuntur. In eo enim pares sunt, quod neutri habeant iustam bis comedendi causam; & in eo impares, quod comedentes carnes excusentur a peccato, dum simul bis in die manducant, secus isti. Immo in hoc etiam impares sunt: quoniam qui carnes comedunt, aptiores sunt ad servandam unicam refectionem praeter iis qui piscibus utuntur. Quandoquidem carnum esus, ut dictum est, magis nutrit, & validius stomachum roborat. His omnibus perpensis, haec nostra sententia luculentissime vera dignoscitur, solaque in praxi amplectenda est. Eam graviore Theologi, & ipsi benigniores Casuistae expressē defendunt. Victoria 2. 2. *quaest.* cxlviii. *art.* 4. Vega *Tom. I. Sum. cap. xiv. cas. 3.* Valentia 2. 2. *disp.* ix. *quaest.* 11. *punct.* 5. Rodriguez in *Sum. I. P. cap. xiv. num. 27.* Lopez *II. P. Instruē. cap. 111. Sa in Sum. verb. Ieiun.* Reginaldus *Lib. IV. num. 168.* Lessius *Lib. IV. de iust. & iur. cap. 11. dub. 6. num. 45.* Clarius hanc eandem sententiam docent Navarrus in *Man. cap. xx1.* Antonius Gomez in *Bulla claus. 7. num. 5.* Ledesina 2. 2. *art. 3. fol. 203.* Pedrazza in *Sum. 3. praecip. §. 14.* Petrus Cenedo in *99. canonic. quaest. xl. num. 3.* Fernandez in *exam. Theol. Mor. P. III. cap. ix. num. 3.* Ortiz in *Sum. cap. xix. num. 20.* Ioannes Medina *codice de ieiunio quaest. ix. §. de infirmis*, ubi etiam ait, *in re hac medicos non carere culpa, cum id solum debeant infirmis in diebus ieiunii concedere quod infirmitas postulerit, & non indistincte eisdem indulgere.* Sylvius 2. 2. *quaest.* cxlviii. *art. 4. vers. Sed queritur Nyder praecip. 6. cap. v111. num. 4.* Ludovicus de S. Ioan. *I. P. Sum. traē. de ieiunio cap. x1.* Comitulus in *Respon. moral. Lib. IV. quaest. xlv1.* Victorellus in *add. ad Tolet. Lib. VI. cap. 111.* Bassæus *verb. Ieiun. 1. num. 4.* Lezana *Tom. III. Sum. ver. Ieiun. num. 11.* Lavorius *I. P. de iub. cap. xx. num. 25.* Naldus *verb. Ieiun. Layman Lib. IV. traē. v111. cap. 111. num. 8.* Grassius *Lib. II. decis. cap. xxvi. num. 53.* Bzia *Lib. IV. Resp. cas. consec. cas. 10.* Bonacina *Tom. II. de praecip. Eccl. disp. ult. punct. 2.* Item

de leg. disp. 1. quæst. 11. §. 1. num. 25. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Theol. SS. Lib. XI. cap. 11. num. 22.* Natalis Alexander *Theol. Dogm. Lib. IV. art. 7. Reg. 9.* Cardinalis Cozza *Tom. de ieiunio part. 111. art. 3. dub. 3.* Patritius Sporer in *append. ad 111. præcept. Decal. sec. 3. num. 40.* VVigand *tract. v. enam. 1v. num. 100.* & apud ipsum Cortadus. Thomas Hurtadus de *resid. Tom. I. resol. 5. lra Crōix. Lib. III. part. 11. num. 1269.* Constantinus Roncaglia *Tom. I. tract. 1x. quæst. 11. cap. 1. quæst. 3.* Rotarius in *Appar. Mar. 111. part. cap. 1. numer. 24.* Geribaldus *tractat. v1111. cap. 111. dub. 3.* Gravelon *Hist. eccles. Tom. VIII. part. 11. colloq. 6. edit. Rom. pag. 558.* Non pauci eorum quos allegavi, potissimum Navarrus; & Ioannes Medina, non modo sanos, sed etiam infirmos, dispensatos in carniū esu, teneri ad ieiunium docent, quando infirmitas adeo gravis non sit, ut duplicem comestionem exigit.

XXIV. Contrariam opinionem nullus Auctor revera gravis defendit. Laudantur Caietanus, & Azorius. Sed iam supra ostensum est, Auctores istos loqui de infirmis, & impotentibus ad ieiunandum. Nec verbum habent de iis qui ob solum piscium nocumentum privilegium obtinent manducandi carnes. Allegatur etiam Bartholomæus Medina in *Distruct. Conf. Lib. I. cap. xiv. §. 10.* Sed etiam Auctor iste, alioquin gravis; de infirmis loquitur. Et, ne gratis hoc asserere videar, en illius verba. „ Quæritur ordinarie, an, si quis, cum potiat privilegio edendi car-
nem, possit ieiunare comedens eam, & ad ieiunium teneatur semel tantum
comedendo? Mea quidem sententia est, ut iste ieiunet: nam coram Domino
merebitur, non comedens nisi semel. De essentia enim ecclesiastici ieiunii est
non edere carnem. Unde ob eum ipsum respectum per quem quis obtinuit li-
centiam comedendi carnem, immunis est ab onere ieiunandi, propter hoc, quo-
niam huiusmodi licentia comedendi carnem tempore ieiunii datur tantum infirmo:
qui infirmus est, non tenetur ieiunare.“ Tempore itaque Caietani, Navarri, Medinæ, Azorii, solum infirmis privilegium comedendi carnes impertiebatur; & controversia erat, an infirmi isti, in esu carniū dispensati, ad ieiunium tenerentur. Adfirmabant Navarrus, Ioannes Medina, & alii, præcipue quando infirmitas non erat gravis. Negabant Caietanus, Bartholomæus Medina, & Azorius. Quam interpretationem confirmat Lessius *Lib. IV. cap. 21. dub. 6. in fin. Quod tamen ex sententia Caietani, & Navarri limitaverim, habere locum, si ratione debilitatis nature, vel roborationis id concessum sit; non tamen, si quia a piscibus abhorret, vel putans nocere temperamento: tunc enim causa non subest cur gemina refectio concedatur.* Ceterum ex Theologis, nemo unus antiquorum, qui revera Auctor gravis sit, propugnavit, Christianos sanos dispensatos in esu carniū ob id solum quod patiuntur incommodum in ciborum quadragesimalium usu, non teneri ad ieiunium. Pauci dumtaxat recentes, qui, salvo obsequio, laxiores opiniones passim seligunt, inquit Fagnanus, hanc defendunt opinionem. Diana *coordinatus Tom. I. tract. vi.*

ref. 75. Leander de præcep. Eccl. tract. v. disp. vñi. quæst. xxxi. Auctor iste passim iactat se corrigere falsas aliorum Auctorum citationes. In controversia autem, quam tractamus, tum quæst. xxxi. tum quæst. xxxi. citata corrigit Bonacinam, aliosque Auctores, qui laudant Navarrum pro sententia asserente dispensatum ab abstinentia a carnibus obstringi ad ieiunandum. Navarrus (inquit Leander quæst. xxxi.) nullo modo loquitur de illo qui est dispensatus in esu carniurum. Subdit vero quæst. xxxi. Unde male illum citat Bonacina pro sua sententia. Haftenus emendator Leander. Videamus nunc, quam sincerum, quam exactum sit illius criterium. En verba Navarrus desumpta ex Manuali cap. xxi. numer. 22. quem locum Bonacina laudat. Notandum tamen (inquit Navarrus) secundum eundem (Caietanum) quod dispensatus, ut comedat in die ieiunii pluries quam semel, non videtur dispensatus ut comedat carnes; neque dispensatus ut comedendo carnes possit ieiunare, videtur dispensatus ut bis possit eas comedere...: quia, ut ille ait, præceptum Ecclesiæ, licet in totum servari non possit, servandum tamen est quo ad illam partem quo ad quam servari poterit. Eandem doctrinam docet Tom. I. Confil. conf. 6. de observat. ieiun. Ex quo sequitur quod comedens tales cibos (nempe carnes a Papa concessas ieiunii tempore) non frangit ieiunium, & quod vere ieiunat: & consequenter consequeretur meritum ieiunii. Sicut credo quod consequeretur ille qui, quia non potest habere panem, & cibos quadragesimales, comederet semel tantum in die carnes, & ova, & lacticia. Afferit ergo Navarrus, quod dispensatus ut comedat carnes, non est dispensatus ut bis comedere possit. Qua proinde fronte Leander redarguere potuerit Bonacinam, aliosque Auctores, pro se citantes Navarrum, ceteri iudicent. Si per otium liceret, plures huius generis lapsus in Leandri criterio reperirem. Sed labor iste non est operæ pretium. Illud est hic animadvertendum, Navarrum pro sua sententia laudare Caietanum, & ex Caietani doctrina statnere, eos qui præceptum dividuum aliquod Ecclesiæ servare nequeunt in totum, teneri illud servare ex parte; & consequenter qui non potest unicam refectioem, & abstinentiam a carnibus simul observare, debere semel tantum, si possit, in die comedere, vel contra, pluries comedere, & abstinere a carnibus: id quod nos supra in Caietano animadvertimus. Ut vero rem hanc breviter perstringamus, pauci Casuistæ recentiores, ut sunt Ioannes de la Cruz in Sum. I. Part. præcep. 111. art. 4. num. 3. Trullenchus Lib. III. in Decal. cap. 11. dub. 2. num. 7. Sancius in select. disp. 11. num. 4. Ghetius verb. Ieiun. alique simul accepti, pace eorum dixerim, nullius in hac materia sunt auctoritatis. Quoniam principia, quibus suam conantur probare opinionem, sunt apertissime falsa. Primum eorum fundamentum ab auctoritate petitum est. Allegant enim in suum præsidium Caietanum, Medicinam, Azorium, Navarrum. Sed vidimus, Auctores istos vel contrarium docere, vel nihil ad eorum institutum asserere. Ex hac ergo parte falsa est eorum opinio.

Rationes porro quas producunt, sunt evidenter falsæ. Potissima siquidem eorum ratio est, quod abstinentia a carnibus sit essentia ieiunii, & unica comestio pars substantialis minus principalis, quæ destruitur, sublata parte principali. Quam assertionem in propositione de recitatione horarum damnatam esse ab Ecclesia, ostensum est. Quia, inquit P. Dominicus Viva ad prop. 54. Innocentii XI. num. 16. *Quando eadem ratio quæ militat pro thesi proscribitur, militat pro alia consimili, hæc etiam implicite redditur improbabilis.* Præterquamquod alio ex capite, ex falso nimirum supposito, quod abstinentia a carnibus sit essentia, seu principalis pars ieiunii ecclesiastici, improbabilis est opinio isthæc.

XXV. Obiicies 1. Consuetudo obtinet ut qui dispensatus est in esu carniū, dispensatus quoque sit a ieiunii lege. Item favores, & privilegia sunt amplianda. Resp. Consuetudo, quæ obtruditur, putida est corruptela. Soli enim homines qui laxitatis morem gerunt, qui gulæ exsaturandæ student, ieiunia frangunt, cum ea servare valeant. Privilegia sunt amplianda, quoties non lædant ius commune, nec noceant ipsis qui privilegio donantur, nec rationi adversentur. Porro quod dispensatus in carniū esu ob solum fastidium piscium, sit etiam dispensatus a lege ieiunii, iuri tum naturali, tum positivo repugnare ostensum est; ipsique privilegiato nocumentum infert.

XXVI. Obiicies. 2. D. Copellotti pag. 49. auctoritatem Caietani, & Constantini Roncaglia refert, quorum primus 2. *quæst. cxlvii. art. 8. hæc habet. Consuetudo est optima legum interpret, & communiter in populi christiani observatione invenitur, quod dispensati ex impotentia evidenti ab abstinentia carniū, sunt totaliter absoluti a præcepto ieiunii.* Secundus vero *tract.* (non v. ut scribit Copellotti) sed *1x quæst. 11. cap. 1.* postquam nostram sententiam propugnavit, hæc verba addit. *Dixi nihilominus, si consuetudo non sit in contrarium. Puto enim fere ubique invaluisse consuetudinem, ut dispensatus a carnibus simul se putet dispensatum a ieiunio.*

XXVII. Resp. Caietanus, ut iam probavimus, loquitur de infirmis, quorum impotentia ad ieiunium evidens est: deque istorum dispensatione talem consuetudinem obtinere dicit. Dissidium siquidem erat, quænam infirmitas eximeret a ieiunii lege. Ioannes Medina conscientiam medicorum arguit, eo quod sint nimis faciles in absolvendis a ieiunio infirmis. Alii faciliores erant in dispensatione legis ob quamcumque infirmitatem. Caietanus, securæ viæ insistens, statuit, consuetudinem iam obtinere pro dispensatione, quando infirmitas reddit ad ieiunandum Christianos *evidenter impotentes*: quæ sola dno verba manifeste confirmant responsionem. Nullibi Caietanus quætionem movet de Christianis sanis, & robustis, qui, ob nauseam dumtaxat piscium, edendarum carniū impetrant licentiam. Sed solum de infirmis sermonem habet. Statuit autem infirmitatem, quæ gravis non

est, nec evidenter impotentes reddit Christianos ad ieiunium, non liberare a ieiunii lege.

XXVIII. Constantinus Roncaglia *putat* esse eiusmodi consuetudinem; sed falsissime id *putat*. Quoniam in primis, si ipse *putat*, ego autem non *puto*; quin manifesta experientia scio, contrariam obtinere consuetudinem, si a corruptela consuetudo distinguatur. Si de experientia sermo sit, in quaque fere civitate Italiae, quam universam quasi peragravi, Confessarios, & poenitentes christianos offendi, qui ieiunium cum esu carniū coniungendum esse tenent, & occasione data, opere id praestant. Soli vero relaxati fideles, aut benigniorum Casuistarum doctrina imbuti, ieiunium non servant. Isti ne consuetudinem constituunt? Quanam igitur, amabo te, fronte evulgari potest, consuetudinem ubique invaluisse, ut dispensatus a carnibus, sit idem a ieiunio solutus? Si apud Indos, Garamantesque haec scriberentur, utcumque tolerari possent; in Italia vero, immo in Europa; nullo modo. Anne Romae consuetudo isthaec viget, si tres Romani Pontifices oppositum statuerunt, singulisque annis decretum adversus contrariam corruptelam civitati indicitur? An in Veneta civitate, si Synodus dioeclesana ieiunium praecipit? An in ceteris civitatibus, in quibus Episcopi communiter idem ieiunium praescribunt? An in Germania, an in Gallia, ubi pariter Episcopi carnes non concedunt, nisi conditione ieiunii imposita?

XXIX. Obiicit 3. D. Copellotti. Plurimi Theologi, quin plures sancti Patres; docent ieiunium cum esu carniū pugnare. Ergo, si probabilior, saltem probabilis erit haec opinio. Resp. Quod ad Patres attinet, obiectio peridicula est omnibus iis qui vel a limine Patres salutarunt. Falsum quoque est plurimos Theologos talem docere opinionem. Pauci dumtaxat Casuistae recentes, & quidam Canonistae expresse eam defendunt; & vix unus eorum pro dignitate eam versavit; sed alij post alios ivere. Omnes allegant Caietanum, Navarrum, Azorium, aliosque antiquos. At falsissimum cum sit Theologos istos gravissimos talem docuisse opinionem; consequitur posteriores Casuistas esse veluti testes de falso auditu, qui quantumvis multiplicati, nullius sunt auctoritatis. Illi vero Theologi qui inter antiquos recentisque mediae sunt aetatis, quive hanc docuerunt opinionem, alteram quoque propugnarunt de exemptione a debito recitandi partem divini officii, quando omnes divinae laudes celebrari nequeunt, eo quod maior pars trahat ad se minorem, Et ex hoc reprobato principio intulerunt, dispensatum a carniū abstinentia, esse dispensatum ab unica comestura, quae est pars iuxta illos minus principalis ieiunii. Quare neque isti sunt in hac materia alicuius auctoritatis. Denique alij, ut Ioannes la Cruz, similesque, non distinguunt infirmos a sanis. Et illi pauci qui clare hanc defendunt sententiam, sunt meri compilatores. Idcirco, si auctoritatem spectemus, haec opinio omnino est improbabilis; si rationem, aperte falsa.

XXX. Ultimo tandem D. Copellotti suum adverfarium increpat, quod Cafuiflas traduxerit, tamquam Doctores capacēs pronuntiandi fophismata, aut fententias ineptas. In lectoris folamen pauca ex Copellotti isthuc tranfcribam. Pag. 124. hæc habet. „ Tre cofe tra le altre mi fono fpiaciute, e credo faranno ftate bifiamate „ da ogni perfona che profefli buono dettame di onefità. La prima fi è quello „ fconvenevole fentimento-di fiftema, ch'egli in più luoghi del fuo dicimento ha „ manifeftrato contro i Profefſori della morale Teologia, *figurandofeli capaci di „ pronunciare foſſimi, ed inezie, per venderli in sì fatta maniera oggetti delle altrui „ dicerie, e dileggiamenti. Mette al libro delle loro opinioni, che il digiuno fia un „ compoſto metafifico &c.* „ Multa alia referet Cafuiflarum dignitati minus congrua, a fuo adverfario prolata. Poſtea fic concludit pag. 125. „ La morale Teologia non „ è un torbido torrente di ofcuri foſſimi: ella è una limpidiſſima fonte di que' „ chiari fentimenti dell'animo che ci fono di guida all'eterna felicità. I di lei „ Profefſori, ſolo intenti a regolare le umane operazioni giuſta le leggi della „ criſtiana carità, non attendono a ſpiegare le cofe con metafifiche ſpecolazio- „ ni: ed io, che, toltene le cofe ſpettanti alla ſtoria, ed al ius, ho efaminata la „ prefente controverſia giuſta li principj dalli medefimi appreſi, non mi fono ac- „ coſtato, come veder potete, nè pur per ombra a fimil forta d'inetto ragiona- „ mento. *Il digiuno non è un compoſto metafifico, egli è un ente morale, non divi- „ devole nelle componenti ſue parti, atteſa la opinione e coſtumanza delle nazioni; „ ed atteſo altreſi l'antico, invariato, univerſale inſtituto della cattolica Romana „ Chieſa.* „ Quæ Romana Eccleſia trium ſummorum Pontificum decretis oppoſi- tum decernit; ut concedit in explicatione iſtorum decretorum vel ipſe Copellotti in toto hoc ſuo libello. Næ iſte egregius cenſor? Nec capacitatem habent Cafuiflæ pronuntiandi fophismata? Metaphyſicis ſpeculationibus non indulgent? Sed quid hæc miror? Sic ſcribere debebat D. Copellotti: quia revera in nullo Cafuiflarum fophismata tam prodigioſa, ut ſunt ea quæ ipſe in hac ſua Diatriba in lucem vulgavit, reperire licet. Nunc dicit, ieiunium eſſe *indiviſibile*. *Avendo io* (inquit pag. 119.) *a ſufficienza dimoſtrato il digiuno conſiſtere in un eſſere indiviſibile*. Hoc eſſe individuum eſt ne morale, phyſicum, aut metaphyſicum? Nunc morale, nunc phyſicum (& ideo individuum) appellat. Nunc (ut pag. 112. & 113.) fic arguit. *Aliqua vota ſunt individua, aliqua dividua: ergo iuxta P. La Croix præceptum ieiunii eſt individuum*. Quam, non fophiſticam (nimis enim craſſa eſt) ſed ſibi validam demonſtrationem repetit pag. 126. & alibi. Si omnes D. Copellotti contradicções referre vellem, & omnia fophismata, ac potiffimum ea, quibus pag. 105. & ſeq. involvit propoſitionem damnatam ab Innocentio XI. de recitatione horarum canonicarum; deberem integram fere Diatribam exſcribere. Sed piget me tempus prodigere.

XXXI. Longius fortasse quam par fuerat, hanc tractavimus quæstionem, & aliquantisper plus iusto acrius. Sed veniam sane lector dabit, si serio reputaverit, his calamitosi temporibus nihil fere tam laxum esse, quod a quibusdam fuco probabilitatis non obtegatur. Et lectores, hac anticipatione præventi, dum legunt vel paucos Casuistas aliquam docere opinionem, illico inferunt, illam esse probabilem. Et, quod validius in errorem eos inducit, est, quod existiment omnes Doctores, quos allegatos legunt, eam docere sententiam pro qua laudantur; cum tamen sæpius falsum sit. Ut itaque a deceptione subducamus lectores, necessitas urget illos admonere, occasione data, quod hæc, vel illa opinio improbabilis sit, laxissima, & penitus reiicienda. Quibus phrasibus minime utimur, ut quidquam illius obsequii, quo Auctores omnes colimus, detrahamus; sed ut in veritatis semitam, quoad fieri per nos potest, lectores nostros revocemus. Verum in semitam revertamur. Concludamus ergo. Præcepta Ecclesiæ, positiva cum sint, summa benignitate, non vero summa laxitate, interpretanda esse & ipse consentio. Laborantes gravi morbo & a ieiunio, & a carnium prohibitionem liberi sunt. Qui sani cibos quadragesimales nocuos sibi experiuntur, lacticiis, & ovis utantur, ac ieiuent. Si lacticia, & ova fastidiunt, carnes comedant; sed, si valent, ieiuent. Quibus satis est unica comestio, bina non permittatur. Si virium debilitas eiusmodi est, ut duplicem requirat refectioem, hæc concedatur; sed, si cibi quadragesimales sufficient, non permittantur lacticia; & quibus sufficient lacticia, non concedantur carnes. Quid benignius? Quid suavius? E contrario quid laxius, quid perniciosius, quam tantæ ecclesiasticæ indulgentiæ abusus? Quænam propriæ salutis æternæ manifestior contemptio quam neglectus remedium quæ & a lege præcipiuntur, & sine gravi incommodo executioni mandari possunt? Sed de hoc plusquam satis, cum finita iam controversia sit. Duo siquidem diplomata pontificia quæ supra indicavi, ad ieiunandum fideles astringunt.

XXXII. Quæst. I. *Quot peccata committat qui pluries die ieiunii carnes comedit?* Resp. Toties peccat, quoties carnes comedit. Quoniam præceptum prohibens carnium esum, negativum est, quod toto die obligat. Ergo in qualibet comestione infringitur. Hæc sententia communis est. Quemadmodum communis est altera, quæ docet, eum qui ova, & lacticia in ieiunio quadragesimali comederet, peccatum perpetrare. Quin toties peccaret, quoties ova comederet. Quia præceptum istud, non secus ac alterum de carnium abstinentia, negativum est, & ab eodem distinctum. Quatenus distinctum, illius violatio peccatum est; & prout negativum, multiplicationem infert peccatorum.

XXXIII. Quæst. II. *An qui votum emisit non comedendi tali die carnes, aut ova, toties peccet, quoties carnes comedit, vel ova?* Resp. Communior opinio docet, hunc toties peccare, quoties carnes comedit: quia votum istud simile est omni-

omnino præcepto negativo. Quare, sicut istius repetita transgressio multiplicat peccata; ita & voti non comedendi carnes, vel alios delectos cibos, violatio. Secus dicendum de eo qui ieiunium vovit tali die. Violato siquidem ieiunio per carniū comestionem, non potest amplius illo die ieiunium servare. Quoniam directe abstinentia a carnibus non vovetur; sed solum consequenter ratione ieiunii. Peccaret igitur in prima comestione; non in secunda, & tertia. Ad ieiunandum tamen alio die obstrictus esset. Et hinc patet discrimen inter obligatum vi voti, & obligatum vi præcepti ecclesiastici, Qui vi præcepti tenetur hac die ieiunare, si ieiunium frangat, non obstringitur alio die ieiunare. Et in hoc ieiunio, ut dictum est, duo considerantur præcepta: quorum unum præcipit unicam comestionem, alterum abstinentiam a carnibus. Violato primo, consistit secundum. Hæc duo non distinguunt vovens; sed ieiunium per modum unius promittit tali die peragendum. Ideo semel tantum peccat in prima transgressione, minime in sequentibus; sed alio die implere debet votum suum.

XXXIV. Quæst. III. *An in iis regionibus in quibus est penuria olei, licitum sit uti sagmine illis diebus quibus esus carniū vetitus est?* Resp. Quidam negant; sed communior sententia adfirmat. Ego vero censeo necessariam esse Superiorum, ad quos attinet, dispensationem. Neque cuiusque est decernere, quando nec ne talis urgeat olei penuria, quæ sufficiat pro licito usu sagminis, seu lardi.

C A P U T V.

De abstinentia a lacticiis. Licita ne sunt in ieiunio quadragesimali, aut extraquadragesimali?

I. N primitiva Ecclesia in usu fuisse abstinentiam a lacticiis, manifestum est: quoniam, ut Tertullianus, alique Patres narrant, primi Christiani xerophagiis in quadragesimali ieiunio vescerantur, id est, cibus aridis, & exsiccatis. Hinc Concilium Laodicenum, celebratum anno 315, can. 1. hoc edidit decretum. *Non oportet in Quadragesimæ quinta feria ultimæ hebdomadæ ieiunium dissolvi, & totam Quadragesimam inhonorari; sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ convenientibus, id est aridioribus, uti.* Quam consuetudinem, comedendi nimirum cibos aridos, & exsiccatos, usque ad Gregorium Magnum obtinuisse, contendit Christianus Lupus in notis ad can. lvi. Trullanum: vultque ab hoc Pontifice Romanam Ecclesiam indulgentiam accepisse vescendi piscibus; oleoque utendi diebus dumtaxat dominicis Quadragesimæ, & in festo Annuntiationis; ceteris autem Quadragesimæ diebus xerophagias comedisse. Verum, ad piscium

scium usum quod attinet, anteriorem ipsum fuisse Gregorio magno, colligitur ex cap. Denique, ubi hæc habentur: *Ceterum piscium esus ita Christiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium. Denique qui carne abstinent, nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum convivia præparent.* Potiori itaque iure ab ovis, & lacticiis abstinebant. Quod conceptis verbis testatur Gregorius magnus in responsione data ad Augustinum Anglorum Episcopum: rationemque assignat, uti habetur *I. Par. Decr. dist. iv. cap. Denique*; his verbis: *Par autem est ut nos qui his diebus a carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementinam carnis trahunt originem ieiunemus, a lacte videlicet, caseo, & ovis.* Clarius colligitur eiusmodi abstinentia ex Synodo sexta generali Constantinopolitana, sub Imperatore Iustiniano celebrata, in qua *canone lvi.* hæc habentur. *Similiter accepimus, & in Armenorum regione, & in aliis locis, in sabbatis, & dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam ova, & caseum comedere. Visum est ergo & hoc, ut omnis Dei Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, unum ordinem sequens, ieiunium perficiat, & abstineat, sicut ab omni mactabili scilicet ab ovis, & caseo, quæ quidem sunt fructus, & fetus eorum a quibus abstinemus. Si autem hoc non servaverint, si sunt quidem Clerici, deponantur; si autem laici, segregentur.* Et quamquam eiusmodi recitatus canon non sit Concilii sexti, sed Concilii Trullani, quod Quinifextum nuncupatur, & cum sapientissimo Canone *Lib. V. de loc. theol. cap. ult.* concedamus, canones Trullenses ecclesiasticam non habere auctoritatem; nihilominus validi sunt præfati canones ad manifestandam consuetudinem quæ sexto labente sæculo obtinebat circa abstinentiam a lacticiis in quadragesimali ieiunio. Et profecto, nisi in Ecclesia occidentali eiusmodi abstinentiæ usus viguisset, Patres Trullani reprehendissent Ecclesiam Romanam; quemadmodum illi impropèrarunt *canone lvi.* quod in Quadragesima die sabbati ieiunaret. Denique Ecclesiam Romanam semper in ieiunio quadragesimali abstinuisse ab ovis, & lacticiis, testatur etiam Nicolaus I. in epistola data adversus Photium ad Michaelè Imperatorem. Siquidem, Phorio calumniante Ecclesiam Latinam, quod in Quadragesima lacticia comederet, Imperatori respondit Pontifex Nicolaus: *Quod septem ante Pascha hebdomadibus, a caseo, & eorum esu more suo non cessemus, calumnia est; cum in Italia numquam in usu fuerit: Transmontes tamen id ex magna causa alicubi apparet concessum.* Numquam igitur, teste Nicolao summo Pontifice, usus fuit lacticiis in Italia; licet Transalpinis, quibusdam gravissimis de causis, privilegium vescendi iisdem lacticiis concessum fuerit.

II. Istius consuetudinis rationem assignat D. Thomas, inquit, quod carnes, & lacticia magis nutriunt, & delectant, irritantque concupiscentiam, cuius refrenationem ieiunium spectat. Et, postquam in corpore articuli statuit, merito

Ecclesiam in ieiuniis istorum ciborum usum prohibere, momenta postea explicat eam potissimum in Quadragesima hanc præcipiat abstinentiam. En illius verba 2. 2. quæst. cxlvii. art. 8. ad 3. *Inter alia ieiunia solemnius est quadragesimale ieiunium: tum quia observatur ad imitationem Christi; tum etiam quia per ipsum disponimur ad Redemptionis nostræ mysteria devotè celebranda. Et ideo in qualibet ieiunio interdicitur esus carniùm; in ieiunio autem quadragesimali interdiciuntur universaliè etiam ova, & lacticia; circa quorum abstinentiam in aliis ieiuniis diversæ consuetudinès existunt apud diversos; quas quisque observare debet secundum morem eorum inter quos conversatur. Unde Hieronymus dicit de ieiuniis loquens: Unaquæque Provincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorum leges apostolicas ardeat.*

III. Quæst. I. *An iure communi, & sub gravi culpa lacticia prohibita sint in ieiunio ecclesiastico?* Resp. Peroptimè S. Thomas loco laudato ecclesiasticum ieiunium partitens est in quadragesimale, & in ieiunium quod extra Quadragesimam peragitur; ut sunt ieiunia quatuor temporum, vigiliarum, & alia. Covarruvias *Lib. IV. var. Res. cap. xx. num. 15.* contendere videtur, in omnibus ieiuniis ecclesiasticis lacticia esse interdicta, Fagundez ex adverso propugnat, in nullo ecclesiastico ieiunio sub gravi culpa vetita esse lacticia, Verum Catholici omnes nunc sustinent sententiam quam D. Thomas docuit, nempe lacticia in quadragesimali ieiunio sub gravi culpa vetita esse, Quoniam id colligitur tum ex allegatis documentis, tum ex declaratione Ecclesiæ, quæ hanc damnavit propositionem, quæ ex proscriptis ab Alexandro VII. est 32. *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in Quadragesima obliget.* Quod vero obligatio isthæc sit sub culpa mortali, manifestum est tum ex decretis iuris communis; tum ex canone Concilii Trullani, quod, licet decennio post celebratam Synodum generalem sextam habitum fuerit in palatio imperiali, *Trullum* nuncupato, a quibusdam orientalibus Episcopis, & idcirco non polleat auctoritate ecclesiastica in omnibus suis decretis, quorum aliqua iniuriosa sunt Romanæ Ecclesiæ; nihilominus, ad hoc quod attinet, doctrinam universalem Ecclesiæ exponit, quam fideles omnes susceperunt, & approbarunt, non quia in canone Concilii Trullani contenta, sed quia a Patribus antiquitus tradita: tum ex communi omnium Catholicorum consensu; tum denique ex conditione materiæ, quæ gravis est, Consuetudines autem ecclesiasticæ in materia gravi graviter obligant. Cum ergo ex declaratione Ecclesiæ evidens sit hanc consuetudinem esse obligantem, evidens quoque est eam sub gravi culpa obligare. Nec est cur in probanda veritate quam omnes Doctores nunc defendunt, diutius immoremur,

IV. Quæst. II. *An diebus dominicis Quadragesima eiusmodi lacticia sub eadem gravi culpa vetita sint?* Resp. Negant plures Casuistæ; sed communissima sen-

tentia docet, eandem esse obligationem abstinendi a lacticiis diebus dominicis Quadragesimæ, ac ceteris eiusdem Quadragesimæ diebus. In laudato siquidem cap. *Denique* absolute in Quadragesima lactinia prohibentur. At dies dominici sunt vere dies Quadragesimæ: quapropter iisdem diebus a carnibus fideles abstinere. Ergo, si tum carnes, tum lactinia in Quadragesima prohibentur; sicuti ab illis, ita ab istis abstinendum est diebus dominicis. Diana coordinatus *tract. VI. resol. IV. num. 2.* refert, contrariam sententiam, iubente tribunali: supremæ; & universalis Inquisitionis Romanæ, & sacra Indicis Congregatione, expunctam fuisse ex libro cuiusdam recentis Casuistæ. Quare neque in hac refellenda opinione plus temporis terendum est.

V. Quæst. III. *An in ieiuniis extra Quadragesimam lactinia, & ova vetita sint?* Resp. D. Thomas in allegata doctrina satis clare indicat, extra quadragesimale ieiunium lactinia communi aliquo iure haud esse prohibita: sed, quæque, inquit ille, sæ patris consuetudinem amplecti debet. Quoniam, ubi hæc consuetudo obtinet, sicuti in non paucis regionibus obtinere certum est a tempore immemorabili, obligat sub gravi culpa. Et sane in pluribus Italix provinciis, ubi hæc viget abstinentiæ consuetudo in ieiuniis extra Quadragesimam, fideles si bi gravi culpæ verterent, si lactinia, vel ova præfatis diebus comederent. In propositione damnata ab Alexandro VII. solius quadragesimalis consuetudinis mentio fit, quia sola consuetudo Quadragesimæ est universalis pro tota Ecclesia. Consuetudo autem pro aliis ieiuniis non est universalis, sed particularis: idcirco istius non meminit Pontifex summus; sed cuique reliquit, ut peculiarem propriæ patriæ consuetudinem observet.

VI. Quæst. IV. *An Regulares subiecti sint consuetudinibus quæ in pluribus regionibus obligant sæculares ad abstinendum a lacticiis in ieiuniis extra Quadragesimam?* Resp. Leander *tract. v. disp. 111. quæst. VII.* docet, absolute non esse subiectos, hac ratione quod Regulares sint diversi status a sæcularibus; ac proinde eorum consuetudinibus non ligantur. Leandri opinioni plures alii accedunt. Opposita opinio communior est. At, si variarum consuetudinum genera distinguantur, pauci invicem dissident. Aliæ namque sunt consuetudines universales pro tota Ecclesia, ad quas tum sæculares, tum Religiosi omnes tenentur. Aliæ sunt peculiæ Clericorum, aliæ sæcularium, aliæ Regularium. Hæ non obligant extra limites illius status in quo reperiuntur. Aliæ tandem sunt consuetudines provinciarum, quæ, nulla sive sæcularium, sive Religiosorum distinctione facta, indiscriminatim omnes obligant. His generalibus consuetudinibus provinciarum, quæ communiter receptæ sunt ab omnibus, tum Religiosis, tum laicis, obnoxios esse Regulares commorantes in dictis provinciis, ambigendum non est. Consuetudo autem, quæ in pluribus regionibus viget, abstinendi a lacticiis in ieiuniis

extra Quadragesimam, est universaliter recepta ab omnibus, etiam ab ipsis Regularibus. Ergo eidem consuetudini ipsi Regulares subiecti sunt. Paucis: non ideo tali consuetudini ipsi Regulares subiecti sunt; quia a populo inducta est; sed quia in eandem ipsi Regulares consenserunt. Si enim sub initium restitissent, liberi forent.

VII. Quæst. V. *An pauperes, agricola, & iter agentes possint diebus Quadragesime vesci lactiniis, & ovis iis in locis in quibus pisces, & oleam deficiunt?* Resp. Pauperes duplicis generis distinguo. Alii ostiatim mendicant alimentum; alii in oppidis morantur, ubi pisces habere nequeunt. Quo in genere etiam sunt agricolæ, & rustici in villis domicilium habentes, ubi pisces pariter, & pecuniæ quibus emanant, deficiunt. Omissis variis dicendi modis, in primis dicendum videtur, pauperes, ostiatim mendicantes, si cibo quadragesimali careant sufficienti pro unica comestione, posse ova, & lactinia comedere; secus, si cibos esuriales habeant, qui pro unica congrua comestione sufficient. Siquidem quisque tenetur ieiunium observare meliori quo valet modo; nimirum qui nequit illud servare integre, & adæquate, debet ipsum observare quo ad partes illas quas implere potest. Sic qui caret cibis quadragesimalibus pro unica comestione, abundat vero lactiniis, hæc comedere semel in die poterit; & hac via servare ieiunium fecundum potiorum, potissimamque illius partem, quæ est unica comestio. Qui vero nec cibos esuriales, nec lactinia, quæ pro una sufficient comestione, habent, a ieiunio excusantur. Sic docet Angelicus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 4. ad 4. *Pauperes qui possunt sufficienter habere quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem a ieiuniis Ecclesiæ; a quibus tamen excusari videntur illi qui frustra elemosinas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad villum sufficiat.* Secundo dicendum est, agricolas, rusticos, pauperesque in oppidis degentes, ubi defunt pisces, solutos minime esse in Quadragesima ab abstinentia lactiniorum ob hanc solam causam, quia piscibus carent. Quoniam, licet istius generis personæ piscibus careant, possunt aliis cibis esurialibus vesci. Rusticorum siquidem, pauperumque, in oppidis, & montibus habitantium, ordinarium alimentum ex herbis conficitur, pane, leguminibus, & fructibus. Quid quod, si illis liceret manducare lactinia, & ova, quia piscibus, & oleo carent, id quoque licitum esset plebeiis plurimis in civitatibus degentibus, eo quod & isti piscibus careant ob defectum pecuniæ, qua possint eosdem emere? Quid plura? Primi Christiani, non modo rustici, & pauperes, sed nobiles; divitesque delicati, solis xerophagiis, id est cibis aridis, & exsiccatis, in Quadragesima vescabantur; quin a vino etiam, nedum ab oleo, abstinebant. Et, tametsi mitior sit recens disciplina nostra; non tamen eo usque remissa est, ut quacumque ex causa violari abstinentiam quadragesimalem permittat. Tertio iter agentes, si possint cibos habere qui

ad unum congruum prandium, seu cœnam sufficientem, licet desint pisces, maxime; si iter sit unius, vel alterius diei, nequeunt lactinia comedere. Si vero & isti cibi esuriales desint, vesci lactiniis possunt, ita tamen ut ieiunent. Quia, ut sæpius dictum est, ieiunium potissimum situm est in unica comestione, cui accedit delectus ciborum. Quare, quando utrumque servari nequit, relaxanda est abstinentia a lactiniis, & si necessitas urgeat, etiam a carnibus, ut unica comestio observetur. De his omnibus tamen Episcopi, & locorum Parochi consulendi sunt. Hi soli possunt pro temporum, personarum, regionumque diversitate, legis rigorem plus minusve relaxare. Hi autem animadvertant velim, ut in hac lege interpretanda præ oculis habeant, non recentes quosdam Casuistas, qui nimium ieiuniorum legem extenuarunt, ac ferme in nihilum redegerunt; sed primorum Christianorum praxim, & Romanorum Pontificum decreta, & graviorum Theologorum sensa, ut utrumque extremum, laxitatis, & austeritatis, evitare valeant.

VIII. Quæst. VI. *An in ieiunio quadragesimali licitum sit edere farinam subactam, ovisque compactam, vulgo ciambella?* Resp. Pasqualigus dec. lxxxv. num. 3. affirmative respondet: eo quod quantitas ovi quæ farinæ subactæ immiscetur, licet absolute seorsim accepta satis esset ad gravem ieiunii violationem; attamen farinæ immixta, ita in eiusmodi compositione absorbetur, ut nullo modo spiræ, seu panis ille cibus ex ovis censatur. Sed hæc opinio improbabilis omnino est. Ideo communiter Theologi docent, neminem posse in ieiunio quadragesimali tali uti cibo. Ova enim absolute vetita sunt. Falsum est autem quod, quando farinæ immiscetur, disperdantur. Et profecto si quis eiusmodi cibum comedere in Quadragesima possit, eadem ratione vesci ei liceret iusculo, seu artocreate, vulgo polpetta: quod nemo dixerit.

C A P U T VI.

De unica comestione, ad ieiunium ecclesiasticum necessaria; & de eiusdem comestionis hora, quæ fuit vespertina usque ad sæculum XII.

EX iis quæ dicta sunt, manifestum est, ieiunium ecclesiasticum unicam admittere comestionem. Quamvis enim dissidium aliquod sit, num hæc comestio sit potissima ieiunii pars, eiusdemque essentiam constituat; omnes tamen admittunt, hanc unicam comestionem esse partem substantialem, licet minus principalem, ut quidam arbitrantur, ieiunii ecclesiastici. Cum vero dicimus, unicam comestionem necessariam esse ad ieiunium, non est sensus, quod ieiunantes

ex necessitate, & vi præcepti debeant comedere die ieiunii saltem semel: quoniam, si vires suppetant, & notabile sanxatis detrimentum absit, possunt unum, aut duos, vel plures dies absque omni cibo transigere; ut de primis Christianis dictum est. Immo ex recentioribus etiam Christianis plures Sanctos colimus, quorum alii integras hebdomadas, alii integras Quadragesimas, ut de sancta Catharina Senensi ferunt, ab omni cibo abstinere. Sensus ergo est, eos qui die ieiunii comedere volunt, posse tantum semel comedere: neque de hoc difficultas est.

II. Hora istius unicæ comestionis primis Ecclesiæ sæculis fuit vespertina, idest post solis occasum. Quæ hora videtur ieiunio congrua. Ieiunium enim, ut alias dictum est, inedia, seu abstinentiam ab omni cibo importat. Ille itaque proprie integrum diem ieiunare dicitur qui per totum diem nihil cibi sumit. Diei autem mensura est ab ortu solis usque ad eiusdem occasum; quemadmodum contra noctis horæ numerantur ab occasu solis usque ad illius ortum die sequenti. Ceterum abstinentia ieiunii ecclesiastici nunc initium ducit immediate post mediam noctem; ita ut media nox quæ proxime solis occasum consequitur, ad diem præcedentem, & altera media nox quæ solis ortum præcedit, ad diem sequentem pertineat. Ieiunium in veteri lege peragebatur unica comestione post solis occasum. Ecclesia hoc ipsum ieiunium iuxta hanc formam adoptavit, sublata superstitione Iudæorum, qui vespers stellæ ortum, antequam ieiunium solverent, expectabant. Solum autem quadragesimale ieiunium primi Christiani usque ad vesperam producebant. Alia enim ieiunia, ut feriæ IV. & VI. stationum, vigiliarumque, prout alibi dictum est, ad nonam solvebant. Heinc Tertulianus, Montanista factus, arguebat Catholicos, quod Montanistas novitatis postulare, eo quod ieiunia stationum ad vesperam producerent. Inquit enim Lib. de ieiunio cap. x. *Æque stationes nostras, ut indignas, quasdam vero & in se-rum constitutas, novitatis nomine incusant.* Ieiunia vero Catholicorum semiieiunia appellabat, quod ad vesperam producta non essent. Itaque clarum est, ætate Tertulliani, nempe exeunte sæculo II. & ineunte III. in Ecclesia viguisse disciplinam solvendi ieiunium dumtaxat post solis occasum. Hanc eandem disciplinam obtinuisse sæculo IV. testatur D. Basilus hom. I. de ieiunio. *Vesperum expectas ad sumendum cibum; sed diem in foro iudicii consumis.*

III. Sanctus Paulinus Nolanus Episcopus, qui sæculo V. floruit, testatur suo tempore ieiunium quadragesimale ad vesperam usque consuevisse produci. Hæc enim scribit *epist. ad Amandum* de quodam hospite, tempore Quadragesimæ a se suscepto. *Quotidiana ieiunia non refugit, & pauperem mensulam vespertinus convivæ non horruit: & quod magis mirum est, calicibus nostris contentus fuit.* Theodulphus Aurelianensis, qui claruit sub finem sæculi sexti, in suo capitula-

ri cap. xxxix. usum præfatæ disciplinæ confirmat his verbis. *Concurrentium est enim ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis officiis, largitis elemosinis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit; ut ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione, ieiunium solvat.* Octavo currente Ecclesiæ sæculo ieiunium productum fuisse ad vesperam usque, colligitur ex Actis Caroli magni, in quibus illorum Scriptor, qui fuit Monachus S. Galli, narrat Imperatorem hunc fuisse reprehensam ab Episcopo quodam, eo quod ieiunium quadragesimale hora solvisset octava. Sæculo nono. exeunte eadem ieiunii disciplina viguit, ut deducitur ex regula quæ nuncupatur Magistri, in qua cap. xlv. hæc habentur. *Ieiunia Quadragesima protrahantur in vesperam, idest post lucernaria.* Tempore illo vespertinæ preces celebrabantur post solis occasum lucernis accensis. Micrologus libro de observationibus ecclesiasticis cap. xlix. testatur sæculo undecimo, in quo claruit, eandem fuisse disciplinam quadragesimalis ieiunii. *Quadragesimaliter, inquit, ieiunare non censemus, si ante vesperam reficiamur. . . In hoc quadragesimale ieiunium ab aliis differt diebus, quod in aliis post nonam, in hoc autem post vesperam reficere debemus.* Tandem D. Bernardus serm. v. de Quadragesima, sæculi xii. in quo floruit, disciplinam in ieiunio servatam describit; atque ieiunium monachale distinguit a ieiunio ecclesiastico, quod istud post vesperam, illud hora nona solvebatur. *Hactenus usque ad nonam ieiunavimus soli; nunc usque ad vesperam ieiunabunt nobiscum universi Reges, & Principes, Clerus, & populus, nobiles, & ignobiles, simul in unum dives, & pauper.* Ut iam dictum est, ieiunia omnia extra Quadragesimam vel ipsis primis Ecclesiæ sæculis solvebantur hora nona. At usque ad sæculum xii. ieiunium quadragesimale non nisi sub vesperam inclinata iam die solvebatur.

IV. Hæc quadragesimalis ieiunii disciplina, temporis decursu, relaxari cœpit; & ieiunium quadragesimale, quemadmodum cetera ieiunia, non ultra horam nonam produci in consuetudinem venit. Quo præcisè tempore remissa hæc fuerit disciplina solvendi ieiunium post vesperam, haud est facile designare. Illud unum scimus, quod sæculo xiiii. consuetudo obtinebat solvendi ieiunium quadragesimale hora nona. Id asserunt duo eiusdem sæculi celebres Scriptores, D. Thomas, & Alexander Aletius, rationesque promunt, cur conveniens sit hora nona ieiuniumolvere. Nam D. Thomas hæc scribit 2. 2. quæst. cxlviii. art. 7. *Ieiunium ordinatur ad deletionem, & prohibitionem culpæ. Unde oportet quod aliquid addat supra communem consuetudinem; ita tamen quod per hoc non multum natura gravetur. Est autem debita, & communis consuetudo comedendi hominibus circa horam sextam: tum quia iam videtur esse completa digestio nocturno tempore naturali calore interiori revocato propter frigus noctis circumstantis, & diffusio humoris per membra, cooperante ad hoc calore diei usque ad summum solis ascensum: tum etiam quia tunc præcipue*

natura corporis humani indiget iuvari contra exteriorem aeris calorem, ne humores interiorius adurantur. Et ideo, ut ieiunans aliquam afflictionem sentiat pro culpæ satisfactione, conveniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonam. Convenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum: Ieiunantes enim, dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur. Hoc ipsum testatur Alexander Alensis Sum. Theol. IV. p. quæst. xxv. memb. 7. art. 2. *Quia afflictio in ieiunio debet esse tolerabilis, non corruptiva naturæ, debet etiam esse conformis afflictioni Christi in cruce: ac ideo magis conveniens ad reficiendum tempore ieiunii est hora nona.* Hæc, quæ pro solvendo ieiunio hora nona momenta afferunt D. Thomas, & Alexander Alensis, piæ sunt congruentiæ, non rationes, quæ necessitatem inferant sic faciendi. Quoniam temporis decursu ieiunium solvi cœptum est hora sexta, quæ est hora meridiana. Quo præciso tempore hæc secunda comestionis anticipatio contigerit, ignoramus. Tempore D. Antonini Archiepiscopi Florentini, qui florebat sæculo xv. & e vivis decessit anno 1459. adhuc vigeat consuetudo non solvendi ieiunium ante horam nonam; ut colligitur ex eius Summa II. p. tit. vi. cap. 11. §. 10. Ad summum ergo labente sæculo xv. & xvi. ineunte mutatio horæ nonæ in horam sextam facta est. Primum itaque ieiunium solvebatur sub vesperam, nempe post solis occasum; deinde hora nona, quæ est tertia post meridiem; & tandem hora sexta, quæ est hora meridiæ. Ut tamen aliquod antiquæ consuetudinis vestigium supersit, horæ vespertinæ anticipantur: & cum olim sub solis occasum, accensis lucernis, celebrarentur, nunc circiter meridiem persolvuntur; solumque post horas vespertinas celebratas, quadragesimale ieiunium solvitur. Et hac ratione, quod post vesperam comeditur, hæc comestio, non prandium, sed cœna nuncupatur.

V. Ex his vicissitudinibus quibus hora solvendi ieiunium obnoxia fuit, comperitur est, ad substantiam ieiunii parum referre tempus quo solvitur. Quamobrem sine ullo fundamento Dallæus, Picensinus, alique Reformati effutiunt, Catholicos nullum servare ieiunium, eo quod neque ad vesperam, neque ad nonam illud producant. Quandoquidem definitio temporis, quo ieiunium solvatur, ab Ecclesia pendet, quæ pro circumstantiarum opportunitate tempus istius solutionis variare potest. Et, si intinam rationem ieiunii spectemus, æque corpus affligit, carnemque macerat qui ieiunium solvit hora sexta quam qui solvit hora nona, aut vespertina; dummodo unicam servet comestionem. Nam tantum temporis interfluit ab hora sexta huius diei ad horam sextam alterius diei, quantum interfuit ab hora sive nona, sive vespertina hodierna usque ad horam vespertinam, vel nonam sequentis diei. Non hinc tamen colligas velim, quemque posse ex arbitrio ieiunii horam antevertere. Quoniam hora solvendi ieiunium ecclesiasticum ab

Ecclesiæ pendet voluntate. Cum itaque ecclesiastica consuetudine statuta sit hora sexta, seu meridiana pro ieiunii solutione, nemo potest privata auctoritate eiusmodi horam anticipare; sicuti quisque potest, amota superstitione, eandem prorogare. Quandoquidem Ecclesia non imperat, sed tolerat, ut hora sexta solvatur ieiunium; quemadmodum animadvertit Bellarminus *Lib. II. de bon. oper. cap. 11.* ubi inquit, *non deesse inter Catholicos qui unica omnino refectioe contenti, nihil omnino cibi degustent, nisi vel hora nona, vel sub vespere. Neque enim ignorant, ieiunium tanto esse perfectius, quanto diutius refectio, sive cæna differatur.* Siquidem privilegium, sive indulgentia antevertendi tempus, in quo ieiunium solvatur, est in favorem, & levamen ieiunantium: qui peroptime possunt tali indulgentiæ cedere; & iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam ad horam nonam, aut vespertinam ieiunium producere. Quapropter concludit Bellarminus loco laudato in fine capituli: *Sed quomodo hæc ita fuit, & probabilem causam sue consuetudinis habeant, qui ieiunium solvunt hora sexta; tamen fatendum est, melius illos facere qui more veteri non ante horam nonam, & in Quadragesima non ante vespere cibum capiunt.*

VI. Istius relaxatæ disciplinæ originem in Monachos quidam refundunt; maxime si de horæ vespertinæ in horam nonam mutatione sermo sit. Cum enim Monachi sub mediam noctem nocturnas laudes persolverent; incommodum non leve experiebantur, dum post solis occasum cibum capiebant. Cibus enim serotinus minus ad vigiliis precesque nocturnas aptos illos reddebat. Hoc satis aperte indicat Cassianus *coll. 11. cap. xxvi.* ubi inquit: *Recens esæ perceptio tam vespertinis, quam nocturnis orationibus tenuem, levemque sensum non finit inveniri: ideoque commodum satis, & utile hora nona refectiois tempus indutum est: in quo reficiens Monachus, non solum in nocturnis vigiliis levis, & vacuus, verum etiam in ipsi vespertinis solemnitatibus, digesto iam cibo, invenitur aptissimus.* Duo hic prodit Cassianus, & refectioem vespertinam nocturnis orationibus incommodam; & indulgentiam, qua concessum, seu permissum fuit, hora nona eiusmodi refectioem sumere. Monachorum exemplum, temporis decursu, ceteris Christianis occasione fortasse fuit ut & ipsi horam solvendi ieiunium anticiparent. Nil tamen certi statui potest; nisi quod hora sumendi refectioem ad ieiunii substantiam non pertineat; dummodo semel in die comedatur. Ad horam vero quod attinet comedendi, standum est consuetudini ab Ecclesia approbatæ, sive toleratæ: in idque potissimum fideles incumbere debent, ut vel in ipsa unica refectioe temperantiæ, & sobrietatis modum servent.

CAPUT VII.

De collatione, seu refectiuncula serotina : & an integritati ieiunii ecclesiastici repugnet.

I. **H**OC nomen *collatio* variae significationi obnoxium est. Primum apud Monachos *collatio* dicta fuit sacrorum librorum lectio, quæ stans horis, maxime post cœnam, coram iis fiebat. Sic autem fuit dicta, quasi *collocutio*, vel *confabulatio*, inquit apud Du Fresne in Glossario Smaragdus in regula cap. XLII. quod de Scripturis divinis aliis conferentibus interrogationes conferunt alii congruas responsiones; & sic quæ diu latuerant occulta, conferentibus patefunt perspicua. Regula sancti Benedicti cap. XLII. *Mox ut surreverint a cœna, sedcant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum, aut certe aliud quod adificet audientes.* A collationibus monasticis, quibus finitis ad bibendam ibatur, serotinæ refectiunculæ *collationum* appellationem fortitæ sunt. Post cœnam itaque una Monachi conveniebant, sacros legebant codices, atque animæ, & spiritualis profectus negotia tractabant. Hoc sacro perfoluto penso, modo vinum, modo aquam bibeant, ut cœnæ, quam paulo ante sumpserant, digestionem adiuvent, sitimque extinguerent. Ab hoc Monachorum more suam agnoscit originem refectio serotina ieiuniorum tempore, cuius nunc viget usus.

II. Si temporis quærat initium, quo primum istius refectiunculæ usus obtinere cœperit; nil certi reponi valet. Sunt qui altius repetunt illius originem, eo quod in antiquis monumentis *collationis* nomen non raro usurpari videant. Siquidem in capitularibus Ludovici Pii sæculo IX. editis in *Addit. 1. Lib. VII. cap. LXX.* legitur statutum, *ut ad capitulum lectio tradatur, & collationem, si tempus fuerit opportunum &c.* Istius quoque collationis mentio fit in Concilio Nannetensi, ex quo hunc canonem refert Ivo Carnotensis Part. VI. cap. clv. *Quando Presbyteri per calendas simul conveniunt, post peractum divinum mysterium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectioem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resedant, ne per talia inhoneſta convivia se invicem gravent.* Si canon iste genuinus esset, dubio procul validam præberet argumentum asserendi, fuisse in hoc Concilio collationem pro refectioem acceptam. Sed canon iste corruptus est, quem sic restituit Buccardus Lib. II. cap. clxiv. *Post peractum divinum mysterium, & necessariam collationem, idest necessariam collocutionem, seu conferentiam: Missa siquidem peracta, & habita collocutione spirituali, quæ inter acta synodalia fieri consueverat, ad mensam, ut se reficerent, sedebant Patres. Cui expositioni congruit quod statim in laudato canone subditur. Sic & qui ad cœnam dominicam, idest col-*

lationem verbi, sub occasione conveniunt, & ex veritate, ventris causa coniunguntur, reprehensibiles coram Deo, & hominibus habentur. Satis aperte isthic exprimitur, collationis nomine spirituale colloquium intelligendum. Quia vero in huiusmodi colloquiis, quæ post sacra peracta mysteria fieri solebant, abusus irrepserat opipara instruendi convivium; Patres laudati Concilii, ut huic malo prospicerent, decreverunt ut post Missam, & spirituales collationem, honestum, moderatumque prandium pararetur. In Regula Templariorum approbata in Synodo Trecentiensi, sub Honorio II. summo Pontifice celebrata, quamve divus Bernardus examinavit, videtur collatio pro refectiuncula accipi. Enimvero cap. xvi. hæc habentur. *Audito signo, ut est eius regionis consuetudo, omnes ad completas oportet incedere vos; ac prius generalem collationem sumere peroptamus. Hanc autem collationem in dispositione, & arbitrio magistri ponimus; ut, quando voluerit, de aqua, & quando iubebit misericorditer, ex vino temperato competenter recipiatur. Verum hoc non ad nimiam satietatem oportet fieri, sed parcius: quia apostatari etiam sapientes videmus.* Hic collationem pro potu, sive aquæ, sive vini, accipi competentem est. Nullius tamen fit mentio cibi.

III. Sæculo XIII. ineunte collationem pro sola potus sumptione acceptam fuisse, colligitur ex constitutionibus Ord. Præd. in quibus *dist. 1. cap. vi.* hæc habentur. *Tempore ieiunii hora competenti, sacrista ad collationem signum faciat; postea refectorarius cymbalum pulset. Deinde Fragribus venientibus in refectorium legat lectorem... Infra vero lectionem bibere poterunt, facto signo a Prælate, & dicto (Benedicite) a lectore, dataque benedictione ab hebdomadario (Largitor omnium bonorum benedicat potum servorum suorum) finita lectione dicat qui præest: (Adiutorium nostrum in nomine Domini) & tunc cum silentio intrent Fratres in Ecclesiam. Nulla hic cibi mentio. D. Bonaventura eiusdem tertiiædecimi sæculi Scriptor istius collationis, quatenus solam potus sumptionem importat, meminit Part. I. specul. discipl. cap. xxxi. Ad collationem tempore ieiunii faciendam duabus tantum, vel tribus, si indiges, bibere vicibus temperantiæ congruit honestati. Studet sobrius quamdam temperantiæ legem in ipsis etiam necessariis observare. Etiam hic altum de cibo silentium. Ut igitur ex plurium Scriptorum lectione colligere mihi licuit, dicendum videtur, numquam in hac ferocina collatione quidquam cibi captum fuisse, quousque consuetudo obtinuit solvendi ieiunium hora tantum nona; tum vero cibum sumere in collatione cæptum fuisse, cum ieiunium solvi cæpit hora sexta. Et sicut sensim sine sensu mutatio horæ nonæ in horam sextam facta est; sic in hac collatione a potu ad cibum paulatim transitio contigit. Prima mutatio horæ vespertinæ in horam nonam, pro comestione in die ieiunii designatam, ut indicatum est, a Monachis in ceteros fideles permanavit. Hæc secunda ex Summistarum disputationibus originem duxit. Facta siquidem diei artificialis partitione in quatuor partes æquales, quarum duæ antecedunt, & appellantur tertia, & sexta; & duæ consequuntur meri.*

meridiem, & appellatur nona, & duodecima, & quælibet trium horarum spatium complectitur: facta, inquam, hac divisione, disputari cœptum est, num solvendum sit ieiunium hora nona completa, idest hora tertia elapsa post meridiem. Affirmabat Petrus de Palude in *IV. dist. xv. quæst. 111.* si sermo sit de ieiunio quadragesimali, quod iuxta omnes ceteris ieiuniis severius est. Alii circiter horam nonam, idest intra illud spatium trium horarum quod horam nonam constituit, solvi posse ieiunium docebant. Hora enim nona, inquebant, statim post elapsam meridiem incipit. Ut ergo dicatur solvi ieiunium hora nona, satis est ut intra spatium trium horarum post meridiem comestio sumatur. Hæ Summistarum disputationes, quæ labente sæculo xv. magno estu effervescebant, occasio fuerunt ut ieiunium paullatim hora sexta solveretur. Et eodem tempore quo ieiunium solvi cœpit hora sexta, collatio, seu serotina refectiuncula, ultra potum aliquid, quamquam parum, cibi admittere consuevit.

IV. Sæculo tandem sexto decimo usus communiter obtinebat capiendi præter potum aliquid cibi in præfata collatione. Id clare colligitur ex constitutionibus generalibus Clericorum Regularium Theatinorum, in quibus *Part. II. cap. 111.* hæc habentur: *Ieiuniorum tempore ad serotinam canulam simul accedant, cibum sedentes sumant: spiritualis refectiois cibo reficiantur.* Hoc eodem sæculo florebat S. Carolus Borromæus, qui istius refectiunculæ usum indicavit, & præter vini poculum unciam panis cum dimidia manducari permisit, ut habetur in Ecclesiæ Mediolanensis actibus pag. 812. *Semel tantum in die post meridiem cibum capiant. Quid si aliquid alicui amplius opus erit, vesperi panis unciam cum dimidia, & vini poculum tantum capere liceat.* Hactenus de origine, & progressu istius refectiunculæ serotinæ ieiuniorum tempore. Infra postea differemus, quomodo illius cibi quantitas temporis decursu ab una, & altera uncia, ad octo uncias, vel ad quartam opiparæ cœnæ partem, gradum fecerit.

V. Hanc porro refectiunculam non adversari ecclesiastici ieiunii integritati planum est. Quoniam ieiunium non alia ratione nuncupatur ecclesiasticum, nisi quia ab Ecclesiæ auctoritate institutum, & approbatum est, & iuxta formam ab eadem Ecclesia præscriptam observari debet. Hanc autem formam Ecclesia pro temporum opportunitate variare potest, maxime si, salva ieiunii substantia, in accidentibus tantum mutatio contingat. Hinc horam solvendi ieiunium mutatam bis vidimus. Hæc facta mutatione, altera successit, nempe usus quidquam cibi capiendi vespere, ex quo comestio, qua ieiunium solvitur, nimium anticipata fuit, videlicet ad horam sextam. Quæmadmodum enim Ecclesia præscripsit delictum ciborum; ita etiam valet, cum expediens iudicaverit, quidpiam rigoris in ieiunio relaxare. Quid ergo Kemnitius, Dallæus, Piceninus, & ceteri Calvinistæ, ac Lutherani calumniantur Catholicos, quod ieiunium non observent, quia vespere ali-

quid, parum licet, cibi capiunt; atque, ut illis invidiam consent maiorem, hanc collationem cœnam compellant, effutientes Catholicos ieiuniorum tempore prandere simul, & cœnare? Hanc sane calumniam universa Catholicorum vox, quia & factum ipsum, propulsat. Quem enim Catholicorum, ieiunii observatorem, cœnantem simul, & prandentem invenient Reformati? At quis hominum istorum effrenem calumniandi Romanam Ecclesiam licentiam mirari satis valet? Si Ecclesia unicæ ieiunii comestioni superaddit abstinentiam a carnibus, & lacticinis; eam superflitionis, & tyrannidis postulant. Si aliquid rigoris remittit, si piscibus aliquantulum delicatioribus vesci, si vespere parum cibi sumere permittit; laxitatis arguunt illam, & tamquam antiquæ disciplinæ prævaratricem traducunt. Paucis igitur, sive mitem, sive rigidam catholica Ecclesia disciplinam præscribat, numquam effugiet hæreticorum iacula, quæ in eam contorquere non cessant. Ceterum, ut evidentius pateat eorum iniustitia adversus Catholicos, dicant velim Calvinistæ, quis antiquorum præscripserit formam ieiunii, quam præscribit eorum Patriarcha Calvinus? In tribus ille asserit situm esse ieiunium. Illius verba isthuc transcribamus ex Lib. IV. Institut. cap. XII. §. 18. *Ieiunium aliud temporale... hoc in tribus situm est, in tempore, in ciborum qualitate, in parsimonia. Tempus dico, ut ieiuni defungamur iis actionibus quarum causa instituitur ieiunium: quemadmodum, exempli causa, si ob solemnem precepcionem quis ieiunet, ut eo impransus accedat. Qualitas in eo sita est, ut absint omnes lautitiæ, ac plebeis, vilioribusque cibis contenti palatum delicatis non irritemus. Quantitatis ratio in hoc est, ut parcius ac levius solito vescamur, tantum ad necessitatem, non ad voluptatem. Est ne ieiunium istud Calvinianum ad amulsum disciplinæ apostolicæ? Quonam, quæso, Ecclesie sæculo isthæc ieiunii forma obtinuit? In hoc ergo positum est Calvinistarum ieiunium, ut scilicet, non ad voluptatem, Epicureorum more, comedant, neve se se in crapulam ingurgitent; sed tantum ad necessitatem manducent? In hoc ergo dies ieiuniorum a ceteris diebus distinguentur, quod tempore ieiunii illicitum erit ad voluptatem vesci; licebit vero alio tempore? Verbo dicam, in ea temperantia, & sobrietate situm est Calvinisticum ieiunium, quam quilibet homo, quia rationis compos, nedum quia Christianus, in omni refectioe servare debet. Denique, si Calvinus ausus est commentitium excogitare ieiunium, universæ antiquitati incognitum; non poterit Ecclesia catholica, salva apostolici ieiunii substantia, aliquam modo addere, modo auferre, pro temporum, personarumque diversitate, circumstantiam; & modo augere, modo remittere eiusdem disciplinæ rigorem? Id profecto soli Calvinistæ, & Lutherani negabunt.*

CAPUT VIII.

*De ieiunii ecclesiastici transgressione ob violatam unius
comestionis legem in sumptione liquidorum.*

I. **E**xplicatis ieiunii ecclesiastici natura, & conditionibus, nunc manifestandum restat, quid præfato ieiunio adverteretur, & quot modis violari possit, potissimum ob legem unicæ comestionis non servatam. Plura autem sunt quæ istius unicæ comestionis integritati repugnant, quæve a Theologis in controversiam vocantur. Idcirco singillatim per distincta quæsitâ omnia tractabimus. Hoc tamen in capite, & sequenti de liquidis præcipue verba erunt.

II. Quæst. I. *An qui pluries die ieiunii extra comestionem vinum bibit, frangat ieiunium?* Resp. Non pauci supercilium extollunt, & frontem contrahunt ob hoc solum quod præfens difficultas proponatur; perinde ac si absolute extra omnem controversiam esset, quod vini potus ieiunium non frangat. Quæ sane admiratio ex antiquæ disciplinæ ignoracione ortum ducit. Siquidem certum est, antiquam Ecclesiæ disciplinam abstinentiam tum a carnibus, tum a vino præcepisse. Id ex omnibus fere Patribus colligitur. Chrysostomus *hom. vi. ad popul.* ait: *Adveniente ieiunio, & si miles quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunii lege non concessum, gustare; omnia quis mallet pati quam prohibitum tangere nutrimentum.* Idem tradit Auctor apostolic. *Const. Lib. V. cap. xvii.* *A vino, & carnibus abstinete vos his diebus.* Cyrillus Hierosolymitanus *catech. iv.* inquit: *Ieiunamus a vino, & carnibus abstinentes.* Theophilus Alexandrinus *hom. 111.* ait: *Nequaquam diebus Quadragesimæ vini poculum suscinemus.* Hæc disciplina adhuc in pluribus Orientis regionibus obtinet. Ecclesia catholica disciplinam abstinentiæ a carnibus retinuit, secus abstinentiam a vini potu. Nemo ergo in dubium revocat, utrum licitus nunc sit potus vini tempore ieiunii intra ipsam comestionem sumptus. Quin extra ipsam quoque refeccionem concessum esse vini usum ad sedandam sitim, communiter fatentur Theologi omnes. Et rationem prædit D. Thomas 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. ad 2. *Ieiunium Ecclesiæ non solvitur, nisi per ea quæ Ecclesia interdiceret intendit instituendo ieiunium. Non autem intendit Ecclesia interdiceret abstinentiam (lege sumptionem) potus; qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries ieiunantibus bibere.* In hunc exscriptum textum mendam irrepsit, uti animadvertit Franciscus Sylvius in commentariis ad hunc articulum: ubi legendum admonet, *non intendit Ecclesia interdiceret sumptionem potus: aut, non intendit indicere abstinentiam potus.* Quare ridenda sane

est thraſonica illa iactatio, qua Theologus Anonymus in epiftola, italica lingua conſcripta, typisque edita, dataque ad D. Petrum Ballerinum Presbyterum Veronenſem, virum perdoctum, ovans ac triumphans duplicem, quam ex Sylvio dedimus, quaſi a ſe inventam, offert laudati textus emendationem pag. 96. Deinde lapſus, contradictiones, paralogiſmoſque Natalis Alexandri, ubique gloriabundus, & ubique præter omnem modum inſultans, recenſet, commentatur, ſibi que nimis pueriliter plaudit. Quæ omnia quam inepte obiiantur, ſuo loco palam fiet. Nunc in ſemitam regrediamur. Ex D. Thoma igitur perſpicuum eſt, licitam eſſe ſumptionem potus tum intra, tum extra comestionem, ad concoctionem ciborum iuvandam, & ad ſitim ſedandam. Hoc vero quod ſequitur, difficultatem habet.

III. Quæſt. II. *An potus vini, ſi ſumatur extra refectionem ad ſedandam famem, ieiunii præceptum frangat?* Reſp. Non ſolum ex antiquis, ſed etiam ex neotericis, plures acriter defendunt, potum vini, extra refectionem ſumptum, non ad ſedandam ſitim, ſed ad expellendam famem, ieiunium violare. Ex antiquis quidem Richardus in *IV. diſt. xv. art. 3. quæſt. vii.* Gabriel in *IV. diſt. xvi. quæſt. i. art. 3.* D. Antoninus *II. Part. iii. vi. cap. §. 9.* Sylveſter *verb. Ieiunium, num. 9.* Ioannes Medina *cod. de ieiun. quæſt. xi. verſ. In his tamen.* Abulenſis *quæſt. clxiv. in cap. vi. Matib. Roſella verb. ieiun. num. 5.* Tabiena *quæſt. ii.* Leander *traſt. v. diſp. v. quæſt. i. i.* laudat etiam pro hac ſententia Sylvium *2. 2. quæſt. cxlvii. art. 6.* & Azorium *Lib. VII. cap. x. quæſt. vii.* in fine. Sed hi duo Auſtores oppoſitum aperte ſuſtinent, ſi fermo ſit de ſimplici vino uſuali, non immixto cibo. Ex neotericis vero hanc defendunt opinionem Reginaldus *Tom. I. Lib. IV. cap. xiii. ſec. 1. num. 153.* Thomas Hurtado in *diſp. mor. de chocolate num. 21.* Henricus a S. Ignatio *Lib. XI. cap. i. num. 38.* Natalis Alexander *Lib. IV. art. 7. reg. 14.* Cardinalis Cozza *Tom. de ieiun. part. i. art. 1. dub. 1. num. 17.* Diana *coordinatus Tom. IV. deciſ. c.* reſert plures Auſtores, qui hanc docent opinionem: *quam (inquit Diana) fateor eſſe probabilem.* Si vel per ipſum Dianam hæc ſententia probabilis eſt, quid inferendum ſit, aliorum iudicium eſto. Hanc ſane opinionem docet D. Thomas in *IV. diſt. xv. quæſt. i. art. 4. quæſt. 1. ad 1.* his verbis. *Dicendum, quod quamvis aliquis potus aliquo modo nutriat; tamen de ſe non ordinatur ad nutriendum, ſed magis ad diſpoſitionem bonam eorum que nutriunt, ut ſcilicet per membra deducantur, & in ſtomacho non comburantur: unde ſumptio potus manducatio non dicitur. Et ideo ille qui potat extra horam unicæ comestionis, non dicitur bis manducare; & propter hoc nec ſtatutum Eccleſiæ frangit, niſi fraudem faciat: qua legem violat qui in fraudem legis aliquid facit.* His ultimis verbis aperte docet ſanctus Doctor, cum violare ieiunii legem qui potum ſumit, non per modum potus, ideſt ad ſitim extinguendam, & ad faciliorem cibi digeſtionem procurandam; ſed ad

ad ventris famem propulsandam . Et sane principium cui innitur, communiter tum a Canonistis, tum a Theologis recipitur. Porro ille dicitur in fraudem legis facere qui, salvis legis verbis, eius sententiam circumvenit : ff. de legi. l. contra legem . Fraus enim legi fit , cum id fit quod fieri noluit , fieri autem conceptis verbis non vetuit. Plura produci solent exempla. Accipe unum, vel alterum. Si Monachus, habitum suæ Religionis retinens, illum veste clericali, vel laicali cooperiat; in fraudem legis agit, & canonis pœnæ obnoxius est iuxta communiorem sententiam . Si tutor, cui prohibitum est rem pupilli emere, aliam substituat personam, ut pro se emat ; in fraudem agit legis . Lex ieiunii unicam præcipit comestionem, & plures prohibet : quia per cibi subtractionem intendit corpus affligere, carnem spiritui subicere, & concupiscentiam cohibere . Si quis ergo cibo ordinario substituat potionem vini in tanta copia, quod valeat & famem abigere ; & corpus nutrire ; certe in fraudem legis agit, eamque circumvenit . Ex his omnibus colligere licet, opinionem hanc, tum ob Doctorum auctoritatem, tum ob vim rationis, probabilissimam esse .

IV. Contrariam sententiam communiter sustinent neoterici, quos recensent, & sequuntur Salmanticenses *traç. xxiii. cap. 11. punct. 3. §. 2. num. 53*, his rationibus innixi, quod nimirum Ecclesia id solum extra refectonem prohibeat quod cibi rationem habet . Vinum autem potus naturam habet, non cibi . Nec intentio fumentis vinum ad expellendam famem variare potest illius naturam, quæ in potu, non in cibo, sita est. Et tandem id sentire videtur communis fidelium sensus .

V. Verum adductæ rationes suadent quidem, conceptis verbis potum vini, pluries sumptum extra refectonem, a lege non prohiberi ; minime vero evincunt, fraudem legi non fieri, si quis vinum sumat, ut famem expellat, ut corpus nutriat, ut carnem impinguet, verbo dicam, ut legem in omnibus quæ præcipit ; eludat, & frustretur. Utique verum est, intentionem fumentis rerum naturas non variare. Sed licet vinum principaliter naturam habeat potus, quoties simul cum cibo sumitur ; aliquando tamen rationem & naturam cibi habere potest, & reipsa habet, quando eundem, quem cibus, effectum producit. Producit autem sæpius, ut experientia compertum est ; potissimum cum vinum optimum est. Præterquamquod in christiana Morali tractanda, non ad Metaphysicæ, sed ad prudentiæ regulas revocandæ difficultates sunt .

VI. Ex adductis pro utraque opinione rationum momentis sequitur, neutram, tamquam omnino certam defendi posse . Probabilior, & lumini naturali conformior prima videtur . Sed, contentiosa relicta disputatione, quæ pro praxi tuta sunt, exhibeo. In primis itaque omnes fatentur, eum qui vinum præter necessitatem die ieiunii sumit, potatque, non ad cibum digerendum, non ad sitim extinguendam, sed ob solam voluptatem, peccare contra legem temperantiæ. Hanc ergo

ergo pro praxi statuo regulam, quam verissimam censeo. Si Christiani qui ieiuniorum tempore quamlibet corporis mortificationem evitare student; qui licet concupiscentiæ stimulis urgeantur, licet libidinis igne ardeant, & peccatorum for-
 dibus polluti sint, nihilofecius omni via student appetitionibus suis indulgere; quamdam solummodo ieiunii speciem servant. Prandent enim ad satietatem; se-
 rotinam refectiunculam ad laxiorum opinionum excogitatas mensuras sumunt; per totum vero diem, modo una, modo altera porione fauces recreant; verbo, nec minimam afflictionis, & pœnitentiæ, quam lex ieiunii præcipit, partem per-
 ferre volunt. Ego his omnibus absolutionis beneficium differrem, donec veri chri-
 stiani ieiunii observantia, ceterisque remediis, moderationis semper regulis serva-
 tis, passiones cohiberent, peccatorumque emendationem assequi cœnterentur. Nam manifestum est eos nullo vero æternæ salutis desiderio teneri; immo satis com-
 pertum est eisdem suæ salutis remedia contemnere, dum præceptorum pondera
 excutere tentant, nihilque oneris, nisi ad speciem quamdam, sentire volunt. Si-
 ve ergo prima, sive secunda opinio vera sit, in praxi satis erit, si, attentis eius-
 modi circumstantiis, possimus & debeamus præfatos Christianos obligare ad ob-
 servantiam illius veri ieiunii quod reipsa necessarium est ad perdomandos appe-
 titus, subigendam concupiscentiam, & Deo pro perpetratis criminibus quamdam
 saltem satisfactionem exhibendam. At, inquires, hoc est difficultatem evitare, non
 resolvere. Et ego repono, hanc scribendi rationem esse animarum regimini sum-
 mopere consentaneam. Quæ enim disputari in utramque partem poterant, in
 medium attulimus; quodque verosimilius nobis visum fuit, indicavimus. At, quia
 neutra opinio adeo clara nobis apparet, ut certum de alterutra proferamus iudi-
 cium; idcirco, utraque in suo relicta statu, quod tutum in praxi, & extra dis-
 putationem positum iudicavimus, amplectendum proposuimus. Heinc non proba-
 bile, sed improbabile prorsus censemus; quod scribit Tamburinus Lib. IV. cap. v.
 §. 2. *Probabile est (inquit) licere intra diem ieiunii bibere vinum, mustum, cervi-
 siam, aquas ex herbis, vel ex eodem vino distillatas, etiam de mane, etiam ob so-
 lam delectationem, etiam multoties in die, etiam in fraudem ieiunii.* Non minus
 improbabile nobis videtur quod scribit P. Viva Tom. I. part. 11. quæst. x. art. 1.
 num. 7. pag. mibi 108. „ Utrum autem peccet venialiter qui bibit, aut comedit
 „ solum ob delectationem? Ioan. Sanch. apud Dian. Part. III. traß. v. resolut. 6.
 „ Martinus Perez, Escobar, & alii negant, si non noceat saluti; sicut non pec-
 „ cat qui videt res pulchras, & olfacit odores solum propter delectationem. Ne-
 „ que id damnatur ab Innoc. XI. Nam propositio damnata dicit: *Comedere, &
 „ bibere ad satietatem ob solum voluptatem non est peccatum, modo non ob sit vale-
 „ tudini, quia licite potest appetitus suis actibus frui.* Quando enim ad satieta-
 „ tem quis comedit, aut bibit ob meram voluptatem, facile limites temperantiæ
 „ de-

„ debita prætergreditur; & ideo venialiter peccat: quod non accidit, neque si comedit aliquid, aut bibat propter voluptatem, non tamen ad satietatem cum periculo intemperantiæ. “ Siccine ergo decreta pontificia eluduntur? Quod itaque homo christianus comedat ob solam voluptatem, nullum peccatum committit? Tum ne solum peccat, quando ob solam voluptatem comedit usque ad satietatem cum periculo intemperantiæ? Sed propositio damnata potissimum est ob hanc doctrinam: *Comedere, & bibere ob solam voluptatem non est peccatum . . . quia licite potest appetitus naturalis* &c. Si quis postea assereret, licitam esse comesturam ultra regulas temperantiæ, alius esset error iure proscribendus. Ea porro comestura temperantiæ violat quæ fit præter necessitatem alendæ vitæ. Et hæc comestura obest valetudini. Propositio autem damnata eam sumpcionem cibi, & potus licitam supponit quæ valetudini non officit. Ergo non ob id quod intemperantem comesturam, sed ob id quod ob solam voluptatem comedere permetteret, damnata fuit. Peccat homo christianus, tum si ob solam voluptatem, tum si præter limites temperantiæ comedat.

VII. Quæst. III. *Au electuaria, extra refectioem sumpta, frangant ieiunium?* Resp. Ante omnia, quid electuarii nomine intelligatur, explicandum est. Isidorus apud Du Fresne in Glossario, electuarium vocat, eo quod molle sorbeatur. Ioannes de Ianna, *Electuarium*, inquit, *dicitur ab electione rerum, e quibus conficitur*. Brocardus in descriptione terræ sanctæ apud eundem Du Fresne, *Habent poma*, inquit, *citrina magna, ex quibus optima conficiant electuaria*. Electuaria alia sunt dulcia, alia amara, alia acria iuxta varietatem rerum e quibus conficiuntur. Proposita autem quæstiuncula duplici in sensu tractari potest. In primis, an electuaria, sumpta per modum medicinæ, ieiunium frangant? Deinde, an violent ieiunium, si sumantur ad extinguendam famem, vel ob delectationem? Quibus prælibatis, dico primum, electuaria, sumpta per modum medicinæ, nullo modo ieiunium frangere. Ita D. Thomas 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. ad 3. *Dicendum, quod electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt ieiunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio*. Hæc opinio communissima est.

VIII. Dicendum secundo est, electuaria, sive sumantur ad extinguendam famem, sive ob solam delectationem, ieiunium frangere. Utraque pars eadem evincitur ratione. Electuaria, de quibus in præsentī sermo est, quæ vulgo *conserve* vocantur, sunt de genere ciborum; & suapte natura nutriunt corpus. Solum ergo actualis infirmitas, quæ remedium postulet, electuaria sumpcionem excusare potest diebus ieiunii. Nec timor futuræ ægritudinis, nisi periculum proximum sit, & imminens, fatis est ad hoc, ut ea quæ ad genus cibi spectant,

licite ieiunii tempore fumantur. Nec electuaria rationem medicinæ habere possunt respectu illius qui sanus eadem sumit. Habent ergo rationem cibi. Ergo extra refectionem sumpta ieiunium frangunt. Solum ergo ad sublevandam stomachi, vel capitis debilitatem, vel quamlibet aliam infirmitatem electuaria sumi possunt; nullo vero modo vel ob solam delectationem, vel ad expellendam famem. Hanc opinionem defendunt, præter antiquos, Leander *trah. v. disput. quest. xvii.* Cardinalis Cozza *III. Par. artic. 1. dub. 2. num. 27.* Henricus a S. Ignatio *Lib. XI. cap. 111.* Fagundez *Lib. I. de 4. præcep. Eccl. cap. iv. num. 2.* Diana *coord. trah. vi. resol. xcvi. num. 2.* ubi hæc habet: *Unde ex superius dictis patet, repellendam esse opinionem D. Thomæ, D. Antonini, Gabrielis, & Richardi, quos citat, & sequitur Sylvester v. Ieiunium quest. 111. num. 9. asserentium, licitum esse sumere in die ieiunii electuaria ex saccharo condita ob solam delectationem: quia hæc vere habent rationem cibi nutritivi.* Quis non miretur, Dianam severiora docere præ ipsis sanctis, & antiquis Doctoribus? Sed illud est admiratione dignum, quod Diana D. Thomæ imponit opinionem, quam conceptis verbis S. Doctor refutat. Docet D. Thomas loco laudato a Diana, nempe *2. 2. quest. cxlvii. artic. 6. ad 3.* electuaria sumpta per modum medicinæ non frangere ieiunium; secus vero, si per modum cibi, & propter delectationem, seu nutritionem fumantur. Si enim, non per modum medicinæ, sed per modum cibi capiuntur; profecto ob delectationem, & nutritionem manducantur. En verba D. Thomæ, „ Ad tertium dicendum, quod electuaria . . . non solvunt ieiunium, „ sicut nec aliarum medicinarum assumptio; nisi forte aliquis in fraudem electuaria „ in magna quantitate assumat per modum cibi.“ Confer hæc D. Thomæ verba cum verbis Dianæ; & ipse sententiam dicito.

IX. Ex his colliges, omnia ea licite sumi posse die ieiunii quæ non ad delectationem, neque ad nutritionem, sed ad solam actualem infirmitatem repellendam, per modum medicinæ, & iuxta mensuram indigentis fumuntur. Heinc Concionatores eo die quo concionantur, ad vocem pro concione necessariam conservandam, iuvandamque quidquam per modum medicinæ capere valent. Idem dic de cantoribus, qui chorum moderantur, quive hoc munus, alioquin necessarium, exercere minime possent, nisi vocem aliquo remedio adiuvarent. Horum omnium prudentia evangelica regula sit oportet: atque pro maiori securitate, & in legis obsequium, a Superiore, dum commode fieri potest, licentia obtineatur. Colliges quoque, non adversari integritati ieiunii potionem aquæ, saccharo, cedro, balsamo, quæ vulgo dicitur *limonata*, conditæ, ad sitim extinguendam sumptam; dummodo parum horum condimentorum aquæ immisceatur, ut scilicet ab illa cruditas auferatur, & stomacho aptetur: quamquam postea medicina sit, quæ gustui etiam apta & congrua est. Si vero in fraudem ieiunii rerum di-

starum tanta quantitas immisceretur aquæ, ut cibus potius quam potus fieret ; tunc absque dubio ieiunium frangeretur. De aliis liquidis, nempe lacte, iusculo, & similibus sermo non fit : quia hæc rationem cibi habent, & ad nutritionem, non ad sitim sedandam sumi solent : proindeque ieiunium solvunt, franguntque. Hæc omnia communia sunt apud Doctores. Ex quibus inferes falsum absolute esse illud axioma, *Liquida non frangunt* : quoniam aliqua iuxta omnes frangunt ieiunium, aliqua non frangunt.

C A P U T IX.

Origo potus chocolatis . An ieiunium frangat . Quenam opinio improbabilis , quæve probabilis , vera , & tuta dicenda sit .

I. **D**isputationem versandam aggredior invidiæ plenam, eo quod divitum, & nobilium delicatis faucibus bellum intentet, usumque apud illos satis universalem in discrimen adducat. Quare, ne usus, sive abusus, qui a medio circiter sæculo invaluit, veritati tenebras offundat, ea quæ penes omnes certa sunt, ab iis quæ in controversiam vocantur, discernenda diligenter sunt, omniaque singillatim enucleanda. Si enim quæque ad sua certa principia exigantur ; spero fore ut veritas suo in loco consistat, nullumque patiatur damnum ex pluribus sophismatis, quibus implicari solet. Et, antequam ultra provehar, primum omnium de origine istius potus, seu ubi, & quando usus eius cœperit, nonnulla perstringam. In Indiis occidentalibus primum obtinuisse potionem istam, communiter Auctores testantur. Augustinus de Padilla Archiepiscopus de la Española *Lib. II. hist. Prov. Mexican. cap. lxxxiv.* scribit, potum istum in provincia *de la Chiapa* ortum duxisse ; cui assentiuntur ceteri Scriptores. Quo autem anno istius potus consuetudo obtinuerit in hac provincia, non indicant. Id quod nobis coniectura assequi licet, est, medio circiter sæculo post quintum decimum eius usum inventum fuisse ; seu verius, hoc circiter tempore, Scriptores istius potus meminere. Ab Indis in Hispanos migravit. Nec transitus istius tempus designatum invenio. Ex Scriptorum Hispanorum testimonio eruitur, ante annum millesimum sexcentimum Hispanos potionem hanc suavissimam non degustasse. Ludovicus Lopez, qui in vivis erat anno 1592. in suo *Infructorio* edito Salmanticæ anno 1585. *cap. cxii.* scribit, apud Indos hunc potum in usu fuisse ; de Hispanis vero altum est apud illum silentium. Multo serius ad Italos pervenit potus iste. Quoniam hæc scribit Thomas Tamburinus *Lib. IV. in Decal. cap. v. s. 2. num. 9. Cocholata Indis, Hispanisque iamdiu, Italis vero dudum valde.* Tamburi-

nus

nus obiit anno 1675. Fac ipsam viginti annos ante obitum librum suum edidisse, nempe anno 1650. Si hoc tempore scripsit ille, *dudum valde* præfatum potum Italici familiaris evasisse; plus minusve, simul ac usus serpere in Hispania cœpit, bellum Theologos inter concitavit, aliis pro illo, aliis contra illum pugnantis.

II. His delibatis, primum omnium, quid chocolates sit, explicemus oportet. Porro chocolates est corpus solidum concretum ex materia comestibili, nempe ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vaginula; quæ omnia suapte natura cibi nutrientis rationem habent. Quare, si quis quamlibet ex præfatis partibus, ex quibus componitur chocolates, magna in quantitate fumeret, ieiunii legem violaret. Ex quo consequitur, chocolatem in notabili quantitate sumptum absolute, & aquæ non immixtum, ieiunium frangere. Hæc extra disputationis aleam sunt posita penes omnes Auctores. Et, ne rem summi momenti, a qua præsertim controverisæ resolutio pendet, gratis adfirmare videar, testes assero nulli exceptioni obnoxios. P. Thomas Hurtado, qui præ omnibus materiam hanc discepit *trad.x. cap. 1.* hæc scribit num. 10. *Quarto conveniunt omnes, quod si ea materia quæ aqua diluta est, manducetur, frangit ieiunium; amittit enim formam potus.* Benignissimus Casuista Leander *trad. v. disp. v. quæst. v.* hæc scribit: *Adverto, quod in præsentiarum non est difficultas inter Doctores, nec quæstio, an videbatur sumptio chocolatis in se, hoc est en miga, pasta, o pastillas, sit fractiva in se ieiunii: nam hoc apud omnes certum est, quod chocolates in se sumptus sit vere cibus; sicut est saccharum, & huiusmodi: unde sumptus in magna quantitate frangat sine dubio ieiunium.* Nullum itaque dissidium est de chocolate separatim ab aqua sumpto; sed in hoc controverisæ difficultas vertitur, num scilicet chocolates aqua dilutus, seu potus chocolatis ieiunium ecclesiasticum frangat, ad libitum sumptus. Nunc enim a materiæ parvitate, de qua infra, præcindimus. Et inquirimus de potu chocolatis, sumpto quoties cuique libuerit. Sed primum omnium cibi, potusque notiones promendæ sunt. *Cibus est substantia crassa masticatione, aut sorbitione, aut a liqua lingua & palati compressione indigens, ut deglutiat, potens nutrire, & ad nutriendum ordinata.* Hanc definitionem tradit vel ipse Hurtadus, eamque colligit ex Berchor. *Lib. III. Reduct. Moral. cap. xv.* Clemente Alexandrino *Lib. II. Pedag. cap. 1.* Isidoro *Lib. XX. cap. 11.* In hac cibi finitione ea etiam comprehenduntur quæ sorbilia sunt: idque patet ex II. Reg. cap. xiiii. *Thamar tollens farinam commiscuit, & liquefaciens in oculis eius coxis sorbitunculas. . . . Tulsit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amon fratrem suum in conclave. Cumque obtulisset ei cibum &c.* Nemo itaque in disputationem vocat, quod liquida, & sorbilia plura cibi naturam habeant. Porum definiunt sic. *Substantia liquida, quæ sine sorbitione, aut lingua, & palati compressione, sine morulis interruptis, sed continuis hau-*

si-

sibus deglutitur, non ad nutritionem ordinata, sed ad suam temperandam, & ad alimentum coquendum, & distribuendum. Triplex distinguitur potus, naturalis, artificialis, medicinalis. Potus naturalis, cuius finitionem dedi, a natura datus est. Artificialis, hominis arte fit in eundem finem, & ad eodem effectus inducendos quos potus naturalis producit; immo sæpius ars intendit non modo producere commoda, sed etiam impedire nocumenta potus naturalis; ut dam aut vino, aut aquæ quidquam aromatum admiscet. Potus medicinalis eo tendit, ut morbos pellat.

III. Illud autem summopere animadvertendum occurrit, potum artificialem fieri utique humano artificio; minime tamen ab hominis voluntate ita pendere, ut id potus evadat quod effectum potus parere nequit. Itaque, ut aliqua substantia, vi artis liquida effecta, recipiat ab hominum institutione potus denominationem, necesse est qualitatem eius principem, & prævalentem, sitim restinguere, cibosque digerere, & distribuere; quamquam simul virtutem nutriendi, & alendi corpus habeat. Quapropter hominum institutio nequit tribuere denominationem potus, atque inter liquores potabiles constituere substantiam, quantumlibet liquidam, quæ recensitos naturalis potus effectus principaliter non producat. Doctrina hæc certa est, & manifesta, quam nemo in contentionem adducit; sed etiam adversarii contra quos scripturi sumus, illam approbant. Luvat exscribere verba Hurtadi, principalis patroni pottonis cholicæ. Hæc autem habet tract. de pot. chocol. cap. xv. num. 55. *Quare, si substantia talis sit, quod sitim extinguere ex sua natura non possit, homines non possunt illam potum per artem constituere; sed semper cibus manebit. Ut homines potus artificiales conficiant, debet res quæ potus efficitur, & vim sedandi sitim, & vim sedandi famem habere, ut homines institutione sua illam vim eligant quæ magis relucet; & hominum institutio non dat rationem potus alicui substantiæ liquidæ.* Tunc autem dicitur liquida substantia sitim extinguere, quando homines, urgente siti, eam bibunt sine morulis interruptis; vel instructa mensa in prandio, & in cœna pro potu habent. Hæc omnia certa sunt, & adversariorum iudicio confirmata. Quibus positis ad controversiæ decisionem accedo.

IV. Dico, *potum cholicis ieiunii ecclesiastici legem violare.* Ut initio lectoris animum aliquantulum excitem, atque commoveam, auctoritatem in medium adducere constitui viri ex una parte doctissimi, ex altera parte a nimii rigoris suspitione omnino alieni. Is est *Vincentius Gravina*, qui in sua *de repetendis fontibus doctrinarum oratione* circa medium hæc scribit. „ Ad quem animus sola pœnitentia comparatur, quæ subtrahendis rebus, ac sensibus atterendis vitam trahit ad consuetudinem mortis: ut, quo pluribus viventes abstinemus, eo morientes minus amittamus, minus contristemur: cum vivendo totidem gradus mortis superaverimus, quot sensus nobis extinximus rerum humanarum. Unde, „ quod

„ quod voluptuosis extremum est vitæ, id pœnitentibus extremum est mortis, & vitæ immortalis exordium.

„ Abeant igitur suæ enim doctrinæ blanditiis nostrates magistri, qui, ut ait Ennius, *sui quæstus causa filias suscitant sententias*, quique abstinentiæ defuétude tenacius implicant animos rebus caducis, & negligentia pœnialium operum in vita, difficultates omnes coacervant ad tempus mortis, ut, cum hominem tandem prodiderint cupiditatibus, cogant eum contra dominos, & diurnos suos possessores dimicare, postquam opes viresque omnes longæva mentis, & proxima corporis ægrotatione consumserit. Facebant a Christianorum scholis fallaces illæ distinctiunculæ liquidorum, & solidorum, quibus ieiunium, restinguendarum cupiditatum remedium potentissimum, sustulerunt, quibusque, ut D. Hieronymi verbis utar, *abstinentiæ nomen quæserere deliciis*, ut audeant, o frontem hominum! præter horas cibo statutas permittere ieiunantibus Indicas portiones, non modo contra ieiunii naturam, & legem tristitiæ, nutrientes, ac sensus oblectantes; verum etiam contra commune fas hominum veritas cupidines incendentes.

„ Ulro a nobis abigamus fraudulentas illas honoris exæquationes cum vita, in quibus interpretes, privatam iniuriæ ultionem inter Christianos inducentes, patientiæ legem penitus evellerunt. Exulet etiam, & pontificiæ vocis imperium, aliquando vereatur, opinio eorundem illa quæ cum carnis usu reliquam abstinentiæ obligationem exolvebat. Sed evidenti ratione id ipsum evinco. Chocolates ex rebus quæ corpus nutriunt, componitur; atque sic concretus, suæque in specie consistens, cibus est substantialis, suæque natura multum roborans, & nutriens corpus. Hanc propositionem, ut testantur Leander, & Hurtadus, concedunt omnes. Et sane ii omnes quos ego legi, id adfirmant. Quod si negarent, diuturna, & manifesta experientia reclamaret. Non est ergo de prima propositione ambigendum. Atqui quæ suapte natura cibi nutrientis rationem habent, sive liquata, sive solida sumantur, ieiunium violant. Quæ propositio, quo iure negari possit, sane non teneo. Quid enim refert quod ea quæ vere comestibilia sunt, sumantur vel liquefacta, vel solida? Quandoquidem in hoc solum comestibilia liquata a solidis distinguuntur, quod illa minori labore, & incomodo deglutiantur; quin ad faciliorem digestionem, & meliorem nutritionem congrua sint. Quot absurdæ monstruosa non consequerentur, si quæ in sua specie, seu genere accepta, vere habent cibi nutrientis rationem, dicantur ieiunia tum non solvere, cum liquata per modum potus sumantur? Nonne, hoc admisso, consequitur, pinguem caponem in iusculum stillatum potari posse die ieiunii? Potus quoque lactis sumi posset; quin potiori iure quam potio chocolatis: lac enim sæpe ad sitim extinguendam forbetur, fecus chocolates. Atque hinc validius assertio nostræ firmatur.

Quam-

Quamquam chocolates aqua diluatur, non ob id potus naturam incūdit. Siquidem potus suapte natura institutus est ad sitim extinguendam, ad corporis alterationem, ciborumque digestionem iuvandam. Potus eo natura sua spectat, ut cibum in ventriculum invehat, ut alimentum, sanguinemque per corpus distribuatur, ut cibum rarefaciat, & ut rarefactus facilius coquatur. Nisi enim potus modum caloris in stomacho temperaret, cibi adurerentur, & forent ad digestionem minus apti. Quæ omnia, non solum cum D. Thoma Theologi, sed & medici fatentur. Anne igitur chocolates fumitur ad sitim extinguendam? At huic officio potus frigidus communiter inservit. An ad ciborum alterationem, facilioremque digestionem Nonne chocolates fumitur valde mane, quando nec sitis fauces cruciat, nec cibum stomachum gravat? Quid plura? Si quis siti laborat, nonne prius aquam ad satietatem bibit, ut fauces, & viscera humectet, ac refrigeret; deinde potionem chocolatis suaviter sorbillat, ut stomachum roboret, ut vires instauret, ut corpus alat? Ne multa: ut totum illud tempus quod meridiem, in quo prandendum, sive cœnandum (ut nomina saltem retineamus) est, præcedit, absque ieiunii incommodo, & molestia transigere possit. Ex quibus omnibus sic instauro argumentationem. Chocolates, absolute acceptus, ad genus pertinet ciborum nutrientium corpus, ut omnes fatentur. Quæ autem suapte natura in genere ciborum nutrientium constituta sunt, quamvis aqua diluantur, naturam cibi nutrientis non amittunt; ut concors est Theologorum opinio. Ergo chocolates, etiam aqua liquatus, rationem cibi retinet nutrientis. Frangit ergo ieiunium. Quid quod etiam si dici posset, aliquos cibos aqua liquatos in naturam potus transire; id tamen de chocolate nemo iure asserere audebit? Quoniam, si chocolates, aqua dilutus, veri potus rationem haberet; eisdem effectus pareret quos potus aquæ, vel vini producit, & ad eisdem usum adhiberetur. Porro quis est, ut indicavimus, qui unum vel alterum vasculum chocolatis sumat ad sitim extinguendam, ad aridas fauces refocillandas, ad calida viscera refrigeranda? Quid reponis? Chocolates habet rationem potus. Cur ergo inter prandendum, vel cœnandum aliquando saltem non adhibetur? Quid garris? Quomodo potus naturam habere potest chocolates, si neque ad sitim restinguendam, neque ut refectionem facilem reddas, neque ut alimentum digeras, illum sorbes: quoniam vix unquam tempore ad hos effectus producendos. apto illum sumis? Enimvero, si statim peracto prandio aliquando illum biberes ad fovendum calorem, digestionemque iuvandam, nemo dixerit te ieiunium frangere: quia potionem cum prandio coniungeres. Frangis vero dubio procul, dum per diem, vel summo mane illum sumis; cum digestio iam peracta est, & stomachus omnino vacuus reperitur, cum nulla siti laboras, nulloque indiges potu pro iis usibus ad quos producendos potus est institutus. Evidens ergo est, chocolatem, quamvis aqua liquatum, rationem potus minime

habere. Ergo, si sine dentibus absque aquæ beneficio chocolates molatur, siue aqua liquatus potetur, ieiunii legem infringit; quemadmodum certe ieiunium violat panis extra comestionem sumptus, siue dentibus conteratur, siue comminutus, & aquæ immixtus sorbeatur.

V. Si quod sentio, proferre libere licet, nullum sophisma adeo putidum excogitari potest, quam si dicatur, panem, & chocolatem ieiunium frangere, in sua specie si manducantur; fecus autem, si aqua diluantur. Et tamen omnes fatentur, tum panem, tum chocolatem frangere ieiunium, si in eorum natura comedantur. Secus vero, aliqui dicunt, si aqua liquefacta sorbeantur. Dicās velim: quid substantiæ chocolates deperdit aquæ immixtus? Non modo nihil deperdit; sed saporem redolet suaviorem, sed palatum magis citillat, dulcius fauces demulcet, & stomachum magis roborat, famemque validius expellit. Quæ omnia manifesta experientia comperta sunt. Atque, ut hi effectus securius habeantur, regulæ, quas ars liquandi chocolatem, illumque cum aqua componendi præscribit, adamussim servantur. In primis aquæ quantitas respondere debet quantitati chocolatis. Deinde ligneo instrumento ad ignem calefacta mixtura taliter agitur, ut pars in spumam condensata, altera pars liquida, sed spissa remaneat. Hic ne potus aptus ad extinguendam sitim? Non modo ergo chocolates aqua dilutus substantiæ nihil amittit; sed tum aqua, tum chocolates simul mixta, quemadmodum aliæ epulæ ex pluribus constat, & magis substantialia, quia virtus unita fortior, & magis palato sapida evadunt, atque veluti in tertiam substantiam transeunt. Aqua per se parum nutrit. At immixta substantiis nutrientibus totum constituit, quod secundum omnes suas partes revera nutrit, famemque repellit. Quid quod Theologi in collatione serotina panem in sua natura manducari concedunt; comminutum vero, & in aqua coctum, quem papparium vocant, non adeo facile aliqui permittunt, quod sic compositus magis nutrens efficitur? *Quis* (inquit Laymanus Lib. IV. tract. VII. cap. 1. num. 9.) *negari non potest quin ignis concoctio plurimum mutet materiam subiectam, ut alium ex ea cibum faciat nutritioni magis inservientem.* Si ergo adversarii concedunt, chocolatem in sua natura sumptum frangere ieiunium; potiori iure fateri coguntur, chocolatem aquæ immixtum, & ad regulas artis iactatum, legem violare ieiunii. Hæc adeo veta sunt, ut vel negare debeant, Christianum qui ieiunii tempore frustra chocolatis ad satietatem manducat, ieiunium frangere; vel affirmare, si illud negare non audent, ieiunium gravius violare illum qui chocolatem aquæ immixtum & coctum; atque adeo magis substantialem, & nutrientem, sorbillat.

VI. Hæc, quam explicuimus, ratio adeo valida, & manifesta est, ut solis cavillis eludi, non autem aliqua probabili responsione infirmari valeat. Quapropter sententiam nostram non modo antiqui, sed & recentis Theologi communiter defendunt.

fendunt. Non est quod antiquorum Doctorum censum texam; cum planum sit illos hanc potionem velut ieiunio-insensam damnasse. Sed his omnibus exceptio datur, quod ad vetustæ severioris disciplinæ præscriptum locuti fuerint. Omitto vel ipsum D. Thomam, qui tum 2. 2. *quest. cxlvi. art. 6. ad 3.* tum in *IV. dist. xv. quest. 111. art. 4. questiu. 1. ad 1.* conceptis verbis docet, vel ipsa medicinalia e-lectuaria sumi haud posse ad extinguendam famem; sed solum ratione infirmitatis actualis repellendæ. Idem docent D. Antonius, Sylvester, Ioannes Medina. His ergo omnibus missis, recentes in medium assero, & quidem vel ipsos benigniores Casuistas, qui in hac controversia gravioribus accedant Theologis. Azorius *Tom. I. Lib. VII. cap. x. quest. vii.* Ioannes a sancto Thoma in *explic. Doctr. christ. de 4. præcep. Eccles. Sanchez in consil. trad. v. num. 15.* Franciscus Sylvius 2. 2. *quest. cxlvi. art. 6.* Villalobos in *Sum. I. P. trad. xxviii. difficul. 8. num. 15.* Diana coordinatus *Tom. IV. trad. vi. resol. 91.* Trullenchus *Lib. III. Decal. cap. 11. dub. 2. num. 15.* Castropalaus *Tom. VII. trad. 1. disp. 111. punct. 2. §. 2. num. 4.* Antonius de Leone *quest. de chocolate part. 111. num. 20.* Solorzanus in *Polit. Indiar. Lib. II. cap. x.* Pinellus *quest. de chocol.* Apud eundem Franciscus Corneo, quem sapientissimum, & magistrorum magistrum vocat Hurtadus, Pasqualigus *trad. de ieiunio decis. 141. num. 2.* Leander de Murcia *quest. xv. in cap. 111. Reg. D. Frans.* Lezana *verb. ieiun. & in Tom. Consil. consult. 43.* Turrianus in *Sum. I. Par. cap. cclvi. dub. 24. concl. 4. & 7.* Corella in *Præd. Confess. trad. 111. cap. 111. num. 30.* Henricus a S. Ignatio *Lib. XL cap. 111.* Natalis ab Alexandro *Lib. IV. reg. 14.* Escobarius *trad. 1. exam. 13. cap. 111.* Laymanus *Lib. IV. cap. 2.* VVigandt *trad. v. exam. 4. num. 97.* Ioannes Pontas *Tom. II. verb. ieiun. cas. 14.* Fagundez *de 4. præcep. Eccles. Lib. I. cap. 14. num. 14.* P. Carolus Billuart *Tom. V. diff. 11. ar. 5. §. 5.* Leander a SS. Sacramento *trad. v. disp. v. quest. v.* ubi tamen mediam sententiam invehere nititur. Afferit enim, quod, si potio chocolatica parum habeat admixtum sacchari, amygdalarum, maizi, aliarumque ingredientium rerum, non frangat ieiunium; si vero talis potio multum habeat admixtum chocolatis, ita ut in quantitate multum excedat aquam, cui admiscetur; tunc in natura sua remanens frangit ieiunium, quia remanet simpliciter in ratione cibi. Ratio, inquit, huius repositionis est, quia mixtum seu compositum ex duobus semper a prædominante tale dicitur, seu denominatur; ut constat in mixto ex aqua & vino composito, ipsum namque semper remanet in ratione vini, quoadusque superetur ab aqua: quia tunc ratione aquæ prædominantis aquæ potus erit, & denominabitur. Sic ergo in proposito. Mixtum ex materia chocolatis & aquæ & potest esse, ac denominari cibus, & potest esse, ac denominari potus: cibus quidem, si excedat in materia comestibili; potus vero, si excedat in materia potabilij, hoc est in aqua. Si excedat in illo materia comestibilis; natura sua, & ex se frangit ieiunium,

nium, quoties sumatur in magna quantitate. Si vero contra in illo mixto sit maior materia potabilis, seu quantitas aquae; tunc non franget ieiunium, quamvis sumatur in magna quantitate, & quoties libuerit: quia ex se est potus, cum remaneat in esse tali. Haecenus Leander, cui adhæret Geribaldus *trah.* v. 111. cap. 111. *dub.* 5.

VII. Leandri sententia evidenter falsa est, & iuxta ipsum Leandrum, & iuxta rationem. Primum Leander absolute concedit, tum loco laudato, tum *s. l.* eiusdem quaestionis, portionem chocolaticam ieiunium frangere. Deinde subdit, ieiunium non frangere, si chocolates superetur ab aqua, cui miscetur. At communiter in portione chocolatis aqua excedit chocolatem fere ultra medietatem. Delicati siquidem potatores, qui portionem hanc conficiunt peroptimam, duas uncias chocolatis immiscent sex uncias aquae: ex qua mixtione impletur unus cyathus, seu unum vasculum, quod sorberi solet. Istius rei periculum ipse feci: aquam scilicet ponderavi, & chocolatem, quæ misceri solent ab istius rei peritis in coctione chocolatis. Ergo vel Leander admittere debet id quod negat, nempe chocolatis portionem communiter sumptam non violare ieiunium; vel, si adfirmet violare ieiunium, revocare debet suam mediam sententiam, cum re ipsa nihil distet ab altera quam improbat. Ratio porro quam ipse promit, est contra sensum communem, & manifestam experientiam. Inquit enim ille, quod, quando in mixto aqua excedit materiam comestibilem, mixtum est, & denominatur aqua. Hac ratione polenta, cibus rusticis familiaris, deberet iuxta Leandrum esse, & denominari aqua: quoniam in hoc mixto cuilibet farinae librae respondent circiter tres librae aquae. Pulmentum ex oryza, adeo commune omnibus mensis, aqua per Leandrum nuncupari deberet: quia cuilibet unciae oryzae plusquam sex unciae aquae respondent. Alia mixta recensere omitto, ne in se apertissima tempus prodigam. Sententia ergo Leandri, absolute accepta, falsa est, & falsissimo innititur principio. Insuper laxissima est, eo quod asserat, ex illo mixto in quo aqua excedit, posse sumi & in magna quantitate, & quoties libuerit. Hinc enim sequitur quemlibet posse sumere die ieiunii mediam, quin integram, libram chocolatis; dummodo tribus vel quatuor libris aquae eam immisceat. Exemplum quod adducit de aqua rosacea, permixta aquae naturali, ineptum omnino est quo ad rem qua de agimus. An postea unica uncia chocolatis, infusa magno aquae vase, ieiunium violet, infra ubi de parvitate materiae sermo erit, dicam.

VIII. Hanc nostram sententiam defendunt præter supra laudatos plures alii, quos silentio prætereo. Unum, vel alterum tantum recenseo. Patres Salmanticensis *trah.* xx111. cap. 11. *punct.* 3. *num.* 60. Quid plura? Pater Tamburinus *Lib. IV. in Decal. cap. v. s. 2. num.* 9. & seq. ubi inter alias rationes quas promit, ait: „Chocolata fini Ecclesiae ieiunium præcipientis omnino adverfatur: quia finis Ec-

„ cle-

„ clesis est prohibere extra unicam refectionem cibos ex se nutritivos ; solumque
 „ concedere veram potionem distributioni alimentorum servientem : at chocolata
 „ componitur ex cibis multum substantialibus , & nutritivis , nec per se ordinatis
 „ ad vehendum , distribuendumque per venas alimentum : nam propterea maneat
 „ & sero , ieiuno ventriculo , sumi consuevit. “ Libuit referre ipsius Tamburini
 verba , quæ magnæ auctoritatis esse debent : quoniam Auctoris sunt in summam
 benignitatem propensi. La-Croix *Lib. III. part. 11. cap. 111. num. 1291.* proponit quæ-
 sitionem hanc , & utriusque partis recenset Auctores ; ac de more nihil de suo ad-
 dens , lectori electionem relinquit . Sic tamen utramque partem proponit , ut opinio-
 nem faventem potioni , alteri præferre videatur . Quantum utilitatis hocce scri-
 bendi genus afferat , aliorum esto iudicium .

IX. Pauci sunt Auctores qui contrariam opinionem absolute , & nulla limita-
 tione adiecta , defendant . Nam plures ad materiæ parvitatem confugiunt . Aliqui
 tamen absolute docent , chocolatem nullo modo ieiunii integritati adversari ; eum-
 quæ fumentes tories , quoties sibi libuerit , ieiunium minime frangere . Ut ingenue
 fatear , quamquam in morum controversiis difficilis sim in ferendis iudiciis ; atta-
 men temperare mihi haud possum quin hanc opinionem , tamquam omnino fal-
 sam , & scandali plenam , reiiciam : quoniam tum extrinsecus Theologorum aucto-
 ritate , tum intrinsecus ratione destituta est . Et ut ab auctoritate auspicemur , nul-
 lus Auctor vere gravis pro ea assertur . Nullum certe mihi legere licuit . In me-
 dium producant Thomam Hurtadum , qui *Parte II. tract. x. & in appendice ad*
illum num. 69. refert quosdam Patres Soc. Iesu Universitatis Salmanticensis pro opi-
 nione defendente potionem chocolatis : quos tamen Auctores nihil scriptis hac de
 re consignasse perhibetur . Duo tandem Cardinales , nempe Brancatius , qui unam
 dissertationem contexit de potu chocolatis , & Cozza , defendunt potionem cho-
 colatis (variis tamen limitationibus adiectis) non violare ieiunium . Primus in *laud.*
dissert. de potu chokol. Secundus in *Tom. de ieiunio part. 111. art. 1. dub. 9. num. 109.*
 ubi omnes rationes Brancatii , & aliorum , & quas ipse excogitare potuit , promit
 in medium . Omnes ego sincere mihi obiciam , easque resolvam , ut heinc eviden-
 tius colligat lector , quam verum sit id quod scribit Lezana Auctor , ut ex pluri-
 bus eius operibus colligitur , sane pius & doctus , & in Patrum lectione versatus .
 Hic autem *Tom. de consult. consil. xlviii. num. 83.* ait : *Sententia , quæ affirmat po-
 tionem illam ex Indiis Hispaniam advectam , vulgo chocolate , non frangere ieiunium*
*(intellige , quando in aliquo notabili quantitate sumitur) non videtur mihi proba-
 bilis , sed potius falsa . Quod quidem , salva pace meorum Hispanorum quos valde*
veneror , dictum sit .

CAPUT X.

Contrariæ sententiæ momenta omnia in examen adducuntur, & penitus confutantur: ac vera sententia evidentior constituitur.

I. **B**Revi calamo veræ, communisque sententiæ rationes exposui, ut fusius confutare possem paradoxa, & sophismata, quæ contra eandem opponi ab adversariis solent. Cum adversa opinio falsa sit, & communi sensui repugnans, ut sub aliquo probabilitatis velamine appareat, multis eget pigmentis, fucisque multis; atque, ut se tueatur, cavillandi arte, & *blâbris* quibusdam utatur necesse est. Quare, si prolixior fuero, quam res suapte natura exposcat, non mihi vitio vertatur, sed adversariis, qui causam facilem, perspicuamque nimium impeditam, & implexam effecere. Antequam vero argumenta Cardinalis Cozza, & Thomæ Hurtadi profero, non abs re censui exscribere opinionem, quam ex laudato Brancatio docet P. Viva *quest. vi. art. 1. num. 3.* his verbis. „ Verum, præcisa auctoritate extrinseca, arridet mihi opinio Eminentissimi Brancatii cum Escob. quod „ scilicet, si ea utamur eo modo quo in Mexico est potus usualis (ita videlicet „ ut septem, vel octo uncias aquæ addatur una uncia chocolatæ, & media sac- „ chari) ieiunium non frangat; secus vero, si magna quantitas chocolatæ inter- „ misceatur aquæ, ita ut inducat rationem pulmenti, ut diximus de sorbetta. „ Ratio non est, quia uncia est materia parva: nam sic non posses illam pluries „ sumere sine mortali, nec semel sine veniali: sed quia in tanta quantitate est „ potus usualis apud illas nationes, & sic ubilibet tamquam potus usualis sumi „ potest.

„ Neque dicas primo, quod, quamvis talis potus sit usualis apud Indos, non „ est apud nostrates usualis. Nam, si alicubi est potus usualis, iam natura sua „ habet sumi ad vehiculum cibi, & ad sedandam sitim. Quod autem natura sua „ est tale, ubilibet est tale. Et hac de causa apud nostrates cervisia non frangit „ ieiunium, quamvis non sit hic usualis.

„ Neque dicas secundo, quod vere nutriat: nam idem dici posset de vino, & „ cervisia; quæ tamen ieiunium non frangunt. “

II. Expediens visum fuit propriis Auctoris verbis illius sententiam transcribere. Quod in eadem primum omnium admirandum occurrit, est, ipsum Theologiam suam, pro tyronibus Europæis editam, ad Mexicanorum mores, tamquam ad regulam potus sumendi in Christianorum ieiuniis, revocare. Chocolates ergo potus usualis est apud Mexicanos. Ergo etiam apud Christianos. Cur? Quia id quod alicu-

alicubi est potus usualis, iam natura sua evadit talis. Papæ! Si alicubi fumeretur lac, aut iusculum pro potu usuali; iam illud natura sua fieret talis apud omnes Christianos? Sed cur chocolates Mexicanis est potus usualis? Quia componitur ex septem vel octo uncis aquæ, & una uncia chocolatis cum dimidia sacchari. Chocolatem igitur hoc modo mixtum sumere potest Christianus die ieiunii quoties sibi placet! Quoniam non ideo illum sumere potest, quod uncia cum dimidia sit parvitas materiæ; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud Mexicanos. Quapropter iuxta hanc doctrinam *P. Viva* poterit Christianus die ieiunii extra prandium sumere decem, vel quindecim, vel viginti uncias chocolatis; dummodo quæque uncia cum dimidia, septem, aut octo aquæ uncis immisceatur. Alterum, quod mirari subit in hac scribendi ratione, est, *P. Viva* cum aliis recentioribus in id maxime incumbere, ut casus resolvat practicos, & presentibus circumstantiis accommodatos. Porro in hac quæstione nec verbum facit de chocolate Italico, Hispanico &c. Ait solum, chocolatem, more Mexicanorum mixtum posse sumi pluries in diem tempore ieiunii. Quid, si mixtus esset more Europæorum? Silentio hoc præterit. Ceterum discrimen inter chocolatem Mexicanum & Italicum non aliud est, nisi quod in illo uncia chocolatis cum dimidia sacchari, miscetur septem, vel octo uncis aquæ; in isto vero, seu Italico, & Europæo, una uncia chocolatis cum dimidia sacchari miscetur quatuor, seu quinque circiter uncis aquæ. Quærendum nunc esset, num varietas duarum unciarum aquæ efficere possit, quod chocolates evadat nec ne potus usualis, aut potus principaliter nutriens. Sed de hoc plusquam satis. Ex solutione siquidem objectionum clarius apparebit falsitas recentis opinionis, coloribus Mexicanis delibatur. Addit tamen *P. Viva*, non esse laxandas hæc opinionibus habenas, præsertim a *timoratis*, qui Christum Dominum imitari, illique, non abdomini, inservire satagunt. Hic etiam quærendum esset, utrum inter *timoratos*, qui Christum imitari, illique, non abdomini inservire debent, recensendi sint omnes Christiani. Interim hæc opinio, quam *P. Viva* pia intentione reputavit probabilem, mihi non modo falsa est, sed scandalis plena, ut iam dixi supra: quia *soties quoties* libuerit, potum chocolatis concedit.

III. Obiicit ergo 1. Eminentissimus *Cozza*. Potus chocolatis non habet ex natura sua rationem cibi; sed naturam veri potus. At in omnium sententia potus non adversatur integritati ieiunii, nisi sit extractus ex materia in diebus esurialibus prohibita, ut sunt iuscula ex carne, & similia. Ergo. Maiorem, inquit *Cozza*, probat *Brancatius* ex pluribus Auctoribus, qui in Indiarum partibus commorati sunt, quique testantur, potum communem Indorum esse chocolatem. Adducit inter alios *Joannem a Costa*, hæc verba proferentem Lib. III. de proc. Ind. salut cap. xxii. *Robustam, & salubrem, & assuetudinis non iniucundam esse siccam* (sic

enim iam dudum voco istam vulgarem Indorum potionem, sive maicio, sive cacao; sive quovis alio genere constet) nullo modo negare possunt quicumque istam experti sunt. Atqui sicera, subdit Cozza, non est ex natura sua cibus; sed est mere potus aptus ad inebriandum. Quoniam Scriptura eodem modo de vino, ac de sicera loquitur Deuter. xxix. Panem non comedistis, viuum, & siceram non bibistis: & Lib. Iud. cap. xiiii. Cave ergo ne bibas vinum, ac fceram. Alios Auctores refert pariter testantes, Indorum potum esse chocolatem.

IV. Utraque syllogismi propositiones constat esse manifeste falsas. Maiorem quidem, quæ naturam veri potus habere asserit chocolatem, ex dictis falsam esse patet. Nam verus potus inter prandendum, & ad sitim reslinguendam, vel cibum digerendum communiter adhibetur. Chocolates est mixtum quoddam, ex aqua, & substantia comestibili compositum, quod non eo, quo potus, nempe ad alterationem cibi, ad distributionem sanguinis, ad extinctionem sitis spectat; sed ad vires instaurandas, famemque repellendam. Ceterum, ut magis magisque pateat præfatæ propositionis falsitas, isthuc transcribenda sunt quæ, tamquam penes omnes certissima, in disputationis limine loco laudato num. 101. præmittit ipsemet Eminentissimus Cozza. *Ad exallam, inquit, huius rei discussionem secernenda sunt certa ab incertis, ut clarius procedatur. Et primo in hoc concordant omnes, quod chocolates in se, & ex natura sua habet rationem cibi: nam componitur ex materia comestibili; componitur enim ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vaginula, quæ omnia in se habent rationem cibi nutritivi. Chocolates ergo est mixtum, concretum ex rebus comestibilibus; estque suapte natura cibus substantialis, ac nutriens: & hoc iuxta omnes. Tota ergo difficultas in minori, seu secunda propositione, vertitur. Potus, inquit præfatus Auctor, in omnium sententia non adversatur integritati ieiunii, nisi sit extractus ex materia in diebus œsuriis prohibita, ut iusculum ex carne, & similia. Hæc propositio in omnium sententia est, debetque esse falsa. Nonne in ieiuniis extra Quadragesimam licita sunt læsicia pluribus in regionibus? Licitus ergo erit potus lactis, quoniam materia prohibita non est? Ova quæ trita, & aqua diluta sorberi poterunt? Quid plura? Non pauci in Quadragesima privilegium habent comedendi carnes, hac unica ratione quod pisces nocui sunt illorum stomacho. Illi iuxta laudatum Auctorem ad ieiunium tenentur. Poterunt ergo illi potare iusculum ex carnibus; quod non sit ex materia illis prohibita extractum. At, ut pressius falsitatem propositionis manifestemus, exprimamus iusculum ex materia in ipso quadragesimali ieiunio omnibus concessa. Comminuantur itaque acipenseræ, vulgo *störione*, tructæ, aliique optimi pisces, saccharo, aliisque aromatibus commisceantur, & aqua liquati ad ignem iuxta regulas artis coquinariæ, quemadmodum chocolates, calefiant. Hoc iusculum optimum sane erit, non minoris forte pretii ac saporis quam chocolates. Quid ais? Est ne*

Theo-

Theologus qui audeat asserere, posse Christianos ieiunantes potare præfatum iusculum; seu, quod idem reipsa est, in ventrem ingerere, quoties per diem libuerit, præfatos pisces, sive in propria natura comestos, sive aqua liquatos? Quem, quæso, non puderet id adfirmare? Sunt itaque ambæ propositiones præfati syllogismi evidentissime falsæ. Paucis autem verbis sophisma exploditur. Potus, ex rebus comestibilibus substantialibus & nutrientibus, atque ex aqua, vel alio liquore concretus, ieiunii tempore extra refectionem prohibitus est, & ieiunium frangit. Potus vero simplex, non immixtus rebus comestibilibus, cuiusmodi est vinum, aqua, cervisia, quæ reipsa ad extinguendam sitim, ad cibi alterationem, & alimenti, sanguinisque per venas distributionem adhibetur, die ieiunii ad temperantiæ regulas licitus est. Quod postea subditur, Ioanem a Cocha vocare chocolatem *ficram*; & *ficram* iuxta sacram Scripturam esse potum, non secus ac vinum, adeo lepidum, & festivum est, ut sola admiratione præteriri debeat. An Indorum potus sit chocolates, ut in Europa componitur, penes laudatos Auctores fides esto. Nemo sane in Europa, eorum saltem qui summo mane chocolatem dulciter sorbillant, ad sitim extinguendam, vel alios naturalis potus fines assequendos illum adhibet. Quid, si Indi in usum habent potandi iusculum ex carnibus? Ideo ne Christianis potus ille liceret ieiuniorum tempore? Quid ergo ineptius quam Christianorum ieiunia exigere ad Indorum dubias consuetudines, quæ, sive veræ, sive falsæ sint, nihil ad rem qua de agimus pertinent? Forssan Indi quidquam pulveris aquæ aspergunt, ut eam palato sapidam efficiant, ab eademque cruditatem amoveant; quemadmodum sunt apud nos aquæ plures artificiales, quæ revera rationem potus habent, & ad extinguendam sitim adhibentur, v. g. potiones citreæ, & potiones ex succo mali medici, vulgo *limonæ*. Nunc autem sermo est de chocolate spisso, crassoque, qui in Europa forbetur, non ad sitim extinguendam, sed valde mane ad ventriculum, & vacuum stomachum roborandum.

V. Obiicit 2. Cervisia ex hordeo, vel frumento, & vinum ex uvis, quæ comestibilia sunt, exprimuntur, ac virtutem nutriendi habent; & tamen potus vini, ac cervisicæ extra refectionem sumptus ieiunium non frangit. Ergo idem de chocolate dicendum. Resp. Etiam hæc obiectio purum est putamque sophisma. Enim vero, si quis ex hordeo, vel frumento comminuto, & trito, & ex aqua simul mixtis, pulvem, vel rarius etiam mixtum, sicuti est papparium, componeret, quemadmodum componitur potio chocolatica, posset ne aliquis tempore ieiunii illam pulvem, sive papparium sumere? Aliud ergo est, ex re comestibili liquorem potabilem exprimere; & aliud longe diversum, rem comestibilem cum liquore potabili miscere, & mixtum consicere. Potio chocolatica est mixtum quoddam, ex re comestibili substantiali, & nutriente iuxta oppositorem, omnesque

que aduersarios, & ex aqua concretum; quemadmodum mixtum est puls, seu papparium, quæ procul dubio ieiunium frangunt. Cervisa autem, & vinum liquores sunt simplices, rebus comestibilibus minime immixti; licet ex rebus comestibilibus expressi: atque suapte natura adhibentur ad sitim extinguendam, & alimentum, sanguinemque per venas distribuendum. Idcirco isti, similesque liquores veri potus rationem habent in communi omnium existimatione. Ut paritas apta esset, deberet uva ipsa cum cortice, vel ipsum triticum concuti, & aliis aromatis, & aquæ immiseri, & per calefactionem, ac concoctionem ita alterari, ut spissa aliqua sorbitiuuncula confurgeret, quæ, sicut chocolates, interruptis morulis forberetur. Sed tunc ista, quemadmodum chocolates, ieiunium frangerent. Quamvis autem vinum, & cervisa, quin & aqua, aliquo modo nutriant; quia tamen a natura instituta sunt per se ad sitim extinguendam, cibumque digerendum; idcirco ieiunium non frangunt. Quod si, non ad præstatos effectus, sed in fraudem ieiunii, ad famem scilicet abigendam sumerentur; iuxta omnes esset peccatum intemperantiæ: & iuxta ferè omnes antiquos, tum Patres, tum Theologos, violaretur ieiunium. Chocolates vero, licet potetur, non ideo adhibetur, ut veri, & simplicis potus effectus habeantur; sed, sicut sæpius dictum est, ut famis pellatur, & ab incommodo, molestiaque quam ieiunium affert, corpus liberetur.

VI. Obiicit 3. Quando aqua excedit quantitatem substantiæ comestibilis, tunc mixtum ex aqua, & substantia comestibili rationem potus habet; sicut e contrario, quando materia comestibilis, liquoris, cui infunditur, quantitatem superat, mixtum quod componitur, non potus, sed cibus nuncupatur. Resp. iam inter disputandum paradoxon istud penitus profligatum fuit, pluribusque exemplis illius falsitas comprobata. In maiorem tamen veritatis confirmationem regulam certissimam assigno discernendi, quodnam mixtum, licet potabile, ieiunium solvat ecclesiasticum. Quando substantia rei comestibilis, in sua specie seu natura comesta, est tantæ quantitatis, quæ satis sit ad violandum ieiunium, ea etiam aquæ a ieiunante potandæ immixta, illud frangit. Contra vero, si res comestibilis foret quantitatis adeo modicæ, ut, licet in sua natura manducaretur, non frangeret ieiunium, ea neque aquæ permixta illud infringit. Hoc mihi evidens, & manifestum est: nec percipio quomodo quisquam ratione præditus præstatam regulam negare audeat. Solum addo, res comestibiles aquæ iniectas aptiores evadere tum ad nutritionem, tum ad famis expulsionem. Quod si de quaque substantia comestibili verum est, ut supra ex Layman animadverti; potiori sane iure hoc de chocolate adfirmare valemus. Nam, si unus unciam chocolatis in sua specie comederet; alter vero eandem chocolatis unciam, quatuor uncias aquæ commixtam, revolveret, agitareque, & per coctionem optime ad artis regulas compositam potaret: hic dubio procul maius quam primus stomacho suo præsi-

dium afferret, vacuum ventriculum magis impleret, & palato ac faucibus melius consuleret. Ex quo consequitur, quod, licet materia comestibilis, in se spectata, sit quantitatis insufficientis ad ieiunii violationem, mixtura tamen ex ea, & aqua potest esse sufficiens ad eiusdem ieiunii transgressionem. Itaque, si chocolates absolute comestus ieiunio, ut fatentur omnes, adversatur, gravius ieiunium violabit, si aqua dilutus potetur.

VII. Obiicies 4. Romani Pontifices declararunt, potum chocolatis ieiunium non frangere. Hoc integro capite evincere conatur Thomas Hurrado in suo de *positione chocolatica tract. x. cap. 111.* Pascat benignus lector, si paululum prolixior quam par sit, fuerim, ut cavillos, imposturasque, quibus obduci veritas ab adversariis pertentatur, penitus convellam. Scito igitur, præfatum Thomam Hurradum duos integros tractatus elucubrasse, ut suavem chocolatis potum diebus ieiunii licitum propugnaret. Auctor est non indoctus, pluraque laude digna edidit; sed plura quoque laxitatis plena evulgavit; ut data opportunitate fiet palam. Et, ne extra limites excurram disputationis, aliqua indicabo, quæ nostram spectant quæstionem. Igitur laudato capite, ut viam paret ad suam firmandam assertionem, proponit argumentum ab auctoritate summorum Pontificum petitum. Antequam vero illud promat, hoc statuit principium, quod, inquit, *væcat, si non ut testamentum, sed ut codicillum.* Næ argutum effectum? Sed aperiamus hoc, sive *codicillum*, sive *testamentum*. „ Quando (inquit) fideles maxime inclinatur ad operandum quod videtur esse contra aliquam legem positivam humanam, a qua inclinatione difficile avertuntur; Doctoribus, præcipue Theologis, qui forum conscientiarum respiciunt, incumbit illa declarare, eiusque obligationem aperire, quantum fieri potest, in conscientiarum favorem, & quietem, ut sic peccata mortalia evitentur. Etenim, ut aliqua lex humana non observetur; sat est ratio probabilis. ET NON SOLUM PROBABILIS, SED QUOD PROBABILIS APPREHENDATUR A VIRIS DOCTIS, & TIMORATIS. Sic defendunt Theologi, & Iurisperiti, dum agunt de obligatione legum ecclesiasticarum, & de causis hanc obligationem excusantibus. Quare *CONDUM est, rationes adducere auctoritate Doctorum nitentes, quæ cuius cordato probabiles apparebunt, ad ostendendum, potionem de chocolato ieiunium non frangere.* “

VIII. Hæc præmittere volui, ut, quo spectet similibus Auctorum intentio, clarius percipias. Audisti, non solum veram probabilitatem, sed apparentiam ipsam probabilitatis eximere a legis obligatione? Ut autem laxitatis horrorem melius deprehendas, advertas velim, sermonem esse de legibus ecclesiasticis, quæ determinant, definiunt, explicantque obligationem genericam legis naturalis, & divinæ; ut est hæc, quam explicamus de ieiunio. Plurima alia ridicularia, la-

xa, & falsa, quæ in his solis duobus tractatibus congerit, efferre possem; quæ tamen brevitatis gratia prætereo.

IX. Itaque, ut apparenter probabilem suam constituat opinionem, conatur afferre auctoritatem summorum Pontificum, nempe S. Pii V. Gregorii XIII. Pauli V. & Gregorii XV. Probat vero, S. Pium V. declarasse chokolatem ieiunium non frangere, sequenti documento, quod refert *loc. cit. cap. xv.* „ P. Raphael de Luxan, Provincialis provinciæ S. Vincentii Ordinis Prædicatorum, sub iuramento adtestatur, P. F. Hieronymum a S. Vincentio eiusdem provinciæ Provincialem, virum religiosum &c. singularis virtutis, sibi dixisse, hunc casum se, dum esset Romæ tempore Pii V. motum sancto zelo, suam Sanctitatem bonæ memoriæ Pium V. consuluisse, ipsumque informando de ingredientibus hanc potionem, habuisse responsam: *Potus non frangit ieiunium.* “ Adducit ibidem alios Auctores Hispanos, qui testantur, Gregorium XIII. Paulum V. & Gregorium XV. itidem declarasse, chokolatem ieiunium non frangere.

X. Resp. Hæc omnia pura putaque sunt commenta, & fabellæ aniles. Hoc autem evinco omnibus illis rationibus quibus evincitur falsitas alicuius facti, quod numquam fuit: cuius propterea reperiri non potest testis, qui illud aperte neget. Et ut a levioribus incipiam. I. Pontifices summi, nec ulli Princeps, vel Legislator in colloquiis privatis leges universales Ecclesiæ interpretantur. II. Etiam si in privatis colloquiis propriam dicerent sententiam; nequaquam hæc, tamquam authentica interpretatio, adduci in forum posset; ut docent Covarruvias in *IV. Decret. par. 11. cap. v11. §. 3. num. 7.* Canus de *locis theolog. Lib. VI. cap. v111.* Suarez *Lib. IV. de legibus cap. xiv. num. vi.* Sanchez *Lib. II. de matrimou. disp. xiv. num. 4.* & communiter alii. III. Responsio ipsa, quæ data a Pontifice asseritur, sui ipsius falsitatem prodit. *Potus non frangit ieiunium*, dixit S. Pius V. Hæc propositio, si cuiusque liquidi potum comprehendat, laxa, & falsa est: nam potus lactis, iusculi, & similium, ieiunia frangit, nemine repugnante. Quid, si Frater ille Hieronymus Pontifici representasset, in præfata provincia chokolatem esse potum usualem, qui in prandio, & in cœna, & extra conesturam adhibetur? Optime respondisset Pontifex, potum ieiunium non frangere. Nemo quippe pronuntiaverit, chokolatem taliter compactum, ut ad extinguendam sitim, & ad cibos digerendos sumatur, frangere ieiunium: quia tunc aqua erit, parva chokolatici pulveris quantitate resperfa; ut aqua sic temperata gratior faucibus, & innoxia stomacho evadat. At positio isthæc nihil ad quæstionem nostram pertineret. Nunc enim sermo est de chokolade qui non fit potus usualis ad sitim extinguendam, cibosque digerendos adhibitus; sed de eo chokolade nobis sermo est qui mane sumitur ad stomachum roborandum, & cuius usus est ad alios effectus, præterquam ad sitim extinguendam, & concoctionem ciborum.

IV. Præfatum responsum, & integra illa narratio omnes prodit meræ imposturæ characteres. Primo tempore Pii V. usus chocolatis Romæ, & in Italia minime obtinebat. Et certe sanctus Pontifex, ut ex illius actis colligitur, chocolate numquam usus fuit; ac proinde sententiam dicere haud poterat in rem minime cognitam. Secundo Doctor Navarrus, Pio V. ceterisque laudatis Pontificibus percarus & familiaris, Romæ scribebat suum manuale, octogesimum annum agens, in quo *cap. XXI. num. 13.* disputans, num potus aquæ, vel vini mane, sive post prandium sumptus frangat ieiunium, negative respondet, auctoritate nixus D. Thomæ. Cur non adduxit recens oraculum S. Pii V. dicentis, *Potus non frangit ieiunium*, relaturus dubio procul, si fuisset? eo magis quod loco laudato *num. 15.* conceptis verbis loquitur de consuetudine ieiuniorum, quæ tum obtinebat in *no-vo orbe*, & *terris nove reperiis*. Quid quod nemo vel Romanorum, vel ex universa Italia, sive Iurisperdentum, sive Canonistarum, sive Theologorum, pontificium istud oraculum scriptis prodidit? Solis Indis, & Hispanis oracula, quæ Romæ Pontifices edunt, comperta sunt? V. Denique, quod rem conficit, est auctoritas Eminentissimi Cardinalis Brancatii, qui, quamquam licitum ieiunii tempore chocolatis usum defendat, candide tamen fatetur, sibi non constare de laudatis pontificis oraculis: additque, numquam se audivisse quidquam de his oraculis a viris quorum cognitionem illa fugere minime poterant. Ne gratis hæc dicere videar, verba Brancatii ex dissertatione sua transcribo. *Non asciscam mihi hac assertione præsidium ex assertis summorum Pontificum Pii V. Gregorii XIII. Pauli V. Gregorii XV. declarationibus relatis post ceteros ab Hurtado, aut ex Bulla felicis memoriæ Urbani VIII. cuius meminit Henricus Stubæus, & prius Pellicer, ab Hurtado relatus, negativam nostram sententiam confirmantibus. De his enim mihi legitime non constat. Neque illos vidi, neque id a viris quorum certe cognitionem fugere non poterant, audivi. Immo, cum plerumque coram Pontifice in Episcoporum examine, me presente, hac controversia fuerit proposita, nulla de assertis Bullis mentio facta est.* VI. Hinc collige ex multitudine Pontificum, qui allegantur in præsidium chocolatis, novum, validumque putidæ imposturæ argumentum. Est ne verisimile (dicam fortius) fieri ne potuit ut tot Pontifices oracula ediderint, & declarationes, bullasque pro licito chocolatis potu ieiunii tempore; & solis Indis, ac Hispanis eiusmodi pontificia documenta nota fuerint; & nemo illorum qui in Italia, qui Romæ degebant, eadem agnovit? quorum tamen, teste Cardinali Brancatio, cognitionem fugere minime potuissent? Nonne ob recurrentes frequentissimas occasiones multorum interfuisset eiusmodi documenta caute servare, & efferre, ut suavem, & ex alia parte in contentionem, discrimenque adductum, chocolatis potum propugnarent? VII. Familiare quibusdam Casuistis est similia comminisci, si veræ probationes deficiant. Nam, ut ceteros

fileam, Pater Hieronymus Lamas, tamquam certum, scriptis prodidit oraculum; quo laudatus S. Pius V. exemit sexagenarios a ieiunii quadragesimalis præcepto; ut infra *cap. XIX.* videbimus. Et tamen evidenter palam fiet, merum illud, nimumque pingue commentum esse. VIII. Si eiusmodi coniecturæ simul accipiantur, ut convenit istius generis argumentationibus, luce clarius compertum efficitur, omnia quæ ex recensitis Pontificibus obruduntur, nihil aliud esse quam fabellas totidem fide indignas.

XI. Obiicies 5. Citatus P. Hurtado opponit consilium D. Martini Navarri, quod describit in calce sui tractatus x. in defensionem potus chocolatis, Consilium istud Romæ scriptum asseritur ad petitionem P. Sebastiani de Oviedo Dominicani Provincie Guatimalæ; & ex originali in civitate de Chiapa transcriptum esse testatur P. Franciscus de Olmo Superior Conventus S. Dominici anno 1577. Resp. Istud quoque consilium commentum sapit. Navarrus scribebat Romæ octogenarius suum manuale, in quo satis verisimile est illum talis sententiæ meminisse, ut supra indicatum fuit. Accedit Navarrum sua consilia typis edidisse. Cur autem, amabo te, istud neglexit? Cur repetitis tot editionibus in tenebris semper delituit? Romæ Navarrus scripsit sex consilia de ieiunio, quæ habentur *Tom. I. Lib. III. pag. 771.* Aliqua sunt levioris momenti, & aliqua etiam mutila, quia, ut inquit ille *consil. IV.* propter occupationes non potuit illa perficere. Dic, sodes, si Navarrus omnia sua consilia, immo vel ipsa fragmenta consiliorum edidit, numquid consilium omisisset summi momenti, consilium, inquam, datum ad petitionem integræ civitatis de Chiapa? Quid quod consilium istud, etiamsi verum esset, nihil faveret contrariæ opinioni; sed potius illam labefactaret? In eo dicitur: *Naturales illius terræ (Chiapæ Indiarum) cum sola frequentatione istius potus laborare consuefunt sine eo quod sumant alium cibum usque ad noctem.* Si per totum diem hoc solo potu nutriunt corpus inter ipsos labores Indi illi; quis dixerit, potum istum cibi nutrientis, & conservantis corpora naturam non habere? Quis dixerit eum nutriendi vim non habere, si vel inter labores vires reficere potis est? Verum de hoc infra iterum sermo recurret.

XII. Lubet alium conatum istius P. Hurtadi lectori indicare meo, ut paulisper illius animum tædio, quod prolixitas ingerit, subducam. Lepida quippe sunt, & festiva quæ ex hoc Hurtado adiecturus sum. Perge porro. Hic invehitur in P. Zachariam Pasqualigum, scriptorem alioquin in laxandis ieiunii regulis nemini secundum. Cur ergo ab Hurtado laxitatis patronus vapulat? Quod scripserit, chocolatis potum ieiunium frangere: quod, cum rationes excogitaverit, quibus cuiusque fere status homines ab ieiunii lege eximeret, tanti non fuerit, ut quidpiam inveniret, quo probabilitatis fucio licitum efficeret chocolatis potum. Hæc sunt quæ Hurtadam in admirationem pertrahunt, atque adversus Pasqualigum

cont-

commovent & inflammant. Iuvat eiusdem verba isthuc afferre. Sic ergo in Appendice ad tractatum de potione chocolatica cap. ix. num. 134. loquitur Hurtadus. *Et in primis miror Zachariam Pasqualigum, qui, cum in Tomo prægrandi iam citato vin sit status hominum in Ecclesia, quem ab obligatione ieiunii non excludat, dicat, quod potus iste ieiunium frangat, nixus frivolis argumentis; cum alias ea quæ sunt pro nostra sententia, valde urgentia sint. Næ illi iusta improperandi Pasqualigo causa? Fuit in omnibus fere aliis de ieiunio sententius laxus; & in hac de chocolæte severus est. Tolerari ne istud immoto animo valet ab iis quorum est Ethicam evangelicam suavem efficere? Ne vero gratis succenfere Pasqualigo Hurtadus videatur, synopsim laxarum opinionum, quas de ieiunio Pasqualigus docuit, lectorum oculis subiicit, quas & ego transcribere non inutile reputavi. Sunt autem sequentes.*

„ Decisione 275. excusat pauperes. 276. fervos, quibus parum cibi ministratur. 277. iter agentes, qui non inveniunt sufficiens viaticum. 278. illos qui ordinario pane, & aliis sustentantur. 279. uxoratos, qui, si ieiunant, non possunt reddere debitum. 280. feminam, quæ, si ieiunat, colores perdit, quibus grata redditur marito. 281. & 285. virginem sponsam, vel de sponsalio tractans, si ieiunans pulchritudinem amittat. 287. omnes illos qui exercent artes, vel officia laboriosa; etiamsi alias divites sint. 290. & 291. etiamsi dies festivi sint, in quibus non laborant. 293. portantes onera. 295. sutores, 296. coquos, qui condiunt cibos. 297. fornarios, 298. textores, 299. molendinarios assistentes per diem molis. 300. eos qui circa pelles curandas laborant. 301. argentarios, & aurifices. 302. qui vendunt per vicos, & plateas per diem integrum. 304. mulieres lavatrices, etiam postquam extendunt, & duplicant pannos. Sartores, & barbitonfores non excusat; sed illos eximunt Diana, & Fagundes. 305. pictores, & sculptores. 307. & 308. typographos, qui typis adsunt. 309. marinarios. 310. milites præstantes. 311. qui templa adornant. 312. iter facientes pedites. 313. etiamsi iter voluntarium sit. 314. iter facientes caballis currendo. 315. qui iter faciunt mulabus de Aquila. 316. ludentes pila, vel alio ludo nimis laborioso. 318. qui debiles facti sunt ex nimio inhonesto coitu. 319. Prædicatores, etiamsi tribus tantum diebus septimane sermonem habeant, ceteris diebus eximuntur. 326. Lectores, & Cathedralici cuiuscumque facultatis eximuntur. 327. illi qui ostentationis gratia legunt ad opinionem acquirendam. 328. studentes, qui conclusiones defendunt, aut lectionem oppositionis faciunt. 329. Confessores nimium confessionibus assistentes, etiamsi id faciant voluntarie. 331. etiamsi lucræ gratia. 332. studentes continuos. 333. advocatos, procuratores, iudices, nimium laborantes. 334. scribas, si maiori parte diei laborant, & secretarios Principum diebus quibus nimium laborant. 335. Episcopos in diebus or-

„ di-

1, dinum, aut quibus exercitia laboriosa exercent. 337. infirmarios, qui multis in-
 2, firmis assistunt. 339. illos qui in septimana sancta flagellantur, etiam si flagel-
 3, latio voluntaria sit. 340. peregrinos ad loca sancta. 341. eos qui nimium vo-
 4, racem habent calorem stomachi. 343. num. 5. Catholicos qui infidelibus infer-
 5, viunt. 349. eum cui advenit Princeps hospes, ut illi in mensa assistat, potest
 6, frangere ieiunium: & decif. 325. dicit, quod labor ingenii, & nimie attentionis
 7, excusat ab obligatione ieiunii. "

XIII. Hæc ex Pasqualigo transcripsit Hurtadus, qui sibi plaudit, quod, ante-
 quam legeret Auctorem istum, excusaverit a ieiunio præfides consiliorum, & vi-
 ros consiliarios his verbis. „ Si enim Lectores, & Prædicatores deobligantur a ie-
 2, iunio propter unam lectionem, aut sermonem unius horæ spatio durantem :
 3, cum isti ministri spatio quinque, vel trium horarum assistant, tractantes nego-
 4, tia difficilia, & diversa, obligati ad studendum, ut recte decendant causas, mul-
 5, to magis excusabuntur, non solum diebus consilii, sed etiam diebus festis &
 6, feriatis. *Ita respondi interrogatus, antequam viderem Auctorem istum. Qui cum*
 7, *rationes probabiles inveniret ad omnes relatos excusandos, miratus sum, non sibi*
 8, *occurrisse ad dicendum, quod chocolate non frangit ieiunium; nisi forsitan hoc di-*
 9, *cat pro Italia, & aliis regionibus, in quibus consuetudo ipsum bibendi non inva-*
 10, *luit, sicut invaluit in Indiis, & in Hispania. "*

XIV. Hæc, licet valde proluxa, operæ pretium duxi proferre, ut colligeres,
 iuxta istorum iuniorum opiniones exolevisse a Catholicorum cœtu ieiunia ec-
 clesiastica; cum ad solos Christianos otio diffuentes atque desidia torpentes ie-
 iunia coarctaverint. Commovetur, & admiratione suspensus Hurtadus hæret, quod
 Pasqualigus aliis suis laxitatibus non addiderit laxitatem potus chocolatici. Sed
 nos, christiane lector, expergiscamur, ut ex aliorum aberrationibus proventum
 capiamus. Opus haud est ut evincam, nihil eiusmodi Scriptorum auctoritati de-
 ferendum esse. Constat enim nonnullos, pia quidem intentione, eo consilia &
 seripciones suas collineasse, ut leges, & præcepta humanis desideriis, & appetiti-
 onibus accommodarent. Plura dicenda forent adversus hunc Auctorem; sed alibi
 sermo erit. Id tantum in præsentia sufficiat indicasse, eum nullius videlicet esse in
 hac quæstione auctoritatis: quoniam patet, nimio affectu, & impotenti anticipa-
 tione eum ferri in defensionem laxæ opinionis; quam, ut invitis etiam superis
 propugnaret, commentitia oracula Pontificum allegavit, erronea principia addu-
 xit, & Doctores per summam, ac minime ferendam falsitatem sibi faventes lau-
 davit. Audi quæ cit. cap. num. 133. scribit: *Sed quamvis Auctor iste (Pasquali-*
 2, *gus) gravis sit pro hac sententia; pro mea habeo Auctorem non minus gravem,*
 3, *tum religione, tum scientia, tum resolutione in re morali P. M. Lezana Regentem*
 4, *judicium in Romano Conventu in sua Scmn. verb. Ieiunium.* Hæc autem sunt
 5, omnia

omnia verba Lezanæ loco citato hac de re, *Potus autem lassis, & iuvis, aut similitium ieiunium frangit: quia huiusmodi liquida sunt vere cibus. . . . Idem videtur dicendum de potu vulgo chocolate; licet aliqui apud Dianam oppositum existiment pro Hispania, ubi pro potu usuali aliquando sumitur.* Favet ne tuz sententiæ sapientissimus iste magister tuus? Si quis evidentius deprehendere falsitatem cupit, legat textum Lezanæ, quem dedimus cap. ix. num. 6. Non multum dissimilis falsitatis reus est, dum pro suo opinione allegat cap. 111. num. 65. sapientissimum magistrum Lopez Tom. II. *Instruñ, cap. cxii,* ubi scribit, *chocolatem sumptum ab Indis non frangere ieiunium, quia parum massæ chocolatis Indi admiscunt aquæ potandæ. Frangere vero ieiunium subdit, si tantum chocolatis aquæ misceatur, ut spissus potus fiat. En illius verba: De potionibus usus est apud Indos, quæ chocolate dicuntur, & fit ex fructibus arboris, qui dicitur checa, qui fit ex grano maiz (alias frumento Indico) commolitis, & commassatis. Dubitari hic merito poterit, an frangat ieiunium. Et respondetur, quod regulariter per huiusmodi potiones non solvitur ieiunium: quia potius sumitur per modum potus, quam cibi, & quia parva materia massæ, hęc formulæ admiscetur ibi cum aqua, unde quasi liquidus potus manet. Si tamen tanta misceretur massa, aut materia, quod ille potus spissus redderetur, quod sufficeret ad sustentationem, ieiunium dissolvere videretur. Hinc patet, tempore Lopez, nempe circiter annum 1594. hunc potum usui non fuisse Hispanis, sed Indis tantum. Porro Lopez scribit, non frangere ieiunium hanc potionem, prout ab Indis sumitur, quod parum pastæ admiscetur aquæ; formamque & rationem potus usualis in illis regionibus habeat. Ceterum prudenter addit, quod, si potus ita spissus fieret, ut sufficeret ad sustentationem, sicuti revera fit in Europa, in qua nullibi sumitur chocolates ad sitim extinguendam, atque adeo rationem potus non habet, frangeret ieiunium. Quare tota nostra quæstio est de chocolate, quod sumitur in Europa, non in mensa, vel urgente, & urente calore sitis, sed summo mane ad reficiendum vacuum stomachum. Morum quæstiones ad bonæ fidei tribunal, non ad cavillandi artem, deducendæ sunt.*

XV. Obiicit 6. Consuetudo in materia ieiunii, cuius lex positiva est, plurimum valet. At consuetudo obtinet potandi valde mane, & interdiu chocolatem: sumitur enim eiusmodi potus ab ipsis Prælatibus, Cardinalibus, quin a Religiosis ipsis severioris instituti, a viris doctis, & piis, scientibus ac tolerantibus Episcopis, & Pontificibus summis. Quemadmodum ergo sola consuetudine refectio ferotina introducta est, qua præcæ ætatis Christiani non utebantur; sic consuetudine licitus æddi valet potus chocolatis. Resp. Nihil facilius est quam sub consuetudinis larva abusus, & corruptelas obrudere. Et primum omnium quæro, an chocolates cibus sit, vel potus. Si potus; illius usus consuetudine approbante & permitteente non eget. Nam potus, institutus natura sui ad sitim extinguendam, absolute &

semper licitus est omnibus. Si cibus chocolates dicatur; illius usus corruptela est, non consuetudo. Quippe, admisa triplici refectione in diem, matutina, meridiana, & serotina seu nocturna, futilis foret ieiunii lex, & ridicula. Tunc enim ieiunium Christianorum ad solum delectum ciborum coarctaretur, Quod de viris doctis innuitur, solvitur facile, dicendo, ad summum viros doctos semel in die chocolatem sumere, sibi blandientes, quod materiz parvitas excuset, Ceterum falsum prorsus est consuetudinem vigere sumendi chocolatem toties quoties libuerit; seu falsum est consuetudine introductum esse potum chocolatis, tamquam licitum, & ieiunio non repugnantem, Concedo, refectiunculam serotinam sola consuetudine inuestam esse. Verum abs te quero, an præsumi rationabiliter possit, quod Ecclesia approbatura sit alteram consuetudinem sumendi matutinam refectiunculam, Collatio serotina quadam tolerantia approbata, sive permissa fuit pro universis Catholicis ad naturæ debilitatem sublevandam, Semel tum in die comedebatur circiter meridiem. Ad somnum capiendum, & naturæ imbecillitati subveniendum, concessum fuit, quidquam cibi sero sumi posse. Postquam ergo Ecclesia antiquam ieiunii severitatem remisit, tolerans refectiunculam serotinam, an etiam matutinam collationem concessura erit? Quidni & post meridianam? Quidni toties quoties cuique libuerit? Nonne erroneum est id suspicari? Et tamen isthuc tendit obiecta pro chocolatica potione consuetudo, Accedit, adversus serotinæ collationis consuetudinem neminem Theologorum reclamasse umquam; sed bona fide, & nemine repugnante eam inuestam fuisse, E contrario adversus potum chocolatis Theologi & Probabilistæ, & Antiprobabilistæ communiter reclamant; & hanc consuetudinem, ut corruptelam, improbant. Sed ultra progrediamur, & notiones veræ consuetudinis exhibeamus. Ut consuetudo aliqua adversus legem obtineat, rationabilis sit oportet; bonum commune promovere debet, vel saltem eidem non repugnare; consensus maioris partis populi requiritur, & legislatoris saltem tacitus, Harum nulla fruitur potus chocolatis ieiunii tempore. Et primum quod non sit consentaneus rationi, lumine evangelicæ legis illustratæ, quæ ieiunii tempore carnis macerationem, & castigationem sensuum, quæ denique carnem pœnitentiæ cruciatibus subigere, corpusque consistare iubet, evidens est. Rationi ne congruit, urgente ieiunii lege, statim ac e culcitra surrexisti, ventri indulgere, famem suavissima potione recreare, vacuumque stomachum opplere, & ventriculi pungentes stimulos retundere, ut, ad prandium meridianum usque, ieiunii nullum incommodum sentias? Anne bono communi christianæ Reipublicæ congruit potus iste? Quodnam est bonum quod lex evangelicæ spectat? Christianorum sanctitas, morum integritas, vitiolorum exterminatio: Prescius, Quo tendit ieiunii lex? Ut Deo ob perpetrata flagitia homines laboriosa pœnitentiæ opera offerant, ut divinam vindictam avertant, iustitiamque propitiam

tiam reddant, ut concupiscentiam cohibeant; verbo, ne in peccata prolabantur. Quid, queso, huic fini tam repugnans quam suavissimus iste potus? Reponis fortasse, ob adductas rationes neque ientaculum ferotinum, quatuor abhinc sæculis inventum, his duabus recensitis consuetudinis prærogativis frui? Verum abluendis a vero. Siquidem, deducto ad meridiem prandio, homines noctu vix capere somnum poterant; & natura nimium torquebatur. Ut pœnitentiæ afflictio tolerabilior fieret, vini potus, & frustulum panis, aut aliquid fructuum concessum est. Nihil isthic quod delicias redoleat, quod concupiscentiam inflammet, quod fauces titillet. Hæc concessio unice spectat naturæ conservationem. Tandem postrema & potissima conditio consuetudinis, maior scilicet pars populi, & legislatoris consentientis, prorsus deest. Nam, si totam catholicam Europam spectemus, nec centesima pars Christianorum utitur chocolate, intra, vel extra tempus ieiunii. Idem de quolibet regno, & de qualibet provincia verum habet. Sed civitates, in quibus maxime usus istius potus obtinet, in examen veniant. Cuius dixerit, Venetiis, Mediolani, Ianuæ, Florentiæ, Romæ, Neapoli maiorem Catholicorum partem chocolate in Quadragesima epotare? Constat namque falsum id esse. Huic evidentissimo argumento respondet P. Hurtadus *app. cap. vi. num. 107.* suum sapientissimum magistrum Ludovicum de Montesinos docere, a minori seniorum, prudentiorum, ac præcipuorum civium parte inveni consuetudinem posse. Cumquæ tot Religiosi gravissimi, tot magnates, & viri divites timoratae conscientiæ sumant hunc potum in Quadragesima, putantes non frangere ieiunium; ab illis introducta est consuetudo legem ieiunii mitigans. Quod enim homines infimæ notæ, & plebeii talem potum non sumant, non derogat hanc consuetudini. Hactenus Hurtado.

XVI. Resp. Audistin? Potentes, magnates, virique divites, qui phialis, & poculis indulgent, qui selectioribus epulis vescuntur, qui magnis impensis gulæ inserviunt: isti ne, inquam, legis ecclesiasticæ arbitri erunt? Isti in causâ propria, gulæ & ventri favente, tanta prudentia, sapientia, & auctoritate pollent, ut consuetudinem derogantem legi ecclesiasticæ, quæ ius naturale, & divinum determinat, invehere possint? Christiani ergo qui exacte ieiuniorum legem servant, qui carnem, & concupiscentiam pœnitentiæ freno coercent, & in servitatem redigunt, qui proinde abundantiore supremi Numinis lumine perfusi sunt, Deoque cariores, Christiani isti inferioris notæ, vilesq; plebeii per nostrum Theologum sunt; atque adeo inepti ad ius consuetudinis inducendum? Ludovicus de Montesinos non favet laxitati P. Hurtadi. Quia Montesinos fusc evincit *loc. cit.* maioris partis consensum necessarium esse: & deinde, in examen vocato, num ad hanc maiorem partem confandam numerari debeant pueri, mulieres, ac hebetes homines, decernit, minorem partem seniorum, prudentum, sapientumque, com-

parate ad indoctos, mulierculas, & pueros, invehere consuetudinem posse : quia (en eius verba) *quantvis sit a minori secundum numerum, est tamen a maiori secundum qualitatem*. Ita concludit Montefinus. Sed urget P. Hurtadus, Religiosos gravissimos torbillare chokolatem. Qui sint, Hurtado iudice, Religiosi isti *gravissimi*, profecto non assequor. Religiosos virosillos ego voco qui ad amussim Regulam suam, & ieiunia tum ecclesiastica, tum monastica servant, vota que omnia promissa implent. Ex his neminem chokolade diebus esurialibus uti certo scio, nisi aut peculiaris infirmitas, aut ingravescens ætas, aut necessarii studii labor impellat. Optime enim norunt, se non ieiunii tantum lege, verumetiam monasticæ paupertatis voto a potione non infimi pretii prohiberi, nisi iusta adsit causa. Si qui vero sint qui nulla ducti necessitate, sed tantummodo ad removenda ieiunii incommoda, chokolatem fumant, hos non consuetudinem, sed abusum invehere indubie pronuntio. Deest ergo, sive in Religiosis, sive in sæcularibus, consensus maioris partis. Deest consensus maioris partis Theologorum, doctorum, prudentum, & sanctorum. Deest Pontificum consensus. CLEMENS PAPA XI. qui sanctitatis, doctrinæ, & eloquentiæ antiquorum Pontificum imaginem retulit, tempore ieiunii nec ipse fumebat, nec in suo proæortone sumi ab aliis chokolatem permittebat, ut testatur Eminentissimus Cardinalis Rufus, qui præfato Pontifici, ut Prælatum domesticus, inserviebat. At Pontifices vident, sciuntque chokolatem potari; nec vetant. Verum habet. At numquid sciunt Pontifices, quoniam sint illi qui ob solam voluptatem, firmioremque corporis habitudinem, & absque ulla vera necessitate hoc potu utuntur; & quoniam contra illi sint qui, urgente tantum causa iusta, hunc potum adhibent? Universalior est usus carnis in Quadragesima quam chokolatis in permultis civitatibus. Plures iustam ob causam dispensantur. Verum maior, & maxima pars absque ulla vera, & legitima causa carnis vescitur. Id compertum Episcopis, & Pontificibus est. At; quia nequeunt legitime dispensatos ab aliis invalide dispensatis distinguere, illorum tolerantia nequit reputari ut tacitus consensus, qui in nullo legislatore præsumi potest, nisi sit rationabilis, & bono communi consentaneus, aut saltem non repugnans. Deest ergo maioris partis Catholicorum cuiusque provinciæ, & civitatis consensus; deest consensus Ecclesiæ. Ergo inutilis est, ac commentitia consuetudo, quæ obtruditur adversus communem Theologorum sententiam. Exiguus ne decem Casuistarum manipulus adversus ingens ceterorum Theologorum agmen consuetudinis larva induere apertissimam corruptelam poterit? Ut ergo efficacius spectrum istud consuetudinis contererem, susus laxam oppugnare volui opinionem. Nulla umquam in Ecclesia invecata consuetudo fuit, repugnante graviorum Theologorum choro. Quandonam tranquillam possessionem abusus iste obtinuit? An non semper graviores, & numerosiores Theologi reclamarunt contra abusum istum, sane scandalis plenum?

XVII. Obicit 7. Pater Hurtadus *loc. cit. num. 108.* ubi, ut hanc obiectæ consuetudinis larvam tueatur, sic instaurat suam argumentationem. A tempore Pii V. & Gregorii XIII. introductus est usus probabilis opinionis, cuius probabilitas in dies vires accipit, & incrementum: quia [subdo ego] illius mater concupiscentia, seu intemperantia in dies fecundior evadit. Quod si quis (persequitur ille) titulo usus opinionis probabilis non velit hac potione uti; utatur, si velit, titulo declarationis pontificiæ. Quod si hoc contentus non sit, utatur titulo consuetudinis derogantis. Ad quam consuetudinem introducendam sufficit longævus usus opinionis probabilis. Hactenus Hurtado.

XVIII. Resp. Hæc omnia sophismata sunt adeo crassa, ut vel ipse Hurtadus eorum vanitatem agnoverit. Quapropter modo ad pontificiam declarationem se recipit; modo ad consuetudinis spectrum confugit; modo tandem ad probabilitatis asylum recurrit: quia nullibi solum reperit ubi pedem figat. Oracula pontificia pura putaque commenta esse, iam supra ostensum fuit; ubi etiam indicavimus; ignotum omnino fuisse chokolatis potum Europæis temporibus Pii V. & Gregorii XIII. Diximus quoque, istorum oraculorum papalium solos Hurtadam allegare Americanos, Mexicanosque testes absque ullo documento legitimo. Siquidem non affertur authentica, & sincera expositio facta S. Pio V. super qualitate, & mixtura chokolatis, quæ ab Indis sorbetur: quod de aliis pontificiis oraculis, nempe Gregorii XV. & Pauli V. satis superque dictum est supra.

XIX. Verum, ut summa, quæ in quæstionibus morum, & facti haberi ac desiderari potest, evidentiâ ostendamus quam falsa sint documenta quæ iactantur, animum intendat lector velim ad ea quæ ex eodem Hurtado adiciere nunc placet. Narrat Hurtadus *cap. 111. num. 71. sui tract. Augustinum de Padilla* Archiepiscopum de la Espanola testari, se vidisse consilium Navarri, qui ad petitionem Provinciæ de la Chiapa super hoc potu, in die ieiunii sumendo, consuluit Gregorium XIII. En verba Padillæ Lib. II. histor. Provinciæ Chiapæ *cap. xl. Yo he visto la consulta, que se hizo al Papa Gregorio decimotercio por mano del Doctor Aspiluena Navarro a instancia de la Provincia de Chiapa, donde se començo esta bibida, y conser la relacion harto encarecida, respondio el Papa por dos vezes que no quebrantava el ayuno.* Tanti facit hoc testimonium Hurtadus, ut neglectis omnibus aliis momentis, hoc solum satis esse velit pro legitima consuetudine: sic enim loquitur *cap. 1v. num. 96. Quæ quidem consuetudo introdulla est in regionibus Indiarum, sed etiam in nostra Hispania; licet hic cum aliqua FORMIDINE, QUÆ ABIGI DEBET; cum sat sit testimonium Illustrissimi Archiepiscopi Padilla, quod summus Pontifex declaraverit, potum chokolatis non frangere ieiunium. Est enim declarationem fecerit ad instantiam unius provinciæ; tamen declaratio ipsa catholica fuit, & universalis.*

XX. Nonnulla hic per transennam animadvertas velim. Primo dicit consue-
rudinem obtinere etiam in Hispania; sed cum formidine, quæ *abigi debet*: quia
Theologorum est, ait ille, conari legem humanam auferre, seu sic interpretari,
ne obliget, ut peccata vitentur. Secundo contendit Pontificis declarationem, licet
ad instantiam unius provincie factam, catholicam esse, & universalem. Quod
quam falsum sit, nemo non videt. Potus quippe iste in illa tantum erat provin-
cia usualis; nec, Gregorio XIII. vivente, potus iste in Europa obtinebat. Quid
quod nec in presentia rationem potus usualis obtinet, ut compertissimum est? Et
Casuistæ, qui oppositum docent, vulgus decipiunt, bonamque fidem violant; cum
nemo in Europa chokolatem sumat ad sitim extinguendam, aut in prandio, vel
cœna loco communis potus. Tertio asserit, Gregorium XIII. declarasse bis in
diem, *dos vezes*, licere chokolatem sumere: quod communiori vel benigniorum
Probabilistarum opinioni nimis laxum videtur. Christiani ipsi qui hoc potu utun-
tur, religioni sibi ducunt plusquam semel illum sumere. Verum, ut ad id quod
caput est, accedam, dico, attestationem Augustini Padillæ arbitrarium commen-
tum esse. Idque evinco, non alio testimonio quam ipsius Hurtadi, qui consulta-
tionem Navarri, laudatam a Padilla, integram refert in calce sui tractatus, il-
lamque extractam fuisse asserit ex originali, quod asservatur in civitate de Chiapa.
Consilium hoc (inquit Hurtadus cap. v. num. 98.) *ad finem huius disputationis ad*
verbum referam: quod fideliter translatum fuisse a suo originali in civitate de
Chiapa, testantur Fr. Franciscus de Olmo die 22. Aprilis anno 1577. Gabriel de
Morales, Nurena, Salzedo.

XXI. Audi nunc manifestam imposturam. In hoc consilio nec verbum habet
Navarrus confictus de Gregorio XIII. vel de sermone cum eo habito. Padilla au-
tem scribit, se vidisse consultationem, factam ad petitionem Provincie de Chiapa
per Navarrum cum Gregorio XIII. Hanc ipsam consultationem typis edidit Hur-
tadus. Ergo, si in hoc consilio nec verbum de Gregorio Pontifice summo habe-
tur, evidens est & consilium suppositivum esse, & relationem Padillæ falsam.
Quod porro in conficto Navarri consilio nec verbum habeatur de Gregorio, fa-
ctum est manifestum: atque ad liberandam fidem meam integrum ipsum statim
transcribo.

*Consilium suppositum Navarro
super potu chocolatis.*

„ Supposito quod in aliquibus partibus Indiarum de more habeant potum confi-
„ cere ex substantia frumenti terræ illius, vulgariter nuncupati *maiz*, quæ qui-
„ dem frumento molito mittitur in aquam, quæ colata, sicut aqua, quam nostram

„ tes

tes exprimentur ex amygdalis ad condiendum obrizum, & infuser huic aquæ, ut
 dulcior, & suavior sit, superadditur spuma, quæ sit ex massa facta ex quibus-
 dam granis, quæ vulgo dicuntur *cacao*, qui potus videtur afficere stomachum
 etiam ieiunum, & *naturales terræ* illius cum sola frequentatione illius potus la-
 borare consueverunt sine eo quod fumant alium cibum usque ad noctem. Dubi-
 tatur, an ab his qui tenentur ieiunare ex præcepto Ecclesiæ, seu alias, possit
 ante, & post prandium sumi dictus potus sine fractione ieiunii Ecclesiæ? Item
 & simile dubium. Itinerantes consueverunt miscere aquam cum pulvere, vel fa-
 rina facta ex dicto frumento de Maiz ex his dictis granis, quæ vulgariter *Ca-
 cao pinol.*

Respondeo, quod per huiusmodi potum non frangitur ieiunium statutum ab
 Ecclesia, quod appellatur ieiunium ieiunantis: quia tale ieiunium solum indu-
 cit necessitatem abstinendi ab esu amplius quam semel in die, & non a potu;
 ut tradit D. Thomas receptus 2. 2. quæst. c. lvi. art. 6. in cor. quæst. & ad 2.
 Et aqua consecrata modo prædicto, & proposito est potus, & habetur ab omnibus
 pro potu. Ergo non est illa interdicta in die ieiunii: tum quia in Germania,
 Belgio, Gallia, & aliis multis christiani orbis regionibus utuntur Christiani ce-
 revisia in die ieiunii, quæ eodem ferme modo componitur quo posita aqua,
 perinde ac in eisdem, & in aliis vino mero; tum quia vinum, præsertim gene-
 rosium, longe magis nutrit quam posita aqua de chilate, ut satis colligitur ex
 D. Thoma, ut supra, & constat experientia. Atamen, quia fumitur ut potus,
 & potius ad alterandum, quam ad nutriendum, non interdicitur huius usus in
 die ieiunii: ergo nec a fortiori usus aquæ prædictæ, quæ fumitur ut potus ad
 alterandum potius quam ad nutriendum.

Hactenus videtur locutus fuisse Navarrus: & quæ sequuntur, ex modo lo-
 quendi ab Hurtado adiecta apparent. Illa tamen excipio, ne vel verbum omit-
 tam.

Nec obstat quod ait, quod Indi aliquando a mane usque ad noctem laboran-
 tes, sustentantur potu illo de chilate: quia multi solo vino etiam sustentantur
 iter facientes. Tum quia satis est proposito nostro, quod Ecclesia non interdi-
 cat potum, sed esum; & quod proposita aqua habetur pro potu in illis regioni-
 bus Indiarum, sicut vinum, & cervisia multorum generum in toto orbe chri-
 stiano: quod longe magis nutrit, quam proposita aqua. Salva, quæ iustior
 fuerit, sententia.

Martinus Doctor Azpilcueta Navarrus.

XXII. Manifestum itaque est, in hoc consilio Navarri, a Padilla laudato, nul-
 lam Gregorii XIII. mentionem fieri. Falsum ergo est testimonium Padillæ, cui

nicè superfruit Hurtadus iactatæ consuetudinis spectrum . Ultimè paragra-
phum, ut indicavi, lacinia videtur, ab Hurtado commentitio consilio adiecta : &
nihilominus eam nullo signo a consilio distinguit ; immo totam præmittit subscri-
ptioni Doctoris Navarri. Padilla non aliud laudat consilium præter illud quod in
civitate de Chiapa servatur . Hoc ipsum est quod ex autographo Chiapensi descri-
ptum effert Hurtadus . Non est ergo de suppositione Navarrici consilii ; nec de
falsitate oraculorum papalium ambigendum . Ergo nec titulo consuetudinis, nec
titulo pontificiæ declarationis licitus est ieiunii tempore potus chocolatis . Multo
vero minus licitus dici potest titulo opinionis probabilis, ut arguatur Hurtadus :
quod sic evidenter ostendo .

XXIII. Lex ieiunii certa est : ergo nec dubia, nec probabili consuetudine au-
ferri potest . Omnes quippe Probabilitatæ docent, legem certam, & quæ est, ut
aiunt, in possessione, antiquari, & abrogari non posse per consuetudinem dubiam,
aut probabilem : quia, dicunt, melior est conditio possidentis . Quod clarius ita
explicari valet . Opinio tantum probabilis nequit inducere consuetudinem quæ le-
gem certam abroget . Posita ergo certitudine legis ieiunii, evanescit probabilitas
consuetudinis contrariæ . Verum id habet, inquit Hurtado, si sermo sit de consue-
tudine quæ legem invehat obligantem ad culpam gravem . Hæc utique per pro-
babilem opinionem invehari nequit . Falsum contra est, si consuetudo introducenda
de rogatoria tantum sit . Quoniam eo ipso quod sit probabilis, ab obligatione legis
eximit . Quid ? Opinio probabilis nequit inducere legem quæ obllget ; & valet ab-
rogare legem iam constitutam, & sæculorum vetustate firmatam, & diuturna ob-
servatione munitam ? Unde, quæso, probabilistica opinio fortitudinem tam va-
riam, viresque adeo contrarias collegit, ut nequeat novam invehere, valeatque
ve terem antiquare legem ? Sin maiora, æqualia saltè momenta dubio-procul
necessaria sunt tum in institutione, tum in abrogatione cuiusque legis . Et, si ali-
qua esse diversitas potest, plus ad deturbandam e iure possessionis legem obtinen-
tem requiritur quam ad novam invehendam .

XXIV. Sub alio tamen aspectu larvam obiectæ consuetudinis expono, at-
que penitus repello . Si id quod suapte natura cibus est, ut est chocolatis massa
sejunctim ab aqua, fatente Hurtado, omnibusque adversariis, comminatur, &
aqua diluatur, valet vi consuetudinis, aut opinionis probabilis fieri licitus potus
in die ieiunii : quæro, utrum hæc consuetudo faveat solis divitibus, & nobilibus ;
an universalis pro omnibus Catholicis sit ? Si dicas, consuetudinem hanc solis divi-
tibus fovere, & nobilibus : non una ergo est omnium Catholicorum lex, & con-
suetudo ; sicuti una est fides, unumque baptisma ? Quod delirium nemo adhuc ex-
cogitavit . Collatio ferotina universalis est . Ergo universalis sit necessum est & col-
latio matutina, facta positione quod liceat . Porro, si consuetudo istius matutinae
potio-

potionis universalis est, quid peraget maxima Christianorum pars? Isti tanti non sunt, ut medium iulium, seu decem solidos Venetos expendant pro uno chocolatis cyatho, seu pro uno haustu. Poterunt ergo minoris pretii pulvem aliquam, seu mixtum compingere quod minoris valoris sit ac potio chocolatica. Quid ergo Theologis aqua hæret, utrum Catholici summo ieiunii mane licite possint bolum panis comedere ad stomachi debilitatem reparandam? Non debiles modo, sed omnes indiscriminatim, accipiant panis unciam, illum terant, & in pulverem comminuant: quinque aut sex aquæ uncis misceant: saccharum, & aromata adiciant: volvant, revolvantque ad ignem, donec ad modum chocolatis spissum pulvem coxerint. Deinde unum, & alterum cyathum mane, quin per totum diem, quoties placuerit, forbillent. Quid reponis? Consuetudinem chocolatis potandi vigere, secus alterius potionis? Responsum istud nimium sane crassum esset, ac superstitionem redoleret. Cedo. Cur pasta frumenti Indici, seu granorum *cacao*, aliorumque aromatatum aqua diluta potus licitus evadere Catholicis vi consuetudinis potuit; secus vero pasta frumenti Italici, aut granulorum castanearum, & aromatum, si eodem modo in formam potus redigatur? Discriminis rationem assigna. Hæcne dispar ratio, quod potus iste Italicus minoris pretii sit? Quod minus nutriat? Quod concupiscentiam minus inflammet? Quod palatum & fauces minus titillet? Age sis. Aliquid responsi, quod bonis auribus quadret, exhibe. Nonne dementiæ reus haberetur ille qui asfereret, cerevisiam consecram ex hordeo, aut tritico licitam esse Germanis; secus vero, si ex siligine exprimeretur? Velis ergo, nolis, si divitibus, & nobilibus concedis refectionem potabilem matutinam; eandem, vel similem, si fieri possit, aut saltem inferioris pretii, saporis, & nutritionis, omnibus Christianis permittas oportet.

XXV. Obiicit 8. Hurtadus argumentum quod vocat validissimum, murumque fortissimum, atque *inexpugnabilem*, ut illius utar verbis. Illud autem arcessit a sumptione electuariorum. Electuaria olim licite sumebantur ieiunii tempore; tametsi ex rebus quæ cibi rationem habebant, compingerentur. Cur ergo licitum non erit sumere chocolatem, quamquam ex iis componatur quæ manducari possunt?

XXVI. Resp. Hoc argumentum, quod fuscè Hurtadus versat tum *cap. vii. in append. tum cap. 12. tract.* confutatur ab eodem Hurtado tum *cap. ult. append. tum cit. cap. 11. num. 50. & seq.* ut iam iam indicaturus sum. De electuariis dictum est supra *cap. viii. quest. 111.* Ut, quam futile sit oppositum argumentum, appareat, id in memoriam revocandum est, antiquos Doctores, qui electuariorum meminere, ut D. Thomas, Alexander Aletius, Durandus, aliique, docuisse, licentiam esse illorum usum medicinæ tantum causa, videlicet si sumerentur ad iuvandam digestionem. Tum enim sub vesperam ieiunium solvebatur; &, ne cœna

indj.

indigesta somnum impediret, molestumve redderet, qui minus calore fervebant; electuarii utebantur ad cibos facilius digerendos. Accedit quod tum collatio ferotina inuenta nondum erat. quia declinante die ieiunantes reficiebantur. Quare ex inconsiderantia antiqui ieiunii scribit Hurtadus cap. xx1. *Cur ergo loco electuorum vestro tempore substitui non potest absque fractione ieiunii potio ex chocolate confecta?* Quia sumptioni electuorum successit collatio ferotina. Sic reponere possem. Verum, ne quis benigna interpretatione ansam abutendi arripere, confestim addiderunt præfati Doctores, eiusmodi electuaria frangere ieiunium, si in fraudem legis ad nutriendum corpus, extinguendamque famem assumantur. Unum pro omnibus referre satis sit D. Thomam in IV. dist. xv. quæst. 111. art. 4. quæst. 1. ad 3. *Dicendum, quod electuaria, etsi aliquo modo nutriant, non tamen hic est principalis usus eorum: unde nec loco manducationis sumi consueverunt. Et ideo talis sumptio ieiunium Ecclesie non soluit; quamvis homo possit totaliter, vel in parte ex hoc meritum ieiunii perdere, vel etiam mortaliter peccare, si sit immoderata libido: non tamen est transgressio præcepti Ecclesie, NISI IN FRAUDEM sumeret, & eis, quasi aliis cibis, uteretur ad famem extinguendam.* Idem docent D. Thomæ sectatores, Paludanus, Tabiena, Samuel Lumblinensis, Sylvester, D. Antonius, Sylvius, alique communiter.

XXVII. Sed aures nunc adhibeas lector vesum, ut auscultes P. Thomam Hurtadum manibus, pedibusque in nostram concedere sententiam. Ille namque & cap. 11. tract. & in append. cap. ult. fufe, efficaciterque probat, chocolatem frangere ieiunium, si, ut nutriat, sumatur. Tria ille promit argumenta in suæ, nostræque sententiæ confirmationem, quæ, paucis demptis, totidem fere verbis isthuc transcribo. *Latissime, inquit, probavi, quod, si vinum, & chocolate sumantur ea intentione ut nutriant, frangunt ieiunium... Hæc tamen doctrina, quæ OMNIUM FERE ANTIQVORUM EST, aliquibus modernis dura visa est. Mibi tamen verissima apparet, ad quod sufficit quod eam tradat D. Thomas, quem secuti sunt duodecim Auctores gravissimi, quibus addo Archidiaconum, Abulensem, Ludovicum Lopez, Medinam, Alensem, Azorium, Lumblinum, Lessum, Dianam.* „ Primum fundamentum est, quia tam vinum quam potus de chocolate vere nutriunt. Et quis hoc negat? cum experientia id doceat. Ergo, si quis ea sumat intentione, ut nutriant, & famem extinguant; peccat contra præceptum ieiunii, & reipsa ipsum frangit.

„ Secundum fundamentum. Ex communi Doctorum sententia tunc fit fraus contra legem, quando fit contra id quod lege vetatur. Quæ doctrina verissima est, ut ait Glossa in cap. Constitutus de concessione præbendæ verbo *In fraudem*. Cum ergo Ecclesia in præcepto ieiunii prohibeat subministrare pabulum nutritivæ potentie, nisi unica comestione in die facta: si quis, facta hac unica

comest-

„ comestione, vel ante ipsam, intentione se nutriendi sumat electuaria, vel po-
 „ tionem vini, aut chocolate in magna quantitate, frangit ieiunium: quia fraus
 „ nulli debet patrocinari.

„ Tertium fundamentum sit, quia, ut notat Glossa in *cap. Quanto de privile-*
 „ *giis*, tunc fit aliquid in fraudem legis, cum quis, falvis illius verbis, senten-
 „ tiam eius circumvenit; ut patet in Religioso qui, non dimittens habitum reli-
 „ giosum, supra ipsum induitur habitu sæculari: iste enim etsi non dimittat ha-
 „ bitum occulte, si tamen divagetur extra claustra, omnes conveniunt ipsum ta-
 „ lem esse Apostatam, & incurrere censuras. Ergo, si quis bibat vinum, aut choco-
 „ latem animo se sustentandi, & nutriendi, cum istæ potiones vere nutriant, quam-
 „ vis ad hoc non sint institutæ, etsi ore non comedat, sed bibat, & sic salvet
 „ verba legis; tamen eius sententiam circumvenit, & vere ex intentione, & ex
 „ opere operato pluries cibatur, & ieiunium frangit.“

XXVIII. Accipe nunc evidentem demonstrationem, ex verbis eiusdem Hurtadi formatam. Omnes qui sorbent chocolatem animo se nutriendi, famisque extinguen-
 „ gendæ, frangunt præceptum ieiunii: quia *chocolate vere nutritis*. Quis hoc negat?
 Sed omnes qui mane potum accipiunt chocolatis, illum sumunt animo se nutrien-
 „ di, famem extinguendi, & stomachi corroborandi. *Quis hoc neget, cum experien-*
 „ *tia id doceat?* Ergo omnes qui mane sumunt chocolatem, frangunt ieiunium &
 „ ex intentione, nempe ex opere operantis, & facto, videlicet ex opere operato. Hoc
 est ratiocinium ex Hurtado collectum. Secunda propositio, quæ in discrimen ad-
 „ duci posset, evidentiior aliis duabus est; & quisque chocolatem adhibens mane ie-
 „ iunii, istius veritatis testis est. Cum enim tempore ieiunii incenati omnes iei-
 „ nantes dormitum pergant; mane vacuum stomachum, & ventriculi pungentes
 aculeos sentiunt: quos ut retundant, ut stomachum corroborent, viresque resi-
 „ ciant, chocolatem epotant. Hoc sane nemo negare audebit, nisi bonæ fidei, &
 intimo sensui, quem omnes experimur, renuntiare velit. Quis audebit umquam
 „ asserere, se mane ieiunii chocolatem sumere ad sitim extinguendam, ad cibos
 concoquendos, ad digestionem iuvandam? Is sane sibilis & cachinnis se se expo-
 „ neret. Quare merito Hurtadus scribit, hanc doctrinam esse *fere omnium anti-*
 „ *quorum*.

XXIX. Hurtadus ergo, inquis, nostram propugnat sententiam; & potum cho-
 „ colatis tempore ieiunii improbat? Nonne is est qui prolixum tractatum cum ap-
 „ pendice non minus longa in defensionem chocolatis edidit: quem recentiores cho-
 „ colatis patroni, tamquam propriæ sententiæ principem, strenuumque ducem, lau-
 „ dant, opponuntque? Verum habet. Sed ea est veritatis vis, ut, inde altius assur-
 „ gat unde fortius impetitur. Hurtadus, ut vidimus, oracula pontificia apocrypha,
 „ supposititia, & aperte falsa in medium adduxit: testes minus dignos, & Theolo-

gos sibi faventes allegavit, qui ei aperte repugnant: rationes etiam præ ceteris excogitavit, & acumine ingenii, quo pollebat, omni probabilitatis fūco delibatas exhibuit. At, utpote vir acris ingenii, sensit rationum suarum imbecillitatem: & idcirco ad asylym *intentionis* se se recepit, autumans ibidem se tuto consistere posse. Verum, ut cuique malam agenti causam accidit, ubi securitatem se nactum esse putavit, ibi certius iacturam passus est. Id in præsentia faciendum est palam.

XXX. Sententia ergo Hurtadi est, chokolatem ieiunium frangere, si animo corporis nutriendi sumatur; secus, si intentione extinguendæ sitis potum illum quis bibat. Quæ sane opinio ridicula est. Ea siquidem ab intentione actus formam, seu speciem capiunt, quæ suapte natura adiaphora sunt, & indifferentia; quæ vero e contrario per se suum determinatum effectum pariunt, externa intentione impediri nequeunt. Pasta chokolatis suapte natura ab aqua seivnda non alium effectum parit, nisi nutritionem, omnibus adversariis latentibus, & potissimum Hurtado. Sed dum etiam aquæ admiscetur, eundem omnino effectum producit. Quin, cum in tertiam substantiam tuæ transeat, magis nutrit ob additionem maioris saporis, & suavitatis, quæ ex calore, mixtura, & concoctione consurgunt. Potus iste, quæcumque superveniat intentio, omnem alium effectum præter sitis extinctionem producit: quin sitim acuit, fauces adurit, sanguinem inflammat. Et sane tantum abest ut ad sitim restinguendam chocolates adhibeatur, ut potius plurimi, antequam chokolatem sumant, aquam epotent, plures alii sumpto chocolate, & alii inter ipsam sumptionem. Quare nescio, qua fronte, quo ausu, qua bona fide valeant Neoterici garrere, chokolatem potus rationem habere. Ut sine pudore hæc scribere, & loqui publice possent, deberent ipsi hanc ipsam pulvrem adhibere in mensa, vel extra mensam, dum ardenti torquentur siti. Intentio ergo sumentis inanis est, & nugatoria.

XXXI. Exemplum vini, quod adducit Hurtadus, nostram firmat sententiam. Vinum suapte natura ad sitim pellendam, cibosque digerendos inservit. Et, quia secundario nutrit, potest in fraudem ieiunii per pravam intentionem ad famem propulsandam epotari. Non sic chocolates, qui numquam ab aliquo in mensa adhibetur, vel extra mensam ad sitim sedandam. Idcirco nequit ieiunans efficere, ut effectum quem chocolates parere vi sua non potest, pariat vi suæ intentionis. Quod si adeo parva quantitas pastæ chokolatis aquæ inmisceretur, ut aqua illa veram potus naturam haberet, potusque usualis, quemadmodum vinum, cerevisia, & similia, pro mensa, pro siti pellenda, pro ciborum digestionem evaderet; tunc si quis illam sumeret aquam, sive in mensa prandens, sive extra siti laborans, nequaquam ieiunium frangeret. Sermo itaque est in præsentia de pissillo illo chocolate, qui forbillatur summo inane in Europa, nulla siti urgente,

puls.

nullaque fracta mensa. Itaque ex conditione potus, ex temporis, quo sumitur, circumstantia ita ad nutritionem, & voluptatem, & ventriculum implendum restringitur potus iste, ut nulla intentio valeat hos impedire effectus, nullaque intentio efficere possit ut chocolates summo mane sitim extinguat, & ciborum iuvet concoctionem; si nulla tunc temporis est in sumente sitis extinguenta, nulla est ciborum ruvanda digestio. Perfugium ergo intentionis inane, ac futile est; non minus quam cetera omnia producta hactenus argumenta.

XXXII. Obiicies 9. P. Cæsar Calinus in III. Par. prim. Conc. sui *Quadrag.* docet, chocolatem non infringere ieiunii præceptum ob peculiarem rationem quam proprio Marte ipse excogitavit. Nam dialogum instituit inter Silvium & Lucretium, eorumque ore rationes communes Theologorum in examen adducit, & tamquam vanas reiicit. Silvius, audiens magistrum suum chocolati faventes rationes impugnantem, perterrefactus (valde quippe enim potus iste delectabat) exclamavit. *Ergo tu, Pater, officere chocolatem ieiunio decernis? Haudquaquam; Domine mi. Sed aliis utor rationibus. Speculationi inflexus dico, potam istum nec ad sitim restringendam, nec ad famem tollendam institutum esse; sed ad caput, & stomachum confortandum. Ergo proprie nec cibus est, nec potus, sed medicina potabilis.* Næ egregie! En verba Italica. *Silvius.* „ Dunque voi, o Padre, giudichi, chere, che il cioccolato sia contrario al digiuno? *Præd.* Non mio Signore; „ ma mi servo d'altri principj. Tal bevanda non è ordinata ad estinguer la sete, non a toglier la fame, ma a confortare il capo, e lo stomaco. Dunque „ non è propriamente nè cibo, nè bevanda usuale, ma medicamento preso in „ bevanda. “ Ratiocinium istud valde arridet Lucretio alteri interlocutori. Et, ut altius menti illius imprimatur, Concionator illud consuetudine Romanæ Curie roborat. Romæ, inquit, videntibus, & minime repugnantibus Prælati, ac Pontificibus, chocolates forbillatur. Ergo, sive cibus sit, sive potus, sive nutriat, sive non, hodie ieiunio non repugnat. Usus Romæ obtinet: & hoc satis superque sit, ut liceat.

XXXIII. Argumentum istud referre volui, tum ut nihil dissimularem eorum quæ opponi solent; tum ut solaret aliquantulum lectoris animum. Nil quippe præter leporem præfert; si lepor tamen appellandus sit qui eo tendit, ut Ecclesiæ præcepta infringat. Respondemus ergo, expositam argumentationem, festivam esse, quæ impugnatione non eget. Quid? Nec cibus est, nec potus chocolates? Quid, si pasta manducetur? An neque tum cibus erit? Si aqua ergo diluatur, cibus erit potabilis. Consuetudo Romanæ Curie inepte opponitur. Major Romanæ gentis pars chocolatem ieiunii tempore non sumit. Plures illum bibunt, iusta urgente causa. Aliqui voluptate sola impellente id faciunt; ideoque peccant. Usus qui ob plures rationes licitus esse potest, nec a Romanis Pontificibus,

bus, nec a legislatoribus ullis improbari facile solet. Nec tamen istius usus tolerantiam consensum indicat Principis. Sed de hoc dictum est supra.

XXXIV. Eiusmodi sunt obiecta quæ in chocolatis defensionem adduci solent. Omnia referre, nihilque dissimulare volui: Non dubito fore ut, quemadmodum mihi, ita tibi ineptæ nugæ videantur, amice lector. Liberè loquor, non ut cuiquam insultem; sed ut imperitos, omnesque qui contrariæ opinionis suco præventi sunt, errori, quoad fieri potest, subducam: Ex his enim quæ latius disputata sunt, spero fore ut quisque qui mente præiudiciorum vacua utriusque partis momenta libraverit, tamquam improbabilem reiiciat opinionem quam impugnavimus. Nulla quippe solida falsicitur ratione: Quandoquidem adversarii ipsi, licet sibi consentiant in propugnando tamquam licito chocolatis potu ieiunii tempore; mutuo tamen pugnant, cum rationes, quæ sententiam suam firment, promere debent. Ratio quæ uni est probabilis, alteri falsa est: Alii ad intentionem, alii ad materiæ parvitatem confugiunt. Alii sub medicinæ potabilis, alii sub cibi non nutrientis, sed spiritus alterantis vanissimis coloribus opinionis probabilitatem defendere adnituntur. Alii consuetudinis larvam, alii oraculorum papalium figmenta iactant. Alii unum, & alterum poculum ieiunii tempore licitum volunt; alii toties, quoties libuerit, bibi posse contendunt. Vix duo Auctores sibi constant in assignanda propriæ opinionis ratione. Hoc apertum illorum dissidium aliud est argumentum quod falsam esse illorum opinionem, & veram nostram evincit. Auctoritas quoque extrinseca deest, cum pauci sint talis opinionis patroni comparate ad nostros. Quid, si illorum plures causam propriam perorarent? Habendi ne essent tamquam legitimi iudices? Nihil ne verendum esset, ne studium propriæ commoditatis mentem hebetaret? Sane magnopere timeo ne verum sit quod scribit Tamburinus *Lib. IV. cap. v. §. 2. num. 13.* ubi; postquam efficaciter propugnavit potionem chcolaticam ieiunium violare, hæc subdit: „ Enarravit mihi vir nostræ Societatis, omni fide dignus, Eminentissimus Ioan- „ nem de Lugo, antequam ad sacram purpuram esset ascitus, dum scilicet in „ Romano Collegio Theologiam profiteretur, ita facete respondisse cuidam Sacer- „ doti, eum sciscitanti, an chocolata ieiunium frangeret. *Qui eam usurpant ne- „ quaquam frangere afferunt; frangere contendunt qui ab ea continent. Ego vero „ inter usurpantes sum; nequitiam violare ieiunium pronuntio.* “ Similes viri, qui litterarum eruditione, dignitatum splendoribus emicant, in exemplum frequenter adduci solent imitationis; ac si omnia eorum acta sanctitatem redolerent. Sed Augustinus, ut alias dixi, nos admonet, non omnia, vel sanctorum hominum, facta immunia esse a crimine. Nigricant & in Sanctis sui hævi: quia nemo, nisi Deus, mundus a sorde. Quid ergo de illis dicendum qui inter Sanctos non coluntur? Dico ego. Si eorum gesta agnoscimus legi consentanea, imitari eni-

tamur; si contraria legi nobis videntur quæ illi faciunt, vitanda sunt. Fortasse illi vel infirmitate, vel quadam peculiari necessitate cogente, sic agunt. Innumeris illi virtutibus splendent; sed in hoc, aut in illo forte desciunt. Quid, si nos, relictis virtutibus, eorum defectus imitemur? Ad legem ergo, quam nobis Ecclesia proponit, exigere actiones nostras debemus. Quæ aut evidenti, aut verisimiliori ratione huic legi adversa cognoscimus, ab eisdem cavere debemus: nullaque hominum auctoritas a legis observantia seicungere nos debet. *Nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint*: I. Ioan. iv. 1. Concludamus ergo, opinionem, defendentem potum chokolatis non violare ieiunium, esse omnino improbabilem, viamque aperire laxissimam ad delendam veram ieiuniorum imaginem. Concludamus, omnes viros qui ut Sancti coluntur, præfata opinionem verbo, & opere reprobare; nec verum, immo falsissimum esse, Regulares sui instituti observatores, nulla impellente indigentia peculiari, diebus ieiunii chokolatē potare.

C A P U T XI.

An ratione parvitatæ materiæ licitus sit potus chokolatis: quæve quantitas chokolatis loco parvitatæ materiæ habenda sit.

I. **O**Mnes unanimi assensione fatentur, chokolatē esse suapte natura cibum valde substantialem, & nutrientem. Plures Theologi docent, chokolatē, plusquam pinguiores carnes, substantialem esse, & corpus nutrire; immo vim quamdam veluti prodigiosam in se habere. Factum exscribo ex Tamburino Lib. IV, cap. v. §. 2. num. 10. *Semel ego virum nobilem, mihi familiaritate coniunctum, conveni mane dituculo, cum eo negotia quadam collaturus. Cumque primo ingressu observassem eius vultum insolenti pallore suffusum, macilentum, cadaverique perfimilem, interrogavi, ut sit, de eius valetudine. Is infirmo satis se habere subre-mula voce respondit, meque peramanter rogavit ut post mediam horam reverterer. Parvi, ivi, redivi. Mirum, Adverti eius faciem pristino colori restitutam, oculos bilares, vocem validam; ex morte in vitam rediisse non gratis diuisset. Quare me cobibere non potui, quominus exclamarem, Deo superisque sint gratiæ! Bene, immo optime valere gratulor dominationem vestram, Undenam tam subita, & tanta virium restitio? Subridens respondit amicus: Ne mirere, Pater amantissimo; modo enim cocbolatæ potionem assumpsit, quæ miraculi instar colorem, vires, vitam fere in instanti mihi parere consuevit. Deus immortalis!* [Tamburinus est qui inclamat] hanc meram potionem, non vero validam comessionem, ieiunii fini ex diame-

stro oppositam, appellaveris ! Hæc peculiaris virtus nutriendi, vires reparandi, stomachum corroborandi, quam in chocolate communiter omnes admittunt, attendenda est in constituenda mensura illius parvitat. Quoniam non sola quantitas materialis, sed virtutis potissimum quantitas consideranda est in cibo corpus nutriente.

II. Theologorum nemo unus negat, dari parvitatem materiæ in potu chocolatis, sicut & in aliis cibis. Ex quo consequitur, potionem chocolatis ob materiæ parvitatem non violare ieiunium. In hoc tota vertitur difficultas, quænam videlicet quantitas pastæ chocolatis sit intra limites parvitat. Plures hac de re sunt Auctorum opiniones. Communiter enim vel ii pauci qui laxam opinionem propugnant, tandem se recipiunt ad materiæ parvitatem. Hinc eam pastæ quantitatem, vel eam potionem infra limites parvæ materiæ constituunt; quam reputant sufficientem congruæ matutinæ refecti. Cardinalis Cozza loco supra laudato inquit, unam unciam, vel ad summum duas uncias chocolatis esse materiam parvam. Cardinalis Brancatius in laudata dissertatione ita statuit. *Hæc valde mihi aridet conclusio, quod scilicet chocolatis potio, unius uncia non excedens quantitatem, cum quinque uncis simplicis aut stillatæ aquæ, non inferat ieiunio iniuriam.* P. Viva, ut vidimus, addit duas uncias aquæ, & mediam sacchari simul cum uncia chocolatis: & hac aquæ additione facta, statuit te posse ad libitum bibere ex tali potu pluries in diem. Leander, ut supra vidimus, nimis laxam reputavit sententiam, asserentem potionem chocolaticam non frangere ieiunium. Idcirco ab ea recessit, seu recedere sibi blanditus est; mediamque opinionem excogitavit, quæ, ut demonstratum est, non minus laxa est ac altera quam improbavit. Nunc autem in definienda mensura parvitat. materiæ statuit, duas uncias pastæ chocolatis esse materiam parvam. Deinde addit, quempiam posse toties quoties sibi placuerit, potare cyathos istius chocolatis liquati, in quo duæ uncie pastæ tantum, & aqua proportionata reperiat. Nec Hurtadus, nec Brancatius, nec Cozza, chocolatis patroni, adeo laxant ieiunii legem. Leander vero, qui media via se incedere gloriatur, laxissimam docet opinionem, quæ, tamquam probabilis, reiicienda est. Escobarius in exam. Conf. trad. 112. cap. v. assignat unam unciam. Alii unciam cum dimidia. Pasqualigus (de quo Leander in præmio ad tractatum de ieiunio hæc habet: *Zacharias Pasqualigus per integrum Tomum . . de hac materia docte, & late (utinam non tam laxè) egit:*) Pasqualigus, inquam, iste, qui per Leandrum nimis laxè de ieiunio scripsit, docet dimidiam unciam chocolatis esse materiam gravem sufficientem ad ieiunii transgressionem. Lubet istius Auctoris, qui inter laxos computatur, verba transcribere. *Solum parvitas materiæ (inquit decil. cxli. num. 5.) possit excusare a mortali. Sed difficultas est quænam censenda sit parva materia. Cum enim*

talis potio adeo nutriat, & corroboret; diversa est ratio de ipsa, ac de ceteris cibis. Antonius de Lon loc. cit. putat, dimidium unciæ chocolatis posse in potione misceri, tamquam parvam materiam. Sed ego hoc nimium existimo: quia proportionaliter loquendo unciæ dimidia chocolatis plus nutrit, & corroborat quam sex unciæ alterius cibi valde nutritivi. Unde, cum in hoc attendenda sit quantitas formalis, nempe virtus nutritiva, utpote quia in ieiunio præcipitur abstinentia a cibo, tamquam a nutritivo, illa habenda est pro parva materia quæ parum nutrire potest. Unde puto, non posse excedere octavam partem unciæ, aut ad summum sextam partem; alioquin semper afferet notabilem nutritionem. At sane ratio quam prodit Pasqualigus ad evincendum, mediam chocolatis unciam esse materiam gravem in die ieiunii, ut pro mea ingenuitate loquar, non mihi probatur. Difficile enim creditu est, quin contra manifestam experientiam videtur, dimidiam unciam chocolatis plus nutrire quam sex unciæ alterius cibi, etiam *substantialissimi*, puta pinguium, optimarumque carniū.

III. Relatis Auctorum variis opinionibus, reliquum nunc est ut quid ipse sentio, promam. Fateor mihi aquam hæere. Siquidem, quemadmodum in iis quæ mihi manifesta videntur, libere profero sententiam meam; sic in iis quæ subobscura sunt, quæve ad certa principia revocari nequeunt, caute, & circumspecte procedere soleo. Audi tamen quæ dicturus sum. Libere pronuntiavi, portionem cholicam ieiunium frangere: quia evidenter demonstravi, eosdem, quos cibus solidus, parere effectus. Admitto, dari parvitatem materiæ. Quænam sit præcisa mensura istius parvitatatis, ignoro. Addo, eum qui absque iusta causa vel peculiaris debilitatis, vel infirmitatis, sumit cholicam potionem, etiam in materia parva, peccare venialiter ieiuniorum tempore. Subdo, opinionem quæ asserit, unciam chocolatis, quinque, vel quatuor unciis aquæ immixtam, & per coctionem compositam, licite sumi posse die ieiunii, mihi non probari. Quin absolute eam reiicio. Cur? Quia intimo sensu experior, me illo die quo unciam optimi chocolatis, quatuor, vel quinque aquæ unciis inieci, & ad ignem revoluti, agitatieque, ex qua mixtura optuler unus ex consuetis cyathis, nullam molestiam famis sentire usque ad prandium. Quapropter, si ieiunii tempore hanc sumerem potionem, nullum sane incommodum ieiunium mihi adferret: ideoque graviter dubio procul me peccaturum existimarem. Et tamen mei corporis constitutio haud est valde robusta, sicut nec imbecilla; sed mediocrius. Eundem ergo effectum præfata potio in aliis, ac in meo stomacho, pariet. Quid reponis? Repono ego, opinionem quæ sustinet sumi posse unum cyathum chocolatis, modo dicto concreti ex aqua, approbare communem usum chocolatis etiam in diebus ieiunii. Communiter enim non immiscetur aquæ nisi unciæ chocolatis, vel circiter, pro singulis cyathis: nec solent sobrii homines plusquam senel in die com-

muniter chokolatem bibere, tum quod salutis, tum quod crumenz officiat. Quare asserere, quod licitum sit sumere unciam, vel unciam cum dimidia chokolatis die ieiunii, nihil aliud est quam dicere, usum communem potioni chokolatice licitum esse etiam ieiuniorum tempore. Plus minusve isthuc respicit hæc opinio. Præterquamquod, admissa hac opinione, quidni, ut iam indicatum est, licebit communiter fidelibus unam vel duas uncias panis (nec enim est adeo substantialis ut chokolates) aquæ immiscere cum saccharo, & aromatibus, ac optimam liquatam pulvem forbere, quæ minoris sit pretii quam chokolates. Eadem est omnium lex: eadem igitur privilegia. Quæ omnia sic intelligas velim, ut indigentiam personalem excipias.

IV. Ex dictis duo colligenda subiicio, tamquam certa. Primum est, venialiter peccare enim qui, sublata rationabili causa, vel in parva quantitate chokolatem potat in die ieiunii. Secundum est, dubium grave, ut minus, esse, num una uncia chokolatis sit nec ne materia parva. Id patet tum auctoritate benigniorum Casuistarum, tum ratione a me allata: cui addo, quod alias indicavi, chokolatem immixtum aquæ, seu mixturam ex aqua & chokolade, plus nutrire quam nutriat solus chokolates absolute comestus. Ex quo consequitur quod, licet unica partæ chokolatis uncia esset materia levis, mixtura tamen ex illa uncia, & ex quatuor uncis aquæ evadit materia gravis. Ut ergo conscientiz tuæ consulas, abstine ieiuniorum tempore ab eiusmodi potu. Hæc est nostra sententia: quam si amplexus fueris, legem ieiunii implebis: si secus, vel eam infringes, vel periculo eam infringendi te committes: quia dubium seu periculum peccandi adversus legem per contrariam probabilitatem non aufertur. Enimvero nulla vere probabilis ratio adduci potest, quæ ostendat, mixtum quinque unciarum esse materiam parvam. Debes insuper abstinere, ne usus iste, seu verius abusus, occasionem ingerat ceteris Christianis, qui chokolatem emere nequeunt, excogitandi, & forbilandi aliam similem mixturam minoris pretii, & eiusdem virtutis ad corroborandum stomachum, & extinguendam famem. Tandem scandalum quod populo christiano usus iste ingerit, spectandum est. Dum Christiani vident viros probos, sanos alioquin, & robustos, chokolatem potare, nil considerant, num in parva, aut magna quantitate ab illis sumatur; sed factum spectant, & inde chokolatis potum licitum esse concludunt. Quare in discrimen adducitur sacra ieiunii observantia: cuius lex licet, ad temporis definitionem quod attinet, sit positiva; absolute tamen & naturalis, & divini iuris est. Hæc si scria mente, relictis quorundam Casuistarum sophismatis, expenderit, atque veram ieiunii formam ob oculos tibi propo fueris, non dubito quin ieiunii tempore abstinueris a præfata potione. Nec mihi in votis est antiquam ieiunii disciplinam renovare, nec *rigorismi* ut aiunt, regulas venditare; sed eo dumtaxat studia mea spectant, ut novis, &

in diem gliscentibus abusibus aggerem pro modulo meo opponam. Nolle ieiunium, iam per Ecclesiæ benignam clementiam corporum imbecillitati satis accommodatum, novis refectioinum inventis ita relaxari, ut nullam veri ieiunii speciem servaret.

V. Quid, si octavam, vel sextam uncie partem chocolatis quis infunderet aquæ, ut Pasqualigus ait? Resp. Si quid pulveris chocolatis aquæ ita temperate adspargatur, ut aqua sapida efficiatur, utque cruditas ab ea auferatur, & stomacho attemperetur, & alioquin aqua naturam aquæ, & rationem veri potus retineat, ac re ipsa ad extinguendam sitim adhibeatur; quemadmodum aqua, cui commiscetur quidquam succi expressi ex malo medico, & aliquid sacchari, vulgo *limonta*; hoc modo ieiunium non frangitur. Et hic fortassis erit Indorum usus. Sed quis in Europa chocolatem sic sumit?

VI. Si quis stomachi, vel capitis incommodo laboret, si ad aliquod onus, officiumque exercendum, cui ex debito obnoxius est, viribus destitutus reperitur; chocolatem per modum medicinæ sumere potest; sicuti olim electuaria per modum medicinæ sumebantur; non in fraudem ieiunii ad expellendam famem, ut inquit D. Thomas. Qui ob alios fines chocolatem sumit, semper iniuriam ieiunio irrogat, levem, vel gravem. Et cum limites istius gravis, vel levis malitiæ certi, & manifesti non sint; tu ab hac in die ieiunii potione abstine, ne in gravem labaris culpam, dum levem tantum te perpetrare autumas.

VII. Ultimo loco perpendas velim, universam Ecclesiam Gallicanam, tamquam putidam corruptelam, hanc improbare ieiunii tempore potionem. Scandalum ingereret grave, si quis Gallorum aut biberet, aut licitum doceret eiusmodi potum. Et nos, qui religionis centro propius iuncti sumus, talem usum propugnabimus? Quid, si Scripturarum divinarum principia in medium asserrem, ex quibus evidenti consecutione abusus iste improbat? Ab omni specie mali cavendum esse, S. Paulus docet. An non speciem mali abusus iste præfert?

§. U N I C U S.

Diluitur obiectiuncula ab auctoritate Ludovici della Fabra Physico-Medici repetita.

Postquam disputationi finem imposueram, manumque ex hac tabula subduxeram, ad me epistola pervenit Italica lingua exarata: quam, ne deprehendi Auctor possit, latine sincere verto. „ P. Concina, qui in hac sua de choco- „ latis potu epistola testatur, se gerere historici personam velle circa licitum, aut „ illicitum eiusdem usum ieiunii tempore, irruere maiori impetu, ne dicam furo-

re, in eos qui licitum usum propugnant, haudquaquam poterat. Historiam ne
 texat, an bellum denuntiet, nemo est qui non videat. Potissimum illius hoc in
 certamine principium eo pertinet, ut dicat, quin tamen demonstret, chocola-
 tem vi nutriendi præditam esse, atque adeo ieiunium frangere. Si doctus Physico-Medicus eidem
 manu scutum istud surriperet, evinceretque chocolatem
 nutriendi facultate carere, concertatio omnis cessaret. Heinc ille inter illos
 stultos annumerandus merito esset *qui vident vana, & divinant mendacium*; ut
 de eisdem loquitur Ezechiel *cap. xlii*. Sed ecce doctum Physico-Medicum Lu-
 dovicum della Fabra Universitatis Ferrariensis Professore primarium, Auctorem
 Patri Concina ignotum (cuius saltem numquam meminit) qui in illo suo ope-
 re inscripto *Dissertationis Physico-medicae* typis editæ an. 1712. pag. 433. & seqq.
 demonstrat chocolatem nutriendi virtute destitutum esse: & ea causam fini-
 tam. Et pro bono pacis detorquere prætermittamus Ezechielis obiurgationem in
 Patrem Concina. *Duo sunt officia medicinae: unum quo sanatur infirmitas; alte-
 rum quo sanitas custoditur*: inquit S. Augustinus *epif. xlv*. Hos duos me-
 dicinales effectus nemo est qui chocolati non adscribat. Quare quemadmodum
 medicinae, etiamsi aliquantulum nutriant, illicita tamen non est ieiunii tem-
 pore earumdem sumptio; ita neque medicinalis chocolates illicitus est eum in
 finem sorbillatos, ut aut sanetur infirmitas, aut saltem conservetur, & custo-
 diatur sanitas; quamvis non esset, sicut re ipsa est, qui demonstrat, chocolatem
 vi nutriendi haudquaquam pollere.

II. Huiusce epistolæ Auctor de vultu mihi ignotus est; sed ab amicis fide di-
 gnissimis intellexi, virum esse morum integritate, eruditione, pluribusque titulis
 clarum. Quamobrem statim epistolam destinaveram, idque re ipsa præstitissem,
 si me dumtaxat misellum homanculum contumeliis laceffitum sensissem. Conce-
 ptum exequi consilium urgebat epistola ad amicum secreto, illaque familiaritate
 quæ amicos inter intercedere solet, data. Verum, cum serio mecum animo ne-
 gotium reputarem, eruditum, probumque Censorem benignioris quam par est Mo-
 ralis lue inquinatum, aliorumque quos aut voce, aut scripto alloquitur amicos
 insipientem deprehendi. Mihi videre visus sum hominem, doctum licet, optimeque
 moratum, probabilistico *novo opinandi modo*, quem ab evangelica simplicitate, &
 sanctorum Patrum doctrina alienum, & corruptelarum omnium fontem declara-
 vit Alexander VII., præventum. Coniecturam meam confirmavit doctrina illa
 sane festiva, quam ex Auctore a me supra *cap. x. num. 33.* citato adoptavit. Quæ-
 nam hæc? Chocolates nec potus est, nec cibus. Quid ergo? Medicinalis potus.
 Quod commentum sane iucundissimum, ut confirmet, auctoritatem S. Augustini ex
epif. xlv. in medium adducit. *Duo sunt officia medicinae &c.* Legi integram *epif. xlv*.
 olim lxxx. Defixis oculis percurri *epif. xlv*. *vet. edit.* nunc xcii. ad *Vicen-*
tium

tium valde prolixam, & nec verbum offendi allegati testimonii medicinalis. Legit fortasse eruditus Censor præfata verba in aliquo libello illorum quibus, ut molliorem opinandi probabilitatem promoveant, depravare Scripturarum sanctorum textus, detorquere in erronea sensa, Patrum testimonia, familiare est. Quare lectio integræ Augustinianæ epistolæ xlviii. nunc xciii. ad *Vincentium* sponte currenti calcaria addidit, ut eiusdem mihi obiectæ epistolæ verbis alloquerer Censorem clarissimum. *Non omnis qui parit (inquit ibi circa initium S. Augustinus) amicus est, nec omnis qui verberat inimicus. Meliora sunt vulnera amici quam voluntaria estula inimici. Melius est cum severitate diligere quam lenitate decipere. Utihius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quam esurienti panis frangitur, ut iniustitie seductus acquiescat.* Legendam integram epistolam citatam suadeo erudito Censori.

III. Ex epistolæ stilo, quantum probabili assequi coniectura valeo, eruditus Censor mihi adversantium laxa opinandi ratione præoccupatus, propriam quoque eorumdem scribendi formam imitatus est. Excandescere illi solent, & superciliosa contrahere, dum suæ laxæ & nimium blandientis doctrinæ paradoxa nativis coloribus repræsentari, & deridenda propinari vident. Et cum pugnare ratione nequeant, maledicta contorquent. Hanc eandem institit viam Censor noster. Quid? An ille modestissimus, & ad humanitatem compositus, me furore abreptum, & insania debacchantem traduxisset, nisi eorumdem probabilistico ulcere tactus, & scribendi formulis præventus fuisset?

IV. In aliquo similiter Probabilistarum libello sicuti testimonium S. Augustini, ita testimonium sanctissimi Prophetæ Ezechielis ab illo lectum esse sentire nos convenit. Si enim in suo fonte integrum illud *caput xiiii.* proprio mentis acumine expendisset, certior factus fuisset mihi etiam erranti quadrare haud posse severissimam increpationem a Deo latam in Pseudoprophetas, qui non severa, & amara pocula, sed dulcia forbilla propinant, & molles pulvillos populi cervicibus supponunt. Audiatur eruditus Censor quid post obiecta verba, *Vident vana, & divinant mendacium*, Prophetæ Ezechiel continuo ibidem adiciat: *Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ carnis ad capiendas animas. . . . Et violabant me ad populum meum (N. B.) propter pugillum hordei, & fragmen panis (& cyathum chocolatis cum crustulo) ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt.* Quem lactet, in me *Rigorissimam*, ut adversarii contendunt, etiam errantem detorqueri Ezechielis verba non posse?

V. Quæ hæctenus dicta sunt, inde magnopere confirmantur, quod dignissimus Censor non provocatus, non læsus tam severa ferula me exceperit. Porro cum neque ab indole, neque a consuetudine ad similem scribendi rationem inclinet,

consequitur huc acerbitalis & acrimoniar adductum esse ex nimio, & impotenti erga laxissimum ætatis nostræ opinandi modum affectu. Iesu Christi caritas urget, ut errantem Cenforem, & alios fratres in errorem pertrahentem illuminare pro modulo nostro satagamus. Ostensum iam est, opinionem quæ licitum chocolatis potum ieiunii tempore absolute defendit, nulla solida probabilitate niti. Verum opponit ille Medici cuiusdam auctoritatem, quæ nisi commenticia ostendatur, in potato errore persistet. En paucis expositam nostræ brevissimæ responsionis causam. Non ergo, ut mordentem remordeam, non ut vellicantem vellicem, & Plautino sale despicem, sed ut probatissimum virum probabilistico fermento, & hodiernæ benignitatis peste infectum, aliosque inficere conantem, in veritatis semitam reducam, calamum stringo. Celeberrimus igitur ille Physico-Medicus, ad cuius tribunal causam appellat, in medium prodeat.

VI. Is est Ludovicus della FABRA primarius in universitate Ferrariensi artis medicæ Professor, qui in suis *dissertationibus physico-medicis pag. 433.* chocolatis naturam, & partes quibus constat, describit eo stilo quem ex subiectis testimoniis colligere lector potest. Quæstionem theologicam versare sibi minime vitio vertit artis medicæ tantummodo cultor. Quoties ego confutare pro dignitate soleo quorundam Casuistarum crassissimas aberrationes, illorum opiniones propriis ipsorum verbis conceptas in medium affero, ut lectores horrorem concipiant. Hanc in præsens servo methodum. Itaque Ludovicus iste della Fabra pag. 453. hanc statuit quæstionem. „ Num autem cacao nutriendi, ac impinguandi sit facultas, ut ab OMNIBUS ita admissa fuit, ut 'dubium moveret, an seius confectio ieiunium frangeret ecclesiasticum', uti in voto fuit Caldera . . ., „ *Nunc negativa patet.* Nam eo tempore, ab hypothesi Calderæ commotus „ Cardinalis Brancatius scite probavit chocolatam . . . nequaquam frangere ieiunium. “

VII. Turpiter in sola facti narratione Fabra errat, Cardinalis Brancatius unam chocolatis unciam ieiunii die sumendam tandem permittit ob materiar parvitatem. Omnes (teste hoc Ludovico Fabra) inesse cacao virtutem nutriendi asserunt. At, inquit, *nunc negativa patet.* Ecce inquam patet? Nemini profecto illorum qui cerebrum sanum, communicare sensu præditum habent. Vix in universa Europa doctus occurret Medicus, qui tam immane paradoxon propugnare audeat. Eruditiones universæ Italiæ Medicos allocutus ego sum, omnesque uno ore testati sunt, neminem nisi aut fatuam, aut bono sensu destitutum negare chocolati posse nutriendi facultatem.

VIII. Sed iterum loquatur Ludovicus Fabra. Hæc ergo sibi opponit pag. 456. „ Nihil quoque pensi faciunt tot monumentis tradita exemplaria de emaciatis, „ consumptis, ac gracilibus chocolatæ usu enutritis, & *pinguescentis*, neque quæ
 „ etc

„ tot *famatissimi viri*, de qua scripsere, eam utpote oleosam enutrire fateantur,
 „ & quod quisque experiri valeat absque alio victu, ut dictum, sola chocolatae
 „ potione ter, quaterque in die assumpta faciliter robusteque traicere diem,
 „ cum experimento quoque constet solo tabaci fumo absque alia *cibatione* quof-
 „ dam vixisse, & fortasse vivere ad labores.“

IX. *Tabaci fumo* istius Medici sinciput obnubilatum, extenuatumque fuisse dicamus fas est, dum talia scriberet. Tabaci fumus ad labores stomachum roborat, confirmatque? Ineptire ipse, si hæc resellerem commenta. Tam crassæ imaginationis prænituit continuo nostrum Physico-Medicum, qui *seq. pag. 457. num. 85*, hæc subdit. *Nequaquam tamen negandum, quod hæc confessio ad corporis nutritionem SUMMOPERE non conferat, non prout ipsa fit, vel includat nutritivum succum, sed quatenus balsamico suo volatili, blandaque oleositate ventriculi fermenta, ut dictum, esurientia ab exoticis erpurgat.* Exotica sane oratione declaravit Physico-Medicus rationem, cur chocolates nutriat. Verum *pag. seq. 458. a Casuistis distinctiuncula non exotica, sed familiarissima mutuo obtenta luculentius suam munnt opinionem his verbis. Qua de re, chocolata ad nutriendas partes, non ut PER SE fit, vel includat nutrimentum, sed quatenus CONCURRIT DISPOSITIVE.* Peregrine. Hæ sunt consuetæ distinctiones, quibus nonnulli Casuistæ hodierni divinarum Scripturarum, & sanctorum Patrum doctrinam corrumpunt. Validius labefactare vanissimam, & communi sensui repugnantem opiniunculam non poteram, quam commenta, quibus illam defendere studet *Ludovicus della Fabra*, rescribendo. En quam verum proverbium sit: *Nihil tam infandum quod aliquis non effutiat Philosophaster.* Huius Physico-Medici vanissima somnia repræsentavi, ut eruditum, probumque Censorem monerem, ne fidem indiscriminatim adhibeat sive Medicis, sive Theologis omnibus nostri temporis, nisi severa critice, maturoque examine præeunte. *Filii, nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint. Quoniam multi Pseudopropheta emerunt in mundum.* Epif. 1. Ioan. cap. iv.

C A P U T XII.

*De qualitate unicæ comestionis, necessariæ ad ieiunium :
& quomodo plures comestiones ieiunii integritati
adversentur .*

I. **U**Nicam comestionem ad ieiunium necessariam esse, iam supra demonstra-
tum est. Qualitas nunc istius unicæ comestionis sub examen inducitur ;
Quoniam, ut quis intentioni sanctæ matris Ecclesiæ, ieiunium præcipientis ;
respondeat, non satis est semel in diem comedere ; sed insuper opus est ut hæc
unica comestio apta sit ad concupiscentiam cohibendam, passionesque subigendas .
Ut difficultates quæ agitari solent, clarius resolvantur, sequentia quæsitâ pro-
pono .

II. Quæst. I. *An illi qui die ieiunii semel comedentes, ita ventrem implem, &*
exquisitis condimentis palatum vellicant, totque selectis epulis gulam demulcent, ut
nullam ieiunii afflictionem sentiant, sed concupiscentiam potius irriterent, satisfaciant
ieiunii præcepto ? Resp. Adversus hunc non paucorum Christianorum abusum de-
clamant Patres omnes, præcipue Augustinus serm. ccc. *Sunt quidam observatores*
Quadragesimæ, delictiosi potius quam religiosi, exquirentes novas suavitates magis
quam veteres concupiscentias castigantes, qui copiosis, pretiosisque apparatus fru-
ctuum diversorum, quorumlibet obsoniorum varietates, & sapes superare contem-
dunt. Vasa, quibus collæ sunt carnes, tamquam immunda formidant. Ieiunant ;
non ut solitam temperando minuant edacitatem; sed ut immoderatam differendo au-
geant aviditatem. Nam, ubi tempus reficiendi advenerit, opimis mensis, tamquam
pecora præsepibus, irruunt: numerosioribus ferculis corpora obruunt, ventresque
dissolunt . . . Tamquam non sit Quadragesima piæ humilitatis observatio, sed no-
væ voluptatis occasio . . . Quid autem absurdius quam tempore quo caro arctius
castiganda est, tantas carni suavitates procurare, ut ipsa faucium concupiscentia no-
lit Quadragesimam præterire ? Quid inconvenientius quam in diebus humilitatis ;
quando pauperum victus omnibus imitandus est, ita vivere, ut, si toto tempore sic
vivatur, vix possint divitum patrimonia sustinere ? Et alibi inquit. *Illi qui sic a*
carnibus temperant, ut alias escas difficultioris preparationis, & maioris pretii in-
quirant, multum errant. Hoc enim non est suscipere abstinentiam, sed mutare lu-
xuriam. D. Hieronymus epistola x. ad Furiam hæc scribit. In ipsiis cibis calida
quæque vitanda sunt : & non solum de carnibus loquor, super quibus Vas electio-
nis profert sententiam : Bonum est non manducare carnem, & non bibere vi-
num :

num: sed etiam in ipsis leguminibus infantia quæque, & graviora declinanda sunt... Inde est quod nonnulli vitam pudicam appetentium in medio itinere corrumpunt; dum solum abstinentiam carniū sufficere putant, & leguminibus onerant stomachum: quæ moderate, parceque sumpta innoxia sunt. Et ut quod sentio, loquar, nihil sic inflammat corpora, & titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus, rursusque convulsus. Similia scribunt ceteri Patres, quos brevitatis gratia prætereo. His Patrum auctoritatibus innixi aliqui Theologi sustinent, eiusmodi Christianos non implere præceptum ieiunii. Maior in IV. distinct. xv. quæst. 111. Martinus Ayala Episcopus Guadixensis Lib. III. de Tradit. Eccl. cap. de ieiun. Covarruvias Lib. IV. var. cap. xx. num. 11.

III. Communis Theologorum sententia defendit, præfatos Christianos præceptum quidem ieiunii observare; peccare tamen adversus temperantiæ leges. Ratio clara est. Nam Ecclesia præscribit unicam comestionem, & ciborum delectum; qualitatem autem, & quantitatem epularum non definit, nec eam definire ob varias corporum constitutiones potest, ut peroptime inquit D. Thomas 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. ad 1. *Quantitas cibi non potuit omnibus taxari propter diversas corporum complexiones.* Qui ergo semel comedunt, præcepto ieiunii satisfaciunt. Quod confirmari potest communi illa doctrina, qua Theologi asserunt, posse impleri substantiam, ut aiunt, præcepti etiam ab eo qui in peccato mortali existat, seu per actionem quam malitia comitetur. Nam si quis ob vanam gloriam elemosynam pauperibus distribuatur, vel parentes honoret, præceptum de honorandis parentibus, & de elemosyna implet, quamvis meritum christianæ observantiæ non habeat.

IV. Obiicies. Præcepta legis observanda sunt, non secundum verborum corticem, sed iuxta intentionem præcipientis; ut deducitur ex regula iuris lxxxviii. Qui autem ventrem immoderate epulis replent, & exquisitis obsoniis gulæ morem gerunt, intentioni Ecclesiæ adversantur. Insuper ieiunium est actus virtutis abstinentiæ, & imperatus a temperantia: virtutis autem præceptum per vitium oppositum impleri nequit. Resp. Duplex in legislatore intentio distingui solet: altera, quam vocant obiectivam, seu intrinsecam; altera, quam appellant finalem, seu extrinsecam. Prima cadit sub præcepto, secus secunda: quia illa respicit id quod legislator re ipsa præcipit; hæc effectum, seu finem spectat, quem legislator vellet ex legis observantia provenire. Qui ergo semel comedit, & a cibus viticis abstinere, satisfacit primæ intentioni Ecclesiæ, & implet præceptum secundum substantiam; non tamen satisfacit secundæ intentioni, seu fini extrinsecæ. Ad id quod additur, respondetur, falsum quidem esse, præceptum virtutis impleri posse per eius oppositum: neque tamen hoc contingit in comestione, qua impletur præceptum ieiunii. Quandoquidem præceptum istud præcipit unicam

comestionem, & abstinentiam a quibusdam cibis. Qui reipsa semel comedit, & abstinet a cibus prohibitis, actum bonum ex officio, ut Augustinus ait, exercet; & per hunc actum bonum praecipuum implet; quamvis simul adversus alias leges peccet. Aliqua sunt praecipua quae impleri possunt secundum substantiam, & non secundum modum: quia modus non est intrinsecus rei praecipuae: & huius generis est praecipuum ieiunii. Alia vero sunt praecipua quae impleri nequeunt secundum substantiam, nisi impleatur & modus: quia modus est intrinsecus rei praecipuae: cuiusmodi est praecipuum de recitandis horis canonicis, cuius modus est, ut attente & devote recitentur.

V. Quæst. II. *An qui pluries in die ieiunii comedit, servato ciborum delictu, pluries etiam peccet?* Resp. Communior sententia est, hunc semel peccare, in secunda nempe comestione, secus in reliquis refectionibus. Quoniam ieiunium in secunda refectione iam fractum est. Nequit ergo infringi in tertia, & quarta. Hæc per se manifesta sunt. Praecipuum siquidem ieiunii unicam præscribit comestionem. Ergo semel violatum praecipuum istud per secundam comestionem observari amplius nequit. Quemadmodum, si praecipuum prohiberet fractionem vasis, fracto vase, praecipuum non posset amplius impleri. Hanc opinionem defendunt Durandus in *IV. dist. xv. quæst. xi. num. 9.* Caietanus 2. 2. *quæst. cxlvii. art. 8.* Navarrus *cap. xxi. num. 15.* Ledesma *II. Part. tract. xxvii. cap. 11.* Azorius *Lib. VII. cap. 1x.* Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. IV. cap. v. num. 12.* Lessius *Lib. IV. cap. 11. dub. 3. num. 15.* Bonacina *dispnt. ult. de præcept. Eccles. quæst. 1. punct. 3. num. 7.* Trullenchus in *Decalog. Lib. III. cap. 11. dub. 3. num. 3.* Leander *tract. v. disp. 1x. quæst. 11.* Salmanticenses *tract. xxii. cap. 11. punct. 3. §. 1. num. 47.* Cozza *Tom. de ieiun. III. Part. art. 1. dub. 11. num. 143.* Sporer in *append. ad 3. præcept. Decal. sect. 3. num. 38.*

VI. Contrariam sententiam pauciores quidem, sed graves tamen Auctores defendunt. Maior in *IV. dist. xv. quæst. vi.* Medina *codic. de ieiun. quæst. v.* Covarruvias *Lib. IV. var. qq.* Ioannes de Neapoli apud eundem, Montefinos 2. 2. *quæst. lxxii. art. 2. disp. v. quæst. iv. num. 47.* Sylvius 2. 2. *quæst. cxlvii. art. 6. quæst. 3.* Molanus in *sua Theologia præd. tract. 111. de virtut. cap. xi. concl. 4.* VVigandt *tract. v. exam. 1v. num. 101. resp. 3.* Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. XI. cap. 11. num. 31.* & apud ipsum VViggers. *La Croix Lib. III. part. 11. num. 1265.* valde probabilem eam iudicat. Antequam, quid in hac controversia ipse probabilis sentiam, libere profero, quæ mihi certa videntur, exhibeo. Igitur reiicio, tamquam opinionem nimis laxam, illam quam referunt, & sequuntur Salmanticenses *loc. cit. num. 49.* nempe, nullum peccatum committi, nec veniale, in tertia, & quarta comestione. Enimvero manifestum est in his repetitis comestionibus novam aliquam malitiam perpetrari, tum ob contumaciorem legis contem-

ptio-

ptionem, tum ob effrenem indulgendi gulæ licentiam. Quare Lessius, licet primam opinionem propugnet, adfirmat tamen, in tertia comestione peccatum veniale committi. His præmissis, restat ut super præcipuo controversiæ puncto iudicium feram.

VII. Porro, expensis utriusque sententiæ momentis, prima mihi minus probatur: tum quia rationibus quæ subtilitatem aridæ Metaphysicæ sapiunt, innixæ est; tum quia nimis naturali æquitati adversatur. Quare secundam amplector, tamquam probabiliorē, & in praxi, ut ego arbitror, unice tutam. Quandoquidem præceptum ieiunii partim est affirmativum, partim negativum. Quin plus habet negationis quam adfirmationis: Nam negativum est, quia prohibet esum carniū. Negativum est, quia prohibet plures comestiones. Et, quoniam hoc adversarii negant, sic statim probatur. Unica comestio directe a lege non præcipitur, ita ut ex necessitate debeamus semel in die comedere, sed directe prohibentur plures comestiones; & indirecte unica comestio non tam præcipitur, quam permittitur; hoc nimirum in sensu: si vis comedere, non potes, nisi semel; ceterum potes unum vel duos dies transigere absque omni cibo. Prohibet ergo Ecclesia directe plures refectiones; unamque indirecte præcipit. Et, ne rem certam verborum varietate dubiam faciamus, admitto, directe præcipere Ecclesiam unicam comestionem. Ergo legitime inferitur, plures ipsam vetare. Qui enim unum determinatum præcipit, sane plura prohibet. Prohibet, inquis, secundam comestionem, secus tertiam. Verum hæc est iuxta Logicos petitio principii. Cur, quæso, secundam prohibet, minime vero tertiam? Assigna illius limitationis causam. Possē, & potuisse Ecclesiam sic præcipere, ultero fateor. Sed sic re ipsa præcepisse, nego: & negationis fundamentum assigno. Omnia præcepta negativa æque per secundam, ac per tertiam actionem contrariam violantur. Ergo & præceptum ieiunii, qua parte negativum est. Concedunt enim etiam adversarii, indirecte saltem esse negativum, seu assentiuntur hoc præceptum partim esse negativum, partim affirmativum. Fatentur denique prohibere plures refectiones; sed reponunt fieri non posse ut præceptum, semel per secundam comestionem violatum, deinceps observetur, eo quod destructa sit eius essentia: quod autem non est, observari nequit. Hoc infra palam fiet esse merum sophisma. Interim inquirō: cur toties non agis contra præceptum negativum ieiunii, quoties comedis post secundam comestionem; quemadmodum toties agis contra præceptum negativum comedendi carnes, quoties carnes manducas? Cur asseris, prohibitionem illius præcepti ieiunii esse limitatam ad secundam comestionem? Oppositum videmus in omnibus aliis negativis præceptis. Quia Ecclesia prohibet die ieiunii comestionem carniū, toties peccatur, quoties comeduntur. Quia prohibet plures Missas celebrari, unamque singulis Sacerdotibus permittit; toties peccatur, quot Missæ post primam celebrantur.

VIII. Respondent, quæ a præcepto ieiunii prohibentur, non esse suapte natura mala: non ergo singulæ refectiones prohibentur; sed ea dumtaxat qua ieiunium violatur, nempe secunda, prohibita dicenda erit. Hæc responsio inanis est. Quandoquidem Ecclesia prohibet ingredi Sanctimonialium monasteria, prohibet non ieiunos ad Eucharistiam sumendam accedere, prohibet carnum esum, aliaque multa verat, quæ suapte natura mala minime sunt: & tamen certum est toties aliquem peccare, quoties carnes manducat, quoties non ieiunus Eucharistiam sumit, quoties septa ingreditur Sanctimonialium; & idem de omnibus præceptis negativis dicendum. Nec disparitas quam assignant, alicuius momenti est; videlicet quod alia præcepta adducta adhuc post primam transgressionem servari possunt; secus præceptum ieiunii, cuius essentia per unicam secundam comestionem destruitur. Non, inquam, quidpiam valet hæc responsio. Quoniam nec qui carnes semel comedit ieiunii die, potest amplius omnino, & perfecte præceptum prohibens carnum comestionem observare; sed tantum imperfecte. Ergo quemadmodum post primam carnum manducationem ad observantiam imperfectam præcepti obstringitur ille qui carnes comedit; sic qui bis comedit, ad ieiunii præceptum eo modo quo potest observandum obligatur.

IX. Ex his quæ dicta sunt, responsio patet ad contrariæ sententiæ rationes, quæ metaphysicæ sunt, non morales. Verum siquidem in physicis est quod, ablata forma essentiali, compositum destruitur; sed illud in moralibus non contingit. Quoniam ieiunii essentia non est individua, ut sunt essentiæ metaphysicæ; sed dividua est, plures habens partes, quarum aliquæ consistunt, destructis aliis. Itaque post secundam comestionem non potest amplius perfecte, & secundum omnes partes ieiunii præceptum observari. At cur observari nequit imperfecte? In quo essentia, non metaphysica, sed moralis ieiunii sita est? In corporis afflictione, in concupiscentiæ, aliorumque appetituum refrenatione. Ad hos effectus producendos unica comestio præscripta est, & plures prohibentur. Quæro, num post secundam comestionem corpus capax sit afflictionis. Nonne per abstinentiam a tertia refectione caro comprimi, & concupiscentia cohiberi potest? Nemo id negaverit. Potest ergo aliquo modo impleri præceptum. Cur ergo implendum denegas? Quod, ablata ieiunii forma, per secundam comestionem destructa est ieiunii essentia? Sed istæ tricæ & nugæ sunt metaphysicæ, quæ perperam rebus moralibus applicantur. Hinc responsio patet ad paritatem ex fractione vasis petitam. Si enim vas ita infringatur, ut post fractionem adhuc aptum sit ad communes usus; peccatum novum esset, si per repetitas percussiones denuo commineretur. Ieiunium, ut demonstratum est, post secundam refectionem adhuc utiliter observari potest, quia plures habet partes. Quare, si paritas fieret vasis, quod unica fractione omnino inutile redditur; esset profus inepta ob evidentem disparitatem iam assignatam:

videlicet quia ieiunium plura præscribit; & idcirco, quamvis frangatur secundum aliquas partes, potest secundum alias observari. Qui non potest abstinere a carnibus, poterit fortasse servare unicam comestionem. Qui secundam refectioem sumpsit, potest omittere tertiam. Qui ante meridiem comedit, tenetur reliqua a præcepto imperata servare. Qui in alieno territorio, ubi non viget præceptum ieiunandi, prandium sumpsit, in propriam reversus civitatem, in qua præceptum est ieiunandi, nec carnes comedere, nec cœnare potest. Ne multa. Ieiunium plura complectitur. Qui omnia servare nequit, ea pauca servet quæ potest. Quemadmodum qui non potest recitare integrum officium divinum, tenetur recitare partes eiusdem. Neque ex eo quod secundum partem principalem violatum sit ieiunium, licitum est reliquas eius partes infringere. Alioquin qui lacerasset vestem, posset etiam illius partes omnes comminuere; & qui alicuius domus præcipuam partem demolitus fuisset, posset omnia reliqua cubacula diruere. Ex quibus omnibus evidenter constat, rationem potissimam cui contraria sententia innititur, esse merum paralogismum; & praxim fidelium, quam obiciunt, esse abusum, qui illorum culpabilem ignorantiam consequitur. Denique concludo, Christianum qui semel violavit ieiunium, debere a tertia, & quarta refectioe abstinere: quia certum est iuxta communissimam Theologorum sententiam, sin novum, gravius saltem peccatum eum committere; ut præ ceteris testatur sanctus Antoninus II. Part. tit. vi. cap. 11. §. 9. *Item diebus ieiuniorum pro qualibet vice, qui comedit ultra unam vicem, peccat mortaliter secundum Ioannem de Neapoli in quodlibeto 1, quia reducit istud præceptum ad negativa. Sed Durandus dicit in IV. hoc esse tantum unum peccatum mortale, quia est fractio unius præcepti pro una die, sed tanto gravius, quanto pluribus vicibus comedit illa die. Et istud communius tenetur. Et hoc, nisi novo contemptu pluries comederet: quia tunc verum esset dictum Ioannis.*

X. Quæst. III. *An qui inadvertenter ieiunium frangit, teneatur illa die, cum advertit, ieiunium servare?* Resp. Quid dicendum sit, patet ex dictis in superiori quæstione. Nam omnes illi quos allegavimus, ut consequenter loquantur, sustinent hunc non teneri ob eandem rationem quam supra explicuimus; nimirum quod destructa ieiunii forma, quæ est unica comestio, non potest amplius ieiunium servari. At nos rationis huius manifestam fallitatem satis superque ostendimus. Nunc tantum addo, adversarios, ut defendant comedentem carnes non teneri ad ieiunium, docere, abstinenciam a carnibus esse ieiunii essentiam; cui accedit unica comestio: nunc autem, ut propugnent non teneri eum qui bis comedit, ad ieiunandum, docere, in unica comestione sitam esse ieiunii essentiam; qua sublata, possibilis non est observantia ieiunii. Pro commodo enim ieiunantium variant ieiunii definitionem. Sed hæc omnia iam profligata sunt. Idcirco paucis dicimus, eum qui ex ignorantia ieiunium fregit, cum primum animadvertit ieiunii

legem

legem vigere, ad illius observantiam teneri ob evidentes rationes quas in superiori quæstione dedimus. Si enim qui scienter violavit ieiunium, tenetur eo quod potest modo, illud secundum alias partes observare; potiori iure ad id obligatur qui ex inadvertentia illud transgressus est.

XI. Quæst. IV. *An interruptio unice comestionis ieiunium frangat? Quidve dicendum de famulis mensæ inservientibus, lecthoribus, & iis qui pyra, poma, & uvas comedunt ad sedandam sitim?* Resp. Qui surgit e mensa animo redeundi, & refectionem continuandi, ieiunium non frangit, si, peracto negotio, refectionem resumat: quia moraliter unica refeccio reputatur. Quodnam spatium interfluere debeat inter has duas comestionis partes, non una est sententia. Sanchez in *select. disp.* 111. num. 4. duas horas admittit. Sed hoc spatium, tamquam nimis longum, communiter reprobatur. Dimidiæ horæ intervallum assignant congruentius, & communis alii. Ut mihi videtur, id arbitrio prudentum relinquendum est. Nam maior, vel minor necessitas tractandi aliquid non levis momenti negotium, sicut potest a ieiunio excusare, sic longiorem, vel breviorē comestionis interruptionem permittere valet. Qui vero surgit e mensa animo non resumendi refectionem, ieiunium frangit, si, peracto negotio, iterum comedat: quia non amplius censetur unica comestio. Qui credit prandium finitum, involvitque mappulam, & alio novo ferculo producto comedit, non violat ieiunium: quia ad veram unice comestionis interruptionem requiritur physica cessatio a prandio, seu cœna; nec sufficit sola intentio. Qui tandem e mensa surgit ob imminens aliquid negotium, nulla intentione præmissa de resumenda, & continuanda, expedito negotio, refectione, eo quod ad id non advertit animum, si multum temporis non interfluxerit, videtur posse resumere refectionem; secus qui deliberato animo non resumendi refectionem e mensa abscedit: quoniam tunc & physica interruptio, & intentio concurrunt simul. Hæc omnia tamen iudicio prudentis viri relinquenda sunt: quia tales circumstantiæ occurrere possunt, ut varias exigant resolutiones. Qui mensis inserviunt, sive sint Religiosi, sive famuli, ratione istius servitutis nequeunt quidquam cibi ante prandium capere; quidquid in oppositum alii asserant: quoniam eiusmodi officium non videtur suapte natura sufficiens ratio interrumpendi refectionem. Si vero aliqui peculiari stomachi debilitate laborarent, atque notabile detrimentum ex prandii dilatione subirent; tunc aliquid cibi sumere possent, vel prandium anticipare. Qui poma, pyra, uvas, similesque fructus, etiam ad extinguendam sitim, comedunt, ieiunium frangunt: quia eiusmodi fructus sunt verus cibus, & ad nutriendum sunt ordinati; quidquid in contrarium asserat Pasqualigus *decif.* cxxxvi. Sola materiæ parvitas excusare posset, vel manifesta necessitas, quæ legem non habet. Hæc est communior Theologorum sententia, quam docet S. Antoninus II. Part. tit. vi. cap. 11. §. 9. *Bina comestio frangit ieiunium, eorum scilicet*

cet quæ communiter solent sumi in cibum; ubi etiam fructus, cerasa, pira, & nuce computantur: quia in loco refectiois assumuntur, ut in prandio, & in cæna: & herbe etiam, quia sancti Patres herbis vescabantur. Coquus tamen prægustare licite valet cibos, dummodo id non fiat in fraudem ieiunii.

C A P U T XIII.

Resolvuntur tres aliæ quasiuncule super iis quæ unica comestioni adversantur.

I. Quæst. I. *An qui in die ieiunii quidquam medicum cibi sæpius comedit, si notabilem quantitatem tandem comederit, ieiunium frangat?* Resp. Communis Doctorum sententia docet, hunc peccare mortaliter contra præceptum de observando ieiunio. Et ita declaravit Alexander VII. qui hanc propositionem damnavit. *In die ieiunii qui sæpius medicum quid comedit, est notabilem quantitatem in sine comederit, non frangit ieiunium.* Ratio evidens est: quia æque opponitur legi materia notabilis prohibita, sive simul, sive divisim ponatur.

II. Quæst. II. *An invitatus ab amico in die ieiunii, ut potum; vel aliquid cibi capiat, possit, ne inurbanus videatur, illud sumere?* Resp. Auctores non satis clare respondent huic quæsto. Nam alii, nulla facta distinctione, aiunt, hunc peccare mortaliter; alii venialiter; & alii nullo modo peccare respondent. Dico primum. Qui invitatus ab amico comedit, ne inurbanus appareat; dubio procul agit contra præceptum ieiunii, quod unicam permittit comestionem: a quo præcepto officium urbanitatis, & amicitiae non excusat. Lex enim amicitiae subiecta esse debet legi Dei, & Ecclesiae: nec urbanitas erga amicam iniuriam præcepto ecclesiastico inferre debet. Hinc proverbii loco dici solet: *Amicus usque ad aras*: Dico secundum. Si invitatus comedat quantitatem notabilem, peccat mortaliter: si quid modicum manducet, peccat venialiter. Hæc comperta suapte natura sunt.

III. Quæst. III. *An sine fractione ieiunii aliquid cibi sumere liceat toties quoties liberis, ne potus noceat?* Resp. Diana coordinatus Tom. IV. resol. 98. affirmativam opinionem defendit. *Et hoc est, inquit, intelligendum toties quoties liberis; dummodo id non faciat in fraudem ieiunii, sed ne potus noceat*: Huic sententiæ accedunt plures alii, Caramuel in *Theol. Reg. num. 916.* Leander *trah. v. disp. v. quæst. x.* Viguierius de *Inst. Theol. cap. vii. de temp. s. 3.* Cardinalis Cozza Tom. de *ieiun. part. 111. art. 1. dub. 3.* ubi auctoritatem affert D. Thomæ desumptam ex *IV. Sent. disp. xv. art. 4.* in confirmationem suæ sententiæ: cum tamen ne verbum quidem proferat Angelicus quod favere possit præfatæ opinioni, quæ sane nimis laxa no-

bis videtur. Quare contrariam sententiam, tamquam unice veram, sustineo, quam defendunt Caieranus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. Salmanticenses trad. xxxiii. cap. 11. punct. 3. s. 2. num. 68. & laudant Sanchez, Abulensem, Villalobos, Bonacinam, Layman. Claritatis tamen gratia distinctio præmittenda est. Si quis, non assuetus vino potando, ardenti siti exæstuans, quid parum cibi caperet pro una vice ad evitandum potus nocumentum; forte excusari posset. Ceterum quod hoc licitum sit toties quoties cuique libuerit, nos, tamquam evidenter falsum, reprobamus. Et, antequam sententiam nostram suadeamus, lubet indicare cibi quantitatem, quam cum potu sumendam permittunt adversarii. Diana docet, posse sumi quinque vel sex amygdalas saccharo conditas, vel quid simile. Leander concedit quantitatem cibi infra dimidiam unciam, sive cibus iste panis sit; sive fructus, aut quid huiusmodi. Pasqualigus permittit aliquid infra unciam, dummodo non sit chocolates, cuius dimidia uncia vel semel sumpta ieiunium per ipsum frangit. Quamcumque harum opinionum seligas, si sæpius potaveris, quantitatem cibi notabilem, & gravem tandem te sumpsisse compertum est. Porro, ut vidimus, Alexander VII. damnavit propositionem quæ asserbat, posse quemquam sæpius quid comedere, etsi notabilem quantitatem in fine comederit. Porro qui sæpius bibit, & toties comedit, vel sex amygdalas saccharo conditas, vel infra unciam, aut dimidiam unciam, frequenter quid modicum comedit, & in fine potationum, & comestionum notabilem quantitatem evincitur comedisse. Ergo iuxta doctrinam Ecclesiæ ieiunium frangit. Et sane inter propositionem damnatam & istam aliud discrimen ego non video, nisi quod propositio damnata admittebat plures parvas comestiuunculas; opinio vero quam impugno, ultra simul admittit plurimas potationes. Igitur, si vera esset hæc sententia, insignes potatores feliciores ceteris forent. Quoniam illi possent toties quoties bibunt, quidquam cibi capere; & cum frequenter bibant, frequenter etiam refici possent. Quæ omnia & intentioni Ecclesiæ, & ipsi naturali rationi contraria sunt. Nec alicuius momenti est limitatio adiecta, quod scilicet istæ comestiones non fiant in fraudem ieiunii. Nam hic est merus verborum lusus. Siquidem, ut sæpius ex D. Thoma notavimus, intentio ieiunantis naturam ieiunii non variat. Quoties cibus in notabili quantitate sumitur, fraus ieiunio fit, quæcumque sit intentio ieiunantis. Concedit D. Thomas, electuaria sumi posse per modum medicinæ, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate sumat per modum cibi: 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. art. 3. Ex quantitate Angelicus arguit fraudem. Quoties ergo in repetitis potationibus sumitur, licet divisum, quantitas notabilis cibi, toties iniuria ieiunio irrogatur.

IV. Obiicies. Ecclesia cuique permittit in ieiuniis bibere, quoties ipsi libet. Ergo permittit etiam omne id quod necessarium est, ne potus noccat. Porro cibi aliquid sumere necessarium est, ne potus noccat. Licitum ergo erit cuique toties ci-

bum sumere quoties bibit; dummodo id non faciat in fraudem ieiunii. Resp. Concedo (quamvis non pauci, & graves Auctores hoc negent) Ecclesiam permittere extra refectionem plures vini potus ad extinguendam sitim; inficior tamen ipsam permittere plures comestiones; sed unicam tantum concedere aio. Qui autem sæpius parum cibi capit, non semel, sed pluries comedit, Igitur adversus legem ieiunii peccat.

C A P U T XIV.

De collatione serotina: de illius quantitate, & qualitate: nonnullæ aliæ quæstiunculæ super hac materia resolvuntur.

L Capite septimo originem, & progressum refectionis serotinæ explicemus; illamque non adversari integritati ieiunii demonstratum est. Dicitur sibi, originem hanc collationem duxisse a Monachis, qui in ieiuniis, a sua tantum regula indictis, ante, vel post colloquia sua spiritualia, quæ collationes dicebantur, aquam bibebant. Hæc bibendi facultas etiam ad ieiunia quadragesimalia extensa fuit, cum Religiosi ob laboris defatigationem potu indigebant. Usque dum ieiunium solvi consuevit vel vespere, vel hora nona, seu tertia postmeridiana, collatio serotina nihil præter potum aquæ, vel vini admittebat. Aliquando etiam electuaria, ut tempore divi Thomæ Aquinatis, sumebantur per modum medicinæ. Retroacta cœna, seu prandio ad horam sextam, iam tum collatio aliquid cibi admittere cœpit. De hac itaque serotina collatione sequentes quæstiunculæ resolvuntur.

II. Quæst. I. Quantum cibi sumi possit in collatione serotina? Resp. Antequam quid ipse sentiam profero, brevissime ob oculos ponam initium, & progressum quantitatis cibi qui sumi consuevit in hac collatione. Ut dixi, sub initium, & usque ad quartum decimum Ecclesiæ sæculum collatio nihil præter potum admittebat. Sæculo decimo quarto labente, & quintodecimo incunte, præter potum, fructus, & herbas sumere in serotina refectione Christiani cœperunt. Tempore sancti Antonini licitum solummodo erat sumere vel herbas, vel fructus, vel electuaria, ne potus noceret. Usus sumendi panem nondum erat inventus, En verba sancti Archiepiscopi II. Part. tit. vi, cap. 11. §. 9. *Cum communis usus Christianorum sit facere collationem de sero, aliquid parum sumere cum potu, sine alia consideratione, quamvis non intendant sumere per modum medicinæ, ne scilicet vinum noceat, sed innituntur consuetudini, quæ ea ratione videtur introducta; pie est interpretandum factum eorum, & excusandum; & hoc, nisi sumerent in quantitate no-*

tabili, vel de pluribus generibus fructuum, vel studiose ad nutriendum. Et quia panis est principalis cibus ordinatus ad nutriendum; minus congruum videtur panem sumere. Sumere autem bucellam panis frangit ieiunium. Neque hoc tempore consuetudo obtinebat fumendi collationem ad nutriendum. Quoniam D. Antonius ait excusandos esse, & pie interpretandum factum illorum qui non intendebant sumere collationem per modum medicinæ. Sola bucella panis ieiunium frangebatur. Similia habet Sylvester, qui labente sæculo quindecimo, & sextodecimo ineunte florebat, verb. ieiun. num. 10. De collatione serotina generaliter sciendum est, quod quedam sunt quæ nec sumuntur, nec sunt ordinata principaliter ad nutriendum, licet nutriant aliquantulum; ut potus etiam vini, & electuaria, & aliæ medicinæ. . . . Quedam vero sunt ordinata principaliter ad nutriendum, quæ in cibum sumi consueverunt; ut panis, & secundum Petrum de Palude fructus, & herba, & principaliter panis. De primis ergo, & de secundis, excepto pane, non est dubium quod licite de sero sumuntur causa medicinæ, id est ne noceat potus; licet non per modum cibi. Sed, si non sumantur per modum medicinæ, secundum Archiepiscopum, pie interpretandum est ratione consuetudinis, quæ ea de causa videtur introducta; quod etiam sentit Panormitanus. . . . Unde, quia circa hoc legem aliam præter consuetudinem non habemus, dico, quod, ubi est consuetudo, licite sumitur panis, si aliud non habetur, vel, si habetur, illud stomacho nocet, vel non reparat sufficienter contra potum. Immo etiam licet, ubi est consuetudo de non sumendo pane, quia in foro conscientiæ consuetudo non obligat, nisi in quantum legislator intendit, ut patet ex dictis supra, Consuetudo §. 13. qui non intendit ut sine pane bibas, quando sine pane potus, quo indiges, obesset; ut quia fructus non habes, vel, si habes, non habes stomachum fructibus opportunum. Similia scribit Caietanus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 2. Licet præcis temporibus non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas, aut bucellam panis, ne potus laet stomachum. . . . hodie tamen omnia licita sunt per modum medicinæ in vespertino potu, fraude cessante. . . . Deservendum tamen est consuetudini loci, scilicet, ubi non consuevit sumi panis, non sumatur sine rationabili causa, puta quia fructus nocerent, aut non haberentur, aut non possent conteri dentibus. Temporis tractu tandem obtinuit consuetudo fumendi panem. Nam, ut supra dictum est, D. Carolus Borromæus concessit pro hac serotina refectione unciam & dimidiam panis, ac vini poculum.

III. Quantitatem panis, quam pro serotina cœnula definitivè S. Carolus labente sæculo sextodecimo, ineunte sæculo decimoseptimo, augere cœperunt christianæ Ethicæ tractatores. Iam enim hoc tempore collatio sumebatur, non solum per modum medicinæ, sed absolute per modum cibi, ut testatur Azorius Tom. I. Lib. VII. cap. viii. quæst. iv. ubi inquit: Fateor quidem illam primo cœpisse causa somni accipiendi, & idcirco etiam indigentia. More tamen, & consuetudine

tudine introductum est ut ea absolute, & simpliciter utamur. Idipsum confirmat Lessius Lib. IV. cap. 11. dub. 2. num. 11. Item sumentes collatiunculam vespertinam, etiam si id faciant non solum ne potus noccat, ut olim; sed etiam alendi causa, & absque potu: quia consuetudo permittit. Hoc gradu facto, videlicet de collatione per modum medicinæ, ad collationem per modum cibi, confectiu quantitas cibi aucta fuit. Sub initium bolus panis; deinde uncia cum dimidia, ut ex divo Carolo retulimus; tandem, sæculo decimosæptimo ineunte, in controverfiam penes Theologos hæc quantitas venit; & ex eorum contentione augmentum reportavit. Graffius I. Part. decis. Lib. II. cap. xxxvii. num. 29. cum aliis tres uncias cibi permittit, & nil amplius. Azorius Lib. VII. cap. viii. quæst. viii. permittit tres, vel quatuor uncias panis. Lezana cum aliis in Summ. qq. Reg. verb. Ieiunium quatuor uncias cibi concedit. Molfesius in Summ. trad. x. cap. 111. cum aliis quantitatem cibi serotini extendit ad sex uncias. Leander trad. v. disp. 1v. quæst. xiiii. Castropalaus Tom. VII. trad. 1. disp. 111. §. 2. num. 7. Diana trad. vi. resol. 116. amplificat ad octo uncias. Addit Leander quæst. xiv. cum qui definitam octo unciarum quantitatem per unam, vel alteram unciam excederet, non fracturum ieiunium. Insuper iuxta ipsum Leandrum quifque potest has decem panis uncias aquæ immiscere, & conficere per coctionem papparium: quod sane erit circiter viginti & amplius unciarum, sufficiens ad opulendum quemlibet mediocrem ventriculum, prandio antecedente præoccupatum. Reginaldus Tom. I. Lib. IV. cap. xiv. dub. 10. num. 185. Filiucius Tom. II. trad. xxvii. part. 11. cap. 111. quæst. vii. num. 33. cum aliis assignant quartam partem ordinariæ cœnæ, quam ieiunantes sumere solent tempore quo non ieiunant. Alii prudentum iudicio totum relinquunt. P. Magister Milanæ in exercit. xxiii. in proposit. Alexandri VII. de collatione serotina hæc scribit: *Ut cœnula ista innocua sit, debet esse modica, ita nimirum ut octo unciarum pondus ordinariæ haud excedat quantitas illa quæ pro refectioe sumitur: ita quidem univèrsim viri qua pietate, qua doctrina pollentes docent, & ad praxim reducunt. Dixi ordinariæ, quia iusta ex causa poterit esse maioris ponderis, quando videlicet aliquis maiori eget nutrimento.* Hæc domestici Scriptoris opinio laxissima est, & improbanda.

IV. Paucis perstrinxi quæ tum antiqui, tum recentes Auctores hac de re scripserunt. Quid porro mihi dicendum est in tanta opinionum varietate, ubi principia certa desiderantur, & ubi quisque pro arbitrio mensuras auget, minuitque? Ut confusio tollatur, & aliquam regulam quæ tum a laxitate, tum a severitate, quoad fieri potest, declinet, assignemus, ea primum omnium indicabimus quæ vel ab ipsis benignioribus Casuistis respuuntur. Diana, Salmanticenses, & alii in magno numero improbant, tamquam laxam & improbabilem, opinionem

quæ pro collatione ferotina quartam cœnæ partem assignat. Nec aliquid probabilitatis eidem conciliat lepida & falsa responsio P. Patritii Sporer, qui in *append. ad 3. præcep. Decal. sèb. 2. num. 26.* hæc reponit in defensionem laxæ opinionis, quam sibi adoptat. *Mittant illi Germanis tempore ieiunii suum calidum calum, cibum, & vina pingua, fructus, & confecta &c. & ieiunabimus cum ipsis.* Communior opinio inter recentes Casuistas illa est quæ octo uncias panis; seu cibi permittit. Et hæc est etiam post illam quæ permittit quartam cœnæ partem, omnibus laxior. Secundo animadverto, consuetudinem legitime introductam posse variare ieiunii formam. Tertio admitto, consuetudinem invec̄tam esse sumendi collationem ferotinam. Concedam, hanc collationem, nedum toleratam, sed & approbatam esse. Tandem consentio, consuetudinem introductam esse, ut in hac collatione aliquid cibi, præter potum, nempe panis, & fructuum, seu herbarnm, sumatur. Verum nulla consuetudine approbata est quantitas illa octo unciarum, quam pro arbitrio assignant plures recentes Theologi. Quin eam quantitatem veræ Ecclesiæ consuetudini adversari facile colligitur. Quandoquidem sancti Episcopi, ut Antoninus, Caietanus, Carolus Borromæus, aliique, qui præfatæ collationis origini, & introductioni propinquiore fuerunt, oppositum apertissime docent; & duas uncias panis non permittunt. Theologi, qui his Sanctis vel sup̄ares, vel viciniore fuerunt; tres, vel ad summum quatuor uncias panis concedunt.

V. Ut itaque, sicut præmissi, media ego via incēdam, opinionones, quæ sive quartam cœnæ partem, sive octo uncias permittunt, reicio, tamquam laxas, & ut ego arbitror, a vera consuetudine Ecclesiæ exorbitantes. Paullulum quoque, quin plnsquam paullulum, ab antiqua recedo severitate; & sanctis vitis mediæ, ut ita dicam, istius consuetudinis ætatis, gravioribusque Theologis accedere volo. Duas uncias panis, & unam unciam aut amygdalarum, aut sicuum, aut nucum, detractis corticibus, permitterem in collatione ferotina. Hæc sententia minus recedit a Sanctorum doctrina, & praxi: simul etiam humanitati indulget; sed indulgentia ita moderata est, ut a laxitate recedat. Non negaverim tamen; iuxta varias corporum constitutiones posse aliquantulum præfatam regulam relaxati. Quamobrem diu in ea sui opinione, nihil videlicet statendum esse super istius collationis quantitate. Sed experientia didici, nimium periculo laxitatum, & etiam scrupulorum obnoxiam esse sententiam illam quæ nihil statuens, omnia aliorum iudicio relinquit. Ex ea quoque magna confusio in ieiunii observantia sequitur. Nam Christiani, vel quia audiunt, vel quia legunt Casuistas, alios permittentes octo quantitatis uncias, alios concedentes quartam solitæ cœnæ partem, ex his opinionibus unam tertiam efformant; & quisque ferre eorum Theologus factus, peculiarem istius collatiunculæ mensuram sibi præfuit;

finis; atque eo devenerunt, ut asserant satis esse ad ieiunium, si a cœnula ferotina cum fame assurgant. His omnibus serio reputatis, congruum existimavi regulam assignare, quæ & consuetudinibus non adeo vetustæ, & Sanctorum praxis imaginem quamdam referat, & laxitatibus aditum præcludat. Præfata regula communiter inservire omnibus potest; licet aliqui ratione peculiaris constitutionis, possint aliquantulum ab ea recedere; sed, ne multum aberrant, ad eam respicere debent. Et quamvis plures Casuistæ nimis rigidam eam appellent, non ob id minus vera est; immo character fere veritatis eius ob temporum calamitatem est, quod pauci illam amplectantur, plerisque laxas opiniones suscipientibus. Quapropter iure asserere potest Diana coordinatus Tom. IV. tract. vi. decif. 116, *Cum quantitate unciarum octo in dicta collatione licitam esse statutum sit; in hoc puncto non multos habebimus adversarios: quia talem quantitatem ab omnibus cum acclamatione, & brachiis expansis suscipiendam esse video*. Dicat, quæso, Diana, qui sint ii omnes qui cum acclamatione, brachiisque expansis hanc suam suslineant opinionem? Nam omnes tum Patres, tum Theologi, quin ex Scriptorum relatione omnes Christiani qui vixerunt usque ad sæculum decimumseptimum hanc opinionem verbo & opere improbarunt. Qui sunt ergo isti omnes? Num graviore Theologi, & sanctiores viri? Minime gentium. Et tamen idem Diana in laudata decisione inquit, consuetudinem illam *quæ viget apud parum timoratos*, non esse regulam ieiunii, sed illam *quæ viget apud viros bonos, & conscientia timoratos*. Consuetudo ergo Ecclesiæ favet ferotinæ collationi. Consuetudo Ecclesiæ certissime favet parvæ quantitati cibi sumendi. Soli recentes Casuistæ propugnant, ut licitam, magnam octo unciarum quantitatem. Hanc opinionem brachiis expansis, & ore aperto, & palato acclamante, suscipiunt Christiani minus pii, & indocti. Ceterum & omnes, non solum antiqui, sed ætati nostræ viciniore Sancti, ac Theologi, insuper & viventes tum pii Christiani, tum docti Theologi præfatum opinionem improbant, & sententiam quam nos docemus, confirmant. Neque ob id rigidi vel severi haberi volumus. Quin in omnibus iis quæ positivi iuris sunt, in benigniorem partem propendimus; semper tamen a laxitate declinare studemus. Sed de hoc iterum infra sermo recurret.

VI. Quæst. II. *An præfata cibi quantitas collationis ferotinae augeri licite possit in pervigiliis Nativitatis, & Resurrectionis dominicæ?* Resp. Communis opinio ianiorum allegat consuetudinem obtinere sumendi in pervigilio Nativitatis Domini collationem quantitatis duplo maioris quam aliis diebus. Ubi hæc consuetudo viget, dubio procul licita erit eiusmodi maior quantitas. Sed difficultas est, num revera hæc consuetudo vigeat: de qua re penes ipsos Auctores fides sit. Venetiis, ubi ego scribo, consuetudo isthæc, quantum mihi scire licuit, cer-

te non obtinet. Sed ut ut sit, res tanti momenti non est, ut maiori egeat discussione. De eo acrius disputant, num scilicet quando pervigilium Nativitatis incidit in diem sabbati, & festum Nativitatis in diem lunæ, liceat maiore uti collatione. Et in hoc secundo puncto non ita ac in primo conveniunt. At ego, sicuti primo, ita huic secundo respondeo, standum esse consuetudini, quæ, ubi viget, licitam reddere potest in pervigiliis & Nativitatis, & Resurrectionis, Pentecostes, & Nativitatis S. Ioannis Baptistæ maiorem collationem. Sed, ut dixi, me fugit hanc vigere consuetudinem in his nostris regionibus. Et certe in pervigilio S. Ioannis Baptistæ, Paschatis, & Pentecostes non obtinet. Inquirunt etiam, num consuetudo isthæc saveat Regularibus. Sed ego non video cur suffragari non debeat, ubi revera viget, Regularibus, quemadmodum laicis; dummodo illorum Regula expressè id non prohibeat; sicut consuetudo comedendi lacticia in Quadragesima in iis regionibus ubi obtinet, tum laicis, tum Religiosis favet; si ea uti velint. Alicubi usus viget differendi in præfatis pervigiliis cœnam ad vesperum, & sumendi mane collationem: quo in casu communius negant, licitum esse excedere consuetam quantitatem dictæ refectiunculæ, quam sero sumptam abundantiorē esse permittunt ob laborem nocturnarum vigiliarum: & hæc ratio evanescit, cum mane, commutato prandio in cœnam, collatio sumitur. Denique inquirunt, an posset uti privilegio istius consuetudinis sumendi maiorem collationem ille qui vovisset ieiunare die veneris, vel altero die, si in hos dies pervigilium Nativitatis incideret? Adfirmant alii; & alii negant. Sed hæc nimis levia mihi videntur. Quare breviter dico: qui vovit ieiunium, vel qui pro lucrando iubilæum ieiunant, non possunt uti dicta maiore collatione: quia illa maior collatio, non cœnula, sed cœna est, nec vero ieiunio conveniens. Quapropter ubi viget hæc consuetudo, illo die revera fideles non ieiunant, quia utuntur privilegio consuetudinis, quæ ieiunio pro tali die derogavit. Voto autem obstricti, & lucrantes iubilæum ad verum ieiunium tenentur: idcirco maiorem illam collationem sumere nequeunt. Ex quibus colliges, quam rectius scripserint laudati Auctores, si quæsisset, num consuetudo non ieiunandi in pervigilio Nativitatis Domini, aliarumque solemnitatū alicubi invaluerit: quam consuetudinem forte nullibi reperissent.

VII. Quæst. III. *An, si quis excederet in quantitate præfinita pro collatione serotina, frangeret ieiunium?* Resp. Diana coordinatus *Tom. IV. tract. vi. resolut. 123.* Leander *tract. v. disput. xv. quæst. xiv.* docent, excessum duarum unciarum supra octo uncias, quas pro collatione serotina assignant, non frangere ieiunium: quia, dicunt, excessus iste loco parvitatatis materiæ habendus est. Sed alii communiter asserunt, quod duæ uncia excedant limites parvitatatis materiæ. Verum sicuti ego supra reprobavi quantitatem octo unciarum; ita nunc reiicio hunc excessum:

sum:

sum : & id quod iam dixi , repeto , nempe non posse assignari quantitatem mathematicam istius collationis ; sed solum regulam quamdam , quæ neque a veteri consuetudine nimium recedat , neque nimium in recentiorum temporum laxitatem declinet : quam regulam supra definiuimus ; ibique addidimus pro varia corporum constitutione posse paullulum quantitatem illam vel minui , vel augeri . Quandoquidem ratio introducendi eiusmodi collationem fuit solamen naturæ , ut nempe homines possent somnum capere , atque corporalia munia obire . Quare ea cibi .quantitate quæ satis sit ad exercendas , licet cum incommodo , & molestia , quæ a ieiunio inseparabilis esse debet , naturæ functiones ; ea , inquam , quisque contentus esse debet . Et licet sub initium quadragesimalis ieiunii ob stomachi vacuitatem difficile somnum caperet ; non propterea illico collationem augere fas esset ; sed oporteret ut conaretur difficultatem illam exercitio , & assuetudine devincere . Quod si post congruam experientiam victoria non reportaretur , sed corpus notabiliter debilitate langueret ; naturæ succurrendum foret , & iuxta prudentis , & evangelicæ benignitatis leges quantitas cibi augenda .

VIII. Quæst. IV. *An in collatione serotina non solum cibi quantitas , sed etiam qualitas attendenda sit ?* Resp. Bonacina *disp. ult. punct. 3. num. 3.* docet quantitatem , secus qualitatem , attendendam esse . *Observa tamen* , inquit , *in secunda refectiuuncula non ita stricte prohiberi cibi qualitatem , sicut interdicitur quantitas . Quamvis enim communiori usu receptum sit ut in secunda refectioe ii sumantur cibi quibus in die ieiunii vescimur ante , vel post prandium , ut sunt uvæ , nuces , poma , vel alia ex saccharo , aut melle confecta ; licite tamen potest sumi iusculum ; modo non sit ex coctis cibis , qui tempore ieiunii interdiciuntur . Potest etiam comedi pisciculus , aut exigua pars piscis maioris : immo multæ aliæ res in eadem refectiuuncula degustari possunt .* Sententiæ Bonacinæ accedunt alii pauci Casuistæ . Contraria autem sententia communissima est , nempe cibos quos consuetudo in hac collatione concedit , esse determinatos , minime vero cuiusque generis . Alioquin , si licitum foret sumere indiscriminatim præfatam collationem ex quovis cibo quadragesimali ; liceret etiam sumere ex cibis compositis , & concretis ex piscibus recentibus tritis , & ex aromatibus , & uti lacte amygdalarum , aliove iusculo , stillato ex acipensere , tructa , aliisque optimis piscibus : quorum , similliumque ciborum unica uncia plus nutrit , & satiat quam multæ uncie herbarum , & fructuum . Porro quis octo uncias sumi posse concesserit , immo decem , ex dictis cibis , quin ieiunium frangatur ? Nemo sane , nisi christianæ legis penitus inscius . Explosa itaque hac sententia , tamquam inane sit laxa , resolvendum superest , quinam cibi permitti sint , & quænam recedat præfata cœnula .

IX. Quæst. V. *Quinam cibi sunt in collatione serotina permixti?* Resp. Iuxta communissimam, veramque sententiam sunt panis, poma, pyra, ficus, uvæ, sive recentes, sive siccæ, oleæ, nuces, herbæ crudæ, dulciaria, seu bellaria, idque genus similia. Quoniam huiusmodi cibi eorum non sunt qui naturam sustentent; & consuetudo, quæ collationem introduxit, hos quoque cibos sumendos invenit.

X. Quæst. VI. *An licitum sit in collatione serotina sumere cibum compositum ex assuatis, nempe pane, herbis, sale, & oleo conditum?* Resp. Leander *tract. v. disput. IV. quæst. xxxv. & xxxvi* cum aliis Casuistis affirmativam defendit sententiam. Quia, inquit, panis immixtus aquæ, aliisque esurialibus, non plus nutrit, quando quantitas non augetur, ac nutrit, si solidus, & separatim sumatur. Hæc siquidem mixtio nihil substantiæ addit, nihilque novi nutrimenti. Cur ergo licitum non erit, servata quantitate, eiusmodi cibos esuriales miscere simul, & per coctionem componere? Hæc omnia mera inventa sunt, ad extenuandam ieiunii formam, & ventriculo indulgendum excogitata. Quare hanc opinionem, ut evidenter falsam, reiicimus. Et, ut omnibus illius falsitas comperta fiat, primum omnium explodendum est illud quod, tamquam certum, obtrudunt, videlicet aquam non nutrire. Quandoquidem, licet aqua a natura instituta sit ad sitim extinguendam, & cibum alterandum, ac per corpus distribuendum; attamen certum est, atque extra omnem disputationem, aquam aliquo modo etiam suapte natura nutrire; ut experientia constat, omnesque Medici fatentur. Quid postea dicendum de aqua, cibus nutritibus immixta? Quis negare ausus fuerit, cibum concretum ex pane, aqua, sale, & oleo, & per coctionem compositum, non magis nutrire, & corroborare, quam si panis solus, separatulque comedatur? Sed, quia effectus istius maioris nutritionis, vel substantiæ nobis ignoti sunt, his relictis, lubet rationem evidentem promere, nulli cavillo obnoxiam. In cibo collationis serotinæ id maxime considerandum est, quod famem expellit, & quod omne ieiunii incommodum auferit. Porro cibus compositus modo dicto, sive parum, sive multum nutriat, famem certe repellit, nullam quasi ex ieiunio molestiam experiri sinit, nullumque pati incommodum. Ieiunium eo spectat, ut moderata fame carnem, & concupiscentiam subigat. Accipiamus nunc quinque, vel sex uncias panis, & duas uncias aliarum rerum esurialium; deinde aquam proportionatam ad componendum cibum: quæ aqua, ut proportionata sit ad congruam coctionem, erit viginti circiter unciarum. Compositum itaque constabit viginti octo unciis. Deme, si vis, id quod coctio consumit. Semper remanebunt circiter viginti uncia papparii, seu illius cibi compositi. Nonne cibus iste magis implet ventriculum quam si partes separatæ sumerentur? Nonne hominem semi esurientem, nedum optime pransum, quasi saturare valeret? Admissio eiusmodi

cibo in collatione ferotina, ubi, quæso, ieiunii vel leve incommodum? ubi vel tenuis molestia? En, christiane lector, nostrorum temporum ieiunium, quod quidam Casuistæ permittunt. Summo mane sex uncias cibi compositi ex chocolate, & ex aqua, sub meridiem optimum prandium, & sero refectioem cibi compositi ponderis viginti unciarum concedunt. Sed hoc ieiunii simulacrum reprobant communiter Theologi, reprobant consuetudo Ecclesiæ. Quid de herbis dicendum? Crudæ communiter sumi debent; non tamen negaverim aliquando, peculiari ratione urgente, coctas sumi posse. Negaveris ne panem vino immergi posse? Minime; dummodo moderate hoc fiat. Ceterum, si compositum ex pane, & vino conficeres, sicuti dictum est de composito ex aqua, & ex pane; potiori iure ieiunium frangeres: quia valde magis vinum quam aqua nutrit. Verum, dum quis frustum panis vino madefactum sumit, proprie non dicitur cibus compositus, solidus, & alterius generis; sicuti est papparium coctum ad ignem ex aqua, pane, sale, & oleo. Communis sensus hæc omnia distinguit. Extrema vitanda sunt. Cætera quoque, fabas, lentas, oryzam, hordeum, & quæcumque legumina cocta, & condita excludimus a collatione ferotina.

XI. Quæst. VII. *An in collatione ferotina licitum sit sumere pisciculos recentes parvos, aliquid butyri, casei, & ovorum?* Resp. Bonacina, ut iam indicavimus, adfirmantem opinionem defendit cum aliis paucis Casuistis, quibus novissime accedit P. Sporer in *append. ad 3. præcep. Decal. sect. 2. §. 3.* ubi quodammodo adversus P. Laymanum, oppositum sentientem, indignatur. His enim verbis animum suum admiratione defixum prodit. *Ego miror Patrem Paulum Layman, alias tam bonum Germanum, in hac sola materia patriotis sui fuisse tam austerum.* Hanc sententiam non modo graviore Theologi, sed & benigniores Casuistæ improbant, tamquam laxam, & falsam. Et, quia res est non levis momenti, operæ pretium duxi in hoc Dianam ipsum imitari, qui non modo loca Auctorum allegat, sed & verba transcribit. Quoties enim allegatur Casuista aliquis ventri favens, illico fides adhibetur; sed, si adversus gulam citatur, non tam facile creditur. Referam primum omnium quæ scribit Diana coordinatus *Tom. IV. ref. 116. num. 4. & seqq.* Assero in dicta collatione sub onere peccati mortalis quantitatem licitam non posse summi in piscibus, ovis, & aliis lacticiniis, seu cibis substantialibus, in cœna manducari solitis: & ratio est manifesta: quia, ut dictum est, collatio est licita propter consuetudinem: sed consuetudo, quæ introduxit dictam collationem, non solum præscripsit, & præscribit quantitatem, sed etiam qualitatem ciborum; numquam vero per consuetudinem in collatione introducti sunt cibi qui communiter ordinantur ad sustentationem, & inter fercula apponuntur, ut pisces, ova, & legumina &c. ergo talia manducare illicitum, & peccatum erit. Verum, quia multi nolunt hanc veritatem intelligere, ponam per

„ extensum verba Doctorum. “ Ex his quos ille recenſet, & ex recentioribus alios quos, ego quoque referam.

Azorius *Lib. VII. cap. v. 111. quæſt. v. 111.* „ In reſectiuncula veſpertina ſolum edi
 „ poſſunt quæ ante, vel poſt prandium ſumi ſolent, quales ſunt fructus arborum,
 „ herbæ, & alii quidam fructus leviores ſumi ſoliti ea tantum ratione ne
 „ potus ſtomacho noceat; ut proinde ſit corruptela, ſi ille cibi ſumantur qui po-
 „ tiſſimum ad nutriendum valent, qualia ſunt legumina, & piſces. “ Retraçtat
 „ quæ docuerat *quæſt. v. 111.*

Reginaldus *Tom. I. Lib. IV. diſp. xiv. dub. 20. num. 185.* „ In collatione ſerotina
 „ ſolum edi poſſunt quæ ante, vel poſt prandium, aut cœnam alias ſumi ſolent,
 „ qualia ſunt electuaria, fructus arborum, puta ficus, uva, nuces, pyra, poma,
 „ herbæ &c. Si enim ſecus fiat, ideſt ſumantur alii cibi, & qui valent poſſi-
 „ mum ad nutriendum, ut ſunt piſces, & legumina, non erit reſectiuncula, ſed
 „ ieiunium ſolvetur. “

Filliucius *Tom. II. traçt. xxvii. p. 2. dub. 6. num. 30.* „ Cibi qui communiter or-
 „ dinantur ad ſuſtentandam naturam, & inter ſercula apponuntur, videntur pro-
 „ hibiti eſſe : tales ſunt piſces, ova, item inſcula ex leguminibus, amygdalato,
 „ & huiuſmodi : hæc enim omnia prohibentur, quia non ſolent numerari inter
 „ cibos ad ientacula, ſed inter cibos ad alendam, & ſuſtentandam naturam. “

Laymanus *Lib. IV. traçt. v. 111. cap. 1. num. 9.* „ Qualitatem cibi in collatione ſu-
 „ mendæ aiunt DD. communiter eſſe fructus, aut herbas, adiuncto etiam pane,
 „ vel piſciculo parvo, ſecundum Azorium; ſed ego puto eum loqui de piſciculo
 „ parvo, qui fumo ſiccatus, vel aceto maceratus ſit; qualis etiam inter leviores
 „ cibos numerari ſolet. “

Stephanus Fagundez *de præcep. Eccleſ. traçt. xv. Lib. 2. cap. 1v. num. 18.* „ Con-
 „ ſuetudine ubique receptum eſt, ut in reſectiuncula ſoli fructus cum modico
 „ panis capiantur; & hanc conſuetudinem excedere non eſt licitum. Et ſi aliqui
 „ non nihil piſcis adhibere ſoleant, id quidem per corruptelam faciunt, non per
 „ conſuetudinem legitimam : communis enim conſuetudo eſt, ut fructus modici,
 „ & modicum panis in collatione adhibeatur; non piſciculi parvi, vel tantillum
 „ magni piſcis : non enim quantitas materiæ, ſed materia prohibetur. “

Sancius in *ſeleſt. diſp. lxx. num. 8.* „ Nec ex cibis ad cœnam aptis etiam in mi-
 „ nori menſura poterit accipi reſectio : obſtat enim conſuetudo ad id contra-
 „ ria. “

Joſeph Angles *de ieiunio quæſt. ix. ar. 2. dub. 4.* „ In collatione ſerotina ne illa
 „ ſumantur quæ per ſe ad nutriendum ordinantur, quales cibi ſunt piſces, ova,
 „ &c. nam in his, quamquam ſimilis quantitas non violaret ieiunium, ratione
 „ tamen qualitatis violaret. “

Vivaldus in *candel. aur. part. ult. cap. xi. num. 25.* „ In refectiuncula concedi potest
est frustulum panis cum pyro, pomove, cum uva, vel paucis ficis, nucibus,
vel his similibus.“

Berardus in *Sum. cor. part. i. cap. i. num. 69.* „ In collatione serotina concedi possunt aliqua electuaria, confectiones, vel panis dulciarius, fructus, & herbarum
&c. quæ ad nutriendum principaliter ordinata non sunt.“

Jacobus de Grassis in *Decis. Part. I. Lib. II. cap. xxxvii. num. 29.* „ Collatio de sero fieri potest vel sumendo parum fructuum, vel ficuum, vel panis solius, vel
utriusque iuxta morem regionis.“

Antonius de Leteratis in *Sum. Part. II. cap. xix. num. 4.* „ Ieiunans in sero diei non debet sumere aliquod comestibile quod in prandio consuetum est sumere; sed
aliquid per modum medicinæ, ne potus illi noceat.“

Molfesius in *Sum. Tom. I. tract. x. cap. 111. num. 24.* „ Nihil interest, si in pane vel fructibus fiat huiusmodi collatio; quamvis decentius fiat in fructibus.“

Sylvius 2. 2. *quest. cxlvii. ar. 6. quest. 2.* „ Pisces autem pro collatione comedere, ut salomonem, lurium, asellum, & alios huiusmodi, non credimus esse
licitum.“

Leander *tract. v. disp. 17. quest. xli.* „ Tamquam certum mihi respondeo, quod in collatione non liceat uti piscibus recentibus. Primo quia consuetudo omnium
tam doctorum, quam vulgarium hominum usque ad hæc nostra tempora positum tenuit; ut constat: ergo illam excedere non erit licitum; sicut non est licitum legem excedere, nam consuetudo vim legis habet.“

XII. Plurimi alii Auctores hanc eandem sustinent sententiam, ut S. Antoninus *II. P. tit. vi. cap. 11. §. 9.* Sylvester *verb. Ieiun. quest. 111. num. 10.* Caietanus in *Sum. verb. Ieiun.* Sed & recentes, Lavorius *tract. de iubil. p. 1. cap. xx. num. 10.* Beia *p. 1. cas. 3.* Medina in *Instru. Conf. Lib. I. cap. 111. §. 10.* Lamas in *Sum. P. III. cap. v. §. 24.* Ortiz in *Sum. cap. xix. num. 10.* Ioannes Medina *cod. de Ieiun.* Cardinalis Cozza *de Ieiun. p. 111. dub. 5.* pluresque alii. Ex quibus omnibus colligitur, sententiam Bonacinæ, & Tamburini, aliorumque paucorum esse omnino improbabilem, & falsam; atque adeo in praxi omnino reiiciendam. Sic concludit laudatus Diana, „ Ex his omnibus apparet sine ratione & fundamento contra
communem Doctorum sententiam locutum fuisse Bonacinam disp. ult. ubi asserit in collatione serotina non tam cibi qualitatem, quam quantitatem attendendam esse. Nam, ut supra ex ore omnium Theologorum probatum est, qualitas
cibi in refectiuncula frangeret ieiunium. Et ita etiam sentiunt plures Patres nostræ Religionis, & ex Societate Iesu a me de hac re consulti. Unde mihi
me dubitandum est, contrarium facientes peccare mortaliter, & frangere ieiunium. Scripsi hæc ad comprimendam audaciam aliquorum, qui ex auctoritate
„ B-

„ Bonacinæ contrariam sententiam in praxi consulere audebant : quæ quidem
 „ sententia non est probabilis, sed falsa, quia est destituta rationibus, & est con-
 „ tra communem, ut visum est. Ergo &c.“ Hactenus Diana in citata *resol.* 116.
num. 23. Si vel ipsi benigniores, & laxiorum opinionum defensores falsam, ac im-
 probabilem vocant opinionem quæ pisces comedendos permittit in collatione se-
 rotina; quis audebit eam impofterum propugnare, vel aliis amplectendam consu-
 lere?

XIII. Quæst. VIII. *An saltem pisciculi parvi, fumo exsiccati, vel sale conditi, ut ostrea, camarones, sardina seu acedia, similesque, possint esse materia collationis serotinae?* Resp. Affirmativam opinionem defendit Bonacina cum aliis, quos inter est Henricus a S. Ignatio, qui obiter, & sine ullo examine hac de re verba faciens, ait *Lib. XI. cap. 1. num. 9.* posse in suo Belgio sumi pisciculos in parva quantitate. Sed contraria sententia communissima est, ut inquit Salmanticenses *traff. xx. 111. cap. 11. punct. 3. §. 3. num. 8.* quorum verba isthuc transcribenda sunt. *Sed communis (aiunt) Doctorum sententia docet, non esse materiam collationis pisciculos parvos, sive recentes sint, sive fumo siccati: quia, cum collatio serotina consuetudine sit introducta, etiam consuetudini standum est circa cibos qui eius materia esse possunt. Sed nullibi est consuetudo introducta sumendi in ea pisciculos parvos, ut testantur Villalobos, Azor, Palaus, & alii infra citandi. Ergo eos sumere non licet. Uterius: nam pisces ex se ordinati sunt ad nutriendam, & sustentandam naturam: ergo eis non licet uti in collatione serotina.* Sic Sanchez *Lib. V. conf. cap. 1. dub. 25. num. 4.* Ledesma *traff. xxv. 11. cap. 11. Trullenchus in Decal. Lib. III. cap. 12. num. 8.* Villalobos *traff. xxx. 111. deff. 7. num. 3.* Palaus *Tom. VII. traff. 1. disp. 111. punct. 2. §. 2. num. 6.* Lezana *verb. Ieiun. num. 4.* Fagundez *de 4. Eccles. præcep. Lib. I. cap. 1v. num. 18.* Diana *Part. I. traff. 1x. resol. 1. & Part. IV. resol. 117. & alii.* Idcirco istorum verba transcripsi, quod resolutiones eiusmodi, facti cum sint, plus ab auctoritate quam a ratione pendere soleant. Doctores siquidem, qui variis temporibus scripserunt, testes sunt consuetudinis. Porro isti testantur, nunquam viguisse consuetudinem sumendi pisciculos, etiam fumo exsiccatos, in collatione serotina. Manifestum igitur est non posse licite sumi præfatos pisciculos. Ratio quoque hoc ipsum evincit. Enimvero, si communissima tum antiquorum, tum recentium Theologorum sententia est, prohibitos esse in collatione serotina pisces magnos, & recentes, etiam servata quantitate; si falsissima est sententia quæ statuit, quantitatem, secus qualitatem, attendendam esse in refectione serotina: nulla sane ratio superest quæ licitos ostendat pisciculos parvulos fumo exsiccatos, vel aceto unceratos in dicta collatione. Nam idcirco vetiti sunt recentes, quia cibi sunt, ex primaria institutione ordinati ad nutriendam, alendamque naturam: quapropter numquam consuetudo Ecclesiæ eosdem concessit in refectione serotina.

At numquid cibi non sunt, ad nutriendam, & sustentandam naturam eodem modo ordinati, pisciculi parvi fumo exsiccati, vel aceto macerati? An fumus, vel acetum aliquid substantiæ illis admittit? Quin pisces fumo siccati non raro meliores sunt quam recentes: idemque est de aliis pisciculis aceto maceratis, qui numquam solo aceto, sed simul cum aceto, aromatibus etiam condiuntur. Ulterius, cur liciti erunt pisciculi parvuli, & non magni, si quantitas fervetur? Sed; numquid neque duas sardinas salitas concedes? Respondeo, quod plura possent permitti, si ibi sisterent, unde initium fumant; sed quia ad ulteriora viam aperiant, idcirco nihil ex piscibus, sive recentibus, sive aceto, sive sale maciatis fumendum, cum communi Theologorum consensu statuo. Ratio enim, ut dixi, æque, proportione servata, evincit esse illicitos pisces magnos ac parvos: quia etiam parvi sunt cibi ordinati ad nutriendum. Dic, quæso, cur licitum erit sumere duas uncias sardinarum; secus vero duas uncias thunni, salmonis, aringarum, quin etiam tructæ salitæ, vel fumo, & sale maceratæ, quæ vulgo dicitur *bazotta*, estque optima? Ob id ergo solum pisces erunt materia collationis serotinæ, si nomine diminutivo pisciculi compellantur? Cum itaque consuetudine vetiti sint absolute in collatione serotina pisces; tam parvi, quam magni, tam recentes, quam salici, prohibiti intelliguntur, ut communissime testatur Theologorum sententia. Et præter allegatos Auctores addere lubet Leandrum *traç. v. disp. iv. quæst. xl. i.* ubi hæc scribit. *An saltem liceat in collatione uti piscibus fumo siccatis, saleque conditis? . . . Ut mihi certum respondeo, non posse: quia nec ratio, nec usus virorum prudentum, & timorata conscientia ad contrarium tuendum urgent, ut constat, cum sit omnino contrarius.* Ex his colliges, contrariam opinionem in conspectu nostræ nullo modo esse probabilem, utpote & ratione, & auctoritate destitutam. Quis enim præter Bonacinam, aliosque paucos neotericos eam defendit? Solet utique laudari Caietanus pro illa opinione, eo quod scribat in Summula verb. *Ieiunium* sub fin. 1. cap. *Quia ad hoc videtur serotinum ientaculum reduci, ut non referat, quid quisque sumat, si modum non excedit.* Qui hæc Caietani verba allegant, ut evincant non esse illicitam qualitatem ciborum quorumcumque ex permittis in prandio, in primis iniuriam irrogant Caietano, quia textum illius truncatum exhibent, & illius temporis consuetudinem ignorant. Tum siquidem disputabatur, num licitus esset in collatione usus panis, vel tantum fructuum arborum, vel herbarum. D. Antoninus, & alii negabant, posse licite in collatione sumi panem; sed tantum fructus. Caietanus licitum usum panis defendebat. Quapropter sic incipit textus Caietani: *Nec sumere in ientaculo parum panis frangit ieiunium: quia ad hoc videtur serotinum &c.* Clarius rem hanc explicat Caietanus 2. 2. *quæst. cxly. i. art. 6. §. 2.* ubi sermonem habet de omnibus iis rebus quæ in collatione serotina sumebantur. *Licet piscis temporibus, inquit, non*

sue-

fuerit forte licitum sumere fructus, herbas, aut bucellam panis, ne potus laeves stomachum: quia horum usus secundum se est manducatio, ut Auctor dicit: hodie tamen omnia licita sunt per modum medicinæ in vespertino potu, fraude cessante: quoniam iam consuevit christianus populus uti per modum medicinæ huiusmodi his quorum usus est manducatio. Deserendum tamen est consuetudini loci; scilicet, ubi non consuevit sumi panis, non sumatur sine rationabili causa, puta quia fructus nocerent, aut non haberentur, aut non possent contereri dentibus. Evidens hinc est, non aliud Caietanum velle, nisi quod tum temporis licitum erat sumere vel fructus arborum, vel panem; parumque referebat, quid quisque ex his sumeret, dummodo modum non excederet. Nec in Caietani, nec in cuiusque illius ævi Scriptoris mentem venerat piscium usus in collatione serotina adhibendus. Nondum enim adeo laxata erat ieiunii feveritas. Sed de hoc plura satis.

XIV. Heinc mirari satis non subit, P. Thomam Milante, qui se purgatoris Theologiæ cultorem iactat, in *tit. exercit.* docere quæ sequuntur. *Nec scrupulosus quidem Theologus* (scrupulosus ne Theologus Diana, aut Leander?) *infruari audeat* (te posse vesci pisciculis recentibus) *præsertim quia viri prudentes, ac docti, immo Regularium communitates eisdem vesci in antipascuali ieiunio consueverunt.* Vin' meliora? Audi sequentia. *Ut ingenuè meam hac in re proferam sententiam, attenda præsentis disciplina, sine ullo scrupulo posse etiam magnos pisces in eadem quantitate permitti existimo Unde, sicut hodie in prandio licet grandes pisces comedere, licet pariter in cœnula cum debito moderamine manducare.* Auctor iste invehitur contra Casuistas, quos *Laxones* appellat: & tamen istorum benigniores tam laxam doctrinam vix docent. Domestici Theologi aberrationem repello, ut novum argumentum perhibeam, me, non partium studio, sed veritatis amore succensum, melliorem Ethicem improbare.

XV. Quæst. IX. *An, quando in die ieiunii licitum est in prandio edere lacticia, licitum quoque sit aliquid eorum capere in collatione serotina?* Resp. Doctores qui negant licitum usum piscium in collatione, negant quoque licitum esse usum ovorum, & lacticiniorum: quoniam eadem & ratio, & consuetudo obtinet adversus lacticia, & ova, ac adversus pisces. An vero in regionibus septentrionalibus, ubi fructuum inopia est, licitum esse possit aliquid casei cum pane sumere, res tanti non est, ut de ea disputare debeamus. Parvitas materiæ, & necessitas excusare quandoque possunt. Quin in aliis etiam regionibus, ob capitis, vel stomachi debilitatem, infirmamque corporis constitutionem, præter communem consuetudinem agere quandoque licet. Absolute tamen ubique collatio serotina sine lacticiis sit oportet. Quare nec placentæ, nec aliæ pastæ ex ovis, butyro, aut lacte concretæ licitæ sunt in eadem refectiuncula.

XVI. Quæst. X. *An viri nobiles, delicati, Advocati, Procuratores, Lectores,*
omnes-

omnesque studiis vacantes, sumere possunt collationem maioris quantitatis quam ceteri? Quidve dicendum de Curia Romana? Resp. Pasqualigus *decif. xcix.* Leander *trah. v. disp. iv. quæst. xxviii.* & *seq.* Cardinalis Cozza *part. iiii. dub. 9.* aliique docent, omnes laudatos viros posse ampliorem sumere collationem; & pro ratione obtrudunt consuetudinem, ac delicatam corporis constitutionem. Istorum Auctorum opinio non modo improbabilis, sed & indigna ut proponatur est. Quandoquidem neque nobilitas, neque divitiæ, neque recentis professiones ab observantia ieiunii excusare possunt. Ergo neque a sobrietate, in serotino ientaculo servanda. Ut falsitas istius opinionis omnino pateat, expendendi sunt status singuli enumerati. Atque in primis nobilitas nullo privilegio potitur adversus legem. Deinde plurimi nobiles fortioris, & robustioris constitutionis sunt quam multi plebei. Si plures viri graves delicati sunt; etiam plures viri plebei habent constitutionem gracilem, minusque firmam. Futile ergo est asserere, nobilitatis statum causam sufficientem esse augendi collationem serotinam. Sed, siue nobiles, siue plebei sint, si aliqua peculiari debilitate, vel incommodo laborent, poterunt plus minusve iuxta Superioris docti, & prudentis arbitrium a lege collationis serotinæ dispensari. Cur vero Advocati, Procuratores, Lectores, omnesque qui studiis vacant, possunt sumere ampliorem collationem? Quænam consuetudo id permittit? Nulla sane. Si enim præfatis omnibus licita esset maioris quantitatis collatio, potiori iure licita foret omnibus artificibus, sutoribus, barbitonsoribus, pictoribus, aliisque. Plebei postea, qui artibus magis laboriosis insudant, a ieiunio etiam excusarentur. Pro quibus ergo statuta est regula illa octo unciarum? An pro Religiosis? Leander loco citato *quæst. xxx.* ait, posse istos *ampliorem refectiunculam sumere, etiam si continuo studiis non vacent; dummodo certis horis (nempe quinque, vel sex) studeant, etiam si id faciant recreationis causa; vel si in choro canant, aut manibus laborent.* Concludam ergo cum Caramuele in Theol. fund. num. 1339. *Ergo, si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare ieiunia? Dicamus potius e contrario, nobiles, procuratores, virosque graves minorem præ ipsis plebeis debere sumere collationem: tum quod lautius prandant, & exsaturentur: tum quod minus laborent corpore, & consequenter corpus magis indomitum habere soleant: tum denique quia isti severiore indigere solent pœnitentia. Qui vero studiis vacant, minus ventrem implere debent. Nulla ergo ratio, nullaque consuetudo permittunt nobilibus, Advocatis, Procuratoribus, & Lectoribus maiorem collationem quam ceteris Christianis. Una pro omnibus lex: sola infirmitas, viriumque debilitas, non status diversitas, relaxare, legis rigorem potest. Consuetudinem, quam de Curia Romana obtrudunt, nimirum, licitum esse in præfata Curia sumere maiorem collationem consueta, inventum est illorum Casuistarum quos loco citato *quæst. xxv.* recenset Leander.*

Quin

Quin in Romana Curia, ubi sedes est religionis nostræ, severius Ecclesiæ præcepta servari debent, ne inimici nostri obgannire, & exprobrare audeant, Roma scilicet exire edicta, ut illud Augusti, minime vero ibi subsistere. Neque aliquorum abusus (quos, si tolerant, numquam approbant Pontifices summi; sed pro virili parte evellere conantur) pro consuetudine legitima opponi valent.

XVII. Quæst. II. *An licitum sit suramo mane, vel meridie sumere collationem, prandio dilato in vesperum?* Resp. Communissima sententia est, absque iusta causa id minime licitum esse: quia non licet ordinem ab Ecclesia sive lege, sive consuetudine statutum & firmatum pervertere. Iusta vero occurrente causa, nempe urgentis negotii, studii, concionis, itineris, debilitatis, alteriusve rei similis id licitum erit. Si enim iusta causa a ieiunii observantia excusare valet, multo magis ab illius circumstantia poterit. Disputant deinde Auctores, quodnam peccatum perpetraret qui absque ulla causa sive mane, sive meridie sumeret collationem, ut sero cœnaret. Communior, & mihi probabilior sententia est, hunc non peccare, nisi venialiter: quia hæc inversio non foret contra substantiam, vel contra finem ieiunii ecclesiastici; sed tantum contra circumstantiam consuetudine inventam. Porro transgressio istius circumstantiæ levis, non gravis esse videtur. Quod, nisi manifestum esset, pluribus evincerem.

XVIII. Patres Salmanticenses *trah. xxiiii. cap. ii. punth. 3. §. 3. num. 83.* ex Vilalobos referunt privilegium concessum Religiosis, ut itinerantes possint mane sumere collationem, & vespere cœnare. Sed, quidquid sit de hoc privilegio, de quo mihi non constat, sicut ceteri possunt ratione itineris, absque privilegio, sumere mane dictam collationem; ita etiam idipsum poterunt Religiosi. Omnes vero satentur, posse Christianos, omisso ientaculo, & transacto toto die sine cibo, vespere cœnare. Hac enim ratione perfectius, & iuxta antiquæ disciplinæ formam ieiunium observarent. Sumere vero mane ientaculum loco collationis serotinæ absolute illicitum est, nisi aliqua specialis ratio urgeat quæ excuset. Quæ autem rationes sufficiant ad hunc ordinem licite invertendum, prudentum esto iudicium.

CAPUT XV.

*Corollarium, in quo ex doctrina plurium Casuistarum
vera ieiunii quod ipsi admittunt, imago vivis
coloribus depicta exhibetur.*

I. **N**ihil evidentius alicuius feminis contagiosi naturam prodit quam monstrosus partus ex eodem natus. Capitis superioribus retulimus doctrinam quam de variis ientaculis, videlicet de collatione ferotina, & de potione matutina chocolatis, evulgarunt Casuistæ non pauci. Nunc ieiunii formam, quæ ex præfata doctrina, veluti ex semine partus, confurgit, ob oculos referre lubet. Finis istius repræsentationis eo unice spectat, ut lectorem meum gravissimo periculo prolabendi in laxitatis maximæ extremum subducam. Plura docent Casuistæ quidam, quæ sparsim accepta, & suo benignæ probabilitatis delinita, speciosa apparent, ac facillime suis lenociniis lectores capiunt, & in errorem inducunt. Verum, si omnes istæ benignitates, & dulcedines simul misceantur, mixtum male olens constituunt. Hæc omnia exemplo comperta evadent. Docent Casuistæ nonnulli, licitum esse summo mane, quin per diem etiam, sumere unicam, vel unam cum dimidio, immo etiam duas uncias comestibilis chocolatis, non solidi, sed sex uncias aquæ liquati. Deinde concedunt oppiparum prandium. Post prandium non modo potum permittunt ad sitim extinguendam, sed etiam ad voluptatem capiendam. Ne autem potus noceat, quoties bibis, toties quidquam cibi, si sex amygdalas, duos ficus, & similia, benigne impertiuntur. Si ab amico invitatus fueris ad haustum, ne inurbanus videaris, quidquam cibi etiam capere poteris. Vespere tandem refectiunculam, quam Ecclesia tolerat in parva quantitate panis, & fructuum, ad octo uncias cibi cuiusque generis in prandio permitti extendunt. Addunt vero, absque gravi fractione ieiunii te posse supra octo uncias duas alias sumere ratione parvitatæ materiæ. Hucusque decem cibi uncias habes, cuiusque sis conditionis. Ceterum, si nobilis, si procurator, si advocatus, si iudex, si studii vacans fueris, aliquid amplius tibi concedunt; nempe, ut minus, duas alias uncias, scilicet duodecim uncias: quam quantitatem plus minusve pro toto die sufficere, docet Lessius in libro de tuenda sanitate. Descripti quantitatem cibi quam non pauci Casuistæ concedunt. Qualitas etiam indicanda est, ut ieiunii imaginem melius adumbremus. Permittunt, te posse sumere ex omnibus cibis in prandio concessis vel a lege, vel a privilegio; ita ut non modo pisces, sed etiam lacticia, & ova, si hæc in prandio comedantur, licite capere valeas. Partiamur nunc præfatam quantitatem, & qualitatem in moderata secula, ut instruere valeamus,

mensam, sin oppiparam, saltem lautam. Concedunt enim laudati Casuistæ hæc omnia simul misceri. In primis itaque duas uncias panis sexdecim uncias aquæ infundo, & per coctionem pulterem conficio, cui unciam amygdalarum, quas vel comminuam, vel stillabo, in liquorem permiscebo. Sic papparium istud & palato lapidum, & stomacho substantiale erit. Accipiam duas alias uncias panis: apponam patellam unius ovi, quoquo modo conditi, ponderis duarum unciarum; & superaddam duas uncias recentis piscis. Superest adhuc una uncia, quam in frustibus, aut bellariis tibi dabo. Si vero fueris nobilis, advocatus, cantor, procurator, vel studiis vacans, duas alias uncias augebo vel trustæ, vel acipenseris, vel alterius piscis. Ex partitione facta, si rationes subduxeris, conficies summam decem unciarum epularum pro plebeis, & duodecim pro nobilibus. Hæc omnia in collatione serotina iuxta non paucos Casuistas, quos forte hucusque secutus es, comedere vales, quin graviter ieiunium frangas. Nonne monstruosum ieiunii genus istud est? Ubi in hocce ieiunio vel leve christianæ poenitentiae vestigium? Quin ubi vel imago ieiunii, sive christiani, sive iudaici, sive paganici? Hanc deformem & prodigiosam ieiunii formam minime deprehendis, dum separatim, & sparsim, quæ præfati Auctores scribunt, legis: idcirco omnia simul collecta ante oculos tuos obicere volui, ut unico conspectu videre possis quo laxitatis tandem deveniant iactata quorundam recentium benigna inventa. Si suspiceris, aliquid a me per exaggerationem dictum fuisse; revolve superiora capita, ubi Auctores, & loca, in quibus, quæ retuli, docent, indicata comperies. Nolui hic iterum eorum nomina adducere, ne ipsis invidiam conflare viderer. Ceterum nil admodum, nec verbum quidem addidi, quod illi expresse non tradant. Hinc non modo concipias velim horrorem maximum adversus ieiunium quod quidam recentes Theologi docent; sed regulam in mente tua statuas cupio, parum videlicet fidei adhibendum his, similibusque Auctoribus, ita Ethicem explicantibus christianam. Neque huiusmodi in hoc sensu accipias velim, ut eos te decipiendi animum habuisse, suspiceris. Absit hoc. Sed id animo tuo infixum volo, eos tales opiniones sine examine, sine delectu, bona fide (quoniam alii ex aliis eas transcribunt) docere, quæ a veritatis evangelicæ via te deducunt, & in errores gravissimos te coniciunt. Existimarunt illi esse probabiles opiniones, quas docuere, ut faciliorem redderent ieiunii observantiam. Sed, ut ego quidem arbitror, adeo laxæ sunt, ut ieiunium Catholicorum de medio tollant.

C A P U T XVI.

De hora quæ pro refectioe in die ieiunii capienda, præfinita est. Quodnam peccatum committant qui notabiliter eam anticipant.

I. Ieiunium, sive veteris, sive novi sæderis, semper habuit horam præfinitam, qua semel in die comedi statutum vel lege, vel consuetudine fuit. Iam supra ostensum est, tum Hebræos, tum primos Christianos vespere tantum ieiunium solvere consuevisse. Hæc porro disciplina temporis tractu variationi obnoxia fuit; & hora nona, seu tertia post meridiem, ieiunium solvi cœptum est, celebrato tamen officio vespertino. Disciplina hæc viguit usque ad sæculum quartum decimum. Siquidem circiter hoc tempus hora solvendi ieiunium retroacta est ad meridiem, idest ad horam sextam, qua hora nunc ieiunium solvitur. Potest tamen etiam nunc differri prandium usque ad nonam, vel vespertum, non solum absque culpa, sed cum maioris meriti lucro: tale enim ieiunium magis congrueret antiquæ disciplinæ. Licite tamen etiam solvitur hora meridiana: quia consuetudo recens Ecclesiæ id permittit. Hæc hora meridiana computanda minime est modo mathematico, & individuo, sed morali; ut loquitur D. Thomas 2. 2. quæst. cxlvii. art. 7. ad 2. *Ad ieiunium requiritur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam estimationem. Sufficit enim quod sit circa horam nonam: nostro vero tempore circa horam sextam, idest prope meridiem. Quare docent plures, ieiunium nunc solvi posse hora fere undecima ante meridiem iuxta horologia Transalpinorum: quia etiam hoc modo prope meridiem solveretur. In illa enim grossa exiustimatione unius circiter horæ spatium computari posse existimant; maxime ubi non est horologium solare. Non pauci hac morali computatione abutuntur, eo quod vi illius aut unam horam, aut unam cum dimidio ante meridiem solvi posse ieiunium adfirmant. Sed hæc non grossa, sed grossissima computatio est. Extrema itaque vitanda sunt: subtilis & mathematica supputatio omittenda; larga quoque anticipatio reiicienda. Ita communiter omnes. Nunc, quæ in controversiam vocantur, discutienda sunt.*

II. Quæst. I. *An qui notabiliter, nempe per unam, aut duas horas, absque iusta causa ieiunium solveret ante meridiem, graviter peccaret?* Resp. Omnes adfirmant, hanc anticipationem fieri minime posse absque peccato. Difficultas dumtaxat est, num peccatum hoc veniale sit, an mortale. Pro utraque sententia sunt plures Auctores. Culpam mortalem esse defendunt D. Antoninus II. Part. iii. v. cap. 11. §. ult. Caietanus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 7. & in Summ. verb. Ieiun.

Paludanus in *IV. dist. v. quæst. iv. art. 4. concl. 1.* Turrecremata *cap. Solent num. 2 de conf. dist. 1.* Abulensis *quæst. clxxii. & clxxiii. in cap. vi. Math. Covarruvias Lib. IV. var. cap. xx.* Sylvester *verb. Ieiun.* Tabiena *quæst. v. Ledesma part. 11. quæst. xvii. art. 4.* Grassius *Lib. II. decis. aur. cap. xxxvii.* Azorius *Lib. VII. cap. xi. quæst. 111.* Angles *quæst. 1x. de Ieiun. art. 3. dist. 1.* Vega *Tom. II. Sum. cap. xiv. casu 33° Fagundez præcep. 19. Eccles. Lib. I. cap. 11. num. 4.* Sanchez *Lib. III. in Decal. cap. xi. num. 51. & Lib. Consl. v. cap. 1. dub. 28.* Ghetius *verb. Ieiunium cap. 111. numer. 7.* Lavorius *I. Part. de iubil. cap. xx. num. 15.* Sylvius *2. 2. quæst. cxlvii. art. 3. concl. 3.* Homobonus *de examin. Eccles. I. Part. tract. v. cap. xx. quæst. xc.* Ioannes a Cruce *I. Part. Sum. præc. 1v. art. 4. dub. 8. concl. 2.* Reginaldus *Lib. IV. cap. xiv. num. 160.* Augustinus Barbola in *Colleg. Doct. in I. Part. Decret. dist. xxv. cap. Unum orarium num. 5.* Cardinalis Cozza *Tom. de ieiun. part. 111. art. 5. dub. 1. numer. 7.* Patritius Sporer in *append. ad 3. præcep. Decal. sec. 1. num. 22.* hanc opinionem tutiorem, magis piam, & in praxi consulendam esse scribit. Ratio quoque validissima huic sententiæ suffragatur. Nam certum est, omnesque, paucis exceptis, fatentur, antiquitus non licuisse absque fractione ieiunii horam anticipare comestionis. Hoc evidenter colligitur ex *cap. Solent dist. 1. de consecr.* quod caput depromptum fuit ex Concilio Cabilonensi, ubi hæc habentur: *Solent plures, qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam comedere: qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante comederint quam vespertinus celebretur officium.* Et glossa ibi: *Non sunt credendi ieiunare. Nam prius debent officium audire; & si venire non possunt, expectata hora vespertina, & completa oratione sua, comedant.* Ergo quemadmodum tunc culpa gravis erat anticipare horam præfinitam pro unica comestione sumenda in die ieiunii; sic nunc temporis culpa gravis erit horam recenti consuetudine statutam notabiliter antevertere. Quamquam enim disciplina præfinitam hanc horam, illamque illigandi nunc temporis vespertino, nunc temporis postmeridiano, nunc temporis meridiano, variationem passa sit; semper tamen fideles obstricti fuere observationi præfatæ horæ in ieiunii solutione. In primitiva Ecclesia peccatum grave erat ante occasum solis cœnam sumere. Usque ad sæculum quartum decimum grave peccatum erat ante nonam horam notabiliter ieiunium solvere. Quid ni ergo peccatum grave erit etiam nunc notabiliter præfinitam horam antevertere? Hoc confirmat Caietanus *2. 2. quæst. cxlvii. artic. 7.* universo populi Christiani consensu. *Communis, inquit, animi perceptio Christianorum est; quod comedens summo mane in die ieiunii non ieiunat: quæ patet ex hoc quod quilibet Christianus, videns aliquem summo mane comedentem, dicit: Ille non ieiunat. Ex hoc evidenter patet quod hora consueta comedendi pro ieiunio, quantumque hora sit illa, est de necessitate ieiunii.*

III. Obiiciunt contrariæ sententiæ patroni . Determinatio horæ non pertinet ad substantiam ieiunii, sed est tantum illius conditio . Non igitur gravis culpa erit illius anticipatio . Insuper, quacumque hora ieiunium solvatur, hoc minime officit fini ieiunii : quia æque affligitur corpus, sive hora sexta, sive hora nona, sive vespere refectio capiatur . Tantum siquidem distat hora sexta huius diei ab hora sexta diei sequentis, quantum distat hora tertia ab hora tertia . Ergo æque affligitur per inediam qui solvit hora sexta, ac qui solvit hora tertia . Tandem licitum est postponere comestionem per duas, & tres horas : ergo & illam anticipare . Hæc sunt argumenta contrariæ sententiæ, quam defendunt Diana coordinatus *trañ. vi. resol. 104.* Leander *trañ. v. disp. vi. quæst. viii.* Pasqualigus *decif. cxlvi. num. 3.* & 4. Trullenchus *Lib. III. in Decalog. cap. 11. dub. 4. num. 13.* Bonacina *disput. ult. quæst. 1. punct. 4. num. 3.* Salmanticenses *trañ. xxiii. cap. 11. punct. 4. num. 87.* Sporer *in append. ad 3. præcep. Decal. sect. 1. num. 23.* P. Viva *quæst. x. artic. 2. num. 5.* scribit : *Falsum est dari aut præceptum, aut consuetudinem graviter obligantem ad non anticipandam comestionem ante meridiem .* Poterit ergo Christianus pro arbitrio, quin graviter peccet, anticipare unicum comesturam ? Quam hæc sint communi Christianorum sensui consentanea, aliorum esto iudicium .

IV. Respondetur ad primam obiectionem, verum utique esse horæ determinationem non pertinere ad ieiunii essentiam ; sed dicimus, esse conditionem, quam servandam præscribit Ecclesia . Ut toties dictum est, perperam in Moralis christianæ controversiis obruduntur eiusmodi metaphysica nomina, essentia, & accidentis, ut inde, neglectis circumstantiis, moralium rerum definitiones eruantur . Quoniam morum præcepta a voluntate legislatoris pendent . Non negamus tamen, aliqua principaliter imperari . Sed addimus, omnia quæ imperantur, servanda esse . Porro tria præcipiuntur in ieiunii lege, nempe unica comestio, abstinentia a certo ciborum genere, & hora comedendi . Omnia ista sub præcepto observanda esse, decernunt graviores, antiquioresque Theologi . Sive enim hora comedendi præcipiatur per modum conditionis, sive per modum substantiæ, quando certum est reipsa ab Ecclesia illam præcipi, observanda est . Heinc patet responsio ad secundum argumentum . Quamvis enim eiusmodi horæ anticipatio non adversaretur [quod tamen falsum est] fini ieiunii, nempe corporis afflictioni ; pugnat tamen sive cum lege, sive cum consuetudine Ecclesiæ, horam comestionis præsentientis . Semper enim ieiunium habuit horam præfinitam, sive vespertinam, sive postmeridianam, sive meridianam : quod ab arbitrio Ecclesiæ pendet . Semel autem determinata ab Ecclesia præfata hora, in cuiusque arbitrio positum minime est illam variare : alioquin magna esset confusio, si quisque ad libitum solvere ieiunium posset . Ad ultimum dicimus, non esse eandem rationem de

prorogatione eiusmodi horæ, ac de anticipatione. Quoniam numquam vetitum fuit solutionem ieiunii producere, sed solum antevertere. Quando in primitiva Ecclesia solvebatur ieiunium hora vespertina, licitum erat ad secundum, & tertium diem ieiunium producere; secus vel unicam horam ante solis occasum anticipare. In productione elucet virtus abstinentiæ, & temperantiæ; in anticipatione sæpe intemperantiæ vitium occurrit. Unico verbo, Ecclesia vetat anticipare, secus protrahere. Et hoc satis est.

V. Expenfis utriusque sententiæ argumentis, neutra mihi videtur evidens, & manifesta: idcirco primam amplector, & amplectendam suadeo, tamquam probabiliorem, ac tutiorem. Plures enim, & graviores ex recentioribus Theologis, & omnes antiqui eam propugnant. Rationes quoque validæ eidem favent.

VI. Ut clarius percipias sensum prinæ sententiæ, animadvertas oportet, non quancumque anticipationem præfatæ horæ esse mortalem, sed eam solam quæ dicitur notabilis. Dissident autem Auctores in designando temporis intervallo sufficiente ad constituendam anticipationem notabilem. Alii namque assignant quadrantem, alii semihoram, alii horam integram. Postrema hæc sententia est communior, & verior: spatium siquidem horæ integræ in communi existimatione constituit tempus notabile; secus intervallum quadrantis, aut semihoræ. Hæc porro anticipatio non spectat punctum astronomicum meridiei, sed tempus illud in quo communiter iuxta consuetudinem regionis ieiunium solvitur. Variæ enim sunt etiam in hoc regionum consuetudines. Nam in Helvetia omnes Catholici ieiunium solvunt integra hora ante meridiem; & ex recepta, ac immemorabili consuetudine illa hora censetur hora meridiei: quare eadem hora pulsatur campana pro recitatione angelicæ salutationis. Qui ergo per integram horam anteverteret consuetam horam propriæ regionis solvendi ieiunium absque iusta causa, peccaret graviter.

VII. Ex iis quæ dicta sunt, inferitur, iuxta existente causa, secundum omnes, posse notabiliter præfatam horam anticipari. Porro causæ iustæ anticipationis sunt hæc. Condicio regionis, in qua sunt maximi calores: personarum qualitas, quibus nimium nocuum foret producere ieiunium usque ad horam consuetam: iter necessarium suscipiendum: negotia statim post prandium tractanda, quæ magnam mentis attentionem exigant. Tandem Casuistæ plurimi excusant omnes procuratores, advocatos, studiis vacantes, hospites suscipientes, euntes ad ventionem, & piscationem, etiam recreationis causa, eosque qui Principes alloqui debent, & omnes eos qui noctu, aut valde mane surgunt ad propria officia peragenda. Verum isti nimis extendunt, & amplificanc istius anticipationis causas. Quare paucis concludimus, ad iustam anticipationis causam, requiri aliquam veram & realem necessitatem, minimeque sufficere arbitrariam. Si enim omnes

quos

quos indicavimus, licite anticipare possent dictam horam; qui essent subiecti horæ consuetæ? Non ergo officia exercenda solum, sed gravis difficultas ad illa peragenda aliquibus esse potest iusta anticipationis causa. Qui anticipant horam, sive iusta, sive iniusta causa, tenentur abstinere a secundo prandio. Qui enim nequit observare primam, tenetur secundam partem ieiunii observare, ut saepius dictum est.

VIII. Quæst. II. *An Religiosi, qui habent privilegium anticipandi per horam perfectionem in die ieiunii, possint etiam per aliud breve tempus eiusmodi horam consuetam anticipare?* Resp. Communiter Tractatores rei moralis, Diana, Leander, Cozza, plurimique alii, comminiscuntur privilegium indultum Regularibus, noctu ad matutinas horas surgentibus, anticipandi diebus ieiunii prandium per horam. Sed neminem vidi qui eiusmodi privilegium in medium afferat, vel locum indicet ubi reperiat. Quare, nisi privilegium mihi ostendatur, dico, Regulares debere ad horam consuetam prandium differre. Admisso vero privilegio, nego, quod scribunt Pasqualigus, Leander, & alii, posse Religiosos istos, privilegio donatos, ultra horam sibi concessam per aliud tempus non notabile prandium anticipare. Extenderem autem cum citatis Auctoribus hoc privilegium, si adesset, etiam ad eos qui nocte ad matutinum non surgunt: quia membra sunt communitatis, cui præfatum privilegium concessum dicitur. Regulares, sive privilegiati in hoc fuerint, sive non, debent in Quadragesima ante prandium horas vespertinas perolvere, quemadmodum præstant omnes aliæ Ecclesiæ; & extra Quadragesimam nonam perolvere debent. Qui vero chorum non frequentant, ad id non tenentur.

C A P U T XVII.

Recensentur dies quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus.

I. **Q**UAMQUAM superiore dissertatione differuimus de variis temporibus quibus ieiunandum est; nihilominus abs re non iudicamus, præmissis hic dies omnes recensere quibus ex præcepto Ecclesiæ vel ieiunandum, vel abstinendum est a carnibus. In primis fideles ieiunare tenentur tota integra Quadragesima, quæ incipit feria IV. cinerum, & desinit nunc sabbato sancto; licet more veteri desineret feria V. in cœna Domini, & alio quoque tempore inciperet, de quo dictum est supra. Mediolani etiam nunc consuetudo obtinet incipiendi Quadragesimam dominica prima eiusdem: cuius tamen consuetudinis privilegio non gaudent Regulares. Item ieiunandum est in omnibus vigiliis Apostolorum, exceptis

vigiliis sanctorum Philippi, & Iacobi, ac Ioannis Evangelistæ. Et quamvis olim dubium fuerit de vigilia S. Mathiæ, occurrente feria tertia post dominicam quinquagesimæ; in præsentī tamen nulla est difficultas ob decretum S. Congregationis, datum anno 1694. die 23. Ianuarii, quo decernitur ieiunandum esse etiam ubi quadragesimale ieiunium incipit feria iv. cinerum. Si aliquod Apostolorum festum feria secunda celebrari contingat, sabbato præcedenti ieiunandum est. Tertio loco ieiunandum est in vigilia Nativitatis Domini, & Assumptionis B. Virginis: nullaque alia vigilia B. Virginis ad ieiunium obstringit. Ieiunia quatuor temporum obligant sub mortali; quidquid in oppositum asserat contra communem sententiam Pasqualigus *decif.* clxix. Hæc quatuor temporum ieiunia celebrantur feria iv. feria vi. & sabbato post festum S. Crucis Septembris, post festum S. Lucie mensis Decembris, post diem cinerum, & post festum Pentecostes. Ieiunium vigiliæ Pentecostes obligat non vi iuris canonici, sed vi receptæ, & universalis consuetudinis. Tandem sub mortali ieiunandum est in vigiliis S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentii, & festivitatis omnium Sanctorum pariter ex universali fidelium consuetudine. Si vigilia S. Ioannis Baptistæ incidat in festum Corporis Christi, feria iv. ieiunandum est; ut patet ex Bulla Urbani VIII. quæ incipit *Cum evenire*, data anno 1638. Hæc sunt ieiunia ab universa Ecclesia sub mortali observanda. Si quæ olim alia in usu erant, nunc antiquata sunt.

II. Recensitis ieiuniorum diebus, ostendendum nunc restat, quando abstinentia a carnibus obliget sub mortali, sive vi legis, sive vi consuetudinis. Alicubi consuetudo obtinet abstinenti a carnibus in tribus diebus Rogationum: in aliis provinciis ieiunatur feria secunda, & quarta; & in aliis tantum in vigilia Ascensionis: ac tandem in pluribus regionibus omnibus his tribus diebus carnes comeduntur. In Lusitania testatur Barbosa in cap. *Rogationes*, hoc triduanum ieiunium coli, maxime in pervigilio Ascensionis. Quare quisque suæ patriæ morem observare debet. Olim fideles ieiunabant feria iv. & vi. & sabbato, ac integro Adventu; & consequenter a carnibus abstinebant. Sed hæc consuetudo iam penitus obsolevit. Nunc solum consuetudo obtinet abstinenti a carnibus diebus sabbati, & veneris. De sabbato tamen varia est consuetudo. Nam Galli, & Belgæ carnes comedunt sabbatis a Natali Domini usque ad Purificationem; ut testantur Paludanus, Covarruvias, & alii: similiter Hispani, licet sabbatis a carnibus absolute abstineant, comedunt tamen extremitates animalium, exta, seu intestina omnia. Aliquæ tamen provinciæ etiam ab his abstinent. Fideles aliarum regionum sabbatis omnibus a carnibus, etiam ab intestinis, abstinent. Quare locorum consuetudines servandæ sunt. Ubi viget consuetudo abstinenti a carnibus, obligat sub mortali. Ubique locorum fideles abstinent diebus veneris a carnibus ex universali Ecclesiæ consuetudine, quæ obligat sub culpa gravi. Excipitur solus die^s

dies veneris, in quo recurrit festum Natalis Domini: in eo enim licitum est carnes comedere ex privilegio, quod habetur in *cap. Explicari de observatione ieiuniorum num. 3.* in quo hæc leguntur. *Explicari per Sedem apostolicam* (inquit Honorius III.) *postulasti &c. Respondemus, quod illi qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti in feria sexta, si festum Nativitatis dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt qui ob devotionem voluerint abstinere.* Idem dicendum, si festum Nativitatis incidat in diem sabbati: ex universali enim consuetudine etiam hoc die carnes comeduntur, quoties Nativitatis festum recurrit.

III. Quæst. I. *An Regulares, qui regulari observantia adstricti sunt abstinere a carnibus, possint die veneris, in quo celebratur festum Nativitatis Domini, carnes comedere?* Resp. Regulares qui vi voti, aut præcepti obligantis sub mortali, tenentur abstinere a carnibus, & ieiunare die veneris, iuxta communissimam sententiam non possunt in præfato die, etiam si inciderit festum Nativitatis Domini, carnes comedere. Difficultas est de Regularibus qui solum ad ieiunium, & abstinentiam tenentur per Constitutionum, quæ ad culpam non obligant; uti sunt Prædicatores. Sylvester *verb. Ieiun. num. 27.* cui adhærent alii, sustinet Prælatam, qui valet ceteris diebus dispensate in esu carniū, posse quoque in dicto die: *Quia, inquit, cum ibi sint duæ prohibitiones, scilicet Ecclesiæ, & Religionis, sublata prima per Eccliam, stat solum secunda, super quam potest Prælatas.* Hanc opinionem defendunt etiam VVigandt *tract. v. exam. iv. num. 102.* Salmanticenses *tract. xxiii. cap. 11. punct. 5. §. 2. num. 106.* Sed omnes Auctores isti innitantur falsissimo principio. Quoniam, ut ex relata concessione Honorii III. constat, privilegium comedendi carnes illis solis conceditur qui vel ex voto, aut ex regulari observantia non tenentur abstinere: *Qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti.* Eos ergo excipit Pontifex a suo privilegio qui non modo voto, sed etiam regulari observantia obstricti sunt abstinere a carnibus. Quo ergo fundamento asserunt Sylvester, & Salmanticenses, esse duas prohibitiones, Ecclesiæ, & Religionis, & sublata prima, remanere secundam; cum Pontifex conceptis verbis declaret, se non auferre primam, ubi est secunda? Si privilegium absolutum esset, omnesque indiscriminatim dispensaret in esu carniū; interpretationi datæ locus esset, nempe, sublata universaliter lege ecclesiastica, remanere dumtaxat constitutionem monasticam. Sed privilegium conditionatum, seu, ut ita dicam, hypotheticum est: dispensat enim in hypothesi quod vi alicuius voti, aut regularis observantiæ non sit obligatio abstinentiæ. At, inquam Salmanticenses, Pontifex declarat in dicto capite, legem abstinentiæ a carnibus esse ex consuetudine contraria totius Ecclesiæ derogatam; & solum

lum relinquit obligationem regularis observantiæ. Verum, ut falsitas istius assertionis evidenter pateat, non aliud exigitur, nisi ut sanis oculis privilegium legatur. Tædet enim repetere, Pontificem declarasse, eos solos posse secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis vesci carnibus in Nativitate Domini, die veneris recurrente, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti. Hanc nostram sententiam propugnat primus benignitatis moralis patronus Bartholomæus Medina in *Instruct. Confess. Lib. I. cap. XIV. §. 10.* cuius verba isthuc transcribere lubet. *Dubium est an possint eam (carnem) comedere qui Regulam D. Dominici professi sunt. Ratio dubitandi adest, quoniam conceditur privilegium cunctis fidelibus, nobis autem non prohibetur comedere; sed non comedimus propter nostras constitutiones, nequaquam ad culpam obligantes. Ergo carnem edentes non facimus contra commune præceptum ieiunii, sed contra nostras constitutiones tantum. Ita visum est nonnullis viris nimis disertis, ut est Sylvester, & P. Franciscus a Victoria. Sed contrarium mihi certius videtur. Nam dicit privilegium, ut possit quis vesci carne illa die veneris, nisi aliquis sit cui ex voto, aut regulari constitutione prohibeatur comedere. Nobis igitur, hanc habentibus constitutionem, non prodest hoc privilegium; & sic remanet ratio iuris communis in suo antiquo vigore, & de iure communi est ut non comedatur caro die veneris. Religiosus ergo sancti Dominici non potest illa vesci, cum tale non habeat privilegium. Nequeunt ergo Superiores Ordinis Prædicatorum cum quoquam, sublata infirmitatis causa, dicta die dispensare in esu carniarum. Et reipsa numquam dispensant, ut publice carnes comedantur. Quod tamen, si privilegium illis faveret, præstare possent. Siquidem finis privilegii eo spectat, ut publica populi lætitia magis solemne reddatur festum: seu propter excellentiam festi, inquit privilegium, conceditur fidelibus publica talium epularum, carniarumque comestio. Si ergo Prælati religioni sibi vertunt dispensare cum tota communitate in tali die; graviori crimini sibi ducere debent aliquibus privatis talem concedere facultatem: quoniam privata dispensatio solam privatorum commoditatem, non commune festi gaudium spectaret. Quod autem constitutio obliget sub culpa nec ne, nihil refert. Quandoquidem Pontifex se dispensare declarat solummodo eos qui nec voto, nec regulari observantia adstricti sunt carniarum abstinentiæ. Quod vero hæc regularis constitutio, præscribens carniarum abstinentiam, nullo modo obliget sub culpa, vel obliget sub culpa veniali (ut ut res ista se se habeat) non tollit quominus impedimento sit, ne privilegium præfato ligamine devinctis saveat. P. Magister Thomas Milante exercit. XXXII. in *proposit. Alexand. VII.* minus sincere exponit pontificium privilegium, ut laxam, & falsam, meo quidem iudicio, opinionem defendat. Narrat, Pontificem excipere eos Regulares qui vel voto, vel Regula abstinent a carnibus. Dominicani nec vi voti, nec vi Regulæ, sed tantam vi*

Constitutionum a carnibus abstinent. Ergo uti privilegio valent. Egregia sane interpretatio, quam Pontifex summus in antecessum præscavit, dum inquit, *qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti*. Magister noster contendit, abstinentiam Dominicanorum non esse regularem observantiam. Cur? Quia hæc non a Regula, sed a *Constitutionibus* est præscripta. Referti ne hæc commenta valent, quin derideantur? Pontifex summus, ut verus, & legitimus ecclesiasticæ consuetudinis interpres, a privilegio omnes eos excludit qui aut vi voti, sub gravi culpa obligantis, aut vi *regularis observantia* a carnibus abstinent. Dominicani vi regularis observantiæ carniarum abstinentiæ sunt adstricti. Ergo vi citati privilegii nequeunt præfatis diebus eisdem comedere. Quod hæc regularis observantia præscribitur vel a Regula, vel a Constitutionibus, perinde est. Et distinctio P. Milante vana omnino est, & arbitraria. Quare contraria opinio, ut ego quidem sentio, nullo fruitur veræ probabilitatis gradu.

IV. Quæst. II. *An qui vi voti tenetur ieiunare qualibet feria sexta, teneatur ieiunium observare, etiam si in eam incidat festum Nativitatis Domini?* Resp. Nisi votens præfatum diem exceperit, tenetur ieiunare, ut ex recitato privilegio clare colligitur. Et sane votum ieiunandi omnibus sextis feriis est certum, est de re bona, est absolutum. Qua ergo ratione eximi votens potest ab observantia? An quia expresse dictum diem non comprehenderit? Sed qui omnibus sextis feriis ieiunare vovit, nullam feriam sextam excludit.

V. Obiiciunt Molina, Diana, Azorius, aliique. Sub generali promissione illa non veniunt quæ, si singillatim proposita essent, non promitterentur. Sed, si dies Nativitatis Domini votentis menti occurrisset, verisimilius est quod votens præfatum diem sub suo voto non comprehendisset. Igitur dicendum, re ipsa illum diem non includi in tali voto. Item nemo præsumendus est voluisse esse onerosus propriæ familiæ. Esset autem eiusmodi votens, si sexta feria solus ieiunaret. Resp. Si vera esset prima propositio, actum esset sere de omnibus votis, in quibus plures superveniunt circumstantiæ minime prævisæ: neque tamen ob id vota cessant, ut communiter Theologi docent. Secunda quoque propositio inepta est: tum quia, etiamsi vera esset, nihil concluderet: plures siquidem circumstantias implere tenentur votentes, quas si prævidissent, certe eas a votis suis exclusissent: tum quia gratis asseritur quod votens verisimiliter exclusisset diem illum Nativitatis, si advertisset, si prævidisset. Cur quæso hoc? Num quod circumstantia mala sit? num quod nemo voveat ieiunare tali die? Hæc solummodo possent esse fundamenta talis præsumptionis. Sed hæc erronea sunt: quia & circumstantia est de re optima; & re ipsa Pontifex supponit, aliquos fideles vovere ieiunium etiam in tali die; eum eos excipiat qui voto ligantur. Præterquam quod ignorant ne fideles identidem recurrere festum Nativitatis die veneris? Se-

cun-

cunda obiectio præcedente melior non est. Personale siquidem ieiunium non est onus adeo grave familiæ, ut obligationem voti dirimat. Nonne, si votum quis emitteret ieiunandi die dominica, teneretur illud implere? Certe familiæ onus ab observantia non excusaret.

C A P U T XVIII.

*De hora qua ieiunii, & abstinentiæ obligatio incipit,
& desinit. Variæ hac de re quæstiuncula
resolvuntur.*

I. **O**Mnes adfirmant, ieiunii ecclesiastici obligationem incipere a puncto mediæ noctis, & eodem puncto mediæ noctis sequentis desinere. Punctum sive inceptionis, sive terminationis mediæ noctis nequit, ubi horologia non sunt, computari mathematicè, sed moraliter, iuxta communem incolarum existimationem. Ubi vero horologia sunt, illorum indicationi mathematicè standum est: quia, licet horologia communiter non indicent mathematicè punctum temporis, quod fuit; indicant tamen horam, cui fideles stare debent. In hunc siquidem finem instituta sunt horologia. Et hæc certa sunt apud omnes. Idcirco ad ea resolvenda accedimus quæ in controversiam vocantur.

II. Quæst. I. *An in ultima nocte bacchanalium cœnam differre post mediam noctem licitum sit illis qui usque ad mediam noctem iudis, & saltationibus vacant?*
Resp. Me sane puderet hanc proponere quæstiunculam, quæ sua futilitate evanescit, quæve Christianis indecora est. Verum, quia Pasqualigus eam proponit, &, quod peius est, eam defendit *decif. clxi. num. 3.* idcirco sub examen illam vocavi. Dico itaque, minime licere producere cœnam ultra mediam noctem in dicta ultima nocte bacchanalium. Quandoquidem certum est diem cinerum incipere in mediæ noctis ultimæ bacchanalium puncto. Ergo certum est pariter eodem momento incipere ieiunii obligationem. Ita sentiunt omnes Theologi. Quare Pasqualigi opinio a Diana, Leandro, ceterisque Theologis, tamquam falsa, improbabilis, & fidelium pietati contraria, reiicitur. Quæri etiam solet, num detur parvitas materiæ in anticipatione, vel protractione cœnæ post mediam noctem. Adfirmat Pasqualigus *decif. clix.* & hanc parvitatem temporis dicit esse spatium infra horam. Negat Leander *trakt. v. disp. vi. quæst. xxviii.* dari parvitatem materiæ. Inter has duas extremas opiniones distinguere ieiunium naturale, quod necessarium est ad communionem, in quo nulla datur parvitas materiæ; & ieiunium ecclesiasticum, in quo, sicut in ceteris, videtur posse admitti materiæ parvitas. Si enim in omnibus præceptis positivis datur parvitas materiæ;

riæ; quidni in præcepto ieiunii quantum ad eius inceptionem, & terminationem? Sed hanc materiæ parvitatem infra dimidium quadrantem ego contraherem.

III. Obiicit Pasqualigus. Dies cinerum non incipit, nisi post mediam noctem ultimam bacchanalium: quia consuetudine inuestum est ut lusus, saltationes, & alia huiusmodi producantur ultra mediam noctem. Quin præsumendum est, benignam matrem Ecclesiam nolle obligare fideles ut ieiunium a puncto illius mediæ noctis incipiant. Resp. Productio saltationum, ludorum, aliarumque oblectationum ultra mediam noctem, non consuetudo, sed profanus abusus est, homine christiano indignus. Non solum autem Ecclesia in eiusmodi relaxationes non consentit, sed expresse illas damnat.

IV. Quæst. II. *An qui dubitat, num sit nec ne media nox, comedere possit, quando die sequenti ieiunare debeat?* Resp. Probabilitæ dubium propositum distinguunt, & aiunt: Si hodie est præceptum ieiunandi, dubitasque de mediæ noctis adventu, non potes cœnare, & carnes comedere: quia tunc possidet ieiunii præceptum, non libertas. E contrario, si crastina die est ieiunandum, & dubitas hodie de auditione, seu puncto mediæ noctis, potes in hoc casu comedere: quia, inquit, in dubiis melior est conditio possidentis: in casu autem posito libertas possidet: dubium enim est, inquit, ieiunium incepisse. Hæc sunt mera probabilitatis inventa, non alto nixa fundamento, nisi studio favendi, & morem gerendi humanis appetitionibus. Id alibi fuso calamo ostendemus, ubi palam fiet, regulam illam, *In dubiis melior est conditio possidentis*, solum in iustitiæ materia locum habere; in ceteris autem omnibus controversiis hanc regulam solum valere, *In dubiis tutior pars est eligenda*. Quare in utroque casu proposito dicimus a cœna abstinendum esse, donec dubitatio deponatur. Pariter dicimus debere abstinere a carnibus tum illum qui dubitat die iovis, tum illum qui dubitat die sabbati, num sit media nox.

V. Quæst. III. *An liceat sequi unum horologium pro ieiunio ecclesiastico, & aliud pro ieiunio naturali?* Resp. Non licet: quia, cum horologia sint instituta ad designanda temporis spatia, eo ipso quod unum audieris, dum de illius falsitate tibi non constat, illi adhærere debes. Quare falsum est quod aiunt Salmanticenses *num.* 113. duo horologia esse duas opiniones probabiles; & posse quemque pro arbitrio modo unam, modo alteram seligere. Sed, sicut in aliis rebus dubiis, ita & in hac, quod verisimilius prudenter quisque iudicat, tamquam regulam fixam suæ operationis, amplecti tenetur. Illud etiam est animadvertendum, quod quamvis non teneamur metiri mathematicè punctum mediæ noctis, quod cognosci nequit, nisi observato, & bene perspecto stellarum cursu; debemus tamen, quoad fieri moraliter potest, plus minuscve, eidem accedere, ubi non sunt horologia: ubi autem horologia sunt, mathematicè, ut diximus, horæ quam indicant, standum est.

est. Sed quid dicendum de horologiis Italiae nostrae? De transalpinis enim nulla est difficultas: quoniam haec revera quovis anni tempore, quatenus ars permittit, hora duodecima signant meridiem, & altera duodecima mediam noctem. Italica vero nec pro meridie, neque pro media nocte habent horam determinatam; sed iuxta dierum varietatem hora quae meridiem, aut mediam noctem signat, mutatur. Quod negotium facessit, est, horologium Italicum, quod campanae vocatur, diversum ab horologio solari, vigesimam quartam horam pulsare media hora post solis occasum. Ex quo consequitur quod initium noctis mensurare incipiat media hora postquam ipsa nox suum cursum incipit; proindeque mediam noctem signet semihora postquam ipsa fluxit. Dabo exemplum. Hic Venetiis horologium divi Marci solare est, pulsatque horam vigesimam quartam, dum sol occidit; atque adeo illico cursum noctis mensurare incipit. Si ergo hoc horologium e. g. circa æquinoctium, hora sexta signat mediam noctem, horologium campanae hora quinta & dimidia signare debet eandem mediam noctem: quia hoc horologium media hora post occasum solis noctis cursum cepit mensurare: quae media hora, cum & ipsa noctem componat, debet in partitione noctis computari. Non computaretur autem, si tam horologium campanae, quam solare eadem hora sexta mediam noctem indicarent. Haec dicta sunt pro iis qui Calendarium componunt, & horologia dirigunt. Nam Venetiis solum horologium D. Marci regula recta est pro ieiunii tum ecclesiastici, tum naturalis observantia. Et ii qui hanc sciunt diversitatem, tenentur se se conformare ad horologium D. Marci. Si omnia horologia, quemadmodum transalpina, diem, noctemque metirentur, nulla foret difficultas.

V. Quaest. IV. *An, si quis, dum cœnat, audiat pulsus designantes mediam noctem, teneatur desistere a cœna, si die sequente sit ieiunandum?* Resp. Negat Pasqualigus *decif.* 160. debere praefatum a cœna cessare: tum quia, quando cœnans audit pulsus horologii, est in possessione suae libertatis; tum quia, quando res incepta est, acquirit ius ad suam terminationem. Diana hanc, aliasque eiusdem Pasqualigi opiniones similes, tamquam falsas reiiciendas, asserit *tract.* v. *resol.* 38. *Verum*, inquit, *has opiniones refellendas esse puto: sunt enim contra omnes Doctores, & contra praxim, & communem sensum omnium fidelium.* Si per ipsum Dianam opinio Pasqualigi prorsus improbanda est, tamquam omnibus Doctoribus contraria; quid amplius requiritur ad eam impugnandam? Debet itaque Christianus in praefato casu a cœna cessare. Ratio evidens est: quia, audito pulsu horologii indicante mediam noctem, statim incipit dies sequens: ergo incipit obligatio ieiunandi. Si autem profreperetur cœnam inceptam, comederet intra tempus in quo urget praecipuum abstinendi a cibo. Ratio autem obiecta a Pasqualigo falsa est. Cœnans siquidem solum est in possessione continuandi cœnam usque ad mediam

noctem signatam per pulsus horologii. En quo usum possessionis iuvenis libertati extendunt. Ad secundum negatur, rem inceptam acquirere ius ad terminationem sui, quando iura prohibent præfatam terminationem. In nostro autem casu præceptum ieiunii sequentis prohibet continuationem cœnæ antecedentis. Inquirunt quidam, an possis expectare ultimum pulsus horologii; vel, audito primo, cessare debeas a cœna, ut valeas die sequenti ad communionem accedere. Certum est quod primus pulsus ille est qui significat mediam noctem, & indicat horam esse iam completam. Quare qui ad communionem accedere vellet, deberet, audito primo pulsus, abstinere: quia in ieiunio naturali parvitas materiæ non datur. Levia sunt hæc: neque inculcandi Theologi, quod ea proponant, sed potius Christiani, qui iam omnia tempora perverterunt, & momenta carpunt quibus gulæ indulgere valeant. Heinc quærun alii, quantum temporis infumendum sit in prandio ieiunii die. Neque a consuetudine, neque a lege designata est temporis quantitas sive pro prandio, sive pro cœna; solummodo statutum habemus cœnam protrahi non posse ultra mediam noctem. Aliqui plus, alii minus temporis in refectibus consumunt. Fraus solum vetita est. Quare, si quis prandium produceret usque ad noctem, ut ieiunii incommodum evitaret, ageret contra præceptum ieiunii. Insuper temperantiæ regulæ præ oculis semper habendæ & maxime ieiunii tempore observandæ sunt. Quapropter plurimorum, potissimum nobilium, mos protrahendi oppipara prandia ieiunii tempore ad plures horas, omnino improbandus est. Quoniam tempus ieiunii tempus est pœnitentiæ. Et tamen, o tempora, o mores! numquam fortassis coquinæ tam varios efflant odores, numquam coqui diutius ingenia torquent, numquam artis suæ delicatiora inventa exequentur frequentius, quam in quadragesimali ieiunio. Sed qui hæc peragunt, parvi sane faciunt salutis suæ unicum, maximumque negotium.

C A P U T XIX.

*De personis quæ ad ieiunium obligantur. Plures
quæstiuncule resolvuntur.*

I. **N**On una est Catholicorum sententia de tempore quo præceptum ieiunii adstringere incipiat iuvenes, & desinat obligare senes. Sed, variis opinionibus prætermisissis, divi Thomæ sententiam, communi Theologorum consensu firmatam, amplectimur. Angelicus autem non obligat fideles ad ieiunium, nisi post expletum annum vigesimum primum: & hanc suæ sententiæ rationem prodit 2. 2. quæst. c. lvi. 1. art. 4. ad 2. *In pueris maxime est evid. ut causa non ieiunandi: tum propter debilitatem naturæ, ex qua provenit quod indigent frequenti cibo,*

& non multo simul assumpto; tum etiam quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimentis. Et ideo, quamdiu sunt in statu augmenti, quod est (ut in pluribus) usque ad finem tertii septennii, non tenentur ad ecclesiastica ieiunia observanda. Conveniens tamen est ut etiam in hoc tempore se ad ieiunandum exercent plus vel minus secundum modum suæ ætatis. Hanc divi Thomæ sententiam omnes fere Theologi excipiunt, si sermo sit de obligatione quæ oritur ex præcepto. Ceterum ex pluribus aliis titulis adolescenterum ante dictam ætatem ad ieiunium quandoque obligantur. In primis obligari possunt a superioribus, qui pro repellenda aliqua gravi calamitate ieiunium etiam pueris indicere valent; ut subdit idem Angelicus in citata responsione ad secundum. *Quandoque tamen, magna tribulatione imminente, in signum penitentiæ arctioris etiam pueris ieiunia iunguntur; sicut etiam de iumentis legitur Ionæ 111., Homines, & iumenta non gustent quidquam, nec aquam bibant.* Sed quid, quando iuvenes valde robusti, & fortes sunt? Adfirmat Durandus in *IV. dist. xv. quæst. x. art. 4.* quia, inquit, res naturales non eadem celeritate, eodemque modo perveniunt ad proprium terminum. Quare, licet cum D. Thoma non obliget iuvenes ante vigesimum primum annum expletum; eos tamen qui robusti sunt, & in quibus natura citius attingit suum terminum augmenti, ad ieiunium adstringit. Hæc opinio Durandi satis conformis est naturali æquitati. Ceterum Ecclesia non attendit ad id quod in uno, aut in altero evenit; sed ad id quod communiter contingit. Adolescentes autem communiter non attingunt terminum augmenti, nisi post expletum annum vigesimum primum. Eiusmodi tamen iuvenes fortes, & robusti aliquando, sin lege Ecclesiæ, lege tamen naturali adstringuntur cohibere concupiscentiam, carnemque moderata inedia subigere. Idcirco dictum est ieiunium absolute iure naturali præcipi: quo remedio postea in praxi quisque uti tenetur, prout magis, vel minus indiget. Insuper animadvertendum est, quod ait Angelicus, nempe conveniens esse, & magnopere consentaneum ut iuvenes exercentur omnes, potissimum expleto anno quartodecimo, in ieiuniis. Et sane valde probabilis mihi videtur sententia, iuvenes sanos teneri, aliquibus saltem diebus, in Quadragesima ieiunare post annum quartumdecimum. Quod aperte indicat D. Thomas in *IV. dist. xv. art. 2. quæstionc. 3. in cor. Sed quia, quanto ad terminum prædictum appropinquant, tanto virtus naturæ magis roboratur, & augmentum tardius procedit, cum in quinque primis annis perveniat puer ad mediocritatem totius augmenti, ut Phil. dicit; ideo secundum quod magis appropinquant ad prædictum terminum, sunt eis ieiunia magis commensuranda.* Hanc obligationem, non tam ex Ecclesiæ præcepto, quod communitatem fidelium spectat, quam ex iure, & æquitate naturali, & ex necessitate mortificationis in iuvenibus repeto. Parochorum vero, Confessariorum, & parentum est ipsos imbuerè, & hanc obligationem

docere. Si enim illis narrant privilegium quod a præcepto Ecclesiæ eos eximit ; potiori iure illis ob oculos ponere debent necessitatem & se assuefaciendi observantiam præceptorum Ecclesiæ, & comprimendi rebellionem appetituum, & carnem spiritui subigendi. Quodnam, quæso, naturæ iuvenum post annum quartum decimum nocumentum inferre potest unum vel alterum ieiunium in hebdomada? Valde vero conferre potest tum ad assuetudinem, tum ad concupiscentiæ refrenationem. Ieiunare etiam tenentur iuvenes, si votum ieiunandi aliquot diebus emittant. Item, si Confessarii pro criminum penitentia aliqua moderata illis ieiunia imponant, ea implere adstricti sunt. Quamvis autem iuvenes non obligentur communiter ad ieiunandum, nisi expleto tertio septennio ; tenentur tamen abstinere a carnibus, aliisque cibis vetitis, statim ac usu rationis præditi sint ; quod circiter septennium primum contingere solet ; peccantque qui illis cibos vetitos subministrant. Tandem adolentes soluti sunt ab obligatione ieiuniorum, sive communitatis, sive Synodi : quoniam, si ob defectum ætatis liberi sunt a præcepto universali Ecclesiæ ; multo magis immunes erunt a voto, vel præcepto peculiari alicuius civitatis, vel Synodi.

III. Quæst. I. *An iuvenes qui expleant annum vigesimum primum, vel post inceptam Quadragesimam, vel post horam tertiam diei ieiunii, ad ieiunium teneantur?* Resp. Omnes communiter adfirmant, eos qui post inceptam Quadragesimam complent tertium septennium, ad ieiunium teneri, si vel unicus dies superesset post annos expletos. Ratio evidens est : quia præceptum Quadragesimæ individuum non est, sed integrale, respiciens quadraginta dies tamquam partes. Qui ergo non potest totum, tenetur ad partes, quas implere valet ; ut sæpius dictum est. Circa secundum membrum quæsti dissidium est inter Auctores. *Leander trad. v. disp. v. 111. quæst. xii.* contendit, non teneri ad ieiunandum iuvenes qui post inceptum ieiunii diem ætatem ieiunandi complent. Sed communior, & probabilior est sententia opposita, quam defendunt *Sanchez Lib. II. de matr. disp. xxiv. num. 23.* *Bonacina disp. ult. de præcep. Eccles. punct. ult. num. 7.* *Lezana ver. Aetas.* *Portel. in dub. Reg. verb. Ieiun.* *Salmanticenses trad. xxv. cap. 11. punct. 6. num. 120.* Ratio est : quia eo momento quod proxime consequitur annum vigesimum primum, præceptum ieiunii obligare incipit ; ergo, quacumque diei hora, sive tertia, sive sexta, sive nona anni compleantur, præceptum statim adstringit. Et re ipsa in susceptione Ordinum, in professione religiosa, in matrimonio anni computantur a momento in momentum. Nec alicuius ponderis est ratio *Leandri*, nempe præceptum ieiunii respicere integrum diem, ut individuum obiectum. Quoniam sæpius dictum est, præcepta morum moraliter accipienda esse, & secundum regulas prudentiæ. Præceptum ieiunii obligat per integrum diem eos qui per integrum diem ieiunare possunt, & tenentur ; alios autem obligat iuxta eorum statum ; ut

patet in illis qui discedentes a loco ubi non est ieiunium, & pergentes ad locum ubi præceptum urget ieiunandi, ad ieiunium tenentur.

IV. Quæst. II. *An Regulares professi teneantur ad ieiunia Ecclesie ante expletum annum vigesimum primum?* Resp. Communis sententia docet, præfatos Religiosos non teneri: quia eadem ratio est de iuvenibus religiosis, ac sæcularibus.

V. Quæst. III. *An Regulares iuvenes, nondum expleto tertio septennio, teneantur ad ieiunia Regule quam professi sunt?* Resp. Medina in *Instruã. Conf. Lib. I. cap. xiv. §. 10.* cum paucis aliis negat, præfatos iuvenes teneri. Sed hæc opinio evidenter falsa est: & idcirco communiter Theologi eam improbant. Quandoquidem quisque ante vigesimum primum annum votum emittere potest ieiunandi. Si voto ieiunii sponte quisquis sese obligare potest, quod nemo negat; cur non obligabitur, quoties voto se se obstringat observare Regulam, quæ ieiunia præscribit? Sed Regulares iuvenes professi votum emiserunt conformandi vitam suam ad Regulæ, quam professi sunt, præscriptum. Ergo tenentur servare ieiunia quæ Regula præcipit sub eo onere quod Regula imponit. Si Regula præcipit observari ieiunia tum Ecclesie, tum alia quæ ipsa præscribit, sub mortali, ut Regula S. Francisci; tenentur sub mortali: si sub veniali, ut Regula Carmelitarum; tenentur sub veniali: si sub sola pœna corporali, secus sub pœna culpæ etiam levis, ut Regula Prædicatorum; tenentur sub præfata pœna. Sanchez *Lib. VII. cap. x. num. 56.* Azorius *Lib. VII. cap. xxv. quæst. 111.* Ledesma *II. Part. tract. xxv. cap. 11. concl. 5. difficult. 2.* Villalobos *tract. xx. diff. 4. num. 5.* Fagundez *de 4. præcep. Eccl. Lib. I. cap. v. num. 8.* Lezana *verb. Ieiunium.* Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap. 11. dub. 2. num. 1.* Sylvius *2. 2. quæst. cxlv. art. 4.* Reginaldus *Lib. IV. cap. xv. num. 207.* Leander *tract. v. disp. v. quæst. 1x.* VVigandt *tract. v. exam. 1v. num. 88.* Sporer in *append. ad 3. præcep. Decal. sect. 4. num. 49.* Salmanticenses *tract. xx. cap. 11. punct. 6. num. 121.* & communiter alii omnes, paucis exceptis. Quare nullo modo reputanda est probabilis contraria sententia; licet probabilem eam appellet, & ut talem lectoribus suis proponat P. Viva *quæst. x. art. 6. numer. 4.*

VI. Quæst. IV. *An dubitans, num annum vigesimum primum expleverit, teneatur ieiunare?* Resp. Negant communiter Probabilistæ, illi principio nixi, quod in dubio melior est conditio possidentis. Sed quia nos hoc principium in sola iustitiæ materia valere, suo loco demonstrabimus; idcirco nunc asserimus debere præfatum dubitantem ieiunare ob illud verissimum, & universale principium, quod in dubiis tutior pars est eligenda.

VII. Quæst. V. *Num senes qui annos sexaginta compleverint, soluti sint a lege ieiunii?* Resp. Solutos esse a ieiunii lege vi ætatis sexagenariæ senes, non modo debi-

debiles, sed & robustos, fortesque, eo modo quo liberi ab eadem lege sunt iuvenes ante annum vigesimum primum, docent plures recentes, Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap. 11. dub. 7. numer. 3.* Granados 1. 2. *contr. 7. trañ. 111. disp. VI. quæst. 1. scđ. 5. num. 35.* Leander *trañ. v. disp. VII. quæst. xv. 11.* Salmanticenses *trañ. XXI. 11. cap. 11. punct. 7. numer. 130.* ubi referunt declarationem viva voce datam a S. Pio V. Sporer in *append. scđ. 4. numer. 50.* Viva *quæst. x. artic. 6.* ex auctoritate Dianæ.

VIII. Senes ratione ætatis sexagenariæ nullo modo excusantur a ieiunio. Idcirco enim excusantur iuvenes, quia certum est eos crescere, eorumque naturam augeri, & consequenter nutrimento indigere frequenti. Quapropter D. Thomas, aliique sancti, gravesque Theologi declararunt, iuvenes ante annum vigesimum primum solutos esse a ieiunii lege. Nemo autem neque sanctorum, neque graviorum Theologorum eximit senes sexagenarios, nec septuagenarios a ieiunii lege ratione præcise ætatis; sed solum frequentius excusantur senes, quia frequentius in senectute occurrunt causæ dispensationis. Sic docent sancti, & antiqui Doctores. S. Vincentius Ferrerius *ser. 1. ser. 4. ciner.* A ieiunio excusantur *senes in certa ætate, scilicet quando habent talem senectutem, quæ aufert ab eis appetitum comedendi, vel quia perdidierunt dentes, & comedunt sæpe, vel sæpius, sicut faciunt pueri. Sed senes octoginta annorum, vel amplius, qui semel bene possunt comedere, tales non excusantur in aliquo prædicatorum; quin ipsi peccant mortaliter: & ideo cum diligentia omnes ieiunemus.* S. Antoninus II. *Part. III. VI. cap. 11. §. 6.* inquit. *Senes, si sunt multum debiles, eo modo possunt excusari, sicut dictum est de infirmis. Ratione autem senectutis tantum non excusantur, si sint fortes ad sufferendum ieiunium. Nec est determinata ætas ab aliquo usque ad quos annos quisque tenetur ad ieiunium.* Navarrus hanc eandem defendit sententiã in *Man. cap. XXI. num. 16.* *Impotentia eximit qb hac lege pueros usque ad vigesimum primum annum: hæc eadem eximit sexagenarios senes secundum communem: quamvis sanctus Thomas nihil de hoc dicat: & merito, quia, ut ibi ait Caietanus, alii alius citius sunt ad id impotentes: & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id relinquendum est. Et quidem (gratia Deo) octuagesimum annum agens prinde possum ieiunare, ac cum ægerem sexagesimum, immo & quinquagesimum.* Ioannes Pontas, qui nostram, communemque sententiã defendit, post relatum Navari descriptum testimonium de semetipso hæc addit verb. *Ieiun. cal. 18.* *Idem de nobis affirmare possumus, qui octuagesimum septimum ætatis nostræ annum mense ianuario an. 1725. attingimus.* Omnes fere senes quos ipse agnovi, & agnosco, exceptis debilibus, & infirmis, feliciter quam iuvenes viginti quinque, & triginta annorum, & viri quinquaginta annorum, ieiunant. Quare, ut dixi, hæc nostra sententiã communissima est penes graviores Theologos. Sylvester verb. *Ieiun. Caietanus 2. 2. quæst. cxlv. 11. artic. 4.* Medina in *Instrum. Conf.*

Lib. I. cap. XIV. §. 10. Ludovicus Lopez *II. Part. Instr. trad. de pœn. cap. 111.* Tole-
tus *Lib. VI. Sum. cap. IV. num. 12.* ambigue tamen loquitur. Armilla *verb. Ieiun-*
Layman Lib. IV. trad. V. 111. cap. 111. numer. 1. Valentia 2. 2. *disput. IX. quæst. 11-*
punct. 5. Tannerus *disput. 111. quæst. 111. dub. 5. num. 192.* Lessius *Lib. IV. cap. 11. dub-*
6. num. 112. Reginaldus *Lib. IV. cap. XV. sec. 1. num. 209.* Azorius *Lib. VII. cap-*
XVII. quæst. 1. Villalobos *Tom. I. trad. XIII. diff. 4. num. 6.* Bonacina *disput. ult. de*
præcep. Eccl. quæst. 1. punct. ult. num. 4. Ledefina *Tom. II. Sum. trad. XXVII. cap. 11. dub. 3.*
Ioannes a Cruce *Part. I. direct. præc. 111. art. 4. dub. 9. concl. 2.* Fernandez *Part. II.*
Sum. cap. VIII. §. 2. num. 20. VVigandt *trad. V. exam. IV. num. 91.* Paulus Gabriel
Antoine in *append. de ieiun. quæst. VII.* Unde contraria opinio nullo probabilitatis
gradu fruitur. Dum hæc scribo, sexagesimum annum ago, & felicius nunc quam
ætate triginta, vel quadraginta annorum ieiunia observo. Quare opinio opposita
pugnat cum experientia, pugnat cum doctrina SS. Patrum. Unum allegare Basi-
lium sufficiat. *Senibus assuetudo ac familiaritas ab antiquo ad ipsum (ieiunium)*
levem facit laborem: *serm. 2. de ieiunio.*

IX. Obiiciunt PP. Salmanticenses *trad. XXIII. cap. 11. punct. 7. num. 130.* S. Pius
V. anno 1570. de hoc interrogatus, viva voce respondit, esse excusatos; ut testa-
tur Llamaz *III. Part. methodi cap. V. §. 20.* Ergo ita tenendum est. Fateor me, legen-
tem hanc decretoriam decisionem, Llamæ auctoritate unice sultam, maximam
erga talem Auctorem concepissem existimationem, eumque reputasse primi subfelli
Doctorem. Et, cum mihi ignotus esset, eius librum sollicite conquisivi; ac præter
expectationem reperii Summulam parvulam, seu collectionem quamdam dubio-
rum, ex aliis Auctoribus confarcinatum. Quæ hac de re habet, isthuc transcribo,
ut inde lector colligat, quanti sit faciendus Llamas iste. Parcat lector, si proli-
xior fuero quam oporteat: quia a multis admonitus fui, plurimos auctoritate
Llamæ decipi. *Non etiam* (inquit loc. cit.) *secundo obligantur ieiuniis ecclesiasti-*
cis senes: qui autem senes dicantur, & in qua ætate deobligentur, nemo dixit de-
terminatè hucusque, neque aliquo iure cautum video, nec taxatum. Tamen gratias
Deo, quod deinceps regula tenebitur certa, a summo Ecclesiæ Pastore decreta. Pius
enim quintus, sanctissimus Pontifex, anno 1570. viva voce, tum etiam in bulla Cru-
ciata, ab eodem concessa anno 1569. & anno 1570. decernit homines sexagenarios
ad ieiunium non teneri ex Ecclesiæ præcepto. Excipit enim illos, etiam si Regulares
essent, ab abstinentia ovorum, & lactiniorum in Quadragesima, cum alios Regulares
omnino extra privilegium quoad hoc reliquerit, etiam accipientes Cruciatam. Insuper
interrogatus viva voce asseruit, & certe satis iuste: nam, cum infirmitas a ieiunio
liberet, & senectus infirmitas magna sit, immo infirmitatum congeries, & incurabilis
morbus, ut optime Caietanus in Summa verbo Ieiunium, satis commode annus 60.
taxatur, qui medius est, bisce præcipue temporibus debilissimis, quibus vix ad talem

ætatem pervenitur, ne dicam robuste ad ieiunandum vivitur. Omnia verba transcribere placuit, ut inde colligas, Salmantenses fidem nimis cæcam adhibuisse Llamæ, quem ipsos non legisse probabile est; sed de more apud alios citatum retulisse illius testimonium, ex quo intulerunt: Ergo ita tenendum est. Sed verba Llamæ expendamus. Pius V. anno 1570. viva voce, tum etiam in bulla Cruciatæ; ab eodem concessa an. 1569. & an. 1570. decrevit homines sexagenarios ad ieiunium non teneri ex Ecclesiæ præcepto. Excipit enim illos ab abstinentia ovorum. Quot falsitates, quantum confusiois, quot disparata sophismata paucis in verbis? Statuit, & viva voce, & bulla Cruciatæ Pium V. dispensasse sexagenarios. Bulla Cruciatæ Hispaniæ, Lusitanæ, aliisque paucis provinciis concessa est. Illud vivæ vocis oraculum est ne universale pro omnibus fidelibus, pro quibus certe non est bulla Cruciatæ? Cur cum bulla Cruciatæ copulatur illud vivæ vocis oraculum? Deinde quæ documenta producuntur, quæ testimonia in confirmationem illius vivæ vocis? Nulla. In re ergo tanti momenti, qualis est declaratio doctrinalis pontificia, unius Summistæ confusissimæ narrationi standum erit? Quid quod Navarrus, Auctor gravissimus, & Pio V. suppar, difficultatem hanc versans, istius vivæ vocis nec verbum facit, facturus certissime, si vera fuisset talis vox? Quid quod reipsa eam impugnat? Ait namque in *Man. cap. xxxi. num. 16.* nihil de hoc determinasse D. Thomam: & merito, inquit, quia alii citius, alii tardius senescunt: quare id arbitrio prudentis relinquendum concludit. An, si Pontifex summus suo tempore declarasset, sexagenarios ad ieiunium non teneri, asseruisset id incertum esse Navarrus? qui tempore Pii V. Romæ degebat, ipsique Pontifici, ac illius successoribus percarus fuit (ut legitur in illius Epitaphio apud Bellar. de Script. edit. Venet. Martinus Navarrus . . . Romam profectus, Pio V. Gregor. XIII. Sixto V. P. P. M. M. carus.) Nonne hoc satis esset ad reiiciendam; tamquam falsam, & arbitrariam, Llamæ narrationem? Verum Llamas ipse se se manifestæ falsitatis reum prodit. Ait, in bulla Cruciatæ Pium V. declarasse, sexagenarios ex præcepto Ecclesiæ ad ieiunium non teneri. Ut falsitas evidens evadat, integrum bullæ paragraphum transcribo. Item, ut dicto anno durante in omnibus & singulis regnis, insulis, locis, terris, oppidis, & dominiis prædictis (& non extra illa) carnibus de consilio utriusque medici temporibus ieiuniorum totius anni, etiam quadragesimalibus vesci, ac pro eorum libito ovis, & lacticiis; ita quod qui carnes comederint, servata in ceteris ieiunii ecclesiastici forma, dicto ieiunio satisfecisse censentur. Et sub hoc indulto vescendi carnibus, ovis, & lacticiis comprehenduntur omnes cuiusvis militiæ regularis. Patriarchis vero, Archiepiscopis, aliisque inferioribus Prælati, nec non aliis personis regularibus, & qui in ordine presbyteratus fuerint secularibus id minime conceditur, nisi sexagenarii fuerint. Duas itaque falsitates scribit Llamas. Prima est, quod asserit Pium V. declarasse, sexagenarios ex præcepto Ec-

clēſie ad ieiunium non teneri. Ubi in toto illo paragrapho vel minimum verbum de præcepto Eccleſiæ? Quin Pontifex conceptis verbis docet, privilegium reſtringi ad illa determinata pauca regna, & non extra illa. Sermo eſt igitur de ſolo privilegio indulto illis regnis quibus bulla Cruciatæ conceſſa eſt. Falſus eſt ergo Llamas ex hoc capite, dum aſſeruit, Pontificem declarafſe, ex præcepto Eccleſiæ ſexagenarios non teneri ad ieiunium. Quid plura? Falſus quoque eſt, aſſerens, vel vi ipſius bullæ Cruciatæ Pontificem diſpenſafſe ſexagenarios a ieiunio. Solum namque eos exemiſit ab abſtinentia a carnibus, & lacticiiniis; ut ex ſola lectione citati textus patet. Porro ex conceſſione lacticiniorum inferre diſpenſationem a ieiunio eſt conſequentia diſparatiſſima, propria Summiſtæ Llamæ; non declaratiſſe pontificia. Si vero hic Summiſta non erubuit evulgatæ bullæ, non ſenſum modo, ſed narrationem de præcepto Eccleſiæ, & diſpenſationem a ieiunio omnino falſam aſſerere; anne fides habenda ei erit in arbitraria aſſertione de vivæ vocis oraculo? Quid, ſi vellem alias ſubiicere evidentiffimas falſitates, quas Auctor iſte, non dico in tota ſua Summula, ſed in hoc ipſo de ieiunio tractatu venditat pro veris? At unicam ſufficiat indicare, quam eidem Pio V. & Gregorio XIII. & Sixto V. aliifque Pontificibus adſcribit, dum *ſec. cit. ſ. 26.* non erubeſcit aſſerere, tamquam rem certam, præſatos Pontifices declarafſe & vivæ vocis oraculo, & bulla Cruciatæ, quod illi qui ſunt diſpenſati a carnibus, ſint diſpenſati quoque eo ipſo a ieiunio. Quod, ut dixi, evidentiffima falſitas eſt. Quoniam, ut vidimus *cap. iv.* Gregorius XIII. aperte aſſerit oppoſitum in ſua bulla Cruciatæ, ut eſt apud P. Graveſon *colloq. v. i. in hiſt. ſeculi 16.* ſic enim legitur . . . *ita quod qui carnes comederint, ſervata in ceteris ieiunii eccleſiaſtici forma &c.* & ſi univerſum ille paragraphus præſatam bullæ perpendatur, particulam non typographorum oſcitantia irrepreſſiſſe in eandem bullam conſtabit. Ut ut res iſta ſe habeat, illud certiffimum eſt, in ea bulla ſermonem haberi de ſolis illis regnis, ubi eadem recepta eſt, & ſolis dubitanter infirmis, iudicio utriuſque medici diſpenſatis. Quam ob cauſſam P. Franciſcus Vidal *traſt. xvii. append. 2. ad VVigandæ exam. 11. de bulla Cruc. quaſt. 111. num. 5.* docet, diſpenſatum per bullam cruciatam in eſu carniſum non teneri ad ieiunium; negat tamen hinc inferri, non teneri alios qui diſpenſantur, non vi bullæ, ſed ab Epifcopo, vel ab alio ſuperiori. Quidquid ſit de hac opinione, in cuius probatiſſimam falſas omnino rationes Auctor promit, ex eadem etiam conſtat, nec verbum ibi haberi de fidelibus univerſis, nec de iis qui non infirmitatis titulo, ſed ſolummodo ob piſcium, lacticiniorumque falſidium carnes comedunt: quos teneri ad ieiunia Navarrus, qui præſatis Pontificibus ſuppar fuit, & iam cõmmuniter Theologi docent. Ex quibus omnibus colligitur, Llamam, bona utique fide, ut ſuppono, falſitatem maniſeſtam ſcribere de eiufmodi ſummis Pontificibus, qui nec vivæ vocis oraculo, nec in bulla Cruciatæ concedunt quod ipſe aſſerit. Parcat lector

iuſto

iusto zelo, piæque iracundiæ, si aspera aliquantulum fuit oratio: quoniam non potest non accendi Christi caritas, cum videt obrudi facta manifeste falsa, quæ cum magno animarum damno pro morum regulis suscipiuntur. Si enim vel ipsi Theologi Salmanticenses tantum tribuant Llamæ narratiunculæ, ut scripserint: Ita Llamas, *ergo ita tenendum est*: quanto maiore obsequio lectores non adeo periti dicta similibus Summistarum suscipiant? Verum de hoc plusquam satis. Solum igitur prudentum superiorum arbitrio relinquendum est, ut definiant, quando senes, non ratione ætatis, sed morborum, qui proventam ætatem comitari solent, indigeant a ieiunio dispensari. Expendenda hic essent quæ ex aliis transcribit P. Patritius Sponer. Sed brevitatis gratia missa facio.

X. Quæst. VI. *Num senes regulares expleta sexagenaria, & mulieres moniales expleta quinquagenaria ætate eximantur a ieiuniis propria Regula?* Resp. Leander *tratt. v. disp. viii. quæst. xix.* & seq. in primis tamquam quid probabilius statuit, citius feminas quam homines senescere: & consequenter resolvit, mulieres quinquagenarias solutas esse a ieiunii lege; allegatque alios recentiores, hanc suam opinionem propugnantes; atque invehitur adversus Layman, eo quod hanc opinionem, tamquam improbabilem, reiiciat. Probabilem quoque esse hanc opinionem, defendit P. Viva *quæst. x. art. 6. num. 8.* ob auctoritatem Dianæ, ad cuius tribunal qualibet fere pagina morales quæstiones revocat. Addit P. Viva, definere obligationem hanc in feminis quinquagesimo anno *incerto*. Hæc sunt opiniones quæ populo arident. Ego autem non modo improbabilem, sed laxam, sed scandalis plenam, hanc appello opinionem, mecumque appellabunt omnes docti & pii, si ad id animum intenderint quod addit præfatus Leander. Quæstione siquidem sequenti in controversiam vocat, num præfati Religiosi, & Religiosæ liberæ sint a ieiuniis propriæ Regulæ. Refert sententiam affirmantem, tum mulieres quinquagenarias, tum viros sexagenarios solutos esse a dictis ieiuniis; & inutilissima distinctione præmissa, ait vi Regulæ obligatos esse Religiosos, & Religiosas; sed ratione senectutis liberos esse a præfato ieiuniorum onere. Anne dubitandum quod ratione promissionis factæ, essent obligati Religiosi professi? Respondet recentior Casuista P. Viva *quæst. x. art. 4.* (ubi alios paucos, quos legit apud Dianam, citat) præsumi posse, *nullo Regulam obligare sub mortali eum quem non vult Ecclesia obligare. Et idem dicitur de sexagenariis.* Præsumendum ergo est, Regulas monachales non obligare sub culpa suos Religiosos? Car? Quia sub culpa eos non obligat Ecclesia. Quis definivit, eos Ecclesiam non obligare? Nonne solida ratio tantæ præsumptionis? Concludit P. Viva. *Qui vovit tota vita ieiunare singulis sabbatis, probabiliter non tenetur, quando est sexagenarius.* Quod opinio isthæc, potissimum si ad Regulares restringatur, non modo improbabilis, sed laxa, & scandalorum plena sit, manifestum est. Quandoquidem, si Sanctimonialis quinquage-

nariæ, & Regulares sexagenarii exempti sunt a ieiuniis Regulæ proprii ordinis, quis cœnobiis, & monasteriis præsidebit? Hæc est enim ætas aptissima ad cœnobiolorum regimina, ut omnes fatentur. Porro, ut omnes itidem docent, superiores exemplo subditis suis præire debent. Quin Regulæ ipsæ, & ordinum constitutiones a præfæcturis excludunt eos qui ad onera professionis implenda apti non sunt. Si ergo sexagenarii, & quinquagenariæ eximuntur a ieiuniis; quis cœnobiis, & monasteriis præerit? Quis ieiuniorum observantiam promovebit? An sexagenarii, & quinquagenariæ, ventre pleno, subditis ieiunia prædicabunt? Hæc itaque opinio disciplinæ regulari infesta est, laxitatem in cœnobia invehit, atque aures ipsas offendit. Ratio quam in mulierum favorem hæc opinio producit, inanis est. Mulieres, inquit, quinquagenariæ ineptæ sunt ad conceptionem: ergo etiam ad ieiunia. Quid ineptius dici valeat, non video. Hac ratione deberet Leander cum aliis suis recentioribus obligare viros fortes, & sanos sexagenarios ad ieiunium: quia certe isti apti sunt ad generationem. Sed, ut clarius perspicias, quo tandem pertingat istius opinionis laxitas, animadvertas velim, ex illa consequi, mulieres, saltem nuptas, toto vitæ suæ cursu communiter solutas esse a lege ieiunii. Quandoquidem usque ad vigesimum primum, defectu ætatis, liberæ sunt a ieiunio. Postea, si nuptæ sint, ut debitum maritis robustis frequenter petentibus solvere valeant, ad ieiunium non tenentur, quemadmodum Leander cum aliis docet. Prægnantes, & lactantes pariter non adstringuntur. Quousque ergo ad generandum sunt aptæ, a lege ieiunii excusantur. Si ergo inhabiles ad generandum factæ a ieiunio quoque eximerentur; certe consequens foret, mulieres nuptas vix unquam ad ieiunium teneri; maxime quod iuxta P. Viva quinquagesimo anno *inchoato* mulieres ad ieiunium probabiliter non tenentur. Vides nunc, quam merito reiecerimus hanc opinionem, tamquam improbabilem, falsam, laxam, scandalis plenam, & disciplinæ regulari infestam? Quoniam, ut communiter Theologi docent, quibus accedit & ipse Leander, professi Regulares, qui in omnium sententia ante vigesimum primum annum exempti sunt a ieiuniis Ecclesiæ, tenentur fervare ieiunia Regulæ, quia sponte ad eadem se se obligarunt. (Probabiliter tamen de more oppositum sentit P. Viva.) Quanto ergo magis Regulares sexagenarii, & Moniales quinquagenariæ, quæ iuxta communissimam sententiam præcepto ieiunii ecclesiastici subiectæ sunt, ad ieiunia Regulæ adstringuntur? Voventes ieiunare statis diebus per totam vitam, tenentur etiam post sexagesimum annum; quidquid in oppositum dicant Pasqualigus, Leander, & Tamburinus, & novissime P. Viva loco citato. Labet huic capiti finem facere verbis D. Basilii serm. 11. de ieiun. *Mulieribus autem velat respirare, ita etiam ieiunare proprium est, & secundum naturam. Pueri velut plantæ virides ieiunii aqua irrigantur. Scribis assuetudo, ac familiaritas ab antiquo ad ipsum levens facit laborem.*

rem. Heu quam longissime abest Theologia Sanctorum a Theologia quorundam recentium Casuistarum!

C A P U T XX.

De advenis, peregrinis, & viatoribus.

I. **O**Mnes Catholici observare adstringuntur ieiunia quæ Ecclesia Romana generaliter omnibus fidelibus indicit. At præter hæc ieiunia generalia, dantur ieiunia particularia provinciarum, & civitatum, quæ vel voto civium, vel statuto alicuius Synodi incolæ servare tenentur. Et de his nulla est difficultas. Quæ sequuntur disputationi sunt obnoxia.

II. **Q**uæst. *An viatores, peregrini, & vagi teneantur observare ieiunia locorum in quibus versantur?* Resp. Non pauci Auctores negant præfatos teneri. Sed cum Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. XIV. num. 2.* dico, viatores, peregrinos, & vagos teneri observare ieiunia locorum in quibus versantur; & contrariam opinionem non esse practicè probabilem, sed esse contra communem sensum, & contra bonum regimen, ut docent non solum laudatus Suarez, sed etiam Leander *traçt. I. disp. III. quæst. X.* Fagundez *Lib. I. cap. VIII. num. 6.* Sanchez *Lib. III. de matr. disp. XVII. num. 9.* Baldellus in *Theol. Mor. Lib. V. disp. XXXII. num. 4.* Fillicius *traçt. XXVII. num. 14.* Basilii *Lib. V. de Matr. cap. VII. §. 1. num. 5.* Castropalaus *I. Part. traçt. III. disp. 1. punct. 24. §. 3. num. 2.* Hi Auctores omnes contrariam opinionem, tamquam falsam, & improbabilem, explodunt. Nosram vero, communemque sententiam conceptis verbis docet Augustinus *epist. CXVII. ad Ianuarium*, in qua narrat, se consuluisse D. Ambrosium super anxietate qua mater sua Monica vexabatur: Hæc siquidem filium suum Mediolanum usque, ubi ieiunium, sicuti in Africa, non servabatur, secuta, conscientiam motibus conflictabatur, ignorans, an nec ne ieiunare deberet. Porro sanctus Augustinus a divo Ambrosio, quem super hac re consuluit, hoc se accepisse responsum testatur. *Cum Romano venio, ieiuno sabbato. Cum hic sum, non ieiuno. Si etiam tu, ad quamcumque Ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Qua auctoritate postea usus est Augustinus *epist. CXIX. ad Casulanum, & Lib. III. de doctr. christ. cap. XII.* & habetur etiam in *cap. Quæ contra disp. VII. & cap. Quisquis disp. XII.* ubi Glossa ait: *Nota, quod quilibet conformabit se sociis suis in cibis, & in moribus.* Unde postea ortum duxit illud effatum quod refert Petrus de Palude: *Cum fueris Romæ, Romano vivito more; cum fueris alibi, vivito sicut ibi.* Respondent adversarii, doctrinam Augustini, & Ambrosii consilii esse, non præcepti; vel eos loqui de peregrinis, advenisque diuturno tempore ibi com.

commorantibus. Quæ sane responſio ſua exilitate corrumpit. Hac enim via omnium Patrum auctoritates vel maniſeſtiſſimæ eludi poſſent. Utique laudati Patres, Ambroſius, & Auguſtinus, præceptum non imponunt; ſed præceptum conformandi ſe ad leges loci, in quo quiſque degit, explicant. De habitatoribus, qui domicilium ſtatuunt in aliquo loco, nulla eſt difficultas. Loquuntur ergo de veris advenis, peregrinis, & vagis, & de obligatione ſtriſte accepta; ut evidentius conſtat ex verbis quibus Auguſtinus ſententiam D. Ambroſii exponit, quæ referuntur cap. *Illa* diſt. xii. Ego vero (inquit Auguſtinus) *de hac ſententia etiam atque etiam cogitans ita ſemper habui, tamquam eam caeleſti oraculo ſuſceperim*. Si plura de hoc cupis, vide quæ diximus *diſſert. i. cap. ix. quaſt. iv.* & ſequentibus, ubi reſolutas reperies omnes quæſtiunculas quæ hac de re agitari ſolent. Idcirco, ne actum agam, eas nunc miſſas facio.

C A P U T XXI.

De iis qui cooperantur ieiunii violationi, materiamque præbent illud violandi.

I. **D**E peccatis quæ violatores ieiuniorum perpetravit, ſupra actum eſt, ubi demonſtravimus, toties aliquem peccare, quoties in die ieiunii comedit; duoque peccata committere, quando ieiunium violat, ad quod tenetur tum ex præcepto, tum ex voto; unum vero peccatum committere, ſi violat ieiunium duplici præcepto imperatum, ut cum quis tranſgreditur ieiunium in pervigilio S. Mathiæ in Quadrageſima, vel S. Matthæi, quod in quatuor anni tempora incidat: quia hæc duo præcepta ſunt eiſdem rationis, & idem obiectum inſpiciunt. In præſentia vero pauca dicturi ſumus de iis qui cooperantur ieiunii tranſgreſſioni.

II. Quæſt. I. *An, urgente ieiunii præcepto, invitans alium paratum frangere ieiunium ad cœnandum, graviter peccet?* Reſp. In primis certum eſt quod, ſi obligatus ad ieiunium, parviſaciens ieiunii legem, alium inducat ad ſecum cœnandum, duo peccata committat: quia & ipſe præceptum violat, & alium ad violandum inducit. Certum itidem eſt eum graviter peccare qui, licet ad ieiunium non teneatur, inducit tamen alterum, ieiunii lege obſtrictum, ad ſecum cœnandum, & conſequenter ad tranſgrediendum ieiunium. Hæc omnia certa ſunt, & extra diſputationem poſita. Difficultas eſt, an peccet ille qui alium, paratum frangere ieiunium, invitat ad ſecum cœnandum? Diana *coordinatus tract. vi. reſol. 125.* negat, hunc invitantem peccare; citatque pro ſua opinione alios recentiores. P. Viva ſuo calamo Djanæ, apud quem alios Caſuiſtas ſe legiſſe paſſim

sim testatur, sententiam refert: item alios dicendi modos similitum Casuistarum, qui distinguunt inter eum qui est paratus ad violandum ieiunium, & eum qui est transgressurus ieiunium, & alias subtilitates recenset, quas piget sub examen inducere; licet ille omnes a se descriptas opiniones asserat esse iuxta Tamburinum probabiles. Verum, inanis omnis distinctiunculis, dico cum communi sententia, Christianum peccare mortaliter, dum invitat alterum Christianum ad cœnam; quamvis invitatus paratus sit ieiunium frangere. Ratio evidens est: quoniam invitare ad actum malum peccatum est. Porro qui invitat lege ieiunii obstrictum ad cœnandum, seu ad transgrediendum ieiunium, invitat ad actum malum. Ergo peccat. Ulterius, qui invitat secum ad cœnandum hominem ieiunio obstrictum, illi occasionem præbet transgrediendi præceptum, & consequenter peccandi: sed hoc malum est: ergo manifestum est huiusmodi invitante peccare. Hac ratione non licet famulo aperire ianuam domino suo, parato ad furandum, vel ad violandam virginem; quemadmodum ex propositione quinquagesima prima damnata ab Innocentio XI. constat.

III. Obiicies. Licet invitare, & provocare iusta de causa alium ad aliquem actum ex genere suo bonum, aut indifferentem. Sic parochianus potest petere a suo Parocho concubinario sacramenta. Licetum est locare meretrici domum, & ab usurario mutuum deposcere cum pacto solvendi usuram. Resp. Hæc, & similia exempla nihil concludunt adversus conclusionem nostram. Concedimus, iusta urgente causa, licitum esse invitare aliquem ad actum reipsa indifferentem; sed negamus, id contingere in nostro casu. Nam, licet cœnare in genere sit quid indifferentes; nihilominus cœna in eo qui lege ieiunii obstrictus pransus est, ita est actus malus, ut in praxi nequeat a malitia separari. Quapropter invitare illum ad cœnam, seu ad secundam comestionem, licet ad eam paratum, idem est ac invitare ad actum reipsa malum; quemadmodum, si invitaret ad comedendas carnes, quarum comestio, licet absolute indifferentes sit, in die tamen ieiunii ita est actus malus, ut, sublata iusta causa, nequeat concipi tamquam indifferentes in eo qui lege abstinentiæ devinctus est. Ab usurario licitum est homini, in gravi necessitate constituto, non petere ad usuram, sed accipere pecuniam mutuo, quam alter sine peccato dare potest; quamvis sua iniquitate indigentem urgeat ad solvendam usuram. Parochianus habet ius petendi sacramenta, petitque actum bonum, quem Parochus sine peccato exercere valet. At ieiunans, qui pransus est, sine peccato cœnare nullo modo valet. De eo qui locat domum meretricibus, plura suo loco dicta sunt. Nunc solum addimus, quod, si locatio esset actus malus, sicut est cœna in eo qui tenetur ieiunare, illicita foret. Ideo nulla ex paritatis productis vim habet.

IV. Quæst. II. *An liceat tabernariis, & campanibus in diebus ieiunii sponte cœnam*

nam ministrare hospitibus? Resp. Dico, caupones sua sponte minime posse cœnam ministrare hospitibus, quos aut certo, aut probabiliter credunt lege ieiunii teneri. Hæc namque ministratio adversatur tum dilectioni Dei, quæ iubet cavere, quantum fieri potest, & in nobis, & in aliis divinæ maiestatis offensam; tum dilectioni proximi, cuius spiritualem perniciem pro viribus evitare debemus. Præfata autem cœnæ ministratio ruinæ spirituali proximi ianuam aperiret, utpote quæ occasionem præberet in peccatum prolabendi. Hæc autem cooperatio dubio procul peccatum mortale est, ut declaratur cap. *Faciensis* dist. lxxxvi. *Faciensis culpam proculdubio habet qui quod potest corrigere, negligit emendare: scriptum quippe est: Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt faciendis, participes iudicantur. Et negligere, cum possis deturbare perverfos, nihil aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo confessionis occultæ qui manifesto facinori desinit obviare.* Hæc opinio communior est, & ego unice veram, & sequendam iudico.

V. Contrariam sententiam sustinent plures recentiores, Leander *trakt. v. disp. ix. quæst. xiv.* Ledesma *trakt. xxvii. cap. 11. dub. 4.* Salon 2. 2. *quæst. lxxvii. art. 4. contr. 6.* & alii apud eundem Leandrum, ac novissime P. Viva *loc. cit. art. 4.* ubi pro hac sententia plures Casuistas allegat de more apud suum Dianam. *Suum* appello, non quod ignorem altius esse instituti; sed quia fere ubique illum, tamquam suum magistrum, sectatur. At (quod mirari satis non possum) in hanc quoque opinionem concedere videtur Caietanus 2. 2. *quæst. cxlvii. art. 4.* in fine, qui hanc obiicit rationem. Ministrantes cibos non cooperantur peccato, sed comestioni, quatenus est actus deserviens facultati nutritivæ, & sustentationi naturæ. Hoc autem licitum esse, ex eo constat quod Deus ipse cooperetur illi comestioni, quatenus servit naturæ. Resp. Si hæc Caietani ratio consisteret, nullus foret actus malus, cui cooperari non posset homo: quia nullus est actus malus in quem Deus, ut provisor generalis, sub ratione entis non influat. Nulli autem homini hoc conceditur. Quare, licet comestio absolute sit actus indifferens; in eo tamen qui ieiunii præcepto obnoxius est, actus malus evadit. Neque præcisiones metaphysicæ, potissimum sine urgenti necessitate, in morum controversiis transigendis admittendæ facile sunt.

VI. Quæst. III. *An caupones requisiti possunt peregrinis, & viatoribus cœnam præbere?* Resp. Neque requisiti possunt licite caupones cœnam præbere, quando certo, vel probabiliter credunt, hospites suos lege ieiunii obstrictos esse, ob rationes modo allegatas. Sicuti enim non licet petenti gladium concedere, quo ipsum prævidemus male usurum; ut patet de Amalecite illo (*II. Reg. cap. 1.*) qui Saulem hastæ infixum pressit, & pœna mortis reatum diluit, licet Sauli petenti mortem accelerasset: ita vetitum est præbere cibos illi quem certo, vel pro-

probabiliter credimus eisdem adhibiturum ad mortem animæ suæ, nempe ad violationem ieiunii. Quando caupones probabiliter credunt hospites suos non teneri ad ieiunium, possunt licite illis cœnam præbere. Et, dum viatores cœnam petunt, possunt, & debent caupones præsumere, illos ad ieiunium non teneri, vel quia impransi sunt, vel quia ob aliam causam excusantur; quando tamen aliunde cauponibus oppositum non constat: quia de proximo, non quod deterius, sed quod melius est, præsumere debemus; & nemo præsumitur malus, nisi probetur.

VII. Quæst. IV. *An caupones cœnam præbere hospitiibus possint quos certe sciunt ad ieiunium teneri, quosque prævident alio iuro ad cœnandum, si cœnam dare ipsi renuant?* Resp. Neque in hoc casu licite possunt cœnam præbere; licet aliquam lucri iacturam patiantur: quia non licet propter commodum temporale ruinæ spirituali proximi cooperari.

VIII. Quæst. V. *An caupones, cum dubitant, utrum hospites teneantur ieiunare, debeant eos interrogare?* Resp. Ut dictum est, quando peculiare rationes dubitandi non occurrunt, caupones præsumere debent, hospites cœnam petentes ieiunii lege non esse adstrictos. Cum vero rationes dubitandi habent, vel dubium deponere debent, vel eos modeste interrogare. Oppositum defendit Leander cum aliis *tracl. v. disp. ix. quæst. xiiii.* quia, inquit, hæc interrogatio nimis onerosa esset; & quia ad caupones non pertinet hospitiū conscientias moderari. Rationes istæ inanes sunt. Verum est caupones curam spirituales hospitiū suorum non habere: nec ideo interrogant, ut directe illorum conscientiam, sed ut propriæ saluti consulant. Ob curam ergo quam de propria salute caupones habere debent, interrogare hospites de ieiunii obligatione tenentur. Nec onerosum putandum est id quod in propriæ animæ salutem confert. Præterquamquod, sicuti sine difficultate caupones interrogant de quantitate, & qualitate epularum; ita & de obligatione ieiunii, sine rubore, & onere valent interrogare.

IX. Quæst. VI. *An caupones qui nolunt recipere hospites, nisi cœnent, peccatum grave perpetrent?* Resp. Negat Pasqualigus *decis. ccclxvii.* eo quod caupones non intendant nisi luctum, minime vero ieiunii transgressionem. Hanc opinionem inter nimis laxas *cap. 1. diff. 2.* recensuimus. Et revera adeo laxa est, ut neminem, præter unum Pasqualigum, reperire mihi licuerit qui illam doceat. Peccant ergo mortaliter eiusmodi caupones, qui nolunt hospites ieiunii tempore recipere, nisi cœnent: quia in hoc casu non modo hospitiū peccato cooperantur, verum etiam ad peccandum eos inducunt. At alios ad peccatum inducere, grave peccatum est. Ergo præfati caupones graviter peccant. Distinctio Pasqualigi dicentis, caupones lucrum, non peccatum, intendere, futilissima est, quæ flagitiis, & criminibus viam aperit latissimam. Neque usurarii peccatum, seu usu-

usuram, sed lucrum percipere intendunt. Quis est qui peccatum, ut peccatum, intendat? Sufficit velle illam actionem quæ vel culpabilis est, vel peccatum necessario parit. Cæna ieiunantium post primam comestionem ipsa est culpabilis. Ergo qui illam volunt, nequeunt non velle peccatum.

X. Quæst. VII. *An caupones qui carnes ministrant in diebus quibus earum esus prohibitus est, graviter peccent?* Resp. Distinguunt communiter Doctores loca Catholicorum a locis hæreticorum. Communissima sententia est, graviter peccare caupones qui diebus prohibitis carnes hospitibus non requisiti ministrant: quia hæc via ipsos pertrahunt ad peccandum. Excipe casum necessitatis, aut privilegium. Peccant quoque caupones, si hospitibus, diebus prohibitis carnes postulantes, eas ministrant: quia numquam licitum est in aliorum peccatum libere consentire: & hoc verum est, etiamsi postulantes forent hæretici. Quare, tamquam manifeste falsam, reiicimus opinionem Leandri, qui *trad. v. disp. ix. quæst. xvii.* docet, posse caupones licite diebus prohibitis carnes præbere iis hospitibus qui iam decrevisset carnes comedere: eo quod iam per ipsorum intentionem violatum sit præceptum; & executio fiat virtute præcedentis intentionis. Hæc sunt mera figmenta, omni fundamento destituta. Quandoquidem non solum intentio, sed etiam carniū comestio mala est. Quin Ecclesia directe non intentionem, sed esum carniū vetat. Ergo caupones, præbentes carnes ad comestionem malam & prohibitam, peccant graviter. Peccant quoque caupones qui diebus prohibitis indiscriminatim tum pisces, tum carnes apponunt. Peccant pariter caupones, si in civitatibus hæreticorum, vel mixtæ religionis, ubi nempe & Catholici, & hæretici inhabitant, hæreticos ad manducandas carnes invitent diebus ab Ecclesia prohibitis. Quid, si hæretici carnes postulerent? Primo certum est non posse caupones carnes ministrare, si hæretici in religionis contemptum illas peterent. Si vero non in religionis contemptum, sed ad communem usum carnes postulerent; tunc caupones, si ministracionem evitare possunt, debent; si nequeunt carnes illis negare sine gravi, & notabili damno, dicunt Auctores communiter, eos posse ad evitandam gravem vexacionem carnes suppeditare, eo quod appositio ista non sit suapte natura mala. Quid nos sentiamus, in disertatione de peccatis explicabimus.

XI. Quæst. VIII. *An qui in ieiunio quadragesimali cibos vetitos venales exponunt, graviter peccent?* Resp. Quæstio vertitur de ieiunio Quadragesimæ: quia in ieiuniis infra annum constat licitum esse cibos prohibitos exponere: præsumuntur enim expositi ad usum sequentium dierum. Hoc autem non contingit in Quadragesima, quæ plures hebdomadas continet. Communiter observant Auctores, quod, cum ad magistratus, seu Principes, & superiores civitatum pertineat regimen, eorum est etiam vetare ne cibi prohibiti publice venales tempore Quadragesimæ

gestimæ exponantur. Heinc in magnis civitatibus ob multitudinem eorum qui carnibus indigent, loca designari solent determinata, ubi dumtaxat cibi vetiti vendantur. Communior ergo sententia est, non licere tempore Quadragesimæ publice exponere venales cibos prohibitos: quia hæc publica venditio occasionem multis præbet violandi præceptum; & scandalum pusillis ingerit dubitandi de præcepti obligatione. Quisque autem caritatis lege tenetur impedire, & submovere aliis, quoad fieri potest, peccandi occasionem. Consequitur hinc, venditores graviter peccare, dum in Quadragesima vendunt carnes illis quos certe sciunt eisdem ad violandum ieiunium abusus: quia dant operam rei illicitæ, materiamque illis præbent violandi præceptum. Nec amissio lucri eos excusare valet: quoniam nullum ius habent ad vendendos cibos vetitos. Qui vendunt cibos vetiti privatim, & sine scandalo illis quos certo, vel probabiliter credunt habere vel privilegium, vel dispensationem, seu iustam causam manducandi præfatos cibos, non peccant: quia bona fide procedunt, & venditio suapte natura indifferens est. In dubio, an emptor abusus sit cibis vetitis, absolute præsumere venditor potest in favorem emptoris: quia nemo præsumitur malus, nisi probetur. Vel potest, & debet, nisi valeat deponere dubium, emptorem interrogare, & iuxta responsum ipsius actionem suam moderari. Leander *trakt. v. disp. ix. quæst. XIX.* cum quibusdam aliis oppositum docet. Sed quæ nos docuimus, communiora, & probabiliora sunt, ac in praxi sequenda.

XII. Quæst. IX. *An famuli, & ancillæ, parantes mensam, & cibos vetitos dominis suis ieiunii tempore, graviter peccent?* Resp. Quæstio est de dominis qui iustam causam non habent edendi carnes; sed volunt ieiunium frangere. Communiter Auctores recentes, ut Leander, Diana, Pasqualigus, Bonacina, Reginaldus, immo & Caietanus, Azorius, Fagundez, aliique plures id asserunt sine culpa præstari: quia, inquiunt, coquere cibos, eosque ad mensam apponere, res est indifferens. Ex altera parte famuli, & ancillæ officio funguntur quod aliis diebus præstant. Non ergo operam dant rei suapte natura illicitæ; neque comedenti domino inserviunt, quatenus ieiunium violat, sed quatenus prandet, vel cœnat. Fateor, tantam esse ingenii mei tenuitatem, ut vim rationum istarum percipere nequeam. Quid ergo? Numquid communem Theologorum sententiam improba-verim? Minime. Sed palam solum fateor, mihi eorum rationes non probari. Anne vetitum mihi erit hoc asserere? Rationem autem assigno, cur mihi eorum non probetur sententia; quamquam summo obsequio reverear eorum auctoritatem. (Hac enim demissione animi utimur, dum per obscura, & abrupta ambulamus.) Utique carnes coquere, & illis instruere mensam, sunt actiones indifferentes ex genere suo; quemadmodum & comedere carnes absolute ex genere suo est actio indifferens. At carnes coquere, & ad mensam apponere die ieiunii, actiones ma-

læ sunt; sicut & die ieiunii carnes comedere malum est. Die igitur iovis potest famulus coquere, & apponere carniū patellam ad mensam; die veneris id non valet, quia carnes die veneris sunt vetitæ: sicuti non potest die iovis introducere in domum domini concubinam ut ea abutatur; potest eam introducere die veneris, si eam in sponfam duxisset. Clarius. Famulus qui tenet scalam, ut dominus ascendat per fenestram ad furandum, vel ad virginem violandam, peccat mortaliter: quoniam opinio opposita damnata fuit ab Innocentio XI.

XIII. Respondent, discrimen esse: quia tenere scalam ad furandum, vel stuprandam virginem est actio suapte natura mala, ideoque numquam licita; appositio vero carniū, & mensæ instructio sunt actiones indifferentes. Hæc responso mihi videtur evidenter falsa. Enimvero tenere scalam, ut dominus per fenestram ascendat suapte natura indifferens est; & ex sola finis circumstantia bona, vel mala evadit. Ascensus per scalam, coniunctus cum furto, actio mala est; coniunctus cum defensione innocentis, est actio bona. Idem omnino contingit in nostro casu. Appositio carniū absolute indifferens est; coniuncta cum circumstantia interveniendi domino ad corporis nutritionem bona est; coniuncta cum circumstantia transgrediendi præceptum ieiunii est mala. Neque reponere potes, famulum non apponere cibos, ut dominus violet ieiunium; sed ut comedat, quod est indifferens. Quoniam etiam famulus sustentans scalam dicere posset, se non sustinere scalam, ut dominus furetur, sed ut ascendat; quod indifferens est ad bonum, & ad malum. Quid ergo? Anne cogendi sunt omnes famuli, & ancillæ, ut famulatum relinquunt, quo vitam alunt; aliosque dominos inquirent, quos non semper reperire valent? Interim quomodo vivent, cum nihil habeant? Quomodo se gerere debet Confessarius, cum istorum audit confessiones? En clara, ut ego quidem arbitror, difficultatis resolutio. Domini indigere possunt esu carniū. Non oportet ut hæc necessitas famulis innotescat; sed isti præsumere debent dominos suos esurialibus feriis ex iusta causa carnes comedere, & cœnare. Et quia communiter Catholici, dum præfatis diebus carnes comedunt, aliquam necessitatis causam allegare solent; idcirco communiter famuli coquere cibos, & parare mensam etiam his diebus sine peccato valent. Nec eorum est inquirere, num vera, vel apparens sit causa quam allegant. En pro tua praxi facillimam resolutionem. Ceterum, si essent aliqui domini ita scelesti, & impudentes, ut aperte dicerent, se nullam habere necessitatem manducandi carnes, sed velle eas comedere, quia de præcepto nihil curant; & consequenter si famuli certo scirent, dominum revera peccare carnes comedendo: dico, hoc in casu, non adeo frequenti, nec tamen rarissimo, peccare mortaliter famulos carnes apponentes, mensamque instruentes, atque, ut peccatum evitent, debere a talibus dominis recedere, aliosque inquirere. Ratio in promptu est: quoniam comedere carnes ad transgre-

grediendum præceptum ieiunii est actio mala; sicut ascensus per scalam ad furandum, & sicut introductio mulieris concubinæ ad concumbendum cum domino. Quemadmodum ergo famulus, iussus a domino, ut in domum suam introducat mulierem, potest eam introducere, dum ignorat, introductionem hanc esse ad malum finem; & adiuuare herum, ut ascendat per fenestram, cum pariter ignorat, id esse ad finem malum; sic apponere cibos, & instruere mensam valet; quousque probabiliter credit, iusta ex causâ dominum suum vetitos cibos comedere. Contra, sicuti numquam licet tenere scalam domino ad furandum, vel introducere mulierem ad concumbendum; sic numquam licet apponere cibos vetitos ad transgrediendum præceptum. Et tandem, sicuti famulus, certo sciens dominum per scalam ascendentem furaturum, non potest uti præcissione influendi in ascensum, secus in furtum; ita quoque famulus, sciens dominum comedere carnes ad transgrediendum præceptum, eadem præcissione uti nequit, apponendi videlicet cibos ad comestionem, secus ad violationem præcepti. Hæc est mea sententia. Iuniores Probabilistæ communiter sunt contra me; sed rationem a me stare, mihi videtur manifestum. Insuper in tractatu de scandalo plures tum Patres, tum gravissimos Theologos pro mea sententia recensui. Nec onus, quod famulis imponitur, relinquendi præfatos dominos, nimis asperum videbitur, si ad Scripturam animum intenderitimus, quæ, ut scandalum evitemus, duriora nobis præscribit. Domini autem illi qui perfracta fronte se nolle Ecclesiæ præcepta servare iactant, & ipsa transgrediuntur, famulosque suos cogunt ut sibi in tam iniquo opere servitutem præstent, tamquam religionis contemptores, scandalorumque seminatores fugiendi sunt. At famuli isti ex discessu a tali domo notabile patiuntur detrimentum; cum non habeant, unde sustententur proindeque deberent ostiatim panem mendicare. Insuper, quamquam hæc omnia, immo & acerbiora, sustinere debeamus potius quam in ea consentire quæ ipsa mala sunt, præcepta tamen Ecclesiæ cum tanto incommodo non obligant. Fateor, plures esse causas quæ ab observantia præceptorum Ecclesiæ excusant: idcirco dictum est, debere famulos, nisi oppositum pro certo habeant, præsumere dominos suos ob iustam necessitatem carnibus vesci, & hac ratione posse communiter carnes apponere, & mensam instruere, illis inserviendo. Contra vero, cum domini aperte declarant, se carnibus vesci, non propter aliquam peculiarem indigentiam, sed quia nolunt præceptum ieiunii observare (hoc in sensu Theologi adversarii quæstionem hanc versant) & famulis hoc innotescit; domini isti profecto suspicionem iniiciunt, male se de religione sentire, cum præceptum ieiunii inter characteres religionis catholicæ computetur, perditæque conscientiæ homines se se produnt: ab illis proinde, tamquam ab occasione iniquitatis, scandalorumque sentina, recedere famuli debent. Neque panis, quo alantur, eos deficiet, si propter

regnum Dei occasionem relinquunt peccatorum. Sententia sic explicata; & mitis, & vera mihi videtur. Tu eam, quam magis veritati, & pietati consentaneam iudicaveris, elige.

XIV. Quæst. X. *An possit quis in die ieiunii invitare amicum ad cœnandum secum, cum certo sciat eum alibi cœnaturum?* Resp. Leander *tract. v. disp. ix. quæst. xxxii.* docet, posse illum qui a ieiunio dispensatus est, alium invitare amicum ad secum cœnandum, quem certo scit alibi cœnaturum, & consequenter fracturum ieiunium. Hanc opinionem defendit, præter alios, etiam Caietanus 2. 2. *quæst. cklviii. §. ult. vers. Si autem omnino.* Sed nos hanc sententiam, tamquam improbabilem, & falsam, reiciimus: quoniam erroneum est asserere, licitum esse etiam parato ad perpetrandum malum cooperari, matetiamque illud exequendi præbere. Sic sentiunt Vasquez de *scandalo art. 1. §. 3.* Sylvius 2. 2. *quæst. cklviii. art. 3. quæst. unic. post conclus. 2.* Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap. 11. dub. 5. num. 10.* Lessius *Lib. IV. cap. 11. dub. 3. num. 20.* Bonacina *disp. ult. de præcep. Eccl. quæst. 1. punct. 3. num. 9.* Fagundez de 4. *præcep. Eccl. Lib. I. cap. x. num. 12.* Comitulus *Lib. IV. Resp. mor. quæst. lvi. num. 6.* prope finem. Quid, si amicus invitatus ad cœnandum paratus non sit? Etiam hoc in casu licitum esse illum invitare docet Leander *loc. cit. quæst. xxxiii.* quamvis credatur, invitatum probabiliter obsecutum amico invitanti. Hanc quoque opinionem respuimus, ut improbabilem: quia hoc est præbere occasionem reipsa cœnandi, & violandi ieiunium. Quænam enim efficacior occasio quam mensa instructa esurienti vicina, & sitienti pocula proxima? Sed audi Leandrum respondentem: *Si iste (invitatus) aliquando inde occasionem violandi ieiunium accipiat; id propriæ eius malitiæ est imputandum, non invitanti.* Hæc non impugnationem, sed contemptionem exposcunt. Sunt enim aperte sacræ Scripturæ, quæ tot supplicia offendiculum proximo præbentibus minatur, contraria.

XV. Quæst. XI. *An patresfamilias teneantur compellere filios, servos, & domesticos suos ad ieiunandum?* Resp. Quæ penes omnes certa sunt, præmittamus oportet. Extra disputationem est, ad parentes, dominosque curam filiorum, & domesticorum disciplinam pertinere. Id aperte & ius naturæ, & lex Dei præcipiunt. Inquit enim Apostolus Paulus I. ad Tim. cap. v. *Si quis suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.* Et in epistola ad Ephes. cap. vi. *Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.* Adfirmant omnes, in eo maxime paterni, & herilis officii religionem splendere, ut domestici omnes, sive filii, sive famuli, præcepta tum divina, tum ecclesiastica observent. Debent propterea patresfamilias, dominique domesticis suis congrua ad ieiunandum alimenta ministrare. Eorum est, si ieiunia filii, vel servi frangent, illos admonere, corrigere, increpare, &

& ad implendum præceptum urgere. Hæc omnia communia sunt. His præmissis, dico, patrestamiliam debere filios suos compellere ad ieiunandum eo validiore modo quâ possunt; servos vero, nolentes ieiunare, e domo pellere tenentur. Primam partem docent graviores Theologi. Gabriel *dist. xvi. quæst. 111. art. 3. dub. 6.* Toletus *Lib. VI. cap. v.* Sylvius 2. 2. *q. cxlvii. art. 3.* Comitulus *Lib. IV. quæst. lvi.* Navarrus *cap. xxi. num. 26.* & alii plures. Veritas hæc aperte ex Scriptura sacra colligitur. Nam hæc habentur Proverb. *xxiii. Noli subtrahere a puero disciplinam . . . Tu virga percutes eum, & animam eius de inferno liberabis.* Et cap. *xiii. Qui parcit virgæ, odit filium suum.* Non modo consiliiis, & adhortationibus, sed virga etiam imperii, ac afflictionis, seu percussioneis, Spiritus sanctus vult parentes compellere filios suos ad servanda ea præcepta quorum observantia illorum animas ab inferno liberat. Quæc plusquam falsam reputamus opinionem Leandri, asserentis non pertinere ad parentes *regere conscientias ipsorum*, scilicet filiorum: quia (inquit Leander) ad parentum munus pertinet providere filiis de victu, non vero regere conscientias eorundem: quam propositionem *dissert. 1. cap. r.* inter nimium laxas opiniones recensuimus. Et quæ, malum, est Theologia isthæc? Ad parentes non pertinet regere conscientias filiorum in observantia exteriori præceptorum Ecclesiæ; sed tantum providere eis de victu. Hanc disciplinam bruta exercent erga partus suos. Homines ratione præditi, & religionem christianam profitentes, lege caritatis mutuo se se instruere in religionis propriæ virtutibus, & præceptis adstringuntur. Patres vero, præter commune caritatis debitum, lege tum naturali, tum divina erudire filios suos tenentur in religione quam profitentur, illis divina explicare mandata, iuxta illud: *Pater filiis notam faciet veritatem suam: Isai. xxxviii.* Itaque caritatis lege tenentur patres non solum admonere, & hortari filios suos ad observanda Ecclesiæ mandata; sed etiam virga percussioneis, ut inquit Salomon, compellere rebelles debent, & cogere. Ad quid valeret paterna potestas, si nihil iuris haberet ad ea impedienda quæ mortem spirituales filii ingerunt? Debent ergo patres & cibos vetitos, & secundam commestioneis filiiis in die ieiunii subtrahere, aliisque modis eos cogere ad ieiunandum. Prudentia solum opus est. Maius malum ex duobus necessariis malis semper vitandum. Hinc, si pater prudenter scandala gravia prævideret ex violenta coactione filiorum ad ieiunium servandum, posset exercitium potestatis paternæ suspendere. Famulos vero ieiunare nolentes e domo pellere domini tenentur: quia, si domini non habent potestatem cogendi famulos, ut observent Ecclesiæ præcepta; potestatem habent eos expellendi e domo, dum eadem observare recusant. Heinc inter laxissimas propositiones recensuimus opinionem Pasqualigi, asserentis, dominos non teneri negare cœnam famulis; etiam si scirent id famulis profuturum. Vide *dissertationis huius cap. 1.*

XVI. Quæst. XII. *An domini, compellentes servos ad laborem impediendum ieiunium, vel nolentes eos conducere, nisi cum pacto, ut non ieiunent, peccent mortaliter?*
 Resp. Dico cum communissima sententia, quam fere omnes graviores Theologi defendunt, peccare graviter dominos compellentes servos, & domesticos ad opera quæ ieiunium impediunt, quoties opera possunt sine gravi damno in aliud tempus differri. Ratio evidens est. Domini tenentur pro viribus curare ut famuli, & domestici ieiunium observent. Si autem compellerent illos ad ea opera quæ ieiunium impediunt, non solum non curarent eos ad observantiam ieiuniorum inducere; sed e contrario obstacula ponerent, quæ eisdem a ieiunii observatione abducerent. Hanc sententiam defendunt Navarrus, Toletus, Azorius, Ricardus, Gabriel, Paludanus, Astensis, Rosella, Angelus, Cardinalis Cozza, & alii plures. Secundam partem docet expresse D. Thomas in IV. dist. xv. quæst. xv. *Nec iterum illi a peccato immunes sunt qui operarios conducere nolunt, nisi tali pacto, ut ieiunium solvant; nisi forte sit causa necessaria, quæ festinationem operis pro quo laboratur, exposcat.*

C A P U T XXII.

Causæ a ieiunio excusantes sunt quatuor: impotentia, labor, pietas, & dispensatio.

I. **Q**uatuor propositas causas, quæ a ieiunio sæpius excusare solent, in quatuor distincta capita tribuemus: quia de singulis plures quæstiunculæ discutientur, & resolvendæ occurrunt. In præsentī de sola impotentia sermonem habebimus. Impotentia duplex est, physica, & moralis: & utraque a ieiunio excusat; cum lex impossibilia non præcipiat. Ut, quæ hoc in capite dicturi sumus, facilius capiantur, distinguenda est impotentia a difficultate. Impotentiam eam appellamus quæ vel naturam supponit reipsa destitutam viribus ad effectum præstandum, vel effectum præstare nequit nisi cum notabili eiusdem naturæ detrimento. Et hæc impotentia a ieiunio excusat. Difficultas illa dicitur quæ incommodum utique naturæ affert in exercitio ieiunii; sed naturam non lædit, neque ineptam ad sua munia obunda reddit. Hinc excusantur infirmi, qui quotidiana, vel tertiana febri laborant; sicuti & valetudinarii, ac convalescentes; quin non modo a ieiunio, sed etiam ab abstinence a carnibus immunes sunt. Quando vero dubitatio occurrit, num infirmitas, & debilitas excusent nec ne; medicus consulatur, & a superiore dispensatio pro maiori securitate petatur.

II. Quæst. I. *An qui data opera impotentem se constituit ad ieiunandum, teneatur ieiunare; & an iste talis qui ea intentione expressa vacat ludo, venationi, vel rebus*

veneris, idest nimio coitui, ut impotens efficiatur ad ieiunandum, peccet contra præceptum ieiunii? Resp. Noli adversus me commoveri, quod eiusmodi quæstia exponam; sed illis indignare qui eadem propugnant. Quæstiuicula duas habet partes. Ad primam partem respondeo, impotentem ad ieiunium non teneri lege ieiunii, etiam quando impotentia oritur ex propria culpa: quia ad impossibile nemo tenetur, quocumque ex capite impossibilitas isthæc proficiatur. Hæc communissima sententia est. Secundam quæstia partem inter propositiones laxas iam sub initium dissertationis recensui *cap. 1. §. 2. num. 2.* & non modo laxa, sed erronea item videtur, quatenus asserit, posse quempiam expressa intentione nimio coitu se impotentem efficere, ne ieiunet, quin peccet contra præceptum ieiunii nec tunc quando apponit tale impedimentum. Quid enim peius ab Ethnico excogitari posset? Nam qui libere apponit causam, ex qua necessario sequitur ommissio præcepti, seu effectus a præcepto prohibitus, peccat contra illud præceptum. Prava siquidem illa, & expressa intentio, qua ideo se impotentem quis efficit ad ieiunium, ut reipsa non ieiunet, directe respicit transgressionem præcepti iubentis ieiunium. Respondent, præceptum ieiunii non prohibere ludum, neque venationem, neque coitum, Quæ sane responsio non minus inutilis est ac ipsa propositio. Nam verum est, præceptum ieiunii præfata opera absolute non prohibere; sed illa prohibet, quatenus impedimenta sunt ad ieiunandum. Neque plus temporis impendendum in impugnatione opinionis aperte falsæ, quamque communiter, non modo antiqui, sed & recentes sere omnes reiiciunt, tamquam improbabilem, & nimium laxam.

III. Quæst. II. *An excusentur a ieiunio qui calefieri, & dormire sine cæna nequeunt, qui habent duo cauteria, quive vertiginem capitis, vel stomachi debilitatem patiuntur?* Resp. Casuistarum plures inter impotentes ad ieiunandum recensent omnes quos in quæstio descripsimus. Ut prudens, solidaque responsio exhibeatur, in memoriam revocanda est distinctio impotentiae, & difficultatis: illa siquidem, non hæc, a ieiunio excusat. Igitur, si ob cænae privationem ita frigidum corpus remaneret, ut ad somnum omnino redderetur inhabile per plures noctes; si periculum infirmitatis immineret, vel prudenter timeri posset: tantum cibi capere tunc possent ii qui talia perferunt incommoda, quantum sufficeret ad solitam calefactionem, & somnum percipiendum. Si collatio aliquantulum abundantior sufficiat, cœnare non poterunt. Si quatuor unciae panis aquæ immisceantur, & per coctionem papparum fiat; ac postea duæ unciae panis, & duæ obsonij comedantur (quæ est refectio a pluribus Casuistis excogitata) incredibile est, corpus sic refectum ad somnum, & calefactionem ineptum esse. Ceterum hæc omnia prudentis arbitrio relinquenda sunt. Illud solum semper præ oculis habeatur, impotentiam, non difficultatem, a ieiunio excusare.

IV. Quid, si, collatione mane sumpta, & prandio in vespertinum dilato, ieiunare possent, tenerentur ne id praestare, ut praecipuum observarent? Negant plures recentiores, Escobarius, Diana, Filliucius, Pasqualigus, *Leander tract. v. disp. viii. quaest. xxx.* Sed talem opinionem inter laxas recensuimus *cap. i.* Nunc vero, istorum Auctorum rationem expendentem, laxissimam eam appellamus. Ait namque *Leander* cum aliis, homines praefato incommodo laborantes posse, si vellent, collationem mane sumere, prandio in cenam commutato, & hac via implere praecipuum; sed, cum ius habeant prandendi in meridie, non teneri se tali iure privare. *Eu* illius verba loco laud. *Si vellent, possent collationem mane sumere, & sic ieiunando implere praecipuum ieiunii. Sed quia quilibet habet ius ad sumendam principalem refectorem in meridie in diebus ieiuniorum, ergo nullus tenetur, ut ieiunet, hoc iure se privare.* Cur, quaeso, ius habent prandendi in meridie, praecipuum ieiunii urgente? Nonne quisque meliori modo quo potest praecipua Ecclesiae implere adstringitur? Si Ecclesia tolerat ut fideles qui vel concionari, vel alia gravia negotia peragere debent, possint mane collationem sumere, prandio in vespertinum dilato; cur non debebunt fideles, ut praecipuum Ecclesiae obediant, collationem, cum possint, anticipare, & prandium differre? Quis fidelibus tale ius contulit, ut cum ieiunii dispendio in meridie prandere valeant? Non ergo fideles praecipuis, sed praecipua fidelium voluntati subiecta sunt? At quid plura congero contra opinionem sua nimia laxitate corruentem? Opinio quae illos eximit a ieiunio qui duo habent cauteria, etiam nimis laxa est, & improbabilis: quoniam destituta est tum extrinseca auctoritate (soli enim Sancius, & Quintanadvannas, prout mihi scire licuit, eam defendunt) tum intrinseca ratione. Enimvero cauteria idcirco ab arte medica praescribuntur, ut natura per eadem, veluti per duos canales, humores superfluos, & nocuos expellere valeat; & hac via firmior, ac robustior efficiatur, & conservetur. Tantum abest ut iisdem debilitetur. Qui stomachi, vel capitis debilitatem patiuntur, si his incommodis succurrere valeant, aliquid panis, vel alterius cibi mane sumendo, tali remedio contenti sint. Si incommoda eiusmodi sint quae reparari nequeant, nisi ieiunium frangatur; ieiunium frangi potest.

CAPUT XXIII.

An Christiani tempore ieiuniorum a re uxoria se abstinere debeant, potissimum si debitum conjugale sine transgressione ieiunii persolvere nequeant. Variæ quæstiunculæ de mulieribus prægnantibus, lactantibus, & virginibus, rimentibus venustatis formam amittere propter ieiunium, resolvuntur.

I. **D**E debito Christianorum abstinendi in ieiunio quadragesimali a re uxoria adducam; atque cum iis quæ iuniores, recentisque Doctores excogitarunt, conferam. Fatentur omnes tum antiqui, tum recentes, Apostolum Paulum consulere omnibus nuptis continentiam, quando solemnibus precibus, & ieiuniis vacandum est. *Nolite frangere invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi:* Græcus textus addit, & ieiunio, ut testatur Cornelius a Lapide *I. Cor. v. 11.* Patres, non modo consuluisse, sed etiam iussisse Apostolum nuptis continentiam diebus precum, & ieiuniorum, docere videntur. Recentes e contrario videntur solvere a ieiunii lege Christianos nuptos, ut commodius rei uxoriæ operam dare queant. Sed, ut omnia fiant manifesta, tum Patrum, tum recentiorum textus transcribamus.

II. Recensentur plura Scripturarum, & Patrum testimonia, quibus indicitur nuptis abstinencia ab usu matrimonii ieiunii tempore. In primis *Joel cap. 11.* inquit: *Sanctificate ieiunium, vocate cætum . . . egrediatursponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.* Deinde Paulus Apostolus *I. Cor. v. 11.* & Apostolus Petrus *Epist. I. cap. 111.* *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi inferiori vasculo mulieri impartientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ, ut non impediantur orationes vestræ.* Heinc S. Hieronymus *Lib. I. cont. Iov. pag. 15.* edit. Rom. *Quando impleo mariti officium, non impleo continentis . . . Petrus Apostolus, experimentum habens conjugali vinculo, vide, quomodo informet Ecclesiam, quid doceat Christianos.* Similiter viri cohabitantes &c. *Ecce eodem sensu, quia eodem & spiritu impediri dicit orationes officio conjugali . . . Si abstinemus nos a coitu, honorem tribuimus uxoribus; si non abstinemus, perspicuum est honori contrariam esse continentiam.*

III. S. Augustinus *serm. ccv. olim lxxvii.* de diversis, & in Quadragesima 1. inquit: *Per alios dies adulteria, fornicationes, omnesque illicitas corruptelas nolite contingere;*

V iiii re;

re; per hos autem (Quadragesimæ) etiam a coniugibus abstinete . . . Tempus quod reddendo coniugali debito occupabatur, supplicationibus impendatur. Corpus quod carnalibus affectibus solvebatur, puris precibus prosternatur. Manus quæ amplexibus implicabantur, orationibus extendantur. Hoc idem docet *serm. lxxii.* de diversis, nunc ccv. Quapropter, carissimi, a quibuscumque cibis vobis placuerit abstinere, memento te ut propositum vestrum pia temperantia conservetis, non ut Dei creaturam sacrilego errore damnetis. Quicumque enim estis coniugibus alligati, nunc maxime apostolica monita nolite contemnere; ut invicem abstineatis ad tempus, ut vacetis orationibus: I. Cor. vii. Quod enim & aliis diebus utiliter fit, nimis inverecundum est, si modo non fiat. Arbitror onerosum non esse debere, anniversaria observantem, solemnibus diebus hoc facere coniugatos quod viduæ ex quadam vite parte professæ sunt, quod tota vita sanctæ virgines susceperunt. Item *serm. lxxiii.* nunc cciv. de diversis, sub finem hæc scribit. *Esote igitur his diebus & crebrius ieiunantes, & vobis parcius impendentes, & egenis largius tribuentes. A coniugali quoque concubitu hi dies postulant continentiam.* Item *serm. lxxiv.* nunc ccx. cap. vi. Nunc tempus est quo coniugati ab uxoribus, & nuptæ a suis viris abstineant, ut orationibus vacent; quamquam & per totum annum certis diebus hoc facere debeant; & quanto crebrius, tanto utique melius. Item cap. vii. Quadragesima diebus ieiunavit Moses legis administrator: quadragesima dies Elias excellentissimus Prophetarum: quadragesima ipse Dominus, testimonium habens a lege, & Prophetis . . . Nos autem, qui tam longum ieiunium perpetuare non possumus, ut per tot dies, & nosse nihil alimentorum, sicut & illi, accipiamus . . . Sed numquid, sicut a cibo, & potu abstinentia per tot dies non potest esse continua; sic & a concubitu non potest? Cum videamus in nomine Christi multos utriusque sexus ab hac re penitus immunia membra Deo dicata servare? Puto non esse magnum ut tota paschali solemnitate possit coniugum castitas quod potest tota vita virginitas. Similia scribit Augustinus pluribus aliis in locis.

IV. Sanctus Eligius Noviomensis Episcopus comparat concubitum coniugum in Quadragesima cum esu carnis. Inquit enim hom. xvi. Diebus autem Quadragesimæ vos omnibus modis a coniugum commixtione vestrarum, sicut docet Christianos, abstinere oportet. Nam, ut quidam sapiens ait, similis reatus est sancti Christiano diebus Quadragesimæ etiam cum propria uxore concumbere, sicut & carnes in cibo sumere. Theodulphus Arelitanensis Episcopus in Capitulari cap. xli. inquit: Abstinentium est in his sacratissimis diebus a coniugibus, & caste, & pio vivendum, ut sanctificato corde, & corpore isti sancti dies transgantur; & sic perveniat ad diem sanctum Paschæ. Quia pene nihil valet ieiunium quod coniugali opere polluitur. Nicolaus I. Pontifex summus in responsis ad consulta Bulgarorum cap. ix. ait: Si enim ex consensu coniugatorum, etiam alio forte tempore, mundo corpore vacatur orationi; quanto potius isto, quo Deo etiam carnis nostræ decimas damus, quo ipsum in abstinentia

etia Dominum imitamur, quo non solum illicita, verum etiam multa a nobis etiam licita refecamus, omni est voluptati renuntiandum; & ut libenter orationi vacetur, castitati mentis & corporis incumbendum? Pœnitentiale Romanum titul. VII. cap. x. hæc habet. *Qui in Quadragesima ante Pascha cognoverit uxorem suam, & noluerit abstinere ab ea, annum unum pœniteat.*

V. Prosper Fagnanus fuso calamo versat quæstionem, num licitum sit feriarum tempore matrimonium consummare? Et auctoritate omnium fere Canonistarum, & antiquiorum Theologorum evincit, licitum minime esse temporibus iis quibus vetitum est ab Ecclesia solemnes nuptias celebrare, copulam matrimoniale exercere. Hæc pauca referam ex pluribus quæ habet in II. Decret. cap. *Capellanus de feriis num. 11. Similiter quoad copulam carnalem, tametsi Sanchez existimaverit, nullatenus prohibitum esse matrimonium consummare, idemque ante ipsum senserit Navarrus &c.... tamen illorum rationes sunt valde infirmæ.... Quare contra prædictos stat communis Canonistarum fere omnium sententia.* Et pluribus allegatis concludit. *Ex quibus patet, hanc esse unanimem Canonistarum sententiam, quam etiam tenuerunt ex Theologis Petrus de Palude in IV. Sent. dist. xxxii. quæst. 1. artic. 4. Caietanus in Summa in verb. Matrimonium cap. ult. §. Publico autem loco. S. Antoninus in III. Part. tit. 1. cap. xvii. in fin. Sylvester in ver. Matrim. vii. quæst. vii. post distum 5. dub. 9. & alii.* Allegat etiam auctoritatem Concilii Toletani, celebrati anno 1473. sub Sixto IV. in titulo, *Quod non fiat nuptiæ, ubi hæc præscribuntur. Cum secundum legitimas sanctiones non sit dubium eos in legem delinquere qui verba legis amplexi contra eius nituntur voluntatem: & quia tempore quo sacrorum canonum decretis nuptiarum celebratio interdicitur, & carnalis copula prohibetur &c. . . Nos contententes, quod sacrorum canonum intentio fuit, non tam Ecclesiæ solemnitates, & nuptiales benedictiones, quam carnales commixtiones prohibere: consuetudinem huiusmodi dirvellere cupientes, sacro approbante Concilio, commixtiones prædictas . . . prohibemus, statuentes &c.* Refert etiam Fagnanus Congregationem Cardinalium, Concilii Tridentini interpretum, quæ ad dubitationem sibi propositam sic respondet. *Sed temporibus comprehensis in cap. x. sess. xxiv. de refor. matrim. nuptiarum solemnitates, traductiones ad domum, & carnalem copulam prohiberi.* Ex Theologis, quos Fagnanus adducit, ut ingenue fatear, sanctus Antoninus non adeo clare loquitur. Nam hæc sunt verba D. Antonini in III. Part. tit. 1. cap. xvii. in fine. *Contrabentes nuptias his temporibus prohibitis debent puniri in quo deliquerunt, ut scilicet ad tempus separentur; sed, si sit periculum incontinentiæ, alia pœnitentia imponatur, & in ista dispensetur.... Non autem esset mortale exigere talibus temporibus ab uxore prius rite benedicta debitum.* Petrus de Palude. *Ita et si mortale sit consummare matrimonium tempore tali; tamen post primam copulam iterum cognoscendo non peccat mortaliter, nisi hoc faceret in contemptum Ecclesiæ ordinantis.*

VI. Thomas Sanchez *Lib. IX. de debito coniugali disp. XII.* recenset circa rem hanc quatuor sententias. Prima docet esse culpam letalem petere debitum coniugale diebus sacris, & ieiuniorum : quam opinionem plures Canonistæ defendunt. Secunda asserit esse culpam venialem : & pro hac opinione allegat ipsemet Sanchez omnes fere Canonistas, & antiquiores, graviorefque etiam ex recentioribus Theologos, Magistrum Sententiarum, D. Thomam, Albertum Magnum, Durandum, Paludanum, Gabrielem, Raynerium, Ioannem de Friburgo, Gerfonem, Carthusianum, Monaldum, D. Antoninum, Adrianum, Sylvestrum, Tabienam, Turcreematam, Sotum, Viguerium, Margaritam, Matienzum, Goffredum, Ioannem Andream, aliosque plures. Tertia sententia admittit aliquando esse culpam venialem, aliquando consilium esse abstinendi. *Quarta sententia, cui adhæreo* (concludit Sanchez) *licet existimem duas præcedentes esse valde probabiles, ait solum esse consilium &c.*

VII. Patres ergo, Canonistæ fere omnes, & antiquiores Theologi docent, Christianos ieiuniorum tempore minime exercere posse coniugalem copulam. Dubium solummodo est, num sub culpa mortali, aut veniali ab ea abstinere debeant. Communior, & mitior sententia, cui & ipse adhæreo, est illa quæ sub culpa tantum veniali debitum omittendi copulam matrimonialem præfatis temporibus imponit : & hanc sententiam valde probabilem etiam ipsemet Sanchez reputat.

VIII. Conferas nunc velim cum doctrina Patrum, Theologorum, & Canonistarum, doctrinam plurimum recentiorum Casuistarum. Isti non modo defendunt, Christianos non teneri intermittere coitum coniugalem sacro ieiuniorum tempore ; non modo asserunt, Patrum exhortationes consilii esse, non debiti, seu præcepti ; non modo evulgant, Patres per exaggerationem locutos fuisse, & Rhetorum amplificatione usos ; non modo hæc omnia excogitarunt ; sed, quod peius est, docent Christianos a lege ieiunii solutos esse, ut debitum matrimoniale perolvere, copulamque sine detrimento exercere valeant : docent, non teneri coniugem hortari precibus, consilio, aliove modo alterum coniugem, ut desistat a petitione debiti, quod ipse sine fractione ieiunii reddere nequit. Quod ne ipsis imponere videar, transcribam verba Tamburini ex Lib. IV. in Decal. cap. v. §. 7. numer. 37. *Quod si precibus, aliove modo posset coniux removere alterum a petendo debitum ; ad hoc tamen non teneretur uti hoc remedio ; atque adeo posset non ieiunare, & sic reddere. Ita Thom. Sanchez. Ratio est, quia personalis obligatio reddendi est ex iustitia, quæ non obligat, nisi ad reddendum personaliter debitum ; non vero ad conquiranda, vel ponenda remedia, ne alter petat. Hanc eandem doctrinam prius docuerant Pasqualigus, & Leander tractat. v. dispur. VII. quest. XLVII. aliique plures.*

IX. Viden' quantum doctrina quorundam recentiorum a Patrum, a Concilio-

rum, ab Ecclesiæ doctrina distet? Non tenetur coniux precibus hortari alterum coniugem, ut se abstineat a petitione illius debiti quod ipse sine violatione præcepti ecclesiastici reddere nequit: neque hoc suavissimo remedio christianæ exhortationis abducere illum a tali petitione tenetur. Poterunt ergo coniugati ad satietatem petere, & reddere cum dispendio ieiunii ecclesiastici? Isthæc ne christiana Theologia? Patres, & Concilia una voce iubent, christianos coniuges a concubitu matrimoniali abstinere, ut exactius ieiunium observent, ac sanctificent: & laudati iuniores contra docent, coniugatos posse ieiunium ecclesiasticum infringere, ut copulam matrimonialem exequantur. Quid temperantiæ evangelicæ, quid castitatis christianæ infestius?

X. Obiciunt. Maritus iure naturali divino, & ex iustitiæ præcepto adstringitur reddere uxori, & uxor marito debitum coniugale, iubente Apostolo: *Uxori vir debitum reddat; similiter autem & uxor viro*: I. Cor. VII. Præceptum ieiunii humanum, & positivum est. Cedere itaque priori debet obligationi. Ergo omittere ieiunium maritus debet, quoties, dum ieiunium servat, ineptus ad persolvendum coniugale debitum efficitur. Resp. Omnes fatentur, coniuges devinctos esse iure naturali divino ad debitum matrimoniale mutuo sibi reddendum. Quid inde? Anne in omni loco, tum publico tum privato, tum sacro tum profano, copulam coniugalem exercere debent? Minime gentium. Tenentur sibi invicem debitum solvere; sed servatis debitis circumstantiis loci, & temporis. Porro tempore ieiuniorum est Deo vacandum, non matrimonio incumbendum. At, inquires, cum duo debita simul solvi nequeunt, illud solvere debemus quod præcipuum est. Reddere autem debitum coniugale ieiunii observantiæ prævalet: nec Ecclesia obligat ad ieiunium, quoties istud impediatur exercitium matrimonii. Unde colligis, Ecclesiam te non obligare ad ieiunium, ut copulam matrimonialem exercere valeas? Unde? A Patribus, quos Deus posuit regere, aut docere Ecclesiam suam? At isti, ut ieiunium exactius serves, abstinere te a coniugii usu iubent. Unde ergo? A recentioribus Casuistis? At isti in conspectu antiquiorum Theologorum, & sanctorum Patrum nullius sunt auctoritatis; nisi ratione evidenti ostendant, antiquos errasse: quod hic minime præstant. Ipsemet benignissimus Claudius la Croix *Lib. III. part. 11. cap. 111. num. 1338.* resolvit, quod, licet coniux reddatur minus potens ad reddendum debitum, non ideo teneatur omittere ieiunium.

XI. Ut quæ susus disputata sunt, in pauca contrahamus, atque maiori, quoad fieri potest, claritate difficillimam quæstionem resolvamus, quæ certa sunt præmittam; deinde quæ mihi probabiliora videbantur, explicabo. Certum in primis est Patres communiter hortari fideles nuptos, ut tempore ieiuniorum a copula carnali abstineant. Hæc res facti est, omnibus comperta. Certum quoque est tempore quadragesimalis ieiunii, & Adventus solemnem nuptiarum celebrationem Eccle-

Ecclesiam prohibere. Istius prohibitionis rationem assignat D. Thomas in *V. diff. xxxii. quæst. 1. art. 4. quæst. iv.* his verbis. *Quia, quando novæ sponsæ traducuntur, animus coniugum magis ex ipsa novitate ad curam carnalium occupatur: propterea illis temporibus in quibus homines præcipue debent se ad spiritualia elevare, prohibitum est nuptias celebrare.* Quate non ideo eiusmodi nuptiæ prohibentur, quia, dum celebrantur, choreæ, strepitus, aliaque profana exerceri solent; neque ipsa sacramenti celebratio prohibitionis ratio est; sed prohibentur, quia exercitium nuptiarum, seu copula carnalis, nimis mentem hebetat, rationem, sin absorbet, obnubilat, animumque magnopere a rebus divinis abstrahit. Ex quibus manifeste consequitur quod illis temporibus in quibus homo ieiuniis, & precibus potissimum vacare adstringitur, copula carnalis intentioni Ecclesiæ adversetur. Ilud pariter certissimum est, copulam carnalem, etiam inter coniuges, iuxta temperantiæ, & castæ sobrietatis leges exerceri debere; neque unum coniugem alterius intemperantiæ indulgere teneri. Habenda item ratio est ætatis: nam frequentior est inter iuvenes quam inter provectos matrimonii usus. Non æque tenetur ad debitum uxor quadraginta, ac sponsa viginti annorum. Utraque debitum reddere debet; sed hæc frequentius, illa rarius. Item corporis constitutio in utroque coniuge considerata est. Si maritus robustus est, & uxor imbecilla; ille petere debet, habito respectu ad coniugis debilem corporis habitudinem; & hæc reddere non adstringitur cum sanitatis detrimento. Desinant ergo non pauci Casuistiæ exclamare, quod reddere debitum coniugale est actus iustitiæ, a iure naturali & divino præscriptus: quoniam nemo in contentionem hoc adducit. Sed ipsi subdere debent, plura esse quæ iure impediunt eiusmodi debiti solutionem. Nam infirmitas, sanitatis detrimento, locus publicus, locus sacer absolute impediunt. Quidni ergo & tempus sacrum? Debilis corporis constitutio, intemperantiæ excessus, non a toto, sed a frequentiori redditione solvit. His tamquam certis præmissis, quæ mihi tum a severitate, tum a laxitate declinare videntur, sequentibus quæstionculis exhibebo.

XII. Quæst. I. *An coniux reddere debitum teneatur, dum est periculum incontinentiæ in petente; etiamsi reddens impotens evaderet ad ieiunii observantiam?* Resp. Ad evitandum peccatum incontinentiæ tenetur coniux debitum reddere sub gravi culpa; etiamsi (quod vix contingere potest) frangere ieiunium deberet. Hocque certum est apud omnes, quando periculum incontinentiæ, non ex culpabili intemperantia, sed ex fragilitate ortum ducit.

XIII. Quæst. II. *An, quando coniux reddere nequit debitum, nisi ieiunium frangat, teneatur precibus, adhortationibus, aliisque modis abducere alterum coniugem a debiti petitione?* Resp. Tenetur omnino: & contraria opinio, ut dictum est, iniurus est consona callis auribus, & pietati christianæ. Iuxta communem Patrum,

trum, & insignium Theologorum doctrinam tenentur coniuges se se invicem excitare ad observantiam continentie coniugalis, ut sanctius ieiunium exequi, & libentius Deo vacare queant: & postea, quando exercitium copulæ coniugalis inferat transgressionem ecclesiastici ieiunii, nullum illis incumbet debitum se se invicem hortandi ad continentiam eo fine ut ieiunium observent? Cum ieiunii dispendio rei uxoris navare operam licitum erit; si cum ieiunii observantia id licitum negant Patres?

XIV. Quæst. III. *An frequens sit casus in quo coniugati ob debiti redditionem liberentur a lege ieiunii?* Resp. Ex diuturna experientia in exercitio ministerii audiendi fidelium confessiones, & ex plurimorum Confessoriorum attestazione, vix ac ne vix quidem contingit ut coniuges liberi sint ab observantia ieiunii ob copulam coniugalem, propter rationem Paludani asserentis in IV. dist. xv. quæst. iv. *Non autem coniugati excusantur pro eo quod indigent alimento pro generatione, sicut iuvenes pro augmento: quia diebus ieiuniorum non debent uti illis actibus: & quia sufficit semel in anno imprægnare: & cum ieiunii adhuc plus abundant femine quam sit necesse.* Neque vero ob hanc solum Petri de Palude rationem, qua asserit, sufficere semel imprægnare; verum etiam quia coniuges vel iuvenes sunt, vel procreati. Si iuvenes, ut ait etiam Paludanus, abundant femine in ipsis ieiuniis, plusquam necesse sit: calida enim & fervens est communiter ætas illa. Quare non modo ieiunium non impedit eos ad debitum reddendum; sed potius e contrario ieiunium illis necessarium est, ut concupiscentiam comprimant, & humores abundantes minuant, ut copulam maritalem exerceant secundum leges castitæ sobrietatis. Quid, si maritus esset adeo effrenis, ut frequentissime peteret, & uxor ieiunando impotens foret ad tam frequentem redditionem? Uxor deberet in primis maritum hortari, ut concupiscentiam suam ieiuniis, & aliis afflictionibus maceraret, ut precibus divinum imploraret auxilium, aliisque viis adniteretur moderari petitiones suas ad leges sobrietatis, & iuxta gracilem uxoris constitutionem corporis. Quod si vir, his remediis adhibitis, adhuc frequenter peteret; illius fragilitati, etiam cum ieiunii dispendio, indulgere uxor deberet. Sed casus rarissimus est. Quod si maritus (& idem est de uxore) adeo effrenis foret, ut; spreto omnibus remediis, precibus, & consiliis, vellet concupiscentiæ suæ habenas laxare, nullo habito respectu vel ad imbecillam constitutionem corpoream uxoris, vel ad supplicationes eiusdem, vel ad præcepta Ecclesiæ, in hoc eventu sicut uxor non teneretur reddere cum detrimento propriæ sanitatis, ita neque cum dispendio ieiunii reddere teneretur. Et in tali viro periculum incontinentiæ esset ex eius malicia, non ex fragilitate. Maritus habet ius petendi; sed intra leges sobrietatis, & temperantiæ, habito respectu ad sanitatem uxoris, & ad præceptum ieiunii. At Ecclesia mater benigna est: nec obligat ad ieiunium cum tan-

ta severitate. Verissimum est. Liberat te a ieiunii lege, ut fragilitati succurras tui coniugis; sed non te liberat, ut illius contumaci malitiae morem geras. Ex quibus omnibus colligo, rarissimum esse casum in quo coniugati eximantur a ieiunii lege. Et, quod plus est, neque in mentem venit coniugatorum, se liberos esse a ieiunio, ut copulam exercent maritalem.

XV. Aliqui Casuistae eo progressi sunt, ut doceant, posse coniuges ieiunium omittere, ut robustiores fiant ad petendum moderate debitum. Sed haec opinio improbatum etiam ab ipso Tamburino: nec maiore indiget impugnatione: quamvis enim debitum sit reddendi, non tamen petendj.

XVI. Quaest. IV. *An uxor quae, ieiunii causa macilenta, & consequenter minus grata marito redditur, & puella quae, volens nubere, ieiunans formam perdit venustatis, a ieiunio excusentur?* Resp. Pudet me sane eiusmodi quaesita proponere; sed ad hoc me coegerunt recentes Casuistae plures, qui eadem & proponunt, & magna contentione versant; atque illorum non pauci resolvunt excusari a ieiunio tum uxores, tum puellas praefatas. Vide Leandrum *tract. v. disp. VIII. quest. XLIX.* & Tamburinum *loc. cit.* Verum haec omnia mera inventa sunt istorum Scriptorum, qui suas omnes speculationes in morum materia scriptis consignare voluerunt. Ex quo profecto maximum damnum consecutum est, scilicet Christianos legentes illorum volumina eas laxitates perdiscere quas antea ignorabant; & quae Auctores speculandi gratia, vel ex occasione cuiusdam rari, & fortuiti eventus scribere, istos pro praxi tuto suscipere. Dico ergo, vix unquam contingere ut vel mulier ratione ieiunii ita macilenta efficiatur, ut deformis appareat, vel puella speciositatem amittat; quin ieiunium, ut Ecclesia docet, ad corporis sanitatem, & consequenter ad pulchritudinem confert. Nonne Daniel cum aliis pueris venustior ex ieiunio evasit? Nonne puellae ipsae & a vino, & a cibo abstinere, ut candidiores, agilioresque efficiantur? *Ieiunant* (inquit alicubi Augustinus) *ne corpore nimis impingent.* Si quae mulieres ieiunantes deformes fierent; id non ex ieiunio, sed ex peculiari infirmitate eveniret. Numquam ergo puellae sanae nubere volentes excusantur a ieiunio praetextu venustatis amittendae; neque nuptae praetextu placendi maritis.

XVII. Quaest. V. *An uxores praegnautes, & lactantes excusentur a ieiunio?* Resp. Non modo recentiores, sed etiam antiqui Theologi communiter praegnautes, & lactantes mulieres a ieiunio excusari asserunt. Sanctus Antoninus II. *Par. tit. v. cap. 11. §. 6.* inquit. *Quinto praegnautes, & lactantes, si debilitas impedit eas, vel si ex hoc timeatur de periculo earum, aut abortus, vel desensus alimenti pueri, excusantur a ieiunio, immo deberent dimittere ieiunium.* D. Bernardinus Senensis *serm. v. in die cin. art. 3.* addit: *Insuper solent praegnautes habere desideria inordinata diversorum ciborum, & quandoque ita intensa, quod, nisi aliquo modo possent*

sent

sent satisfacere appetitui suo, esset periculum fetus. Ideo in simili casu possunt etiam carnes comedere. Quid, si prægnantes adeo validæ, & robustæ forent, ut absque periculo fetus, & proprio detrimento possent ieiunium servare? Quando hæc evidenter, evidentia tamen morali, constarent; illas non excusarem: tamen si eas aliqui Casuistæ adhuc excusent. Quid, si maritus prohibeat ne uxor ieiunet? Resp. Absolute uxor non tenebitur obedire marito: quia debitum obediendi Ecclesiæ antecedit debitum obediendi marito in iis quæ simul componi nequeunt: tamen ob graves rixas, & magna scandala vitanda posset ad tempus omittere ieiunium. Verum & casum hunc rarum iudico. Quoniam, si maritus rationabiliter iubet, mulier parere debet. In dubio etiam mariti vere christiani iudicio stare debet; nisi oppositum evidenter sibi constet. Si postea maritus absque ulla rationabili causa, sed ex sua mera iniquitate iuberet transgressionem ieiunii; in hoc eventu scandalum foret pharisaicum, quod mulier evitare non tenetur: multo minus, si in marito deprehenderet animum contemnendi præcepta Ecclesiæ: tunc enim absolute ad ieiunium adstringeretur. Hæc omnia docent Petrus de Palude, & D. Antoninus II. Par. tit. vi. cap. 11. §. 6. *De uxoribus dicit Innoc. quod, quamvis debeant dimittere ieiunia quæ habent ex voto, prohibentibus viris, xxxii. quæst. v. non tamen ieiunia Ecclesiæ. Sed forte propter scandalum vitandum potest Sacerdos dispensare cum tali . . . Sed Petrus de Palude in IV. dicit, quod hoc videtur esse scandalum Pharisaorum; & per consequens contemnendum, si non vult vir uxorem ieiunare.*

XVIII. Quæst. VI. *Quid de femina viro hæretico nupta?* Resp. Ad vitanda dissidia gravia posset aliquando intermittere ieiunia; dummodo tamen maritus non iuberet omittere observantiam ieiunii in contemptum Ecclesiæ. Secus dicendum communiter est de viro uxoris hæreticæ: quia vir absolute caput est mulieris, & in illam dominatur; illamque facilius ad suum vivendi modum perducit.

C A P U T XXIV.

De labore a ieiunio excusante. Plures quæstionculæ resolvuntur.

I. **C**ertum est quemcumque laborem corporalem a ieiunio non excusare; quemadmodum asseriebant plures recentiores Casuistæ, quorum opinionem damnavit Alexander VII. his verbis. *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii: nec debent se certificare; an labor sit incompatibilis cum ieiunio.* Ex hac propositione evidenter constat plures

res esse in Republica qui corporaliter laborant, & ad ieiunium nihilominus tenentur. Antequam ultra progredior, lubet recensere quoddam vivæ vocis oraculum Eugenii IV. quod sub anno 1440. evulgatum refertur in compendio privilegiorum Fratrum Minorum his verbis. *Idem Eugenius declaravit, quod artifices laboriosas artes exercentes, & rustici, sive divites, sive pauperes non tenentur ieiunare sub præcepto peccati mortalis. Et quod absolvi possunt, & induci ad elemosinas, & alia bona opera faciendâ.* Hoc oraculum, quod vivæ vocis dicitur, purum putumque commentum esse, plurima suadent. In primis D. Antoninus, qui hoc tempore scribebat, istius oraculi oralis non meminit. Quid quod oppositum aperte docet? ut infra videbimus. Deinde contradictiones, & ambigui sensus, quos continet, illius falsitatem produunt. Quid, quæso, significant hæc verba? *Rustici, sive divites, sive pauperes, non tenentur ieiunare sub præcepto peccati mortalis?* Tenentur ne sub peccati venialis pœna? Quenam est hæc declarationis forma? *Sub præcepto peccati mortalis.* Sed ultra pergamus. *Et quod absolvi possunt, & induci ad elemosinas.* Si liberi sunt a ieiunio; cur absolvi, cur ad elemosynas, cur ad alia bona opera peragenda inducendi sunt, ut ieiunii observantiam compensent? Si excusantur a ieiunio, qua indigent absolutione? Hæc omnia redolent falsitatem præfati oraculi, quo abutuntur non pauci recentiores, etiam in ampliori significato, ut iam ostensuri sumus.

II. Quæst. I. *Quinam laborantes, seu artifices excusentur a ieiunio?* Resp. Quia certum est, ut ex recitata propositione ab Alexandro VII. proscripta constat, non omnes artifices solutos esse a lege ieiunii; idcirco declarandum est, quinam reipsa excusentur, & qui teneantur. In primis excusantur omnes illi qui exercent artes vere laboriosas. Huiusmodi vero sunt agricolæ, fabri ferrarii, lignarum, lapidicinæ, cæmentarii, siguli, textores, fullones, lanarii, bajuli, aurigæ, deinde alii similes, qui exercent artes laboriosas.

III. Quæst. II. *An præfati artifices, qui ita robusti sunt, ut absque gravi incommodo ieiunare valeant, habeantque cibum ad ieiunium opportunum, tenentur ieiunare?* Resp. Negant illos teneri Leander, & Pasqualigus: quia, inquit, sic declaravit Eugenius IV. sed teneri nos probabilius adfirmamus. Artes laboriosæ excusant, quia communiter tales artes exercentes ieiunare nequeunt; at, data hypothese quod reperiantur personæ ita robustæ, ut absque incommodo notabili ieiunare possint; qua ratione eximi debent a ieiunio? Oraculum Eugenii iam dictum est esse apocryphum: quod confirmabitur *num. sequenti.* Nostram sententiam docet S. Antoninus II. Par. tit. vi. cap. 11. §. 6. *Multum laborantes, quibus imminet necessitas multum laborandi, si non possunt ieiunium observare, excusantur. Alias, si possunt utrumque facere commode, tenentur ieiunare.*

IV. Quæst. III. *An divites qui exercent artes laboriosas, non ex indigentia, sed*

solum maioris lucri acquirendi gratia; a ieiunio excusentur? Resp. Excusari defendunt Leander *trakt. v. dispnt. v. 111. quæst. lxxxviii.* Pasquallæus, Filliucius, Trullench, aliique; & allegant oraculum Eugenii IV. declarantis artifices, tum divites, tum pauperes a ieiunii lege solutos. Contrariam opinionem conceptis verbis docet D. Thomas 2. 2. quæst. cxlvii. art. 4. ad 3. *Si operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ; non sunt propter hoc Ecclesie ieiunia prætermittenda.* Similia habet in *11. dist. xv. quæst. 111. artic. 2. quæstiunc. 4. ad 3.* D. Antoninus idem asserit II. Par. tit. vi. cap. 11. §. 6. *Si possunt differre . . . aut subtrahere, vel diminuire laborem, ita ut possint ieiunare; & ex hoc non incurrerent detrimentum sui status; tenentur ad ieiunium.* Hanc eandem sententiam propugnant. Gabriel, Durandus, Armilla. Hinc colliges argumentum aliud falsitatis oraculi Eugenii IV. si verum namque fuisset, D. Antoninus Auctor synchronus oppositum non docuisset. E contrario verisimile non est Eugenium sententiam evulgasse, Sanctorum, & illius temporis Theologorum doctrinæ adversam. Illud ergo solum lucrum quod necessarium est ad propriam sustentationem, vel ad alendam familiam, excusat a ieiunio; secus acquisitio maioris lucri non necessariæ. Qui vero eximuntur laboris causa a ieiunio, illis diebus quibus non laborant, ad ieiunium tenentur; nisi debilitas peculiaris eos excusaret.

V. Quæst. IV. *An sutores, sartores, pistores, barbisonfores, sculptores, argentarii, pistores, mollitores, furnarii, coqui, similesque ad ieiunium teneantur?* Resp. Afirmant plures recentiores præfatos artifices omnes a ieiunio solutos esse: quia, inquit Leander loco citato, Eugenius IV. excusatos declaravit omnes artifices; quod falsissimum est. Oraculum enim commentitium Eugenii excipit solos artifices exercentes artes laboriosas; quin nec istos excipit; sed absolvi posse declarat, & ad alia pia opera induci. Quare opinio Leandri, aliorumque plurium Casuistarum damnata est ab Alexandro VII.

VI. Dico itaque, recentitas artes non esse absolute laboriosas; sed ad summum aliquas illorum dubie tantum laboriosas esse. Quare sutores, sartores, pistores, & barbisonfores a ieiunio nullo modo excusantur per se, & absolute, ut docet sanctus Vincentius Ferrerius *serm. 1. de ieiunio ser. 14. ciner.* his verbis: *Sutores autem, & sartores, notarii, & similes, qui sedendo faciunt opera sua, non excusantur a ieiunio.* Estque penes antiquos, & graviore Theologos sententia communis. Si aliquis debilis esset constitutionis, & necessitatem haberet exercendi artem, ut se, familiamque aleret, neque posset cum artis labore ieiunii observantiam componere; a ieiunio excusaretur, non ratione artis, sed ob peculiarem sui corporis habitudinem. Ceteri artifices, pistores, molitores, furnarii, sculptores,

argentarii, & coqui, quorum artes aliquando, attenta personarum qualitate; inter laboriosas collocari possunt, aliquando non, absolute, & per se non excusantur. Sed, quia non omnes aequae fortes, & robusti sunt, licet non magna brachiorum contentione, nec nimia corporis defatigatione artes suas exercent; propterea arbitrio Superioris, vel Confessarii prudentis exempti a ieiunio plures declarari valent pro temporum, & personarum varietate. Et in hac materia cum artificibus, qui ob necessitatem alendae familiae laborant, benignus & facilis sit Superior, sive Confessarius. Non excusantur famuli, & familiae nentes, & filia ducentes, nec incidentes corium pro calceis, nec coqui Religiosorum; quidquid fabuletur Pasqualigus *decif. cxcvii.*

VII. Typographi qui torcular, & praelum tractant, excusantur; secus compositores characterum: licet absque ullo fundamento oppositum doceat Leander *quest. lxxxviii.* cum aliis recentioribus. Qui torcular tractant, naucae tota die remigantes, vel alia navis exercitia peragentes, mercenarii, seu qui merces per urbem deferunt, a ieiunio excusantur, quoties per totum diem artes similes laboriosas exercent: si enim per paucas horas laborarent, non eximerentur. Quamobrem communiter iudicium Confessarii, vel Superioris necessarium est, quo in praxi declaratur, hunc ad ieiunium teneri, secus alterum. Procuratores, advocati, iudices, musici, cantores, consiliarii, ceterique similes ad ieiunium absolute tenentur. Oppositum docet Leander *quest. cxxii.* & sequentibus cum aliis recentioribus: quorum opiniones si verae forent, vix essent Christiani ieiuniorum observantiae subiecti. Quoniam non solum Leander cum aliis sui similibus excusat praefatos artium liberalium professores a ieiunio; sed insuper docet, Cathedralicos legentes cum magno plausu a ieiunio solutos esse. *Addo*, inquit *quest. cxviii. idem affirmandum esse de legentibus unam aut alteram lectionem ostentationis, aut oppositionis causa.* Duo laxissima in hac propositione continentur. Primum, quod una aut altera lectio, quae opus potissimum intellectuale est, afferat laborem liberantem a ieiunio. Secundum, quod labor, ostentationis, & contradicendi prurigne libere susceptus, a ieiunio excuset. Nimis prolixus essem, si recensere vellem omnes cuiusque status, & professionis personas, quas a ieiunio eximit Leander cum Pasqualigo, aliisque *trad. v. disp. viii. quest. cxvi. & seq.* Indicare sufficiat, praefatos Auctores declarare solutos a lege ieiunii, variis distinctiunculis adiectis, Lectores Theologiae, iuris civilis, canonici, Medicinae, Philosophiae, Lectores praesidentes disputationibus publicis, legentes quatuor lectiones Grammaticae, scholares per totum diem studentes, scribas, notarios, Principum secretarios, medicos, chirurgos, cantores: adde viros sexagenarios, feminas quinquagenarias, coniugatos, & exercentes artes vere laboriosas, iter agentes, equitantes. Quid plura? Quae rit Leander, an labor ingenii excuset a ieiunio? Et respon-

spondet *quæst.* cviii. laborem ingenii magnum eximere a lege ieiunii. Et, cum nullus fere sit qui ingenium valde non exerceat; sic omnes fere a lege ieiunii soluti erunt iuxta Leandrum, & aliquos alios recentiores. Sed tædet longius in his laxitatibus consutandis immorari. Soli ne otio disfluente ieiunabunt? Nonne omnes in sudore vultus comedere panem debent? Et nihilofcius ieiunia Deus, & Ecclesia imponunt hominibus laborantibus.

VIII. *Quæst. V. An iter pedestre agentes excusetur a ieiunio?* Resp. Qui iter pedestre necessarium instituunt, si longum sit, & per integrum diem, communiter excusantur; secus, si iter liberum sit; & differri possit in aliud tempus. Sic docent D. Thomas, Antoninus, Paludanus, Sylvester, & fere omnes antiqui. Non ergo iter breve excusat. Habenda tamen ratio est viæ arduæ, & lutosæ, quæ multum debilitat itinerantem.

IX. *Quæst. VI. An equitantes a ieiunio libentur?* Resp. Absolute eos excusatos esse, adfirmant Leander *quæst.* cl. Diana, Oriz, & alii. Sed hæc opinio damnata est ab Alexandro VII. his verbis: *Excusantur absolute a præcepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Divus Vincencius Ferrerius *serm.* 1. *ser.* iv. *ciner.* a ieiunio excusat itinerantes pedestres propter necessitatem. *Equitantes autem (inquit) non excusantur. Equus, vel mula poterit carnare; sed non vos sine peccato.* Cursores pedestres, quorum usus necessarius est dominis, si non possunt iter agere cum ieiunio, excusantur, inquit sanctus Antoninus loco sæpius laudato. Potiori iure ad ieiunium tenentur qui ciso, curru, vel lectica iter agunt. Milites sive in castris, sive in munitionibus communiter a ieiunio eximuntur, tum ob magnos labores, tum quia statis horis nec possunt comedere, nec habent cibum congruum pro ieiunio. De labore a ieiunio excusante, quæ nobis probabiliora visa sunt, docuimus in communi, & etiam singillatim. Verum tot in praxi occurrunt circumstantiæ, ut nequeat regula constans, & certa assignari; sed frequenter iudicium Superioris, vel Confessarii necessarium est. Ex regulis vero præscriptis facillime poterit Superior, vel Confessarius ab extremis severitatis, & laxitatis declinare, & solvere, aut ligare iuxta temporum, & personarum diversitatem.

CAPUT XXV.

De iis qui ratione pietatis a ieiunio excusantur. Alique difficultates explicantur.

I. **T**ertia causa, quæ non raro a ieiunio excusat, est pietas. Illi enim qui opera misericordiæ, pietatis, religionis exercere debent, vel solent, & nequeunt simul cum præfatis operibus ieiunare, possunt ieiunium omittere. Si quidem, quando ieiunium præceptum impedit id quod evidenter maius bonum est, non obligat. Idque communiter omnes adfirmant. In hoc solum dissident, quod aliqui velint tunc solum opera pietatis a ieiunio excusare, quando ex officio, vel obedientia exercentur; secus; cum libere, & ex arbitrio peraguntur. Ego vero cenfeo, opera pietatis, caritatis, & misericordiæ, sive spiritualia, sive corporalia, a ieiunio excusare, quoties cum ieiunio coniungi non possunt, sive ex officio, & obedientia, sive ex propria voluntate fiant; dummodo in fraudem ieiunii non peragantur. Quare, si quis idcirco præfata opera aggrediretur, ut a ieiunio liber foret, iste violaret præceptum ieiunii. In hanc sententiam propendet D. Thomas in IV. dist. xv. quæst. 121. art. 2. quæstionum. 2. ad 3. *Si enim sit tanta absentia, quod homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de necessitate non teneatur; indiscretum est ieiunium, etsi non sit illicitum.* Hoc tamen verum est, quando eiusmodi opera differri nequeunt; & sunt evidenter maius bonum quam ieiunium. Tunc autem constat de maiori bonitate, quando manifesta est proximi nostri indigentia, quæ nostra caritate, pietate, & religione sublevari opus habet. Heinc excusantur qui per totam noctem vigilantes, & laborantes infirmis operam ferunt, & qui in hospitalibus, vel Monasteriis iidem infirmis assistunt, quando simul ieiunare non possunt.

II. Quæst. I. *An peregrinatio voluntaria excuset a ieiunio, quod cum eadem simul coniungi nequit?* Resp. S. Thomas 2. 2. quæst. cxlvii. art. 4. ad 3. huic quæsito respondet his verbis. *Ad tertium dicendum, quod circa peregrinos, & operarios, distinguendum videtur. Quia si peregrinatio, & operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesie ieiunia prætermittenda. Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, & magnas dietas faciendi, vel etiam multum laborandi vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, & simul cum hoc non possint ieiunia Ecclesie observari; non obligatur homo ad ieiunandum; quia non videtur fuisse intentio Ecclesie statuentis ieiunia, ut per hoc im-*

impediret alias pias, & magis necessarias causas. Similia habet Angelicus in IV. dist. xv. quæst. 111. art. 2. quæstiunc. 4. ad 1. *Si autem peregrinatio commode differri non potest, vel quia tempus ieiunii hominem in via præoccupat, vel quia dies festus alicui imminet, ad quem ex devotione homo pergere cupit . . . potest cum dispensatione Superioris, omnia prædicta pensantis, peregrinari, & ieiunium sobovere.* Hoc tamen intelligitur de his qui labore itineris ita affiguntur, quod simul cum ieiunio itinerare non possunt. Adeo clara, & decretoria est D. Thomæ doctrina, ut superfluum sit fusius eam explicare.

III. Ex hac sancti Thomæ doctrina colligas velim, quam adversa sit sanctorum menti, & quam laxa opinio Pasqualigi, & aliorum recentiorum, asserentium licitum esse assumere non modo peregrinationem religiosam, & piam, sed etiam opera illicita, nempe nimium (erubescit atramentum ipsum) cum meretricibus coitum, ebrietatem, & id genus similia ad ieiunia evitanda. Sancti Doctores negant, licitum esse religionis ergo suscipere peregrinationem non necessariam, vel quæ differri possit, quando prævidetur ieiunii transgressio; hi vero novi Doctores effutiunt, assumi media illicita posse cum expressa intentione non ieiunandi, quin peccetur contra præceptum ieiunii. Hanc opinionem inter laxissimas recensui supra *cap. 1. num. 13.* Sed fusius suo loco.

IV. Quæst. II. *An qui feria quinta hebdomada sanctæ, vel feria sexta disciplina se se publice flagellant excusentur a ieiunio, quod cum eadem disciplina componi nequit?* Resp. Salmanticensis *tractat. xxiii. cap. 11. punct. 7. §. 3. num. 146.* probabiliorem esse opinionem illam asserunt quæ docet, præfatam disciplinam, potissimum eo modo quo fit in Hispania, excusare a ieiunio: quia, inquit, est actus pietatis, pœnitentiæ, & religionis. Deinde addunt, ieiunium institutum fuisse ab Ecclesia ad corpora castiganda, & passiones rebelles compescendas. Publica autem flagellatio plus macerat corpus, & passiones subigit quam plura ieiunia. Ergo hæc omitti valent, quando ob publicam macerationem servari nequeunt. Quam infirma, quamve inepta sint eiusmodi argumenta, nemo non videt. Quoniam non solum considerandum est in ieiunio, quod corpus, & sensus maceret; sed præcipue est attendendum, quod præcipiatur ab Ecclesia, & quod præter corporis afflictionem, sensuumque refrenationem, secum afferat obsequium, & obedientiam quam fidelis præstare debet matri suæ Ecclesiæ. Non modo publica, sed etiam privata flagellatio plus corpus macerare valet quam ieiunium. Licitum ne propterea erit cuique dorsum percutere, etiam usque ad effusionem sanguinis, & ventrem contra præcepta Ecclesiæ implere? Non modo hæc publica flagellatio cum ieiunii dispendio non ædificat proximum, non confundit hæreticos, non promovet Ecclesiæ decorem; sed contra tum prudentes Catholici, tum invidi hæretici commoventur, dum vident Ecclesiæ præcepta violari ob volunta-

riam corporis carnificinam. Quare hic apposite usurpari potest illud : *Melior est obedientia quam victima*. His paucis contrita remanent argumenta producta.

V. Quæst. III. *An licitum sit ieiunium obligans sub mortali solvere ob hospitem suscipiendum?* Resp. Pasqualigus *decis. 350.* eo laxitatis processit, ut docuerit licitum esse solvere ieiunium, quoties suscipitur hospes, maxime si sit nobilis, vel Princeps : quia, inquit, si non parares cœnam, hospes putaret te cœnæ expensas ægre ferre; si cœnam paras, & accumbis, sed non comedis, aut parum comedis, licet obrudas obligationem ieiunii, id tibi ad importunam correptionem imputabitur. Quare non modo hospitem tuum beneficio tibi non devincires; sed potius male de illo merereris. Hanc Pasqualigi opinionem inter laxas recensuimus *cap. 1. num. 17.* Iniuste Leander *trakt. v. disp. v. 111. quæst. cl.* laudat pro hac sententia Azorium, & Trullench. Quoniam hi Auctores solum docent, quod in casu quo amicus, vel hospes ob suam aliquam infirmitatem, vel ignorantiam, nollet manducare, vel censeret, erronea conscientia deceptus, quod peccaret comedendo, essetque periculum vitæ, vel gravis damni, tunc solum, ut proximi damno confuleret, posset spiritu caritatis comedere eo sine, ut amicum, hospitem, vel infirmum ad comedendum induceret : quemadmodum patet exemplo sancti Spiridionis, quod profert Azorius. Ceterum quod Christianus ieiunium frangere possit ob vanos illos respectus, & mundanum timorem, aliaque futilia commenta, quæ obrudit citatus Auctor, a veritate, & a christianæ religionis sensu omnino abludit. Quandoquidem aut hospes catholicus est, aut non. Si est catholicus, dum audit hospitem suum ieiunii lege teneri, nihil eorum quæ comminiscitur Pasqualigus, potest rationabiliter suspicari. Si hæreticus est, utique observatorem ieiunii deridebit; sed non ob id deserenda est ieiunii observantia. Denique, sive hæreticus sit, sive catholicus, non potest ob vanas suspiciones, & iniustas derisiones ieiunii præceptum violari.

VI. Quæst. IV. *An Concionatores, Confessarii, alique, qui doctorum, vel magistrorum officium exercent, sint a ieiunio excusati?* Resp. Antequam Theologorum opiniones, meamque sententiam promo, id considerandum obiiicio quod de semetipso scriptum reliquit Concionatorum magister D. Paulus Apostolus I. Cor. ix. *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar* : ubi D. Thomas in commentariis hæc scribit : *Ergo implet factò quod docet verbo, ne se damnet orò proprio*. Laudat deinde Augustinum dicentem : *Suo timore nos terruit Apostolus : quid enim faciet agnus, ubi aries timet, & tremet* ? His vestigiis insiterunt omnes sancti Concionatores. Plus corporis, sensuumque abstinatione, atque interiori virtutum exercitio quam vocis sonitu, auditores commovebant; plus exemplo quam verbo docebant. Hæc exempla imitentur oportet nostri temporis Concionatores, ut parem verbi divini fructum affe-

assequi valeant: vix namque illis, si quod verbis ædificare satagunt, moribus destruant.

VII. Dico itaque primum, Concionatores non posse ob prædicationis quadragesimalis officium carnes comedere. De hac abstinence nec Theologi, nec Casuistæ, quos ego legi, verbum ullum faciunt: quoniam fortassis ut certum supponunt, id non licere. Et in primis constitutiones sacrorum Ordinum communiter statuunt, ut Concionatores qui cibis quadragesimalibus vesci nequeunt, concionari desistant in Quadragesima. Constitutiones Ordinis Prædicatorum apud Fontanam titulo de *Prædicatoribus* ita decernunt. *Concionatores qui tempore Quadragesimæ a carnibus abstinere non valent, per Quadragesimam ad populum concionari non possunt, ne plus tanto scandalo offendant, quam verbis ædificent.* Constitutiones Societatis Iesu Tom. II. pag. 124. ult. edit. hæc statuunt: *Qui cibis quadragesimalibus vesci non possunt, hi propter ædificationem proximi extra domos nostras concionaturi ne mittantur.* Aliarum constitutionum textus recensere omitto, quia exemplaria ad manus non habeo. Sed omnes quas me legisse memini, carniarum esum vetant Concinatoribus tempore Quadragesimæ. Et merito. Qua enim efficacitate suadere abstantiam, ieiunium, pœnitentiam, aliasque corporis afflictiones valent Concionatores illi qui, cum ratione & status religiosi, & ministerii apostolici, severiori vivendi instituto sint adstricti, lauitias, & selectiores epulas consecrantur? Et tamen (heu tempora perditissima!) Concionatores nonnulli singulis diebus, vel ipso veneris die, carnibus in Quadragesima vescuntur. Mirum ergo esse non debet, si nullam divini amoris scintillam in peccatorum cordibus accendant. Extincto enim in ipsis celesti igne, & carnis spiritu prævalente, sermo illorum ad aures cordis non pertingit. Carnes, inquis, comedo, quia magna totius corporis agitatione, ac laterum vi, & resonante voce concionem recito. Quapropter vires corporis nimium debilitantur, multique consumuntur spiritus. Excusationes istæ carnales sunt. Quid quod omnes e. g. concionatores Cappucini sine carniarum esu, non modo magna corporis contentione, sed & spiritus fervore singulis diebus in Quadragesima concionantur? Nonne homines illi æque ac tu? Cur illi, quamquam aliis severioribus constitutionibus extenuati, valent quotidie concionari solis cibis quadragesimalibus nutriti; tu vero id nequis? Cur? Non certe ex impotentia, quam illorum experientia evincit esse commentitiam. Unde ergo in te tanta teneritas? Unde tanta mollities? Tumesce originem perquirito: ego enim eam reterege nolo. Id solummodo addo, rationem vivendi quorundam Concinatorum nimium laxam in causa esse cur pauci peccatores pœnitentiæ viam arripiant. Quod si quandoque etiam Concinatorum aliqui qui laxè vivunt, fructus pœnitentiæ in suis auditoribus pariunt; id divinæ misericordiæ tribuendum est, quæ luto, & sputo interdum utitur, ut cæcorum oculos aperiat. Per se, & absolute secus ac-

cidit. Quia sicut Sacerdos, sic & populus. Quod si cœpto concionum cussu in ipsa Quadragesima vel vocis defectio, vel virium imbecillitas contigerit; poterit Concinator dispensationem a superiore impetrare carnes comedendi.

VIII. Dico secundo, Concinatores qui singulis diebus conciones ad populum habent, si ieiunare nequeant, dispensationem a superiore impetrare debere solvendi ieiunium: quam dispensationem facillime impertiri potest superior. Iusta enim adest ratio dispensandi; quin Theologi communiter docent, præfatos concinatores a ieiunii lege liberos esse. Sed ego asserere non audeo officium ipsum Concionandi a ieiunio excusare; cum potius e contrario sanctitas talis ministerii & severam ieiunii observantiam, & precum fervorem, & alia pœnitentiæ tum internæ, tum externæ opera expolcat, ut Patres docent, & sancti Concinatores omnes re ipsa præstiterunt. Quare Concinatores qui ieiunare possunt, ad ieiunium teneri puto. Qui certo impotentes sunt, vel qui dubitant de sua impotentia, a superiore ieiunii dispensationem, vel commutationem obtineant. Sub initium maxime ministerii dispensatio facile tribuenda est.

IX. Dico tertio, nimis laxam esse opinionem Thomæ Sanchez, qui *Lib. V. consil. cap. 1. dub. 13. num. 6.* excusat a ieiunio eos qui ter, vel quater in hebdomada concionantur: quoniam debent conservare vires pro aliis futuris Quadragesimis. *Concinatores*, inquit, *qui in Quadragesima concionantur ter, vel quater in hebdomada, communiter & regulariter excusantur, ita ut nullo die Quadragesimæ teneantur ieiunare; & hoc maxime, si cum fervore concionentur. . . . quia hoc videtur requisitum ad robur necessarium ad bene, & fructuose concionandum: quia, ut viri docti dicunt, qui debet officium exercere, non tantum debet attendere, an possit in hac Quadragesima, vel in hac die simul ieiunare, & prædicare, sed etiam ut conserventur vires, & possit plures dies, & Quadragesimas prædicare. Sic docti iuniores.* Hanc opinionem inter propositiones nimium laxas recensui *cap. 1. num. 18.* Ex ea enim sequitur, etiam artifices qui ter in hebdomada artes laboriosas exercent, in nullo die ad ieiunium in Quadragesima teneri: quod quam sit absurdum, per se patet. Neque iis diebus quibus Concinatores non exercent ministerium concionandi, ieiunare debeat? Quia tribus in hebdomada diebus prædicant, aliis quatuor diebus ieiunium solvere poterunt? Cur? Quia docti iuniores docent conservandas vires esse pro futuris Quadragesimis. *Quia hoc videtur requisitum ad robur necessarium ad bene, & fructuose concionandum.* Papæ! Fructus evangelicæ prædicationis non ex corporis maceratione, non ex precum fervore; sed ex robore pleni ventris, ex pinguedine terræ? Quid Hieronymus ad Nepotianum *Lib. II. epist. famil. epist. xii.* clamat. *Non confundant opera tua sermonem tuum; ne, cum in Ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat: Cur ergo hæc quæ dicis, ipse non facis? Delicatus magister est qui pleno ventre de ieiunio disputat.* Accusare avaritiam & latro

potest. Revera præfata opinio apostolicum ministerium, quod divinæ gratiæ potissimum innititur, derisioni, & sibilis exponit; atque Concionatores ipsos ad nimias provocat laxitates. His similibus Casuistarum opinionibus decepti Concionatores quidam in villis, & pagis ter in hebdomada ministerium exercent, & cum maximo populorum scandalo in *nullo Quadragesimæ die* ieiunant. Et, quod ultimum malorum est, in tanta opinionum pravitate educati, non modo ieiunia, sed frequentissime sacrosanctum Missæ sacrificium, & interdum divinum officium recitare negligunt. Et hi potissimum sunt qui ideo conciones ad populum habent, ut stipendium assequantur temporale, atque auram, clamoremque popularem captent: contra quos hæc scribit Hieronymus in laudata epistola. *Docente te in Ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur. Lacryma auditorum laudes tuas sint, sermo Presbyteri Scripturarum lectione conditus sit. Nolo te declamatorem esse, & rubulam, garrulamque sine ratione; sed mysteriorum peritum, & sacramentorum Dei tui eruditissimum. Verba volvere, & celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere, indoctorum hominum est. . . Nihil tam facile quam vilem plebeculam, & indoctam concionem lingue volubilitate decipere, qua, quidquid non intelligit, plus miratur.* Sed hæc obiter, & per transennam dicta sint.

X. Dico quarto, Confessarios, Magistros, Lectoresque scientias docentes nullo modo a ieiunio excusari. Quia eiusmodi officia sunt mentis potius quam corporis partus; seu illis plus mens quam corpus defatigatur. Porro ad mentis exercitia peragenda ieiunia conferunt potius quam noceant. Non negaverim tamen, secus aliquando contingere. Idcirco arbitrio prudentis id relinquendum est. Quando enim munera spiritualia, quæ animarum profectum promovent, exerceri non possunt cum ieiunii observantia; ieiunia omittenda esse nemo negaverit. Si enim labor corporalis sufficiens causa sæpe est cur aliquis a ieiunio excusetur; quanto magis excusabit a ieiunio labor mentis, susceptus propter aliquid ad salutem æternam necessarium, vel ad vitam spiritualem ordinatus? Id solum dicimus, laborem hunc mentalem suapte natura non excusare communiter a ieiunio. Doctores, Lectoresque ob suas quotidianas consuetaque lectiones, quemadmodum & magistri Grammaticæ, qui plures lectiones, & per plures horas docent, a ieiunio non excusantur ullo modo. Si vero in aliquibus publicis disputationibus ob peculiarem mentis attentionem, & studium insolitum aliquis virum delibatem experiretur; dispensationem a ieiunio impetret, quam superior facillime, & iuste in similibus casibus concedere potest, & debet.

CAPUT XXVI.

*De dispensatione, quæ ab ieiunii observantia liberat.
Quinam possint hanc dispensationem concedere.*

I. **Q**uartæ causæ, quæ ab observantia ieiunii exsolvit, est dispensatio, quæ communiter definitur his verbis: *Est iuris alicuius relaxatio ab eo qui legitimam habet potestatem, facta.* De natura, & causis dispensationis suo loco pro dignitate tractabitur. In præsentia brevissime dico, dispensationem iustam a ieiunio excusare: idque omnes fatentur. Quinam porro ii sint qui hanc dispensationem impartire valeant, paucis declarabimus.

II. Pontifex summus in universam Ecclesiam potestatem habet dispensandi a ieiunii lege, quæ humana est, quatenus determinata ieiunia, & dies, quibus ieiunandum sit, præscribit. Si Pontifex absque iusta causa dispensaret a lege, culpam committeret, maiorem, vel minorem, prout maioris, aut minoris momenti esset lex a qua eximeret, Et, quia magni ponderis est ieiunii lex, quæ divinam quamdam sæpit originem, si ab ea sine rationabili causâ dispensaret, dubio procul gravis culpæ reus evaderet.

III. Episcopus cum suis subditis dispensare valet, ut ex D. Thoma in *IV. dist. xv. quæst. 111. art. 2. quæst. 4. ad 3. & 2. quæst. cxlvii. art. 4.* docent communiter Theologi, & Canonistæ. Idque experientia constat: quoniam reipsa Episcopi in suis diocæsi-bus dispensant. Et revera id ratio optimi regiminis postulat, ut scilicet satis provide subditis pro occurrentibus casibus consultum sit. Porro, si Episcopus potestate destitutus foret dispensandi subditos suos a ieiunii lege; satis illis provisum minime foret: quoniam frequens est causâ dispensandi; & difficilis est ad summum Pontificem accessus. Dispensatio Episcopi a ieiunio, universæ Ecclesiæ indicto, sine iusta causâ illicita est, & invalida: quia Episcopus non habet potestatem supra ius commune universæ Ecclesiæ. Quare, dum a lege ieiunii quadragesimalis subditos suos solvit, iuxta aliquos Auctores nûn dispensat; sed tantum declarat in hoc aut illo casu legem non obligare. At, ut ego arbitror, vere dispensat: quoniam licet lex universalis pro tota Ecclesia sit supra facultatem Episcopi; prout tamen hæc lex spectat hanc diocæsim, subiacet iurisdictioni episcopali, quatenus Episcopus valet legem illam interpretari, & ex ista causâ ab eadem suos subditos dispensare: alioquin Episcopus non plus, a hoc quod attinet, auctoritatis haberet quam simplex Confessarius. In lege vero vel a semetipso, vel a Synodo diocæfana lata, non solum potest dispensare, verum etiam eandem iusta de causâ abrogare valet.

IV.

IV. Parochis dispensandi potestatem denegant plures Theologi : quia Parochorum potestas ultra fori interioris limites non extenditur. At , quidquid sit , num vi iuris communis Parochi valeant dispensare nec ne , communissima est Theologorum , & Canonistarum sententia , iure consuetudinis saltem Parochos dispensare ob iustam causam posse suos subditos parochianos . Nam non semper facilis ad Episcopum accessus est ; & alioquin sæpe urgent dispensandi rationes . Quin mihi probabilior videtur sententia , defendens posse Parochum valide & licite dispensare subditos suos , etiam præsentem Episcopum : quia , experientia teste , id consuetudine inuictum est . Dispensant enim Parochi , nec Episcopi reclamant . Idque consonat suavi regimini Ecclesiæ . Nimis enim grave foret , si fideles ex locis remotis adire deberent Episcopos ad impetrandam dispensationem ieiunii , cuius necessitas in diem occurrit ; & in diem transit , seu deficit . Vicarii quoque Parochorum , seu eorum vices gerentes , nisi Parochi expresse repugnent , possunt dispensare parochianos ob iustam causam ; qua sublata , dispensatio illicita esset , & invalida ; peccarentque tam Parochi , quam eorum Vicarii illam impertientes .

V. Superiores Regularium possunt cum suis subditis dispensare : quia iurisdictionem spiritualem habent providendi subditis suis in omnibus iis quæ ad eorum optimum regimen congrua iudicaverint . Communis enim sententia est , id posse Prælatum regularem cum suis subditis quod potest Episcopus in sua diocesi . Eadem siquidem utriusque ratio est , ut scilicet subditis omnibus in necessariis bene provifum sit . Superiores autem Regularium sunt Generales , qui in universo Ordine subditos dispensare valent , Provinciales in tota provincia , & Piores , Rectores , seu Guardiani conventuum in toto conventu . Vicarii quoque superiorum localium , absentibus superioribus , dispensare valent , eam illorum vicibus fungantur . Hi omnes in ieiuniis , sive a Regula , sive ab Ecclesia præceptis , & in abstinentia a carnibus dispensare ob iustam causam possunt . Dispensantes vero sine iusta causa peccant . Et , sicut cum aliis , ita quoque cum semetipsis dispensare valent .

VI. Abbatissæ , Priorissæ , & aliæ quævis superiores Moniales , cum nullam habeant clavium potestatem , nullamque spiritualem iurisdictionem , ad quam femine non sunt idoneæ , nequeunt Moniales dispensare ; possunt tamen declarare , in hoc vel illo casu Moniales subditas ad ieiunium non teneri . Quæ omnia communia sunt .

VII. Episcopi , iusta urgente causa , belli , pestis , similisque necessitatis , possunt cum tota diocesi , vel civitate dispensare . Parochus tamen id non potest respectu totius parochiæ sibi subditæ ; sed Episcopum adire debet in simili eventu , qui ratio contingit .

VIII. Confessarii potestatem haud habent dispensandi suos pœnitentes ; sed solum

lum quandoque possunt declarare in dubio pœnitentis legem non obligare in tali casu. Confessarii enim iurisdictionem nullam habent supra pœnitentes, nisi in iis quæ ad forum internum spectant. Dispensatio autem actus est iurisdictionis, quam, ut dixi, Confessarius non habet.

IX. Medici nullo modo dispensare valent a ieiunio; sed solum iudicium proferre, quod infirmitas, vel debilitas nocumentum notabile afferat, nisi ieiunium solvatur. Non quælibet difficultas, non quodvis incommodum, ut capitis levis dolor, vel stomachi quæcumque debilitas, sed illa tantum corporis molestia quæ notabile detrimentum naturæ inferre probabiliter potest, sufficit medico, ut licite, & tute attestationem faciat superiori, qui dispensare, hac posita attestatione, valet. Sed miseri medici potissimum in causâ sunt cur ieiunia passim violentur. Isti enim, ut auram popularem aucupentur, ut numerosam clientum turbam sibi concilient, ut res suas promovere valeant, omnibus, potissimum nobilibus, & mollioribus feminis, non modo quæsitæ attestationem faciunt, sed sponte offerunt: omnibus lenocinantur, ac blandiuntur. Caveant miseri, ne, dum aliorum concupiscentiæ, gulæ, & intemperantiæ indulgent, ipsi perpetui incendiî pœnas luere debeant. Illis dumtaxat attestationem faciant quorum infirmitas, aut debilitas notabilis est. Incommoda quæ remota sunt, contemnant. Quæ tantum probabiliter proxime imminet, causæ sufficientes sunt iustæ dispensationis, & attestationis. Quando infirmitas, vel incommodum grave, & manifestum est, non est necessaria dispensatio; sed medicus ipse declarat, infirmum excusatum esse a ieiunio. Quare S. Antoninus II. P. tit. vi. cap. 11. §. 6. inquit: *Item de consilio rationabili medicinæ infirmus solvens ieiunium, vel comedens carnes diebus prohibitis non peccat; sed peccaret medicus, si sine causa rationabili, vel saltem dubia talia mandat, vel ordinat infirmis.*

X. De causis iustæ dispensationis in dissertatione de dispensationibus sermo erit. Causæ quæ sufficiunt ad impartendam dispensationem a ieiunio, ex iis quæ dicta sunt, constant. Lubet dumtaxat hic subiicere doctrinam Sylvestri verb. *Ieiun.* quæst. viii. num. 20. *Tertium quantum ad dispensationem super solutione ieiunii talis regula servanda videtur ex mente omnium Doctorum. Si certum est quod quis ieiunare non possit ex causâ evidentia, potest quis ieiunium propria auctoritate dimittere secundum Vervec, & omnes. Si vero sit dubium, consulendus est vir bonus, & peritus, puta medicus, aut Confessor, vel alius. Et, si iudicio eius causa est evidens, iterum potest quis propria auctoritate dimittere secundum mentem eiusdem Vervec, quia eo casu causa est evidens. Si vero ipse sit dubius, oportet adire superiorem, idest Episcopum, vel proprium Sacerdotem, qui declarare potest auctoritative dispensando in dubio. Limita tamen totam regulam, cessante scandalo: quia, etiam causa extante evidente in se, vel aliquibus, si inde aliqui scandalizarentur, petenda esset dispensatio.*

XI. Quando itaque infirmitas, seu debilitas evidens est, non requiritur dispensatio: quoniam, certa existente causa impediens ieiunium, lex non obligat. Dum infirmus, vel valetudinarius, sive quolibet alio incommodo gravatus dubitat, consulat medicum, vel Confessarum. Si isti declarant, causam excusantem esse certam; absque dispensatione solutus est a ieiunio. Si isti dubii sunt, non causa satis sit nec ne; tunc Superiorem adeat pro dispensatione, & Superior in aliud pium, sed non grave, neque petenti dispensationem incongruum, opus commutet debitum ieiunandi. Illud animadvertant Superiores, maiorem requiri causam ad dispensandum in esu carniarum quam in ieiunio. Quare, si sufficiat secunda comestio, non dispensent in ciborum qualitate: si carniarum esus succurrat indigentibus, non concedatur duplex refectio. Ad dispensandum in lacticiis causa satis levis sufficit. Quando quis in Quadragesima dispensatus est in esu carniarum absolute, non intelligitur dispensatus in feriis sextis, & sabbatis, nec in quatuor temporibus, nisi in dispensatione id fuerit expressum.

XII. Ex his quae dicta sunt, improbata manet opinio plurium Casuistarum, qui asserunt, non teneri ad ieiunium illos qui dubitant, an sint obligati: quia melior est conditio possidentis: quam rationem falsam esse alibi probavimus. Si autem dubii essent excusati, vix foret dispensationi locus. Sed de hoc fusius suo loco. Referuntur pro Regularibus aliqua privilegia & Sixti IV. & Leonis X. quibus declaratur, Regulares, dubitantes super obligatione ieiunii, excusatos esse, & a petenda dispensatione debito exemptos. Addunt etiam Salmanticenses ex Rodriguez *tract. xxiii. cap. 11. punct. 7. num. 159.* Leonem X. concessisse Religiosis itinerantibus ut ieiunium ex praecipito Ecclesiae unius diei in alium diem transferre valeant; vel horam comestionis anticipare. Sed haec privilegia mihi commentitia sunt; nec videre ea licuit. Explicatio vero quam Pasqualigus exhibet *decif. ccccxyi. num. 3.* quamque refert Leander *quaest. lii. disp. x. tract. v.* laudati privilegii, illud apocryphum evincit. Ait enim hoc privilegium locum habere, quando iter breve est, & commode fieri potest. Si enim longum foret, itinerans excusatus esset. Item, si dubitaret, non egeret iuxta istorum Casuistarum doctrinam dispensatione. Privilegium ergo dispensaret eos qui nulla indigerent dispensatione. Cur Religiosi, qui ubique exemplum poenitentiae praeferre debent, dispensandi sunt in itinere brevi, & commode? Non dispensantur laici, & dispensabuntur Religiosi? Quo fundamento praesumi id potest? Nisi praesumere velimus, Pontifices summos approbasse istorum Casuistarum nimiam opinandi licentiam: quod dicendum nullo pacto est. Profecto, igitur nullum adest fundamentum prudenter credendi, Pontifices citata privilegia concessisse.

C A P U T XXVII.

Christianorum ieiunium comitari debent abstinentia a peccatis, oratio, eleemosyna, aliarumque virtutum exercitia.

I. **Q**Uamquam capite-quarto primæ dissertationis adversus Lutheranos, Calvinistasque demonstratum est, ieiunium ecclesiasticum, quod Catholici observant, officium esse virtutis, cum in honestum finem referatur; nihilominus placeat in hoc capite Christianos breviter edocere regulas quas in ieiunii executione servare debent. Tota siquidem istius dissertationis oratio siccæ, & arida fuit, quoniam tota occupata in resolvendis difficultatibus, & innumeris quæstionculis, quas nimia opinandi licentia iniecit. Congruum ergo est ut post explicatas difficultates quæ ieiunii obligationem, vel illius exactam observantiam in discrimen adducebant, ea nunc in medium promamus quæ ieiunium perficiunt, ornant, & mirum in modum animæ utile, singularisque meriti secundum constituunt. Ex iis quæ hucusque disputavimus, consequens est, paucos esse qui physicas, ut ita loquar, ieiunii regulas, seu verum ieiunium hodieum observent; paucissimos vero qui ieiunii fructum, meritumque assequantur. Nam plures ieiunant, quia, quid comedant, non habent. Ieiunant avari, ut pecuniam parcant: ieiunant alii, ut corporis sanitatem conservent; ieiunant hypocritæ, ut inanem gloriam aucupentur. Peccatores plures a cibis abstinent, sed vitii indulgent. Habent ventrem piscibus, & leguminibus alitum; sed avaritia carnes pauperum vorat, & pelles excoriat, lingua proximi famam lacerat, innocentiam fordibus contaminat. Utinam hæc concionatoria esset amplificatio, & oratoria exaggeratio, ac non simplex, & sincera istius ætatis ieiuniorum narratio, & descriptio. Adversus eiusmodi ieiunia inventi sunt tum Prophetæ, tum Patres. Isaias cap. lviii. *Ecce in die ieiunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis, & percussitis pugno impie. Nolite ieiunare, sicut usque ad hanc diem, ut audiat in excessu clamor vester. Numquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam?*

II. Sancti Patres, hunc Prophetæ textum explicantes, toti sunt in inculcanda a vitii abstinentia, ut corporale ieiunium Deo gratum evadat. S. Basilii hom. 1. de ieiun. *Cave, ne ieiunii utilitatem sola ciborum abstinentia metiaris. Vexum enim ieiunium est ab omnibus esse vitii alienum. Solve omne vinculum iniquitatis, condona iniuriam proximo, ac debitum dimitte. Noli ad lites, & contentiones ieiunare. Carnes non edis; ac interim devoras fratrem tuum. Vino abstines; ac interim ab*

in:u

iniuriis tibi non temperas: Sanctus Ioannes Chrysoftomus hom. VIII. in Genesim. Ieiunium dico abstinentiam a vitiis. Etoniam abstinentia a cibis propter hoc recepta est, ut vigorem carnis refrenet. Ieiunantem ante omnia oportet iram refrenare, mansuetudinem, & lenitatem addiscere, habere cor contritum, absurdas concupiscentias repellere. Sanctus Leo serm. XLIII. in Quadragesima VI. cap. II. Apostolica institutio quadragesima dierum ieiunii impletur, non ciborum tantummodo paritate, sed privatione maxime vitiorum. Nam, cum ob hoc castigatio ista sumatur, ut carnalium desideriorum famites subtrahantur; nullum magis sectandum est continentia genus quam ut semper simus ab iniusta voluntate sobrii, & ab inhonesta alione ieiuni. Sanctus Bernardus serm. I. de Quadrag. Si gula sola peccavit, sola quoque ieiunet, & sufficit: si vero peccaverunt & cetera membra, cur non ieiunet & ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui praedatus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus.... Sed multo magis ieiunet anima ipsa a vitiis, & propria voluntate sua.

III. Sanctus Antoninus II. Part. tit. VI. cap. II. §. 7. ieiunii characteres, qui ipsum comitari debent, optime describit, inquit. *Ieiunium sumitur ad tria secundum Thomam... Primo ad carnis concupiscentiae repressionem. Unde Apostolus II. Cor. VI. ait: In ieiunio, in castitate exhibeamus nosmetipsos: praemitit ieiunium castitati, quia per ieiunium castitas conservatur... Secundo assumitur ieiunium ad mentis elevationem in divina: quia homo ieiunus est magis liber a sumostatibus cerebri, unde magis aptus ad intelligendum... Tertio ieiunium valet ad culpam satisfactionem. Deinde §. 8. describit vitia a quibus ieiunium immune esse oportet. Primo quidem debet tolli de mente omnis intentio vana, quae potest esse multiplex secundum illum verbum: Abstinet aeger, egens, cupidus, gula, simia, virtus. Ieiunat enim aliquis, quia sentit se gravatum cibo; & si comederet, sibi noceret, sicut prima die Quadragesime. Alius ieiunat propter avaritiam, quia non vult tantum expendere bis comedendo: vel quia habet lucra praemanibus in apotheca, quae non vult amittere: unde usque sero manebit ieiunus. Alius ieiunat propter gulam, quia forte iturus est ad aliquod convivium; & ideo, ut famelicus accedat, & melius comedat, illa die, vel praecedenti ieiunat. Alius ieiunat propter hypocrisim, ut simia, quae effregit alius humeros, & tamen homo non est: ita scilicet hypocrisis ieiunat, ut teneatur bonus, qui tamen non est bonus. Quicumque istorum ieiunat, alias non ieiunaturus, non servat praecipuum Ecclesiae... Secundo debet habere affectum liberum a peccato commisso, & committendo. Nihil enim prodest ieiunare, & alia religionis, idest christianitatis, opera facere, nisi mens ab iniquitate coerceatur. Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, conscientiam scilicet a peccatis. Et Isai. LVIII. dicit Dominus: Hoc est ieiunium quod ego elegeri. Dissolve colligationes impietatis, idest malas societates, cum quibus ligatus es in officiis, vel contractibus, vel maleficiis: solve fasciculos deprimentes, idest obligationes restitutionum: & dimitte eos*

qui

qui contracti sunt, liberos, scilicet dimitte qui solvere non possunt, non in carcere teneas: & onus dirumpes, scilicet peccati per contritionem. Tertio oportet adhibere primum affectum per orationem quoad Deum... Et, ut magis oratio sit devota, egredietur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, dicit Dominus Ios. 2, scilicet ad orandum abstinendo se ab actu coniugali; non tamen nisi de communi consensu, & continentia utriusque.

IV. Non modo Patres docent, præcipuum ieiunium abstinentiam esse a vitiiis: quoniam ieiunium corporale ideo institutum est, ut concupiscentia reprimatur, omnesque perduelles appetitus spiritui subigantur, atque anima liberius Deo vacare possit; verum etiam maxime inculcant, ieiunii tempore misericordiam in pauperes abundantiorē esse debere. Hæc tria, ieiunium, oratio, & elemosyna, individuo fœdere consociata sint fas est. D. Augustinus ait ser. ccx. olim de diversis lxxiv. Præcipue sane pauperum mementote, ut, quod vobis parcus vivendo subtrahitis, in cælesti thesauro reponatis. Accipiat esuriens Christus quod ieiunans minus accipit Christianus. Castigatio volentis fiat sustentatio non habentis. Voluntaria copiosi inopia fiat necessaria inopis copia. S. Leo serm. xi. In distributione quoque elemosynarum, & pauperum cura pinguescant christiana ieiunia, & quod suis quisque deliciis subtrahit, debilibus impendat, & egenis. Sanctus Petrus Chryfologus serm. v. lxx. Esurit ieiunium: ieiunium fit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiae non rigatur. Aiget ieiunium, ieiunium deficit, quod non elemosyna vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Quod est terris ver, hoc misericordiamus scimus esse ieiunio. Sicut vernus flatus tota facit germina flores camporum; ita misericordia tota ieiunii semina producit in florem, in cælestem messem totam ieiunii facit fructificare virtutem. Tandem concludit Augustinus serm. ccv. alias de diversis lxx. Ieiunia vestra non sint talia, qualia Propbeta condemnat, dicent: Non hoc ieiunium elegi, dicit Dominus. Arguit enim ieiunia litigiosorum, quarit pivum: arguit opprimentes, quarit relaxantes: arguit inimicantes, quarit libe-

C A P U T XXVIII.

Confectarium, in quo declaratur, quemadmodum lex ecclesiastica de ieiunio iam obsolevisset, si veræ forent recentiorum opiniones; & licitæ consuetudines quibus hodie dum Christiani a ieiunio excimuntur.

I. **S**ub istius dissertationis finem, lubet ob oculos ponere maximum absurdum quod ex opinionibus quorundam Casuistarum, & manifesta Christianorum hodierna praxi profluit. Et, ut clarius quod dicturus sum pateat, memoria recolendum est, inter leges ecclesiasticas potissimam esse hanc, quæ ieiunium præscribit: est enim fundata in ipso naturæ iure, seu est iuris naturalis determinatio. Dictum est enim, ieiunium in communi ab ipsa naturali lege iuberi; & tempus quo ieiunandum est, ab Ecclesia constitui. Insuper istius legis gravitas ex ipso sine patentior evadit. Eo siquidem spectat, ut carnem comprimat, & peruelles appetitiones spiritui subiiciat, mentem in Deum efferat, cor a terrenis abstrahat, voluntatem inducat ad eluenda peccata, & pro iisdem Deo satisfactionem, & compensationem perfolvendam, ac tandem ad iustitiam, & cælestium contemplationem animas aptas, & dispositas reddat. Hæc omnia, & plura alia, quæ afferri possent, legem hanc omnium ecclesiasticarum legum gravissimam, summique momenti esse demonstrant. Quare recensenda hæc minime est inter illas leges quæ mere positivæ nuncupantur, si ieiunium absolute spectetur. Hinc manifesto consequitur, grave, & satis evidens requiri momentum pro licita ab hac gravissima lege dispensatione.

II. Porro, si consisterent opiniones plurium recentium Casuistarum, si licitæ forent hodiernæ consuetudines Christianorum, hæc gravissima Ecclesiæ lex iam obsolevisset, ac de medio sublata esset. Quandoquidem omnes Theologi in tractatu de legibus docent, non pro paucis, aut minori communitatis parte leges ferri; sed pro omnibus, & universa communitate, ita ut lex suapte natura omnes communiter comprehendat. Quoties vero lex definit obligare communiter subditos, seu maiorem subditorum partem, lex ipsa obsolescit: nulla siquidem lex pro paucis edicitur. Hæc penes omnes vera sunt.

III. Si ergo veræ essent recentiorum plurium opiniones, si licitæ forent Christianorum exemptiones a ieiunii lege, reipsa lex cessasset. Nam paucissimi sunt qui ob aliquam rationem ex innumeris quas illi excogitarunt, ab ieiunio non sint exempti. Exempti sexagenarii, exempti iuvenes, exemptæ mulieres quinquagenariæ, exemptæ coniugatæ ob debitum marito reddendum, ob pulchritudinem ser-

vandam exemptæ nobiles, ne sponsis vilescant; exempti artifices, & operarii ob laborem, exempti Nobiles ob mollitiem, vel ob piscium nausæam, quæ carnes ipsis concedens, eos a ieiunii lege solutos reddit; exempti artium liberalium professores, & Magnæum ministri ob nimiam mentis applicationem; exempti Magnates ob publicum bonum; exempti ipsi Religiosi pœnitentiæ professores vel ob concionandi, vel ob docendi exercitium. Hi sunt exempti ratione status. Alii vero plurimi eximuntur ob peculiarem stomachi, vel corporis debilitatem: alii plurimi ob vitandas nimias expensas: quippe, si unus, aut alter de familia carnibus indiget, omnes carnes comedunt, ne plures mensæ in domo fiant. Fiat nunc supputatio, & liquido constabit ieiunii legem ad paucos restringi Christianos. Quod si paucos obligat, iam non est lex. Et ne rei similitudine decipiaris, non dicimus legem cessare, quod pauci illam observent. Absit hoc. Quoniam & Evangelium pauci observant, nec ideo cessat: quia tenentur omnes illud servare; & peccant, dum illud violant. At dicimus legem cessare, quando ipsa definit obligare: quæ enim ad paucos coarctatur, lex non est. Recensiti autem cuiusque status Christiani se se a lege solutos reputant; & recentiores Casuistæ plures suis opinionibus, & medici suis communiter illos ad legem non teneri declarant. Idcirco recte concluditur, quod lex ecclesiastica ieiunium præscribens cessasset, admissio semel veras esse opiniones modernas, & licitas Christianorum dispensationes, verius dixerim, relaxationes. Quandoquidem Ecclesia ieiunium præcipiens præ oculis habebat omnium statuum Christianos; & nullum ex his statibus absolute exempt. Sola itaque & vera potentia, sola infirmitas, non quam parit ieiunium (cuique enim ieiunium incommodat) sed quam morbus gignit, aliæque extraordinariæ causæ a ieiunio excusant. Si incommodum quod parit ieiunium, a ieiunio eximeret; ipsemet legis finis a lege servanda abolveret. Corporis conflictatio, carnis maceratio, sensuum compressio sunt legis huius finis. Quid ergo insanius quam hæc obtrudere pro legis dispensatione?

IV. Quæ hucusque dicta sunt, confirmare iuvat auctoritate Eminentissimi Cardinalis Pallavicini, & doctissimi P. Elizalda, qui *II. Part. Lib. VI. quæst. xvii. §. 9.* hæc scribit. „Eminens illud ingeniorum decus Cardinalis Pallavicinus inde „opinionum harum absurditatem, falsitatemque ostendebat, quod ex eis se- „queretur legem inter ecclesiasticas quasi primam, & potissimam de quadra- „gesimali, aliorumque temporum ieiunio cessasse iam, & nullos obligare, sed „desuisse; nihilque superesse, cur tantopere hac de re configatur. Sequelam „vero probat: quia in tractatu de legibus omnes supponunt, legem non „pro aliquibus, & quasi paucioribus, sed pro omnibus, vel plerisque saltem „communitatis ferri; neque eam legem esse consultam, quæ plerisque sal-

tem comprehendere, & obligare non possit. Sed iuxta opiniones de ieiunio & abstinencia a carne ecclesiastica de Quadragesima, & ceteris ieiuniis non plerisque Ecclesiæ, sed pauciores comprehendit, & obligat; ut quicumque eas opiniones, & apertissimas consequentias tantisper consideraverit, inveniet. Ergo hæc opiniones falsæ absurdæque si non essent, sequeretur cessasse iam, & desuisse legem ecclesiasticam de Quadragesima, ceterisque ieiuniis; solidisque quis opinabitur, legem quæ non omnes, non plerisque, sed pauciores communitatis comprehendit, nullos comprehendere, quam ipsi opinentur, factores, Concionatores, equo etiam iter facientes non teneri ad ieiunandum. Ex sequelæ ergo absurditate dignoscitur opinionum eorum falsitas.

Ex his illud inferrem, eum laborem, illud etiam salutis nocumentum; quod ex observantia quadragesimali per se sequitur in plerisque cuiuscumque status, non excusare ab ea observantia; sed requiri vel laborem, vel præiudicium salutis esse extraordinarium, & plerisque uniuscuiusque status regulariter non conveniens, sed maius. Quia lex Quadragesimæ statibus omnibus Ecclesiæ communis est. Et paulo infra.

Ut ex publicis orationibus liquet, duplex fuit finis sanctæ Ecclesiæ: alter, & quasi potior, ut pro peccatis nostris hanc pœnitentiam agamus, qua non modo aliquid patiamur, sed etiam, sicut ipsa dicit, pro peccatis nostris iuste affligamur, atque in corpore maceremur; alter, ut hac corporis castigatione mens reficiatur. Hæc publica sunt in Ecclesia Dei, quorum proinde non tam ignorantia, quam inconsideratio, & libertas neminem excusare potest. *Respice*, inquit, *Eccl.* ut apud te mens nostra tuo desiderio fulgeat, quæ se carnis maceratione castigat. Item. *Devotionem populi tui Eccl.* Item. *Præsta Eccl.* ut familia tua, quæ se affligendo carnem ab alimentis abstinet, sendo iustitiam & culpa ieiunet. Item &c. Et dixi sæpe, Breviarium esse bonum certe librum moralem.

Hæc porro Breviarii Theologia est de plano illa ipsa quam S. Thomas tradit 1. 2. quæst. lxxv. art. 5. *Manifestum autem est quod alterius rationis est modus qui imponitur in concupiscentiis secundum regulam rationis humanæ, & secundum regulam divinam: puta in sumptione ciborum, ratione humana modus statuitur, ut non noceat valetudini corporis, nec impediatur rationis actum; secundum autem regulam divinæ legis requiritur quod homo castiget corpus suum, & in servitutem vedigat per abstinentiam cibi, & potus, & aliorum huiusmodi.*

Ecce ergo unde contrarietas orta sit legis ac intentionis Ecclesiæ, & tot opinionum, eius intentionem frustrantium: nam alia regula hi opinatores,

„ alia vero Ecclesia mater utitur . Opinatores scilicet utuntur regula humanæ
 „ rationis , idque primum habent , & respiciunt , utrum ieiunium , & abstinen-
 „ tia a carne nocitura est , afflicturaque ieiunantem ; & a ieiunio liberant .
 „ At mater Ecclesia , non hac regula , sed altiori alia dimetitur , scilicet di-
 „ vine legis : & vult ut per abstinentiam quadragesimalem *vere pro pecca-*
 „ *tis nostris affligamur , patiamurque in carne ; item ut maceremur in corpore ,*
 „ *sicque illud in servitutem redigatur , mens vero evadat robustior ; atque*
 „ *ipsæ voces pœnitentiæ , afflictionis in carne , macerationisque corporis sa-*
 „ *tis palam efferunt eum modum qui per regulam divinæ legis imponitur .*
 „ Neque opiniones contrariæ sunt profecto castigativæ , pœnales , aut affli-
 „ tivæ carnis , neque commercium habent cum maceratione corporis
 „ Lex Dei , & ea utens mater Ecclesia in constitutione Quadragesimæ haud
 „ sumit valetudinem , vel invaletudinem corporis ; sed per aliquam etiam
 „ eius invaletudinem vult ipsum castigari , affligi , macerari ; & ita in de-
 „ bitam servitutem redigi , atque debitas peccatorum pœnas quoquomodo exol-
 „ vi

„ Ais : Ergo nulla ratio habenda erit valetudinis , vel invaletudinis , nul-
 „ la ægritudinis , vel etiam mortis ? Negamus consequentiam , vel distingui-
 „ mus , & dicimus , eam invaletudinem , vel salutis detrimentum consideran-
 „ dum non esse quod per se sequitur ex abstinentia , pœnitentia , ac mace-
 „ ratione corporis ; *cum hoc per ipsam intendatur* . Considerandum vero esse ,
 „ si quod aliud maius , & extraordinarium immineat Ad hoc porto di-
 „ gnoscendum dedimus illud signum , utrum scilicet invaletudo , & dolor , aut
 „ labor sit singularis , & plerisque convenire soleat in quovis statu , an non ;
 „ Rari enim sunt post transactam iuventutem , qui malo aliquo non labo-
 „ rent . Quod si labor , vel invaletudo , vel dolor regulariter convenire ple-
 „ risque soleat , non sufficit , ut diximus . Aliud etiam signum esse potest vi-
 „ dendo , quæ causæ sufficere soleant in Religionibus observantibus ad se ex-
 „ cusandos a Quadragesimis , abstinentiaque carnis , quam præcepto , vel voto
 „ profitentur . Et similes sufficient . Minores non sufficient in sæcularibus viris ,
 „ etiam Principibus , quoad Quadragesimam ecclesiasticam , & communem . Sed
 „ vides , & dicis : Hi laici sunt , illi autem Religiosi : ergo stultitia est utrosque
 „ conferre . Verum dicit Chrysostomus , hoc esse quod omnia perdit . Itaque laici
 „ non minus , opinor , peccant , nec item habent corpora rationi magis subdita .
 „ Ergo in eis magis argent fines Ecclesiæ . “

V. Hinc colliges , Christianos illos qui ob ieiunium noctes vigiles ducunt , in
 lectulo se se volutant , quin somnum capere valeant , capitis incommodum , sto-
 machi revolutionem , faucium ariditatem , aliaque id genus obrudunt : colliges , in-

inquam; minime dispensandos esse præfatos Christianos: quia eiusmodi incommoda plus minusve in omnibus ieiunantibus reperiuntur. Hæc autem omnia assuetudine superantur, ut patet in tot vere religiosi viris. Alioquin tam dispensati, quam dispensantes peccabunt. Mirati satis non potui, plures etiam Religiosos viros, nedum laicos, qui tranquilla conscientia ieiunia solvebant ob solam medicorum licentiam seu attestacionem. Nam, sicuti & Confessarii, & pœnitentes sæpe in foveam cadunt; ita multo magis medici, & filii ægroti. *Quod vero* (inquit Elizabetha loc. cit.) *multi consent se habita licentia utriusque medici peccare non posse; falsissimum est, ut supra de Magistris ostensum est. Et uterque medicus peccare potest, & etiam qui sequitur.*

LIBER TERTIUS

DE QUINQUE

ECCLESIAE PRAECEPTIS.

DE TERTIO PRAECEPTO, QUOD EST
DE DECIMIS SOLVENDIS.

DISSERTATIO PRIMA.

INTER quinque Ecclesiae praecipua decimarum solutionem, Ecclesiae ministris faciendam, recenseri, res comperta est. Alij quinto, alii tertio loco debitum istud collocant. Hoc discrimen nullius momenti est: idcirco cuique licet quem maluerit ordinem servare. Theologiae moralis tractatores paucis istius praecipui difficultates perstringunt. Quoniam, quae forum internum Christiani populi spectant, paucae sunt; eas vero quae forum externum inspiciunt, ad Canonistas remittunt. Nos media via de more incedemus. Fufius quidem quam Theologi soleant, praecipuum istud explicabimus; non tamen omnes Canonistarum controversias sub examen inducemus.

C A P U T I.

Quid sint decimae, & quanam earum origo. Quo iure tum in veteri, tum in novo saeculo praescriptae sint. Haereticorum errores recensentur, & refelluntur.

I. **D**ecima est illa fructuum pars quae quotannis Ecclesiae ministris persolvitur. Decima nuncupatur, quia est omnium bonorum mobilium, sive fructuum iure quaesitorum pars decima. Olim Ecclesiae, plebes, & altaria nuncupabantur: nam inquit Urbanus secundus in Synodo Nemaufensi. *Ecclesiae, vel decimae vulgari vocabulo apud nos altaria nuncupantur.* Christianus Lupus Tom. VI. edit. Ven. in schol. pag. 89. haec addit: *Eisdem & plebes fuisse appellatas, audivimus supra a sancto Petro Damiano. Hinc & ipsarum Rectores etiamnum hodie*

non.

municipantur Plebani . Plebs habet Ecclesiam , Ecclesia altare , altare decimam . In decimis duo consideranda sunt : nimirum & fructus qui percipiuntur , qui certe quid temporale sunt ; & ius eisdem fructus percipiendi , quod in ministris Ecclesie quid spirituale est .

II. Decimarum origo quamcumque legem scriptam præcedit . Abraham siquidem ante scriptam per Moysen legem decimam partem bonorum quæ de quatuor victis Regibus reportaverat , Sacerdoti Melchisedech dedisse , Scriptura testatur Gen. xiv. *Et dedit ei decimas ex omnibus .* Iacob quoque , cum Mesopotamiam patris iussu uxorem ducturus peteret , decimam omnium bonorum se Deo daturum vovit , ut eundem propitium in tam arduo negotio demereretur . Genes. xxviii. *Votum vovit , dicens : Si fuerit Deus mecum , & custodieris me in via per quam ego ambulo , & dederis mihi panem ad vescendum , & vestimentum ad induendum , reversusque fuero prospere ad domum patris mei ; eris mihi Dominus in Deum , & lapis iste quem erexi in titulum , vocabitur domus Dei : cunctorumque quæ dederis mihi , decimas offeram tibi .* Quid plura ? Ipsi Auctores ethnici scriptis prodidere , maiores suos decimam fructuum partem diis consecrare fuisse solitos . Plinius enim Lib. XIX. cap. xiv. inquit . *Tibus collectum Sabotam camelis convehitur , porta ad id una patente . Digredi via capitales leges fecere . Ibi decimas Deo , quem vocant Sabin , mensura , non pondere , Sacerdotes capiunt , nec ante mercari licet . . . Sunt & quæ Sacerdotibus dantur portiones ; scribisque Regum certæ .* Tullius Lib. III. de nat. deor. cap. xxxvi. *Neque Herculi quisquam decimam (seu decimam) vovit unquam , si sapiens factus esset : quamquam Pythagoras , cum in geometria quiddam novi invenisset , musis bovem immolasse dicitur .* Plutarchus quoque narrat , Lucullum , Romani iuris peritum , maximis opibus donatum fuisse , quod decimas diis persolvendas vovisset . Quæ omnia antiquam produnt decimarum originem . Ante legem scriptam tamen nullum extabat præceptum solvendi decimas . Quapropter tempore legis naturalis sancti Patriarchæ decimas solvebant , non aliquo præcepto cogente , sed religionis virtute præeunte .

III. Porro , quamvis nullum ante legem scriptam esset præceptum , quod decimas præciberet ; congruam tamen ministris Ecclesie , pro populo divino cultui vacantibus , sustentationem conferendam esse , lex ipsa naturalis omnibus semper percutit . Lex autem positiva seu scripta definivit , hanc alimentorum quantitatem decimam debere esse partem omnium mobilium bonorum . Levit. xxvii. *Omnes decimæ terræ , sive de frugibus , sive de pomis arborum , Domini sunt , & illi sanctificantur . . . Omnium decimarum bovis , & ovis , & capræ , quæ sub pastoris virga transiunt , quidquid decimum venerit , sanctificabitur Domino .* Ratio autem ob quam Deus Levitis decimas dandas præceperit , assignatur Lib. Num.

cap. xviii. *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo foederis.*

IV. In veteri itaque testamento iure divino Sacerdotibus, & Levitis decimæ debebantur de omnibus fructibus terræ: quia re ipsa sic præcepit Deus in lege per Moysen populo data, ut ex relatis textibus planum est. Præceptum istud iudiciale fuit: ideo, mortua lege mosaica per mortem Christi, cessavit. D. Thomas 2. 2. *quest. lxxxvii. art. 1.* hanc de decimis quæstionem quatuor articulis versat, omnesque difficultates summa perspicuitate resolvit. In decimis duo considerat. Primo Sacerdotum, seu ministrorum Ecclesiæ congruam sustentationem. Secundo determinationem istius sustentationis in decima parte. Ex quo infert, præceptum de solvendis decimis partim fuisse iudiciale, & partim morale. Quatenus definebat, alimenta conferenda Sacerdotibus esse *decimam partem, iudiciale* fuit; quod omnino cessavit, promulgata Evangelii lege: prout vero præcipiebat, a populo alendos esse ministros Ecclesiæ, *morale* fuit; quod etiamnum subsistit. Unde præceptum (inquit Angelicus) *de solutione decimarum partim quidem erat morale; inditum naturali ratione, partim autem erat iudiciale ex divina institutione robur habens.*

V. Præceptum istud, prout *morale* est, seu prout iubet, ministros Dei, spiritualia populo impartientes, ab ipso populo sustentandos esse, in omni lege, sive naturali, sive mosaica, sive evangelica viguit: quia ab ipsa lege naturali descendit. Quod evincit D. Thomas ex Apostolo Paulo, qui I. *Corint. ix.* hæc scribit: *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare; & qui triturat in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? . . . Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deserviunt, cum altari participent? Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Ex hac D. Pauli auctoritate concludit D. Thomas loco laudato, ministris Ecclesiæ, qui populo spiritualia suppeditant, ex iustitia deberi alimenta ad corporis sustentationem; non secus, nec iure inferiori, ac læcis operariis, ministris, & militibus debeantur, qui in commune Reipublicæ bonum laborant. Quod enim eis (subdit Angelicus) *qui divino cultui ministrabant ad salutem populi totius, populus necessaria vitæ ministraret, ratio naturalis dicitur; sicut & his qui communi utilitati invigilant, scilicet Principibus, & militibus, & aliis huiusmodi, stipendia vitæ debentur a populo.**

VI. Ex his colligitur, in novo fœdere iure naturali, & divino, quemadmodum in veteri, populum teneri subministrare suo Parocho corporis sustentationem. Quod vero pro hac sustentatione populus solvat decimam partem fructuum, seu bonorum mobilium, est tantum ex iure ecclesiastico. Quoniam præceptum divinum, impositum Iudæis solvendi decimam partem omnium fructuum terræ, omnino cefsavit in morte Christi, ut dictum est. Animadvertit tamen Angelicus; hoc esse discrimen inter iudicialia, & cæremonialia præcepta veteris legis. Iudicialia, licet non obligent in lege gratiæ, possunt tamen observari absque peccato; immo ad eorum observantiam tenentur fideles, si auctoritas aecedat Ecclesiæ. Et quia Ecclesia reipsa statuit alimenta, quæ populus ex iustitia dare ministris Ecclesiæ tenetur, debere esse decimam partem fructuum terræ; ideo dicitur, solutionem decimarum esse iuris ecclesiastici, non divini, in lege gratiæ. Cæremonialia vero præcepta nullo modo licita sunt. *Est autem hæc differentia* (inquit D. Thomas loco citato) *inter cæremonialia, & iudicialia legis præcepta, quod cæremonialia illicitum est observare tempore legis novæ; iudicialia vero, etsi non obligent tempore gratiæ, tamen possunt observari absque peccato; & ad eorum observantiam aliqui obligantur, si statuantur auctoritate eorum quorum est condere legem: sicut præceptum iudiciale veteris legis est, quod qui furatus fuerit oves, reddat quatuor oves; ut legitur Exod. xxii. quod si ab aliquo Rege statuitur, tenentur eius subditi observare. Ita etiam determinatio decimæ partis solvenda est auctoritate Ecclesiæ tempore novæ legis instituta secundum quamdam humanitatem, ut scilicet non minus populus novæ legis ministris novi testamenti exhiberet, quam populus veteris legis ministris veteris testamenti exhibebat; cum tamen populus novæ legis ad maiora obligetur secundum illud Matth. v. Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum; & cum ministri novi testamenti sint maioris dignitatis quam ministri veteris testamenti, ut probat Apostolus II. ad Cor. ii. Sic ergo patet quod ad solutionem decimarum homines tenentur partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiæ.*

VII. Quæ hucusque producta sunt, sufficiunt ad confutandos omnium hæreticorum errores. Primus hac de re error fuit Ioannis VVicleffi, qui, teste Thoma Valdensi *Lib. II. Doc. fid. art. 111. cap. lxxv.* docebat, decimas, puras esse eleemosynas, nulloque iure Sacerdotibus deberi. Errorem hunc secuti postea sunt Anabaptistæ, & Trinitarii. Addebat VVicleffus, eiusmodi decimas neque tamquam eleemosynas dandas esse Sacerdotibus malis. Hos VVicleffi errores damnavit Concilium Constantiense *sess. v. art. 16.* his verbis. *Decimæ sunt puræ elemosynæ, & possunt Parochiani propter peccata suorum Prelatorum ad libitum suum eas auferre.* Hæc est una ex propositionibus ipsius VVicleffi, quam meri-

to damnavit laudatum Concilium, tamquam verbo Dei, & iuri naturali contrariam. Utrouque enim iure decimas, quatenus congruam ministrorum Ecclesiæ sustentationem significant, iisdem ministris deberi, satis superque demonstratum est. Quod vero debeantur etiam ministris peccatoribus, patet ex illo Matth. **xxii. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.** Tempore quo Christus præceptum istud imposuit, non modo Cæsares, sed & Sacerdotes, & ministri Ecclesiæ improbi ac scelesti erant. Decimæ siquidem, non ratione sanctitatis, neque ratione Sacerdotii absolute, sed ratione ministerii spiritualis debentur ministris Ecclesiæ, quemadmodum ceteris operariis debentur stipendia. Ex quo confutatus remanet error alter illorum, qui *Fraicelli*, & *Pseudoapostoli* nuncupabantur, quique, ut refert Ioannes de Turrecremata *Lib. IV. Summ. part. II. cap. xxxvii.* docebant, ministros Ecclesiæ, qui more Apostolorum in paupertate non vivunt, decimas percipere non posse. Ex dictis, inquam, convulsus remanet error iste: quoniam labor in populi utilitatem, sive a paupere fiat, sive a divite, dignus est mercede sua.

C A P U T II.

Varia decimarum genera. Quo tempore consuetudo solvendi decimas in Ecclesia catholica obtinuerit.

Decimæ communiter tribuuntur in *prædiales* seu *reales*, *personales*, & *mixtas*. Decimæ *prædiales* seu *reales* sunt quæ solvuntur de fructibus prædiorum, agrorum, vinearum, pratorum, hortorum, arborum, domorum locatarum, & silvarum. Prædia sunt duplicis quodammodo generis. Alia communia, quæ semper fuerunt culta. Alia, quæ vocantur *novalia*, & sunt ea de quibus memoria non extat quod antea culta fuerint. Quæ per culturam fiunt *novalia*, semper talia remanent. *Personales* decimæ sunt quæ solvuntur ex bonis propria industria, & labore, puta militia, negotiatione, scientia, officio, & quavis alia arte acquisitis. *Mixtæ* nuncupantur illæ decimæ quæ partim reales sunt, & partim personales; quatenus partim naturæ, partim hominum industriæ partus sunt; ut sunt quæ solvuntur ex caseo, butyro, melle, & animalium fetibus. Sed hoc tertium decimarum genus, ut superfluum multi reiciunt, illudque seducunt ad primum genus decimarum prædialium. Et hoc quidem merito: quia etiam fructus prædiales non modo a natura, sed etiam ab hominum industria pendunt; nec tamen decimæ quæ ex eiusmodi fructibus solvuntur, mixtæ appellantur. Frustra ergo tertium genus additur decimarum ob hoc quod fructus ex quibus solvuntur, tum a natura, tum ab industria humana pendeant. Sed hæc

le-

levia sunt. Decimæ prædiales subdividuntur in *maiores*, & *minores*; seu *minutas*. *Maiores* illæ appellantur quæ de frumento, vino, & oleo solvuntur. *Minores* seu *minutæ* sunt quæ de fetibus animalium, ut de vitulis, agnis, fuculis, pullis, lana, caseo, butyro, leguminibus, & hortorum fructibus offeruntur; Tandem aliæ sunt decimæ *ecclesiasticæ*, quas ministris Ecclesiæ pro eorum congrua sustentatione populus solvit; aliæ sunt *laicales*, quæ, licet ratione institutionis sint ecclesiasticæ, ex concessione tamen Ecclesiæ a laicis percipiuntur. In antiquo testamento quatuor erant decimæ, quæ solvebantur. Primæ decimæ erant quas ex omnibus fructibus terræ, gregum, & armentorum laici Levitis offerebant. Secundæ quas Levitæ ex suis decimis, a populo perceptis, dabant summo Pontifici, & aliis Sacerdotibus, decimam scilicet earum partem. Tertiæ decimæ erant quas laici ipsi separabant, ut eas tribuerent tempore quo ter in annum ibant in templum. Quartæ tandem erant quas quisque singulis trienniis separabat, & apud se retinebat, ut in eleemosynas pauperibus, viduis, & pupillis erogaret. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: Et repones intra ianuas tuas . . . Peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, comedat, & saturabuntur.* Deuter. xiv. In veteri lege præceptum divinum obstringebat Iudæos ad solvendas decimas solummodo prædiales, seu reales, secus personales. Rationem assignat D. Thomas 2. 2. *quest. lxxxvii. art. 2. ad 1.* cur teneantur fideles in lege gratiæ solvere de fructibus personalibus decimas Sacerdotibus; cum in veteri testamento nulla de his bonis, sola industria acquisitis, fuerit obligatio. *Specialis ratio fuit, quare in veteri lege non fuit datum præceptum de personalibus decimis, secundum conditionem populi illius, quia scilicet omnes aliæ Tribus certas possessiones habebant, de quibus poterant sufficienter providere Levitis, qui carebant possessionibus; non autem interdiceretur eis quin de aliis operibus honestis lucrarentur, sicut & alii Iudæi. Sed populus novæ legis est ubique per mundum diffusus; quorum plurimi possessiones non habent, sed de aliquibus negotiis vivunt; qui nihil conferrent ad subsidium ministrorum Dei, si de eorum negotiis decimas non solverent. Ministris etiam novæ legis arctius interdicitur ne se ingerant negotiis lucrativis, secundum illud II. ad Timoth. 11. Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis. Et ideo in nova lege tenentur homines ad decimas personales secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum.*

II. Quo præciso tempore in Ecclesia christiana consuetudo solvendi decimas obtinuerit res dubia est, & obscura. Id compertum videtur, tribus primis sæculis, sæviente Imperatorum ethnicorum furore in Christianos, ab istis decimas solutas non fuisse. Nec Ecclesiæ ministri certos tum proventus habebant; sed ex quotidiana stipe vivebant. Primus qui inter Patres qualem qualem decimarum mentionem fecit,

cit, est D. Cyprianus *epist. lxxv.* ubi hortatur Sacerdotes, ut constantes sint in divino ministerio : quia sicuti in veteri lege decimæ sacerdotibus solvebantur, ita nunc plurium fratrum caritate sportulæ offeruntur. *Qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec inolefcent; & negotiis secularibus alligentur; sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed de die ac nocte caelestibus rebus, & spiritualis serviant.* Ex hoc Cypriani textu exploratum est, solutionem decimarum non fuisse tunc lege sancitam; sed quisque fidelium ad libitum D^{ei} ministris subsidia conferebat. Deservescente persecutionis furore, sæculo quarto, & sequentibus Patres in suis concionibus populum crebrius hortabantur ad dandas decimas ministris Ecclesiæ; eosque populi Iudaici exemplo excitabant. D. Hieronymus in *cap. 111. Malach.* hæc scribit. *Quod de decimis; primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo Sacerdotibus, & Levitis, in Ecclesia quoque populus intelligit; quibus præceptum est, non solum decimas dare, & primitias, sed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus, & sequi Dominum Salvatorem. Quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotibus, ac Levitis honorem debitum deferamus.* Exemplo quoque Iudæorum utebatur D. Ioannes Chrysostomus, ut populum suum induceret ad offerendas decimas, quibus viduæ, & orphani, ac Sacerdotes sustentarentur. Hæc enim habet *hom. v. in Epist. ad Ephes.* *Quid Iudæi non faciebant? Decimas, & rursus decimas præbebant orphanis, viduis, & profelytis. Sed mihi quidam de quopiam dicebat: Hic, aut ille dat decimas. Quantum plenum est hoc probro, & dedecore, si quod apud Iudæos non habebatur in admiratione, hoc apud Christianos factum est admirabile? Si tunc eras periculum decimas non relinquere, cogita quantum nunc fit.*

III. Christianus Lupus *Tom. V. edit. Venet. in scholiis ad canonem v. Concilii Romani, sub Nicolao II. Summo Pontifice celebrati, ad relata verba Chrysostomi hæc subdit pag. 92. Ex quo vides, decimas tunc fuisse dumtaxat voluntarias. Eas quippe non unusquisque, sed hic dumtaxat, aut ille dabat; eratque opus admiratione dignum.* Nicolaus Rigaltius apud eundem Lupum, relato Cypriani textu, quem supra exscripsi, hæc docet. *Decimæ quidem iure mosaico debebantur, minime autem iure christiano. Itaque ab Apostolis usque ad Cypriani tempora nulla fuit inter christiana subsidia memio decimarum. Ustata aliquandiu sportulæ. Postea vero, exolefcente sportularum honore, intravere in Ecclesiam decimæ, religionis obtentu, ac primo quidem spontanea liberalitate, quasi sportulis baud sufficientibus, oblatæ; mox autem & crudeliter exactæ.*

IV. Primitis itaque tribus Ecclesiæ sæculis Clerum, & pauperes ex oblationibus, quæ aliquam decimarum imaginem præferabant, vixisse colligitur. Et licet tunc præ-

præcepto non urgerentur fideles ad decimas solvendas, non propterea tamen minus liberales erant in earumdem collatione. Quin, quo magis liberi a servitute legis, tanto abundantiores oblationes offerebant, ut testatur sanctus Irenæus Lib. IV. cap. xxxiv. *Nihil otiosum, nec sine signo, & sine argumento apud eum. Et propter hoc illi quidem decimas suorum habebant consecratas; qui autem perceperunt libertatem, omnia que sunt ipsorum, ad dominicos decernunt usus, bilariter, & libere dantes ea, non que sunt minora, utpote maiorem spem habentes. Non genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic; sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantum: quippe cum iam non a servis, sed a liberis offeratur.*

V. Cum primum Romani Imperii clavum tenuit piissimus Constantinus, primus ex Imperatoribus Romanis Christianus, iam tum tranquillitas affulsit Ecclesiæ. Pacem & tranquillitatem consecutæ sunt opes. Heinc Episcopi in suis ad populum concionibus, atque in Synodis crebrius hortabantur fideles, ut decimas, non amplius tamquam gratuitas eleemosynas, sed tamquam stipendia iure debita, penderent. His Episcoporum, Patrumque adhortationibus permoti populi religioni sibi vertere cœperunt, si decimas exolvere omitterent. Hac via sensim consuetudo voluntaria solvendi decimas rationem legis obligantis obtinuit. Nam sæculo quinto non modo Episcopi hortabantur, verum etiam pœnarum severitate cgebant fideles ad pendendas decimas. Id siquidem clare constat ex codice Iustiniani, in quo lex condita fuit adversus Episcopos illos qui nimia severitate plebetebant populos, Ecclesias decimarum solutione defraudantes. Siquidem in l. 39. §. 1. cod. de Episcopis, & Clericis, hæc præscribuntur: *Non oportet Episcopos, aut Clericos cogere quosdam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare, aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare; quamvis usus ita obtinuerit. Transgressor cadit ab Ecclesia, & administratione ipsius, & dat decem libras.* Hac lege minime vitata fuit decimarum petitio; sed tantum coercita immoderata, & severior exactio.

VI. Sæculo sexto in Concilio Matisiconensi II. canone v. declaratum fuit, fideles qui decimas persolvere reculant, prævaricatores esse divinæ legis, & ab Ecclesia separandos esse. *Leges divinæ, consulentes Sacerdotibus, ac Ministris Ecclesiarum pro hereditatis portione, omni populo præceperunt, decimas fructuum suorum sacris locis præstare, ut, nullo labore impediti, bonis legitimis spiritualibus possint vacare ministeriis. Quas leges Christianorum congeries longis temporibus custodivit intemeratas. Nunc autem paulatim prævaricatores legum pene Christiani omnes ostenduntur, dum omnes quæ divinitus sancta sunt, adimplere negligunt. Unde statuimus, ac decernimus ut mos antiquus a fidelibus reparetur, & decimas ecclesiasticis famulantibus cæcermoniis populus omnis inferat; quas Sacerdotes aut in pauperum usum, aut in capi-*

pitiorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo, ac salutem impetrent. Si quis autem contumax nostris statutis saluberrimis fuerit, a membris Ecclesiæ omni tempore separetur. Ex hoc tamen Concilio, quod generale non fuit, concludi nequit, universale tunc fuisse præceptum de decimis solvendis; sed pro regionum diversitate variam consuetudinem obtinuisse.

VII. Sæculo octavo desinente, & nono ineunte, in Capitulari Caroli Magni statutum est Lib. II. cap. xxxviii. *Qui decimas post crebras admonitiones, & prædicationes Sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramenta vero eos constringi nolumus, propter periculum periurii.* Sub idem tempus plura in variis Conciliis edita fuerunt decreta, quibus populi obstringebantur decimas exsolvere. Summi quoque Pontifices hanc de decimis, pendendis Ecclesiæ ministris, obligationem suis decretalibus firmarunt, præsertim Alexander III. qui Episcopo Cantuariensi rescripsit, ut paræcios, renuentes decimas exhibere, omni studio compelleret ad solutionem. *Quoniam igitur institutioni divina manifestius obviant qui decimas ipsas Ecclesiis non persolvunt, fraternitati vestra per apostolica scripta mandamus, quatenus paræcios vestras monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis distractione compellere, ut de provenibus molendinorum, piscariorum, feno, & lana, decimas Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvant.* In primâ Decretalium collectione apud Antonium Augustinum tit. de decimis cap. 11. & in appendice ad Concilium Lateranense, sub eodem Alexandro celebratum xv. part. cap. 11. refertur integra eiusdem Alexandri decretalis. Summi Pontifices, Alexander III. successores, plura decreta ediderunt. Innocentius III. in Concilio Lateranensi IV. anno 1215. plures statuit canones pro decimarum solutione. Et quamvis in Oriente abolitus fuisset decimarum usus, quia apud Græcos certa erant pro Sacerdotum alimentis constituta tributa; nihilominus in Epistola, ad Patriarcham Latinum Constantinopolitanum data, præcipit, Venetos ibidem degentes cogendos esse ad exsolvendas etiam in Oriente decimas; monetque attendendam non esse consuetudinem quæ Venetiis obtinet, solvendi decimas paulo ante mortem. *Non obstante consuetudine, quam habitatores Venetiarum observant, ut videlicet in morte dumtaxat deciment illa quæ acqviserunt in vita.* In gestis eiusdem Innocentii. Hic sermo est de decimis personalibus, quæ potissimum ex negotiatione solvebantur. Tandem, postquam hæc Romanorum Pontificum responsa, & statuta in Decretalium Librum relata sunt, quæve partem iuris communis constituunt, unanimi Canonistarum, & Theologorum consensu conclusum est, omnes ad decimas solvendas teneri, tum reales, tum personales; attenta tamen regionum consuetudine, ut infra declarabitur. Si plura de decimarum vicissitudinibus scire cupis, consule Ludovicum Thomassinum Tom. III. vet. & nov. discipl. cap. 14. & seq. Christianum Lupum Tom. V. Venet. edit. pag. 92. Van-espén part. 11. tit. xxxviii.

cap. 1. Fagnanum in *III. Lib. decret. part. 111.* Hæc enim pro nostro instituto delibasse sufficiat.

C A P U T III.

Iure tantum ecclesiastico in lege gratiæ decimæ, spectata earum quantitate, solvuntur. Refellitur opinio Canonistarum antiquorum, assertentium vi iuris divini nunc decimas pendendas esse. Nonnullæ hæc de re quæstionculæ resolvuntur.

I. Cardinalis Bellarminus *Tom. II. Controvers. Lib. I. de Clericis cap. xxv.* recentis hæreticorum erroribus in decimarum materia, quartum errorem appellat opinionem Canonistarum, contendentium fideles adstrictos esse vi iuris divini ad solvendas decimas, spectata etiam earum quantitate. *Quartus error, inquit, est multorum Canonistarum, qui contendunt, decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de iure divino; nec posse ulla humana lege, aut consuetudine aliam statui quantitatem.* Hanc antiquorum Canonistarum opinionem propugnandam suscepit Anacletus Reiffenstuel *Tom. III. Iur. Can. Lib. III. tit. xxx. de decimis, & oblat. §. 1. num. 13. & seq.* Quoniam, inquit, in controversiis in quibus agitur, num aliquid iuris divini sit nec ne, standum est determinationi Ecclesiæ, & declarationi summorum Pontificum. Atqui summi Pontifices conceptis verbis declararunt, decimas iure divino a fidelibus pendendas esse Sacerdotibus. Sunt igitur iure divino solvendæ. Ut minorem propositionem evincat, plura allegat summorum Pontificum testimonia, in quibus clarissime asseritur, debitum confrendi decimas Sacerdotibus esse iuris divini: nosque aliqua supra dedimus. Id etiam confirmant (ut ipse quidem cenfet) Sancti Patres Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, alique plures, qui, nulla facta distinctione, absolute pronuntiant, Dominum adstringere fideles ad decimas persolvendas; potissimum, si sermo sit de decimis prædialibus.

II. Mirum est, Auctorem istum, post unanimum omnium Theologorum consensum, quin & recentiorum Canonistarum sententiam, propugnandam suscepisse opinionem apertissime falsam, de qua iterum loco laudato ait Bellarminus. *Sine ulla dubio error est manifestus, ut non solum Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Sylvester, Navarrus . . . Nec semel tantum, sed bis peccant multi Canonistarum. Semel, quia falsum defendunt. Iterum, quia damnant fere hæreticos omnes Theologos qui contrariam sentiunt; cum e contrario ipsorum sententia facillime con-*

vin

vinci possit erroris. Et sane ex iis quæ capite superiore dicta sunt, evidenter falsa apparet hæc Canonistarum opinio. Quoniam quæ iuris divini sunt, semper, & ubique eadem consistunt; nec temporum, & locorum vicissitudinibus obnoxia sunt. Quomodo ergo iuris divini est solutio decimarum, si primis Ecclesiæ sæculis vix mentio expressa de eisdem habita fuit? Deinde posterioribus sæculis varia obtinuit consuetudo easdem solvendi, donec tandem per Ecclesiam decretum fuit, ab omnibus solvendas esse; quamquam etiamnum in variis regionibus diversitatem conspicimus.

III. Ad argumentum autem Reiffenstuel, aliorumque Canonistarum facilis responsio est. Utrique in controversiis quæ ius divinum spectant, standum est declarationi Ecclesiæ, & summorum Pontificum. Sed negamus aut Pontifices, aut Ecclesiam reipsa definivisse, solutionem decimarum iuris esse divini. Quoniam in rextibus qui allegari solent, solum habetur, fideles iure divino & naturali adstrictos esse ad suppeditanda alimenta necessaria suis Sacerdotibus; quæ alimenta nomine decimarum exprimuntur. Quemadmodum festa iuris divini sunt, si spectetur cultus, quo aliquibus diebus Deus peculiariter colendus est; at istorum dierum definitio iuris est ecclesiastici: sic idem dicimus in præsentia. Quod fideles pendunt ministris Ecclesiæ congrua stipendia pro eorum sustentatione, iuris naturalis, & divini est; sed determinatio talis stipendii auctoritate Ecclesiæ in lege gratiæ facta est. Congruum autem duxit Ecclesia definire, quod fideles pro his alimentis solvant decimam partem omnium bonorum mobilium; & sic sua auctoritate innovavit præceptum veteris legis, quod, promulgata lege gratiæ, cessaverat. Nec, quando Patres, & Pontifices pronuntiarunt, decimas iure divino Sacerdotibus conferendas esse, quæstio erat de iure quo debebantur; sed difficultas tota in eo vertebatur, quod fideles reipsa alimenta ministris suppeditare vel negligebant, vel recusabant. Non super alimentorum quantitate, quæ dicitur decima, sed super tota rei substantia disputatio fervebat. Idcirco ruit omnino argumentatio Reiffenstuel, nempe in controversiis in quibus disputatur, an aliquid iuris divini sit nec ne, standum esse determinationi Ecclesiæ: non quia id verum non sit; sed quia falsum asserimus, disputatum tum fuisse, num iure divino tenerentur fideles dare Sacerdotibus pro suis alimentis decimam partem suorum bonorum. Etenim, ut diximus, difficultas in eo sita erat, quod populi recusabant ministris Ecclesiæ alimenta conferre. Porro, ut Patres, Episcopi, & Pontifices validius populos permoveerent, atque inducerent ad eiusmodi alimenta, seu stipendia exsolvenda, legem Dei id præcipientem allegabant. Quæ omnia clariora evadent, si dixerimus, nullum in nova lege extare præceptum quod definiat, quantitatem stipendii Sacerdotibus conferendi debere esse decimam partem omnium bonorum mobilium. Præceptum autem veteris legis non erat morale, neque enim extabat ante legem Moy-

Moyſis : nec proprie erat cæremoniale ; ſed iudiciale tantum , quod obſolevit . Cum itaque præceptum nec in veteri , nec in novo teſtamento reperitur , quod obſtringat fideles ad ſuppeditandam decimam ſuorum mobilium bonorum partem Presbyteris ; & cum ex alia parte certo ſciamus , in Eccleſia variam obtinuiſſe conſuetudinem circa ſolutionem decimarum : dicamus neceſſe eſt , debitum iſtud pendendi decimas iuris eſſe eccleſiaſtici , non divini . Nec alicuius momenti eſt quod ſubdit Reiffenſtuel , Pontifices , & Patres non diſtinguere in decimis quantitatem ab ipſa ſubſtantia fructuum ; ſeu , ut ipſe ait , inter decimas materialiter , & formaliter ſumptas . Quoniam ex iis quæ dicta ſunt , compertum ſatis eſt eos non potuiſſe allegare ius divinum pro ipſa fructuum quantitate , ſeu decima parte . Quandoquidem nec ex Scriptura , nec ex ratione naturali id eruere poterant . Quæ enim ratio naturalis præſcribit ut alimenta miniſtrorum Eccleſiæ ſint decima pars , & non octava , vel duodecima bonorum omnium quæ laici vel ex terra , vel ex industria colligunt ? Iure ergo aſſerunt omnes Theologi , & recentiores Canoniſtæ , præſatos Patres ius divinum in medium attuliſſe , non ad probandam quantitatem , ſed ad evincendum debitum alendi miniſtros congruo ſtipendio : quod poſtea ad decimam partem deductum fuit , iuxta congruentiam quam ex D. Thoma ſupra dedimus . Quid plura ? Ipſum Concilium Lateranenſe , ſub Innocentio III. celebratum , decernit , ſolutionem decimarum eſſe iuris eccleſiaſtici . Hæc namque verba habentur cap. *In aliquibus* de decimis : *Ille quippe decimæ neceſſario ſolvende ſunt quæ debentur ex lege divina , vel loci conſuetudine approbata .* Quæ iuris divini ſunt , locorum conſuetudini non ſubiacent . Quare , ut hunc textum explicent Canoniſtæ , in ſententiam , vel nolentes , incidunt Theologorum . Concedant namque & illi ipſi , quantitatem fructuum , ſeu decimarum pro diverſa locorum conſuetudine maiorem , vel minorem eſſe . Hoc ipſum fatentur Theologi , ut ex D. Thoma ſupra vidimus , nimirum fideles iure divino miniſtrare alimenta debere ſuis Sacerdotibus . Vocantur autem decimæ *fidelium vota* : quia fideles , dum eas in miniſtrorum Dei , aliorumque pauperum , qui peculiariter membra ſunt Chriſti , ſuſtentationem conſerunt , illas quodammodo Deo offerunt ; & conſequenter quodam religionis cultu vota ſua Deo perſolvunt .

IV. Quæſt. I. *An conſuetudo valeat abrogare obligationem ſolvendi decimas ?* Reſp. Ex iis quæ dicta ſunt , propoſitæ quæſtionis reſolutio manifeſta eſt . Canoniſtæ qui defendunt , decimas iure divino deberi , etiam quoad quantitatem , conſequenter propugnant , eas nulla conſuetudine minui , vel abrogari poſſe . Contra Theologi , qui alimenta congrua pro Sacerdotum ſuſtentatione deberi iure tum naturali , tum divino docent , nulla conſuetudine contraria auferri poſſe debitum eadem ſolvendi etiam ſuſtinent . Verum quia ſimul perſuaſum habent , quantitatem iſtius ſuſtentationis ab eccleſiaſtica poteſtate definitam fuiſſe ; hanc vi conſuetudinis au-

geri, vel minui posse adfirmant. Quin, si ministris Ecclesiae alia via provifum eſſet ſufficienter, aſſentiuntur, introduci poſſe conſuetudinem, vi cuius fideles liberi forent a ſolutione cuiuſque fruſtuum partis. Quia, ceſſante titulo, ceſſat debi- tum. Titulus autem conferendi decimas miniſtris Dei eſt illorum ſuſtentatio ratione miniſterii. Quoties ergo nullo modo indigerent alimentis, quia aliunde ex Eccleſiae proviſione illis conferrentur; conſuetudo obtinere poſſet iſdem decimas non ſolvendi. Sed hoc numquam fortassis continget. Quare conſuetudo poſſimum lo- cum habet in circumſtantis decimarum, quod nempé ſolvantur ex his rebus, non ex illis; in hac, non in illa menſura; hoc, non illo tempore. Hoc ipſum præſtare valet præſcriptio; dummodo adſint requiſita neceſſaria pro legitima præſcriptione.

V. Quæſt. II. *An Eccleſia valeat auferre conſuetudinem inveſtam non ſolvendi decimas?* Reſp. D. Thomas 2. 2. quæſt. lxxxvii. art. 1. & quodlib. vi. art. 10. ad 2. docet, numquam introduci poſſe conſuetudinem talem non ſolvendi decimas, ut Eccleſia nequeat eam abrogare: quia nulla conſuetudo ſolvit a debito decimarum, niſi approbata, vel ſaltem tolerata a ſummo Pontifice ſit. Ubi autem conſuetudo legitime obtinetur non ſolvendi vel quantitatem decimæ, vel ſimpliciter, vel ex talibus rebus; ea nec per Clericos, neque per Episcopos particulares, ſed ſolum per ſummum Pontificem abrogari poſſet. Solus enim Pontifex ex iuſta & rationabili cauſa iuri communi derogare valet. Et ideo D. Thomas laudata quæſtione lxxxvii. art. 1. ad 5. aſſerit, laudabiliter miniſtros Eccleſiae aliquando non exigere decimas, vel propter deſuetudinem, vel propter ſcandalum, quod ex exactione conſequeretur. *Et ſimiliter laudabiliter miniſtri Eccleſiae decimas Eccleſiae non requirunt, ubi ſine ſcandalo requiri non poſſent propter diſſuetudinem, vel propter aliquam aliam cauſam. Nec tamen ſunt in ſtatu damnationis qui non ſolvunt in illis locis, in quibus Eccleſia non petit; niſi forte propter obſtinationem animi, habentes voluntatem non ſolvendi, etiamſi ab eis peterentur.* Quæ ultima verba, ut advertit Suarez, duobus modis intelligi poſſunt. Primo, quando fideles ita obſtinati eſſent, ut, licet eorum ſpirituales miniſtri indigerent congrua ſuſtentatione, recuſarent alimenta neceſſaria illis ſuppeditare prætextu conſuetudinis, quæ præſcribere nequit adverſus ius naturale, vi cuius debentur alimenta miniſtris populo intervenientibus. Secundo, quando fideles recuſarent obedire Pontifici, qui propter univerſale bonum Eccleſiae præciperet ſolutionem decimarum, quæ antea ratione conſuetudinis non ſolvebantur. In his duobus caſibus peccarent fideles qui prætextu conſuetudinis ſolvere decimas renuerent. Ceterum, ſicut conſuetudo eximere poſſit aliquam integram communitatem, ita potiori iure liberare valet perſonam aliquam privatam a ſolutione decimarum.

VI. Quæſt. III. *An Summus Pontifex valeat omnino tollere decimarum ſolutionem?*

nem ? Resp. In primis Pontificem dispensare non posse a solutione decimarum, quoties ministri destituti essent necessariis alimentis, quæ debentur illis naturali iure, quod nulli humanæ potestati subiacet. Secundo plures tum Canonistarum, tum Theologorum docent, Pontificem, si sua absoluta potestate uti vellet, posse omnino tollere præceptum decimarum, salva semper congrua sustentatione ministrorum; quamvis id illicitè præstaret. Verum, quidquid sit de hac opinione, dico, Pontificem neque valide, neque licite posse legem decimarum, licet ecclesiasticam, omnino abrogare. Quoniam talis abrogatio non esset dispensatio; sed, ut communiter dicitur, dissipatio reddituum ecclesiasticorum: quæ cederet in gravissimum, & universale detrimentum totius Ecclesiæ, non solum temporale, sed etiam spirituale. Porro Christus Dominus suis Pontificibus non contulit supremam potestatem in destructionem, & ruinam; sed in ædificationem, & incrementum Ecclesiæ. Verum, quia Spiritus Dei est qui speciali assistentia regit suos in terris Vicarios in universali Ecclesiæ moderamine, numquam permittit ut illi quidquam agant, vel decernant in commune totius Ecclesiæ spirituale detrimentum.

VII. Quæst. IV. *An summus Pontifex possit aliquos privatos dispensare a decimarum solutione?* Resp. Id constat ex usu pio, & manifesto, quo summi Pontifices omni fere tempore plures privatas personas a debito solvendi decimas dispensarunt. Ratio autem clara est: quoniam præceptum solvendi decimas ecclesiasticum est, a cuius observantia ob iustam causam Pontifices summi eximere possunt subditos suos. Neque de hoc difficultas est inter Theologos.

C A P U T IV.

Summi Pontifices, & Episcopi variis, iustisque de causis Monachis, & Regularibus decimas concessere. Donatio decimarum, laicis a summo Pontifice facta sine iusta causa, illicita, & nulla est.

I. Decimæ res sunt temporales; ideo Monachis, & laicis iusta de causa communicari possunt. Ius tamen illas exigendi spirituale est, quod ministris Ecclesiæ competit. Ita inquit sanctus Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 3. ad 3. *Sicut res nomine decimæ acceptas potest Ecclesia alicui laico tradere; ita etiam potest ei concedere, ut dandas decimas ipsi accipiant, iure accipiendi ministris Ecclesiæ reservato; sive pro necessitate Ecclesiæ, sicut quibusdam militibus decimæ debentur in feudum per Ecclesiam concessæ; sive etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam Religiosis laicis, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ sunt*

concesse per modum elemosinæ : quibusdam tamen Religiosis competit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum. Nullum ergo dubium est, Pontifices summos posse tum Religiosis, tum laicis iustam ob causam privilegium non solvendi, & facultatem percipiendi decimas concedere. Quo posito tamquam certo, ad facti veritatem explicandam accedo.

II. Gravia dissidia, iurgia, & scandala Clerum inter & Regulares exarserunt ob decimas, istis vel ab Episcopis, vel a summis Pontificibus collatas. Si tamen Clerici, & Parochi ad causas eiusmodi privilegiorum animum intenderent; non de Monachis, seu Regularibus, sed de semetipsis conquererentur. Certum siquidem est, sæpius Romanos Pontifices, & Episcopos Ecclesias parochiales Regularium regimini subiecisse, non ut Regularibus, sed ut ipsis Ecclesiis consulere. Gratianus *caus. xvi. quæst. 1. can. lxxviii.* epistolam refert sub nomine S. Hieronymi ad Damasum Papam, in qua narratur, Episcopos Monachis potestatem concessisse percipiendi decimas. Verum communis est eruditorum opinio, epistolam hanc supposititiam esse, in gratiam Monachorum conscriptam circiter sæculum xi. Ideo eam missam facimus, ut genuina monumenta promamus. Leo IX. Monasterio S. Petri Damiani parochialem Ecclesiam univit. *Sancimus etiam* (inquit Pontifex *episc. xviii.*) *ut plebem sanctæ Mariæ, positam in loco qui dicitur Vineole, præfata Eremus perpetuo iure possidat.* Plures quoque Ecclesias Monachis regendas ab Episcopis traditas fuisse, constat ex Concilio Pictaviensi, anno 1078. celebrato, in quo *can. v. hæc leguntur. Ut Abbates, Monachi, Canonici Ecclesias, quas nunquam habuerunt, non emant, nec alio modo sibi vindicent, nisi consentiente Episcopo, in cuius fuerint diœcesi. In illis vero quas hæcenus absque calumnia habuerunt, redditus, beneficiaque obtineant. Presbyter tamen de cura animarum, & de christi- nianitatis ministerio Episcopo respondent.* Hinc tamen non inferitur, Episcopos potestatem habere applicandi eiusmodi decimas alteri quam ei cui ex iure communi debentur; sed solum posse decimas suæ diœcesis, iusta de causa, ut delegatus Sedis apostolicæ, Regularibus, aliisque quandoque applicare, salva semper ministrorum sustentatione. Innumera monumenta ex antiquitate isthuc trãscribere possem, ut ostenderem, semper necessarium fuisse consensum Episcoporum in translatione decimarum ad Monachos. Satis nunc sit referre Concilii V. Romani *can. ix. Ut nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu in cuius diœcesi habitat recipit, detinet, apostolica sanctione firmamus.* Verum de hac obiter dictum sit. Aliam nunc viam, per quam ad Regularium Cœnobia decimæ pervenerunt, aperiamus.

III. Non modo a summis Pontificibus, & Episcopis, sed etiam ab ipsis laicis decimarum copiam Regulares acceperunt. Id autem hoc evenit pacto. Sæculis octavo, nono, & sequentibus cum Europa bellorum æstu arderet, & potissimum

paga-

paganis hostibus undique premeretur, plures Ecclesias, decimas, & patrimonia sacra laici variis titulis occuparunt. Nobiles potissimum, propriis consumptis opibus in bello adversus infideles, alii ab ipsis Regibus decimas, & altaria obtinuerunt, alii propria auctoritate eadem invaserunt. Carolum Martellum decimas, & Ecclesias laicis concessisse, historiæ produnt. Qua de re fragmentum edidit Petrus Pithæus, quod hæc continet. *Carolus Major domus, & Austrasorum Princeps res Ecclesiarum propter assiduitatem bellorum laicis tradidit. Vix laici degustarunt ecclesiasticorum redituum saporem, aucta in dies fame, quæ bonorum possessione non extinguitur, sed accenditur, omnibus limitibus transiit, vel iure infeudationis, vel aliis titulis, Ecclesiarum parochialium decimas aut a Regibus datas acceperunt, aut seipsis usurparunt. At, cum omnes res clament ad dominium suum, maxime bona sacra ad supremum univervi orbis Dominum Deum clamorem emittunt, atque iniustos possessores continenter reprehendunt, & acris stimulis ad restitutionem perurgunt. Itaque laici, sacrorum redituum prædatores, & internis conscientiæ angoribus agitati, & externis Episcoporum adhortationibus permoti, de sacris manubiis restituendis consilium iniere. At, quia Clerus una cum bonorum iactura, morum quoque disciplinam amiserat, maluerunt laici Monachis, qui virtutum splendore fulgebant, quam Episcopis, & Parochis (forsitan non ita bene moratis) Ecclesias, & decimas restituere. Non omnes tamen, ut conscientiæ suæ facerent satis, restitutionem hanc executioni mandarunt. Plures quidem sponte, & ut iustitiæ litarent, id præstitere; sed plures alii non prius opima spolia Monachis reddiderunt, quam accepta ab iisdem pecunia. Ecclesiæ Pastores, quod neque auctoritate, neque potentia tanta pollerent, ut ad sua sibi restituenda laicos cogerent, tempori morem gessere; & quod impedire nequiverunt, necessario adprobarunt. Rem hanc describit Christianus Lupus Tom. VI. edit. Vener. pag. 89. *Et Monachorum, & Regularium in cathedrali, aut collegiatis Claustris Clericorum disciplina tunc floridissima vigeat. Hinc plures laici, dum sæculares seu singulares Clericos aversarentur, decimas altarium illis donarunt, & ex ipsis fundarunt nova Monasteria, ac regularia Collegia, atque utramque istam professionem opulentissime ditarunt. Ipsa dederunt cum onere reparanda, & ornanda fabrica, & sufficientis ad populi ministerium Cleri sustentandi. Post extinctam Caroli Magni sobolem, & patrata in Formosum Pontificem scandala, malum adeo resurrexit, ut laici in ipsis etiam Romanis Basilicis devotas adventantium fidelium oblationes invaderent, & ipsos adventantes in via prædarentur. Medicinam adhibere iterum cepit Gregorius sextus, Visor secundus, ac præsertim sanctus Leo nonus, laudatus ab Hermanno contraido. Et tunc iterum varia, in quibus vigeat regularis Ordo, Monasteria non parum profecerunt.**

IV. Grates itaque summæ Monachis agendæ sunt, quod morum sanctimoniæ,

Tom. V.

Z. iij

vir-

virtutumque splendore potuerint e manibus laicorum sacra spolia extorquere. Sed ob id ipsum maximam subierunt Monachi invidiam, ob decimas nempe sibi a laicis collatas, sæpius sine ipsorum Episcoporum consensu. Hinc siquidem murmura, hinc dissidia, & iurgia Clerum inter & Monachos. Parochi apud Episcopos, & Episcopi apud summos Pontifices Monachos, tamquam iniustos decimarum usurpatores, traducebant. Quibus iurgiis, ac dissensionibus ut prospicerent Pontifices summi, haudquaquam Monachis decimarum acceptiones interdixere; sed decreverunt ipsos eas recipere debere, vel Sedis apostolicæ, vel Episcoporum consensu, ut patet ex Canone Concilii Romani sub Gregorio VII. quem paulo ante descripsimus. Simul vero quorundam Episcoporum avaritiam cohibuerunt, ac declararunt Sedem apostolicam ad hæc Monachos debere, quoties Episcopi consentire renuerent, ut decimas a laicis donatas acciperent. Hæc omnia continentur in Concilio Romano, sub Urbano II. anno 1099. celebrato can. xv. *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici iuris est, sine consensu Episcopi, sive Romani concessionem Pontificis Monasteriis, aut Canonicis offerre præsumat. Quod si quis Episcopus, improbitatis, & avaritiæ causa consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, & eius licentia, quod offerendum est, offeratur.* Simillimus canon editus fuit in Synodo Melfensi anno 1089. Adeo frequentes canones tum Synodi, tum Pontifices ediderunt in Monachorum, decimas a laicis recipientium, favorem: quia non deerant pseudo-doctores, inquit Christianus Lupus, qui effutiebant, non secus Monachos ac laicos non posse licite decimas possidere. Quin eo audaciæ prolapsi erant, ut in statu damnationis deprædicarent esse Monasteria quæ decimas possidebant. Hac erronea doctrina multi Monachi decepti, Cænobiis relictis, alio se receperunt. Hæc omnia describit Ivo Carnotensis Episcopus epist. cxcxi. *Hæc & bis similia præcones huiusmodi non intelligentes, aut non legentes, suadent Monachis ut sua Monasteria deserant propter Abbates suos, & procuratores Monasteriorum suorum, qui aliquas decimas, quæ iure pertinent ad dispensationem Episcoporum, Monasteriis suis acquiserunt. Dicant mihi tam subtiles divinarum iudiciorum scrutatores, quid salubrius sit Monachis, utrum permanere Cænobitas sub Præpositorum suorum obedientia, quæ melior est quam villiæ, & ibi vivere de decimis, & oblationibus fidelium, quas Ecclesia lege caritatis communicare potest non tantum Monasteriis, sed etiam Xenodochiis, infirmis, & peregrinis; an fieri Sarabaitas, ut in privatis locis proprio iure vivant, & vicium sibi de substantia pauperum per manus raptorum, & de fanoro negotiatorum accipiant. Licet enim decimæ, & oblationes principaliter debeantur clericali militiæ; potest tamen Ecclesia omne quod habet, cum pauperibus habere commune. Quanto magis cum his pauperibus qui, relictis facultatibus propriis, non in angaria baiulantes crucem Christi, sequuntur pauperem Christum? Est tamen, in quo Abbatis, & præpositis Monasteriorum parcendum esse non existimem, si ab illis ad quos non perti-*

net, idest a laicis, decimas, & oblationes accipiant; si inordinate eas a quibuscumque personis acquirant; si terminos transgrediantur antiquos, idest si stipendia Presbyterorum antiquitus instituta minorent, ac sibi usurpent. Nec tamen ideo Monachi qui hæc ignorant, aut non probant, debent suam collectionem deserere, aut Abbatibus suis minus obediens existere. Hæc sancti Ivoonis epistola compescuit multorum audaciam, pluresque Monachos propriorum Abbatum regimini subiecit. Animadvertit laudatus Lupus, plures Monachos religioni sibi duxisse iis in Monasteriis, quæ decimas possidebant, vitam degere. Quis enim nesciat, inquit, sanctissimum Cisterciensem Ordinem prodidisse ex schismate, & quasi apostasia quorundam fratrum & Molisimensi Monasterio? Existimabant enim se extra salutis viam digredi, eo quod divi Benedicti Regulam prohibere censerent altarium, Ecclesiarum, decimarumque possessionem. Qua de causa Venerabilis Albericus, secundus Cistercii Abbas, longo tempore, tamquam schismatis auctor, aut incentor Molisimensis carcerem sanctificavit. En quomodo divina providentia passim permisit ut sacrorum Ordinum instauratores, atque monasticæ disciplinæ reparatores, maiorum fratrum persecutionibus vexarentur. Quorsum? ut illi meritorum, isti scele- rum mensuram implerent.

V. Porro ideo laici decimas Monasteriis libentius conferebant, quod Monachos liberaliores in pauperes, & exactiores bonorum ecclesiasticorum dispensatores reputarent. Non in Monachorum dumtaxat sustentationem, sed & in pauperum, viduarum, ac orphanorum subsidium decimæ potissimum Monasteriis conferebantur; ut testatur præ aliis D. Petrus Damianus Lib. II. epif. xiv. *Ut copiosiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in Monasteriis, & Eremitis decima quorumcumque proventuum, & non modo pecorum, sed cornicum pariter, & ovorum.* Hinc infert Lupus, Monasteria, & Clericorum Collegia, quæ decimas possident, ad largas, copiosasque elemosynas pauperibus impertiendas, non modo caritatis, sed etiam iustitiæ lege obstringi. Et quia non pauca Monasteria minus exacte tantum debitum impleverunt; idcirco ab instituto defecere, & in laxitatis sentinam prolapsa, in commendas redacta fuerunt. Copiosæ siquidem divitiæ semper disciplinæ tum ecclesiasticæ, tum monasticæ, infestæ extiterunt, & exitiales. Abundans decimarum possessio occasio fuit cur Regula D. Benedicti a sua primæva severitate declinaverit. Ut eiusdem regulæ pristina observantia instauraretur, institutus fuit Cisterciensium Ordo in summa paupertate absque decimis, & altaribus. Cuius paupertatis disciplina ut facta testa custodiretur, Alexander III. sacro illi Ordini decimarum receptionem interdixit; & tamdiu in paupertatis observatione floruit, quamdiu saluberrimis sanctissimi Pontificis decretis paruit Ordo ille.

VI. Non modo Monachis, sed etiam Fratibus mendicantibus decimæ, & Ecclesiæ collatæ fuere, modo a laicis, consentientibus Episcopis, modo ab Episcopis

ipsis. Fulconem Episcopum Tolosanum decimarum usum concessisse Patribus Prædicatoribus, compertum est. Concessionem hanc confirmasse Honorium III. pariter certum. Id tamen caurum fuit ut non ipsi, sed Presbyter ab Episcopo institutos regeret altaria. Temporis decursu Fratres ipsi Ecclesias regebant. Hinc dissidia, & murmura Parochorum. Ioannes vigesimus secundus sua peculiari constitutione professorem cuiuslibet mendicantium Ordinis ad inferiores cathedralibus Ecclesiis postulari prohibuit. Sanctus Pius V. huic constitutioni derogavit, & privilegium indulgit cunctis mendicantibus, ut quemque e suis Fratribus præsentare Episcopo possent pro animarum cura peragenda in Ecclesiis sibi subiectis. Hæc pauca delibasse sufficiat circa decimas, a Pontificibus, Episcopis, & laicis, Regularibus concessas. Qui plura cupit, consulat laudatos Lupum, Thomassinum, & Vanespen.

VII. *Quæres, an privilegium, sine ulla causa iusta laico concessum, non solvendi vel recipiendi decimas, validum sit?* Resp. Sub initium istius capituli dictum est, posse summos Pontifices iusta de causa valide, & licite tum Ecclesiasticis, tum laicis aliquam decimarum partem applicare. Quoniam laici, licet capaces non sint iuris percipiendi decimas, quia ius istud spirituale est, ut diximus; capaces tamen sunt fructuum decimarum; qui temporales sunt. Quæstio specialis de laicis instituitur. Nam, si applicatio fiat decimarum personis ecclesiasticis, etiam absque iusta causa, valida est. Tunc etenim non violatur iustitia commutativa; nisi fieret cum damno ministrorum, populis inservientiam, quibus, ut dictum est, ex iustitia alimenta debentur. Quibus positis, dicimus, applicationem decimarum, factam per Pontificem laico sine ulla iusta causa, esse nullam; atque adeo nec Pontificem concedentem, nec laicum recipientem tutum reddere in conscientia. Ratio evidens est. Siquidem decimæ a fidelibus conferuntur in communem Ecclesiæ utilitatem, in pauperum, & ministrorum sustentationem, in divinum cultum, aliaque pia opera; non vero in usus profanos. Pontifex autem non est dominus absolutus istorum honorum, ita ut possit pro libito, cuicumque voluerit, eadem impartire; sed est supremus dispensator intra fines quorum intuen eadem bona a fidelibus collata sunt. Ergo, dum illa in usus profanos converteret Pontifex, peccaret contra iustitiam commutativam, & ius naturale, ac divinum: & eiusmodi elargitio nulla esset, utpote contra intentionem offerentium decimas, & contra voluntatem veri domini. Neque enim Deus potestatem Pontifici contulit in destructionem, sed in ædificationem Ecclesiæ. Quando tamen certo, & evidenter non constar, sine causa applicationem factam fuisse, qui recipiunt decimas, tunc sunt in conscientia; dummodo veras, & non falsas causas exposuerint. Nec enim præsumendum est, Pontifices summos prodigere Ecclesiæ bona, & sine rationabilibus piisque causis eadem dispensare. Hanc doctrinam in publica Signatura gratiæ
uber.

uberrima eloquentia explanavit summus Pontifex feliciter regnans, BENEDICTUS XIV. elapſo anno 1747. ut in *Lib. de leg.* fuſus explicabo. Heinc inferitur, nullam quoque futuram applicationem fruſtuum alicuius beneficii alicui perſonæ, etiam eccleſiaſticæ, vel loco ſacro, quando fieret cum detrimento congruæ ſuſtentationis ipſius miniſtri, ſeu beneficiati. Quoniam, ut ſæpius dictum eſt, congrua ſuſtentatio miniſtri, inſervientis populo, eſt de iure divino naturali, quod obnoxium non eſt humanæ poteſtati. Quare is cui eiufmodi fruſtus applicati eſſent, ad reſtitutionem, teneretur pro ea parte quæ neceſſaria eſt ad congruam miniſtri ſuſtentationem. Sed de hoc fuſius ſuo loco.

C A P U T V.

*De perſonis quæ decimas ſolvere tenentur. Plures
quæſtiunculæ hac de re explicantur.*

I. **O**Mnes fideles baptizati vi iuris communis, per ſe loquendo, niſi aliquo privilegio exempti ſint, ad decimas ſolvendas adſtringuntur. Clare traditur in cap. *Ex tranſmiſſa*, & cap. *A nobis* de decimis. Res certa eſt penes omnes tum Cænoniſtas, tum Theologos cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* lxxxvii. *arti.* 1. & 4. Explicantur ſingula membra propoſitæ aſſertionis. Ex quo fideles baptizati teneantur ad ſolutionem decimarum, excluduntur omnes inſideles non baptizati, qui a decimis pendendis liberi ſunt. Quandoquidem, ſi præceptum decimarum ſpectetur, ut naturale eſt, alimenta miniſtris Eccleſiæ conferenda præcipiens, planum eſt non obligare inſideles, qui, cum a miniſtris Eccleſiæ ſpiritualia nec recipiant, nec recipere teneantur, niſquedum ſunt extra Eccleſiam; naturali iure ad eorſdem miniſtros alendos non obligantur. Si præceptum, quatenus eccleſiaſticum eſt, conſideretur, pariter compertum noſcitur, non obligare inſideles, qui, cum non ſint Eccleſiæ membra, Eccleſiæ legibus non ſunt ſubiekti; Fideles autem baptizati & a miniſtris Eccleſiæ recipere alimenta ſpiritualia tenentur, & membra ſunt Eccleſiæ: ideo iure & naturali, & eccleſiaſtico ad decimas exſolvendas obligantur. Hæretici baptizati tenentur ad ſolvendas decimas, quia ratione baptiſmatis ſubiekti ſunt præceptis Eccleſiæ: & quamvis alimenta ſpiritualia non recipiant, tenentur tamen recipere, & miniſtri parati ſunt ad ea omnia illis conferenda quæ ceteris ſuis ovibus miniſtrant. Catechumeni, qui ſunt filii inſidelium, non tenentur lege decimarum: quia fides interna, & privata, abſque profeſſione ſolemni in faciem Eccleſiæ, & ſine charactere baptiſmatis non ſubiecit eos Eccleſiæ legibus. Filii Catholicorum obligantur ad decimas ſolvendas, etiamſi adulti differant baptiſmatis ſuſceptionem: quoniam ratione charac-

ſteris parentum, ſeu originis, Eccleſiæ præceptis obnoxii ſunt: idcirco ad decimas tenentur.

II. Quæſt. I. *An Iudæi, Turcæ, ceterique infideles qui nunquam baptiſma ſuſceperunt, teneantur ſolvere decimas prædiales de fundis, quos poſſident in locis Chriſtianorum?* Reſp. Infideles per ſe, ut dictum eſt, quatenus infideles ſunt, decimarum oneri non ſubiiciuntur; ratione tamen alicuius circumſtantiæ ad aliquas decimas exſolvendas obligantur. Ad aliquas, inquam, non ad omnes. Nam communis eſt Theologorum ſententia, ad decimas perſonales non teneri: quia cuiusmodi decimæ dantur Eccleſiæ ratione adminiſtrationis rerum ſpiritualium. Nil autem ſpirituale ab Eccleſia infideles recipiunt. Quare opinio Gloſſæ, in cap. *Quanto* contrarium defendentis, communiter improbat. Aliqui Canoniſtæ docent, infideles, habitantes in aliqua Chriſtianorum parochia, teneri ad decimas perſonales ratione compenſationis damni quod Eccleſia patitur. Si enim loco infidelis inhabitaret Chriſtianus, is decimas ſolveret. Sed hæc ratio, ut inquit Sotus *Lib. IX. de iuſtit. & iur. quæſt. iv. art. 4.* nulla eſt. Quandoquidem Eccleſia ius non habet, ut omnes Chriſtiani alicuius parochiæ laborent, negotietur, arteſque exercent. Quid, ſi omnes illius parochiæ nobiles eſſent? Anne nobiles tenerentur ſolvere decimas perſonales, quas ſolverent artiſces, & negotiatores? Nulla ergo probabilitate gaudet opinio Panormitani, Abbatis, & quorundam aliorum Canoniſtarum, obligantium infideles ad decimas perſonales ratione compenſationis damni quod aſſerunt Eccleſiæ. Quoad decimas autem prædiales diſtinctione opus eſt. Nam infideles vel poſſident prædia in locis, & provinciis Chriſtianorum, quæ ab ipſis Chriſtianiſ emerit; vel alia prædia poſſident in propriis provinciis, quæ Chriſtianorum poteſtati non ſubiacent. De prædiis quæ in Chriſtianorum locis poſſident, decimas pendere obligantur, non quatenus infideles, ſed quatenus illis prædiis affixum eſt onus reale decimarum: quod onus ſequitur prædia, quocumque devolvantur. Hoc aperte declaratum eſt in cap. *Quanto*, de uſuris, hiſ verbis: *Hac eadem pena Iudæos decernimus compellendos ad ſatisfaciendum Eccleſiis pro decimis, & oblationibus debitis, quas a Chriſtianiſ de domibus, & poſſeſſionibus aliis percipere conſueverunt, antequam ad Iudæos quocumque titulo deveniſſent, ut ſic Eccleſiæ conſerventur indemnes.* Ex quo textu colligitur, Eccleſiam habere ius ad exigendas decimas ex tali prædio. Porro hoc iure Eccleſia defraudari nequit ob infidelitatem acquirentis. Hæc omnia docet S. Antoninus II. Part. tit. iv. cap. 111. §. 3. *Decima prædialis: . . . debet dari indiſtincte a poſſidente prædia, ſive iuſte, ſive iniuſte poſſideat; & non ſolum, ſi poſſideantur prædia a Catholico, ſed etiam ab hæretico, Iudæo, vel Pagano, Thomas, & Raymondus.* De prædiis quæ infideles poſſident in propriis provinciis, ad decimas non tenentur: quia Eccleſia nullum ius habet, vel habuit in illa prædia. Op-

positum sustinet Panormitanus cum quibusdam aliis Canonistis: quia, inquit, licet infideles non sint iuri ecclesiastico obnoxii; nihilominus subiciuntur iuri divino. Nonne creaturæ omnes ratione præditæ tenentur recognoscere Deum, ut supremum rerum Dominum? Ergo hæc ratione, ut scilicet infideles recognoscant supremum Dei dominium, decimas Deo offerre adstringuntur. Et videtur hoc colligi ex cap. *Tua nobis*. Responsum facile est. Utiq; omnes, tum fideles, tum infideles, tenentur supremum ac universale unius Numinis dominium venerari, suamque ipsi submissionem aliquo tributo, & oblatione testari. Sed falsum est, vi istius iuris obstringi infideles ad recognoscendum hoc divinum supremumque dominium decimarum solutione; cum possint huic debito satisfacere aliquo alio tributo, seu sacrificio. Præceptum solvendi decimas in veteri lege non obligabat alios præter Iudæos; & nihilominus aliæ nationes Deo offerre aliquas oblationes, illumque aliquo tributo recognoscere adstringebantur. Antequam ergo infideles Ecclesiæ membra fiant, absolute non subiciuntur Ecclesiæ præceptis. Hæc responsio, subdit, evincit solum, infideles non debere solvere decimas quoad quantitatem, quod iuris est ecclesiastici; non vero eos exemptos esse a decimis, quatenus sunt alimenta ministrorum, quæ naturali divinoque iure illis debentur. Responsio data utrumque evincit. Nam infideles a ministris alimenta spiritualia non recipiunt, nec sunt illorum oves; & ministri non sunt pastores actu infidelium, sed fidelium.

III. Quæst. II. *An Ecclesia iure exigere possit ab infidelibus tributum congruum ad sustentandum Prædicatores, & Missionarios, quos ad eorum conversionem mittit?* Resp. Ecclesia ab infidelibus, in terris sibi subiectis inhabitantibus, sibi que temporaliter subditis, re ipsa exigat hoc tributum. Romæ siquidem Iudæi pensionem pendunt ad alendum Prædicatorem qui illis Christi Evangelium exponat. Hac potestate uti non solet Ecclesia in infideles, sibi non subiectos quoad temporalem iurisdictionem. Verum utique est, Christum Dominum omnes ad fidem vocasse, & vocare. Et, quemadmodum mortuus est pro omnibus, ita omnes quoque Ecclesiæ suæ supposuit, quatenus scilicet omnes tenentur Evangelii prædicationem suscipere, illius ministros audire, eisque parere. Quia tamen Deus ipse neminem cogit ad fidem suscipiendam; ideo nec illius Ecclesia, quæ eiusdem Dei spiritu regitur, sua potestate utitur ad cogendos infideles, ut fidem amplectantur: ac proinde tributum imponere non solet infidelibus sibi non subditis, tum ad evitandum scandalum, quod inde consequi possit; tum ad imitationem Iesu Christi, & Apostolorum, qui omnino gratis legem gratiæ in omnes gentes promulgarunt, quive proprio labore victum sibi comparabant, aut a fidelibus, iam fide imbutis, quotidianam stipem accipiebant.

IV. Quæst. III. *An summi Pontifices, & Episcopi teneantur decimas solvere?*

Resp.

Resp. Nec Pontifices, nec Episcopi obnoxii sunt decimis personalibus. Non Pontifex, quia nullum habet superiorem, cui subiiciatur: & licet etiam ipse sacramenta a ministris percipiat; attamen ille ipse potestatem ministris confert imperandi sacramenta. Neque Episcopi ad has decimas personales pendendas obligati sunt. Et certe non Parochis, quia sunt sibi subiecti; non Pontifici, quia, licet iusta de causa posset summus Pontifex Episcopis, utpote sibi subditis, decimas personales imponere; reipsa tamen hac potestate Pontifices numquam usi sunt, sed alia via sibi providerunt. Sic docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. artic. 4. ad 3. *Unde nunc eadem ratione tenentur Clerici summo Pontifici decimum dare, si exigeret. Naturalis enim ratio dicitur ut ille qui habet curam de communi multitudinis statu, provideatur de communibus bonis, unde possit exequi ea quæ pertinent ad communem salutem.* Pontifices vero obnoxii sunt decimis prædialibus de illis terris, seu fundis, quos possident titulo patrimonii temporalis. Quoniam, facta parochiarum partitione, unicuique Ecclesie assignata sunt prædia cum onere decimarum: quod onus, reale cum sit, semper annexum est præfatis prædiis. Ergo, si Pontifices possessores sint titulo vel hereditatis, vel emptionis, vel donationis, vel quocumque alio temporali iure, eiusmodi prædiorum, obstructi sunt ad solvendum decimarum debitum eisdem terris affixum. Idem de Episcopis potiori iure dicendum est. De prædiis, quæ habent ratione Episcopatus, seu quæ reditus sunt dignitatis episcopalis, non tenentur decimas solvere. De prædiis vero profanis, seu quæ titulo hereditatis, patrimonii, vel emptionis possident, decimas solvere adstringuntur, ob rationem iam dictam, quod prædiis eiusmodi annexum sit onus reale decimarum, quæ a quocumque solvi debent.

V. Quæst. IV. *An Clerici curati, seu Parochi teneantur decimas solvere personales, & reales?* Resp. Ad decimas personales non tenentur: quia istæ solvuntur Pastori ratione sacramentorum. Parochi autem, cum recipiunt sacramenta, ea non suscipiunt ab aliis Parochis, tamquam subditi, sed tamquam cooperatores in vinea Domini. Neque tenentur solvere decimas Episcopis de fructibus beneficiorum: quia nec iure, nec consuetudine tale debitum constat. Obligantur vero solvere decimas de prædiis quæ possident titulo temporali hereditatis, emptionis, aut quovis alio. Sic docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 4. *Clericis autem, in quantum sunt ministri altaris, spiritualia populo seminantes, decimæ a fidelibus debentur. Unde tales Clerici, in quantum Clerici sunt, id est in quantum habent ecclesiasticas possessiones, decimas solvere non tenentur. Ex alia vero causa, scilicet propter hoc quod possident proprio iure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, vel quocumque huiusmodi modo, sunt ad decimas solvendas obligati.*

VI. Quæst. V. *An Clerici simplices teneantur ad decimas tum personales, tum rea-*

ventes? Resp. Ut primum de decimis personalibus loquamur, animadvertamus oportet, Clericos duplici ex titulo lucrari posse, spirituali nempe, & temporali. Actione spirituali lucrari possunt, dum Missam canunt, dum cadavera defunctorum tumulant &c. Quæ his actionibus lucrantur, decimis obnoxia non sunt. Ex iis vero quæ corporali labore, seu profano, & temporali titulo lucrantur, tenentur decimas persolvere. Siquidem decimæ personales debentur ratione sacramentorum, quæ ipsi Clerici recipiunt a suis Parochis. Nomine autem Clericorum intelligimus non solum eos qui in minoribus ordinibus sunt constituti, sed etiam Sacerdotes. Ad decimas vero reales quod attinet, distinctione pariter opus est. Nam de fructibus beneficiorum, aut decimis quas ipsi ratione beneficiorum percipiunt, decimas solvere non tenentur; ut declaratum est in cap. *Novum genus*, de decimis, ubi Paschalis II. hæc decernit. *Novum genus exactionis est, ut Clerici a Clericis decimas exigant; cum nusquam in lege Domini hoc legamus. Non enim Levitæ a Levitis decimas accepisse leguntur.* Quam decretalem refert S. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 4. in arg. *Scd contra*. De prædiis vero quæ titulo hereditatis, emptionis, donationis, vel alio simili possident, decimas solvere tenentur; etiam si eiusmodi prædia sint in territorio Ecclesiæ cui intersunt. Ita D. Thomas loco laud. ad 1. *Clerici de propriis prædiis tenentur solvere decimas parochiali Ecclesiæ, sicut & alii, etiam si ipsi sint eiusdem Ecclesiæ Clerici: quia aliud est habere aliquid ut proprium, aliud ut commune. Prædia vero Ecclesiæ non sunt ad decimas solvendas obligata, etiam si sint infra terminos alterius parochiæ.* Hinc infertur, teneri Clericos ad solvendas decimas etiam de fructibus patrimonii, cuius titulo ordinati fuerunt: quia eiusmodi fundus, seu terræ in patrimonium deputatæ possidentur a Clericis titulo temporali, & solum ad tempus deputatæ sunt ad sustentationem Clericorum; ceterum remanent bona laicalia. Non ergo defraudari debent Ecclesiæ parochiales iure exigendi super illis prædiis decimas quæ sibi debebantur, antequam fundi eiusmodi deputarentur in patrimonium Clericorum. Hæc omnia, quæ hucusque dicta sunt, communiter Theologi docent.

VII. Quæst. VI. *An Principes, & Reges ad decimas pendendas teneantur?* Resp. Præceptum de decimis solvendis universale est, omnesque fideles baptizatos comprehendit: ergo & Reges, & Principes. Eadem enim est omnium ratio. Non minus enim Principes, Regesque subditi sunt Pastoribus Ecclesiæ in spiritualibus ac ceteri fideles; & ab illis sacramenta percipiunt. Communis penes omnes sententia.

VIII. Quæst. VII. *An pauperes subiecti sint decimarum solutioni?* Resp. Distinguendi sunt varii paupertatis gradus, seu status. Nam primus gradus paupertatis est quæ appellatur communis. Secundus gradus paupertatis est quæ vocatur gravis. Ultimus gradus paupertatis est quæ denominatur extrema. Pauperes qui

solum communi paupertate laborant, non eximuntur a decimarum solutione, sicuti neque a pendendis Regibus tributis liberantur: quia pauperes in hac communi paupertate habent, ut supponitur, congrua alimenta ad propriam, & familiae sustentationem. Ergo, si quid habent, quod superfit ad necessariam sustentationem, tenentur illud pro decimis offerre. Pauperes in extrema necessitate constituti a decimarum debito omnino liberi sunt: quia in tali statu possunt aliena, ut propria, accipere. Ergo potiori iure valent decimas retinere, quarum praecipuum cum tanto rigore non obligat. Communia sunt haec penes omnes. Nec tenerentur pauperes, si ad meliorem assurgerent statum, decimas quas in extrema necessitate non praebuerunt, compensare Parochis: quoniam tunc retinuerunt quod suum erat; quidquid alii dicant. Sed de hoc fusius suo loco. Quid autem dicendum de pauperibus gravi laborantibus necessitate? Suarez *Tom. I. de Relig. tract. 11. Lib. I. cap. XVI. num. 18.* docet, probabile esse, gravem necessitatem eximere pauperem a decimis solvendis: tum quia eiusmodi fructibus indiget pauper ad suam, & familiae sustentationem (talís siquidem reputatur necessitas gravis:) tum quia praecipuum istud affirmativum est, quod pro semper, ut dicitur, non obligat; sed cum certis circumstantiis. Nec praecipuum decimarum in omnibus circumstantiis urget; sed dilationem solutionis permittit propter gravem necessitatem debitoris: sicut qui possidet rem alienam, & non potest reddere statim sine gravi iactura personae, vel status, potest differre restitutionem. Admissa vera gravi necessitate, absolute non negarem probabilitatem istius sententiae. Quoniam decimae, potissimum quantitate inspecta, institutae sunt, & praecipiantur ab Ecclesia non solum in sustentationem ministrorum, sed etiam in pauperum subsidium. Quapropter, quando pauperes revera gravi vexantur paupertate, non videtur praecipuum Ecclesiae eos ad pendendas decimas urgere; cum potius contra in tali eventu eorum paupertas decimarum fructibus sublevanda sit. Haec sane absolute considerata vera mihi apparent. Sed, quia grave periculum est ne plures se pauperes effingant, gravemque paupertatem deprædicent, cupiditate magis quam penuria adacti: idcirco mihi probabilius videtur, pauperes teneri exponere suam paupertatem Pastoribus Ecclesiae, ut debitum sibi remittant. Pastores vero, cognita pauperum gravi necessitate, eleemosynam ipsis erogare obstringuntur, saltem a solutione decimarum eos eximentes. At quid, dum pauperes timent sibi a Parochis minime subveniendum fore, etiam exposita, & probata propria necessitate? Respondeo, verosimilius esse, pauperes fictam paupertatem exaggerare quam renuere illorum Pastores veræ eorum gravique necessitati succurrere. Ceterum, si Parochi proprii muneris immemores negligenter prospicere urgenti paupertati parochianorum, in hac hypothese, post expositam propriam indigentiam, isti possent retinere decimas, quibus suam levarent inopiam.

piam. Cum tamen fors melior affulgeret, ad restituendas decimas teneretur. Nec audiendus est Filliucius, qui *tradit. xxvii. II. Part. cap. viii. num. 166.* probabile esse indicat, eiusmodi parochianos ad restitutionem non teneri, etiam divites effectos. Siquidem communiter hoc Theologi reprobant. In sola enim extrema necessitate, quæ consumuntur, restitutioni non subiacent, iuxta communio-rem Theologorum doctrinam.

C A P U T VI.

Quomodo Religiosi, & Clerici in communi viventes vi iuris communis exempti sint a decimis solvendis: quidve pro eadem exemptione iisdem Regularibus concedant privilegia quæ extra iuris corpus reperuntur.

I. **C** Apite quarto superiore egimus de privilegiis quibus Romani Pontifices Monachis, & Regularibus, etiam mendicantibus, iussu de causis potestatem fecere decimas percipiendi. In præsentia verò sermonem instituimus de privilegiis quibus Regulares a debito solvendi decimas liberantur. Et ut rectè perspicueque rem totam enucleemus, prius quid vi iuris communis, deinde quid virtute privilegiorum quæ extra iuris corpus sunt, iisdem competat, declarabimus.

II. Porro Monachi, & Clerici in communi viventes vi privilegii, iuri communi inserti, antiquitus exempti fuerunt a decimis tum personalibus, tum prædialibus. De personalibus constat ex cap. *Decimas xvi. quæst. i.* De prædialibus vero, nempe earum terrarum quas propriis manibus colebant, sive propriæ forent, sive conductæ, etiam patet ex cap. *Ex multiplici de decimis*, ubi Adrianus IV. asserit se hoc privilegio donasse Cistercienses. *Abbas*, inquit, *privilegium a nobis obtinuit, ut de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, nulli decimasolvere teneantur.* Istius privilegii meminit Alexander III. in cap. *Ex parte x. de decimis*: & testatur hoc ipsum privilegium prius a prædecessoribus suis concessum fuisse omnibus Religiosis in communi viventibus. Adrianus vero privilegium istud solis Templariis, Cisterciensibus, & Hospitalariis concesserat. *Ceteris vero, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus, vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & hortiis suis decimas non persolvant.* Quod privilegium confirmat ipse Alexander III. additque ex casibus in eodem privilegio expressis teneri Religiosos omnes ad decimas ex rebus omnibus solvendas. Et in cap. *Dilecti* declarat, eos non liberari a solvendis decimis de terris quas per colo-

nos

uos excolunt; sed ait, privilegium illud arctari ad prædia propria Religiosorum; nullo vero modo extendi ad fundos conductos, etiamsi per se, aut per suos famulos eos colant. Innocentius vero III in Concilio Lateranensi, celebrato anno 1215. limitavit præfata privilegia (ut habetur in *cap. Nuper eodem tit. de decim*) ad prædia habita, & possessa ante dictum Concilium: decrevitque tam Cistercienses, quam Templarios, & Hospitalarios debere solvere decimas de terris, seu prædiis post præfatum Lateranense Concilium possidendis, de quibus antea Parochis decimæ solvebantur; consequenter novalia excepta, & immunia remanserunt, ut suo loco dicitur. En textum citati capituli. *Ne occasione privilegiorum suorum Ecclesiæ ulterius prægraventur, decernimus ut de alienis terris, & amodo acquirendis, etiamsi eas propriis manibus, aut sumptibus excolant, decimas persolvant Ecclesiis quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nec cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum. Et hoc ipsum ad alios Regulares, qui gaudent similibus privilegiis, extendi volumus, & mandamus.* Omnes itaque Regulares tenentur ad decimas solvendas de prædiis habitis post Concilium Lateranense quartum; nisi aliquo posteriori privilegio, transactione, aut præscriptione eximantur.

III. In præfato tamen *cap. Nuper*, non est revocatum privilegium quo Regulares exempti sunt a solvendis decimis de novalibus, & hortis, quos propriis manibus colunt, & de animalibus quæ ad eorum sustentationem nutriunt. Ab his siquidem decimis exempti fuerant Religiosi regulares; ut constat ex *cap. Ex parte*, ubi dicitur: *Et de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis decimas non persolvant.* Sed hoc privilegium revocatum non fuit in *cap. Nuper*. Consistit igitur etiam post Lateranense Concilium. Quod autem non sit revocatum, patet ex descripto textu laudati capituli. Nam ibi decernitur, solum a Regularibus solvendas esse decimas de prædiis, imposterum post Concilium acquirendis; & de quibus, antequam ea ad Regulares devolverentur, decimæ Parochis solvebantur. Nullus ibi sermo de novalibus prædiis, de quibus antea Ecclesiæ decimas non percipiebant. Nihil pariter statuitur de gregibus, animalibus, & hortis. Ergo privilegium concessum in *cap. Ex parte de decimis* in suo robore subsistit. Et hæc omnia communia sunt. Neque limitandum est dictum privilegium ad solos fructus suorum hortorum, qui cedunt in usum Monasterii: quia, cum privilegium absolute eximat hortos Regularium a debito decimarum, nullum adest fundamentum illud restringendi ad solos fructus quos consumunt Religiosi; sed ad omnes fructus eorundem hortorum, etiam ad eos qui per venditionem distrahuntur, extendi debet. Denique, quamvis per dictum *cap. Nuper* revocatum fuisset privilegium, concessum in *cap. Ex parte*; quod falsum esse patet ex dictis; plurima tamen sunt posteriora privilegia quæ eximunt Regulares a solvendis decimis de hortis, arboribus, & prædiis quæ propriis sumpti-

tribus colunt. Nam Paulus III. Pius IV. Gregorius XIII. & Sixtus IV. concesserunt Regularibus (ut videre est in Mari Magno Prædicatorum, Carmelitarum, aliorumque Ordinum) id quod concessum erat in cap. *Ex parte*, & cum expressa revocatione capit. *Nuper*: quæ revocatio addita fuit ad explodendas inanes quascumque interpretationes.

IV. Quæst. I. *An præfata privilegia, corpori iuris communis inserta, late, vel stricte interpretanda sint?* Resp. Salmanticenses *tract. xviii. cap. 111. §. 2. num. 63.* defendunt, latissime interpretanda esse eiusmodi privilegia: quia, inquit, non sunt odiosa; cum finis eorum præcipuus sit favor Regularium, qui valde in vinea Domini laborant, populosque non minus quam Parochi instruunt, & adiuvant. Ideo summa æquitate Pontifices dicta privilegia illis concessere. Vera sint hæc omnia. At negari minime potest, dicta privilegia esse odiosa, & in damnum tertii. Parochis de iure decimæ debentur, quia Parochi de iure sunt gregis evangelici Pastores. Regulares sunt cooperatores, in Parochorum subsidium vocati ad ministerium laborandi in vinea Domini Sabaoth. Propter eorum frigidissimos labores, atque copiosam messem eorum sudoribus partam iure ac merito Pontifices summi illis privilegia exemptionum impertiti sunt. Verum, cum regula generalis præscribat, *odia esse restringenda*; mihi dicendum videtur, laudata privilegia stricte interpretanda esse: quod colligitur etiam ex cap. *Cum capella, de privi.* Duo extrema evitanda sunt, in quæ non pauci, partium affectionibus præoccupati prolabantur. Nam aliqui, qui partes Parochorum sustinent, ita restringere vellent eiusmodi privilegia, ut nullum profus effectum parerent. Contra quidam, qui Regularium exemptiones nullo delectu defendunt, ita amplificare illa gestiunt, ut Parochorum iura nimium lædantur. Ad hæc duo extrema declinanda, privilegia sic exponenda sunt, ut, quoad fieri potest, illæsa Parochorum iura consistant, seu ut quam minimum fieri possit, noceant iuri tertii, derogentque communi legi. Verum, ut interpretatio recta sit, etiam restrictio iusta simul requiritur, ut & verba privilegii in sua proprietate salventur, & quem significant effectum producant. Sed de hoc suffus alibi.

V. Quæst. II. *An nunc Regulares reipsa exempti sint a decimis solvendis de propriis hortis, prædiisque, quæ propriis sumptibus colunt, virtute privilegiorum quæ extra iuris communis corpus reperiuntur illis concessa?* Resp. Hactenus dictum est de exemptione, qua fruuntur Regulares vi privilegiorum, quæ iuri communi sunt inserta. In præsentia autem sermo est de privilegiis illis concessis, quæ extra ius commune sunt; quæque illos a solutione decimarum ex prædiis, propriis sumptibus aut manibus cultis, eximunt. Plures summi Pontifices variis temporibus omnibus sacris Regularium Ordinibus privilegia ampla impertiti sunt, quibus a præfatis decimis solvendis eos exemerunt. Sixtus IV. Prædicatoribus, Minoribus, & Car-

melitis; Martinus V. Carthusianis; Gregorius XI. Mercenariis; Eugenius IV. Augustinianis; Clemens VII. Monachis Vallisoletanis; Sixtus IV. Cisterciensibus; Trinitariis exalceatis Urbanus VIII. Quæ communiter fere omnia antea concesserant Innocentius IV. Alexander IV. Clemens IV. Innocentius VI. Ordinibus mendicantibus. Recensita privilegia videri possunt in collectione privilegiorum, quam quælibet mendicantium Religio habet. Superfunt nunc plures super his privilegii difficultates resolvendæ.

VI. Quæst. III. *An Regulares vi suorum privilegiorum exempti sint a solvendis decimis, non solum de novalibus, sed etiam de aliis terris, ante, & post Concilium Lateranense acquisitis, propriisque sumptibus cultis?* Resp. Communissima sententia est affirmativa: quia privilegia laudata aliquid concedunt quod ante concessum non erat; aliter superflua forent, & inutilia. Et habetur apertissime declaratum in textu cap. *Audientiam* h. t. ubi hæc reperiuntur. *Nam, si intelligeremus tantummodo de novalibus, ubi ponimus de laboribus, de novalibus poneremus.* Porro vi iuris communis Regulares exempti sunt a decimis de novalibus. Ergo, ut præfata privilegia, quæ fere omnia derogant cap. *Nuper*, aliquem effectum habeant, eximere debent Regulares non solum a novalibus, sed etiam ab aliis prædiis quæ propriis sumptibus excolunt, quæve post Concilium acquisierunt.

VII. Quæst. IV. *An Regulares teneantur solvere decimas de terris, seu prædiis, quæ colenda tradunt aliis, nempe colonis?* Resp. Ut responso clara sit, distinctione est opus. Tribus modis possunt agri, seu prædia aliis aranda, occanda, & seminanda tradi. Primo tradi possunt aliis, ut ministris, & famulis ipsius domini, cuius sumptibus illi mercede pacta agros excolant in commodum, vel incommodum eiusdem domini: & in hoc casu planum est Regulares exemptos esse vi privilegiorum, quæ illis post Lateranense Concilium indulta fuere, a debito solvendi decimas. Vel fundi tradi possunt colonis, ut ipsi propriis sumptibus eosdem colant, in proprium commodum, vel periculum, cum onere conferendi dominis annuam pensionem, sive in frumento, sive in vino, sive in pecunia. Tertio tradi possunt prædia partiario, ut scilicet coloni propriis sumptibus fundos excolant, deinde fructus, qui progrediuntur, inter dominum & colonum partiario dividantur, vel ad medietatem, vel tantum tertia parte domino servata, & duabus aliis colono deputatis. Hoc tamen pacto, ut si fundus post culturam nullos gigneret fructus, aut grandine destruerentur, colonus partiarius contentus esse debeat, nihilque exigere ultra a domino valeat. Quibus postis, quæritur, an Regulares liberi sint a solvendis decimis de illis prædiis quæ duobus ultimis descriptis modis aliis excolenda tradunt, ita ut nec ipsi Regulares, nec eorum coloni teneantur decimas solvere. Salmanticenses *trad.* xviii. cap. 111. *punct.* 2. §. 3. *num.* 74. sustinent, neque Regulares, neque colonos teneri ad decimas solvendas Parochis; se.d

fed colonos eas decimas solvere debere Religiosis dominis, qui vi privilegiorum exempti sunt. Et certe admissio, prædia illa esse exempta, soli Religiosi domini fructu exemptionis gaudere debent, non coloni: quia nullo modo in eorum favore privilegia illa concessa fuerunt. Ratio quam præfati Auctores promunt, est, quod privilegia concessa Regularibus, non solum sunt personalia, sed etiam realia, quæ prædia ipsa afficiunt, quamdiu sub dominio Religiosorum remanent. Sed prædia tradita colonis, ut eadem excolant, sunt sub dominio Religiosorum. Ergo ab onere decimarum exempta sunt. Addunt, eiusmodi privilegia realia reipso concessisse Bonifacium VIII. Cisterciensibus, Ioannem XXII. Carthusianis cum revocatione cap. *Nuper*, Sixtum IV. Carmelitis, Clementem VIII. Militiæ S. Iacobi, Paulum III. Ordini S. Hieronymi, Gregorium XIV. & Innocentium IX. Conventui *del Escorial*: referuntque pro hac sententia Ioannem a Cruce de *privil. Lib. II. cap. 1x. dub. 4.* Philippum a Cruce *tract. de Decim. §. 2. num. 9.* Glossam in *Clement. Religiosi, de decimis verb. Excolendas*, Abbatem in *cap. Ex parte de decimis num. 5.* Fagundez *Lib. II. cap. 1v. num. 1.* Rodriguez *Qq. Regul. Tom. II. quæst. xlv. Raphaelem a Torre 2. 2. quæst. lxxxvii. disp. vi. fol. 52o.* Castropalaum *Tom. II. tract. x. disput. unic. punct. 12. num. 10.* Antonium a Spiritu sancto *tract. 11. disp. 111. sect. 6. num. 161.* Dianam *Part. X. tract. x11.* Pellizarium *Tom. II. tract. v111. cap. v11. sect. 5. num. 176.* Peyerinum *Tom. I. privil. Minim. const. 2. Iulii II. num. 132.* Henriquez *Lib. VII. de indulgentiis cap. xxv11.* Tamburinum *Tom. I. disp. xv. quæst. xv111. num. 31.* Garciam *Tom. I. tract. v111. diff. 3. dub. 2. punct. 4. num. 10.* Villalobum *Tom. II. tract. xx111. diff. 4. num. 5.*

VIII. Ut, quæ probabiliora nobis videntur, distincte promamus, quæ certa sunt, in antecessum præmittimus. In primis certum est Religiosos vi privilegiorum quæ inserta sunt corpori iuris communis, exemptos non esse ab onere solvendi decimas de prædiis quæ ultimis duobus modis supra expositis aliis tradunt excolenda. Quandoquidem satis perspicue in *cap. Ex parte de decimis x. b. 1. & cap. Licet b. 1.* præfata prædia decimarum oneri subiciuntur his verbis. *Licet de benignitate Sedis apostolicæ sit vobis indultum ut de laboribus quos propriis manibus, vel sumptibus colitis, nemini decimas solvere teneamini; propter hoc tamen non est licitum vobis decimas de terris vestris subtrahere, quas aliis traditis excolendas.* Quod attinet ad privilegia quæ extra iuris corpus reperiuntur, quæve dicuntur a laudatis Pontificibus concessa Regularibus, saltem non omnia eximunt Religiosorum prædia, quæ non propriis sumptibus, sed colonorum industria, expensis, & periculo coluntur. Et quando privilegia expressè non eximant dicta prædia, etiam ab aliis colenda, ab onere decimarum non intelliguntur exempta. Quoniam, ut dictum est, eiusmodi privilegia odiosa sunt, & læsiva iurium parochialium; ideoque stricte interpretanda. Quid quod, cum fundi plurium Cœnobiorum sint satis

ampli, si isti omnes exempti essent ab onere decimarum, contingere posset quod Parochi congrua sustentatione defraudarentur. Quia in territorio suae parociae fortasse maior fundorum, ex quibus decimas percipit, pars erit Regularium. Denique ipsa praxis in pluribus saltem regionibus contraria est. Ceterum, si privilegia explicite eiusmodi praedia eximerent, ut videntur esse illa quae concessa sunt Cisterciensibus, Carthusianis, & aliis; tunc tam Regulares, quam eorum coloni liberi forent a solvendis Parocho decimis; sed coloni decimas istas ipsis Religiosis dominis solvere deberent. Non enim in favorem colonorum, sed Religiosorum privilegia indulta essent. Tunc autem fundamentum erit asserendi, praedia dicta esse exempta, quando privilegia has, vel similes clausulas contineant: *Eximimus hos Religiosos, eorumque omnia praedia, & fundos ab onere decimarum.* Nec est quod longius, & penitus rem hanc discutianus: quoniam praxi iam invecus standum est. Si qui sunt qui suorum privilegiorum amplis exemptionibus fruantur, bene illis sit, in idque incumbant ut diu in possessione persistere queant.

IX. Quæst. V. *An eiusmodi privilegia de exemptione decimarum extendantur etiam ad praedia conducta, vel in emphyteusim accepta ab ipsis Religiosis, qui propriis manibus, aut sumptibus eadem excolunt?* Resp. In hac quaestione communis sententia est quae affirmat, Religiosos regulares vi suorum privilegiorum liberos esse a pendendis decimis, etiam de agris alienis, & a se conductis, & cultis. Hanc defendunt Salmanticenses loco citato num. 77. & adducunt ex Garcia privilegium Martini V. in quo hæc habentur. *De quibuscumque possessionibus, & praediis, quae in presentiarum possidetis, & in futurum, prestante Deo, iustis titulis poteritis adipisci, etiam si ea ab aliis conductatis, dum tamen illa vestris manibus, vel sumptibus excolatis, seu pro sustentatione vestra e & coli faciatis, decimas quibusvis Ecclesiis, locis, aut personis solvere minime teneamini.* Si omnium sacrorum Ordinum privilegia his, vel similibus clausulis, seu verbis concepta essent; dubio procul Religiones omnes immunes forent ab onere decimarum, etiam de praediis alienis, & ab ipsis conductis, sive propriis, & aliis locatis. Quare ii Ordines qui reipsa eiusmodi privilegia habent, tuta conscientia, quando alia non obtent, decimas retinere possunt. Sed falsum est privilegia, communiter Regularibus concessa, esse tam ampla, & exprimere exemptionem decimarum, etiam de agris tum conductis tum locatis. Neque reponi valet privilegium, uni Ordini concessum, per communicationem suffragari omnibus Regularium Ordinibus. Quoniam eiusmodi privilegia odiosa cum sint, ut probatur est, per communicationem non amplificantur. Et profecto, si vera forent quae Salmanticenses cum aliis citatis Auctoribus scribunt, plurimi essent Parochi congrua sustentatione destituti. Nam opes plurimum Religionum satis abundanter auctae sunt: & plures reperuntur parociae, mibi etiam

etiam notæ, quarum potissima fundorum pars pertinet ad Regulares. Si ergo omnia eorum prædia, tum conductâ, tum locata, exempta essent a decimis; certe plures Parochi esarirent. Sed, quæ diximus supra, in memoriam revocari debent, duo nempe extrema, & nimix extensionis, & nimix coarctationis, in usu privilegiorum evitanda esse. Sententiam nostram docent Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. I. cap. xix. num. 8.* Filliucius *tract. xxvii. cap. viii. quæst. xi. num. 184.* Castropalaus *tract. x. disp. 1. punct. 12.* Barbosa *de iur. Eccl. cap. xxvi. §. 3. num. 20.* & plures alii.

X. Quæst. VI. *An privilegia Regularium de exemptione decimarum faveant etiam Monialibus?* Resp. Communis sententia est affirmativa: quia plures Pontifices præfata privilegia ad Moniales etiam dilatârunt, scilicet Bonifacius VIII. Sixtus IV. Leo X. Paulus III. Clemens VIII. Pius IV. ut referunt Emmanuel Rodriquez in *Q. Reg. Tom. II. quæst. xlv. art. 3.* & *Tom. III. quæst. xxxiv. art. 15.* Miranda in *Manual. Præl. Tom. II. quæst. xlix. art. 13.* Barbosa *de iur. Eccl. cap. xxvi. §. 3. num. 36.* pluresque alii. Equites Ordinum militarium, qui sunt veri Religiosi, omnibus Regularium privilegiis, quæ exemptionem a decimis spectant, fruuntur, ut communiter omnes docent. Excipiuntur tamen bona patrimonialia, quæ absque dubio decimarum pensioni sunt subiecta.

XI. Quæst. VII. *Quomodo citata privilegia exemptionis ab onere decimarum amittantur?* Resp. Primo amittuntur per non usum universalem Ordinis, cui sunt concessa. Neque enim ad amissionem privilegiorum sufficit non usus alicuius Cœnobii: quia causa concedendi eiusmodi privilegia non fuerunt merita huius vel illius Monasterii, sed totius Ordinis. Ergo neque demeritum negligentix unius vel alterius Monasterii causa erit amissionis eorundem. Quin per usum aliorum Cœnobiatorum conservantur etiam in beneficium illius Cœnobii quod iisdem noluit, vel neglexit uti; ita ut valeat imposterum frui beneficio eorundem privilegiorum. Secundo cessant eiusmodi privilegia, quando decursa temporis evadant nimis damnosa Parochis, eorumque iura graviter lædant. Puta, si tempore concessionis exigui & modici erant Cœnobii fundi, vel non adeo abundantes; deinde titulo sive donationis, sive hereditatis, sive emptionis, sive quavis alia via nimium augeantur, v. g. supra medietatem, & ultra: tunc Parochi grave damnum perferunt. Nam, si fundi in eorum territorio devolvantur a laicis ad Regulares, & si devoluti ad Regulares eximantur ab onere decimarum; Parochi amittunt decimas quas antea percipiebant. Graviter ergo læduntur. Porro privilegium quodcumque expirat, quoties tertio grave nocumentum infert. Abbas in *cap. Suggestum ix. h. r. num. 3. & 4.* Barbosa in *idem cap. Reiffenstuel Lib. III. tit. xxx. de decim. num. 76.* Suarez *Tom. I. de Relig. tract. 11. Lib. I. cap. xx. num. 2.* Filliucius *tract. xxvii. cap. viii. quæst. x. num. 185.* & communiter tum Theo-

logi, tum Canonistæ. Quando porro privilegium debeat censi, & iudicari graviter, ac enormiter lædens, non est adeo facilis decisio. Communiter citati Auctores docent, læsionem seu damnum Parochi debere esse certum, manifestum, evidens, ut privilegium ipso facto amittatur; vel ut iudex inferior, nempe Episcopus, possit declarare privilegium in tali casu cessare. Si autem dubium sit, num læsio Parochi sit levis, vel gravis, ad summum Pontificem pro declaratione recurrendum est: cap. *Cum venisset* xii. de iudiciis, ubi Innocentius III. *Cum super privilegii Sedis apostolicæ vertatur questio, nolumus de his per alios iudicari*; quia illius est interpretari privilegium, cuius est privilegium concedere. Tertio amittuntur privilegia *transactione, compositione, seu passionem* facta inter partes, si necessaria requisita adsint, maxime consensus Superiorum iuxta cuiusque Ordinis statuta: quoniam super privilegio, universo Ordini concessio, non possunt superiores alicuius Monasterii transactionem peragere, inconsultis superioribus totius Ordinis.

XII. Ex his omnibus quæ dicta sunt, colligas velim, in hac a decimis exemptione usum maxime, & consuetudinem locorum attendendam esse. In dubiis diffidia evitentur; & cum Parochis de bono & æquo compositiones fiant. Quo liberaliores cum Parochis erunt Regulares, eo ditiores erunt penes Deum, & mundum; quemadmodum litigiosi Deo, & mundo odiosi sunt. Abstine a litibus, & minues peccata.

C A P U T VII.

De quibus rebus decimæ tum personales, tum prædiales, quoque tempore, & loco solvi debeant.

I. **Q**UÆST. I. *De quibus lucris solvenda sint decimæ personales?* Resp. Vi iuris communis de omnibus lucris, & proventibus per industriam acquisitis decimæ solvi debent. Ita omnes tum Canonistæ, tum Theologi. Iura clara sunt. Cap. *Transmissa* de decim. xxiii. h. t. *Fidelis homo de omnibus quæ licite acquirere potest, decimas erogare tenetur.* Cap. *Tua nobis*, xxvi. *De cunctis omnino proventibus decimæ sunt reddendæ.* Cum concordantiis. *De vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, negotiatione, de ipsa etiam militia, de venatione, & de omnibus decimæ sunt ministris Ecclesiæ tribuendæ.* Item *de proventibus molendinorum, piscinarum, feno, de negotio, & artificio.* Quare vi iuris communis omnes mercatores de lucris negotiatione acquisitis, omnes milites, doctores, advocati, iudices, lectores de suis proventibus, omnes piscatores de præda per piscationem comparata, omnes venatores de venatione, omnes artifices de fructibus suarum artium, omnes

fa

famuli, & famulæ de mercede acquisita decimas solvere tenentur ministris Ecclesiæ. Sententia communissima.

II. Quæst. II. *An decima solvenda sint de rebus illicite acquisitis?* Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 2. *Dicendum, quod aliqua male acquiruntur dupliciter. Uno modo, quia ipsa acquisitio est iniusta; puta quæ acquiruntur per rapinam, aut furtum, aut usuram: quæ homo tenetur restituere, non autem de eis decimas dare. Tamen, si aliquis ager sit emptus de usura, de fructu eius tenetur usurarius decimas dare.... Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de meretricio, & districione, & aliis huiusmodi: quæ non tenentur restituere. Unde de talibus tenentur decimas dare secundum modum aliarum personalium decimarum. Tamen Ecclesia non debet eas recipere, quamdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare; sed, postquam pœnituerint, possunt ab eis de his recipi decima.*

III. Quæst. III. *An recensita decima personales non solum vi iuris communis, sed etiam ex usu, & consuetudine, quæ nunc obtinet, solvenda sint?* Resp. Decimæ, quæ iuxta omnes vi iuris communis debentur, usa, & consuetudine omnes abrogatæ sunt. Nullibi enim, quantum scire licet, solvuntur, ut fatentur communiter Auctores: & quisque suæ regionis testis est, eiusmodi decimas non persolvi. Hinc concludit D. Thomas loco laudato ad 1. *In nova lege tenentur homines ad decimas personales, secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum.* Quare, si in aliqua civitate, vel parochia fundi non essent, ex quibus decimæ persolvi possent, uti est Venetiis, decimæ personales solvenda forent; seu fideles aliqua via ministris suis alimenta, quæ iure naturali, & divino eis debentur, illis tribuere adstringerentur. Res est manifesta.

IV. Quæst. IV. *De quibus rebus decimæ prædiales, seu reales solvenda sint?* Resp. Vi iuris communis debentur decimæ Ecclesiis de omnibus, & singulis fructibus qui e terra, seu prædiis tum communibus, tum novalibus producuntur: de tritico, hordeo, omnique alia segete, de palea sive integra, sive comminuta, de feno, de omnibus fructibus arborum, de foliis mororum, de nucibus, castaneis, de oleo, seu olivis, de oleribus, & leguminibus. Excipit tamen quosdam fructus minutos D. Thomas loco citato ad 3. quia, inquit, nec in veteri lege determinatum fuit ut de huiusmodi minutis rebus decimæ dentur.... Unde & nunc de huiusmodi minutis rebus non tenentur homines decimas dare, nisi forte propter consuetudinem patriæ. Decimæ quoque debentur de piscuis, pratis, de lino, canape, de auri sodinis, argenti sodinis, de proventibus domorum, clibanorum, molendinorum. In his omnibus cuiusque patriæ consuetudo attendenda est. Nam certum est quod hodie non solvuntur ubique decimæ de omnibus recensitis fructibus.

V. Quæst. V. *An decima solvenda sint de fructibus, antequam deducantur expen-*

ſe factæ, vel tributa, & vectigalia, ac operariorum pretia? Respondet D. Thomæ 2. 2. quæſt. lxxxv. 11. art. 2. ad 4. *Debentur autem decimæ de fructibus terræ, in quantum proveniunt ex divino munere. Et ideo decimæ non cadunt ſub tributo, nec etiam ſunt obnoxia mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deduci tributa, & pretium operariorum, quam ſolvantur decimæ; ſed ante omnia debent decimæ ſolvi ex integris fructibus.* D. Thomæ accedunt omnes Canoniſtæ, & Theologi, qui pariter aſſerunt, nec detrahendum eſſe ſemen, puta tritici, hordei; etiamſi quantitas fructus, ſeu meſſis, non excederet quantitatem illius grani quod ſeminatum fuit. Quare coloni partiarum non poſſunt ante decimarum ſolutionem expenſas deducere; ſed primum ex fructibus in unum cumulum congeſtis decimæ extrahi debent; & poſtea diviſio facienda inter dominum & colonum. Licita tamen eſt pia illa conſuetudo, qua agricolæ ante fructuum decimationem elargiuntur eleemoſynam ex cumulo tritici, vini, aliorumque fructuum. Immo licita quoque eſſet conſuetudo, ſi introducta fuiſſet, extrahendi prius ſemen terræ mandatum, deinde decimas; quidquid in oppoſitum dicat Sotus *Lib. IX. de iuſ. & iur. quæſt. iv. art. 2.* Conſuetudo enim vim habet potiſſimum in circumſtantiis decimarum, ut ſupra dictum eſt: quia quantitas, iuris eſt eccleſiaſtici.

VI. Quæſt. VI. *De quibus fructibus, qui dicuntur mixti, ſolvendæ ſunt decimæ, quæ a pariter mixta muncupantur?* Reſp. De omnibus ſetibus animalium, ut de bobus, capris, & ovibus, de quibus cap. *Omnes xvi. quæſt. vii.* dicitur: *Omnes decimæ terræ, ſive de frugibus, ſive de pomis arborum, Domini ſunt: quidquid decimum venerit, ſanctificabitur Domino.* De pullis quoque camelorum, equorum, aſinorum, porcorum, de lana pecorum, de lacte, & caſeo decimæ dandæ ſunt. Item ex pullis & ovis gallinarum, & aſnerum, ex melle, & cera decimæ ſolvi debent. Fetus animalium non ſtatim ac nati ſunt, ſed ſolum quando ſine matre vivere poſſunt, dandi ſunt in decimam. Lana poſt tonſas oves, butyrum, & caſeus in fine collectionis.

VII. Quæſt. VII. *Quo tempore ſolvendæ ſunt decimæ prædiales?* Reſp. Statim ac collecti ſunt fructus, decimæ ſolvi debent; ut expreſſe habetur in cap. *Cum homines* de decimis. *Mandamus quatenus eos cogatis, ut decimam, ſtatim fructibus collectis, perſolvant, atque de ſubſtantiis, & retentis dignam ſatiſfactionem exhibere procurent.* Peccant igitur qui tardius quam par eſt decimarum ſolutionem diſſerunt. Non tamen abſolute damnandi ſunt peccati mortalis, ut *Leander traſt. vi. diſp. iv. quæſt. xxxv.* ubi nimis præcipitanter reſolvit, peccare mortaliter eos qui diſſerunt ſolvere decimas ultra tempus conſuetum; & de peccato mortali intelligendam eſſe Gloſſam ad cap. *Cum homines*. Neque enim dilatio quæque culpam inducit mortalem. Ex circumſtantiarum itaque varietate culpæ gravitas colligenda erit. Peccant quoque qui deteriorem fructuum partem in decimas perſolvunt:

&

& , si detrimentam sit grave , peccatum erit mortale contra iustitiam ; & consequenter debitum erit restitutionis faciendæ . Nec tamen tenetur tribuere meliores fructus : sed bona fide ex cumulo manipulorum frumenti , vini &c. prout res sese offerunt , decerpere fructuum quantitatem pro pendendis decimis .

VIII. Quæst. VIII. *An parochiani teneantur solvere decimas , antequam eas Parochus petat ?* Resp. teneri parochianum solvere decimas , etiamsi Parochus illas non petat : quia unusquisque reddere alteri tenetur quod eius est , etiam illo non petente . Nec enim Ecclesia præcipit ut fideles requisiti decimas solvant ; sed absolute solutionem præcipit decimarum . Contrariam sententiam defendit Graffius *Part. II. cap. xxxvii. num. 15.* citatque pro se SS. Thomam , & Antoninum . Sed falso , cum ex eorum doctrina apertissime colligatur oppositum . Solum enim docet Angelicus , quod fideles non peccarent , si decimas solvere omittere , ubi consuetudo non esset solvendi decimas ; peccarent vero , si adeo obstinati essent , ut , Ecclesia etiam præcipiente , decimas solvere recusarent : quia Ecclesia auctoritatem habet abrogandi consuetudinem non solvendi decimas , & consuetudo contraria , repugnante Ecclesia , non præscribit . Ideo , si fideles Ecclesiæ præcipienti obedire detrectarent , culpam gravem committerent . Id , & non amplius docet Angelicus 2. 2. *quæst. lxxxvii. art. 1. ad 5.* En sancti Doctoris verba . *Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvunt in illis locis in quibus Ecclesia non petit ; nisi forte propter obstinationem animi , habentes voluntatem non solvendi , etiamsi ab eis petantur.* Heinc reiicimus , tamquam nimis laxam , hanc propositionem , quam docet Van-espen *Part. II. tit. xxxiiii. cap. ix. num. 25. pag. 531.* Immo , cum decimæ quotannis ex fructibus singulis annis excrescentibus debeantur , si uno anno petitiæ non fuerunt , sequenti anno duplices peti nequeunt ; immo pro anno illo quo petitiæ non fuerunt , remissa habentur . Hæc opinio improbabilis est , & laxa . Nam præceptum est absolutum : & parochiani absolute decimas debent , iure quidem naturali , & vino secundum substantiam , ut aiunt ; iure vero ecclesiastico secundum quantitatem definitam ab Ecclesia . Afferere autem debitorem non adstringi , nisi requisitum , ad debiti solutionem , salissimum est ; nec longiore opus habet impugnatione .

IX. Quæst. IX. *Quo in loco solvendæ sint decimæ ?* Resp. Ius commune nihil ; ad hoc quod attinet , determinavit . Non pauci Canonistæ docent , decimas deferendas esse a parochianis in domum , sive ad horrea , vel Ecclesias ministrorum . Alii sentiunt solvendas esse in agro , sive in loco in quo fructus nascuntur ; solumque debitum esse parochianorum monendi Parochum , ut deferri curet decimas ad locum destinatum . Sic docent Suarez *Tom. I. de Relig. tract. 11. Lib. I. cap. xxxvii. num. 7. & 8.* Leander *tract. vi. disp. iv. quæst. xxxviii.* & alii plures . Sed in hoc standum est consuetudini , quæ sane in his regionibus contraria obtinet : & , ut mea

mea præfert opinio, rationabilior est, ac ipsi præcepto magis consentanea. Nam, ut ipsemet Suarez advertit citato loco *num. 1.* præceptum in veteri lege erat *offerre decimas*: Exod. xxii. Debent ergo fideles offerre decimas. Quibus, Ministris Ecclesiæ. Verbum autem *offerre* essentialiter includit *deferre*: qui enim offert victimam Sacerdoti, simul eam defert. Quomodo namque offerre quis potest aliquid, si illud non deferat, vel non habeat præfens? Si itaque fideles vi divini præcepti tenentur offerre alimenta congrua ministris suis; profecto eadem illis præsentare, seu deferre adstringuntur. Id suadere videtur ratio, cui consuetudo pluribus saltem in locis consentanea est. Si tamen alicubi contrarius vigeat usus, cum nihil, ut dictum est, in iure decretum sit, illi standum est. Illud tamen communiter advertunt Auctores, non posse parochianos recondere, vi iuris, fructus sine consensu Parochorum. Siquidem ex reg. 29. iuris in 6. *Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari*. Sed etiam in hoc standum est consuetudini, quæ contraria est: frequentior siquidem usus est, quo ex cumulo fructuum decimæ decerpuntur, postquam in horrea sunt delata frumentum, vinum, & ceteræ fruges, quarum mensuræ vix supputari possunt, nisi in horreo.

X. Quæst. X. *An decima prædiales, seu reales solvenda sint illi parochiæ in cuius territorio prædia reperiantur?* Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 3. ad 2. *Decima personales debentur Ecclesiæ in cuius parochia homo habitat; decima vero prædiales rationabiliter magis videntur pertinere ad Ecclesiam in cuius terminis prædia sita sunt.*

XI. Quæst. XI. *An decima animalium solvenda sint parochiæ in cuius territorio pascuntur, & fetus pariunt, licet domini habitent in alia parochia; vel, si biomo in una, astate in altera habitent, sint inter utrasque parochias dividenda?* Resp. Etiam huic quæsito respondet D. Thomas *loc. cit.* his verbis. *Pastor autem qui diversis temporibus in duabus parochiis gregem pascit, debet proportionaliter utrique Ecclesiæ decimas solvere: & quia ex pascuis fructus gregis proveniunt, magis debetur decima gregis Ecclesiæ in cuius territorio grex pascitur, quam illi in cuius territorio ovile locatur.* Huic doctrinæ D. Thomæ communiter subscribitur & Theologi, & Canonistæ. Ex qua doctrina colligitur, id etiam quod uno ore asserunt Theologi, nimirum, si oves in una parochia pascantur, in altera iaceant noctu, & dormiant, decimæ debentur illi parochiæ in qua pascuntur; quamvis oppositum doceat Suarez *loc. cit. cap. xxi. num. 10.* scilicet decimas esse in tali casu dividendas. Sed D. Thomæ doctrina rationabilior est: quoniam fetus gregis potissimum ex pascuis, & agris proveniunt: unde cum agri & pascua decimarum oneri subiciantur; potius illi Ecclesiæ in qua pascuis sita sunt, decimæ gregis exfolvi debent. Quare, etiamsi dominus ovium domicilium haberet in una parochia, & grex per integrum annum pasceret in altera parochia, huic, & non illi, deci-

mæ deberentur. Decimæ vero non debentur Ecclesiis per quarum territorium oves transeundo pascuntur, Decimæ quoque de fructibus apum debentur illi parochiæ, in cuius territorio sunt apes, licet dominus in altera habitet: quia tales decimæ sunt prædiales. Cera enim, & mel ex herbarum floribus proveniunt. Verum & in hoc consuetudo servanda.

C A P U T VIII.

De culpa, & pœnis non solventium decimas: de variis modis quibus decimæ defraudari possunt: & de titulis quibus obligatio decimarum auferrî valeat.

Solutio decimarum, quatenus alit ministros Ecclesiæ, est actus iustitiæ; prout vero solutio hæc consideratur, tamquam oblatio decimarum Deo facta in recognitionem supremi domini, est actus religionis; quemadmodum docet Angelicus sæpius citata *quest. lxxxvii*. Ex quo consequitur, defraudatorem decimarum peccatum committere & iniustitiæ, & sacrilegii; quia peccat contra iustitiam, & religionem.

II. Quæst. I. An lata sint aliqua pœna contra defraudatores decimarum? Resp. Contra non solventes, aut impediētes decimarum solutionem lata est pœna excommunicationis; quam ipso facto incurri, docet Rebuffus *quest. ult. num. 15. de decim.* Sed hæc opinio falsa est, ut aperte colligitur ex *cap. Statuimus xvi. quest. 1.* & clarius ex Tridentino *sess. xxv. cap. xii. de refor.* ubi hæc habentur: *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec de hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Excommunicationi ergo subiiciendî sunt qui decimas exsolvere recusant; nequaquam vero sunt ipso facto excommunicati. Quare præmittenda admonitio est, antequam excommunicatio infligatur. Huic enim pœnæ contumacia præire debet, ut communiter Auctores docent. Si Parochus debitum remittat alicui solvendî decimas; is nec culpam, nec excommunicationem incurrit. Qui, dum constitetur, impotens vere est ad decimas solvendas, absolvi debet; etiamsi sua culpa in hanc se coniecerit impotentiam; quia Tridentinum non absolvendos esse declarat illos qui possunt, noluntque proprium implere debitum. Ad excommunicationem vero evitandam non sufficit aliquam decimarum partem tribuere; sed integræ decimæ reddendæ sunt. Privandi quoque sunt ecclesiastica sepultura qui contumaces restituere defraudatas decimas renunt, prout statuitur in *cap. Prohibemus de decimis*, his verbis. *Prohibemus ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis vero receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, christiana sepultura privetur.* Hanc

Hanc tamen pœnam præcedere debet excommunicatio reipſa iniſta . Excommuni-
 cationi tandem obnoxii ſunt Religioſi, qui decimas ad ipſos non pertinentes re-
 recipiunt, vel occupant, uſurpantque . Idque habetur expreſſe in *Clementina 1. de*
decimis. Et in *Clement. Cupientes de panis*. Sufpenſionis quoque pœnam incurre-
 re Religioſos Confeſſarios, qui pœnitentibus ſuis, in ſolutione decimarum refrac-
 tariis, nullum conſcientiæ ſcrupulum iniiciunt, docet Suarez *Tom. I. de Relig.*
traſt. 11. Lib. I. cap. xxxix. num. 8. quam pœnam colligit ex *Clem. Cupientes*. Ut
 tamen huic pœnæ obnoxii ſint Confeſſarii, non ſufficit quæcumque negligentia ;
 ſed gravis requiritur malitia . Quod dictum eſt de non ſolventibus decimas, idem
 dicendum de impediendis ſolutionem .

III. Quæſt. II. *An qui fruſtus non decimatos furatur, teneatur ad reſtituendas*
Eccleſiæ decimas eorumdem fruſtum ? Reſp. Certum eſt eum ad reſtitutionem te-
 neri : quia decima pars talium fruſtum pertinet ad Eccleſiam . Quare ſervi, ſa-
 muli, filii, qui ex fruſtibus non decimatis magnam quantitatem furantur, deci-
 mam reſtituere debent, ſub mortali quidem, ſi quantitas gravis fuerit; ſub venia-
 li vero, ſi quantitas parva extiterit . Satis tamen eſt, ſi fruſtus omnes domino
 reſtituant . Immo ipſi propria auctoritate nequeunt novem partes reſtituere do-
 mino, decimam vero Eccleſiæ : quia de aliena re ſolvere ipſi decimas non de-
 bent . Dominus vero de fruſtibus, furto vel rapina ſublatis, antequam illos re-
 cuperet, decimas ſolvere non adſtringitur, ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt.
 lxxxvii. art. 2. ad 4. *De his quæ furto, vel rapina tolluntur, ille a quo auſe-*
runtur, decimas ſolvere non tenetur, antequam recuperet; niſi forte propter ne-
gligentiam, vel culpam ſuam damnum incurrerit: quia ex hoc Eccleſia non debet
damnificari. Qui ſpicas poſt meſſores colligunt, earundem decimas ſolvere non
 tenentur; ſecus dicendum de illis qui ante meſſem ſpicas furarentur .

IV. Quæſt. III. *An emptor, qui fruſtus non decimatos emit, teneatur ſolvere*
decimam ? Reſp. Emptor poteſt vel bona, vel mala fide tales fruſtus emere . Si
 advertat fruſtus non eſſe decimatos, & non habeat intentionem ſolvendi deci-
 mas, quas ſolvere debebat venditor, eſt emptor malæ fidei, & peccat; teneur-
 que ad reſtitutionem, tum ratione iniuſtæ acceptionis, tum ratione rei acceptæ .
 Si vero emptor bona fide emit, putans venditorem ſatiſfeciſſe debito perſolven-
 di decimas, nullumque habeat fundamentum ſuſpicandi oppoſitum, tunc nullo
 modo peccat; ſed ratione rei acceptæ ad reſtitutionem decimarum Eccleſiæ faci-
 endam tenetur, ſervato ſibi iure adverſus venditorem . Quare Eccleſia habet
 actionem adverſus tum venditorem, tum emptorem . Ita D. Thomas loco proxi-
 me laudato his verbis : *Si vero vendatur triticum non decimatum, poteſt Eccleſia*
decimas exigere & ab emptore, quia habet rem Eccleſiæ debitam, & a venditore, quia
quantum eſt de ſe, Eccleſiam defraudavit . Uno tamen ſolvente, alius non tenetur .

V. Quæst. IV. *An comburentes, seu destruentes segetes & fructus, arboresque succidentes, teneantur destruias decimas Ecclesiæ restituere?* Resp. Castropalaus Tom. II. tractat. x. puncti. 2. num. 9. hanc docet propositionem: *Quarto inferitur, impedientem a venatione, piscatione, aut segetes aliorum iniuste comburentem, aut damnificantem, non teneri Ecclesiæ restituere decimam partem illarum: quia Ecclesiæ solum debentur decimæ de fructibus collectis, & perceptis, non de colligendis.* Hæc propositio nimis laxa mihi videtur. Nam ex ea consequitur, latronem furantem fructus, triticum nempe, vinum, aliasque segetes, antequam colligantur, non teneri ad decimarum restitutionem: quod Theologorum nemo concesserit. Vana nimium est ratio quæ assignatur, nimirum quod decimæ debeantur de fructibus collectis: quoniam, antequam colligantur, decima pars neque supputari, neque reddi potest. Etiam coloni solum de fructibus collectis pensiones frumenti, vini, aliarumque segetum dominis suis solvunt. Qui ergo fructus istos ante collectionem destruunt, comburunt, vel furantur, ad restitutionem non tenentur. Id profecto maxime absurdum est. Tenetur ergo iniuste comburens, destruens, & furans fructus, segetesque ad compensandum & dominum, & Ecclesiam: quia tum dominus, tum Ecclesia damnum grave, & reale subierunt. Ergo qui damnum intulit, illud refarcire debet. Ita communiter Theologi cum D. Thoma: ex cuius doctrina, numeris præcedentibus relata, evidenter eruitur præfens resolutio. Qui in bello iusto segetes, arboresque succidunt, quia id necessarium iudicant ad victoriam, & bellandum cum hoste, ad restitutionem, seu compensationem decimarum non tenentur; secus dicendum, si dicta combustio nullo modo necessaria foret ad bellum expedite peragendum.

VI. Quæst. V. *An parochianus qui proprias segetes, vineas, aliosque fructus ante collectionem comburit, vel fructus collectos sua culpa perire sinit, teneatur pro destruias decimis Ecclesiæ satisfacere?* Resp. Bonacina disput. unica quæst. v. punct. 3. num. 11. hæc scribit. *Addunt aliqui Doctores, eum qui iniuste segetes combussit, aut conculeavit, vel arbores succidit, etiamsi fuerit dominus agri, teneri ad restitutionem decimarum; quæ solusæ fuissent. Nam censetur causa efficax huius damni Ecclesiæ, quæ habet ius exigendi decimas.*

Ego vero probabilis existimo, non teneri, quia dominus agri non tenetur solvere decimas agri ex fructibus quos sua culpa non collegit: ergo neque tenetur, si segetes combussisset, antequam fructus voligeret. Præterea qui impedit aliquem iniuste, ne ferat, aut pisces capiat, quorum decima solvenda fuisset, non tenetur ad restitutionem: ergo neque tenetur qui segetes nondum collectas combussit. Non inodo probabilis, sed, quod mirari satis non subit, probabilior Bonacina est hæc sua opinio. Contra mihi improbabilis, & laxa videtur. Aliud est quod quis non teneatur agros colere, ut decimas solvat. Hoc & nos concedimus. Nec S. Tho-

mas

mas laudata *quest. lxxxvii. art. 2.* contrarium docuit, ut falso ei imponit Bonacina loco citato sub initium *numeri*; sed solum docet sententiam contrariam laxæ opinionioni Bonacinae, ut mox videbimus. Aliud vero est quod de productis fructibus, qui ad messem tendunt, suntque eidem proximi, decimæ non debeantur. Utique solvi non debent fructus, antequam colligantur; sicuti neque domino colonus solvere eos vel debet, vel potest ante collectionem. Decimæ prædiales, ut dictum est, sunt onus reale agris affixum. Fructus cum tali onere nascuntur. Qui illos vel rapit, vel destruit, damnum infert Ecclesiae, quam privat fructibus illi debitis. Argumentatio Bonacinae a decimis personalibus ad decimas prædiales inepta est. *Qui impedit aliquem iniuste ne feras, aut pisces capiat, non tenetur ad restitutionem: ergo neque tenetur qui segetes nondum collectas comburit.* Decimæ de venatione, & piscatione personales sunt, quæ nunc non solvuntur. Aone piscibus, & feris onus reale decimarum, quemadmodum prædiis, adnexum est? Præterquamquod, ut paritas qualem qualem saltem speciem similitudinis præferret, sic efformari deberet. Sicut qui impedit aliquem, ne pisces capiat, non est obnoxius restitutioni; ita neque qui impedit alium, ne terram areret, occeret, colatque ad restituendum tenetur. Et forte tunc probabilis foret illatio ob impedimentum magis remotum. Vel alio modo, & magis directo, paritas instituenda fuisset. Qui impedit alium ne feras capiat, non tenetur ad restitutionem: ergo neque qui aliquem impedit, ne fructus iam maturos, ne segetem albam ad messem colligat, tenetur ad restitutionem. Quo quid absurdius dici possit, non video. Ius habet Ecclesia supra fructus, & segetes agrorum, seu prædiorum; sed de his disponere nequit, neque actum aliquem exercere super illas, antequam colligantur; sicuti nec dominus prædiorum ante frugum collectionem ad decimas solvendas adstringitur. Qui ergo lædit hoc ius Ecclesiae, qui eam privat proximo actu istius iuris, qui denique illi surripit fructus ad quos ius habet, grave ei infert damnum: ergo ad compensationem obstringitur. Neque limitatio, quam addit Bonacina, laxitatem suæ sententiæ temperat. Subdinamque, se non obligare ad restitutionem comburentem segetes, *nisi segetes, seu fructus arborum in eo essent statu, ut tradi deberent Ecclesia ad decimam.* Quia iuxta eius doctrinam non aliud significat hæc limitatio, nisi quod, si quis combureret granum iam excassum, vel manipulos tritici in area, teneretur ad restitutionem. Quippe solum in hoc statu fructus apti sunt ut Ecclesiae tradantur: quia solum post collectionem decimæ reipsa solvi debent. Ceterum, si dominus frumentum iam messi proximum ob suam pravam iniquamque voluntatem combureret, eum ad decimarum restitutionem non teneri, resolvit Bonacina; idque *probabilius* iudicat. Mihi vero improbable videtur. Et hanc nostram sententiam communissime docent Theologi, Suarez *Tom. I. de Relig. tractat. 11. Lib. I. cap.*

xxxvi. num. 17. Covarruvias *part. 11. §. 8. num. 13.* Filliucius *tract. xxvii. cap. xi. quæst. vii. num. 246.* Trullench *Lib. III. in Decalog. cap. 111. dub. 2.* Raphael de la Torre in 2. 2. *quæst. lxxxvii. disput. x.* Sed sufficiat unus pro omnibus D. Thomas, contra quem decretorie Bonacina loco laudato resolvit his verbis: *Respondeo non teneri . . . contra sanctum Thomam.* Et, quod magis festivum est, nec verbum habet S. Thomas de ea quam Bonacina versat questione. Siquidem Bonacina resolvit, non teneri ad restitutionem decimarum dominum qui sua negligentia agros non colit: de quo nihil scribit D. Thomas, qui loco citato a Bonacina, nempe 2. 2. *quæst. lxxxvii. artic. 2. ad 4.* solum asserit, dominum qui sua culpabili negligentia a latrone auferri permittit fructus iam productos, ad eam compensationem teneri. En verba Angelici. *Ille a quo auferuntur (fructus) decimas solvere non tenetur, antequam recuperet; nisi forte propter negligentiam, vel culpam suam damnum incurrerit.* Hæc, & non amplius habet Angelicus loco citato. Et hanc angelicam doctrinam, fructibus collectis applicatam, excipiunt communiter Theologi, Sotus, Suarez, Glossa, Alensis, Rebuffus, Fagundes, Trullench, Filliucius, Leander; quin & ipse Bonacina, qui immerito pro sua priori opinione, modo a nobis impugnata, allegat Lessium, & Moliuam, qui solum loquuntur de fructibus in bello combuistis. Sed de hoc plusquam satis.

VII. Quæst. VI. *An dominus qui noluit colligere fructus iam maturos, qui ob illius negligentiam graviter culpabilem perierunt, teneatur ad restitutionem decimarum perditæ?* Resp. Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. I. cap. xxxvi. num. 20.* in eam pendet opinionem quæ propugnat hunc ad restitutionem non teneri: quam sententiam defendunt Filliucius, Castropalaus, Bonacina, & Trullench. Sed contraria sententia, quæ clare deducitur ex D. Thomæ doctrina, mihi probabilior est, quam defendit Sotus *de iustit. & iur. Lib. IX. quæst. 19. art. 2.* Leander *tract. vi. disp. 11. quæst. xyiii.* Contrariæ sententiæ patroni ex eo decipiuntur, quod putent, præceptum Ecclesiæ non extendi nisi ad decimas collectas: quod iuxta ipsorum doctrinam falsissimum est. Enimvero & ipsi quidem docent, decimas prædiales esse onus reale quod ipsis prædiis, quocumque devolvantur, adhæret; ita ut, si prædia semel decimis subiecta in dominium deveniant Regularium, vi iuris communis obnoxia sint decimarum solutioni: quia, inquit Suarez cum aliis, decima prædialis est onus reale prædiis, & agris affixum. Quo posito tamquam certo, hanc efformo rationem. Hoc onus, hoc debitum, decimarum prædiis adnexum, cui potestati, cui iuri subicitur? Alicui enim iuri subiciatur oportet. Quandoquidem debitor, & creditor duo sunt, quorum unus sine altero non consistit. Quin repugnat dari debitum, nisi detur ille qui ius habeat illud exigendi. Onus ergo seu debitum decimarum est alicui iuri, & potestati subiectum. Hoc ius, hæc potestas in sola Ecclesia parochiali residet. Ergo Ecclesia

ius

ius habet in fructus prædiorum, antequam colligantur. Quæ omnia compertissima sunt. Verum porro est quod ius istud Ecclesiæ executioni mandare non potest, nisi post fructuum collectionem: neque dominus agrorum decimas solvere tenetur, immo nequit solvere ante collectionem: quia decima pars decerpi non valet ex aliis partibus, nisi detur cumulus illorum partium. Hoc autem haberi non potest, nisi fructibus collectis. Quam ob causam dicitur, fideles non adstringi ad solvendas decimas, nisi de collectis fructibus, non de colligendis. Cum itaque evidens sit Ecclesiam iure potiri in fructus colligendos; consequitur, dominum qui sua negligentia graviter culpabili fructus illos perire finit, eo quod nolit opportuno tempore eosdem colligere, damnum inferre Ecclesiæ, illiusque ius lædere. Ergo ad resarciendum hoc læsum ius tenetur.

VIII. Quæst. VII. *An qui nolunt colere agros, vel qui agros, aut vineas in domos convertunt, teneantur ad compensationem decimarum?* Resp. Communis opinio est negativa quoad utramque partem: quia præceptum solvendi decimas nullo modo extenditur ad cogendos fideles, ut agros colant, sed solum ut de agris prædiisque fructus gignentibus decimas pendant. In fundis quoque vinearum, & agrorum domos ædificare possunt: quia domini pro libito uti re sua valent. Et hæc clariora sunt quam ut longiore egeant discussione.

IX. Quæst. VIII. *An Parochi valeant propria auctoritate a suis parochianis decimas accipere, vel nolentibus solvere sacramenta denegare?* Resp. Neutrum potest Parochus. Parochianus legitimus possessor est prædiorum, & fructuum inde nascentium. Nullus autem possessor verus re sua spoliari a privata auctoritate licite potest; sed in iudicium publicum vocari debet, si debita sua persolvere recusat. Qua de causa nequit Parochus sacramenta denegare iis qui decimas pendere nolunt, nisi sint per iudicis sententiam, servatis iuris formulis, declarati contumaces; sitque eorum peccatum publicum, &, ut dicitur, notorium. Ad quos vero iudices pertineat super his causis iudicium ferre, alibi dicam.

X. Quæst. IX. *Quot modis cessat debitum solvendi decimas?* Resp. Quatuor modis iuxta communissimam Theologorum sententiam extinguitur debitum pendendi decimas quoad quantitatem (nam, prout alimenta spectant necessaria ad congruam ministrorum sustentationem, iuris sunt naturalis, ut sæpius dictum est, nullique mutationi obnoxia) privilegio, consuetudine, præscriptione, contractu, seu pacto. De privilegio iam dictum est supra, nempe summum Pontificem posse tum Ecclesiasticis, tum laicis iustam ob causam privilegium impartire eximens a decimis. Dictum quoque est, eiusmodi privilegium, utpote odiosum, strictioris esse interpretationis. Quare qui privilegium obtinuit non solvendi decimas absolute, tenetur eas solvere de novalibus. De consuetudine itidem verba fecimus, ipsam scilicet magnam vim habere in decimarum materia, salva semper con-

congrua ministrorum sustentatione. Idem de præscriptione censendum. Obiter animadvertendum est, hoc consuetudinem inter & præscriptionem discrimen versari, quod consuetudo quid iuris dicitur, præscriptio quid facti. Ad consuetudinem invehendam communitatis requiritur consensus; ad præscriptionem vero satis est factum particularis personæ. Per consuetudinem communitati, per præscriptionem privatæ personæ ius acquiritur. In præscriptione bona fides necessaria est, secus in consuetudine. Sed de hoc fusius suo loco. Laici vi consuetudinis, aut præscriptionis immunes a decimarum solutione evadere possunt; minime vero acquirere valent ius exigendi decimas. Quoniam hoc ius, ut dictum est, spirituale est, utpote fundatum in titulo spirituali. Et hoc ius primum a quibusdam vocatur. Aliud vero ius vocant secundarium, puta illud quod Pontifices concedere quandoque solent Principibus exigendi ab Ecclesiasticis decimas in Ecclesiæ defensionem; aut illud quod ministri Ecclesiæ aliis conferunt pro exactione fructuum: quod ius, seu facultas vendi potest, utpote temporale, & consequenter præscriptioni obnoxium est; secus ius primum in ministerio spirituali fundatum. Itaque tum communitates vi consuetudinis, tum personæ privatæ vi præscriptionis a debito solvendi decimas, modo explicato, liberari possunt. Ad hoc tamen, ut præscriptio vim habeat contra Ecclesiam in iis quæ iuri communi adversantur, requiritur spatium quadraginta annorum cum titulo; aut tempus immemorabile sine titulo expresso: tempus enim immemorabile æquivalet titulo; ut in materia de præscriptione dicitur. Pariter ad consuetudinem, liberantem ab onere decimarum, intervallum quadraginta annorum necessarium est. Requiritur quoque ad valorem consuetudinis consensus, saltem tacitus, summi Pontificis.

XI. Ex dictis consequitur, consuetudinem potissimum introduci posse, ut decimæ vel in minori, vel in maiori quota, ut ex his, secus ex aliis fructibus, ut modo uni, modo alteri parochiæ solvantur. Parochia quæ quadraginta annorum spatio percepit decimas ex prædiis sitis in territorio alterius parochiæ, & etiam ex terra inculta, si ex tali terra fiant prædia novalia, etiam ex his novalibus decimas percipiendi ius habebit. Si vero ex agris, pratisque incultis nihil percipiebat; de eiusmodi fundis, ex quibus facta sunt novalia, illi parochiæ, in cuius territorio sita sunt, decimæ solvi debent. Ratio clara est: quia præscriptio favere non potest sine possessione, quam super perceptionem fructuum ex terra inculta numquam habuisse supponitur. Ex alia parte decimæ, quando alia non obstant, de novalibus illi parochiæ debentur in cuius ditione sita reperiuntur. Qui præscripsit ius exigendi decimam vini, si vinea aratro colatur, gignatque triticum loco vini, triticum solvi debet: quia onus decimarum reale est quod afficit prædium, ut frugiferum. Quod vero fructus sint unius, aut alterius generis, nihil admodum refert. Qui ex unius fundi parte decimas legitima præscriptione

collegit, fecus ex altera, quia inculca erat; si postea hæc pars culta fiat, ex eadem quoque decimas percipere potest; dummodo fundus sit realiter unus. Si enim ager, qui noviter colitur, sit separatus; constat præscriptioni alterius agri illum non subiacere.

XII. Quæst. X. *An compositio, & transactio super decimis valida sit?* Resp. Quæto modo debitum solvendi, vel percipiendi decimas cessat per compositionem, aut transactionem. Compositio est gratuita quædam conventio. Transactio est pactio quædam de re dubia, & lite incerta, aliquo dato, vel retento. Sæpius pro eodem accipiuntur compositio, & transactio. Compositio, facta inter partes super decimarum difficultatibus, valida est, consensu superiorum interveniente. Si sit inter personas ecclesiasticas, satis est consensus Episcopi; ut decrevit Alexander III. in cap. *Statuimus*, de transact. ubi ait: *Statuimus ut, si super decimis inter vos & aliquam personam ecclesiasticam de assensu Episcopi, vel Archiepiscopi sui compositio facta fuerit, rata & inconcussa persistat.* Quod intelligendum est de compositione in perpetuum duratura: compositio enim ad tempus fieri potest inter Parochos seu Curatos absque Episcopi consensu; quæ compositio extinguitur cum morte componentium. Super decimis præteritis Parochus, vel Curatus compositionem peragere valet cum laicis sine ullius consensu: quia sicut potest Parochus remittere, & donare fructus illos, absque tamen damno pauperum; ita & compositionem super illis facere valet. Ut autem compositio inter Parochos & laicos super futura exemptione ab aliqua decima valida sit, Papæ consensus requiritur: quo assensu accedente, compositionis contractus tenet. Quod dictum est de compositione, idem etiam de transactione dicendum: pro eodem enim nunc sumuntur. Si tamen transactio, seu compositio sit temporaria, puta quod tali tempore, tali loco, post tot dies a collectis fructibus, decimæ solvantur; solius Episcopi auctoritate firmata valet. Quod ipsum dicendum, si compositio fiat super iure dubio, quando nempe dubium suboriretur super privilegio Papæ, laicis concessio: siquidem in hoc eventu compositio, cum causæ cognitione facta, & per Episcopum confirmata, valida foret. Hæc omnia communia sunt penes Theologos, & Canonistas.

C A P U T IX.

De Ecclesiis, & personis, quibus decimæ solvi debent.

I. **P**AUCIS expediemus caput istud: quia ex dictis constat, ad quos decimæ iure pertineant. Olim decimæ cœtui Clericorum solvebantur, quarum distincti-

tributor erat loci Episcopus, qui pro meritis eadem Ecclesiæ ministris distribuebat. *Caus. xv. quæst. vii. can. 1. Decimas sub manu Episcopi esse censemus, ut ille qui ceteris præest, omnibus iuste distribuat.*

II. Facta bonorum ecclesiasticorum partitione, iure communi hodierno solis Parochis decimæ debentur. *Cap. Cum contingat. Perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure communi pertinent.* Et *cap. Cum tua. Ad Ecclesias parochiales de iure communi spectat perceptio decimarum.* Barbosa de offic. & potest. Paroch. Part. III. cap. xxviii. §. 2. num. 7. & seq. Fagnanus in *cap. Cum contingat xxix. h. 1.* & est communis penes omnes. Hic animadvertendum est, iura declarare, non ad Parochos, sed ad Ecclesias parochiales decimarum spectare perceptionem. Quare Parochus nullum ius habet ad decimas exigendas, nisi illud fundatum sit in titulo Ecclesiæ parochialis, cuius est Pastor. Ad omnia ergo quæ Ecclesiæ parochiali sunt adnexa, Parochus ius habet, eo quod præfatam parochialem Ecclesiam in titulum possidet. Qua ratione etiam Beneficiatus ius habet ad proventus Beneficio adnexos.

III. Quæst. I. *An, quando Ecclesiæ parochiales incorporantur, seu appropriantur Monasteriis, & Capitulis, censeantur incorporate pariter decimæ?* Resp. Communis est Canonistarum sententia, vi istius incorporationis, omnia quæ sunt Ecclesiis parochialibus adnexa, devolvi ad ipsa Monasteria, vel Capitula, ita ut titulus, & ius dictarum Ecclesiarum cum eisdem Ecclesiis in Monasteria, seu Capitula transferatur. Quapropter Presbyter, seu Vicarius, seu Curatus, curam spiritua-lem exercens Ecclesiæ incorporatæ Monasterio, nullo modo eam in titulum possidet; & propterea nec ius habet ullum in decimas, intra confinia eiusdem parochiæ excrecentes; sed solum ei debetur congrua sustentatio. Verum de hoc suo loco fusius.

IV. Quæst. II. *An in aliquibus casibus decimæ solvendæ sint Episcopo?* Resp. Antequam Ecclesia terris, fundis, & redditibus ditata esset, omnium ecclesiasticorum proventuum in sua diœcesi quarta Episcopo debebatur. At vi iuris hodierni nulla decimarum parochialium portio ad Episcopum spectat. Aliqui tamen sunt casus in quibus decimæ Episcopo solvi debent. Primus est, quando decimæ adnexæ sunt Ecclesiæ cathedrali, cuius Parochus est ipse Episcopus; ut colligitur ex *cap. Cum contingat*. Si tamen Ecclesiæ cathedralis esset Parochus alius Sacerdos, huic decimæ deberentur. Secundus casus est, quando prædia non sunt alicui parochiæ terminate affixa. Hæc prædia tunc censentur sub iurisdictione Episcopi; & ideo ex præfatis prædiis decimæ solvendæ sunt. Tertio, quando parochiæ in diœcesi distinctæ non sunt, sed tota diœcesis unica est parochia, cuius Parochus est ipse Episcopus, eidem Episcopo decimæ debentur. Quarto tandem, quando Ecclesiæ episcopali, seu cathedrali decimæ titulo vel donationis, vel consuetudine, sive

quocumque alio iure, debitæ sunt, Episcopo solvi debent. Ita Azorius *Lib. VII. Inſt. Mor. cap. xxv. quæſt. ix.* illumque optime sub hoc capite citat Barboſam *quæſt. ix.* Quare errat Leander *traſt. vi. diſ. viii. quæſt. 111.* ubi citat Azorium sub *cap. xxxvi.* & corrigat Barboſam, citantem Azorium eumdem sub *cap. xxv.* Passim suum criterium Auctor iste exercet in his gerris, & quifquillis; ac passim decipitur.

V. Quæſt. III. *An Parochis divitibus, vel pravis moribus infectis, decimæ solvi debeant?* Resp. Parochis, quamvis divitibus, decimæ solvendæ sunt: quoniam non ratione, & intuitu personarum, sive divitum, sive pauperum, decimæ penduntur; sed ratione spiritualis ministerii. Quis dixerit, Regi diviti, & opulento tributa solvenda non esse, aut reddenda non esse debita creditori pecunioso? Parochis quoque male moratis decimæ debentur eadem ratione, quod scilicet non ob meritum, vel virtutem personæ, sed propter officium, & curam spiritualem a Domino præcipiantur. Iam sub initium dissertationis diximus, damnatum fuisse in Concilio Constantiensis *sess. xlv. VVicleſſi errorem, eſſentis liberum esse fidelibus denegare Sacerdotibus malis decimas.* Quod etiam vetitum fuit in *cap. Tua nobis*, de decim. *Prætextu vero nequitie Clericorum nequeunt eas, hoc est decimas, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suo arbitrio erogare; cum nulli sit licitum aliena cuique concedere præter domini voluntatem.*

VI. Quæſt. IV. *An Canonici, Clerici beneficia habentibus, & Regularibus qui curam parochialem exercent, decimæ solvendæ sint?* Resp. Omnes præfati ius habent ad decimas exigendas: quia sicut, facta divisione parochiarum, Parochus quisque ius habet percipiendi decimas in sua parochia; ita, partitione facta reddituum in plura beneficia, quisque Beneficiatus ius habet, & titulum exigendi decimas quæ affixæ sunt proprio beneficio. Idque manifeste habetur in *cap. Ex parte de decim.* Animadvertendum tamen est, solis Parochis, seu curam animarum exercentibus, ex iustitia decimas deberi; ceteris autem ex præcepto mero Ecclesiæ. Hinc, si Regulares parochialem Ecclesiam administrant, illis, tamquam veris Parochis, decimæ debitæ sunt. Quandoquidem neque Clericis simplicibus, neque Regularibus ratione sacrorum ordinum decimæ debentur; sed tantum ratione ministerii spiritualis: sive postea hoc spirituale ministerium exercent Clerici, sive Regulares, idem ius acquirunt; & propterea æque secundis, ac primis decimæ solvendæ sunt.

VII. Quæſt. V. *An laicis aliquibus decimæ solvi debeant?* Resp. Iam sæpius dictum est, laicos ineptos profus esse ad decimarum ius, quod spirituale est, in ministerio ecclesiastico fundatum. Solum laici percipere possunt decimas vel ratione privilegii summi Pontificis, vel ratione alicuius contractus, quo ministri ecclesiastici ad tempus locare valent illis facultatem, seu potestatem exigendi decimas sibi de-

debitas. Quæ potestas, utpote fundata in contractu, sive locationis, sive venditionis, non spiritualis, sed temporalis est. Manifestum autem est posse ministros Ecclesiæ locare laicis potestatem exigendi decimas, ut habetur in *cap. Vestra. Diœcesanorum Episcoporum statuto contrario non obstante, vestrarum decimarum proventus illis libere locare potestis, cum quibus Ecclesiæ vestræ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen quod huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi.* Tempus autem, infra quod ecclesiastici ministri decimarum exactionem locare queunt, est triennium; ut decrevit Paulus II. in *Extravaganti Ambitiosa, de rebus ecclæs. non alienand.* Hæc omnia pressè, & distinctè docet Angelicus 2. 2. *quest. lxxxvii. art. 2. & 3.* videlicet & solis Clericis ratione ministerii ius decimarum competere, & laicis facultatem eandem exigendi concedi posse. *Radix* (inquit art. 2.) *solutionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualia debentur carnalia.* Deinde subdit art. 3. ius istud solis Clericis ministris Ecclesiæ convenire, in quantum consequitur illud debitum quo ministris altaris debentur sumptus de ministerio, & quo seminantibus spiritualia debentur temporalia: quod ad solos Clericos pertinet habentes curam animarum: & ideo eis solis competit hoc ius habere. Res autem quæ nomine decimarum dantur, corporales sunt. Unde possunt in usum quorumlibet cedere; & sic possunt etiam ad laicos pervenire. Tandem in responsione ad tertium concludit. Sicut res nomine decimæ acceptas potest Ecclesiæ alicui laico tradere; ita etiam potest eis concedere, ut dandas decimas ipsi accipiant, iure accipiendi ministris Ecclesiæ reservato; sive pro necessitate Ecclesiæ, sicut quibusdam militibus decimæ debentur in feudum per Ecclesiam concessæ; sive etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam Religiosis laicis, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ sunt concessæ per modum elemosinæ. Quibusdam tamen Religiosis competit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum.

VIII. In calce huius dissertationis pauca adiciam, quibus & fideles pii excitentur ad decimas solvendas, & refractarii terreantur; & tandem ipsi Ecclesiæ ministri decimarum exactores permoveantur ad eandem distribuendas secundum pias fidelium voluntates. Atque in primis ampla sunt præmia quæ fidelibus, decimas Ecclesiæ ministris animo hilari ac devoto, largaque manu offerentibus, Deus etiam in hoc mundo retribuit. II. Paralip. xxxi. vers. 3. *Cumque ingressi essent Ezechias, & principes eius, viderunt acervos, & benedixerunt Domino, ac populo Israel. Interrogavitque Ezechias Sacerdotes, & Levitas, cur ita iacerent acervi. Respondit illi Azarias Sacerdos . . . dicens: Ex quo offerri ceperunt primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo. Reliquiarum autem copia est ista, quam cernis. Præcepit igitur Ezechias ut præpararent horrea in domo Domini: quod cum fecissent, intulerunt tam primitias, quam decimas, & quæcumque voverant, fide liter.* Malachias quoque Pro-

pheta benedictiones caelestes quibus fideles decimas offerentes Deus replere solet sic enumerat. *Inferre omnem decimam in horreum, & sit cibis in domo mea: & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuero vobis cataractas caeli, & effuderero vobis benedictionem usque ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terrae vestrae: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.* Cap. III. vers. 10. & seq. Contra vero dira, & atrocissima supplicia illis minatur Deus qui decimas offerre recusant. *Hoc tollit siccus quod non accipit Christus, inquit Augustinus: & habetur in cap. Maiores XVI. quest. VII. & additur ex eodem Augustino. Inde videmus armigeros spoliare ruficos, & alios, quos non spoliarent, si iustas decimas, & integras solvissent.* Neque excusantur fideles a debito decimarum ob iniquam ministrorum distributionem, vel pravam usum, ut effutiebatur VVicleffus. Sed debent Dei, & Ecclesiae mandatis parere, memores, quod, siive boni, siive iniqui sint ministri, non ab istis, sed a Deo praemia sunt percepturi: quemadmodum contra Dei ministri severissimas poenas dabunt, si vota fidelium, si pauperum victum, si Christi patrimonium in usus profanos prodegerint. Peccant utique fideles decimarum solutionem omitentes; sed gravius peccant ministri Dei, quoties eisdem decimis abutuntur, quoties quod eorum victui superfluit, in pauperes non erogant. *Enimvero (inquit B. Petrus Damianus Lib. II. epist. XIV.) ut copiosiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in monasteriis, & eremis decimae. Et epistola X. haec addit. Quotidie regales epulae, quotidie apparatus, quotidie nuptiale convivium. Et, unde refrigerare debuerant indigentes, rubentium tabularum recreant gestatores.* Anne proinde mirandum, si populi, cum videant tam iniquam decimarum distributionem, omni industria se subducere ab earum solutione studeant, si in murmura saepius erumpant, si adversus manifestos ac publicos abusus inclament? Quid mirum, si ministros, nimia severitate decimas exigentes, improbent; evulgentque, se frequentius maiorem auferitatem experiri a decimarum exactoribus quam ab ipsius seculi avaris divitibus? Excusatio obvia ministrorum Ecclesiae est, se iuramento obstrictos esse ad Ecclesiae suae iura facta testata custodienda ab omnibus praediciis. Hunc possent praetextum obtrudere, si exactas decimas, non in usus profanos, non in luxum, delicias, & oppipara convivia; sed in pauperum levamen, & in Ecclesiae ornatum converterent. Ipsi sint fideles decimarum dispensatores; & populi, non iustitiae poenis affecti, sed religionis spiritu ducti, & caritatis, qua ardere Pastores suos aspexerint, exemplo permoti, hilari animo decimarum tributum exsolvent.

DISSERTATIO II.

DE PRIMITIIS, ET OBLATIONIBUS.

C A P U T I.

Quid sint primitiæ: quo iure debitiæ olim in lege naturæ, & scripta fuerint; & quo iure in lege gratiæ debeantur: & an nunc sint contraria consuetudine abrogatæ..

I. **M**ultiplex est primitiarum significatio. Prima est quæ temporis quædam initia prodit: qua de causa Apostoli dicuntur primitiæ spiritus ad Rom. vii. 11. vers. 23. *Non ipsi primitias spiritus habentes:* quia ipsi primi fuerunt sancti Spiritus gratia repleti; primi que Christi partes susceperunt. Secundo dignitatem quamdam præfert, & peculiarem bonitatem: qua in acceptione res selectæ, & optimæ, ut fructus terræ præstantiores, & selectiores, quamvis non sint primi, nuncupantur primitiæ. De primitiis in hoc sensu acceptis nullus nobis in hac dissertatione sermo erit. Primitiæ, de quibus in præsentia, sunt: primi fructus agrorum, & arborum, qui Deo offeruntur. De his primitiis loquitur D. Thomas 2. 2. *quest. lxxxvi.* in quatuor articulos tributa: quorum tres primi sunt de oblationibus, quartus de primitiis; & cum D. Thoma. communiter Theologi, & Canonistæ loquuntur..

II. Primitiæ a decimis distinguuntur, quod decimæ immediate in ministrorum Ecclesiæ sustentationem, & pauperum subsidium exhibeantur; primitiæ vero in gratitudinis argumentum Deo pro acceptis beneficiis per se offerantur, quamvis postea in ministrorum usum convertantur. Insuper decima, ut vox ipsa præfert, definitam fructuum partem exprimit; primitiæ vero non aliquam partem, sed aliquid de primis fructibus quos terra gignit, significant..

III. Omnes fere gentes, naturali persufæ lumine, Deo frugum aliquid offerre in more habuerunt. Caini, & Abelis oblationes. ex communi opinione & testimonio Scripturæ *cap. iv. Genes.* fuerunt: primitiæ de primogenitis gregis, & optimis terræ frugibus. Athenienses iuvenes crinium primitias, cum ex ephebis excessissent, inquit Alexander ab Alexandro *Lib. V. diæ. Gen.* Apollini consecrabant. Romani, teste Plinio *Lib. xviii. cap. 11:* nihil de terræ frugibus gustabant, priusquam novarum frugum Sacerdotibus primitias obtulissent. Tamen ante legem

Bb iij. scri-

scriptam præceptum nullum fuit naturale divinum, quod primos terræ fructus Deo offerendos præscriberet. Est quidem, inquit D. Thomas, iuri naturali consentaneum ut Deo, tamquam supremo Creatori, aliquid ex productis fructibus offeratur; at quod eiusmodi oblatio sit de primis terræ frugibus, aut quod in tanta quantitate, vel talibus personis detur, fuit in lege scripta iure divino, & in lege gratiæ iure ecclesiastico definitum. Ita docet Angelicus citata quæstione lxxxvi. art. 4. *Pertinet autem ad ius naturale ut homo ex rebus sibi datis a Deo aliquid exhibeat, ad eius honorem; sed quod talibus personis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate, hoc quidem fuit in veteri lege iure divino determinatum; in nova autem lege definitur per determinationem Ecclesiæ, ex qua homines obligantur, ut primitias solvant secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum Ecclesiæ.* Dum Angelicus asserit, ad ius naturale pertinere quod homo aliquid Deo offerat de terræ fructibus, non intendit innuere aliquod præceptum iuris naturalis, quod hanc fieri oblationem iubeat; sed eo illa verba spectant, ut expriment, summopere naturæ consentaneum esse, atque eidem insitum, ut Deus non modo mente, corde, lingua, & ceteris animæ facultatibus, corporisque membris, verum externis etiam rebus colatur.

IV. In lege veteri fuisse præceptum a Deo impositum filiis Israel de primitiarum oblatione, aperta sunt Scripturæ testimonia. Exod. xxii. vers. 29. *Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere.* Et cap. xxiii. vers. 19. *Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui.* Et Num. xviii. vers. 8. *Locusus est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum.* Et vers. 11. *Primitias autem quas voverint, & obtulerint filii Israel, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerant primitiarum Domino; dedi tibi: Et Deuter. xii. vers. 6. Et offeretis in loco illo holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum.*

V. Barbosa Lib. III. de iure Eccles. univ. cap. xxv. in eam propendet sententiam quæ adstruit, primitias consilio tantum, non præcepto, Deum hominibus præscripsisse. Quod evincere contendit illo textu Exod. xxv. vers. 1. *Loquere filiis Israel, ut tollant tibi primitias: ab omni homine, qui offeret ultroneus, accipietis eas.* At in hoc textu Deum loqui de tributis, seu elemosynis, quas populus ultroneus in fabricam Tabernaculi conferebat, evincunt verba quæ in vers. 3. proxime sequenti habentur. *Hæc autem sunt quæ accipere debetis: aurum, & argentum, & æs, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tintum, & byssum, & pilos caprarum.* Ex quibus verbis colligitur, sermonem hoc in capite minime esse de primitiis terræ quas Deus in gratiarum actionem, & in sui supremi dominii significationem sibi offerri expresso præcepto iussit. Nec salum de omnibus terræ fru-

frugibus, sed etiam de fructibus arborum populus Israeliticus primitias Deo offerre adstrictus erat. Quantitas primitiarum non fuit in lege veteri definita usque ad Ezechielum Prophetam, qui propter avaritiam Sacerdotum quantitate primitiarum determinavit cap. xlv. his verbis. *Hæ sunt primitiæ quas tolletis, sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro hordei: mensura quoque olei, batus olei decima pars cori est, & decem bati corum faciunt, quia decem bati implent corum: & arietem unum de grege ducentorum, que nutrit Israel.* Animadvertit D. Thomas loco citato in responsione ad tertium, quod in lege non fuit determinata quantitas oblationis: quia, cum primitiæ speciem præferant oblationis, consentaneum est ut quantitas earundem arbitrio relinquatur offerentis. At quia avara Sacerdotum cupiditas præter modum populi sanguinem emungebat; idcirco ad eorum coercendam avaritiam Ezechiel primitiarum quotam determinavit. Quadruplex erat primitiarum genus in veteri lege. Primum offerebantur primitiæ spicarum adhuc virentium secundo die azymorum, iuxta illud Levitici 11. vers. 14. *Si autem obtuleris munus primarum (non primatium), ut scribit Leander emendator Suarez, & Cornelii, qui scripserant primitiarum) frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino.* Deinde offerebantur primitiæ panis ex novo tritico in Pentecoste, ut habetur Levit. xxiii. vers. 15. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis simila fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini.* Tum de panibus, quos singulis hebdomadibus conficiebant, Deo primitias offerebant Hebræi, ut colligitur ex Lib. Num. cap. xv. vers. 20. *Sicut de areis primitias separatis, ita & de pulmentis primitias primitiva Domino: de pulmentis, idest de panibus.* Quarto tandem offerebant primitias in festo Tabernaculorum ex omnibus frugibus. Exod. xxiii. vers. 16. *Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quacumque seminaveris in agro: solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.* Abundantes primitias Deo offerebant Hebræi, non solum ob illam rationem universalem, omnibusque communem, ut scilicet Deum primum cuiusque messis, & fructuum terræ auctorem confiterentur; sed etiam ut continenter liberationis ab Aegyptiaca servitute, & acquisitionis terræ promissæ memoriam recolerent, atque Deo pro tot tantisque beneficiis aliquod grati animi argumentum exhiberent. Hæc omnia indicantur Deut. xxvi. *Cumque intraveris terram quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, & obtinueris eam, atque habitaveris in ea: tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones eas in cartallo, pergesque ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen eius: accedesque ad Sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo,*
quod

quod ingressus sum in terram pro qua iuravit patribus nostris ut daret eam nobis . . . Suscipiensque Sacerdos. cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui . . . & eduxit nos de Ægypto in manu forti, & in brachio extenso, in ingenti pavore, in signis atque portentis : & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis terram lacte, & melle manantem. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, & adorato Domino D eo tuo &c.

VI. In lege gratiæ primitiæ non sunt iure divino, sed tantum ecclesiastico debitiæ. D. Thomas non negat (ut falso ei imponit Leander *trah. vi. disp. ix. quæst. ix.*) primitias esse vi præcepti ecclesiastici in lege nova solvendas. Quin. expresse adducit canonem. *Ex parte de decimis xv. quæst. vii.* ad evincendum, eas in novo sædere esse præscriptas. Deinde. concludit, in lege veteri iure divino, & in lege gratiæ Ecclesiæ auctoritate primitias esse a fidelibus pendendas; ut ex eius verbis hoc capite *num. 3.* relatis constat. Fallitur. quoque Bonacina, dum asserit *disp. ult. de præcept. Eccles. punct. ult. num. 2.* nullum: ius. asserti: posse in lege gratiæ, quo obligentur fideles ad primitias solvendas. Nam communiter tum Theologi, tum Canonistæ fatentur, institutum re ipsa fuisse in Ecclesia hoc præceptum. Communis quoque est sententia, ipsa experientia manifesta confirmata, ubique fere obsoletum, & abrogatum esse eiusmodi præceptum. Et hac ratione verum est fideles nunc non obligari ad primitias solvendas. Idcirco a longiore huius rei discussione abstinéo. Id dumtaxat additio, fideles, qui frugum suarum primitias Deo offerre negligunt, ingratiitudinis notam non evadere. Præceptum positivum contraria consuetudine abrogatum est; at deletus non est naturalis ille instinctus, qui intima voce prædicat debitum illud altissimum pendendi congruum tributum Deo supremo rerum omnium largitori. Quare & nunc plii fideles, maxime pauperes (quorum est regnum Dei), frugum, fructuumque omnium primitias Deo offerunt.

C. A. P. U. T. II.

De oblationibus. Quid sint oblationes: num iure sint impositæ: a quibus solvendæ: & quibus debeantur.

II. **O**blatio in sua generali acceptione est cuiusque rei spontanea largitio, quæ homini facta donatio dicitur, Deo dicata. *oblatio* nuncupatur: quia Deo nihil dare, aliquid de suo offerre illi possumus. Hæc oblatio ad Deum relata comprehendit sacrificium, decimas, primitias, easque res omnes quas fideles spon-

te:

te in divinum cultum conferunt. Si res oblata in Dei cultum, & honorem consumitur, sacrificium appellatur. Si vero quod offertur in divinum cultum, in ministrorum cedit sustentationem, decimæ, & primitiæ appellantur. Si res denique offertur, non vi alicuius præcepti, vel legis, sed libere, licet in sustentationem ministrorum cedat, absolute oblatio dicitur. Sic docet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. lxxxvi. art. 1. *Nomen oblationis commune est ad omnes res quæ in cultum Dei exhibentur, ita quod si aliquid exhibeatur in cultum divinum, quasi in aliquod sacrum, quod inde fieri debeat, consumendum, & oblatio est, & sacrificium . . . Si vero sic exhibeatur, ut integrum maneat divino cultui deputandum, vel in usu ministrorum expendendum, erit oblatio, & non sacrificium.* Porro oblatio, de qua in præsentî; distinguitur & a sacrificio, quod consumitur in divinum cultum; & a decimis, ac primitiis, quæ in singulos annos vi præcepti debentur. Hæc autem spontanea est, & libera, atque usualis, quæ in dies fieri potest. Quapropter describi solet; quod sit donatio bonorum, quæ fideles religionis intuitu ad altare, aut in alio Ecclesiæ loco, aut extra Ecclesiam ad imaginem miraculosam sponte offerunt, ut vel Ecclesiæ, vel ministrorum usui inserviant. Res quæ in Missa offeruntur, primario nomen oblationis retinent. Quare etiam vulgo appellatur offeruntur. Secundario oblationis nomen habent res quæ extra Ecclesiam, vel in Ecclesia offeruntur pro purificatione mulierum, pro desponsationibus, aliisque Pastoris functionibus, vel ad aliquam imaginem &c. Solet distingui triplex alia oblationum species. Prima est donatio rei facta Deo, vel Ecclesiæ inter vivos. Secunda est donatio causa mortis; & solet *mortarium* appellari. Tertia est usualis earum rerum quas, ut diximus, fideles ad altare, vel ad manum Sacerdotis communiter offerre solent.

II. In lege veteri præceptum extabat istarum oblationum, ut colligitur ex Lib. Exod. cap. xxiii. *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Id ipsum præcipitur Num. vii. xi. *Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.* Neque de hoc difficultas est inter Auctores. Potius in quæstionem vertitur, num in lege gratiæ detur aliquod tale præceptum ecclesiasticum. Sed communissima sententia est, nullum de oblationibus, in ultimo sensu a nobis explicatis, dari in lege nova præceptum. Ita docet D. Thomas loco citato. *Huiusmodi ergo oblationes de sui ratione habent, quod voluntarie offerantur, secundum illud Exod. xxv. Ab homine qui offert ultroneus, accipietis eas.* Præterea nullum in sacris canonibus reperitur mandatum quod cogat fideles ad oblationes exhibendas.

III. Obiici solent varii iuris textus: ut can. *Omnis Christianus*, dist. 1. de cons. xix. *Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus Moysi dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus.*

cuus. Etenim in *colleclis SS. PP. liquido apparet quod omnes Chriftiani offerre aliquid Deo ex usu SS. PP. debent*. Can. *Statuimus SS. cauf. xvi. can. Quia Sacerdotes*, cauf. x. quæft. 1. *Refponfio facilis & communis eft, laudatos, fimilefque canones intelligendos eſſe in hypothefi quod miniſtri Eccleſiæ unde viverent, non haberent; vel facta pofitione quod fideles longa confuetudine ſe ſe ad has oblationes obligaffent.*

IV. Tametſi oblationes ſint liberæ; animadvertit nihilominus D. Thomas citata *quæſt. lxxxvi. art. 1. eas multiplici ratione fieri debitas poſſe. Primo, inquit ex præcedenti conventionẽ; ſicut cum alicui conceditur aliquis fundus Eccleſiæ, ut certis temporibus certas oblationes faciat; quod tamen habet rationem cenſus. Secundo propter præcedentem deputacionem, ſive promiffionem; ſicut cum aliquis offert donationem inter vivos, vel cum reliquis in teſtamento Eccleſiæ aliquam rem mobilem, vel immobilem in poſterum ſolvendam. Tertio modo propter Eccleſiæ neceſſitatem; puta, ſi miniſtri Eccleſiæ non haberent unde ſuſtentarentur. Quarto propter confuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus ſolemnitatibus ad aliquas oblationes conſuetas. Tamen in his duobus ultimis caſibus remanet oblatio quodammo- do voluntaria, ſcilicet quantum ad quantitatem, vel ſpeciem rei oblatae.*

V. Ex hac D. Thomæ doctrina evidentior apparet reſponſio data ad laudatos canones. Quod ſpectat ad tertiam rationem, quam promittit Angelicus, iam læpius dictum eſt, ex eodem Angelico alimenta miniſtris Eccleſiæ iure naturali & divino deberi: quam ob cauſam decimæ potiſſimum, & primitiæ deputatæ ſunt in miniſtrorum ſuſtentacionem. Si vero miniſtri Eccleſiæ has decimas, ſuoſque eccleſiaſticos proventus, a fidelium liberalitate proficiſcentes, in uſus profanos prodigerent; vel ſi a ſuperioribus aliis perſonis iniuſte applicarentur, vel ad arbitrium dilapidarentur: tunc fideles obnoxii minime forent aliarum decimarum, ſive oblationum oneri. Si miniſtri Eccleſiæ tunc congrua ſuſtentacione defraudarentur, non ex fidelium culpa, ſed ex iniuſta bonorum eccleſiaſticorum diſtributione id ortum duceret. Immo in ſimilibus eventibus fideles non deberent ſolvere decimas aliis perſonis, a miniſtris Eccleſiæ applicatas; ſed omnes redditus retinere, ut ego quidem ſentio, poſſent, præter id quod fatiſ foret ad honeſtam neceſſariamque miniſtrorum, ſeu Paſtorum ſuorum ſuſtentacionem. Quod tamen ut præſtari licite poſſet, deberet eſſe evidens, publica, & manifeſta miniſtrorum Eccleſiæ indigentia. Nemo enim privata auctoritate in dubia cauſa, immo nec in certa & manifeſta, quando neceſſitas vitæ ſuſtentandæ non urget, quidquam in rebus a ſuperiore ſtatutiſ augere, minuere, vel addere poteſt.

VI. Circa quartam rationem, qua Angelicus aſſerit, confuetudine quandoque; nempe in magnis ſolemnitatibus, oblationes a fidelibus deberi, gravem controverſiam ſuſcitarunt Theologi non pauci, & Canoniſtæ. Nam Barboſa *Lib. III. de in-*

re *Ecl. cap. xxiii. num. 11. Azorius Lib. VII. cap. vii. quest. xi. Hostiensis, Covarruvias, Gutierrez, alique Canonistæ propugnant, obtinere consuetudinem obligantem fideles ad oblationes. Sed communior, & vera sententia oppositum defendit. Nam licet communiter fideles in magnis solemnitatibus, & alicubi singulis dominicis, aut bis in mense, soleant Sacerdoti, seu Pastori inter Missarum solemniam aliquid offerre; tamen fundamentum nullum adest asserendi, consuetudinem hanc inventam a fidelibus fuisse cum animo se se obligandi. Immo contrarium manifesto colligitur tum ex ipsius oblationis natura, quæ spontanea esse debet; tum ex ipso intimo fidelium sensu. Nemo siquidem religioni sibi vertit, dum eiusmodi oblationes, etiam in magnis solemnitatibus, omittit. Neque Parochi, aut Episcopi cogere fideles solent ad eiusmodi oblationes. Ergo infertur legitime, liberae eas esse, nullaque sive lege, sive consuetudine debitas.*

VII. Quod si alicubi consuetudinem, tempore longo firmatam, & animo se se obligandi introduxissent populi; dubio procul observanda foret, ob rationes cuique obvias, quod nimirum consuetudo legitime introducta, non per modum cuiusdam spontaneæ devotionis, sed per modum legis obligantis servari debet, non secus ac lex quælibet: quo in sensu loquitur D. Thomas in laudata auctoritate. Quamquam vero consuetudo isthæc ad culpam non obligaret; monendi tamen fideles essent ne a tam pio, & laudabili usu desciscerent; sed suadendi ut in eodem perseverarent.

VIII. Oblationes quæ a fidelibus fiunt, soli Parocho debentur, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam offerantur. Et ratio iam sæpius indicata est, quod nempe solius Parochi sit suis parochianis sacramenta ministrare, eorumque cadavera sepelire. Hinc oblationes factæ in Ecclesia cathedrali debentur Archipresbytero, seu Parocho, non Episcopo; nisi Episcopus simul Parochus foret. Deinde etiam oblationes factæ sacris imaginibus, in sacellis extantibus, pertinent ad Parochum illius parochiæ, in qua imagines, vel sacella reperiuntur sita. Item, si imago per quam Deus patrare miracula dignaretur, depicta foret in pariete alicuius domus, oblationes factæ ad Parochum pertinerent. Excipe casum in quo offerentes vellet domino talis domus expresse suas oblationes conferre; puta ad sublevandam illius egestatem. Nec audiendus est Trullench, qui *Lib. III. Decal. cap. 111. dub. 3. num. 8.* negat, posse concedere Episcopum ut domino domus fiant eiusmodi oblationes. Hoc enim absque ullo fundamento asseritur. Immo Episcopus impedire minime potest quin fideles pauperibus illius domus eleemosynas elargiantur, quando alia momenta non obstant. Quid enim frequentius in Scriptura inculcatur quam pauperum levamen? Si itaque fideles vellet expresse suas oblationes paupertatis titulo domino parietis cui imago miraculosa inhæret, elargiri, non video cur Episcopus id prohibere possit. Mos potius obtinet applicandi eiusmodi oblationes

tiones, quando abundantes sunt, ad extruendam Ecclesiam, in qua imago collocanda sit. Passim enim similes imagines, quæ in muris sunt depictæ, cum contingit Deum in illis, seu per illas manifestare omnipotentiam suam miraculorum patratiōe, in Ecclesias transferri solent. Semper tamen subsistit quod diximus, nimirum omnes oblationes factas, sive intra, sive extra Ecclesiam, iure communi deberi Parocho in cuius parochia factæ sunt; etiam si ferent in aliqua capella, in qua distincta beneficia erecta forent: quia licet Capellanus ius habeat ad proventus sui beneficii; nullum tamen ius habet in oblationes quæ a fidelibus fiunt etiam in præfata capella. Si tamen fideles oblationes suas in ornatum capellæ, vel imaginis convertere vellent; Parochus obtare nequiret, nec exigere quidquam posset. Quæ hætenus diximus, secundum ius commune vera sunt. Ceterum hodie consuetudo fere universalis obtinet oblationes factas extra altare esse illius capellæ, aut sacelli in quibus sunt sacræ imagines, & fiunt oblationes, quæ communiter cedunt in ornatum, & conservationem imaginum, & sacellorum: quoniam sic volunt fideles qui munera offerunt.

IX. Oblationes factas in Ecclesiis Regularium, Parochis deberi, defendit Trullench *Lib. III. Decal. cap. 111. dub. 13. num. 9.* quia ius commune, inquit ille, sic decernit: & allegat transactionem factam super oblationibus eiusmodi inter Archiepiscopum Valentinum & Regulares eiusdem civitatis. Addit tamen, nisi Regulares Pontificum privilegiis sint exempti; & nisi Regulares habeant titulum legitime præscriptionis. Contrariam sententiam propugnant Canonistæ, & Theologi communiter: quoniam expresse definitum est, oblationes factas in Ecclesiis Regularium ad ipsos Regulares pertinere in *cap. 1. de statu Monach.* ubi hæc præscribuntur Archiepiscopo Neapolitano. *Alcui Monasterio tu, nec Presbyteri tui præter diligentiam disciplinæ aliquid molestiæ inferatis: aut si quid illis pro diversorum devotione accesserit, vobis vindicare æstimetis: cum Monachis ibi servientibus debeat proficere quidquid a fidelibus saluter offerri contingit.* Eadem habentur in *cap. Nimis iniqua de excessibus Prælatorum. Quidquid etiam eis, dum celebrant Missarum solemniam, intra domorum suarum ambitum, pia fidelium devotionis donatur, ab ipsis extorquere oblationis nomine contendentes.* Item Bonifacius IX. Fratribus Prædicatoribus concessit privilegium, quo confirmavit facultatem recipiendi oblationes factas in eorum Ecclesiis; & sub excommunicatione ipso facto incurrenda Parochis prohibuit ne ullo pacto eas oblationes impedirent, vel præfatos Religiosos molestia afficerent. Hoc ipsum declaravit sacra Congregatio Concilii in *Cavensi, in Lun. & Sarzan. Oblationum 8. Februar. 1627.* teste Barbosa *de offic. & potest. Paroch. cap. xxiv. num. 29. & in Summ. apostolis. decisio. Collecian. 530. num. 2.*

X. D. Thomas conceptis verbis hanc sententiam docet 2. 2. quæst. lxxxvi. art. 2. ad 2.

ad 2. *Monachi, sive alii Religiosi possunt oblationes recipere tripliciter. Uno modo sicut pauperes per dispensationem Sacerdotis, vel ordinationem Ecclesie. Alio modo, si sint ministri altaris: & tunc possunt accipere oblationes sponte oblatis. Tertio modo, si parochia sint eorum: & tunc ex debito possunt accipere oblationes, tamquam Ecclesie Rectores.* Fundamenta autem Trullench seipsis corruunt. Quoniam verum est iure communi ad Parochum oblationes pertinere; nisi ipsum ius commune designet aliquos alios præter Parochum, qui valeant fidelium oblationes accipere. Porro Regulares vi iuris communis facultate potiuntur accipiendi in suis Ecclesiis a fidelibus oblationes: quam facultatem novis privilegiis Romani Pontifices Regularibus confirmarunt. Itaque tum iure communi, tum virtute privilegiorum Regulares possunt retinere oblationes quæ fiunt sodalitiis, seu confraternitatibus alicuius imaginis, ut puta B. Virginis Rosarii, Carmeli, aliorumque Sanctorum existentibus in Ecclesiis Regularium ipsorum; nihilque ex illis Parocho debetur. Regulares enim suarum Ecclesiarum sunt veri Parochi, & Rectores. Quapropter ius veluti parochiale in suis habent Ecclesiis, quemadmodum Parochi in suis; tamen si non eam habeant quam Parochi iurisdictionem supra fideles. Verum tamen est oblationes quæ fiunt in capellis, & sacellis Regularium, ut plurimum cedere in ornatum, & beneficium earundem capellarum; sic Regularibus ipsis una cum fidelibus in tam pium religiosumque opus consentientibus. Laici nullum ius habent, vel habere possunt recipiendi oblationes: quia ius istud spirituale est. Et habetur aperte in cap. *Perveniens* xvi. quæst. vii. & cap. i. quæst. i. *Hanc consuetudinem, quæ contra sanctam Ecclesiam catholicam augeri videtur, omnino interdiximus, ut nullo unquam modo, ullo tempore, oblationes quæ intra sanctam Ecclesiam offeruntur, sub dominio laicorum detineantur; sed tantummodo Sacerdotibus dentur.* Neque consuetudo etiam longissimi temporis illis suffragari potest, eo quod non sint talis iuris capaces. Si Episcopus Missam celebret in Ecclesiis Regularium, oblationes, non Episcopo, nec Parocho, sed Regularibus debentur: quia licet in *Clemen. de privil.* Episcopis permittatur facultas celebrandi in Ecclesiis Regularium, nil tamen de oblationibus immutatur: quapropter standum est iuri communi, iuxta illud: *Omissum remanet in dispositione iuris communis.* Item, si oblationes fiant a feminis puerperis, filios suos Domino præsentantibus, candelarum, aliarumque rerum in Ecclesiis Regularium, ad hos, non ad Parochos, spectant.

XI. Non convenit inter Auctores, an introduci valeat consuetudo ut aliquo die, v. g. in festo Purificationis B. Virginis Mariæ, Clerici tribuant laicis aliquod munus, ut cereos albos, aut rubeos, vel quid simile. Negant Sylvester *verb. Decim. num. 7.* Gutierrez, & alii. Oppositum communiter sustinent Theologi, & Canonistæ. Distinguendum mihi videtur: nam, facta vera distinctione, omnes simul

mul convenient necesse est. Si sermo sit de consuetudine obligante Clericos, seu Ecclesiam, ut tributa laicis pendant Clerici de bonis Ecclesiae; nemo vel Theologorum, vel Canonistarum id concesserit: quoniam hac ratione Ecclesia laicis subiiceretur; quod fieri nequit. Si postea sermo sit de pia consuetudine, seu more, vel usu, quo Clerici id faciant ad ciendos pietatis, & devotionis affectus in fidelium animis, & ut grati animi, seu affectus argumentum exhibeant; nullus, ut ego quidem arbitror, talem improbaverit consuetudinem. Hoc siquidem pacto, nullo modo Ecclesia laicis subiicitur; sed tamquam mater pia, & liberalis filios suos his munusculis excitat ad ea quae christiana lex praecipit, peragenda. Et re ipsa mos iste in univ[er]sa Italia obtinet; & quantum scire mihi licuit, etiam in aliis Catholicorum regionibus.

XII. Dicitur est supra, ab omnibus fidelibus Ecclesiam oblationes recipere. Nunc illi indicandi sunt quorum oblationes Ecclesia respuit. Primo Ecclesia reiicit oblationes omnium infidelium, haereticorum, Iudaeorum, atque etiam fidelium qui sunt excommunicati vitandi; ut declaratum est in *can. xxxvii. Concilii Laodicensis*. Secundo respuit oblationem fratrum dissidentium, quando dissidium eorum notum est. *Cap. Oblat. dist. xc.* Tandem nec a meretricibus, nec ab usurariis, nec a pauperum oppressoribus oblationes suscipit Ecclesia; ut cum D. Thoma 2. 2. *quest. lxxxvi. art. 3.* docent Theologi, & Canonistae. Hoc tamen intelligendum est de peccatoribus publicis, & manifestis, seu de illis qui tales declarati ab Ecclesia sunt. Sermo quoque est de oblationibus liberis, quae ad altare fiunt; secus de oblationibus necessariis, puta de legatis, decimis, aliisque censibus, qui vi alicuius legis, vel pacti debentur Ecclesiae. Haec enim omnia, etiam a peccatoribus, exigit Ecclesia. Ut autem oblatio sit Deo accepta, duo sunt necessaria. Primum est, ut victima quae offertur, sit honesta, sit propria offerentis, non aliena; ut sit iuste acquisita, non usuris, non fraudibus, vel alia via illicita; ut non sit alteri debita, aut titulo iustitiae, ut si fierent oblationes Deo, & interim creditores defraudarentur debitorum solutione; vel titulo pietatis, ut si filius, omi[ss]a sustentatione patris, aut pater, neglectis filiorum necessariis alimentis, Ecclesiae, & Deo victimas offerrent. Has oblationes, non gratas, sed perosas Deus habet. Secundo requiritur recta intentio, animique integritas offerentis.

XIII. Nulla est praescripta poena adversus eos qui liberas oblationes omittunt. Multae vero sunt poenae quibus obnoxii sunt qui oblationes necessarias, nempe decimas, legata, defunctorumque suffragia vel omittunt, vel elargiri Ecclesiae differunt. Nam in *cap. Qui oblationes xiiii. quest. xi.* haec habentur: *Qui vero oblationes defunctorum aut negant Ecclesis, aut difficulter reddunt, tamquam egentium necatores, excommunicantur.* Eadem habentur in Concilio Aquilgranensi, Agathensi, & aliis. Concilium vero Tridentinum *sess. xxii. de reform. cap. xi.*

excommunicationis pœnam vibrat in eos omnes qui bona, census; iura, sive feudalia, sive emphiteutica; fructus, & quæcumque emolumenta quæ ad Ecclesiam pertinent, in proprios usus converterint; aut quavis arte, seu quæsito colore, usurpare, vel impedire, ne solvantur ministris Ecclesiæ, præsumpserint, vel tentaverint; Qui admittunt ad oblationes, quæ inter Missarum solemnias fiunt in altari, excommunicatos a Papa, incurrunt excommunicationem maiorem; si tamen excommunicati fuerint denunciati. Interdicuntur vero ab Ecclesiæ ingressu illi qui usuales oblationes recipiunt ab excommunicatis excommunicatione maiori, vel interdictis non toleratis *ex cap. Episcop. de privileg. in 6.* Et hæc pauca dixisse sufficiat de decimis, primitiis, & oblationibus.

LIBER QUARTUS

DE QUINQUE

ECCLESIAE PRAECEPTIS.

DE QUARTO, ET QUINTO PRAECEPTO,

nimirum de sacramentali peccatorum confessione, & communione quotannis facienda.

DISSERTATIO PRIMA.

DE PRAECEPTO ANNUAE
CONFESSIONIS.

N tractatu de poenitentiae sacramento, fuso calamo, prout rei magnitudo postulat, confessionis sacramentalis argumentum versabimus. Ibi illius a Christo institutionem evincemus, haereticorum errores profligabimus; atque tanti sacramenti notiones, & plura quae praecedere illud debent, & plura quae illud debent consequi, pro dignitate explicaturi sumus. In praesentia itaque de iis dumtaxat quae praecipuum ecclesiasticum, quotannis peragendi sacramentum peccatorum confessionem, spectant, sermo nobis erit.

C A P U T I.

Propositiones damnatae, & laxae recensentur.

Quoniam alibi, nempe in libro de sacramento poenitentiae, & haereticorum errores, & laxas opiniones descripturi sumus; ideo nunc recedimus a nostra consueta methodo praemittendi haec omnia cuique tractatui. Verum, ne omnino viam arreptam derelinquamus, duas tantum hac de re propositiones ab Ecclesia damnatas circa confessionis praecipuum, unamque & alteram propositionem, quae laxitatem sapere videtur, ob oculos ponere duximus contentum.

Pro-

„habet exterius, de quo potest Ecclesia præcipere, tenetur indirecte cum illo
 „de interiori confiteri.“ *Margarita Confessorum verb. Confessi. folio mihi 44.* Plures alias recensere non minoris laxitatis propositiones ad tractatum de pœnitentia remittimus.

C A P U T II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes fideles ad sacram peccatorum confessionem singulis annis faciendam. Nonnullæ quæstiuncule hac de re enucleantur.

I. **Q**uoniam in tractatu de sacramento pœnitentiæ ea omnia quæ ad traditionem, & historiam confessionis sacramentalis pertinent, exhibituri sumus; idcirco nunc plura, quæ diversis temporibus Ecclesia edidit, decreta pro confessione a fidelibus frequentanda, misa facimus. Olim enim ter in anno ad confessionem adstringebantur fideles. Porro summus Pontifex Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215. celebrato hunc edidit canonem. *Omnis utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia ista solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti; & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum; nisi forte de consilio proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum; alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens christiana careat sepultura.* Hoc Concilii Lateranensis statutum. confirmavit Tridentina Synodus. *sess. xiv. can. viii.* his verbis. *Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, & traditionem humanam a piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes, & singulos utriusque sexus Christianos, iuxta magis Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christianis, ut non confiteantur tempore Quadragesimæ; anathema sit.*

II. Durandus in *IV. Sent. dist. xvii. quæst. xiv.* in controversiam vocat, cum constitutio Concilii Lateranensis consilium sit, & salubris adhortatio, vel præceptum. In id potius pendere videtur, quod consilium sit, non præceptum. Nil tamen decretorie statuit; sed dubitanter, & subobscurè loquitur. Negare non audeat, Ecclesiam potestatem habere obligandi fideles ad sacramentorum frequentiam; sed solum dubitat, an reipsa latum sit præceptum obligans ad secretam confessionem; quæ, cum occulta sit; Ecclesiæ constare nequit, quoniam confessus nec ne sit.

Hæc

Hæc Durandi dubitatio nulla est. Quin Ecclesia, ut sibi de gregis sui salute con-
 ferret, præceptum de annua tulit confessione. Quare omnes ad unum Theologi, &
 Canonistæ sustinent, Concilium Lateranense, præceptum imposuisse fidelibus omni-
 bus, ut singulis annis proprio Sacerdoti peccata sua confiterentur.

III. Franciscus Suarez *Tom. IV. in III. part. disp. xxxvi. num. 3.* refert, quosdam
 Theologos docuisse, hoc præceptum non per se, sed per accidens obligare, ratio-
 ne nempe Eucharistiæ percipiendæ. Et subdit in hanc sententiam ivisse S. Tho-
 mam in *IV. disp. xvii. quæst. 111. art. 1. quæstiunc. 4.* & D. Antoninum *III. Part. tit.*
xiv. cap. xix. §. 3. Mirum est, doctum, & accuratum Theologum istius sententiæ
 patronos constituere Aquinatem, & Antoninum; cum ipsi in locis laudatis oppo-
 situm doceant, & communem Catholicorum sententiam apertissime propugnent.
 Nath S. Thomas in primis, recensita sententia Petri Lombardi, & Gratiani, qui
 ante Concilium Lateranense solum tamquam opinionem probabiliorē defendebant
 necessitatem confitendi peccata Sacerdoti, hæc scribit. *An sufficiat soli Deo confi-*
teri. Magister, & Gratianus hoc pro opinione ponunt. Sed nunc post determinationem
Ecclesiæ, sub Innocentio III. factam, hæresis reputanda est. Tum more suo validam
 prodit rationem, cui præceptum ecclesiasticum nixum est. Hæc enim habet dist.
 xvii. quæst. 111. art. 1. quæstiunc. 1. *Illā sacramenta, quæ ordinantur contra cul-*
pam, cum qua salus esse non potest, sunt de necessitate salutis: & ideo sicut baptis-
mus, quo deletur originale, est de necessitate salutis; ita & pœnitentiæ sacramen-
tum... quod fit per confessionem peccantis: & ideo confessio est de necessitate salu-
tis eius qui in peccatum actuale mortale incidit. Conceptis pariter verbis eandem
 doctrinam docet in *Supplem. quæst. vi. art. 3. Ad confessionem dupliciter obligamur.*
Uno modo ex iure divino.... Alio modo ex præcepto iuris positivi; & sic tenen-
tur omnes ex institutione Ecclesiæ, edita in Concilio generali sub Innocentio III. tum
ut quilibet peccatorem se recognosceret, quia omnes peccaverunt, & egent gratia
Dei; tum ut cum maiori reverentia ad Eucharistiā accedatur, tum etiam ut Eccle-
siarum rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat. S. Antoni-
 nus hanc doctrinam D. Thomæ fere ad verbum transcribit. Immerito itaque Sua-
 rez imponit sanctis his Doctoribus, quod docuerint, præceptum annuæ confessionis
 solum per accidens obligare; cum aperte oppositum doceant, ut cuique ex allata
 doctrina constare potest. Sed hæc obiter dicta sint.

IV. Unanimi itaque consensione Theologi catholici docent, dari præceptum ec-
 clesiasticum, quo omnes Christiani semel in anno ministris Ecclesiæ peccata
 sua confiteri tenentur. Idque constat tum ex Concilii Lateranensis *IV. can. xxi.* tum
 ex Concilii Tridentini *sess. xiv. can. v. 111.* proxime relatis, tum denique ex univer-
 sali catholicæ Ecclesiæ sensu. Quare qui oppositum doceret, hæresim manifestam
 vulgaret, & ut hæreticus ab omnibus haberetur. Præceptum istud, ut ex D.

Thoma vidimus, non tantum ratione communionis, sed absolute obligat. Quare, si quis impedimento legitimo ligatus suscipere Eucharistiam nequiret, ad confessionem nihilominus adstringeretur: & qui sine rationabili causa tum communionem, tum confessionem omitteret, duo peccata mortalia adversus duo distincta præcepta communionis, & confessionis perpetraret.

V. Præceptum istud, ut suo loco demonstrabitur, divinum est, si a temporis determinatione seiunctum absolute spectetur. Ecclesiasticum autem est, quatenus præscribit hanc confessionem quotannis faciendam esse. Sic docent omnes Theologi, & sic declaratum est in Tridentino Concilio sess. xiv. cap. v. *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit ut Christiani fideles confiterentur, quod iure divino necessarium, & institutum esse intellexerat; sed ut præceptum confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.* Confessio itaque peccatorum, Sacerdoti facienda, iure divino necessaria semper fuit vel in re, vel in voto, ut de baptismo dicitur. Frequentia vero istius confessionis iuris est ecclesiastici. Quapropter Ecclesia, vel summus Pontifex posset, si congruum, & expediens iudicaret, præcipere ut bis, vel ter, sicuti olim, fideles confiterentur; aut contra posset ab eiusdem frequentia dispensare cum aliquibus ex iusta causa, quæ difficillime occurrere potest. De hoc consule D. Thomam in *IV. dist. xvii. quæst. 111. art. 1. quæstione. 1.*

VI. Quæst. I. *An hoc præceptum obliget non solum Catholicos, sed etiam hæreticos?* Resp. Affirmativa sententia est omnium Theologorum. Quoniam hoc præceptum comprehendit omnes utriusque sexus fideles baptizatos: sed etiam hæretici sunt baptizati, & quidem valide, ut nunc supponimus: igitur etiam hæretici istius præcepti obligationi obnoxii sunt. Non eo tamen modo hæretici quo Catholici, huic, & aliis Ecclesiæ præceptis subiciuntur. Nam Catholici immediate, hæretici tantum mediate obligantur obedire huic præcepto, quatenus adstringuntur Ecclesiæ reconciliari, ut, ab excommunicatione soluti, fiant Ecclesiæ membra. Quare, si isti ad ovile redirent, non essent de violatione præceptorum Ecclesiæ examinandi. Sed de hoc alias.

VII. Quæst. II. *An peccata mortalia omnia, tum interna, tum externa, fideles manifestare vijiliis præcepti Sacerdoti teneantur?* Resp. Affirmative respondent Theologi omnes: & ex Tridentino sess. xiv. cap. v. evidenter constat. *Ex his colligitur oportere a penitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint.* Hinc consultata remanet opinio quam docet *Margarita Confessorum*, & nos sub initium tractatus retulimus, videlicet quod si quis haberet solum peccata interna cordis, posset differre confessionem usque ad mortis periculum. Præceptum enim ecclesiasticum est determinatio præcepti divini quoad circumstantiam temporis. Divi-

num autem præceptum omnia tum interna, tum externa peccata confiteri iubet. Suarez disp. xxxvi. sect. 2. num. 2. referens hanc Margaritæ opinionem, inquit: *Sed est plusquam temeraria sententia.*

VIII. Quæst. III. *Utrum non tantum mortalia, sed etiam venialia vi huius præcepti teneantur fideles confiteri?* Resp. Negativa sententia communissima est petes Theologos; estque expresse declarata in Tridentino loco proxime laudato his verbis. *Venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in qua frequentius labimur, quamquam recte, & utiliter, citraque omnem presumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Ratio quoque id ostendit: quia præceptum ecclesiasticum annuæ confessionis est determinatio præcepti divini. Præceptum autem divinum non obligat ad confessionem venialium. Ergo neque ecclesiasticum. Disputant Theologi, an Ecclesia præcipere possit confessionem venialium. Negant non pauci; sed plures adfirmant. In discussione inutilis quæstionis tempus terendum non est. Cur non possit præcipere, profecto non teneo. Sed, quia numquam id præcepit, neque, ut prudenter præsumitur, in posterum præcipiet, non video cur longius de eo quod numquam erit, disputare debeamus.

IX. Quæst. IV. *An qui nullum perpetravit mortale peccatum, teneatur semel in anno confiteri venialia?* Resp. Dicitur est numero præcedenti, venialia non esse materiam necessariam præcepti: idcirco quæritur, an, data hypothese quod quis nulla mortali noxa contaminatus esset, iste obnoxius foret obligationi annuæ confessionis. In utramque partem disputant Auctores. Si sola vis, & natura præcepti spectetur, probabilis videtur, eum non teneri: quia, ablata materia necessaria, præceptum non obligat. Sola autem peccata mortalia materia sunt necessaria istius præcepti. Verum & hanc disputationem inter inutiles reiicio: quia, cum fidelis in Paschate sumere ex præcepto Eucharistiam debeat, sistere se Sacerdoti debet, eique manifestare conscientiam suam, & rationem reddere cur intra annum nec semel confiteatur. Pastor siquidem posset eum cogere ut semel in anno ad confessionem faciendam accederet. Sed, ut dixi, hypotheses istæ omni sunt destitutæ fundamento. Qui enim a mortalibus abstinet, frequenter confitetur, ut gratiam Dei, qua in virtutis via queat perseverare, assequatur. Qui per annum integrum nec semel confitetur, cum possit, difficillime immunis evadet vel a culpa mortali certa, vel a dubia, vel a tot, & adeo gravibus venialibus, ut nimium audax, & inverecundus, ne plus dicam, foret, nisi confessionis sacramento conscientiam purgaret, antequam ad sacram mensam accederet. Quare in praxi nullum unquam ego, causa necessaria sublata, a præcepto annuæ confessionis excusarem. Qui lucrari vult iubilæum, etiam si mortalia non habeat, confiteri debet. Quia bulla iubilæi confessionem præcipit, tamquam quid requisitum ad in-

dulgentiam lucranda. Proverbii autem loco habetur hoc dictum: *Bulla tantum valent, quantum sonant*. Contrariam opinionem docent multi Auctores. Sed nostra, quam sustinent Caietanus, Sotus, Sanchez, Diana, Corduba, Fagundez, pluresque alii, probabilior est. Qui habet iustam causam tacendi mortale quod perpetravit, tenetur implere praeceptum annuae confessionis, manifestando venialia. Quia, ut peccati, quod tacet, veniam assequatur per contritionem, necessarium est propositum confessionis faciendae modo quo fieri potest meliori. Itaque, si alia mortalia non habeat, venialia confiteri adstringitur, ut annuae confessionis praeceptum impleat.

C A P U T III.

Qua anni parte praeceptum confessionis obliget: & quomodo computandus annus sit. Variæ hac de re quaestiuunculae discutiuntur.

I. **S**ententia communis docet, praeceptum istud obligare solum confiteri semel in anno, nulla eiusmodi anni parte designata: quia lex reipsa non limitat, nec deputat aliquod tempus determinatum; sed solum infra annum ut quilibet fidelis confiteatur, praecipit. Si autem Ecclesia voluisset ut fideles aliquo anni definito tempore ad poenitentiae tribunal accederent, conceptis verbis tempus illud determinasset; quemadmodum praeceptum annuae communionis tempori paschali aperte illigavit. Cuius discriminis congrua assignari ratio potest. Nam usus Eucharistiae absolute praecipitur, non modo peccatoribus, sed iustis etiam. Nec peccatum ullo modo supponit; ideo tali die, vel hebdomada praecipitur. Deinde etiam conveniens fuit praeceptum communionis tempori paschali assignari, propter illius temporis solemnitatem; & ut tempore definito universa Ecclesia in tanti sacramenti participatione simul conveniret, ac unanimi consensione tam sublimis mysterii publicam fidem profiteretur. Peccatorum confessio remedium est, & medicina, quae morbum supponit. Non est autem definitum tempus in quo homo peccet. Et quia satis, ac valde congruum est ut statim post peccatum poenitentiae balsamum vulneri applicetur, dum commode fieri potest; idcirco noluit Ecclesia confessionis praeceptum ad aliquam anni partem limitare; sed liberum reliquit, ut quisque medicinam sumeret, prout sibi congruum, & expediens iudicaret; dummodo tamen ultra annum non differret.

II. Petrus Soto Auctor gravissimus *l. 5. de confessione* sustinet, confessionis praeceptum in determinata anni parte obligare, nempe in Quadragesima, & in Paschate. Et sane huic sententiae valde favet non solum Sixtus IV. in *Extrav. vivesc.*

de tregua, & pace; verum etiam Tridentinum *sess. xiv. cap. v.* ubi hæc habentur. Unde iam in universa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu, observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo, & maxime acceptabilis tempore Quadragesima: quem morem hæc sancta Synodus maxime probat, & amplectitur, tamquam pium, & merito retinendum. Respondent contrariæ sententiæ patroni, consuetudinem hanc vim legis non habere; sed pium esse morem in populorum devotione fundatum.

III. Utraque sententia, si recte exponatur, aliquid veri continet. Prima, si absolute loquamur, vera est. Textus enim clarus & perspicuus est; nullamque anni partem determinat. Secunda quoque veram continet doctrinam, quæ praxim fidelium propinquius spectat. Sed suo in sensu vero exponenda est. Dum ergo Auctores, & ipsa Tridentina Synodus dicunt, in Quadragesima potissimum peccatorum fordes eluendas esse confessionis sacramento, non id intendunt, ut fideles qui e. g. sub initium anni peccata perpetrarunt, debeant confessionem differre usque ad Quadragesimam (hoc enim, ut animadvertit Suarez *disput. xxxvi. num. 10.* omnino improbable est) sed intelligunt, eos fideles ad confessionem in Quadragesima faciendam obligare qui conscientiam habent peccati mortalis non confessi. Quamvis enim ii qui semel in anno confessi fuerint, præceptum annuæ confessionis absolute impleverint; attamen & praxis, & consuetudo, quæ optime legem interpretatur, ostendunt, fideles ipsos persuasos esse, se ad confessionem teneri in Quadragesima, quoties alicuius peccati mortalis conscii sunt. Quo in casu, non solum per accidens, sed etiam per se obligati videntur. Quomodo enim qui per aliquam anni partem venialia sæpius confessus esset, si in Quadragesima crimen letale perpetraret, dubio procul ad confessionem vi præcepti obligaretur; cur non ita obligabitur qui semel est confessus, si in peccata mortalia relabatur? Non me fugit, discriminis aliquid intercedere. Sed, missis inutilibus disputationibus, quæ pro praxi vera, & necessaria sunt, edisseramus. Certum est fideles qui peccati mortalis rei sunt, in Quadragesima, sive in Paschate ad confessionem adstrictos esse ratione communionis suscipiendæ; quamvis pluries, nedum semel, intra eundem annum confessi fuissent. Qui enim peccati mortalis conscii sibi est, iure divino tenetur conscientiam purgare, antequam ad Eucharistiam sumendam accedat. Id etiam pro praxi discriminis est, quod, si per se, seu vi præcepti confessionis confiteri teneantur fideles, dum omittunt tum confessionem, tum communionem, duo peccata mortalia perpetrabunt adversus duo præcepta confessionis, & communionis. Si vero solum per accidens, seu ratione communionis obstringantur; tunc confessionem, & communionem omittentes unum dumtaxat peccatum perpetrarent adversus præceptum communionis. Qui vero nullius peccati mortalis conscientiam habent, quamquam vi præcepti absolute non teneantur ad con-

confessionem, potissimum si pluries intra annum confessi fuerint; nihilominus iuxta universalem, piamque fidelium consuetudinem, antequam ad sacram communionem accedant, confessionem sacramentalem præmittere solent. Et revera quicquid fidelium religioni sibi verteret, licet nullius peccati letalis foret conficius, si nec in Quadragesima, nec in Paschate confiteretur. Quia itaque fideles omnes, tum iusti, tum peccatores, in Quadragesima reipsa confitentur; idcirco hanc consuetudinem laudat Tridentina Synodus, eamque commendant plurima alia Concilia provincialia.

IV. Quæst. I. *Quomodo computandum sit anni initium & finis pro observantia istius præcepti?* Resp. Plures Auctores, nempe Vasquez, Becanus, Lugo, Diana, sustinent annum computandum esse a ianuario in ianuarium: quia sic iuxta communem usum annus computatur. Verum communissima, &, ut ego quidem sentio, verissima sententia annum hunc computat a Paschate Resurrectionis ad aliud Pascha Resurrectionis. Quia licet annus civilis a ianuario in ianuarium supputetur; annus tamen ecclesiasticus commodius intra duo Resurrectionis Paschata includitur: &, quia sententia communissima est, Auctores non recenseo.

V. Quæst. II. *An qui per integrum annum confessus non fuit, teneatur, cum primum commode possit, confiteri?* Resp. Sylvester, Ledesma, Marchantius, & alii respondent negative. Leander *trah. v. de pœnit. disp. 111. quæst. xli.* asserit, S. Annoninum hanc docere sententiam *III. Part. tit. ix. cap. ix.* ubi sanctus Archipræsul agit de processu per denuntiationem. Titulo vero *xiv. cap. xix.* ubi de confessionis præcepto tractat, nec verbum habet quod huic sententiæ faveat. Contraria opinio communis, & vera est. Eam docent Navarrus *cap. xxi. num. 45.* Suarez *disp. xxxvi. sec. 4. num. 2.* Vasquez *quæst. xc. dub. 2. art. 3.* Victoria *num. 147.* Cochinchius *disp. v. num. 65.* Layman *trah. vi. cap. v. num. 9.* Nugnus *in addit. quæst. vi. artic. 5. diff. 6.* Lugo *disp. xv. numer. 17.* Diana *III. Part. trah. iv. resol. 130.* Becanus, Valentia, Bonacina, Palaus, Leander, Salmanticenses, & alii communiter. Ratio ex ipsius præcepti natura depromitur. Quoniam præcepti intentio eo pertinet, ut fideles absolute confiteantur infra annum, & ultra annum non differant. Absolute iure divino confiteri fideles tenentur. Ecclesia præcipit ut quotannis hoc præceptum impleatur; & consequenter vetat ne ultra annum differatur eiusdem executio. Ergo qui intra annum non satisfacit tali præcepto, semper obnoxius est obligationi illud, cum primum potuerit, implendi. Quemadmodum, si quis singulis annis solvere censum teneatur, & uno anno solutionem omittat, anno transacto, non liberatur a debito solutionis, sed multo magis obstringitur. Ergo ex forma, & intentione eiusmodi præcepti aperte colligitur, quod fideles non teneantur confiteri ante finem anni vi eiusdem præcepti, & quod nequeant confessionem ultra annum differre. Idque apertius ex usu, & praxi Ecclesiæ constat.

stat. Siquidem fideles qui istius præcepti observantiam ultra annum differunt, excommunicationem incurrunt, a qua non absolvuntur, nisi confessione peracta. Quod si tenentur confiteri, ut excommunicationis absolutionem assequantur, evidenter elicitur, non extingui obligationem confitendi, transacto anno; sed præceptum semper urgere, donec impleatur. Si enim excommunicati essent ob solam omissionem confessionis; patrata culpa, pœna remitti posset. Sed Ecclesia vetat ne eiusmodi fidelibus absolutio ab excommunicatione concedatur, usque dum confessionem, quam omiserunt, peregerint. Manifesto itaque constat præceptum istud obligare etiam post elapsum annum.

VI. Obiiciunt Auctores primæ sententiæ. Præceptum affirmativum, determinate obligans pro aliquo tempore, illo transacto non obligat; ut patet in præcepto ieiunii, in præcepto audiendi Sacrum, & in præcepto recitandi horas canonicas. Idem ergo dicendum de annuæ confessionis præcepto. Respondetur negando consequentiam. Antecedens verum est, quando præceptum affirmans alligat obligationem alicui tempori determinato, habetque præcipiens rationem aliquam illius temporis determinati; ut evenit in ieiunio, in Sacri auditione. Eiusmodi siquidem præcepta respectum aliquem habent ad tempus cui obligatio affigitur; puta, quod tali die ieiunetur, & die festo audiatur Sacrum. Præceptum autem confessionis nullum respectum peculiarem habet ad spatium temporis designati; sed solum iubet intra annum confiteri, & ne ultra differatur vetat. Immo quasi dicere possemus, quod hoc præceptum annuæ confessionis afficit directe fideles, nulloque modo tempus, nisi tamquam terminum, ultra quem executio non extendatur. Alia præcepta memorata peculiarem rationem habent dierum in quibus ieiunandum, & audiendum Sacrum est. Quod si eadem præcepta absolute lata fuissent, ipsosque fideles immediate, ut dicitur, spectarent; idem de illis ac de confessione dicendum foret. Nonne, quando Confessarius imponit pœnitenti ut bis in hac hebdomada ieiunet, vel audiat Sacrum, vel recitet officium mortuorum, si hac in hebdomada pensum solverit omiserit pœnitens, tenetur, cum primum potuerit, illud reddere: quoniam hoc præceptum non respicit hebdomadam, nisi tamquam terminum obligationis implendæ? Idem omnino est dicendum de præcepto annuæ confessionis.

VII. Quæst. III. *An, si quis anno elapso confessionem omiserit, & confiteatur sub istius anni initium, satisfacias hac unica confessione utriusque anni præcepto?* Resp. Cardinalis de Lugo *disp. xv. num. 180.* Dicastillus *disp. vi. ab. 8. num. 138.* Henricus a S. Ignatio *Lib. V. cap. clxxxv. num. 2291.* & alii affirmantem opinionem defendunt: quia, quando eadem res eodem tempore, duplici præcepto imperatur, unica actione impleri potest; ut patet in recitatione horarum ex præcepto Regulæ, & Ecclesiæ Regularibus imposita. Alteram sententiam defendunt Diana *IV. Part. traç.*

tracl. v. resol. 206. Leander tracl. v. disp. 111. quæst. xliiv. Hurtado disp. v. 11. diff. 12. & alii. Auctores isti docent, quod, si fidelis culpabiliter distulerit confessionem anni præteriti in hunc annum, mortalemque hoc anno commiserit culpam, satisfaciat unica confessione utriusque præcepto; nec teneatur hoc anno iterum confiteri: quia revera supposuit clavibus Ecclesiæ materiam necessariam pro utroque anno. Si e contrario sine culpa confessionem omiserit anno præterito, & anno currenti nullum perpetraverit peccatum mortale; tunc teneri eum adfirmant iterum confiteri. Tertia sententia communis, quæve mihi unice in praxi sequenda videtur, docet, hunc Christianum sua confessione, quam in principio istius anni facit, satisfacere solum præcepto anni præteriti; teneri vero iterum confiteri, ut satisfaciat præcepto anni currentis. Hanc docent Suarez *disp. xxxvi. sec. 4. num. 5. Silvius 111. part. quæst. lxxx. art. 11. quæst. iv. Coninchius disp. v. dub. 8. num. 65. Bonacina disp. v. quæst. v. sec. 2. punct. 4. Navarrus cap. xxi. num. 45. Medina cod. de conf. quæst. xiv. Filliucius tracl. vii. cap. 111. num. 36. Becanus quæst. viii. cap. xxxvi. concl. 5. Nugnus in *Addit. quæst. vi. art. 5. diff. 5. Sotus in IV. diff. x. quæst. 1. art. 4. Sporer Tom. III. 111. part. cap. iv. quæst. 1. num. 536. Tamburinus tracl. 11. de 2. præcep. Eccl. cap. iv. num. 21.* (licet probabilem etiam iudicet oppositam) & alii plures. Ratio est, quia, ut diximus, præceptum hoc non elabitur cum ipso anno; sed, anno etiam transacto, præceptum urget, obligatque fidelem, ut quam primum potest, confiteatur. Ergo prima confessione satisfacit præcepto anni præteriti; deinde altera confessione (posito quod relabatur in aliquod peccatum mortale) implebit præceptum anni currentis. Verum utique est posse uno, & eodem actu satisfieri duplici obligationi, eodem tempore concurrenti, quando aliquæ peculiariæ rationes oppositum fieri non iubeant. In nostro autem casu præceptum confessionis peculiari ratione afficit fideles, eosque obligat, etiam transacto anno. Et ideo oportet ut una confessione satisfiat præcepto anni elapsi, & altera confessione præcepto anni currentis. Nec aliquid momenti est illud quod opponi solet, nempe, si quis differat usque ad finem anni, aut si per decem vel viginti annos omittat confessionem, potest in Paschate unica confessione satisfacere omnibus obligationibus. Quoniam aliud est quod unico actu aliquando possint multæ impleri obligationes; & aliud est quod semper id præstari licite, & valide queat. Primum conceditur; secundum negatur. Dum sub finem anni quis confitetur, primum omnium implet præceptum confessionis anni currentis; deinde manifestat omissionem præteritarum confessionum. Quare iuxta communem omnium existimationem nulla hic occurrit difficultas. At, dum sub initium anni confitetur, ipsemet pœnitens primum omnium intendit implere præceptum anni præteriti. Denique in hac materia non humana ratio, sed Ecclesiæ praxis consulenda est. Porro Pastores Ecclesiæ non absolvunt fideles ab excommunicatione,*

donec

donec confiteantur: & dum sub initium anni suppleant confessionem anni præteriti, sub eadem censura ab illis exigant sequentem confessionem, ut advertit Suarez loco laudato. Idcirco hanc opinionem ut tutiorem amplectimur: quia magis Ecclesiæ intentioni, & praxi eam existimamus consentaneam.

VIII. Quæst. IV. *An qui ineunte anno prævidet se a confessione impediendum fore in toto sequenti anni tempore vel ob penuriam Confessariorum, vel ob aliud obstaculum, teneatur confessionem anticipare?* Resp. Affirmative respondent omnes Doctores quos ego legi. Ratio evidens est. Obligatio præcepti incipit sub initium anni urgere, & intra latitudinem eiusdem anni implenda est. Ergo qui prævidet se sub finem anni impleturum minime fore hanc obligationem, tenetur eam exequi tempore antecedenti; sicut qui summo mane diei dominicæ prævidet se impediendum fore a Sacro audiendo, tenetur illud mane audire, ut præceptum impleat.

IX. Quæst. V. *An qui semel in anno confessus est peccata mortalia, si ante finem anni in novum peccatum mortale relapsus fuerit; vel qui venialia confessus sæpius, & iterum, intra annum mortaliter peccet, teneatur illo anno iterum confiteri, ut præcepto satisfaciat?* Resp. Secunda pars ex dictis paullo ante liquet. Venialia enim non sunt confessionis materia necessaria. Quapropter, si quis mortale perpetret ante finem illius anni, in quo sæpius venialia est confessus, tenetur mortale quod intra illum annum perpetraverit, vi præcepti confiteri. Idem dicendum de eo qui in confessione venialium oblitus fuerit absque culpa peccatum mortale: tenetur enim, si intra annum recordetur, confiteri illud. Primam partem, nempe eum qui semel confessus est peccata mortalia, non teneri vi præcepti iterum confiteri intra eundem annum, etiamsi nova peccata mortalia iteret, Doctores plures tuentur, Lugo, Diana, Bonacina, Leander, Hurtado, Salmanticenses, & alii. Sed ex iis quæ dicta sunt num. 3. opposita opinio probabilior nobis videtur; quam docent Suarez. *disp. xxxvi. num. 9.* & 10. ac Henriquez *Lib. IV. cap. iv. num. 2.* Ratio, quam iam supra indicavimus, valida est. Ecclesia iubet cuicumque fideli confiteri omnia peccata infra annum commissa. Ergo qui sub finem anni conscientiam habet peccati mortalis, illud confiteri tenetur. Ecclesia, inquis, semel confiteri præcipit. Verum est. Sed simul præcipit omnia illius anni peccata confiteri. Qui semel confitetur omnia peccata totius anni, implet præceptum. At, si nova peccata committat intra annum, antequam annus elaboratur, ea clavibus submittere debet. Non ad pura præcepti verba, sed ad intentionem Ecclesiæ animam intendere debemus. Porro intentio, & consuetudo Ecclesiæ ita interpretari videtur sensum istius præcepti: nempe ut fideles qui in Quadragesima conscientiam habent peccati mortalis, teneantur, antequam tempus paschale excurrat, hoc mortale peccatum confiteri; etiamsi ob aliquam causam communionem percipere nequirent. Siquidem iuxta piam, & rationabilem existimationem pec-

peccata totius anni sunt integra istius præcepti materia. Ergo, inquis, toties confiteri debemus, quoties letaliter delinquimus. Inepta est consecutio. Solum enim adstringeris omnia totius anni peccata confiteri, sive una, sive pluribus confessionibus. Hinc reiicio, quod inquit Cardinalis Lugo. *disp. xv. sec. 7. num. 169.* videlicet cum qui semel intra annum confessus est peccata venialia, & mortale dubium, si incidat ante finem anni in peccatum mortale certum, non teneri ad novam confessionem, ut præcepto satisfaciat. Quoniam, licet peccatum dubium sit materia necessaria confessionis; compertum tamen non est quod sit materia sufficiens pro præcepti observantia, quando adest materia certa. Præceptum confessionis comprehendit integrum anni spatium. Si intra annum materia certa adest, quæ illud impleri valeat; non video cur sola materia dubia impleri possit. Peccata enim venialia, quæ simul cum dubia culpa subiiciuntur clavibus, licet conferant ad constituendam materiam certam confessionis; nihil tamen conferunt ad observantiam præcepti annuæ confessionis. Quare in praxi, non modo ratione communionis paschalis, sed etiam ut præceptum tuto impleatur, præfatum fidelem ad confessionem peccati mortalis certi, intra annum commissi, ego obligarem.

X. Quæst. VI. *An qui, adhibita sufficienti diligentia, consuetur omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, si post confessionem alicuius peccati obliti recordetur, teneatur illud, antequam elabatur annus, confiteri?* Resp. Communissima sententia est negativa, quam præter Auctores laudatos quæst. præc. defendit etiam Suarez loco citato *sec. xv. num. 8.* eo quod qui omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, confitetur, adhibetque omnem diligentiam, ut omnia confiteatur, revera satisfacit intentioni Ecclesiæ, quæ præcipit confiteri omnia peccata commissa illo anno; atque hanc confessionem suam extendit ad omnia peccata quæ per totum annum commisit. Quæ sane opinio valde probabilis est. Oppositum tamen defendit Medina. *Lib. X. cap. xv. §. 41.* rationemque prodit minime sperendam. Qui ex iusta causa omisit confessionem annuam, tenetur, cum primum potest, confessionem supplere: idem ergo videtur dicendum etiam de eo qui peccatum aliquod oblitus inculpabiliter est. Utraque opinio probabilis est. At securior est secunda.

XI. Quæst. VII. *An qui propter iustam causam omittit scilicet aliquid peccatum mortale, aliis manifestatis, teneatur illud confiteri intra annum, si commode possit?* Resp. Multi, nempe Lugo, Dicastillus, Leander, & alii negative respondent. Sed probabilior mihi videtur opinio affirmativa. Quia tenetur quique confiteri omnia peccata illo anno commissa. Ergo, sublato impedimento, excusante a manifestatione alicuius peccati, urget obligatio illud confitendi. Quod sane & rectæ rationi, & Ecclesiæ intentioni satis consentaneum videtur. Respondet Layman *Lib. V. tract. vi. cap. v. num. 10.* Concilium Lateranense præcipere ut omnia peccata fide-

fideles confiteantur, quatenus id pertinet ad integritatem confessionis; idest, non quis aliquod mortale retineat, vetat: non autem eo pertinent verba Concilii, ut omnia peccata intra annum commissa necesse sit confiteri. At responsio isthæc arbitraria est, omnique destituta fundamento. Quoniam Concilium eo loci nullo modo loquitur de integritate confessionis. Supponit enim integre fieri debere, quotiescumque fit. Sed iubet fideles semel in anno omnia peccata sua Sacerdoti confiteri. Confessio sacramentalis suapte natura integritatem includit. Quare, si *omnia peccata* integritatem spectaret confessionis, clausula superflua foret. Dicendum itaque, Concilium præcipere ut fideles quotannis semel omnia illius anni peccata confiteantur: quod & rectæ rationi, & Ecclesiæ intentioni satis congruum censetur. Neque quod Lugo subdit, nobis probatur, nimirum eum qui in mortis articulo aliquod mortale confessus est, plura vero ob impotentiam omisit, non teneri ad hæc peccata omiſsa confitenda, etiamsi convaluerit infra annum, & commode possit confessionem, si velit, peragere. Non, inquam, hæc opinio nobis probatur: quoniam & rationi, & Ecclesiæ intentioni, ut dictum est, valde conforme videtur ut quisque, remoto impedimento, impleat præceptum illud a cuius observantia ratione impotentiae excusabatur. Omnia quæ in oppositum afferuntur, frigide sunt subtilitates.

C A P U T IV.

Præceptum annuæ confessionis non impletur per confessionem invalidam. Aliæ nonnullæ difficultates explicantur.

I. **M**agna olim contentione disputabant Theologi, num fideles confessione invalida, sive culpa pœnitentis, sive malitia Confessarii, præcepto annuæ confessionis satisfacerent. Affirmantem sententiam propugnabant Alensis, Gabriel, Paludanus, Sylvester, Victoria, Canus, & alii, hac innixi ratione. Ecclesia præcipit tantum actum exteriorem, secus internum. Qui ergo exterius peccata confitetur, licet interno destitutus dolore, Ecclesiæ præcepto satisfacit. Immo crediderim ego, inquit Canus *relat. de pœn. p. 6.* quod, cum peccator se sitit Sacerdoti iuxta præscriptum illius capituli, *Quod quidam de pœnitentiis*, etiamsi non recipiat absolutionem, impleat præceptum Ecclesiæ ex quadam eiusdem Ecclesiæ pia & clementi dispensatione.

II. Contrariam sententiam defendunt Durandus in *IV. diff. xvii. quest. xiv.* Soto in *IV. diff. xviii. quest. 111. art. 5.* Petrus Soto *lect. 8.* Navarrus *cap. x. num. 4.* Medina *quest. xxiv.* Suarez *disp. xxxvi. sec. 7.* Nugnus *in addit. quest. vi. art. 5. diff.*

*diff. 6. Cardinalis de Lugo disp. xv. num. 136. Gonet disp. v. 111. art. 2. Sylvius in Ill. P. quest. vi. art. 5. Leander trađ. v. disp. 111. quest. 1111. & paucis, ne in singularum recensione tempus teram, omnes Theologi, postquam Alexander Papa VII. damnavit sequentem propositionem, quæ in ordine est 14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Planum itaque nunc est ex declaratione Ecclesiæ, fideles qui invalide confitentur, non satisfacere præcepto Ecclesiæ. Ratio quoque evidens est. Nam præceptum Ecclesiæ est determinatio præcepti divini; seu Ecclesia iubet fideles singulis annis semel implere præceptum quo Deus imperat peccatorum confessionem. Hoc autem divinum præceptum impleri nequit, nisi per susceptionem sacramenti. Porro qui confessionem nullam facit, non suscipit sacramentum. Fatentur & adversarii, præceptum divinum non impleri per confessionem invalidam ex defectu doloris interni, quia Deus potest præcipere actus internos; impleri vero subdunt præceptum ecclesiasticum, eo quod Ecclesia actus internos præcipere nequeat. At responsio nulla est: tum ob rationem datam, nimirum quia præceptum ecclesiasticum est determinatio iuris divini; tum quia Ecclesia reipsa præcipere valet, & præcipit actus internos, sine quibus actus non consistunt externi, qui ab illa ipsa præcipiuntur. Ergo Ecclesia; præcipiens externam peccatorum confessionem, simul internum dolorem, ad hanc confessionem sacramentalem necessarium, imperat. Quod confirmatur ex cap. *Utriusque sexus* de pœnit. & remis. ubi Ecclesia præcipit fideles omnia peccata sua mortalia fideliter & sincere confiteri. Qui revera de peccatis suis non dolet, qui aliquod peccatum omittit, qui firmum propositum emendationis non habet; is sane nec fideliter, nec sincere, sed fide, & infideliter confitetur. Tandem qui facit confessionem voluntarie nullam, reipsa omittit confessionem, quam Ecclesia præcipit. Quoniam Ecclesia non præcipit confessionem ludicram, seu speciem, & simulacrum confessionis; sed confessionem veram, & sinceram, atque adeo validam.*

III. Ex quibus inferitur, illum non satisfacere Ecclesiæ præcepto qui facit confessionem ex quocumque capite, sive ex defectu doloris, sive ex occultatione alicuius peccati interni, sive ex defectu veri propositi se se emendandi, nullam. Et consequenter hic obnoxius est excommunicationi synodali, quam plures Episcopi infligunt in suis diocæsisbus iis omnibus qui semel in anno confiteri omnia peccata sua omittunt. Quia licet crimen istud probari nequeat, quando ex defectu actus interni contingit; hoc tamen non impedit quominus Ecclesia excommunicationis pœnam ferre possit in eos qui renuunt confiteri, sicut Ecclesia præcipit. Neque pœna ista in actum internum vibratur, sed in externam, & contumacem omissionem sacramentalis confessionis. Et hæc opinio communis est.

IV. Quærent etiam communiter Theologi, an per confessionem validam, sed in-

informem, impleri possit hoc præceptum annuæ confessionis? Qui negant dari posse validam confessionem, simulque informem, consequenter negant posse quemquam per talem confessionem satisfacere Ecclesiæ præcepto. Contra vero qui defendunt dari reipsa posse sacramentum validum, & informe, nempe absque effectu gratiæ sanctificantis, propugnant pariter, tali confessione satisfieri præcepto ecclesiastico. Quid ego sentiam, tum manifestabo, cum in tractatu de sacramento pœnitentiæ hanc discutiam controversiam de sacramento valido, & informi. Obiter hic tantum dico, quod, admissa sententia defendente confessionem validam & informem, admitti etiam potest, ut communiter admittunt Theologi, tali confessione impleri posse præceptum annuæ confessionis.

V. Neque huic præcepto satisficit ea confessio in qua absolutio Sacerdotis non obtinetur, sive id ex eius malitia, sive ex eius oscitantia contingat. Quoniam, dum Ecclesia confessionem præcipit, susceptionem iubet sacramenti; sublata autem quocumque ex capite absoluteione, sacramentum haudquaquam conficitur. Ergo præceptum non impletur. Quemadmodum qui Eucharistiam se percipere putaret, hostia minime consecrata sumpta, præcepto communicandi non satisfaceret: quia reipsa sacramentalem communionem non suscepisset, sive ex malitia, sive ex negligentia Sacerdotis id accidisset: & fidelis, errore detecto, ad communionem veram suscipiendam adstrictus foret. Idem ergo dicendum de eo qui in peccatorum confessione absoluteionem non esset affectus. Hæc opinio communis est. Sunt tamen aliqui qui oppositum sentiunt, eo quod culpa Sacerdotis non debet, nec potest nocumentum pœnitenti inferre: potissimum quia non est in potestate pœnitentis absolutio sacramentalis. Nec Ecclesia ad id obstringere fideles potest quod est extra eorum voluntatem, nec ab eis pendet. Hæc tamen omnia evincunt solum fideles excusari a culpa violationis præcepti, bona fide suffragante. At bona fide cessante, confestim criminis rei evaderent, si defectum, qui præter eorum voluntatem contigit, supplere non curarent. Licet absolutio non sit in eorum facultate; eorum tamen potestatis est alium adire Sacerdotem, defectu cognito, a quo absoluteionem obtineant. Quando itaque defectus est solum ex parte Sacerdotis, fideles bona fide operantes excusantur tum a culpa, tum a pœnis; sed non liberantur a debito implendi præceptum, fraude, seu defectu detecto.

CAPUT V.

De iis qui huic præcepto subiecti sunt : & de causis quibus quandoque fideles aliqui ab observantia istius præcepti excusari queunt.

IAM sub initium dissertationis dictum est, omnes homines baptizatos, non modo catholicos, sed etiam hæreticos, teneri ad præceptum confessionis. Expendendum nunc breviter superest, qua ætate Catholici ipsi implere hoc præceptum adstringantur. Aliquod enim sacessit negotii Theologis clausula illa Lateranensis Concilii, *Omnis utriusque sexus fidelis, cum ad annos discretionis pervenerit, omnia peccata sua, saltem semel in anno, confiteatur*. Alii siquidem volunt, tunc censendos esse pueros ad annos discretionis pervenisse, cum annum attingerint pubertatis, nempe 14. neque ante hunc annum ad confessionis annuæ præceptum adstringi. Hæc opinio communiter reprobat. Alii, quos inter D. Antoninus II. Part. tit. IX. cap. VII. §. 2. sustinent, pueros circiter undecimum, puellas circiter decimum suæ ætatis annum observantiæ istius præcepti subiectos esse. Sed communis sententia docet, pueros, cum primum illis affulget rationis lumen, ad hoc præceptum teneri: quod contingere circa septennium communiter solet. Quid, si ante septennium ratione potiantur? Negant Castropalaus *traß. 111. disp. 1. p. 24. §. 2. num. 3.* Diana IV. Part. *traß. 111. ref. 52.* & alii, eos ad annuæ confessionis præceptum adstringi. Sed communis, & vera opinio docet, pueros, statim ac obtinuerint rationis usum ad peccandum mortaliter, istius legis obligatione constringi. Et quemadmodum, si tardius septennio lux rationis illis splendeat, solum post septennium, & aliquando post octennium, confiteri tenentur; ita si lux ista septennium præveniat, ante septennium pueri confiteri debent. Quamquam, ut id quod magis præxi inservit, dicam, frequentius post septennium, ne dicam octennium, quam ante, usus rationis in pueris contingit. Aliquando pueri lumen sufficiens habent ad peccandum, secus ad poenitendum: facilius namque est cognitio turpitudinis, & malitiæ, quæ naturali verecundiæ adversatur, quam notitia gravitatis divinæ offensæ, doloris supernaturalis, & necessarij propositi pro vera confessione. Quare puerorum Confessarij primum omnium summa sint patientia instruendi oportet, atque caritate ardentis, & dexteritate præditi. Primo ex variis tum interrogationibus, tum responsionibus deprehendere studeant, num pueri revera cognoscant se letaliter peccasse, & quid sit Deum graviter offendere. Qua habita cognitione, super pœna peccato mortali debita eos instruere debent, ob illorum oculos æternæ gloriæ privationem, atque inferni atrociam tormentum.

menta exponendo. Si indolis ingenæ, & ad bonum propensæ illos deprehenderint, poterant absolutionis beneficium illis impertire; fecas vero, si fuerint vel tardioris mentis, vel naturæ vagæ, & in malum pronæ. Sed pro istis maiorem adhibeant Confessarii diligentiam necesse est, eos sæpius interrogando, instruendo, absolutionem differendo. Eos tamen de dilatione absolutionis admoneant, quotidianum exercitium alicuius devotionis erga B. Virginem, Angelum Custodem, Sanctumque, cuius præferunt nomen, imponant. In his Christianismi officii eos exercere curent, & qua minis, qua adhortationibus conentur in timore Domini eos instruere, atque in eorum mente desigere, in hunc solum finem creatos, redemptosque fuisse, ut paradysum assequantur, evitentque infernum. Improbum, molestumque laborem delinait dulcis, & secura spes præmi summi quod eiusmodi Confessariis paratum a Deo est: quandoquidem ex optima puerorum disciplina magnopere mundi pendet reformatio; proindeque eorumdem instructio magni meriti res est.

• II. Quæst. I. *An senes octogenarii annua confessionis præcepto subiecti sint?* Resp. Non dubito quin lector supercilia contracturus sit, dum hoc quæsitum expositum legerit; sed certus quoque sum, maiori cum indignatione eum lecturum causam cur illud ego discutendum proposuerim. D. Didacus de Narbona Ictus non obscuri nominis, in libro de statu hominis ad annum octogesimo quæst. xv. num. 2. pag. 682. negat viros octogenarios præcepto confessionis; aliisque ecclesiasticis mandatis subiectos esse. Relata siquidem opinione, adfirmante eosdem legibus ecclesiasticis constringi, illam refellit, suamque contrariam firmat his verbis. *Verumtamen contrarium, non solum probabilis, sed certius mihi videtur. Ideoque tenendum profiteor, senectutem illam, utpote octuagenariam, que fere semper ita homines simplices, & rationis reddis expertes, ut nihil a pueris differre videantur, veluti hoc eodem anno pluribus ostendimus, ab omnibus, & quibuscumque tam ecclesiasticis, quam divinis legibus eos immunes reddere. Et ratio est, quoniam eiusmodi ætatis senes infantes pueri sunt. Ita Hippocrates, ut refert Alphonsus a Ruizibus in Medicina Medicor. insipient. luminar. 2. fol. 65. Ludovicus Vives Lib. II. de anima, & alii a nobis relati q. proxime antecedenti: quibus addenda sunt que in eandem rem adducit Velasens de privilegiis miserab. personar. quæst. xviii. num. 11. Ergo, cum pueri ante septennium his legibus sint soluti, velut supra num. 7. comprobavimus, etiam octuagenarii liberi censendi erunt. . . Cuius simile est, quod scripsere Hostiensis in Summa §. Quando consistendum in principio, & post eum Stephanus Caieta in repetit. cap. Ad limina §. 5. num. 107. Palac. Rubens in cap. Omnis utriusque sexus, verbo Postquam ad annos discretionis, de pan. & remis. scilicet ita senes, qui iam discretionem carent, ut sæpenumero octuagenarii esse solent, nec præcepto annua confessionis, aut susceptionis Eucharistiæ in Paschate teneri, eo nimirum quod su-*

pra diximus, quia in eis eadem capacitatis deficientia, ac in parvulis, militat: igitur, quemadmodum isti a quocumque ecclesiastico præcepto hac ratione reperitur immunus, sic & illi esse debebunt. Hactenus Narbona, qui, dum hæc scribebat, fuerit oportet ex illis senibus vietis, & de pontanis, qui non causa ætatis, sed infirmitatis, aliquando rationis occasum patiuntur.

III. Hæc Narbonæ opinio prorsus improbabilis (ut modestius quam conditio causæ fert, loquar) est. Quod aliquando homines octogenarū rationis expertes fieri possint ob aliquam infirmitatem, quemadmodum & sexagenarii, quinquagenarii, aut quadragenarii, nemo inficias iverit. At quod ætas octogenaria lumen rationis extinguat, vel ita obnubilet, ut a præceptis Ecclesiæ, immo & a divinis legibus eiusdem ætatis senes absolvat, nemo sanæ mentis dixerit. Nec Hostiensis a Narbona laudatus asserit, octogenarios senes a confessionis præcepto, sed a ieiunii lege solutos esse; quin expresse affirmat, confessionis lege eos teneri. Inquit enim loco citato. *Item constendum est tempore pueritiæ . . . Item & tempore senectutis: in quo casu, si est in ætate decrepita, scilicet ultra senium iam processit, puta post 30. annos alleviari debet ieiunius, & gravari orationibus Quid, si sit ita senex, quod omni discretionem careat? Dic sicut de pupillo & furioso.* Hostiensis ergo asserit, eos senes dumtaxat qui, ut furiosi, mentis lumen amiserunt, legibus non teneri. At nec verbum habet quod indicet ætatem octoginta annorum rationis lumen ita obscurare, ut auferat debitum observandi leges ecclesiasticas, & divinas; sicut defendit Narbona. Cum itaque manifestissima experientia compertum, exploratumque sit, senes octogenarios, non modo rationis usum potiri, sed & prudentia, atque discretionem præditos communiter esse, plus minusve, prout magis vel minus in virili ætate ingenio abundarunt: consequitur, eisdem observationi legis tum divinæ, tum ecclesiasticæ subiectos esse; pigeatque in re certissima amplius immorari.

IV. Quæst. II. *An summi Pontifices huic annue confessionis præcepto obnoxii sint?* Resp. Negant aliqui, nempe Ricardus in *IV. dist. xvii. art. 2. quæst. 4. ad 9.* Navarrus de *pœnit. dist. v. §. 2. num. 32.* Ludovicus de S. Iuvan. *quæst. v. de Confess. art. 6. dub. 2.* quia, cum Pontifex sit supra Concilium, Concilii lege non obstringitur. Quæ ratio nulla est: quia, licet summus Pontifex sit Concilio superior, non inde tamen inferatur a legis obligatione eum liberum esse; sed solum consequitur eum subiectum non esse potestati cogenti. Obligatur itaque summus Pontifex legem, sive in Concilio, sive a se extra Concilium latam, observare secundum vim dirigentem, non per potestatem cogentem; ut peroptime asserit S. Thomas 1. 2. quæst. xcvi. art. 5. ad 3. *Princeps dicitur esse solutus a lege, quantum ad vim coactivam . . . Sed quantum ad vim directivam legis Princeps subditur legi propria voluntate, secundum quod dicitur . . . Patere legem, quam ipse tulit.*

D. Tho.

D. Thomæ sententiam communiter defendunt Theologi, Suarez *disp. xxxvi. sec. 2. num. 5.* Covarruvias in *cap. Alma Mater, I. P. cap. 1. §. 5.* Bonacina *disp. 111. quæst. v. sec. 2. punct. 4. num. 4.* Lugo *disp. xv. num. 142.* Azorius *Lib. VII. cap. xxxix.* Becanus *cap. xxxvi. de pœn. quæst. 111.* Valquez *quæst. xc. art. 1. dub. 5. num. 12.* & alii plurimi.

V. Quæst. III. *An præter præceptum contentum in cap. Utriusque sexus hoc datur alia lex quæ obliget ad secretam peccatorum confessionem?* Resp. Nullum aliud præceptum reperitur præter illud quod explicuimus, obligans omnes fideles ad confitendum peccata plusquam semel in anno. Duo dumtaxat dantur iura, quæ confessiones religiosarum personarum spectant. Primum est in Clementina 1. *Ne in agro*, ubi præcipitur ut Religiosi sancti Benedicti singulis mensibus confiteantur. In controversiam vocant Theologi, num ii soli Religiosi præfatæ legi subiiciantur qui conscientiam habent alicuius peccati mortalis; an vero etiam alii qui nonnisi venialium peccatorum rei sunt. Primam sententiam defendunt Sotus in *IV. disp. xviii. quæst. 1. art. 3.* Paludanus *disp. xviii. quæst. 11. artic. 4.* Diana *Part. VIII. tract. 1. resol. xvi.* Leander *tract. v. disp. 111. quæst. xlix.* & alii apud eundem. Secundam propugnant Caietanus *Tom. I. opusc. iiii. v. quæst. 1.* Canus *relect. de pœnit. part. v. Navarrus in cap. Placuit de pœnit. disp. xi. num. 122.* Layman *tract. vi. cap. v. Nugnus in addit. quæst. vi. art. 5. disp. 7.* Suarez *disp. xxxvi. sect. 5. num. 7.* Valquez *quæst. ix. artic. 2. dub. 3.* Henriquez *Lib. I. de pœnit. cap. 1v. num. 10.* Granados *tract. 11. disp. 1x. num. 21.* Hanc secundam nos probabiliorē reputamus. Quoniam verisimile minime est Pontificem præsumpsisse, Religiosos illos singulis mensibus peccaturos mortaliter. Sed legem tulit pro monasticæ disciplinæ reformatione, seu conservatione. Et sicuti pro christiana disciplina semel in anno Ecclesia definivit esse a fidelibus confessionem peragendam; sic pro monastica disciplina semel singulis mensibus Monachos confiteri debere, Pontifex summus decrevit. Id autem discriminis intercedit, quod vi cap. *Utriusque sexus* obligantur fideles directe ad mortalium peccatorum confessionem; Monachi vero, qui statum perfectionis profitentur, confiteri tenentur leves culpas, a quibus nemo mundus evadit, singulis mensibus. Quæ interpretatio consentanea est aliis plurimis statutis sacrorum Ordinum, in quibus præcipitur ut Religiosi vel singulis hebdomadibus, vel bis in mense confiteantur.

VI. Quæst. IV. *An hæc lex Clementina obliget præfatos Monachos ad confessionem venialium sub mortali?* Resp. Leander pro affirmante sententia recenset loco laudato *quæst. xlix.* Canus *relect. de pœnit. part. v.* Caietanus *Tom. I. opusc.* Suarez *disput. xxxvi. sec. 5.* & alios. Canus conceptis verbis oppositum scribit, inquires, *eam Clementinam obligare quidem Monachos ad mensuram confessionem venialium, non tamen sub mortali; ut patet ex pœna subiecta, quæ non adeo gravis est.* Idem

fentit Caietanus. Et Suarez, quamquam asserat, colligendam non esse obligationis gravitatem ex gravitate poenae, sed ex legis materia, quod verum est; non tamen statuit legem hanc obligare sub mortali; sed concludit hoc pendere ex instituto, & consuetudine talis Religionis; quod etiam verissimum est. Quin neque ad mortalia consistenda vi praefatae Clementinae sub gravi peccato Monachos teneri, sed ad summum sub veniali, communis sententia docet. Et reipsa ex consuetudine Religionis Benedictinae constitutio Clementina non obligat sub mortali; neque extenditur ad alias Religiones.

VII. Quæst. V. *An aliud ius reperiatur obligans Religiosos ad confessionis frequentiam?* Resp. Alterum ius indicatum est in Tridentino sess. xxv. cap. x. de Regularibus, ubi admonentur Sanctimonialia, ut singulis mensibus ad poenitentiae sacramentum accedant. Quod tamen lex absolute non est; sed gravis, & pia adhortatio. *Admoneantur*, inquit Synodus, *Sanctimoniales, ut saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & sacrosanciam Eubaristiam suscipiant.*

VIII. Quæst. VI. *Quenam sint causae ab istius praeccepti observantia excusantes?* Resp. Plures occurrere causae possunt, quae aliquos fideles excusent ab executione huius praeccepti. Et in primis planum est impotentiam physicam excusare, quando videlicet Confessarius, quacumque adhibita diligentia, haberi non possit. Quin non solum physica, sed etiam moralis impotentia excusare potest, ut quando nonnisi post longum iter Confessarius haberi requirit. Quando autem reputanda sit moralis impotentia, & quanam difficultas, quodve iter sufficiat ad constituendam moralem impotentiam huiusmodi, communiter Auctores dicunt, id iudicio prudentis viri decernendum esse. Et sane non una pro omnibus regula statui potest. Nam iter unius & alterius diei non excusabit hominem sanum, & robustum, etiamsi pedes, multominus si equo insidens, illud peragere deberet: excusabit vero mulierem, puellam, hominemque debilem, aliosque similes. Quare iuxta personarum diversitatem prudens Confessarius iudicium ferre debet.

IX. Quæst. VII. *An grave periculum famae, honoris, vel temporanti detrimenti excuset ab istius praeccepti observantia?* Resp. Si tibi, vel alteri ex tua confessione imminet notabile damnum honoris, vitae, aut fortunae; dubio procul a praeccepto confessionis excusaris: quoniam cum tanto periculo lex ecclesiastica non obligat. Raro tamen id accidere potest. Advertendum hic est, quod, si periculum foret in manifestatione unius, vel alterius peccati, secus in manifestatione aliorum, illa occultanda, haec manifestanda forent, & dimidiata confessio esset peragenda, ut fusius suo loco dicetur. Si vero quis nulla mortalia, praeter ea quorum manifestatio periculi plena esset, haberet; posset venialia confiteri iuxta ea quae supra dicta sunt. Rursus animadvertas velim, illud detrimentum famae, vel honoris,

quod.

quod tu subires apud Confessarium audientem crimina, in quæ præter opinio-
nam de te conceperat, lapsus es, non te excusare ab observantia huius præ-
cepti.

X. Quæst. VIII. *An fidelis qui idioma ignorat Sacerdotis Confessarii, teneatur per
interpretem confiteri, ut impleat præceptum annuæ confessionis?* Resp. Omnes Theo-
logi docent, præceptum Ecclesiæ non obligare cum tanto rigore, ut quis debeat
per interpretem confiteri. Idque evincunt ex ipso cap. *Utriusque sexus*, cuius hæc
sunt verba. *Omnis fidelis teneatur solus confiteri peccata sua proprio Sacerdoti.* Il-
lud vocabulum *solus* interpretem excludit. Difficultas solum penes Theologos est,
an quis teneatur confiteri per interpretem, ut satisfaciatur præcepto divino confes-
sionis extra mortis articulum, & in articulo mortis. Et quo ad primam difficul-
tatis partem, Sylvester *verb. Confess. 1. quæst. xv.* Archidiaconus, & alii apud eum,
dem Sylvestrum sustinent, etiam extra mortis articulum teneri fideles ad confes-
sionem per interpretem, ut divinum impleant præceptum. Leander *trad. v. disp.*
v. 1. quæst. ix. laudat pro hac sententia etiam Canum *revel. de pœnit. part. vi.* ubi
conceptis verbis oppositum docet: ait enim: *In reliquis vero eventibus, etiam
cum iure divino confessio est in præcepto, credere sine periculo possumus, neminem
obligari ad confessionem peccatorum per interpretem.* Communissima est Theologo-
rum opinio, extra mortis articulum neminem umquam obligari ad confessionem
per interpretem, etiam cum divinum confitendi præceptum urgeat. Eam defen-
dunt Caietanus *verb. Confess. cond. xi.* Soto *dist. xviii. quæst. 11. art. 6.* Petrus So-
to *lect. xi.* Medina *quæst. x.* Vasquez *quæst. xci. artic. 3. dub. 3.* Bonacina *disp. v.*
quæst. 14. sect. 1. punct. 2. §. 2. num. 22. Hurtado *disp. viii. diff. 2.* Diana, Villalo-
bos, Layman, Palaus, Salmanticenses, & alii communiter. Contrariam senten-
tiam docet S. Thomas in *Supplem. quæst. ix. art. 3. ad 2.* *Dicendum, quod in eo
qui usum linguæ non habet, sicut est mutus, vel qui est alterius linguæ, sufficit
quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur: quia non exi-
gitur ab homine plusquam possit; quamvis homo non possit, vel debeat baptismum
accipere nisi in aqua, quæ est omnino ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur. Sed
actus confessionis est ab intra, & a nobis. Et ideo, quando non possumus uno mo-
do, debemus, secundum quod possumus, confiteri.* Afferit itaque Angelicus, quod
non solum possumus, sed etiam quod debeamus meliori quo fieri potest modo
confiteri. Neque assertionem suam ad mortis articulum limitat; sed absolute lo-
quitur. Nec porro illius absoluta doctrina applicanda est eventibus, prout ratio-
nabiles videbitur. Rationi autem satis consentaneum apparet in gravi periculo
vitiæ, vel aliqua spiritali necessitate urgente; ut si per plures annos quis con-
fiteri minime potuisset, & ex alia parte criminum multitudine pressus foret, me-
dicinæque sacramentali summo opere indigeret: rationi, inquam, consentaneum vide-

tur, hunc Christianum debere, seu teneri, meliori quo potest modo confiteri; & consequenter etiam per interpretem confessionem peragere, ut animæ suæ undiqueversum vulneribus sauciatae consulat, eamque pristinae incolumitati restituat. Hic Christianus per contritionem, inquis, animæ suæ succurrere valet. Id fieri posse, quis ibit inficias? At contritio illa, caritatis ardore æstuans, necessaria ad culpæ abolitionem, animæque sanctificationem donum est peculiare, ad quod assequendum difficillime peccatores perveniunt. Qua de causâ laudati Auctores attritionem, ex solo timore inferni conceptam, sufficere cum sacramento volunt. Summam difficultatem, non modo contritionis perfectæ, sed etiam imperfectæ, quæ actualem saltem inchoatam caritatem adiunctam habeat, opponere non desistunt. Cur nunc adeo facilem hanc produnt contritionem? Si enim secundum sacræ Scripturæ regulas loquendum nobis est, Deus dona sua illis non impartitur qui ea quæ viribus suis efficere possunt, reipsa non præstant. Potest peccator per interpretem confiteri; licet cum non levi rubore, & difficultate. Qua ergo ratione ab hac confessione liberandus est? Quia lex confessionis cum tanto incommodo non obligat? At hoc ipsum est quod vocatur in controversiam. S. Thomas asserit, legem confessionis ad id obligare: ratio quoque suadere videtur. Ceterum, quia maior pars Theologorum oppositum docet; & ex alia parte ratio valida non occurrit; ideo a certa ferenda sententia abstinemus; solumque consulimus, standum esse D. Thomæ doctrinæ, quam quisque suæ salutis magnopere cupidus executioni, ut ego quidem arbitrator, occasione data, certo demandaret. Ut tamen quid sentio ipse, clarius dicam, ego a præcepto annuæ confessionis excusarem eum qui nequiret nisi per interpretem confiteri; minime vero excusarem a divino præcepto. Quare Sacerdotem celebraturum, & in peccato mortali existentem, ad confessionem per interpretem obligarem. Rationem iam iam assignabo.

XI. Quid porro de Christiano peccatore in mortis articulo constituto dicendum? Caietanus, Soto, Castropalaus, Dicastillus, Antonius a Spiritu sancto, Gabriel a sancto Vincentio, Leander, Ledesma, & alii docent, neque morte imminente, vi præcepti, sive ecclesiastici, sive divini, Christianum adstrictum esse ad confessionem per interpretem. Suarez *disp. xxxvi. scilicet. 6.* hanc opinionem vocat practice probabilem; atque quemquam tuto posse eam sequi; oppositam vero speculative veriore, valdeque probabilem appellat. Subdit postea, quemquam tum ex lege pœnitentiæ, ut Deo satisfaciat, tum ex debito caritatis, ut consulat suæ salutis, ad talem confessionem per interpretem adstringi. Quam sententiam duabus temperat regulis. Si homo probabilem habeat existimationem de sua vera contritione, excusari poterit ab obligatione confitendi per interpretem: quia talis confessio non videtur moraliter necessaria ad salutem. Si autem dubius foret de

con-

contritione sua, tunc teneretur confiteri etiam per interpretem; sed hoc in casu posset ea solum peccata confiteri quæ cum minori sua infamia manifestare valeret: neque enim integritas materialis confessionis necessaria esset. Ad integritatem materialem quod attinet, nulla est difficultas. Doctrinam Suarez adoptant etiam Salmanticenses *trah. vi. cap. vii. punct. 2. num. 20. l. 21.*

XII. Tam sententia quæ statuit, non teneri peccatorem, in mortis articulo constitutum, confiteri per interpretem, quam doctrina Suarez, nullo modo mihi probatur. Et ut a doctrina quam tradit Suarez, auspicemur, salvo tanto Doctori debito obsequio, ea mihi falsa videtur. Lege pœnitentiæ, & caritatis tenetur Christianus etiam per interpretem confiteri; absolvitur vero ab hac lege, si probabiliter putet se esse contritum? Etiamne in mortis articulo; etiamne in iis quæ necessaria sunt absolute, &, ut dicitur, necessitate mediæ probabilitas suffragatur? Anne fieri potest ut homo, peccati mortalis conscius, salutem assequatur sine contritione vera, quæ reipsa talis sit? Nemo hoc dixerit. Porro qui probabilem solum existimationem habet de sua contritione, reipsa decipi potest. Nec contritio existimata, nec iudicium probabile de contritione ad iustificationem sufficiunt; sed necessaria est contritio in re, &, ut dicitur, in effectu. Nemo enim dixerit, posse quempiam per solum contritionem existimatam, absque sacramento, mortaliū peccatorum fordes eluere. Probabile ergo iudicium de corde contrito in articulo mortis a debito confessionis absolvere nequit. Ex alia parte iudicium moraliter certum de eadem contritione difficillimum esse, in homine potissimum gravibus culpis obnoxio, nemo non videt. Consequitur ergo necessariam esse confessionem per interpretem in tali eventu. Et hæc dicta sint contra probabilem contritionem, quam absque confessione per interpretem sufficere, Suarez, & alii post ipsum docent.

XIII. Ut vero expendamus sententiam quæ propugnat, neque in mortis articulo vi præcepti divini quempiam teneri ad confessionem per interpretem; teneri vero subdit lege caritatis erga se ipsum, quatenus quisque obligatur reconciliari Deo, ne periculo æternæ damnationis se se exponat: ut, inquam, sententiam hanc expendamus, in primis quærimus, quo fundamento asserant Auctores isti; præceptum divinum non obligare ad confessionem per interpretem; ad eam vero obligare legem caritatis erga seipsum. Fortasse quia divina lex cum nostræ famæ detrimento non obligat? Sed cur lex propriæ caritatis cum famæ eiusdem detrimento obligat? Verum hæc obiter dicta sint: & ad id quod caput est, accedamus. Atque primum omnium candide fateor, magni mihi ponderis esse auctoritatem tot Theologorum, qui negant, necessariam esse confessionem per interpretem, sive vitæ tempore, ut impleatur præceptum divinum, sive in articulo mortis, modo supra explicato. Sed eadem ingenuitate fateor, rationem quam
ut

ut id evincant, afferunt, mihi non probari; quin immo valde exillem mihi videri. Nam unica eorum ratio detrimento famæ, quod confessionem per interpretem consequitur, innixa est. Nihil enim aliud obiciunt, nisi quod lex divina non obligat cum detrimento famæ, honoris, aliorumque bonorum.

XIV. Præceptum divinum non obligare ad confessionem cum gravi detrimento, quod extrinsecus timetur, ipse concedo. Nego vero, mecumque negabit omnis prudens, qui experientiam quotidianam consuluerit, tale detrimentum occurrere in confessione per interpretem. Quod ut clarius constet, statuendum est tanquam extra aleam disputationis positum, aliquod famæ detrimentum subeundum esse in confessione, quocumque modo fiat, sive per interpretem, sive directe in aure Sacerdotis. Id solum discriminis est, quod, si Confessori proxime peccata pandantur, penes unum, si per interpretem manifestentur, penes duos cuiusdam famæ iactura fit. Nam uterque sigillo obstringitur. Et quamquam Confessarius poenarum quoque metu, & sacramentali vinculo os obstringatum habeat; nihilominus tamen etiam interpretis gravissimo naturali sigillo ligatur; quod naturale sigillum tantam vim habet penes viros probos, quantam penes Confessarios sigillum sacrum: neque prudenter timeri potest interpretem revelaturum peccata quæ hac via cognoverit. Præterquamquod peccatum valde enorme, vel contra bonum publicum, vel aliud simile, reticere tunc temporis posset: neque enim necessariam asserimus in hoc casu integritatem confessionis materialem. Accedit quod mundus universus, sicuti Confessarium, ita & interpretem, qui peccata sic cognita proderet, tanquam infamem, scelestum, & sedisragum execraretur, atque terra marique exterminandum decerneret. Ex quibus colligitur, famæ detrimentum, cui obnoxia est confessio per interpretem, non aliud esse, nisi quod peccata, quæ alioqui deberent esse nota uni, sint nota duobus. Hoc est totum illud damnum, hoc integrum detrimentum, quod tanto verborum apparatu exaggeratur, amplificaturque. Hoc autem detrimentum tanti minime est, ut a confessione per interpretem excusare, quemadmodum ego quidem arbitror, valeat. Quoniam, admissio debito confessionis faciendæ Sacerdoti, parum refert quod uni, vel duobus peccata manifestentur. Quod ipsa manifesta, & quotidiana experientia compertum est. Nonne homines Confessarios passim permutant, & modo uni, modo alteri confitentur? Hodie per confessionem manifestant uni Sacerdoti omnia peccata quæ memoriæ occurrunt; crastina die peccata obliata, quorumve recordantur, per reconciliationem, ut vocant, alteri Sacerdoti revelant. Nec in mentem illis venit quod famæ propriæ iacturam inducat hæc peccatorum suorum manifestatio, duobus, aut tribus Confessoribus facta. Quid plura? Aliquis in mortis articulo constitutus, aut etiam extra mortis periculum, ut impleat divinum confessionis præceptum, confitetur sua peccata Sacerdoti. Hic, vix media confessione audita, repentina morte occum-

occumbit. Adeſt alter Confefſor. Nonne huic manifeftanda ſunt peccata omnia? Quin, ſi & iſte, quemadmodum primus, e vivis decederet, tertio Confefſario manifeftanda forent crimina eadem. Quod confirmatur in eo qui peccati reſervatus eſt, quive a Superiore licentiam petere haud poteſt conſitendi inferiori, quin duobus innotefcat, nempe Epifcopo, & Confefſario: & tamen non propterea is ab onere conſitendi liberatur. Et quamvis hæc licentia per Confefſarium peti ſoleat; nihilominus Confefſarius ad id non tenetur, & libere hoc petitionis onus reſpuere valet. Quin, ſi absolute loquamur, intentio Eccleſiæ reſervantis eſt ut pœnitens ipſe adeat Superiorem, & ita fieri deberet. Poſſet etiam pœnitens ipſi Superiori ſua conſiteri peccata, & Superior deberet eum audire. Sed paſſim propter occupationes, & negotia, aliasque cauſas, ad inferiores Confefſarios illum remittunt. Tandem in mortis articulo quilibet Sacerdos poteſtatem habet abſolvendi moribundum ab omnibus peccatis, reſervatis etiam Papæ, onere tamen impoſito poſtea ſiſtendi ſe Superiori pro obtinenda abſolutione a cenſuris reſervatis. Quod etiam ſit ſæpius extra mortis articulum, cum quis vel celebrare, vel Euchariſtiam fumere debet. Ipſa ergo manifefta experientia conſtat, paſſim Chriſtianos manifeftare duobus & pluribus Confefſariis ſua crimina, quæ uni manifeftanda eſſent. Quod quamquam libere ſæpius faciant; attamen caſus occurrunt, & occurrere non infrequenter ſolent, in quibus neceſſario tenentur pluribus Confefſariis peccata ſua pandere.

XV. Hæc fuſius diſputata ſunt, ut palam fieret, incommodum illud manifeftandi duobus propria peccata, non eſſe, attenta experientia, & communi exiſtimatione, adeo grave, ut excuſare poſſit a divino confeſſionis præcepto, potiſſimum in mortis articulo. Eſt dubio procul aliquod incommodum conſiteri per interpretem. Quin concedo, plus quidquam incommodi afferre manifeftationem peccati, interpreti factam, & Confefſori, quam duobus Confefſariis; quia interpretis extrinſecus ſe habet ad confeſſionem. At ſubdo, hoc maius incommodum compenſari fatiſ per reticentiam alicuius peccati peculiaris infamiæ & malitiæ, quam in confeſſione per interpretem licitam eſſe concedimus; ſecus vero in confeſſione directe Sacerdoti facta. Abſque fundamento igitur amplificat, exaggerantque adverſarii detrimentum famæ, & honoris in confeſſione per interpretem; cum revera & absolute, & iuxta experientiam, communemque exiſtimationem leve ſit, vel non adeo grave, ut ab obſervantia divini præcepti eximere queat. Quare, licet verum ſit, grave damnum vitæ, famæ, bonorumque fortunæ excuſare a præcepto divino confeſſionis, etiam Sacerdoti faciendæ; non inde tamen inferri legitime poteſt, ab eodem præcepto excuſare pariter confeſſionem per interpretem; quia falſum eſt eiufmodi confeſſionem ſimile grave damnum inducere.

XVI. Rationes quas hucusque produximus, niſi me omnia fallunt, fatiſ oſtendunt,

dunt, veram esse S. Thomæ sententiam, a qua non modo extranei, sed etiam domestici recedunt. Resolvit S. Doctor loco laudato, confessionem faciendam esse etiam per interpretem, quia, *quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus, confiteri*: quoniam præceptum confessionis, potissimum cum quis ad communionem, vel Missam celebrandam accedere debet, & animam habet gravi crimine inquinatam, maximi momenti res est. Si periculum profanandi sacramenti nisi anima celebrantis, vel communicantis per confessionem mundetur, & periculum lædendæ famæ per talem confessionem invicem comparentur; quique prudens, & pius iudicabit gravissimum illud, leve istud. Concludo igitur, necessariam esse confessionem per interpretem iure tum divino, tum naturali omnibus in articulo mortis constitutis. Deinde subdo, necessariam eam esse, quoties præceptum divinum implendum est; dummodo adsit interpretis prudens, & gravis, de quo nulla prudens suspicio haberi revelationis, seu naturalis sigilli fractionis, possit. Addo, in eiusmodi confessionibus per interpretem reticere posse, occasione data, aliquod peccatum enorme, & peculiaris infamæ. Postremum habenda est personarum ratio. Communiter homines facillime peccata sua aliis communicant. Cur, amabo te, excusabuntur isti a confessione per interpretem, quando præceptum divinum servandum sit? Sunt alii qui peculiari rubore, & verecundia suffunduntur in manifestatione suorum criminum. Isti omittere possunt ea peccata quorum manifestatio singularem affert infamiam. Denique cur in his eventibus urgere non debet ratio quam sacra Tridentina Synodus profert, ut fidelibus animos ingerat ad confessionem frequentandam? *Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas, ac peccata desegendi verecundia gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis, & consolationibus levaretur, quæ omnibus, digne ad hoc sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur*: sess. xiv. cap. v.

XVII. Obijcit 1. Vasquez loco supra laudato. Si ad implendum præceptum divinum esset necessaria confessio per interpretem, necessaria quoque esset ad observandum præceptum ecclesiasticum: quoniam præceptum ecclesiasticum est determinatio præcepti divini, seu temporis designatio, in quo præceptum divinum obligare declaravit Ecclesia. Resp. Consequentia negatur. Utique præceptum ecclesiasticum iuris divini determinatio est. Ergo tantæ obligationis est præceptum Ecclesiæ, quantæ est præceptum divinum? Illatio manifeste falsa est. Habemus enim fundamentum prudenter præsumendi, Ecclesiam non obligare ad præcepti observantiam cum tanto onere. Quod fundamentum deest in observantia divini præcepti iubentis, sancta sancte tractanda esse. Adde, quod Ecclesia expresse videtur excipere confessionem per interpretem, dum præcipit ut poenitens singulis annis *solus* proprio Sacerdoti confiteatur. Quamquam, ut candide fatear, præfata particula *solus* non est penes me tanti ponderis, ut ob illam solam excludenda sit

confessio per-interpretem. Nam ideo appositam videtur illa particula, quia communiter homines, non per alios, sed soli sua peccata confitentur. Tandem, ut plenissime meam sententiam promam, dico, eos qui nulla, aut levi verecundia suffunduntur in manifestandis per interpretem propriis peccatis, teneri per interpretem confiteri, ut præceptum ecclesiasticum annuæ confessionis impleant. Non me fugit, Theologorum neminem hanc meam docere opinionem. Sed neque rationem teneo cur aliquis possit eam impugnare. Nam ideo dicimus, præceptum Ecclesiæ non adstringere ad confessionem per interpretem, quia huiusmodi confessio grave & peculiare incommodum affert. Ergo, admissa hypothesis quod plures nullum peculiare incommodum, præter illud quod cuique confessioni adnexum est, experirentur; qua ratione ab observantia præcepti liberi isti erunt? Nonne, sublatâ causâ, removetur effectus? Nonne impedimento remoto, lex obligat? Hanc sane regulam servamus in aliorum Ecclesiæ præceptorum explicatione. Præceptum ieiunii non obligat fenes qui patiuntur peculiare incommodum ob imbecillam valetudinem; at obligat alios sanos, & robustos, qui peculiare incommodum non perferunt, ut graviores doctoresque Theologi docent. Cur prodigam in benignitate præsumere Ecclesiam debemus? Cur satis non erit ut cum illis benigna sit, & indulgens qui indulgentia, ac dispensatione indigent? Anne eadem ratione infirmi, debiles, & sani regendi, ac curandi erunt?

XVIII. Obiicies 2. Tridentinum *sess. xiv. cap. v.* declarat, præceptum divinum non obligare ad confessionem publicam, quamquam utilem esse eam subdat: ergo vi præcepti divini minime obligamur ad confitendum peccata Sacerdoti alio audiente. Resp. Consequentia falsâ est. Synodus loquitur de confessione publica, quæ coram omnibus alta voce fiat, quæve opposita directe est confessioni secretæ. Confessio in aures interpretis fidelissimi, & naturali sigillo obstricti, nullo modo publica est, sed secreta.

XIX. Obiicies 3. Si scirem, Confessarium vel uni soli revelaturum mea peccata, non tenerer eisdem confiteri. Ergo neque teneor, quando alius præter Confessarium audire debet eadem peccata. Resp. Argumentum undique vacillat. Primum in articulo mortis, etiam cum tali scientia, lege caritatis propriæ quemquam teneri ad confessionem publicam, docent adversarii ipsi, quando moribundus dubius de contritione sua esset. Quare in tali periculo constitutus, quando aliud malum non timeret præter manifestationem suorum peccatorum, alteri soli faciendam absque alio suo præiudicio, non excusaretur a confessione; sicut non excusatur a confitendo peccato reservato Superiori manifestando. Deinde aliud est quod Confessor revelet peccata pœnitentis etiam uni soli, cui ille voluerit; aliud est quod ipsemet pœnitens seligat interpretem fidelem, prudentem, sigilloque gravissimo ligatum. Et hæc dicta sint in defensionem doctrinæ S. Thomæ, &, ut ego arbitror, veritatis.

XX. Quæst. IX. *An qui non potest propria voce confiteri, quia mutus est, teneatur confiteri per nutus, vel scripturam?* Resp. Multi negant, ut Navarrus in *Manual. cap. 11. numer. 36.* Diana III. *Part. resol. 128.* Sotus in *IV. disp. xv. 111.* Valentia *Tom. IV. disp. v. 11. quæst. xi. punct. 1.* Filiucius *trac. v. 11. num. 63.* Henriquez *Lib. III. cap. 1v.* Armilla, Angelus, Ledesma, Ricardus, Vega, & alii. Hi omnes negant, debitum esse confitendi per scripturam, quando pœnitens est mutus, vel Sacerdos surdus: quia, inquit, scriptura est publicum instrumentum; & qui scriptis peccata consignat, periculo perdendi scriptum se fe exponit. Nemo autem cum tanto periculo tenetur ad implendum præceptum annuæ confessionis. Immo aliqui excusant pœnitentem ab observantia præcepti divini ob descriptum periculum. Contraria sententia communis est, & vera; eamque docent D. Thomas in *Suppl. quæst. 1x. artic. 3. ad 2.* Caietanus *verb. Conf. condit. 11.* Sylvester *verb. Conf. 1. quæst. xv.* Petrus Soto *de Conf. lect. xi.* Paludanus in *IV. disp. xv. 11. quæst. 11.* Nugnus in *addit. quæst. vi. art. 6. diff. 3.* Vasquez *quæst. xc. art. 4. dub. 5.* Suarez *disp. xxxv. sec. 6. num. 7.* Bonacina *de sacram. pœnit. disp. v. sec. 2. punct. 14.* cum Dicastillo *disp. vi. dub. 14. num. 240.* distinguit, & asserit, pœnitentem qui potest commode, & sine periculo per scriptionem confiteri, ad eandem confessionem scriptam teneri; qui vero non potest, nisi cum periculo, & incommodo confiteri, a debito confessionis liberari. Huic doctrinæ subscribunt Salmanticenses *trac. vi. cap. v. 11. punct. 2. num. 17.* Verum Auctores isti non explicant quoddam periculum, aut incommodum fati sit ad eximendum pœnitentem ab onere confessionis annuæ. Breviter ergo dicimus, quod sicuti quando pœnitens potest propria voce confiteri, tenetur per vocem ad confessionem; ita, quando potest confiteri per scripturam, urgente præcepto, ad confessionem scriptam adstringitur. Periculum quod allegat Bonacina, vel incommodum quod ex natura confessionis scriptæ oritur, quia nimirum incommodum est scriptis peccata prodere, aut quia annexum folio scripto est periculum amissionis, profecto nihil valet ad excusandam omissionem confessionis: tenemur enim subire & scriptionis incommodum, & onus custodiendæ scripturam peccatorum, ut impleamus sive divina, sive ecclesiastica præcepta. Si autem periculum extrinsecus timeretur; puta, quia Confessarius prævideretur abusus scriptura, vel eadem scriptura ab aliis e manibus Confessarii surripienda metuitur; his in casibus pœnitens ad confessionem non teneretur per scripturam; sicuti neque voce secreto confiteri adstringeretur ille qui prudenter prævideret Confessarium revelaturum peccata audita. Tenetur ergo Christianus mutus per nutus, vel Confessori surdo per scripturam manifestare peccata sua, ut impleat præceptum sive ecclesiasticum, sive divinum. Plura alia in tractatu de sacramento pœnitentiæ, potissimum circa obligationem frequentandi confessionem, & num licet confiteri Confessario distanti per epistolas, disseremus.

CAPUT VI.

De pœnis impostis iis qui annuæ confessionis præceptum non implent.

I. **D**Urandus in *IV. dist. xvii. quæst. xiv.* probabile esse censet, non posse Ecclesiam punire hoc delictum: quia est ita occultum, ut in Ecclesiæ foro probari nequeat. Quam opinionem omnes fere Theologi, ut falsam, reiiciunt. Et falsitatis ratio evidens est. Nam sæpe transgressio istius præcepti evinci potest in ipso foro; ut cum homo in publico, & manifesto concubinato persistit, cum usuras publice, & continenter exercet. Insuper potest Ecclesia attestationem exigere a fidelibus; & frequenter ostendi potest, talem peccatorem ad nullum Confessarium accessisse. Tandem, licet aliquando ex defectu probationis puniri non posset eiusmodi transgressio, non hinc consequeretur eandem puniri non posse defectu iurisdictionis. Postremo duplex pœna distinguenda est. Altera est quæ censuram infligit ipso facto incurrendam absque iudicis sententia: & hac pœna Ecclesia plectere potest transgressores huius præcepti: quoniam transgressio externa est, licet occulta; ut constat de hæresi externa, sed occulta, quæ in foro externo probari nequit. Altera pœna est quam iudex, causa cognita, imponit: & hac etiam pœna multari potest præcepti istius violator: quia, licet non semper, frequenter tamen transgressio ista, ut dictum est, probari valet.

II. Iure communi nulla pœna, ipso facto incurrenda, annuæ confessionis præcepti transgressoribus imposta est. Nam in cap. *Utriusque sexus* solum præscribitur ut transgressores *arceantur ab ingressu Ecclesiæ, & priventur ecclesiastica sepultura*. Quarum pœnarum executionem iudicis sententia præcedere debet. In pluribus tamen diocesis Episcopi sententiam excommunicationis, ipso facto absque iudicis sententia incurrendæ, in transgressores vibrant.

III. Quæst. I. *An incurrant hanc pœnam excommunicationis qui utrumque confessionis, & communionis, vel qui alterutrum tantum præceptum violant?* Resp. Excommunicantur communiter qui utrumque, vel alterutrum non impleverint. Et hæc sententia communis est.

IV. Quæst. II. *An qui facit confessionem nullam, incurrat hanc excommunicationis pœnam?* Resp. Sicuti per confessionem nullam nemo satisfacit Ecclesiæ præcepto, ut supra probatum est; ita incurrit pœnas ab Ecclesia inflictas. Res ex se manifesta est. Nam Ecclesia imponit pœnas transgressoribus præcepti. Qui facit confessionem nullam, re ipsa transgreditur præceptum. Ergo subiectus est pœnis latis in transgressores præcepti.

V.

V. Quæst. III. *An pueri impuberes, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant præfatas pœnas?* Resp. Affirmative respondent aliqui; sed communissima sententia docet oppositum, nimirum pueros confessionem annuam omittentes, ante annum decimum quarrum, vel duodecimum neque excommunicationem incurtere, neque Ecclesiæ ingressu, neque ecclesiastica sepultura privandos esse: quia Ecclesia numquam consuevit puerorum delicta similibus pœnis plectere. Si tamen in aliquibus diœcesibus imponeretur hæc pœna omnibus iis qui post octavum annum præceptum non impleverint; tunc & pueri pœnam incurrerent. Sed, quando talis clausula non apponitur, pueri excepti a pœna intelligendi sunt iuxta communem usum.

VI. Quæst. IV. *An meretrices, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant excommunicationem synodalem, ceterasque communis iuris pœnas?* Resp. Leander *trakt. v. disp. 111. quæst. lv111.* defendit, meretrices non incurtere dictas pœnas; & laudat pro hac sua opinione Vivaldum, Zerola, Grassium, Rodriquez, & alios: quia Ecclesia, inquit, permittit miserrimum meretricum statum; ideo non videtur dicendum, illas tam severa pœna punire velle. Hæc ratio nulla est: quia plura permittit Ecclesia quæ impedire non potest. Quapropter probabilior est sententia affirmativa, scilicet meretrices subiectas esse huiusmodi pœnis. Eam defendunt Vasquez *quæst. xc11. art. 3. dub. 5. numer. 8.* Fagundez *numer. 11.* Sa *verb. Excommun. numer. 4.* Lugo *disp. xv. sec. 7. numer. 148.* Ratio est manifesta: quia lex generalis est, nulloque a pœnis, quas imponit, transgressores excipit. Cur ergo excipiendæ meretrices?

DISSERTATIO II.

DE QUINTO ECCLESIAE
PRAECEPTO,

nimirum

De sacra communione paschali.

P R A E L O Q U I U M.

HOC quintum & ultimum Ecclesiae praecipuum brevi manu tractabimus, eo quod in tractatu de sacramento Eucharistiae ex professo de sumptione dominici corporis, quatenus divino mandato praescribitur, atque de illius frequenti usu acturi sumus. Ea sola dumtaxat in praesentia ediderimus quae ad observantiam praecipui ecclesiastici de annua paschali communione necessaria sunt. Quandoquidem sicut semel in anno confiteri, ita semel in anno Paschatis tempore Ecclesia corpus Christi sumere praecipit. Sub initium Ecclesiae tanta erat fidelium pietas, & tanta dominici corporis fames, eiusque sacratissimi sanguinis sitis, ut opus minime fuerit illis sponte currentibus calcaria addere. Decursu temporis caritas deferbuit, pietas cessavit, Christianorumque disciplina ad extremum devenerat laxitatis. Quare octavo Ecclesiae saeculo, vel circiter illud tempus, necesse fuit ut Ecclesia suis mandatis fidelium oscitantiam, & soporem excitaret, eosque suis praecipuis ad communionem cogeret. Gratianus *de consecrat. dist. 1.* laudat decretalem ex summo Pontifice Fabiano, in qua ter in anno communionem sumere fidelibus praecipitur. Eruditi omnes abiudicant Fabiano Pontifici, qui tertio Ecclesiae saeculo floruit, laudatam decretalem; eamque circiter octavum saeculum editam volunt. Textus decretalis eiusmodi est. *Et si non frequens, saltem in anno ter laici homines communicent; nisi forte quis maioribus quibuslibet criminibus impediatur, in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.* Saeculo tertio decimo, nempe anno 1215. in Concilio Lateranensi IV. praecipuum hoc limitatum fuit ad unicam quotannis communionem in Paschate percipiendam. De vi istius praecipui, deque fidelium obligatione ad illud servandum, pauca libabimus. Plura siquidem, ut diximus, dicenda remittimus ad tractatum de sacramento Eucharistiae, ubi tum haereticorum errores, tum laxas adversus morum regulas

opiniones recensimus. Unicam adversus hoc præceptum damnatam propositionem ab Innocentio XI. anno 1679. ob oculos sub initium disertationis pono, quæ in ordine est 55. *Præcepto communionis annuæ satisfi per sacrilegam Domini manducationem.*

C A P U T I.

An detur præceptum ecclesiasticum communicandi semel in anno; & quas personas obliget.

I. **O**Mnes Theologi catholici respondent affirmative. Præceptum istud latum fuit in Concilio Lateranensi, & his verbis concluditur. *Omni utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi percceptione duxerit abstinendum; aliqui & vivens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura.*

II. Hoc præceptum obligat solos fideles baptizatos: quia nomine fidelium illi intelliguntur qui per baptismum Christi fidem professi sunt. Hæretici dicuntur huic præcepto subiecti, quatenus Ecclesiæ iurisdictioni subditi sunt, tenenturque in eius regredi sinum; ut explicatum est in præcedenti disertatione. Soli autem fideles adulti hac lege tenentur; quemadmodum ex verbis legis constat: quoniam soli adulti sunt præcepti, & obligationis capaces. Nullus itaque fidelium adultorum, sive laici, sive Clerici, sive sæculares, sive Religiosi sint, ab istius exemptionis præcepti observantia.

III. Antiquitus infantes, antequam eis lumen affulgeret rationis, statim post baptismatis susceptionem sacro Eucharistiæ pabulo reficiebantur. Hæc disciplina pluribus viguit sæculis, quæ post tertium decimum ubique fere obsolevit. Labet referre quæ hac de disciplina statuit Concilium Tridentinum sess. xxi. cap. iv. *Denique eadem S. Synodus docet, parvulos, usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem. . . Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit: ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt; ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia erudendum est.*

IV. Antiquata disciplina communicandi pueros ante rationis usum, disputant Theologi, an communicatio concedenda nunc illis sit, statim ac rationis lumen affectu fuerint. Tam Concilium Lateranense, quam Tridentinum præcipiunt ut omnes

mnes fideles, cum ad annos discretionis pervenerint, semel in anno sacram percipiant communionem. Nihilominus dissidium est inter Theologos. Maior namque, potissimum recentiorum, pars sustinet, differendam esse pueris communionem usque ad duodecimum annum, alii addunt usque ad quartum decimum, & alii usque ad quintum decimum. Suarez *Tom. III. in III. P. disp. lxx. sec. 1.* docet, maiorem in pueris requiri cognitionem pro communione percipienda quam pro confessione peragenda; atque adeo non statim post confessionem eos esse ad communionem admittendos. Non adprobat tamen regulam generalem, qua Soto statuit, esse illis concedendam communionem, cum annum attigerint duodecimum; neque illorum qui sustinent, tempus congruum illius communionis esse annum quartumdecimum, aut quintumdecimum. Ipse vero Doctor eximius Suarez resolvit, illud intervallum quod infra decimum & quintumdecimum annum intersuit, esse tempus opportunum, quo pueris impertienda sacra communio sit. Hanc opinionem sustinent Bonacina *disp. iv. quest. v. punct. 2. num. 1. & 2.* Grandos *disp. iv. num. 2.* Diana *III. P. tract. vi. resol. 70.* Trullench *Lib. III. in Decal. cap. 5. dub. 2.* Caietanus *in III. P. quest. lxxx. art. 9.* Soto *disp. xii. quest. 1. art. 11.* Valentia, Conradus, Rodriguez, Layman, Tamburinus, & alii.

V. Hæc opinio mihi minime probatur, propterea quod decreta, & canones Conciliorum oppositum docere, manifestum apparet. Nam Concilium Lateranense cap. *Utriusque sexus* iubet, fideles ad communionem accedere, cum ad annos pervenerint discretionis. Idem expresse docet Concilium Tridentinum sess. *xii.* can. 9. *Si quis negaverit, omnes, & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ; anathema sit.* Iuxta communem loquendi modum tempus discretionis est tempus illud in quo pueri sunt doli capaces, valentque peccare mortaliter. Cum itaque duo Concilia œcumenica conceptis verbis declarent, omnes ad communionem teneri, cum ad usum discretionis, seu rationis pervenerint; quo fundamento possumus nos hanc legem relaxare? Verba legis, inquit P. Suarez, sunt accommodate intelligenda, & iuxta genus materiæ. Sacramentum autem Eucharistiæ longe dignius est quam sacramentum confessionis. Istud vero etiam magis est necessarium. Ideo hoc anticipandum, illud differendum est. Hæc omnia comperta erant Patribus Concilii Lateranensis, & Tridentini; & nihilominus idem pro utroque sacramento discretionis tempus assignarunt. Quia professio status religiosi res est quæ maiorem & experientiam, & deliberationem exposcit; Tridentinum decrevit ad illam admittendos non esse iuvenes ante annum quintumdecimum. Quidni & decrevisset, non admittendos pueros ad communionem ante duodecimum, vel decimumquartum, si id opus

fuisse? Cur nihil discriminis inter præceptum confessionis, & communionis statuerunt, sed idem pro utroque sacramento tempus definire ambo illa Concilia? Quid quod Catechismus Concilii Tridentini eodem prorsus modo loquitur de confessione, ac de communione; decernitque pueros, cum primum compertum fuerit, eos aliquam admirabilium sacramentorum cognitionem habere, confestim ad eorundem participationem admittendos esse? De sacra communione *Il. P. sec. 63.* hæc habet. *Qua vero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit quam pater, & Sacerdos cui illi confitentur peccata. Ad illos etiam pervinet explorare, & a pueris percantari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.* Idem omnino, sed aliis verbis, docet eadem *Il. Part. sec. 44. de sacram. panis.* circa ætatem qua pueri confiteri debeant. *Primum namque ex Concilio Lateranensis canonis cuius initium est, Omnis utriusque sexus, perspicitur neminem confessionis lege adstriditum esse ante eam ætatem qua rationis usum habere potest. Neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est. Sed illud universe statuendum videtur, ab eo tempore confessionem puero indidiam esse, cum inter bonum, & malum discernendi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest.* Sive itaque pueri sint octennes, sive novennes, sive septennes, dum Sacerdoti constat eos accepisse tanti sacramenti cognitionem aliquam, inquit Catechismus, ad sacram communionem accedere debent. Eandem doctrinam prius, nempe paucis annis post celebrationem Lateranensis Concilii tradiderat S. Thomas *III. P. quæst. lxxx. art. 9. ad 3. Sed, quando iam pueri incipiunt aliqualem usum rationis habere, ut possint devotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri.* Sanctus Antoninus eandem pro confessione, & communione præscribit ætatem, Concilii Lateranensis canonis innixus *III. P. tit. xiv. cap. xii. §. 5. Puer, cum est dolus capax, cum scilicet potest mortaliter peccare, tunc obligatur ad præceptum de confessione, & per consequens de communione, quæ simul dantur.* Auctoritate ergo spectata & Conciliorum, & Sanctorum, quæ certo prævalere debet magno recentiorum Theologorum numero, falsa est istorum sententia, nempe pueros non teneri ad communionem ante vel decimum, vel duodecimum, vel quartum decimum annum.

VI. Nec ratio quam P. Suarez allegat pro sua opinione, mihi probatur. Inquit enim, maturiorem ætatem exigi in pueris ad communionem quam ad confessionem, ut graviore iudicio inter cibum hunc sacrum, & profanos distinguere valeant. Verum, & ut ex quotidiana experientia didici, & ut ratio ipsa etiam indicare videtur, difficilius est imbuiere puerum, eumque aptum reddere ad confessionem bene peragendam quam ad communionem suscipiendam. Nam, si pueri pravæ indolis sunt, & ad peccandum sagaces; quam arduum non est eos ad con-

ci-

ciendum verum, & supernaturalem dolorem de peccatis commissis adversus divinam maiestatem excitare? Quam arduum non est eos inducere ad eliciendum firmum stabileque propositum in posterum non peccandi? Si autem boni sunt ingenii, malitiæque inficii, non minus difficile est eos ad præfatos actus doloris, & propositi eliciendos percipere. Quod si Confessarius utriusque generis pueros ad dictos actus præstandos, ut oportet, præparare, & disponere valet; ut mea præferret opinio, quam facillime sacræ communionis percipiendæ efficere capaces poterit. Admissa enim in pueris cognitione sive attritionis, sive contritionis, & firmæ voluntatis ulterius non peccandi, quæ ad confessionis sacramentum sunt necessaria: quid, quæso, facilius quam eos ad fidem simul, & reverentiam concipiendam erga augustissimum sacramentum permovere? Per arduum est eos in peccatum post usum rationis lapsos ad vitam cælestem regenerare; aut, si in peccatum lapsi non sint, difficile est eos docere necessitatem doloris, & propositi necessarij ad confessionem. Ceterum, elevati cum fuerint ad statum gratiæ, aut ad eiusdem gratiæ augmentum provecti, cur defraudandi erunt sacro illo pabulo, ad eandem vitam cælestem alendam, conservandamque a Christo Domino instituto? Olim pueris ad confessionem ineptis Eucharistia concedebatur; illis autem nunc, etiam post confessionem, eadem negabitur? Si character proprius istius sacramenti est, cælesti quodam adipe animam, gratia sanante ornatam, saginare, ut proficere in dies valeat, & altius assurgere; ego sane non percipio, qua ratione pueri illi qui usu præditi rationis, sacramento poenitentiae supponuntur, aut regenerati ad vitam cælestem, aut in eadem vita magis roborati, non debeant Eucharistiam suscipere, quæ peculiariissimum vitæ cælestis in hac via alimentum est. Quod si possunt ad communionem admitti, suntque illius capaces; præceptum iam urget, cui ut satisfaciant, admonendi sunt ut ad sacram mensam accedant.

VII. Sententia ergo nostra, seu verius D. Thomæ, Antonini, & Concilii, ac Catechismi Tridentini, hæc est. Cum pueri ad annos discretionis pervenerint, sintque vera ita apti ad confessionem peccatorum faciendam, ut teneantur illud præceptum implere; sunt quoque sacræ communionis capaces, & ad observantiam istius præcepti, non secus ac alterius, adstringuntur. Quia vero, ut Catechismus ait, non potest præcise tempus definiri quo pueri annos discretionis attingant; idcirco parentum, & Sacerdotum est id explorare, & a pueris percontari, an post instructionem acceptam, tanti sacramenti cognitionem aliquam sint affecti. Illud enim quod alibi diximus, & est suapte natura compertum, in memoriam revocamus, alios pueros citius, alios tardius lucem rationis obtinere. Quapropter annus, seu tempus præcisum determinari nequit quo obligatio talis

incipiat. Id solum dicimus, quod, si circiter septennium, vel octennium, aut novennium, vel tardius, aut celerius, lumen rationis pueri adeo perfecte assequerentur, ut revera perciperent quid sit mortale peccatum, de eodem conteri, illudque detestari, & confessionem facere, praeceptumque confessionis implere possent, & tenerentur; constricti quoque forent ad sacrae communionis praeceptum implendum. Non negaverim tamen, posse Sacerdotem, prout expediens iudicaverit, aliquot menses, non vero annum, post confessionem, differre communionem pueris in hunc finem, ut maiori virtutum apparatu, atque ferventiore caritate, & profundiore obsequio, ac reverentia ad tam admirabile sacramentum accederent. Hanc nostram sententiam praeter D. Thomam, & Antoninum defendunt etiam Tabiena *verb. Commun. num. 3.* Ioannes Sancius in *sele. disp. xxvi.* Castropalaus *tracl. 111. disp. 1. pund. 24. §. 2. num. 7.* Philippus de Cruce in *Thesau. Eccles. tracl. 1. §. 11. num. 3.* Leander *tracl. v. 11. disp. 111. quæst. v.* & apud eundem Henriquez, Ledesma, Vivaldus, Marcilla, & alii.

VIII. Obiicit Suarez, sacramentum confessionis magis necessarium esse quam sacramentum communionis; idcirco illud anticipandum. Insuper Ecclesiae mos obtinet ut pueri tardius ad communionem quam ad confessionem admittantur. Resp. Ecclesiam non latuit hæc maior unius sacramenti præ altero necessitas; & nihilominus idem discretionis tempus pro utriusque sacramenti susceptione definit. In iis quæ positivi iuris sunt, voluntas legislatoris magis quam rei præscriptæ materia, attendenda est. Sacramentum confessionis præcedere debet, ut anima vel absolute vivat, vel perfectiorem vitam divinam consequatur. Sed, hac vita posita, alimentum quoque istius vitæ proprium conferatur viventi oportet. Consuetudo obrinet ut tardius pueri ad communionem quam ad confessionem accedant. Hoc & nos concedimus; dummodo dilatio ista non sit ad annum, sed ad aliquod tempus congruum unius, vel alterius mensis, plus minusve, prout prudenti ministro opportunum visum fuerit, ut pueri magis accendantur erga augustissimum mysterium, ut ardentius appetant divinas epulas, ut denique splendidiore caritatis veste ad cælestes nuptias valeant accedere. Quod si alieni mos esset ut pueri, licet abundantis rationis lumine circiter septennium, aut octennium perfusi, differrent communionem ad decimum, duodecimum, vel quartumdecimum annum; dicimus, hunc morem ab Ecclesia non probari, cum potius Ecclesia contrarium suis canonibus statuat. Ex ipsa ego experientia didici, multos parentes, & sacros ministros nimium esse in puerorum instructione negligentes. Prætextu siquidem maturioris ætatis, & gravioris iudicii, necessarii ad hoc sacramentum percipiendum, differunt eorum instructionem post decennium. Sæpissime, antequam ad Eucharistiam accedant, non solum sunt doli capaces,

non

non solum sciunt discernere inter bonum & malum; sed in malitia valde edocti sunt, & non raro etiam mortui, quando comedere incipiunt cibum divinum. Quod si statim, postquam per primam confessionem rite factam sanctificati fuerunt, cælesti alimento roborati, & saginati fuissent, & in tenera illa ætate viam Domini percurrere cœpissent; non adeo fortassis in adolescentia, & consequenter in provecta ætate effrenes forent, atque ad omnia vitia proni. Desinant ergo abufui, & parentum, ac Sacerdotum oscitantæ, & culpabili negligentæ velamen prætereundæ consuetudinis ecclesiasticæ.

IX. Suarez cum aliis, pro illius sententia citatis, quamquam doceat non teneri pueros, statim ac ratione potiuntur, ad communionem, ut impleant præceptum ecclesiasticum, subdit tamen ad eandem communionem teneri, ut impleant præceptum divinum. Quare in articulo mortis ministrandum esse pueris, lumine rationis præditis, sacrum viaticum adfirmat P. Suarez cum ceteris Theologis. Omnes ergo pueri qui in articulo mortis sunt capaces confessionis, & extremæ unctionis, sunt quoque capaces suscipiendi viatici, eisque administrari debet.

X. Parentes, & Confessarii qui vel in articulo mortis, vel in Paschate non permittunt pueros doli capaces suscipere corpus dominicum, peccant mortaliter absolute loquendo: quia in articulo mortis urget præceptum Christi Domini: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*: in Paschate vero urget præceptum Ecclesiæ. Peccare eos mortaliter dicimus, si ob negligentiam, & defectum sollicitudinis in puerorum instructione in causa forent ne dicti pueri, alioqui capaces, præcepto paschalis communionis satisfacerent; secus, si bona fide, post diligentem illorum instructionem existimarent eos non esse adhuc ad communionem aptos, & propterea opportunum prudenter ducerent, in aliud tempus differendam esse præcepti executionem. Quando in articulo mortis dubitatur, an pueri sint capaces doli, potest eis administrari viaticum. In dubio possumus in favorem puerorum dispensare sacramentum, cuius effectus etiam ante rationis lumen participare valent, ut ex antiqua disciplina palam est. Si enim olim Ecclesia illis simul cum baptisate Eucharistiam ministrabat; profecto censebat illos capaces esse percipiendi fructus eiusdem sacramenti, ut docent Suarez, Vasquez, Lugo, Diana, & alii passim. Si itaque sunt capaces, & ex alia parte prohibitio non obstat; dicendum videtur, eos reficiendos esse sacro viatico. Nec enim sine fundamento asserimus, præceptum Ecclesiæ excludere solum eos a communionem qui certe carent rationis lumine; secus eos de quibus controversia est, num illud possideant. Quæ tamen hætenus dicta sunt de puerorum obligatione ad communionem, sapientum iudicio subiciio.

XI. Præter præceptum impositum fidelibus communicandi semel in anno, docent Tabiena *verb. Commun. num. 4. Navarrus cap. xxi. num. ult. Armilla verb. Commun. num. 13.* (non 16, ut citat Leander) dari aliud præceptum contentum in *Clementina*, In agro, §. Sane, de *statu Monachor.* quo adstringuntur Benedictini singulis mensibus communionem frequentare. Subdit tamen Armilla, consuetudinem Religionis attendendam esse.

C A P U T II.

De tempore quo hoc præceptum communionis implendum est. Quid sit tempus paschale. Quæstiuncula nonnullæ hac de re enucleantur.

I. **I**AM dictum est, sub initium Ecclesiæ communionem fuisse fidelibus quotidianam, deinde trinam singulis annis, & tandem unicam in anno. Præceptum sumendi dominicum corpus divinum est: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis . . . non habebitis vitam in vobis*: Ioan. vi. Quia vero Deus tempus non designavit quo tale implendum præceptum esset; idcirco Ecclesia tempus in quo præceptum divinum deberent fideles observare, designavit. Porro, ne præceptum fragilitati humanæ naturæ, & universæ fidelium multitudini nimium grave foret, nonnisi semel in anno eius observationem imposuit.

II. Tempus quo præceptum obligat, est paschale, ut ex Concilii Lateranensis verbis, *Ad minus in Pascha*, & ex canone Tridentini, *Singulis annis, saltem in Paschate*, constat. Temporis finitio congrua est. Nam hoc tempore fideles, quadragesimalibus ieiuniis afflicti, & admirabilium mysteriorum contemplatione excitati, magis apti & dispositi ad hoc sacramentum suscipiendum videntur. Deinde hoc eodem tempore augustissimum sacramentum istud institutum fuit, & nostra redemptio consummata. Quamobrem nullum aliud tempus adeo congruum erat, in quo commemoratio fieret divinæ institutionis huius sacramenti per ipsius susceptionem.

III. Nomine Paschatis solum diem Resurrectionis intelligendum esse, Panormitanus in cap. *Omnis utriusque sexus*, docet; sed oppositum sustinent Theologi omnes; & Ecclesia ipsa sub Eugenio IV. declaravit, tempus istud paschale quindecim dies comprehendere, a dominica palmarum usque ad dominicam in albis inclusive, ut refert Sylvester *verb. Eucharist. 3. Navarrus cap. xxi. num. 45.* Quicumque fidelis qui in aliquo ex his quindecim diebus sacram communionem suscipiat, præceptum implet. Qui vero intra istud quindecim dierum intervallum

non

nōn recipit sacramentum hoc, licet pluries intra annum illud frequentaverit, præceptum non implet Ecclesiæ. Si hoc temporis spatium foret alicubi magis amplum ex legitima consuetudine; hæc servari posset; Ferunt, consuetudinem obtinere Mediolani, ut quisque singulis Quadragesimæ diebus implere valeat præceptum istud communionis paschalis. Azorius *Lib. VII. cap. xxx. quæst. iv.* refert, Clementem VII. universæ Hispaniæ privilegium impartivisse satisfaciendi quolibet die Quadragesimæ præcepto paschalis communionis. Suarez *disp. lxx. sect. 1.* nec de tali usu, nec de tali concessione sibi constare testatur.

IV. Quæst. I. *An qui tempore paschali non implevit communionis præceptum, teneatur illud implere, transacto Paschate, cum primum commode potuerit?* Resp. Id quod penes omnes certum est, primum omnium dicamus oportet. Certum porro est posse fidelium quemlibet de sui Sacerdotis, seu Confessarii consilio post tempus paschale, plus minusve, prout Confessario expediens visum fuerit, communionem differre: quia id clare exprimitur in lege lata a Concilio Lateranensi: *Nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum.* De illis autem qui absque Sacerdotis auctoritate differunt hanc communionem, triplex refertur sententia. Prima docet, eum qui ex impotentia, & absque culpa omisit communionem, teneri ad implendum præceptum, cum primum potuerit; secus eum qui ob suam malitiam communionem omisit. Pro hac sententia Salmanticenses *traçt. iv. cap. v. 111. punct. 2. num. 19.* referunt Armillam; sed falso. Armilla siquidem docet verb. Commun. *num. 6.* neminem, transacto anno, ad implendum præceptum istud teneri, quacumque ex causâ illud observare suo tempore neglexerit. Hanc eandem sententiam, quæ ex tribus secunda est, conceptis verbis docent S. Antoninus *II. Part. tit. ix. cap. ix. §. 3.* Sylvester verb. Eucharist. *111. quæst. xv. Tabicna verb. Commun. quæst. v. 111.* Medina *cod. de pœnitent. quæst. de conf. Soto in IV. disp. xv. 111. quæst. 1. art. 4.* Victoria in *Summ. num. 137. Sa verb. Eucharist. num. 7.* Toletus *Lib. VII. cap. xv. 111. Ortiz cap. xix. §. 39. Granados traçt. x. disp. iv. num. 7.* Bonacina in eam inclinat *disp. iv. quæst. v. 111. punct. 2. num. 13.* Diana *III. Par. traçt. iv. resol. xli. Henriquez Lib. VIII. cap. v. num. 1.* Ghetius verb. Commun. *cap. 1. §. 1.* & quidam alii. Ratio quam D. Antoninus cum aliis Auctoribus pro hac sententia profert, hæc est. Præceptum affirmativum, imperans aliquem actum die, vel tempore præscripto, elapso tali tempore, non obligat, quocumque ex capite neglecta fuerit præcepti executio: quod patet, inquit D. Antoninus, in præceptis audiendi Missam, jeiunandi, & aliis. Præceptum siquidem affirmativum non obligat pro semper. Cum igitur tempus designet, & ad illud obligationem limitet; cur ultra illud extendi debet obligationis onus? Intentio siquidem legis-

litoris expressa est in verbis legis, illigantis obligationem tempori definito. Deinde non est necessaria observantia per modum compensationis, seu restitutionis, quae locum tantum habet in transgressione praecceptorum quae sunt contra iustitiam commutativam. Praeceptum autem communionis paschalis affirmans est. Igitur, elapso Paschate, non obligat. Eo vel maxime quod Ecclesia hoc Paschatis tempore recolere intendit dominicae cœnae, passionis, & mortis mysteria.

V. Tertia sententia nunc communis docet, fideles teneri ad implendum praecceptum communionis paschalis, cum primum possunt, quacumque ex causa, si-ve legitimo impedimento, si-ve negligentia, & malitia illud tempore debito observare omiserint. Hanc defendunt Suarez *Tom. III. disput. lxx. sect. 2.* Navarrus *cap. xxi. num. 15.* Sylvius in *III. Part. quest. lxxx. artic. 11. questiuic. 4.* Nugnus *quest. lxxx. art. 11. diff. 2.* Reginaldus *Lib. XXIX. num. 75.* Filliucius *num. 58.* Fagundez *praec. 111. Lib. I. cap. vi. num. 2.* Hurtado *disp. vii. de pœnit. diff. 12.* Lugo *disput. xvi. num. 66.* Villalobos *I. Part. tracl. vii. diff. 42. num. 8.* Trullench *Lib. III. in Decal. cap. v. dub. 2. num. 25.* Dicastillo *tracl. iv. disp. x. dub. 6.* Azorius *Lib. VII. cap. xxx. quest. v.* Layman *Lib. V. tracl. iv. cap. v.* Tamburinus *de 3. praec. Eccl. ut probabilem defendit.* Salmanticenses *tracl. iv. cap. viii.* Gonet *de pœnit. num. 12.* Graffius, Gabriel a S. Vincentio, & alii plures apud Dianam *resol. xli.* Hanc sententiam amplectimur & nos, tamquam probabiliorē, immo & unice veram. Ut autem maiori qua fieri potest evidētia illam demonstremus, distinguamus oportet praeccepta affirmativa duplicis quodammodo generis. Aliasunt quae praecipiant aliquam actionem propter peculiarem circumstantiam illius temporis in quo exercenda est; ut audire Missam in die festo, ieiunare in vigilia alicuius Sancti &c. ita ut ratio potissima cur praecipiant tales actus, sit talis temporis solemnitas, qua transacta, cessat obligatio. Aliquando etiam praecipiuntur aliqui actus, tamquam onus, & pensum singulis diebus persolvendum; ita ut proprie, & per se praecipiat illorum exercitium diurnum, & quotidianum. In eiusmodi praecceptis temporis ratio directe, & per se a legislatore spectatur. Propterea quae hoc modo praecipiuntur, si ob negligentiam, aut malitiam omittantur, obligatio cum ipso tempore elabitur. Et de huiusmodi actibus vera est contraria sententia: quam tamen reiicimus ut falsam, quia sub hoc genere comprehendit praecceptum communionis paschalis. Nam dantur alia praeccepta, quae primo, & per se actum imperant, deinde tempus in quo executioni mandari debeat, definiunt, tamquam quid magis congruum & opportunum. Istius generis est praecceptum communionis paschalis. Primum & absolute sumptionem dominici corporis praecipit; deinde ipsam exequendam paschali tempore mandat ob congruas rationes, quas supra indicavimus.

VI. Porro, ne gratis hæc asserere videamur, altius arcessenda sunt principia, quibus palam fiat, præceptum communionis paschalis absolute imperare communionem; secundario vero temporis conditionem spectare. Tunc ergo dicimus, præceptum primo & absolute actum præciperè, quando actus ille alia lege superiori debitus est, & a temporis circumstantia minime pendet; præcipitur vero illius executio tali tempore, & non alio facienda, quia variæ congruentiæ exposcunt ut potius hoc quam illo tempore exercentur eiusmodi actus præcepti. Doctrinam exemplis confirmo. Tributum vi iustitiæ Regi debetur. Ob varias rationes tempus præscribitur in quo solvatur. Anne, elapso tempore, transit debitum solvendi tributum? Minime: quia absolute tributum solvendum est. Confessarius imponit pœnitenti ob gravia crimina, in tribunali pœnitentiæ audita, ieiunium die veneris servandum. Anne, elapso die veneris, elabitur debitum ieiunandi? Nequaquam. Cur? Quia pœnitens lege superiori obstrictus est satisfacere divinæ iustitiæ pro pœna debita suis culpis. Quare, cum Confessarius imponit ieiunium, præcipit satisfactionem absolute debitam; diem autem veneris, vel alium pro executione præscribit ob aliquam congruentiam; v. g. ut pœnitens tali die Christi passionem recolat. Obligatus certo die, aut mense pecuniam solvere, die transacto, ad solutionem certe tenetur, eo quod solutio pecuniæ absolute debeat. Idque declaratum est in iure *l. Celsus, §. Sed ipse, ff. de receptis arbitris*. Illius sane indolis, seu naturæ est lex annuæ communionis. Perceptio dominici corporis absolute præscripta est. Lege divina, ab ipso Christo lata, fideles omnes tenentur manducare corpus Filii hominis. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c.* Ecclesia definivit tempus intra quod eiusmodi divinum præceptum impleri debeat, & ultra quod differri executio non possit. Hoc Ecclesiæ præceptum partim affirmans est, & partim negans; quemadmodum sunt fere omnia præcepta inferiora, quæ determinant tempus in quo præcepta superioris ordinis impleri debent. Præceptum annuæ communionis negativum est, quatenus prohibet ne ultra unius anni spatium communitio, iure divino præcepta, differatur: affirmativum vero, prout præscribit ut intra annum, semel saltem, & hoc in Paschate, quisque fidelium cælesti pane reficiatur. Quod clare eruitur ex ipsius Tridentini Concilii *sess. xlii. can. ix.* ubi dicitur: *Si quis negaverit, omnes fideles teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum; anathema sit.* Ille quoque est sensus Ecclesiæ, quæ, ut diximus in explicatione præcepti confessionis, excommunicationis pœnam infligit omnibus qui præceptum hoc transgrediuntur; & ab hac pœna eos non absolvit, donec impleverint quod neglexerunt. Cum itaque Pastores Ecclesiæ censuris compellant fideles ad observandam hanc Ecclesiæ legem, etiam elapso tempore pro illius observantia de-

putato, dicamus necesse est, legis istius obligationem minime extinguere, transactio executionis tempore. Quando præceptum aliquod duo præscribit, & substantiam actus, & circumstantiam illius, sublata circumstantia, remanet onus exequendi actum. Sic qui non potest communicare in parochia, ut lex præscribit, tenetur alibi, si potest, communionem percipere. Denique communio paschalis est quædam publica fidei catholicæ significatio, & apertum testimonium. Ut Ecclesia deprehendere facilius possit veros suos filios, eosque a falsis, & ementitis secernere, præcipit eis, tempore paschali singulis annis religionis suæ insignia proderè, & explicare. Anne, si negligant præfinito tempore manifestare unum ex præcipuis catholicæ religionis characteribus, liberi erunt ab onere id ipsum præstandi, cum primum potuerint? Sane qui ad hæc omnia serio animum intenderit, fateatur oportet, præceptum communionis paschalis, elapso tempore, tamquam termino, ultra quem observantia non differatur, designato, obligare fideles, ut quam primum potuerint, executioni illud demandent.

VII. Quæst. II. *An qui prævidet se communionem percipere non posse infra quindecim dies Paschatis, teneatur anticipare illam?* Resp. Negant Suarez *disput. lxx. sect. 2.* Azorius *Lib. VII. cap. xxx. quæst. ultim.* Filliucius *num. 59.* Reginaldus *Lib. XXIX. num. 76.* Bonacina *disp. IV. quæst. v. 11. punct. 2. num. 15.* Ghetius *verb. Commun. cap. 1. §. 1.* Leander *tractat. VII. disput. 111. quæst. xxx. &* alii apud ipsum: quia præceptum ante illos quindecim destinatos dies non obligat. Ergo illud anticipare nemo tenetur; sicuti nemo adstringitur prævenire ieiunium sacrum quod crastina die implere debet. Id confirmat P. Suarez hac ratione, quæ valida illi videtur. Nemo tenetur anticipare actum præceptum, nisi per talem actum possit satisfacere obligationi eiusdem præcepti. Sed per communionem anticipatam nemo istius præcepti obligationem implet. Prima propositio per se patet: quia lex non obligat, nisi ut impleatur: igitur actus quo impleri nequit, superfluus est. Secunda quoque propositio est manifesta: quoniam, si tempore paschali non occurreret impedimentum quod timebatur, tunc qui communionem anticipasset, deberet ad sacram communionem accedere.

VIII. Contrariam sententiam defendunt Vasquez *quæst. xc. artic. 3. dub. 2. num. 13.* Nugens *quæst. lxxx. art. 11. diff. 3.* Sylvius *in III. Part. quæst. lxxx. artic. 11. quæstiunc. 3.* Fagundes *præcep. 111. Lib. I. cap. vi. num. 2.* Hurtado *disp. VII. de pœnitent. diff. 12.* Lugo *disp. XVI. num. 75.* Layman *Lib. V. tract. IV. cap. v. num. 9.* Castropalaus *tract. XXI. disp. unica.* Bernal *disp. xxxiv. cap. 111. §. 2.* Salmanticensis *tract. IV. cap. VII. punct. 2. num. 22.* Natalis ab Alexandro *Lib. II. artic. 5. reg. 4.* Hanc ego amplector opinionem, ut probabilior, & tamquam christianæ pietati magis faventem. Neque enim negare volo, rationes quas pro-

dit

dit perdoctus P. Suarez, esse satis probabiles. Fateor etiam rationem quam Salamanticensis ex Castropalao allegant pro hac pia sententia, mihi haudquaquam probari. Inquiunt enim, duo esse præcepta, alterum communicandi semel in anno; alterum communicandi in Paschate. Qui anticipat communionem, implet præceptum communicandi semel in anno, secus præceptum communicandi in Paschate. Ex quo consequi videtur quod fideles teneantur vi legis bis in anno communicare: quod falsum est. Quare, hac missa ratione, aliam inimus viam, ut sententiam hanc demonstremus. In memoriam itaque revocamus, quod, quando præceptum iubet primo, & absolute substantiam actus, deinde circumstantiam illius, si utrumque servari nequeat, id servandum est quod primario loco iubetur. Præceptum quo de agimus, primum & absolute communionem imponit, semel in anno percipiendam; addit vero, ceu secundo, temporis circumstantiam. Primo definit divinum præceptum, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, semel in anno implendum esse: deinde tempus executionis designat. Ratio isthæc adeo evidens visa fuit P. Suarez, ut reiecerit, tamquam improbabilem, sententiam quam supra impugnavimus, nempe quæ docet, fideles qui tempore Paschali non communicant, elapso dicto tempore, non teneri ad communionem. Ab ea autem nunc recedit, ut mihi videtur, absque gravi fundamento. Interim confirmatur nostra sententia. Qui prævidet se impediendum fore ab observantia præcepti annuæ confessionis, tenetur confessionem anticipare, ut ipsemet P. Suarez fatetur. Quidni ergo & communionem? Denique, si Ecclesia indulget ut poenitens possit, & aliquando debeat ultra tempus paschale de consilio Sacerdotis differre tum confessionem, tum communionem; cur non poterit, & debeat tum confessionem, tum communionem anticipare? Profecto ex lege ipsa, concedente dilationem ob aliquam peculiarem causam ultra tempus paschale, clare colligitur, circumstantiam temporis paschalis ab Ecclesia non spectari, nisi tamquam conditionem congruam, & opportunam. Absolute vero, & primario loco Ecclesia intendit fideles omnes singulis annis semel ad minus communionem percipere. Qui ergo utrumque, & substantiam præcepti, seu actum primum a lege imperatum, & circumstantiam adiunctam implere valet; præstare utrumque debet: qui potest exequi primum, secus secundum, ad primum adstringitur. Morum præcepta plura sæpius imperant. Quando unum sine altero fieri potest, cur omitti debet?

IX. Argumenta quæ pro contraria sententia allegantur, ex iis quæ diximus, facile solvi possunt. Et ad illud cui maxime fudit P. Suarez, non unam, sed duplicem dare possumus responsum; quarum alteram & ipse probabilem reputat.

Est

Est vero eiusmodi. Ille qui bona fide, & sincero animo implendi præceptum ex Sacerdotis, cui futurum impedimentum manifestavit, consilio communionem anticipat, re ipsa præceptum implet; ita ut, cessante etiam impedimento, quod prudenter timebat, paschali tempore ad aliam communionem non teneatur. Hanc responsionem probabilem agnoscit & ipsemet Suarez. Volo eam ipsius legis verbis confirmare. *Semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum.* Tota enim ad minus in Pascha suapte natura indicare videtur, quod semel in anno percipienda communio sit saltem in Paschate, quando in toto anno nulla præcessit communio. Sed iam supra ex communi sensu Ecclesiae, & Theologorum probavimus, præceptum istud iubere communionem, paschali tempore suscipiendam. Ideo etiam nunc admittimus quod præceptum absolute paschali tempore illigat communionem. Sed addimus, quod, quemadmodum præceptum istud impleri potest, etiam quando ex rationabili causa ultra tempus assignatum differtur communio; ita potiori iure impletur, cum ob rationabilem causam eadem communio anticipatur. At, inquis, impletur in primo casu, quia lex id declarat; de anticipatione vero nihil lex decernit. Verum habet. Sed, quoties casus sunt omnino similes, & rationes eadem, interpretationi locus relinquitur. Nec enim lex omnes eventus recenset; sed pro unius resolutione regulam exhibet, ut ad illius amissim alios nos resolvere valeamus. Eo vel magis quod anticipatio conformior legi est quam dilatio. Quid de his duobus hominibus diceret? Petrus, prævidens periculum non suscipiendi communionem in Paschate, hanc non anticipat, & adveniente Paschate, atque impedimento obstante, re ipsa non communicat. Paulus, idem prævidens periculum, communio- nem anticipat. Quis melius ad legis intentionem se conformavit? Nonne Paulus? Quæro, an Paulus impleverit præceptum. Dubio procul: quia intra annum communionem percepit; & solummodo circumstantiam ob impedimentum omisit. Petrus vero minime illud implevit; sed solum dici potest, quod tempore paschali ab observatione præcepti ratione impedimenti excusetur. Negatur itaque per hanc anticipatam communionem non impleri præceptum. Et sic corrui totum argumentum P. Suarez. At, si impedimentum in Paschate non occurreret; numquid liber foret Paulus a communionem, illo tempore recipienda? Diana *II. P. tract. 17. res. 42.* docet, liberum fore Paulum a debito communionis quia iam satisfecisset præcepto. Sed ego dico, & est secunda responsio, Paulum tunc adstrictum esse ad communionem ratione circumstantiæ temporis. Posset enim tunc cumulare, & plene præceptum implere; posset & substantiam actus, & circumstantiam illius exequi: idcirco per accidens per accidens ratione circumstantiæ adfringeretur etiam in Paschate ad communionem. Si vero impedimentum re ipsa contingeret; per

per anticipatam communionem impletum fuisset quoad substantiam præceptum, quia iam executus fuisset id quod primo & absolute præceptum imponit. Rationium nostrum innititur illi in morum controversiis receptissimo principio, scilicet, qui omnia a lege præscripta exequi nequit, ea quæ potest, quæve ab aliis feiunguntur, implere tenetur. Exempla adducta de ieiunio, Missa, & recitatione horarum, nullius sunt momenti; quoniam aut sunt illorum dierum onera, aut ratio eadem præscribendi est dierum solemnitas, ut dictum fuit supra.

X. Si impedimentum intra quindecim dies paschales prævideatur; omnes fatentur anticipandam esse communionem; quoniam tum reipsa præceptum obligat. Et hac ratione qui summo mane diei festi prævidet se impediendum fore ab audiendo Sacro circiter meridiem, anticipare observantiam præcepti adstringitur. Nec est qui hoc in controversiam vocet.

C A P U T III.

An indigne communicantes hoc præceptum impleant: ubi implendum sit: quinam excusentur ab eiusdem executione: quæ tandem pænæ transgressoribus impostæ sint.

I. **C**ommunissima olim erat sententia, adfirmans sacrilega communione præceptum istud impleri. Eam propugnabant graves, & plurimi Theologi. Azorius *Lib. VII. cap. xxx. quæst. xii.* Vasquez *Tom. III. quæst. cccxiv. cap. iv.* Suarez *Tom. III. in III. P. disp. lxx. sec. 3.* Fillinius *traçt. iv. num. 60.* Henriquez *Lib. VIII. cap. v. num. 3.* Sa *verb. Euchar. num. 25.* Granados *traçt. x. disp. iv. num. 11.* Trullench *Lib. III. in Decal. cap. v. num. 13.* Lugo *disp. xvi. num. 83.* Bonacina *disp. iv. quæst. vii. pund. 2. num. 12.* Fagundez *præcep. 3. Lib. I. cap. vi. num. 4.* Villalobos *Tom. I. traçt. vii. diff. 42. num. 6.* Diana *III. P. traçt. iv. resol. 43.* Ghetius *verb. Commun. cap. 1.* Ochagavia *traçt. 11. quæst. xv. num. 6.* Leander *traçt. vii. disp. 111. quæst. xxviii.* & alii. Suarez allegat pro sua sententia Dominicum Soto *Lib. II. de iust. quæst. 111. art. x.* & post Suarez ceteri omnes pro eadem sententia Soto laudant; sed omnino falso. Solum loco laudato asserit Soto, posse aliqua præcepta impleri etiam ab iis qui sunt in peccato mortali; puta, filii, peccati alicuius rei, possunt implere præceptum honorandi parentes. Nec verbum ille habet de præcepto communionis paschalis. At hæc obiter dicta sint adversus eos

eos qui in re gravis momenti citant Auctores, quin eos legerint. Porro sententia, docens communionem sacrilega satisfieri præcepto communionis paschalis, proscripta fuit anno 1679. ab Innocentio XI. summo Pontifice in hac propositione, quæ est ex 65. in ordine 55. his verbis concepta: *Præcepto communionis annuæ satisficit per sacrilegam Domini manducationem.* Recensui Auctores graves, & plures, qui eam acriter defendebant, ut hinc lector colligat, non esse sine examine amplectendas in morum materia eas opiniones quæ favent libertati adversus legem; quamquam traditæ fuerint a pluribus Theologis, multoque minus, si a pluribus dumtaxat Casuistis recentioribus propugnentur. Sententiæ proscriptæ Auctores hanc afferebant rationem, scilicet plura præcepta tum divina, tum ecclesiastica impleri posse per actum vitiosum; ut si quis ieiunaret ob avaritiam, vel si quis parentes honoraret ob inanem gloriam &c. Hinc inferebant, posse eodem modo impleri præceptum annuæ communionis. At discrimen inter hoc & alia præcepta manifestum est. In primis lex ipsa præcipit ut hoc sacramentum *reverenter* suscipiatur. Deinde sacramentum hoc est sacramentum vivorum, & sacramentum supponens animam gratia ornatam. Ecclesia, præcipiens communionem, præcipit sumptionem Eucharistiæ, qua uniatur fidelis, non qua separetur a Christo. Et quamquam non semper finis legis cadat sub lege; tamen, quando finis (inquit etiam ipse P. Suarez eadem *III. P. quæst. lxx. sec. 11.*) est principalis, ac materia ipsius legis, eique intrinsecus, tunc sub lege cadit. Porro finis proximus præcepti istius, & intrinsecus, atque materia proxima eiusdem est communio digna, communio, qua gratia augeatur, & qua denique divinum præceptum impleatur. Deus autem speciali mandato iubet sumi hoc sacramentum ab iis qui prius animarum sordes eluerint. *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit.* Sententiam hanc docent omnes Theologi post damnatam hac de re propositionem ab Innocentio XI. Ex antiquis eam propugnarunt Durandus in *II. diff. xxviii. quæst. iv.* Capreolus in *II. diff. xl. quæst. 1. art. 3.* Sylvius in *III. P. quæst. lxxx. art. 11.* Nugnus, Bartholomæus ab Angelis, & alii.

II. Quæst. unic. *An excommunicati, & interdicti excusentur a sumptione Eucharistiæ?* Resp. Communis sententia est, hos omnes excusari; dummodo ipsi in causa non sint cur a censuris non absolvantur. Ratio est clara: quia per excommunicationem, & interdictum privantur sacramentorum usu. Si vero ipsi contumacia sua obicem ponant, ne absolutionem assequantur; peccant dubio procul etiam contra hoc præceptum. Navarrus *cap. xx1. num. 48.* Azorius *Lib. VII. cap. xxx. quæst. 111.* Fagundez, Trullench, Dicastillo apud Leandrum *tratt. vii. diff. 111. quæst. xxx111.* Summum Pontificem negant aliqui subiectum esse huic præcepto;

cepto; sed oppositum demonstravimus supra de præcepto annuæ confessionis : & est communior, ac vera sententia.

III. De loco, ubi sumenda communio est, convenit inter Theologos, nimirum quemquem fidelem in sua propria parochia, aut alibi de licentia sui Pastoris, Eucharistiam in Paschate sumere debere. Nomine proprii Pastoris intelligitur summus Pontifex, Episcopus in sua diœcesi, Parochus in sua parochia. Ratio huius est auctoritas Ecclesiæ, sic præcipientis in laudato cap. *Omnis*. Plurium Conciliorum provincialium canones refert Natalis Alexander *Lib. II. art. 5. reg. 3.* At, quia nulla est penes Theologos controversia hac de re; ideo nec Auctores, nec textus Synodorum recensemus.

IV. Non pauci Auctores, ut Barbosa, Sa, Gefualdus, Machado, & alii apud Dianam *P. IX. tract. ix. resol. 64.* docent, fideles communicantes in Cathedrali, sine licentia Episcopi, & Parochi, satisfacere præcepto Ecclesiæ: quia Ecclesia cathedralis est Ecclesia seu parochia communis universæ diœcesis. Negant alii plures ob oppositam rationem, quod cathedralis Ecclesia non sit parochia communis. Hæc secunda opinio probabilior videtur: quia debet innotescere Parocho communio suorum parochianorum. Hic est præcipuus finis ecclesiasticæ legis. Non innotesceret autem, si fideles, incio Parocho, communicarent.

V. Hac lege tenentur solum illi qui more laicorum communicant. Quare Sacerdotes Missam celebrantes, in quacumque Ecclesia celebrent, satisfaciunt huic præcepto. Si vero non celebrent, tenentur communicare in propria parochia, & de manu proprii Sacerdotis Eucharistiam sumere.

VI. Regulares possunt & in mortis articulo, & tempore Paschatis, suis familiaribus, & servitoribus in suis Monasteriis, & locis, a Parochorum iurisdictione exemptis, Eucharistiam ministrare. Quoniam id concessit Clemens IV. Benedictinis, Innocentius VI. & Sixtus IV. Augustinianis, Leo X. Minimis, & alii Pontifices aliis Religionibus. Idemque dicendum de famulis coniugatis, noctu dormientibus extra Cœnobium; quando & isti sint commenfales. Sententia communissima, praxi quotidiana munita.

VII. Regulares in propriis Ecclesiis posse ministrare sæcularibus Eucharistiam tempore paschali, ita ut sæculares satisfaciant præcepto Ecclesiæ, docent Rodriguez *Tom. I. qq. Reg. quæst. xxxvi. art. 3.* Beia *IV. Par. caus. 1v.* Hieronymus a Sorbo in *compend. privil. verb. Commun.* Ioannes de Cruce in *epitom. privil. Lib. II. cap. v. dub. 4. conclus. 5.* ubi refert privilegium, quod concessit Nicolaus V. Patribus de Guadalupe, & Iulius II. Quod privilegium ferunt haberi in compendio privilegiorum istius Ordinis *f. 2. l. 6.* Hanc opinionem defendit quoque Emmanuel Sa *verb. Eucharistia num. 10.* Lugo *disp. xviii. num. 49.* inquit, admissa

veritate privilegii, concessi a summo Pontifice, sententiam hanc sustineri posse. Verum hæc privilegia suspecta sunt. In Bullariis non reperiuntur; nec Auctores indicant loca, ubi reperiri queant, præter compendium privilegiorum Patrum de Guadalupe. Ideo communiter Theologi oppositum docent. Et hæc secunda opinio vera est, ac praxi consentanea.

VIII. Regulares neque devotionis titulo posse in die Resurrectionis dominicæ sæcularibus Eucharistiam ministrare, docent Navarrus *cap. XXI. num. 52.* Azorius *Lib. VII. cap. xxx. quæst. v. 11.* Sarnensis de *visitat. Lib. II. cap. 111. num. 30.* Henriquez *Lib. VIII. cap. lv. num. 1.* Trullenchus *Lib. III. in Dec. cap. v. dub. 2. num. 8.* Bonacina *disp. 1v. quæst. v. punct. 1. num. 12.* limitat conclusionem ad eos qui in propria parochia prius non impleverint præceptum. Contraria sententia communissima est, & vera, praxique confirmata. Quia in privilegio, concessio Mendicantibus ministrandi Eucharistiam fidelibus, excipitur dies Resurrectionis dominicæ pro observantia præcepti; seu Pontifices volunt ut fideles omnes in propriis parochiis impleant præceptum. Ergo, quoties fideles vel ante diem Resurrectionis hoc præceptum executioni mandaverint, vel habeant animum intra designatos quindecim dies illud implendi, poterunt, ubicumque voluerint, devotionis titulo communicare. Suarez *disp. lxxii. sec. 2.* Filliucius *num. 265.* Rodriguez de *commun. cap. lxi. num. 1.* Bonacina *disp. 1v. quæst. vii. punct. 2. num. 9.* Nugnus *quæst. lxxxii. art. 3.* Fagundæ *præc. 3. Lib. I. cap. v. num. 9.* Portel *num. 5.* Ioannes de Cruce in *Epitom. Lib. II. cap. v. dub. 4. conclus. 2.* Emmanuel Sa *verb. Euchar. num. 10.* Granados *trah. xii. disp. 11. num. 4.* Leander *trah. vii. disp. 111. quæst. xx. & apud ipsum Layman, Aegidius, Vasquez, & alii communiter.*

IX. Aliqui Casuistæ, ut Ioannes de Cruce, & Portel, docent, Regulares posse in articulo mortis ministrare sæcularibus Eucharistiam per modum Viatici. Sed hæc opinio falsa est; & allegata privilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Tantummodo Parocho deficiente, Regulares, & quilibet Sacerdos possunt in mortis articulo proximo Viaticum fidelibus ministrare: quoniam, si possunt in tali extremo eventu sacramentum pœnitentiæ impartire, potiori iure valent etiam sacrum Viaticum porrigere.

X. Advenæ, & peregrini, qui ad proprias parochias redire nequeunt Paschalis tempore, satisfaciunt præcepto communionis paschalis, in quacumque Ecclesia, sive Regularium, sive aliorum Sacerdotum, suscipiant Eucharistiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam ministrandi. Parochiani de licentia expressa suorum Parochorum possunt communicare in Ecclesiis Mendicantium. Secus dicendum de sacramento matrimonii, cuius administratio a potestate pendet iurisdictionis. Hæc omnia apud Auctores extra dubitationis aleam versantur.

XI. Iure communi nulla pœna, seu censura lata est contra transgressores istius præcepti, quæ ipso facto incurratur. Siquidem in cap. *Omnis utriusque sexus* solum præcipitur ut huiusmodi transgressores arceantur ab ingressu Ecclesiæ, & priventur ecclesiastica sepultura: quibus pœnis subiecti sunt qui alterutrum præceptorum, vel confessionis, vel communionis, transgrediuntur. Communiter tamen loquendo nemo præceptum communionis violat, qui prius non transgrediatur præceptum confessionis. In singulis diœcesibus Episcopi statuere solent censuras, ipso facto subeundas transgressoribus istius præcepti. Idcirco cuiusque loci consuetudines observandæ sunt. Et hæc dicta sufficiant de quinque Ecclesiæ præceptis. De duobus ultimis plura alia dicemus in tractatu de sacramentis Pœnitentiæ, & Eucharistiæ.

FINIS TOMI QUINTI.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M

Quæ in hoc Tomo continentur.

A

A Nonymus Theologus epistola ad D. Petrum Ballarinum data duplicem quasi a se inventam commendationem textus D. Thomæ dividit, quæ tamen est Sylvi. p. 199. & seq. n. 2. Alii pueriles eiusdem plausus. *ibid.*

B

Basnagius (Samuel) male docet Thelephorum Papam instituisse quadragesimale ieiunium. p. 137. n. 9. Male item docet ieiunia quatuor temporum longe post ætatem Apostolorum pontificia auctoritate inuenta fuisse. p. 139. n. 1.

Bauny (P. Stephanus) laxissime docet non peccare mortaliter eum qui Missæ interest solum ab offertorio inclusive usque ad postcommunionem inclusive. p. 75. n. 2.

Bellarminus (Robertus Card.) fallitur docendo stationes fuisse vigiliis diurnas tempore solemnium ieiuniorum. p. 143. n. 10.

Benedictus XIV. doctrinam de decimis in publica signatura gratiæ uberrima eloquentia explanavit. p. 360. & seq. n. 7.

Bonacina (Martinus) laxè docet in collatione diei ieiunii sumi posse iuscolum ex cibis esurialibus, parvos pisces, aut exiguam partem piscis maioris. p. 263. n. 8. Et pisces exsiccatos, & sale conditos. p. 268. n. 13. Laxè docet comburentem proprias legetes, vineas &c. obnoxias decimæ, vel fructus collectos sua culpa perire

Tom. V.

sinentem, non teneri pro destructis decimis Ecclesiæ satisfacere. p. 381. & seq. n. 6. Perperam pro se adducit D. Thomam. *ibid.* Male ait primitiarum solutionem non præcipi iure ecclesiastico. p. 394. n. 6.

Brancacci (Card.) plura pro portione cocolatæ adducit argumenta, quæ refelluntur ceu improbabilia. p. 214. & seqq. n. 1. & seqq.

C

Calinus (P. Cæsar) festivam rationem affert pro licito usu cocolatæ in die ieiunii. p. 237. n. 32. & seq. Refellitur. *ibid.*

Caramuel (Ioannes) laxas docet propositiones de ieiunio. p. 151. & seq. n. 7.

Castropalaus (P. Ferdinandus) laxè docet comburentem fegetes, & fructus obnoxios decimæ, non teneri aliquid Ecclesiæ restituere. p. 381. n. 5.

Casuitæ laxè nimis extendunt quantitatem collationis serotinæ in die ieiunii. p. 258. & seq. n. 3. Ex plurium Casuitarum doctrina confurgit plane deformata ieiunii imago quæ exhibetur. p. 273. & seq. n. t. Laxè docent excusari a ieiunio Christianos, ut possint reddere debitum coniugale. p. 314. & seq. n. 8. & seq. Hæc eorum doctrina summe distat a doctrina Patrum, & Ecclesiæ. *ibid.* Casuitarum plurium recentium volumina legentes perdiscunt laxitates, quas antea ignorabant. p. 318. n. 16. Eorum opiniones de ieiunio si veræ essent, lex ecclesiastica de eodem penitus iam obsolevisset. p. 337. n. t. & seqq. Oritenditur ipsi auctoritate

Ff

Car-

Cardinalis Pallavicini. *p. 338. & seqq. n. 4.*
 Clemens Papa XI. nec fumebat, nec in suo proccætone sumi ab aliis sinebat potum cocolatæ in die ieiunii. *p. 227. & seq. n. 16.*
 Clerus Gallicanus potum cocolatæ reprobatur in die ieiunii ceu pucidam corruptelam. *p. 243. n. 7.*
 Cocolata primum obtinuit in Indiis Orientalibus. *p. 205. n. 1.* Deinde in Hispanos migravit. *ibid.* Et multo sepius ad Italos pervenit. *ibid.* Quid proprie sit explicatur. *p. 206. n. 2.* Non pender ab hominum voluntate, ut potus artificialis qui potus effectum parere nequit, potus evadat. *p. 207. n. 3.* Cocolata ieiunii ecclesiastici legem violat. *ibid. n. 4.* Quod illa diluatur aqua, efficit quod magis frangat ieiunium quam contra. *pag. 210. n. 5.* Referuntur recentiores Auctores adversus cocolatam pugnant. *ibid. & pag. 211. n. 6.* Ab eorum sententia nihil differt media sententia Leandri. *p. 212. n. 3.* Argumenta omnia Cardin. Brancacci, & Cozza, itemque Thomæ Hurtado in favorem cocolatæ excogitata in examen adducuntur, eorumque sententiam omnino falsam & improbabilem esse ostenditur. *pag. 214. & seqq. n. 1. & seqq.* P. Vivæ laxitates referuntur, & reuelluntur. *ibid.*
 Cocolata non habet rationem potus. *p. 216. n. 4.* Falsum est non aduersari integritati ieiunii potum, nisi sit extractus ex materia in diebus esurialibus prohibita. *ibid.* Solvitur obiectio desumpta ex cerevisia. *pag. 217. n. 5.* Assignatur regula certissima discernendi quodnam mixtum, licet potabile, ieiunium ecclesiasticum solvat. *p. 218. & seq. n. 6.*
 Declarationes pontificiæ quæ allegantur pro cocolata, commenta, & aniles fabulas esse ostenditur. *p. 219. & seqq. n. 7. & seqq.* Sicut etiam consilium, quod dicitur Martini Navarri, esse commentitium. *p. 222. n. 11.* Male vapulat ab Hurtado Pasqualigus, quod rationes non invenerit pro co-

colata. *ibid. & pag. 223. n. 12. & seq.* Male ieiunium Hurtado pro se Lézanam adducit. *p. 224. & seq. n. 14.* Solvitur obiectio petita ex consuetudine sumendi cocolatam. *pag. 225. & seqq. n. 15. & seqq.* Huiusmodi consuetudini desunt omnia requisita ad veram consuetudinem inducendam adversus legem. *ibid.* Sibi inconstans est, & plerumque falsus Hurtado in assignandis rationibus, & auctoritatibus pro cocolata. *p. 230. n. 20.* Consilium ab ipso attributum Martino Navarro refertur; ostenditurque esse manifestam imposturam. *ibid. & p. 231. & seq. n. 21. & seq.* Solvitur aliud Hurtado obiectum petitum ex Probabilismo, & consuetudine. *p. 232. & seq. n. 23. & seq.* Et aliud eiusdem petiti ex sumptione electuorum. *p. 233. & seq. n. 25. & seq.* Eius doctrina qua docet cocolatam frangere ieiunium, si sumatur ut nutritia, manifeste retorquetur in eundem. *p. 234. & seq. n. 27. & seq.* Eius asyllum ad intentionem qua sumitur cocolata, ridiculum est. *p. 236. n. 30.* Exemplum vini ab eo adductum suæ sententiæ non prodest, sed obest. *ibid. n. 31.* Exufflatur argumentum omnino tessivum P. Calini pro cocolata. *p. 237. n. 32. & seq.*

Mutua adversariorum pugna pro cocolata tuenda, falsam illorum esse opinionem evincit. *p. 238. n. 34.* Cardinalis De Lugo facietum dictum de cocolata refertur, iustaque animadversione excipitur. *ibid.* Exscribitur ex P. Tamburino factum notabile, probans cocolatam esse maxime nutritivam. *p. 239. n. 1.* In poru cocolatæ datur parvitas materiæ. *pag. 240. n. 2.* Hanc non bene assignant Cardinales Cozza, & Brancaccius, nec non P. Viva, Leander, Escobar, & Pasqualigus. *ibid.* Præcisa huius parvæ quantitatis mensura vix designari potest. *p. 241. n. 3.* Sumens eam portionem in materia parva, peccat venialiter. *ibid.* Parva materia non est uncia cocolatæ, quatuor, vel quinque uncias aquæ immixta. *ibid. & p. 242. n. 4.* Si pa-

rum pulveris cocolatæ ita aquæ immisceatur, ut hæc naturam aquæ, & rationem veri potus reineat, non violabitur ieiunium. *p. 243. n. 5.* Sic ut neque si quis eam sumat ex aliquo salutis incommodo, aut iusta aliqua laboris incommode causa. *ibid. num. 6.*

Potus cocolatæ ab Ecclesia Gallicana ceu putida corruptela reprobatur. *ibid. num. 7.* Male Auctor Anonymus eum licitum defendit auctoritate Ludovici della Fabra Physico-Medici. *ibid. & pag. 244. n. 1.* Male contendit eum esse medicinale potum; idque peius confirmat auctoritate S. Augustini. *ibid. n. 2.* Anonymus ille Auctor deseribitur. *ibid. & p. 245. n. 3. & seqq.* Ludovici della Fabra rationes partim falsæ, partim ineptæ referuntur, & refelluntur. *pag. 246. & seq. n. 6. & seq.*

Collatio, seu refectiuncula serotina, quæ sumitur in die ieiunii, originem habuit a collocutione, & conferentia spiritali Monachorum. *p. 195. & seq. n. 2.* Explicatur. *ibid. Sæculo xiii.* pro sola potus sumptione accepta fuit. *p. 196. n. 3.* Sæculo xvi. communiter usus obtinuit sumendi præter potum etiam aliquid cibi. *p. 197. n. 4.* Ostenditur hanc collationem serotinam non aduersari integritati ieiunii. *p. 197. & seq. n. 5.*

Quantitas cibi in collatione permissa, diu fuit satis modica. *p. 257. & seq. n. 2.* D. Carolus Borromæus concessit pro serotina collatione unciam cum dimidio panis, & vini poculum. *ibid.* Casuistæ eam nimis extendentes referuntur. *p. 258. & seq. n. 3.* Laxe eam ad octo uncias extendit P. Milante. *ibid.* Et laxè P. Sporer ad quartam partem cœnæ. *ibid. n. 4.* Non videtur extendenda ultra duas uncias panis, & unam unciam amygdalarum, aut ficuum, aut nucum, detractis corticibus. *p. 260. n. 5.* Falso & laxè ait Diana statutas esse licitas in ea octo uncias, atque esse ab omnibus licitas sustinendas. *ibid.*

Illius quantitas augeri non potest li-

cite in pervigiliis Nativitatis, & Resurrectionis dominicæ, aut alio die, nisi ubi vere, obtinet consuetudo eam augendi. *p. 261. & seq. n. 6.* Laxe docent Diana, & Leander excessu duarum unciarum supra octo in collatione diei ieiunii sumptarum ieiunium non frangi. *p. 262. n. 7.* Laxe docet Bonacina in ea sumi posse iusculum ex cibus esurialibus, pisciculum, aut exiguam partem piscis maioris. *pag. 263. num. 8.* Improbatur hæc opinio. *ibid.*

Cibi in ea permitti sunt panis, poma, pyra, ficus, uvæ, sive recentes, sive siccæ, oleæ, nuces, herbæ crudæ, dulciaria, seu bellaria, idque genus similia. *p. 264. n. 9.* Non tamen permitti debet cibus concretus ex pane & herbis, oleoque, & sale conditus, ut laxè permittit Leander. *ibid. n. 10.* Impugnatur hæc opinio. *ibid.* Laxe Bonacina, & Sporer in ea collatione concedunt pisciculos recentes, aliquid butyri, casei, & ovorum. *p. 265. & seqq. n. 11. & seq.* Refellunt auctoritatibus vel ipsorum benigniorum Casuistarum. *ibid.* Perperam etiam in ea conceduntur a Bonacina pisciculi fumo exsiccati, vel sale conditi. *p. 268. & seq. n. 13.* Refellit hæc opinio. *ibid.* Absolute non licet in ea edere lactinia, etiam ubi hæc licent in prandio. *p. 270. n. 15.* Nec in ea licet viris nobilibus, delicatis, Advocatis, Procuratoribus, Lectoribus, omnibusque studiosis sumere collationem maioris quantitatis quam ceteris liceat. *ibid. & p. 271. n. 16.* Opposita Pasquali, Leandri, & Cozzæ opinio refellitur. *ibid.* Illi non favet consuetudo Curie Romanæ. *ibid.*

Collationem summo mane absque iusta causa sumere non licet, dilato prandio in vesperum. *p. 272. n. 17.* Iusta tamen sic eam sumendi causa est iter. *ibid. n. 18.*

Communio paschalis præcipitur iure ecclesiastico. *p. 434. n. 1.* Hoc præceptum obligat solos fideles baptizatos. *ibid. num. 2.* Antiquitus ançe usum rationis statim post baptismum infantes Eucha-

charistia reficiebantur. *ibid.* n. 3. Nunc omnes eam sumere debent semel in anno, cum ad annos discretionis pervenerint. *ibid.* n. 4. Hoc explicari debet, cum infantes sunt doli capaces. *p. 435. n. 5.* Refellitur P. Suarez, maiorem in pueris requirens cognitionem pro communione quam pro confessione peragenda. *ibid.* & *p. 436. n. 6.* Parentum, & Sacerdotum est explorare, an pueri Eucharistiæ cognitionem aliquam sint affecturi. *p. 437. n. 7.* Diluitur obiectum Suarez. *p. 438. n. 8.* Parentes, & Confessarii non permittere pueros doli capaces sumere Eucharistiam in articulo mortis, absolute loquendo peccant mortaliter. *p. 439. num. 10.*

Tempus quo obligat præceptum sumendi Eucharistiam, est paschale. *p. 440. n. 2.* Comprehenditque quindecim dies, a Dominica scilicet Palmarum usque ad Dominicam in albis. *ibid. n. 3.* Communions paschalis præceptum fideles implere tenentur cum primum possunt, quacumque ex causa sive legitima, sive non, illud suo tempore implere omiserint. *pag. 442. n. 5.* Huiusmodi præceptum primario & absolute imperat communionem, secundario tempus quo fieri debet. *p. 443. n. 6.* Qui prævidet se communionem sumere non posse infra quindecim dies Paschatis, probabilis tenetur illam anticipare. *p. 444. & seqq. n. 8. & seq.* Satisfit argumentis sententiæ contrariæ. *ibid.* Non satisfit præcepto communionis paschalis per sacrilegam Domini manducationem. *p. 447. & seq. n. 1.* Oppositum damnatum fuit ab Innocentio XI. *ibid.* Excommunicati, & interdicti excusantur a sumptione Eucharistiæ, dummodo ipsi in causa non sint cur a censuris non absolvantur. *p. 448. n. 2.*

Sumenda est communio paschalis in propria Parochia, aut alibi de licentia Parochi. *p. 449. n. 3.* Eam sumentes in Cathedrali, quæ non est propria Parochia, non satisfaciunt præcepto. *p. 449. n. 4.* Sacerdotes Missam celebrantes satisfaciunt præcepto, ubicum-

que celebrent. *ibid.* n. 5. Regulares in Paschate possunt Eucharistiam suis familiaribus ministrare. *ibid.* n. 6. Non tamen aliis, ita ut per eam communionem præcepto satisfiat. *ibid.* n. 7. Neque possunt etiam devotionis titulo, in die Resurrectionis dominicæ secularibus Eucharistiam ministrare. *p. 450. n. 8.* Sicut non possunt, nisi Parochi articulo mortis. *ibid.* n. 9.

Advenæ, & peregrini qui ad proprias Parochias redire nequeunt Paschatis tempore, satisfaciunt præcepto communionis in quacumque Ecclesia eam sumant. *ibid.* n. 10. Iure communi nulla censura lata est contra transgressores istius præcepti. *p. 451. num. 11.* Privantur illi tamen ingressu Ecclesiæ, & ecclesiastica sepultura. *ibid.*

Confessio annua peccatorum facienda præcipitur. *p. 404. n. 1.* Male Durandus dubitat, sitne ea solum ex consilio facienda. *ibid.* n. 2. Illius præceptum obligat per se. *p. 405. n. 3. & seq.* Nec oppositum docuerunt S. Thomas, & S. Antoninus, ut male ait Suarez. *ibid.* Confessio annua quoad temporis determinationem est de iure ecclesiastico. *p. 406. n. 5.* Illius præceptum non solum Catholicos obligat, sed etiam hæreticos. *ibid.* n. 6. Extenditurque ad omnia peccata mortalia non solum externa, sed etiam interna. *ibid.* n. 7. Plusquam temeraria est opposita Margaritæ Confessariorum sententia. *ibid.* Non tamen extenditur ad venialia. *p. 407. n. 8.* Qui lucrari vult iubilæum, etsi mortalia non habeat, confiteri debet venialia. *ibid. num. 9.*

Recententur, & explicantur varæ sententiæ de anni parte qua obligat præceptum annuæ confessionis. *p. 408. & seq. n. 1. & seqq.* Pro illius obervantia anni initium computari debet a Paschate Resurrectionis ad aliud Pascha Resurrectionis. *p. 410. num. 4.* Qui per integrum annum confessus non fuit, confiteri tenetur cum primum commode possit. *ibid.* n. 5. Solvi-

o vitur obiectum. p. 411. n. 6. Qui omifsa anno præterito confessione in principio huius anni confitetur, tenetur iterum confiteri, ut fatisfaciat præcepto anni currentis. *ibid.* & p. 412. n. 7. Qui ineunte anno prævidet se postea roto anno impediendum fore a confessione, eam anticipare tenetur. p. 413. n. 8. Si quis mortale perpetret ante finem illius anni in quo sola venialia confessus est, tenetur ad confessionem mortalis. *ibid.* n. 9. Sicut etiam si sola venialia cum mortali dubio fuerit confessus. *ibid.* Qui rite confessus est omnia peccata memoriæ occurrentia, non tenetur antequam elaboratur annus confiteri mortale oblitum. p. 414. n. 10. Tenetur tamen confiteri peccatum scienter ob iustam causam omidium. *ibid.* n. 11. Præceptum annuæ confessionis non impletur per confessionem invalidam. p. 415. & seq. n. 1. & seqq. Impletur per validam & informem. p. 416. num. 4. Non tamen per confessionem in qua absolutio Sacerdotis non obtinetur, sive ex eius malitia id accidat, sive ex eius oſcitantia. pag. 417. n. 5.

Explicatur clausula Lateranensis Concilii: *Cum ad annos discretionis pervenerint*. p. 418. num. 1. Improbabilis Narbonæ opinio eximens octuagenarios a præcepto annuæ confessionis refellitur. p. 420. n. 3. Eo præcepto secundum vim directivam tenetur etiam summus Pontifex. *ibid.* n. 4.

Impotentia physica, aut moralis excusat ab eo implendo, p. 422. n. 8. Si tibi imminet notabile damnum honoris, vitæ, aut fortunæ, ab eo pariter excusaris. *ibid.* n. 9. Præceptum huiusmodi non obligat ad confessionem per interpretem faciendam. p. 423. n. 10. Consulenda tamen est opposita D. Thomæ doctrina. *ibid.*

Confiteri tenemur per interpretem in articulo mortis; idque iure divino. p. 425. & seqq. n. 12. & seqq. Solvuntur in contrarium opposita. p. 428. & seq. n. 17. & seqq. Qui non potest propria voce confiteri, tenetur urgen-

te præcepto confiteri per nutus, vel scripturam. p. 430. n. 20.

Confessionis præceptum implere omit- tentes puniri postunt pœna excommunicationis lææ sententiæ, & altera pœna, quam iudex causa cognita imponit. p. 431. n. 1. Durandi opinio docens hoc delictum puniri non posse ab Ecclesia, ceu falsa improbat. *ibid.* Omittentem confessionem facere nulla pœna puniuntur iure communi. *ibid.* n. 2. Communiter tamen excommunicantur qui confessionem, & communionem, aut ex his alteram omit- tunt, aut faciunt, sed nullam. *ibid.* n. 3. & seqq.

Impuberes non implentes præceptum annuæ confessionis, non incurrunt ullas pœnas. p. 432. n. 5. Meretrices tamen synodales pœnas, ceteraque iuris communis incurrerent. *ibid.* n. 6. Copellotti (D. Petrus) sua Diatriba ineptis rationibus, tricus, & sophismatibus referta male defendit dispensatum a carnium abstinentia ieiuniorum tempore non teneri ad ieiunium. p. 162. & seqq. n. 4. & seqq. Eiusdem præposterus, ac ridicularius zelus. *ibid.* Male abstinentiam a carnibus ait esse formam substantialem ieiunii. *ibid.* Sibilo & carchinnis hæreticorum exponit Ecclesiæ Romanæ ieiunium. p. 170. n. 7. Inanes eius interpretationes referuntur, & exfufflantur. p. 174. & seqq. n. 15. & seqq. Eius commenta quibus SS. Patres in suam sententiam trahere conatus est, vel ipis Stoicis ritum movent. p. 176. n. 21. Perperam in sui præsidium allegat Caietanum, & Roncagliam. p. 181. & seq. n. 26. & seqq. Ridiculose contendit pro se stare SS. Patres. *ibid.* Nullus Casuistarum tam prodigiosa sophismata vulgavit, ut ipse in sua Diatriba. p. 183. num. 30. Quam etiam pluribus contradictionibus involvit. *ibid.*

Cozza (Laurentius Card.) plura pro pœne cocolatæ adducit argumenta, quæ refelluntur ceu improbabilia. p. 214. & seqq. n. 1. & seqq. Eius opinio viris nobilibus, Advocatis &c. maiorem quam ceteris in ieiunio collationem

nem permittens, improbabilis est, & falsa. *p. 270. & seq. n. 16.*

D

Dallæus (Iacobus) perperam docet fuisse olim liberam, non necessariam, abstinentiam a carnibus in ieiuniis Christianorum. *p. 121. n. 4.* Refellitur. *ibid.* Falso ait ieiunia quatuor Temporum in sola Ecclesia Romana tempore S. Leonis observata fuisse. *p. 139. n. 1.*

Debitum conjugale. *V. Rex uxoriam.*

Decimæ suam originem habent ante quamcumque legem scriptam. *p. 343. n. 2.* Eas lex positiva assignavit Ecclesiæ ministris uti congruam eorum sustentationem. *ibid. n. 3.* In veteri testamento decimæ debebantur Sacerdotibus, & Levitis de omnibus fructibus terræ. *p. 344. n. 4.* Præceptum istud, prout morale, etiamnum viget. *ibid. n. 5.* Et a lege etiam naturali descendit. *ibid. & p. 345. n. 6.* Referuntur hæreticorum errores adversus decimas. *ibid. n. 7.* Decimarum varia sunt genera, quæ referuntur. *p. 346. & seq. n. 1.*

Decimas solvendi consuetudo quo tempore obtinuerit in Ecclesia Christiana, rem dubiam esse, & obscuram ostenditur. *ibid. n. 2. & seq.* Tempore Constantini Imperatoris sensim consuetudo voluntaria solvendi decimas rationem legis obligantis obtinuit. *p. 349. & seq. n. 5. & seqq.* Opinione, quæ ait fideles teneri solvere decimas vi iuris divini, etiam spectata earum quantitate, est opinio aperte falsa. *p. 351. & seqq. n. 1. & seq.* Ostenditur; simulque impugnat Anacletus Reiffenstuel. *ibid.* Consuetudo non potest abrogare obligationem solvendi decimas in ea parte qua necessariæ sunt ad alendos pauperes Ecclesiæ Ministros. *p. 353. n. 4.* Ecclesia valet auferre consuetudinem investitam non solvendi decimas. *p. 354. n. 5.*

Pontifex neque valide, neque licite potest legem decimarum omnino abrogare. *ibid. n. 6.* Decimas Monachis,

& Regularibus Ecclesiam concessisse ostenditur variis, iustisque de causis, quæ recensentur. *p. 355. & seqq. n. 1. & seq.* Applicatio decimarum, facta per Pontificem laico sine ulla iusta causa, est nulla. *p. 360. n. 7.*

Decimas solvere tenentur omnes fideles baptizati vi iuris communis per se loquendo, nisi aliquo privilegio sint exempti. *p. 361. n. 1.* Infideles, quatenus infideles sunt, decimarum oneri non subiiciuntur. *p. 362. n. 2.* Secus ratione alicuius circumstantiæ, quæ recensetur. *ibid.* Ecclesia ab infidelibus in terris sibi subiectis inhabitantibus iure exigere potest tributum congruum ad sustentandum Prædicatores, & Missionarios ad eorum conversionem destinatos. *p. 363. n. 3.* Decimis personalibus obnoxii non sunt Pontifices, & Episcopi. *ibid. & p. 364. n. 4.* Obnoxii tamen sunt decimis prædialibus de illis terris quæ possident titulo temporalis hereditatis, emptionis, aut quovis alio. *ibid.*

Decimas solvere non tenentur Clerici de iis quæ lucrantur actione spirituali. *ibid. & p. 365. n. 6.* Secus de iis quæ lucrantur corporali labore. *ibid.* Nec eas tenentur solvere de fructibus beneficiorum. *ibid.* Secus de fructibus prædiorum quæ possident titulo hereditatis, emptionis &c. *ibid.* Decimas pendere tenentur etiam Principes, & Reges. *ibid. n. 7.*

Pauperes in gravi necessitate constituti tenentur Ecclesiæ Pastoribus suam necessitatem exponere, ut decimas sibi remittant. *ibid. & p. 366. n. 8.*

Monachi, & Clerici in communi viventes antiquitus exempti fuere a decimis tum personalibus, tum prædialibus. *p. 367. & seq. n. 2.* Huiusmodi exemptionis privilegia iuri communi inserta stricte sunt interpretanda. *p. 369. n. 4.* Regulares reipia exempti sunt a decimis solvendis de propriis hortis, prædiisque, quæ propriis sumptibus colunt. *ibid. n. 5.* Sicut etiam de novalibus, aliisque terris ante, & post Concilium Lateranense acquisitis propriisque sumptibus cultis. *p. 370. n. 6.*

Re-

Regulares quandoque tenentur, quandoque non, solvere decimas de terris, seu prædiis quæ colenda tradunt aliis. *p. 370. & seq. n. 7. & seq.* Explicatur. *ibid.* Non tenentur solvere decimas prædiorum conductorum, vel ab ipsis in emphyteusim acceptorum, quæ ab ipsismet propriis manibus, aut sumptibus excoluntur. *p. 372. n. 9.*

Privilegia Regularium de exemptione decimarum favent etiam Monialibus. *p. 373. n. 10.* Ea quandoque amittuntur. *ibid. n. 11.* Explicatur. *ibid.* Decimæ de omnibus lveris, & proventibus per industriam acquisitis solvi debent. *p. 374. n. 1.* Non tamen de inutili acquisitis. *p. 375. n. 2.* Bene tamen de acquisitis ex turpi causa. *ibid.*

Decimæ personales usu & consuetudine omnes abrogatæ sunt. *ibid. n. 3.* Decimæ prædiales, seu reales solvendæ sunt de omnibus & singulis fructibus qui a terra, seu a prædiis tum communibus, tum novalibus producuntur. *ibid. n. 4.* Explicatur uberius. *ibid.* Decimæ solvendæ sunt de fructibus, non deductis expensis. *ibid. n. 5.* Decimæ mixtæ nuncupatæ, solvendæ sunt de omnibus fructibus qui dicuntur mixti. *p. 376. n. 6.* Exemplificatur. *ibid.* Decimæ solvi debent statim ac collecti sunt fructus. *ibid. n. 7.* Eas qui solvere differunt, ex circumstantiis graviter peccare possunt. *ibid.*

Decimas solvere Parochiani tenentur, etiam si Parochus illas non petat. *p. 377. n. 8.* De loco in quo solvendæ sunt decimæ, standum est consuetudini. *ibid. n. 9.* Decimæ prædiales solvendæ sunt illi Parochiæ in cuius territorio prædia reperiuntur. *p. 378. n. 10.* Decimæ animalium solvendæ sunt Parochiæ in cuius territorio ea pascuntur, & fetus pariunt, licet domini alibi habitent. *ibid. num. 11.* Inferuntur nonnulla huc spectantia. *ibid.*

Decimas defraudantes non excommunicati, sed excommunicandi sunt. *p. 379. n. 1.* Qui fructus non decimatos turatur, eorumdem decimas Ecclesiæ

restituere tenetur. *p. 380. n. 3.* Imens fructus non decimatos, tenetur solvere decimam. *ibid. n. 4.* Comburentes, seu destruentes fegetes, & fructus, arboreseque succedentes, tenentur destruktas decimas Ecclesiæ restituere. *p. 381. n. 5.* Laxa P. Callropalai contraria opinio refellitur. *ibid.*

Parochianus qui proprias fegetes vineas, aliosque fructus ante collectionem comburit, vel fructus collectos sua culpa perire sinit, tenetur pro destructis decimis Ecclesiæ satisfacere. *ibid. & p. 382. n. 6.* Laxa, & improbabili Bonacinae contraria opinio refellitur. *ibid.* Dominus qui noluisset colligere fructus iam maturatos, tenetur ad restitutionem decimæ ex sua negligentia graviter culpabili deperditæ. *p. 383. n. 7.* Ad compensationem decimarum non tenentur qui nolunt colere agros, vel qui eos, aut vineas in domos convertunt. *p. 384. n. 8.* Parochi propria auctoritate non possunt a suis Parochianis decimas accipere; aut solvere nolentibus sacramenta denegare. *ibid. n. 9.*

Debitum solvendi decimas cessat quatuor modis, qui referuntur. *ibid. n. 10.* In materia decimarum attendenda est consuetudo. *p. 385. n. 11.* Inferuntur nonnulla. *ibid.* Super decimis compositio, & transactio valida est, nonnullis servatis, quæ referuntur. *p. 386. n. 12.* Olim decimæ cœtui Clericorum solvebantur. *ibid. n. 1.* Iure hodierno solis Parochis debentur. *p. 387. n. 2.* Si Ecclesiæ parochiales incorporentur Monasteriis, & Capitulis, censentur iisdem incorporatæ etiam decimæ. *ibid. n. 3.* Vi iuris hodierni nulla decimarum parochialium portio spectat ad Episcopum. *ibid. n. 4.* Aliqui tamen sunt casus, in quibus illi decimæ solvi debent. *ibid.* Assignantur. *ibid.* Decimæ solvi debent etiam Parochis divitibus, vel pravis moribus infectis. *pag. 388. num. 5.* Canonici, Clerici, benedicti habentibus, & Regularibus, qui curam parochialem exercent, decimæ solvendæ sunt. *ibid. n. 6.* Sed ex iustitia solis Parochis, seu

feu curam animarum exercentibus .
ibid.

Laici solum percipere decimas possunt ex privilegio Papæ, vel ratione sibi locatæ ad tempus facultatis a ministris Ecclesiæ. *ibid.* *n. 7.* Referuntur nonnulla ad excitandos pios fideles ad decimas solvendas, & ad terrendos refractarios. *p. 389. & seq. n. 8.*

De Lugo (Ioannes Card.) facete loquitur de potu cocolatæ sumpto in die ieiunii. *p. 238. n. 34.* Illius dictum iusta animadversione excipitur. *ibid.*

Diana (P. Antoninus) laxam sententiam docet de præcepto audiendi Missam . *p. 5. n. 2.* Affingit D. Thomæ opinionem aientem eleuatia ob solam delectationem sumpti non frangere ieiunium. *p. 204. n. 8.* Laxe docet quantitatem unciarum octo statutam esse licitam in die ieiunii, & ab omnibus sustinendam. *p. 260. & seq. n. 5.* Laxe docet excessu duarum unciarum supra octo in collatione diei ieiunii sumptarum non frangi ieiunium. *p. 262. n. 7.* Laxe equitantes absolute a ieiunio eximit. *ibid.*

Durandus male dubitat sine annua confessione ex præcepto faciendi, an solum ex consilio. *p. 404. n. 2.* Falso docet non contentem in Paschate puniri non posse ab Ecclesia. *p. 431. n. 1.*

E

Electuaria. *V. Diana. Ieiunium.*

Elizalde (P. Michael, vulgo Celladei) optime ex Cardinali Pallavicino probat penitus iam obsolevisse legem ecclesiasticam ieiunii, si veræ essent recentium Casuistarum opiniones. *pag. 338. & seqq. n. 4.*

F

Fabra (Ludovius della Physico-medicus) rationibus partim falsis, partim ineptis potum cocolatæ licitum defendit in die ieiunii. *p. 246. & seq. n. 6. & seqq. Refellitur. ibid.*

Festa de medio tollebant Petrobusiani, & VViclephistæ. *p. 2. n. 3.* Ea colen-

da esse docent Lutherani & Calvinistæ, permittendo tamen earum celebrationem variis erroribus, qui recensentur. *ibid. n. 4.* Festa veteris testamenti nequaquam Christianis celebrare licet. *p. 3. n. 5.* Felti dies celebrandi sunt a Christianis non solum ratione ordinis, & politicæ, sed ratione etiam mysterii quod significant, & tamquam dies aliis sacratiores, & sanctiores. *ibid. n. 6.*

Festorum observationem merito Ecclesia præcipit, sublato etiam scandalo & contemptu, lege obligante conscientiam. *p. 4. n. 7. & seq. & p. 24. n. 1.* Præceptum sanctificandi sabbatum ad Decalogum pertinet. *p. 10. n. 1.* Ut ærimoniale est, non obligat Christianos. *ibid.* Eo iubet Deus exteriorem cultum. *p. 12. n. 4.* Eiusmodi præceptum est affirmativum. *ibid. n. 5.* Sabbati solemnitas in diem dominicum translata est pluribus de causis, quæ recensentur. *ibid. n. 6.*

Festum diei dominicæ est iuris ecclesiastici. *p. 13. n. 7.* Alia sunt festa præter diem dominicæ ex præcepto Ecclesiæ celebranda. *p. 15. n. 1.* Recensentur, adducta Bulla Urbani VIII. *ibid. n. 2.* Assignantur festa Christi Domini mysteria spectantia, cum nonnullis observationibus. *p. 17. & seqq. n. 1. & seqq.* Concilium generale, & Pontifex potestatem habent festa instituendi. *p. 22. n. 1.* Itemque Episcopus, accedente tamen Cleri, & populi consensu. *ibid. n. 2.* Non tamen Principes sæculares, sine auctoritate Episcopi. *p. 23. n. 2.*

Dierum festorum obligatio incipit a media nocte, duratque usque ad aliam mediam noctem. *pag. 24. n. 2.* Ad ea servanda tenentur omnes fideles usu rationis præditi. *p. 23. n. 1.* Non vero amentes. *ibid. n. 2.* Nec infideles. *ibid.* Peregrini non tenentur observare festa propria suæ patriæ, seu territorii, & diocesis. *ibid. n. 2.* Sed tenentur observare festa, & ieiunia illius loci ubi sunt in transitu. *p. 26. n. 4.* Sicut ad ea civitatum in quibus commorantur, tenentur icholares,

res, milites, mercatores, mercenarii, & similes, p. 27. n. 5. Itemque peregrini in iis commorantes uno, duobus, aut tribus tantum diebus, *ibid.* n. 6. Et etiamsi brevius; modo tempore moræ id commode possint, pag. 28. n. 7. Incolæ egredientes summo mane de proprio loco, ubi est dies festus, ut iter agant ad loca ubi festum non est, tenentur ante discessum Missam audire, p. 29. n. 8. Nec ab eo loco discedere possunt animo illud non servandi, cum pervenerint ad locum in quo non urget, *ibid.* & p. 30. n. 9. & seq.

Festa pro universa diocesi ab Episcopo indicta, servanda sunt etiam a Regularibus, *ibid.* n. 11. Sicut etiam ab ipso Episcopo, p. 31. n. 12.

Peccant Christiani, atque in gravi æternæ salutis periculo sunt qui diebus festis, audita Missa, nullum aliud piæ opus exercent, sed totum diem terunt in rebus profanis, p. 95. n. 2. Referuntur plures Ecclesiæ leges, quibus id evincitur, p. 96. & seq. n. 3. & seq. Male recentiores Theologi eas non nisi adhortationes, & consilia continere contendunt, p. 98. n. 8. Refelluntur ex D. Antonio, & Caietano, *ibid.* n. 9. & seq. Huiusmodi tamen peccatum sine mortale, an tantum veniale, non definitur, pag. 99. n. 11. Confirmatur adhuc præfata assertio, *ibid.* & p. 100. n. 12.

Ultra auditionem Missæ festorum sanctificatio postulat ut fideles in propriæ conscientie examine, librorum piorum lectione, agrorum visitatione, atque elemosinarum distributione illos dies transigant, pag. 101. & seq. n. 1. & seq. Ostenditur ex traditis a D. Antonio, & ab Ecclesiæ Patribus, *ibid.* Suadent præter hæc SS. Patres ut fideles diebus festis, potissimum dominicis, a re uxoria abstineant, p. 104. & seq. n. 3. & seq. Huiusmodi SS. Patrum doctrina confirmatur insignium virorum exemplis, quæ referuntur, p. 106. n. 9.

Festorum præceptum violatur per peccatum morale diebus festis pa-

Tom. V.

tratum, p. 34. & seq. n. 1. & seq. Ostenditur tum auctoritate, tum ratione, *ibid.* Grave esse huiusmodi peccatum adversus præceptum sanctificandi festa, ex Scripturis evincitur, p. 39. & seq. n. 19. Modo tamen ex his quæ sunt quammaxime diebus festis contraria, p. 41. n. 20. Huiusmodi crimina sunt ebrietas, rixæ, choreæ impudicæ, fornicationes, adulteria, & similia, *ibid.*

Assignatur regula pro praxi Confessoriorum, & pœnitentium, *ibid.* n. 21. Opera quænam sint servilia, prohibeanturque diebus festis, V. Opera servilia. De præcepto audiendi Missam diebus festis, deque ad illud spectantibus, V. Missa.

G

Geribaldi (P. Sebastianus) laxas propositiones docet de ieiunio, p. 155. n. 27. & 29.

Gobat (P. Georgius) laxas opiniones docet de præcepto audiendi Missam, p. 6. n. 3. & seq. & p. 112. & seq. n. 9. & seq.

Gravina (Vincentius) recte & eloquenter potum cocolatæ frangere ieiunium docet, p. 207. n. 4.

H

Hurtadus (P. Thomas) multa laxa, falsa, & inepta congerit pro potu cocolatæ in die ieiunii, pag. 214. & seq. n. 1. & seq. Refellitur, *ibid.* V. Cocolata.

I

Ieiunium servandum esse ad dispensatis ad comedendas carnes ob esurialium ciborum fastidium suis Brevibus declaravit BENEDICTUS XIV. p. 166. n. 2. Ieiunium quadruplex est; spirituale, morale, naturale, & ecclesiasticum, p. 117. n. 1. Ieiunium secundum suam genericam considerationem præceptum est a Deo, p. 118. n. 2. Diversimode errarunt hæretici circa ieiunium, *ibid.*

G g

n. 3.

n. 3. Ut illud Piceinus neget a Deo præceptum esse, fraudulenter obtruncat textum S. Augustini. *ibid.* Refellitur ex ipso D. Augustino. *ibid.* Duo testimonia in illud allata a Calvinistis, & Lutheranis explicantur. *pag. 119. n. 4.*

Ieiunia saltem aliqua Hebræorum carnis esum excludebant. *p. 120. n. 1.* Christiani in suis ieiuniis, potissimum quadragesimalibus, semper a carnis abstinuerunt. *ibid. & p. 121. & seqq. n. 2. & seqq.* Et quidem ex præcepto. *ibid.* Dallæi, & aliorum Heterodoxorum obiectis satisfiit. *ibid.* Eiusmodi morem varium fuisse pro Ecclesiarum varietate male contendit Launois. *pag. 123. & seqq. n. 3. & seqq.* Impugnatur, eiusque obiecta solvuntur. *ibid.*

Ieiunium absolute acceptum lege naturali & divina præcibitur. *p. 126. n. 1.* Illud Ecclesia quove suis legibus recte & iure præcepit. *ibid. & p. 127. & seq. n. 2. & seqq.* Respondetur hæreticorum obiecto. *ibid.* Eorum falsæ de ieiunio opiniones recensentur. *p. 128. n. 1.* Ieiunium est actus virtutis. *p. 129. n. 2.* Nobis meretur, seu impetrat bona temporalia. *p. 130. n. 3.* Plurimumque valet ad assequenda spiritalia. *ibid. n. 4.* Est etiam opus satisfactorium pro peccatis nostris. *pag. 131. n. 5. & seqq.* Responsis, & obiectis Calvinistarum, & Lutheranorum satisfiit. *p. 132. n. 3. & seq.*

Ieiunium quadragesimale ab Apostolis institutum fuit. *p. 133. & seq. n. 2. & seq.* Fuitque semper in Ecclesia catholica quadraginta, aut prope quadraginta dierum. *p. 135. n. 6.* Launois, & recentium hæreticorum obiectis respondetur. *pag. 136. n. 7. & seq.* Illud verosimilius incipiebat feria secunda consequente Dominicam Quinquagesimæ. *ibid. & p. 137. n. 9.* Septem assignantur causæ, cur institutum fuerit quadragesimale ieiunium. *pag. 138. n. 10.*

Ieiunium quatuor temporum rependendum est ab Apostolis. *p. 139. n. 1.* Falsitatis revincuntur Dallæus, & Bas-

nagius. *ibid.* Aliqua tamen fuit varietas quoad tempus ea observandi, & quoad numerum. *ibid. n. 2.* Tres causæ instituendi eiusmodi ieiunia recensentur ex S. Leone. *p. 140. n. 1.* Ieiunium quartæ, & sextæ ferie antiquissimum fuit in Ecclesia. *ibid. n. 4.* Causa illa instituendi assignatur ex S. Epiphano. *p. 141. n. 5.* Ea ieiunia fuisse consilia, non præcepta. *ibid. n. 6.* Ieiunium sabbati male Græci improperabant, Ecclesiæ Latine. *ibid. n. 7. & seq.*

Ieiunium Adventus perantiquum fuit in Ecclesia Romana. *p. 142. n. 9.* Obscura sunt illius primordia. *ibid.* De stationibus, earumque ieiunio varia ex Auctoribus diversimode loquentibus afferuntur. *p. 143. n. 10.* Rogationes, earumque disciplina consilii fuit, non præcepti. *ibid.*

Ieiunium Calendis Ianuarii observabant primi Christiani, ut eo Gentilium superstitionibus se se opponerent. *p. 146. n. 13.* Ieiunium diei dominici, & temporis Paschatis fidelibus prohibitus fuit. *p. 147. n. 14.* Si quis tamen ex sua devotione eo tempore ieiunare vellet, bene ageret, modo absset scandalum, & contemptus Ecclesiæ. *ibid.*

Ieiunium ecclesiasticum est parsimonia victus, abstinentiæque ciborum iuxta formam ab Ecclesia præscriptam. *p. 156. n. 1.* Rite, & valde Ecclesia compellere potest, & compellit fideles ad observandum ieiunium sub gravi. *ibid. n. 2. & seq.*

Ieiunii præceptum verosimilius partim affirmans est, partim negans. *ibid. n. 4.* Tria illud constituunt; nimirum unica refectio, abstinentia a carnis, & tempus definitum. *p. 157. n. 5.* Explicatur. *ibid.* Unica comestio, & abstinentia a carnis ad substantiam ieiunii ecclesiastici pertinent. *p. 158. n. 6.* Illud potissimum situm est in unica refectio, cui accedit ciborum defectus. *ibid.* Inter carnes ab Ecclesia prohibitas computari debent ea animalia quæ diu extra aquam vivere solent. *p. 159. n. 2.* Licet aliquæ

quæ aves nutriantur in aquis, tamen veniunt nomine carniùm. *ibid.*

Qui tempore ieiunii carnes comedunt, peccant mortaliter, nisi parvitas materiæ excuset. *p. 160. n. 3.* Laxe nimis hanc parvitatem materiæ extendunt P. Stoz, & Pasqualigus. *ibid.* Qui nullum habet cibum die ieiunii præter carnes, potest illas comedere. *p. 161. n. 4.* Non vero si pro uno tantum die non habeat nisi panem. *ibid.* Laxa Pasqualigi contraria opinio refellitur. *ibid.* Perpetuo amentibus, & pueris ante septennium licet suppeditare carnes. *ibid. n. 5.* Nihil illis ante septennium rationis lumen affulserit. *ibid.* Aut dubium sit, an affulserit. *ibid.*

Dispensatus in die ieiunii ad carniùm esum non potest carnes suillas comedere. *p. 162. n. 6.* Dispensatus a cibis esurialibus non peccat contra ieiunii præceptum pisces comedendo. *ibid.* An dispensatus in quadragesima ad esum carniùm possit eisdem comedere feria quarta, & sexta, ac sabbato quatuor temporum eiusdem quadragesimæ, pendet a voluntate dispensantis, & necessitate dispensati. *pag. 163. n. 7.* Dispensati ad carnes, ieiunii lege tenentur, nisi infirmitas, aut virium debilitas obstent. *pag. 163. & seqq. n. 1. & seqq.* Huic, non oppositæ opinioni, favet Caietanus. *p. 164. & seq. n. 2.* Opposita opinio est improbabilis. *p. 169. n. 3.* Eam elegantissimo stilo, & omni argumentorum genere integra dissertatione recte impugnavit D. Alexander Mantegazzi. *p. 160. & seq. n. 4.* Ineptisque rationibus, tricus, & sophismatibus in eam dissertationem scriptis sua Diatriba defendere conatus est D. Petrus Coppellotti. *ibid. & p. seqq. n. seqq.*

Qui carnes, & ova in quadragesima comedit, toties peccat, quoties ea comedit. *p. 184. n. 32.* Sicut si extra quadragesimam ea comedit ligatus voto ea non comedendi. *ibid. n. 33.* Secus si ea comedit tali die pro quo vovet ieiunare. *ibid.* In iis regionibus in quibus est penuria olei, non licet

uti sagimine, dum ieiunatur, nisi ex superioris dispensatione. *p. 185. n. 34.* Ova & lacticia semper prohibita fuerunt in Ecclesia tempore quadragesimæ. *ibid. & pag. 186. n. 1. & seq.* In quadragesima iure communi prohibentur sub gravi culpa. *p. 187. n. 3.* Sicut etiam diebus dominicis eiusdem quadragesimæ. *ibid. n. 4.* In ieiuniis extra quadragesimam non prohibentur iure communi; sed in hoc observanda est patriæ consuetudo. *p. 188. n. 5.* Idque etiam a Regularibus. *ibid. n. 6.*

Pauperes ostiatim mendicantes, si cibo careant quadragesimali sufficienti pro unica comestione, possunt ora, & lacticia comedere. *pag. 189. n. 7.* Non vero agricolæ & rustici ex hoc solum quod careant piscibus. *ibid.*

Licet non est in ieiunio quadragesimali edere farinam subactam, ovisque compactam, vulgo *ciambella*. *p. 193. n. 8.* Unica comestio est necessaria ad ieiunium. *p. 190. n. 1.* Hora solvendi quadragesimalis ieiunii antiquitus fuit vespertina usque ad seculum XII. *p. 191. & seq. n. 2. & seq.* Postea fuit hora nona, & deinde sexta. *pag. 192. & seq. n. 4.* Falso ob id hæretici Reformati aiunt nullum nos servare ieiunium. *p. 193. n. 5.* Variatæ istius disciplinæ origo indicatur. *p. 194. n. 6.* Collatio, seu refectiuicula ferotina, an integritati ieiunii repugnet, *V. Collatio, seu refectiuicula ferotina.*

Antiqua Ecclesie disciplina in ieiunio præcipiebatur abstinendum tum a carnibus, tum a vino. *pag. 199. n. 2.* Nunc extra ipsam refectorem sumi potest potus ad sedandam sitim. *ibid.* Non vero ad sedandam famem. *pag. 200. & seqq. n. 3. 5. & seq.* Neque ob solam delectationem, & multoties in die etiam in fraudem ieiunii, ut laxè docet P. Viva. *ibid.* Impugnatur laxa explicatio, quam assert idem P. Viva propositionis 8. dambatæ ab Innocentio XI. *ibid.*

Electuaria sumpta per modam medicinæ non frangunt ieiunium. *ibid.*

Gg ij. Se

Secus, si fumantur ad extinguendam famem, sive ob solam delectationem. *ibid.* num. 8. Falsum absolute est illud axioma: *Liquida non frangunt.* pag. 205. n. 9.

Qui in die ieiunii semel comedens ita ventrem implet, exquisitisque epulis & condimentis utitur, ut nullam ieiunii afflictionem sentiat; sed potius irriter concupiscentiam, graviter reprehenditur a S. Augustino: pag. 248. num. 2. Servat ille quidem præceptum ieiunii, sed peccat. pag. 250. & seq. n. 6. & seq. Respondetur obiectioni contrariæ sententiæ. p. 252. & seq. n. 9. Qui inadvertenter ieiunium frangit, tenetur illa die, cum advertit, ieiunium servare. p. 253. n. 10.

Interruptio unicæ comestionis non semper ieiunium frangit. p. 254. n. 11. Plures de hoc casu resolvuntur. *ibid.* Qui in die ieiunii quidquid modicum cibi sæpius comedit, si notabilem quantitatem tandem comederit, ieiunium frangit. p. 255. n. 1. Qui invitatus ab amico comedit, ne inurbanus appareat, peccat contra præceptum ieiunii. *ibid.* n. 2. Qui aliquid cibi sumit toties quoties bibit, ne potus noceat, frangit ieiunium. *ibid.* & p. 256. n. 3. & seq.

Vera, & deformata ieiunii imago ex plurium Casuistarum sententia consurgens exhibetur. pag. 273. & seq. num. 1.

Assignatur hora refectiois in die ieiunii capiendæ. p. 275. n. 1. Ea ex D. Thoma somenda est secundum grossam æstimationem. *ibid.* Qui notabiliter per unam, aut duas horas absque iusta causa ieiunium solveret ante meridiem, peccaret graviter. *ibid.* n. 2. Satisfit obiecto. pag. 277. n. 3. & seq. Referuntur iustæ causæ anticipandi comestionem in die ieiunii. p. 278. n. 7. Privilegium eam anticipandi per horam Religiosos habere non constat. p. 279. n. 8. Et quatenus haberent, non possent per aliud non notabile tempus eam anticipare. *ibid.*

Recensentur dies quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus. *ibid.*

& p. 280. n. 1. & seq. Regulares qui vi voti, aut præcepti obligantis sub gravi tenentur abstinere a carnibus, & ieiunare die veneris, eo die si incidat festum Nativitatis Christi, tenentur a carnibus abstinere. p. 281. & seq. n. 3. Sicut etiam si sit obligentur die veneris vi constitutionum non obligantium ad culpam. *ibid.* Inepta explicatio privilegii pontificii quam exhibet P. M. Milante, refellitur. *ibid.* Sicut etiam quilibet alius qui sic diebus veneris tenetur ex voto ieiunare, & abstinere a carnibus. pag. 283. n. 4. & seq.

Obligatio ieiunii ecclesiastici incipit a puncto mediæ noctis, & desinit eodem puncto mediæ noctis sequentis. p. 284. n. 1. Ultima bacchanalia nocte illis cœnam post mediam noctem differre non licet qui usque ad mediam noctem ludis & saltationibus vacarunt. *ibid.* n. 2. Laxissima Pasqualigi opposita opinio reficitur. *ibid.* & p. 285. n. 3. Qui dubitat, an sit nec ne media nox, comedere non potest, si die sequenti ieiunare debeat. *ibid.* num. 4. Non licet sequi unum horologium pro ieiunio ecclesiastico, & aliud pro naturali. *ibid.* n. 5. Si quis dum cœnat audiat pulsus horologii designantes mediam noctem, tenetur desistere a cœna, si die sequenti sit ieiunandum. p. 286. n. 5.

Ad ieiunium non obligantur fideles nisi expleto anno vigesimo primo. *ibid.* n. 1. Ad illud tenentur iuvenes qui expleant annum vigesimum primum vel post acceptam quadragesimam, vel post horam tertiam diei ieiunii. p. 289. n. 5. Regulares professi non tenentur ad ieiunia Ecclesiæ ante expletum annum vigesimum primum. p. 290. n. 4. Tenentur vero ad ieiunia Regulæ. *ibid.* n. 5. Dubitans num annum vigesimum primum expleverit, ieiunare tenetur. *ibid.* n. 6. Senes, qui annos sexaginta expleverint, ratione sexagenariæ ætatis non eximuntur a ieiunio. *ibid.* & p. 291. & seqq. num. 7. & seqq. Impugnantur Llamas, & Salmanticenses, & falso

lactata Pii V. vivæ vocis oracula .
ibid. Senes Regulares sexagenarii, &
mulieres Moniales quinquagenariæ non
eximuntur a ieiuniis propriæ Regulæ.
p. 295. & seq. n. 10. Laxa, & scanda-
li plena opposita opinio, sicut aliæ de
hoc laxitates P. Vivæ, & plurium Ca-
luisitarum improbantur, & reiciuntur.
ibid.

Viatores, peregrini, & vagi tenentur
observare ieiunia locorum in quibus
versantur. *p. 297. & seq. n. 2.* Qui in
die ieiunii invitat ad cœnam alter-
rum, licet paratum ieiunium frange-
re, graviter peccat. *pag. 298. & seq.
n. 2. & seq. Tabernari, & caupones*
in die ieiunii non possunt sua sponte
cœnam ministrare hospitibus. *p. 299.
& seq. num. 4. & seq.* Neque si ad id
sint requisiti, si probabiliter credant
eos ad ieiunium teneri. *pag. 300. n. 6.*
Neque possunt cœnam præbere hospi-
tibus quos sciunt ad illud teneri, et-
iamsi illos prævideant alio ad cœnan-
dum ituros. *p. 301. n. 7.* Quin immo
cum dubitant utrum hospites tenean-
tur ieiunare, debent eos interrogare.
ibid. n. 8. Graviterque peccant, si no-
lunt hospites recipere, nisi cœnent.
ibid. num. 9. Laxa Pasqualigi opposita
sententia reicitur. *ibid.* Caupones non
requisiti, qui carnes ministrant in die-
bus quibus earum usus prohibitus est,
graviter peccant. *pag. 302. n. 10.* Non
licet tempore quadragesimæ publice
exponere venales cibos prohibitos.
ibid. n. 11.

Famuli, & famulæ parantes ieiunii
tempore mchsam, & cibos veritos do-
minis suis iustam causam non habenti-
bus eos edendi, graviter peccant.
p. 303. & seq. n. 12. & seq. Non pot-
est quis in die ieiunii invitare ami-
cum ad cœnandum secum, etsi certo
sciat eum alibi cœnaturum. *pag. 306.
n. 14.* Patresfamilias tenentur compelle-
re filios, servos, & domesticos suos
ad ieiunandum. *p. 306. & seq. n. 15.*
Graviter peccant domini compellentes
servos ad laborem impediendum
ieiunium, si sine gravi damno in al-
liud tempus differri possit. *p. 308. n.*

16. Sicuti nolentes eos conducere nisi
cum pacto, ut non ieiunent. *ibid.*

Causæ a ieiunio excusantes sunt im-
potentia, labor, pietas, & dispensa-
tio. *ibid. n. 1.* Impotens ad ieiunium
non tenetur ieiunare etiam quando
impotentia oritur ex propria culpa.
ibid. n. 2. Qui ea intentione expressa
vacat Indo, venationi, vel nimio coi-
tui, ut impotens efficiatur ad ieiunan-
dum, peccat contra præceptum ieiun-
nii. *ibid.* Non semper excusantur a
ieiunio qui dicunt calescere, & dor-
mire sine cœna non posse; vel vertiginem
capitis, aut stomachi debilitatem
patiuntur. *p. 309. n. 3.* In his casibus
distinguenda est impotentia a difficul-
tate. *ibid.* Prima excusat, non se-
cunda. *ibid.* Qui collatione mane sum-
pta, & prandio in vesperum dilato iei-
unare possunt, tenentur id præstare.
p. 310. n. 4. Laxa Escobarii, & aliorum
opposita sententia reicitur. *ibid.*

Tempore ieiuniorum a re uxoria ab-
stinere debere Christianos, tradunt Scri-
pturæ, & Patres. *p. 311. & seq. n. 1.
& seq.* Itemque iere omnes antiqui
Canonistæ. *p. 313. n. 5.* Improbatur re-
centium Caluisitarum doctrina, aien-
tium eos non teneri ieiunare, si aliter
nequeant debitum matrimoniale
perolvere. *p. 314. & seq. n. 8. & seq.*
Veræ de hoc regulæ paucis traduntur.
p. 315. & seq. n. 11. Ad evitan-
dam incontinentiam tenetur coniux
debitum reddere sub gravi culpa, et-
iamsi frangere ieiunium deberet. *p.
316. num. 12.* Quando coniux debitum
reddere non possit, nisi ieiunium fran-
geret, tenetur precibus, adhortationi-
bus, aliisque modis abducere alterum
coniugem a debiti petitione. *ibid. n.
13.* Ostenditur vix ac ne vix quidem
contingere casum in quo ob debiti
redditionem coniuges liberentur a iei-
unio. *p. 317. n. 14.*

A ieiunio non eximitur uxor, ne
fiat macilenta, minusque grata red-
datur; nec puella, ne formam venu-
statis perdat. *p. 318. n. 16.* Laxæ Leandri,
& Tamburini oppositæ sententiæ
reiciuntur. *ibid.* Uxores prægnantes,
&

& laclantes eximuntur a ieiunio. *ibid.* n. 17. Uxor non tenetur obedire marito præcipienti ne ieiunet. *ibid.* Femina viro hæretico nupta, ad evitanda gravia diffidia potest aliquando intermittere ieiunia. p. 319. n. 18. Quicumque labor non excusat a ieiunio. p. 319. & seq. n. 1. Vivæ vocis oraculum Eugenii IV. quo dicitur artifices laboriosas artes exercentes, & rusticos sive divites, sive pauperes non teneri ieiunare sub præcepto peccati mortalis, est merum commentum. *ibid.* Exercentes artes vere laboriosas excusantur a ieiunio. *ibid.* n. 2. Plures ex illis recensentur. *ibid.* Si tamen etiam illi sine gravi incommodo ieiunare valeant, tenentur. *ibid.* n. 3. Sicut etiam tenentur divites eas exercentes non ex indigentia, sed maioris lucri causa. *ibid.* & p. 321. n. 4. Sutores, sartores, pictores, & barbitonores per se absolute a ieiunio non excusantur. *ibid.* n. 6. Excusantur vero typographi, qui torcular, & prælum tractant; non vero compositores characterum. pag. 322. n. 7. Recensentur alii, quos laxa a ieiunio eximunt Leander, & Pasqualigus. *ibid.* Longum, ac necessarium iter facientes excusantur a ieiunio; secus non. p. 323. n. 8. Equitantes per se loquendo non excusantur a ieiunio. *ibid.* n. 9. Oppositum damnatum fuit ab Alexandro VII. *ibid.* Peregrinatio voluntaria quæ commode differri potest, non excusat a ieiunio. p. 324. & seq. n. 2. & seq. Qui feria quinta vel sexta hebdomadæ sanctæ se se publice flagellant, non eximuntur a ieiunio. p. 325. n. 4. Opposita Salmanticensium opinio impugnatur. *ibid.* Licitum non est solvere ieiunium obligans sub mortali ob hospitem suscipiendum. pag. 326. n. 5. Laxa Pasqualigi opposita sententia recitur. *ibid.* Concionatores ob prædicationis quadragesimalis officium non possunt carnes in quadragesima comedere. p. 327. n. 7. Si concionetur quotidie, & ieiunare nequeant, dispensationem impetrare debent. p. 328. n. 8. Qui concio-

nantur ter, vel quater in hebdomada non excusantur a ieiunio diebus quibus concionantur, multoque minus his quibus non concionantur. *ibid.* & p. 329. n. 9. Laxa P. Thomæ Sanchez opposita sententia recitur. *ibid.* Confessarii, Magistri, Lectoresque scientias docentes nullo modo a ieiunio excusantur. p. 329. n. 10.

Dispensatio iusta a ieiunio excusat. p. 330. n. 1. Ab eo Pontifex dispensare potest. *ibid.* n. 2. Et Episcopus cum suis subditis. *ibid.* n. 3. Episcopi tamen dispensatio facta sine iusta causa a ieiunio universæ Ecclesiæ indidit, invalida est. *ibid.* Parochas etiam dispensare potest iure consuetudinis. p. 331. n. 4. Sicut etiam cum suis subditis Superior Regularis. *ibid.* n. 5. Non tamen Abbatissa, & Priorissa. *ibid.* n. 6. Episcopi iusta de causa cum tota diocesi, vel civitate dispensare possunt. *ibid.* n. 7. Non vero cum suis pœnitentibus Confessarii. *ibid.* n. 8. Sicut nec medici cum ægrotis. p. 332. n. 9. Quando causa non ieiunandi est evidens, non requiritur dispensatio, sed solum in dubio. p. 333. n. 11. Qui dubitant, an sint obnoxii ieiunio, ad illud tenentur. *ibid.* n. 12.

Privilegia quæ pro Regularibus asseruntur circa ieiunium, commentitia sunt. *ibid.* Ieiunium Christianorum comminari debent abstinentia a peccatis, oratio, elemosyna, aliarumque virtutum exercitia. p. 334. & seqq. n. 1. & seqq. Si veræ forent recentium Casuistarum opiniones, & licitæ consuetudines quibus hodie Christiani a ieiunio eximuntur, nulla amplius esset lex de ieiunio. pag. 337. n. 1. & seqq. Ostenditur idipsum auctoritate Cardinalis Pallavicini. p. 338. & seqq. n. 4. V. Cocolata. Collatio, seu vesaliuncula serena. Copellatti. Mantegazzi.

L

La Croix (P. Claudius) laxas sententias docet de præcepto audiendi Missam. p. 3. n. 14. & seqq.
Leander (a SS. Sacramento) laxas opi-

giones docet de præcepto audiendi Missam. p. 7. n. 9. & seqq. Et de parvitate temporis plurium simul laborantium iussu domini die festo. p. 62. n. 3. Laxe docet eum qui auditurus est Missam, perfecta consecratione non debere audire alteram medietatem. p. 75. n. 2. Laxe docet audientem unius Missæ partes simul a pluribus Sacerdotibus, satisfacere præcepto. p. 77. & seq. n. 5. Eius abusus probabiliter speculativæ, & practicæ. *ibid.* Alias laxas propositiones docet de ieiunio. p. 149. n. 1. & seqq. & p. 151. n. 6. & p. 153. n. 9. & 12. & p. 154. n. 23. & seqq. Laxe docet excessu duarum unciarum supra octo in collatione diei ieiunii sumptarum non frangi ieiunium. p. 262. n. 7. Laxe aut in ea sumi posse compositum ex pane & herbis, sale & oleo conditum. p. 264. n. 10. Refellitur hæc opinio. *ibid.* Et multo laxius pisciculos recentes, aliquid butyri, casei, & ovorum. p. 265. & seqq. n. 1. & seq. Refellitur auctoritate vel ipsorum benigniorum Casuistarum. *ibid.* Laxe viris nobilibus, Advocatis &c. maiorem collationem quam ceteris in ieiunio concedit. p. 270. & seq. n. 16. Laxe a ieiunio eximit plures, qui recensentur. p. 322. n. 7. Laxe ab eo equitantes absolute eximit. p. 323. n. 9. Male in Suarez, & Cornelio a Lapide Scripturæ textum emendat. p. 393. n. 5.

Llamas (Hieronymus) laxè eximit senes quoscumque sexagenarios ab onere ieiunandi. p. 292. & seq. n. 2. Eius narratio de vivæ quoad hoc S. Pii V. vocis oraculo undique claudicat. *ibid.* Refellitur. *ibid.*

Launius (Ioannes) male contendit olim in ieiunio Christianorum varium pro varietate Ecclesiarum fuisse morem etiam quod attinet ad carniem esum. p. 123. & seqq. n. 8. & seqq. Satisfit eisdem obiectis *ibid.*

M

Mantegazzi (D. Alexander) integram dissertationem vulgavit, qua elegan-

tissimo filo & omni argumentorum genere rectè probat dispensatum a carnibus teneri ad ieiunium. p. 166. & seq. n. 4. Eam impugnavit D. Copellotti sua Diatriba, ineptis rationibus, triticis, & sophismatibus referta. P. Capellotti.

Medici in causa sunt cur ieiunia passim violentur. p. 332. n. 9.

Milante (P. Magister) latissime extendit quantitatem collationis serotinæ in die ieiunii ad octo uncias. p. 259. n. 3. Laxe in ea concedit pisciculos recentes, immo etiam magnos pisces. p. 270. n. 14. Laxe & falso interpretatur privilegium pontificum non abstinendi a carnibus, & non ieiunandi die veneris in quam incidat Nativitas Christi Domini. p. 182. & seq. n. 3.

Missæ audienda est ex præcepto ab omnibus fidelibus diebus dominicis, & aliis festis. p. 72. n. 2. Non tamen ab amentibus, parvulis, ebriis, & catechumenis, & infidelibus. p. 73. n. 3. Bene vero a pueris completo septennio. *ibid.* Integra audiri debet. p. 73. n. 1. Huiusmodi præceptum impletur, quocumque idiomate, & ritu ab Ecclesiâ approbato Missa dicatur. *ibid.* Et ab omittente levem Missæ partem, non vero notabilem. p. 74. n. 2.

Referuntur varix opiniones de notabili, & levi parte Missæ. *ibid.* Laxe Baunii, Leandri, & Ioannis Sancii de hoc sententiæ improbantur. *ibid.* Eum qui incipit lecta iam integra epistola audire Missam, probabilius videtur non satisfacere præcepto. p. 75. n. 3. Missæ quancumque levem partem sine rationabili causa omittere, veniale est. p. 76. n. 4. Si pars quæ omittitur, sit ex præcipuis, letale est. *ibid.* Missæ præcepto non satisfacit qui duas medietates eiusdem simul, eodem ut tempore audit. p. 77. num. 5. Improbatur laxa plurium Casuistarum sententia, & præcipue Leandri, id perperam extendentis ad plures simul medietates. *ibid.* Neque satisfacit qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & aliam dimidiam successive audit ab altero. p. 78. & seq. n. 6. Satisfacit qui solum unam

unam audit in die Nativitatis Domini. *p. 13. n. 7.* Se exponens gravi periculo omittendi Missam, peccat, licet subinde eam audiat. *ibid.*

In audienda Missa necessaria est moralis præsentia. *p. 87. n. 1.* Explicatur. *ibid.* Locus eam audiendi est Ecclesia publica. *p. 82. n. 2.* Aut oratoria, & sacella erecta in palatiis Episcoporum, Conventibus Regularium, aut parvulæ illæ Ecclesiæ, quæ ianuam habent publico ingressui, & communi viæ expositam. *ibid.* Aut etiam oratoria privata in domibus Clericorum secularium, aut laicorum, extantia respectu illorum qui sunt de familia domus in qua est oratorium. *ibid. n. 3.* Non vero respectu illorum qui non sunt de familia, nisi id permittat Breve apostolicum. *ibid. n. 4.*

Satisfit præcepto quacumque hora audiat Missa a media usque ad alteram mediam noctem. *p. 83. n. 5.* Et etiam in nocte Nativitatis Christi ante mediam noctem, ubi ex privilegio ante eam celebrari potest. *ibid. n. 6.*

Ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio audiendi Missam. *p. 84. n. 1.* Pravam intentionem habens erga mulierem dum Missam audit, non satisfacit præcepto. *ibid.* & *p. 85. & seq. n. 2. & seq.* Si te non advertente in aliquo altari Missa lecta fuerit usque ad *Sanctus*; & deinde advertas, & reliquum Missæ audias, non satisfacis præcepto. *p. 86. n. 4.* In dubio utrum satisfeceris nec ne præcepto Missæ, securiorem partem eligere debes. *p. 86. n. 5.* Ad satisfaciendum necessaria est attentio externa, & interna. *p. 87. & seq. n. 6.*

Christiani actuali affectu peccatum amantes dum Missam audiunt, peccat quod eam non audiant sicut oportet. *p. 89. & seq. n. 2. & seq.* Huiusmodi tamen peccatum adversus præceptum audiendi Missam videri esse infra mortale. *p. 92. n. 6.* Solvuntur obiecta. *ibid. n. 7. & seq.*

Impotentia excusat ab audienda Missa. *p. 107. n. 1.* Triplex ea est; spiritalis, physica, & moralis. *ibid.* Ex-

plicatur. *ibid.* & *p. 108. & seq. n. 2. & seqq.* Etiam ignorantia, & consuetudo sunt duæ causæ quæ excusare possunt ab auditione Missæ. *p. 110. n. 6.* Quando urget præceptum caritatis, & misericordie erga proximum, impleri debet, etiam si Missa sit omittenda. *p. 111. n. 7.*

Christiani tenentur non ponere impedimentum audiendi Sacrum. *ibid. n. 8.* Declaratur, reiectis laxitibus P. Sporer, & P. Gobat. *ibid. & n. 9.* Spes acquirendi lucrum temporale non est sufficiens causa negligendi auditionem Missæ die festo. *p. 112. n. 10.* Laxa P. Gobat opposita sententia improbat, & reicitur. *ibid.*

Missam omittens ob legitimam causam, tenetur, si possit, alias preces offerre Deo. *p. 113. & seq. num. 11.* Evincitur claro D. Augustini testimonio. *ibid.* Missæ auditio an sufficiat ad sanctificationem festorum; an aliud, & quid ulterius ad illam requiratur. *V. Festa.*

N

Narbona (D. Didacus) laxissime liberat senes octuagenarios ab observantia legum ecclesiasticarum, & divinarum. *p. 403. n. 1. & p. 419. 19. n. 2.* Refellitur. *p. 420. n. 3.*

Navarrus (Martinus) non scriptis consilium quod ei pro potu cocolatæ falso tribuit P. Thomas Hurtado. *p. 230. & seq. n. 21. & seq.* Narrat se octuagenarium ieiunasse, ac perinde ieiunare potuisse ac dum ageret annum quinquagesimum. *p. 291. n. 3.*

O

Oblatio generatim accepta est rei spontanea largitio. *p. 394. n. 1.* Proprie hic sumitur pro re quæ Deo dicatur. *ibid.* Ad Deum relata res omnes comprehendit quas fideles sponte in divinum cultum conferunt. *ibid.*

Harum oblationum exabat præceptum in lege veteri; non tamen exat, ne ecclesiasticum quidem, in lege
no-

nova. p. 395. n. 2. & seq. Fieri possunt debite pluribus de causis, quæ recensentur ex D. Thoma. p. 396. n. 4. & seqq. Præcipue fieri possunt debite ex consuetudine. p. 397. n. 7. Illæ soli Parochi debentur, siue fiant intra, seu extra Ecclesiam. *ibid.* n. 8. Explicatur uberius. *ibid.* Factas in Ecclesiis Regularium, Parochis deberi, male defendit P. Trullencha. p. 398. & seq. n. 9. & seq.

Non est improbanda consuetudo, qua ad ciendam pietatem Clerici in aliquo die v. g. Purificationis B. V. tribuunt laicis aliquod munus, ut cereos albos, vel quid simile. p. 399. n. 11. Ecclesia respuit oblationes plurium, qui recensentur. p. 400. n. 12. Oblationes liberas omittens, nulla punitur pœna, secus necessarias. *ibid.* n. 13.

Opera servilia diebus festis prohibita, sunt sola corporalia, & externa. p. 32. & seq. n. 1. & seq. Opus servile triplice est ex D. Thoma; religiosum, peccaminosum, & humanum. p. 33. n. 3. Explicatur. *ibid.* Pingere est opus die festo prohibitum, siue lucri, siue recreationis, siue addendici gratia fiat. p. 43. n. 2. Sicut etiam venatio, aucupium, & piscatio. p. 43. n. 3. Itemque iter arripere absque rationabili causa. *ibid.* n. 4. Hoc tamen peccatum dumtaxat leve dicendum est. *ibid.* Agationibus, & mulionibus bestias onultas diebus festis conducere non licet absque ulla necessitate. p. 44. num. 5. Neque Missam omittere, ut bestias suas in pratis pascant, evitentque sumptus faciendos in diversorio. *ibid.* n. 6. Neque licet typographis ordinare illis diebus characteres. *ibid.* num. 7. Choreæ, comestiones, ludi scenici, idque genus similia potissimum diebus festis Christianis sunt vetita. p. 45. & seqq. n. 1. & seqq.

Docere die festo quascumque scientias siue ob lucrum, siue absque lucro licitum est. p. 49. n. 1. Probabiliter vero non licet ob lucrum transcribere. p. 50. & seq. n. 4. & seq. Exipiuntur nonnulli casus. *ibid.* num. 6. Itemque

Tom. V.

transcribere non licet instituto, & pro mercede libros cum notis pro cantu musico. p. 52. n. 7.

Licite exercetur die festo ars præparandi, & coquendi cibos, nisi in ea modus excedatur. p. 52. n. 1. Itemque curandi infirmos. p. 53. n. 2. Opera divino cultui dicata, quæ proxime divinum cultum excitant, exerceri possunt die festo; non tamen quæ solum remote, si possint anticipari. *ibid.* & p. 54. n. 3. & seq.

Mercatus, & iudicia forensia speciali lege prohibentur die festo. p. 55. & seq. Adducitur de hoc constitutio Pii V. p. 56. & seq. n. 4. Et declaratio sacræ Rituum Congregationis plura expresse prohibentis. p. 57. n. 5. Prohibitio iudicii civilis, seu criminalis exercendi die festo comprehendit omnes actiones quæ ad causam tractandam proxime pertinent. p. 58. & seq. n. 6. & seq. Enumerantur huiusmodi actiones. *ibid.* Illæ tamen necessitatis & pietatis causa licite exerceri possunt. p. 59. n. 8.

Referuntur diversæ opiniones de parvitate temporis excusante a gravi transgressione præcepti vetantis opera servilia die festo. p. 60. & seq. n. 2. Laxe de hoc Pasqualigi, & Tamburini sententiæ improbantur. *ibid.* Laxe nonnulli docent dominum non peccare mortaliter, si die festo iniungat laborem earum horarum viginti famulis simul. p. 62. n. 3. Refellitur hæc opinio. *ibid.* n. 4. Et respondetur rationibus Salmanticensium. p. 63. & seq. n. 5. & seq. Necessitas propriæ, & proximi salutis reddit licita servilia opera die festo. p. 65. & seq. n. 7. & seq. Licitum non est tondere barbam diebus festis. p. 66. & seq. n. 9. Eam tondentes an graviter peccent, pendet ex variis circumstantiis, quæ referuntur. *ibid.* Sæpius ipsi homines tondendi gravius peccant barbitonsoribus. *ibid.* Famuli coacti a dominis laborare die festo, quandoque excusantur, si laborent. pag. 67. num. 10. Non tamen, si cogantur id

H h fa

facere, in contemptum diei festi .
ibid.

Occasio comparandi magnum lucrum non excusat ab observatione diei festi . *p. 68. & seq. n. 11.*

Non licet diebus festis agitare tauros molossorum moribus expositos, ut invicem cornibus, & dentibus bellum peragant . *p. 69. num. 12.* Contra consuetudo est abusus & corruptela . *ibid.*

Dispensare possunt ab observatione festorum, & sic ab operibus fervilibus Pontifex, Episcopus, & pro aliquo casu particulari, & ad tempus etiam Parochus . *p. 70. n. 13.* Excusat etiam consuetudo, si adsint conditiones requisitæ . *ibid. n. 14.* Sed sub consuetudinibus larva plures abusus, & corruptelæ occultantur . *ibid.*

P

Pallavicinus (Cardinalis) egregie probat, quod si veræ essent recentiorum Casuistarum de exemptione a ieiunio opiniones, nulla amplius esset ieiunii lex, quæ obligaret . *pag. 338. & seqq. n. 4.*

Palqualigus (P. Zacharias) laxas propositiones docet de præcepto audiendi Missam . *p. 7. n. 7. & seq. & p. 60. n. 1.* Et alias laxas de ieiunio . *p. 152. & seqq. n. 8. 10. 14. 17. 21. 25.* Laxe extendit parvitatem materiæ excusantem a mortali in esu carni . *p. 160. n. 3.* Laxe docet nobilem non habentem uno ieiunii die nisi solum panem, posse eo die vesci carnis . *p. 161. n. 4.* Refellitur . *ibid.* Laxe docet licere in quadragesima edere farinam subactam, ovisque compactam, vulgo *ciambella* . *p. 190. n. 8.* Laxissime homines cuiuscumque fere status eximit a ieiunio . *p. 222. & seqq. n. 12.* Laxe docet comedentem in die ieiunii poma, pyra, uvas, similesque fructus ad extinguendam sitim, ieiunium non frangere . *p. 254. n. 11.* Laxe viris nobilibus, Advocatis &c. maiorem col-

lationem quam ceteris concedit . *p. 270. & seq. n. 16.* Laxissime docet eos qui ultima bacchanalium nocte ludis, & saltationibus vacarunt usque ad mediam noctem, licite post illam cœnare posse . *p. 284. & seq. n. 2. & seq.* Laxe docet posse caupones nolle recipere hospites in die ieiunii, nisi cœnent . *pag. 301. num. 9.* Laxe a ieiunio eximit plures, qui recententur . *p. 322. num. 7.* Laxissime habet eo eximit exercentes ad illud vitandum opera illicita; v. g. nimium cum meretricibus coitum, ebrietatem &c. *pag. 325. num. 3.* Laxe docet licere solvere ieiunium ob hospitem suscipiendum . *p. 326. n. 3.*

Picennius (Iacobus) ut neget a Deo præceptum esse ieiunium, fraudulenter obtruncat textum D. Augustini . *pag. 118. & seq. num. 3.* Refellitur . *ibid.*

S. Pius V. numquam suo vivæ vocis oraculo eximit ab onere ieiunii senes sexagenarios . *p. 292. & seqq. n. 9.* Opposita Hieronymi Llamas narratio falsa est, & claudicat undiqueversum . *ibid.*

Primitiæ multiplicem habent significationem . *pag. 391. num. 1.* Proprie sumuntur hic pro primis fructibus agrorum, & arborum, qui Deo offeruntur . *ibid.* Primitias inter & decimas distinctio assignatur . *ibid. num. 2.* Primitias Deo offerre omnes gentes naturali lumine perusas consuevisse offenditur . *ibid. num. 3.* De iis in lege veteri fuit præceptum a Deo impositum filiis Israel . *p. 392. n. 4.* Non vero solum consilium, ut male contendit Barbosa . *ibid. num. 5.* Earum quantitas quæ prius definita non erat, ob avaritiam Sacerdotum Ezechielis tempore definita fuit . *ibid.* Primitiarum genus quadruplex erat in lege veteri . *ibid.* Illæ in lege gratiæ non debentur iure divino . *p. 394. num. 6.* Debentur tamen iure ecclesiastico, quidquid in contrarium perperam doceat Bonacina . *ibid.* Præceptum huiusmodi nunc ubique fe-

re obsoletum est, & abrogatum. *ibid.*

Propositiones damnatæ de præcepto colendi festa. *pag. 5. n. 2.* Aliæ damnatæ de ieiunio. *pag. 148. num. 1.* Aliæ damnatæ de annua confessione. *pag. 403. n. 1. & seq.* Aliæ item damnatæ de præcepto annuæ communionis. *pag. 434.*

Propositiones laxæ de præcepto colendi festa. *pag. 5. & seqq. n. 3. & seqq.* Aliæ laxæ de præcepto ieiunii. *pag. 149. & seqq. n. 1. & seqq.* Aliæ item laxæ de præcepto annuæ confessionis, & communionis. *pag. 403. n. 1. & seq. V. Bauny. Bonacina. Caramuzi. Castropalaus. Diana. Geribaldi. Gobat. Hurtadus. La Croix. Leander. Llamas. Milante. Narbona. Pasqualigus. Quintanadvennas. Sanchez Ioannes. Sanchez Thomas. Sporer. Stoz. Tamburinus. Torrecilla. Viva.*

Q

Quintanadvennas (P. Antonius) laxæ docet habentem duo cauteria non teneri ad ieiunium. *p. 310. n. 4.*

R

Refectiuncula diei ieiunii. *V. Collatio.*

Res uxoria ut intermittatur a fidelibus diebus festis, potissimum dominicis, communiter hortantur SS. Patres. *p. 104. & seq. n. 5. & seqq.* D. Hieronymus declarat fideles ineptos rebus sacris eo tempore quo rei uxoriæ dant operam. *p. 105. n. 6.* D. Thomas minime licere ait tempore sacro debiti petitionem. *ibid. n. 8.* Maxime si hæc fiat potius voluptatis causa quam ob periculum succumbendi concupiscentiæ stimulis. *ibid.* Nequaquam tamen peccare docet reddentem debitum petenti. *ibid.* Idem docent S. Bonaventura, & Alensis. *ibid.* Affectun-

tur præclata exempla S. Ludovici Galliarum Regis, & S. Heduvigis fe abstinentium certis diebus a re uxoria. *p. 106. n. 9.* A re uxoria se abstinere debent Christiani ieiuniorum tempore, si debitum coniugale sine transgressione ieiunii persolvere nequeant. *p. 311. & seqq. n. 1. & seqq.* Doctrina recentium Casuistarum distat in hoc mirum quantum a doctrina Patrum, & Ecclesiæ. *p. 314. & seq. n. 8. & seq.* Dum est periculum incontinentiæ, abstinere non debet coniux a reddendo debito, etiam si per illud evaderet impotens ad ieiunium observandum. *pag. 316. num. 12.* Casum huiusmodi vix ac ne vix quidem contingere ostenditur. *pag. 317. num. 14.*

Rogationes, earumque disciplina antiqua est in Ecclesia. *pag. 145. & seq. n. 12.* Eas Mamertus Episcopus Viennensis instituit, *ibid.* Earum disciplina consilii fuit, non præcepti. *ibid.*

Rufus (Thomas Card.) testatur Clementem Papam XI. nec sumpsisse, nec in suo præcone permisisse sumi ab aliis potum chocolatæ in die ieiunii. *p. 227. & seq. n. 16.*

S

Sabbatum multipliciter accipitur in Scriptura. *p. 11. n. 2.* Illud præ alio die pluribus de causis præcepit Deus Iudæis. *ibid. n. 3.* Eoque iussit exteriorum cultum. *pag. 12. n. 4.* Præceptum huiusmodi est affirmativum. *ibid. n. 5.* Sabbati solemnitas in diem dominicum translata est pluribus de causis, quæ recententur. *ibid. n. 6.* Post hanc translationem non illico cessavit sabbati observatio in omnibus Orientis Ecclesiis. *p. 14. n. 8.* Secus in Ecclesiis Occidentis. *ibid. n. 9.*

Salmanticenses laxam opinionem docent de domino iubente viginti famulis simul laborare die festo per duas horas. *p. 62. n. 3.*

Hh ij

San-

Sanchez (Ioannes) laxè docet, accidentem ad Sacrum audiendum quando præfatio dicitur, non teneri interesse reliquis partibus illius Missæ. *p. 75. n. 2.* Laxe docet, eos qui defatigantur ne ieiunent, etiam data opera, non teneri ad ieiunium. *pag. 153. num. 11.* Laxe docet ad illud non teneri habentem, duo cauteria. *pag. 310. num. 4.*

Sanchez (P. Thomas) laxam propositionem docet de præcepto audiendi Missam. *pag. 5. n. 3.* Et aliam laxam de ieiunio. *p. 154. num. 18.* Laxe eximit a ieiunio etiam diebus quibus non concionantur, ter, vel quater concionantes in hebdomada. *pag. 318. & seq. n. 9.*

Socrates in iis quæ de Catholicis narrat, nullam meretur fidem. *p. 125. n. 10.* Apertissime revincitur mendacii. *ibid.*

Sporer (P. Patritius) laxè vocat scrupulum italicum opinionem aientem non licere die festo transcribere ex inscripto, & pro mercede libros cum notis pro cantu musico. *pag. 52. n. 7.* Laxas sententias docet de apponente impedimentum audiendi Missam. *p. 111. & seq. n. 8. & seq.* Laxe extendit parvam refectiunculam in die ieiunii ad quartam partem cœnæ. *p. 259. & seq. n. 4.* Et multo laxius in ea concedit pisciculos recentes, aliquid butyri, calei, & ovorum. *pag. 265. & seq. num. 11. & seq.* Refellit auctoritatibus benigniorum Casuistarum. *ibid.*

Stationes quid essent traditur ex diversis Auctorum sententiis, quæ recentiorum. *pag. 143. num. 10.* Bellarminus fallitur aiendo eas fuisse vigiliis diurnas tempore solemnium ieiunii. *ibid.*

Stoz (P. Matthæus) laxè extendit parvitatem materiæ excusantem a mortali in esu carniæ. *p. 160. n. 3.*

Suarez (P. Franciscus) imponit SS. Thomæ, & Antonino, dum ait eos docuisse præceptum annuæ confessionis obligare non per se, sed per acci-

dens, ratione scilicet communionis faciendæ. *pag. 405. num. 3.* Ostenditur, adductis utriusque Sancti textibus. *ibid.* Male citat Soto pro satisfactione præcepti communionis Paschalis per eius sacrilegam sumptionem. *pag. 447. n. 1.*

T

Tamburinus (P. Thomas) laxè docet non esse mortale singulis festis per duas horas operari; idque efficere velle, & reipsa efficere toto anno. *pag. 62. num. 2.* Laxe docet abique mortali dominum iniungere posse eum laborem die festo viginti famulis simul. *ibid. num. 3.* Alias laxas propositiones docet de ieiunio. *pag. 150. num. 5. & seq. & pag. 153. & seq. n. 15. & 19.* Licet in summam benignitatem propendeat, tamen docet colatam frangere ieiunium. *pag. 212. num. 8.* Eius notabilis historia probans colatam esse maxime nutritivam. *pag. 239. num. 1.* Laxe docet ieiunantem impotentem reddere debitum, non teneri, ut ieiunet, precibus coniugem removere a petendo. *pag. 314. n. 8.* Laxe docet eximi uxorem a ieiunio, ne ieiunando minus grata marito reddatur; itemque puellam, ne formam venustatis deperdat. *pag. 318. num. 16.*

Telephorus Papa non instituit, sed institutum ab Apostolis confirmavit quadragesimale ieiunium. *pag. 137. num. 9.*

Torrecilla (P. Martinus) laxas sententias docet de præcepto audiendi Missam. *pag. 8. & seq. n. 2. & seqq.* Et alias laxas de ieiunio. *pag. 155. n. 31. & seqq.*

V

Vigiliæ, earumque disciplina ab exemplis Christi, & Apostolorum originem duxerunt. *p. 144. & seq. n. 1.* Earum disci-

disciplina diu obtinuit in Ecclesia .
ibid.

Viva (P. Dominicus) laxas propositiones docet de ieiunio . *p.* 154. & *seq.* *num.* 26. 28. & 30. Laxe docet licere in die ieiunii bibere vinum , mustum , cerevisiam &c. etiam ob solam delectationem , etiam multoties in die , etiam in fraudem ieiunii . *p.* 202. *num.* 6. Laxe etiam interpretatur

propositionem 8. damnatam ab Innocentio XI. *ibid.* Laxe docet de potu cocolatæ . *pag.* 214. *num.* 1. Refelluntur . *ibid.* & *pag.* 215. *num.* 2. Laxissime eximit Regulares sexagenarios , & Moniales quinquagenarias , etiam anno quinquagesimo dumtaxat inchoato , ab omnibus ieiuniis propriæ Regulæ . *p.* 295. & *seq.* *n.* 10.

F I N I S .

005646038

